

Ministerul Educației al Republicii Moldova  
Universitatea de Stat “Alec Russo” din Bălți  
Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului

# **Geografia turismului**

## **Suport de curs**

Bălți, 2013

S-a discutat: Aprobarea materialelor didactico-metodice:

Au fost puse spre discuție și spre aprobare următoarele materiale metodico-didactice:

a) Textul de lecții la disciplina “Geografia turismului”, autor Buga Oleg, dr. hab.,  
prof. univ.

S-a hotărât: Prin vot unanim a fost materialul metodico-didactic propus spre analiză la  
ședință.

Șeful Catedrei de științe economice

Tcaci Carolina, dr., conf. univ.

## 1. GEOGRAFIA TURISMULUI – O INTERPRETARE ACTUALĂ.

Turismul este prin esența lui un fenomen geografic și, în consecință, există o serie de căi prin care abordarea lui poate fi lămurită din perspectiva geografică (Williams, 1998):

- Efectul scării. Geografia studiază expresia spațială a turismului ca activitate umană, concentrându-se pe cunoașterea ariilor generatoare (emitente) de turiști și a minor receptoare (primitoare) ca pe legăturile care se stabilesc între ele.

Perspectiva spațială ne permite să facem distincția între activitățile turistice la diferite scări geografice, globale, internaționale, naționale, regionale și locale, și apoi să corelăm tipurile de interacțiuni, impactul și efectele lui la diferite scări.

Scara sau magnitudinea geografică vizează aria pe care o studiem și pe care, pentru a oferi o imagine completă, trebuie să fie de asemenea reprezentată pe o hartă.

Burton (1991) exemplifică importanța scării geografice pentru cercetarea activității turistice prin aplicarea ei la fluxurile turistice.

Astfel, ajunge la concluzia că în emisfera nordică fluxul dominant este de la nord spre sud (din regiunile reci spre cele calde), dar la scara regională apare o varietate de alte modele, cum ar fi călătoriile între orașe sau dinspre orașe spre zonele litorale, montane sau spre spațiile rurale.

- Distribuția spațială a fenomenului turistic. Este domeniul tradițional de interes geografic ce se referă la: distribuția spațială a bunurilor, localizarea tipurilor de activități turistice, geografia locurilor și stațiilor turistice, a atracțiilor turistice de orice fel, a peisajelor atractive etc.

Studiile geografice contribuie la organizarea mișcării turistice răspunzând la o serie de întrebări, cum ar fi:

- unde sunt regiunile generatoare de turiști?
- ce fel de elemente de atractivitate există în stilul de primire?

- cum sunt legate regiunile generatoare de turiști de regiunile de primire prin rețele de transport?
- care este forma caracteristică a fluxurilor turistice între aceste două arii?
- Impactul turismului. Impactul dezvoltării turismului într-o arie geografică se manifestă asupra mediului natural și asupra mediilor economice, sociale, culturale. Efectele asupra fiecăruia sunt diferite în spațiu și timp. Geografii trebuie să se implice în cercetarea acestor corelații. Dar limitarea la abordarea geografică convențională care privește repartiția modelor spațiale ale populației, resurselor și fluxurilor turistice, creează doar o vedere parțială asupra a ceea ce este în realitate turismul.

Geografia are posibilitatea să ofere un cadru sinergetic (adică o abordare combinatorie care accentuează faptul că produsul rezultat este cu mult mai mare decât suma părților) pentru a cerceta probleme mai complexe, cum ar fi natura legăturilor dintre turism și procesele de dezvoltare sau considerațiile socio-cultural-antropologice în relațiile dintre gazdă și vizitator.

- Planificare în folosul turismului. Turismul este o activitate ce intră în centrul atenției planificării spațiale și economice.

Capacitatea de suport a mediului este limitată și, de aceea trebuie bine cunoscută.

Capacitatea infrastructurii turistice de a se dezvolta fizic este de natură să atragă schimbări în zonele de găzduire (de primire) a turiștilor. Pentru a reduce la minim influențele negative exercitate de către societatea umană și a maximaliza rezultatele pozitive este necesară o planificare a dezvoltării industriei turismului. Legăturile strânse dintre studiile geografice și cele de planificare (în vederea amenajării și organizării spațiului geografic, organizării populației și a resurselor) reprezintă un domeniu cu tradiții îndelungate de colaborare, în care geografii își aduc contribuția pentru înțelegerea și susținerea turismului. Ele sunt parte componentă a studiilor complexe regionale și locale.

- Modelarea spațială a dezvoltării turismului. Acesta este un alt domeniu de interes al

geografilor. Evoluția cu modificarea în timp a trăsăturilor turismului la scări geografice diferite, raspândirea spațială a turismului atât în interiorul unei țări, cât și legăturile dintre țări, dezvoltarea ierarhizării stațiunilor și ariilor turistice, efectul distanței asupra mișcării turistice, toate sunt elemente ale modelării spațiului geografic.

Turismul, ca fenomen geografic ce se preocupă de mișcarea populației, a bunurilor și organizarea serviciilor, atât în timp cât și în spațiu, a devenit o activitate cu semnificație globală, tratat foarte serios de geografi.

Înțelegerea turismului este complicată de însăși definiția lui, de diversitatea formelor de abordare de către disciplinele diferite care îl au în atenție, și care, disecându-l prea mult, riscă să piardă din vedere întregul. Numai o cunoaștere aprofundată a fenomenului, rezultat al corelării cercetărilor asupra domeniului complex al turismului, poate să ofere soluții asupra evoluției lui în perspectivă.

## **COMPONENTELE GEOGRAFICE ALE TURISMULUI**

Din punct de vedere geografic, turismul cuprinde trei elemente majore:

- țările de origine ale turiștilor sau ariile generatoare (emitente);
- ariile de destinație turistică (de primire);
- fluxurile turistice sau traseile de legătură dintre aceste două tipuri de localizări geografice.

### **Ariile generatoare de turisti.**

Acestea cuprind spațiile din jurul locuințelor turiștilor (domiciliul stabil), adică local unde începe și unde se termină călătoria. În aceste arii, principalele probleme de interes se referă la trăsăturile specifice care stimulează cererea pentru turism și include localizarea geografică, caracteristicile demografice și socio-economice.

Ariile generatoare de turiști reprezintă principalele piețe turistice din lume, în care se găsesc principalele funcții de marketing ale industriei turismului (tur operatori, agentile de voiaj etc).

De-a lungul timpului, ariile generatoare de turiști și-au schimbat caracteristicile în funcție de nivelul de dezvoltare pe care l-au atins. Noi și noi regiuni sau țări au intrat în "ferba turismului", astfel că la începutul secolului nostru s-a ajuns la cea mai mare cuprindere geografică de pîna acum.

### **Destinațiile turistice.**

Ariile de destinație atrag turiștii pentru o ședere temporară, dar pentru aceasta trebuie să aibă trăsături care nu se regăsesc în aria generatoare. Industria turismului localizată în aceasta arie conține locuri de cazare, funcții ale serviciilor, de amuzament și de recreere.

Destinațiile turistice sunt diferite în funcție de aria de proveniență a turiștilor. În general turiștii caută "altceva" decît au acasă. Cei ce locuiesc în apropierea litoralelor însorite vor să viziteze regiuni montane, cei din zonele nordice se îndreaptă spre plajele însorite ale Mediteranei etc.

### **Rutele de tranzit.**

Sunt spațiile ce leagă cele două tipuri de arii și constituie elementul cheie în sistem, așa cum caracteristicile și eficiența lor formează dimensiunea și direcția fluxurilor turistice. Astfel de rute reprezintă localizarea principalelor componente de transport ale industriei turismului.

Pe măsura evoluției fenomenului turistic, a perfecționării mijloacelor de transport și a cercetării perioadelor de concedii plătite, rutele de tranzit au căpătat amploare, turiștii deplasîndu-se tot mai departe de casa.

Ele constituie spațiul I pe care turistul strabate, drumul sau călătoria, pîna la destinație. Condițiile pe care le oferă, gradul de siguranță, sunt aspecte ce influențează mărimea fluxului de turiști. Între două rute care ajung în aceeași loc, turiștii vor avea

preferințe aparte.

În concluzie, nu este lipsit de interes să subliniem rolul studiilor geografice asupra dezvoltării activității turistice. Datorită lor putem da răspunsuri la unele dintre întrebările cheie pe care acest domeniu de activitate le ridică:

- În ce condiții (fizico-geografice, economice, sociale) se dezvoltă turismul, pentru a genera cererea pentru călătorie și facilități turistice?
- Unde trebuie să se dezvolte turismul și în ce forme? Răspunsurile se referă la localizarea activităților turistice și în infrastructură la diferite scări geografice.
- 
- Cum este dezvoltat turismul? Se analizează ritmul și caracterul dezvoltării turismului dar și părțile implicate în dezvoltare.
- Cine sunt turiștii (ca număr, caracteristici demografice, particularitățile calatoriei) și ce motivații au pentru a călători? Care este impactul mediului înconjurător asupra turismului, și de asemenea, care este impactul turismului asupra mediului înconjurător (fizico-geografic, economic, social) din aria de destinație?

Tema geografia și turismul este atât de amplă, încât ar fi o vanitate să credem că o putem epuiza în rândurile de față.

## **2. Istoria dezvoltării fenomenului turistic.**

Viața locuitorilor planetei noastre se desfășoară în condițiile tot mai existente ale activităților contemporane, marcate de superdezvoltarea tehnologiei, de expoziția, informațională și a comunicațiilor. Utilizarea noilor descoperiri ale științei și tehnicii necesită un consum mare de energie nervoasă, un grad înalt de uzură a capacității de muncă în timp scurt. Continuarea unei munci intensive, pe o durată cât mai îndelungată, necesită refacerea din timp în timp a resurselor de energie ale organismului uman. Acesta este motivul principal pentru care civilizația actuală,

participantă la procesul de superdezvoltare ca are loc pe planetă și în spațiul cosmic, este generatoarea celei mai mari activități (mișcări) turistice din câte au existat vreodată.

Oricât de departe a ajuns dezvoltarea turismului în prezent, pentru o înțelegere a evoluției lui ca fenomen social, trebuie să ne întoarcem măcar cu câteva secole în urmă. Pentru că, turismul nu este o invenție recentă.

Petrecera timpului liber (loisir în franceză; leisure în engleză) într-un mod plăcut se practică din vechime, chiar din timpul civilizațiilor preindustriale. Se consideră totuși că fenomenul turistic, în forme ceva mai diferite decât cele actuale, este specific "civilizație născută sint revoluția industrială".

Expoziția demografică generală de creșterea bunăstării, o dată cu dezvoltarea industrială rapidă de după al doilea război mondial, a declanșat și așa-numita explozie turistică.

În dezvoltarea turismului se diferențiază trei etape:

- a turismului incipient (preindustrială)
- a turismului modern (industrială)
- a turismului contemporan (postindustrială).

Evoluția diferitelor forme de turism îmbracă aspecte diferite de la etape la alta și chiar în cadrul aceleiași etape de la societate la alta. Denumirea și delimitarea etapelor este relativă și variază în anumite limite de la o țară la alta.

### **Etapa turismului incipient.**

Perioada istorică veche cuprinde un timp îndelungat, în care se consideră că activități așa-numite "de turism" au existat în forme simple. După unele opinii, acestea au existat dintotdeauna, în special sub forma călătoriilor.

A. Turismul în antichitate este menționat sub forma călătoriei, în viața aristocrației civilizațiilor antice dezvoltate (greacă, română). Plimbări și călătorii de plasare se făceau pe distanțe scurte în jurul centrelor urbane mari (Atena, Roma, Napoli, Alexandria, Cartagina), încă din primele secole înainte de erea noastră. Sunt



considerate că forme de turism: pelerinajele la sanctuare (la templul lui Apolo din Delphi, sec VI î.Hr.); primele manifestări sportive - Jocurile Olimpice, începute în Grecia în cinstea lui Zeus; călătoriile de studii (Atena, Alexandria, Roma), deplasările la termele romane (Pamukkale, Baile Herculane). Este cunoscută pansiunea romanilor pentru captarea izvoarelor termale și utilizarea lor în scopuri terapeutice și balneare. Aceasta explică marea răspândire a termelor și băilor pe teritoriul fostului Imperiu Roman, unele întreținute și utilizate până în prezent (Pamukkale, Baile Herculane, etc).

În Imperiul Roman apar începuturile turismului balnear și climateric.

Călătoriile de cunoaștere și chiar de descoperire a unor noi teritorii au o mare amploare în Europa insulară și peninsulară, în Asia Mică, Egipt, etc.

Turismul în antichitate se orienta către țărmurile mărilor, malurile râurilor și lacurilor, în jurul izvoarelor cu calități curative, către marile centre de cultură și civilizație, dar și spre centrele comerciale aflate de-a lungul marilor drumuri etc.

B. Turismul în Evul Mediu și în perioada modernă (preindustrială) poartă amprenta epocii pe care o traversează și anume exacerbarea practicilor religioase și amploarea marilor descoperiri geografice. Principalele fluxuri turistice străbăteau Europa sudică și peninsulară, Orientul Apropiat (Istanbul, Bursa, Damasc, Palestina) și Mijlociu (Teheran), Africa de Nord (Alexandria), Asia de Sus (India) și Sud-Est (Indochina), Asia de Est (China, Japonia). Cele mai cunoscute centre religioase - Mecca, Medina, Roma, Ierusalim, Lhasa (Podișul Tibet), atrăgeau credincioși cu religii diferite mai ales în anumite perioade ale anului.

Timpul marilor descoperiri geografice a dat un impuls deosebit călătoriilor comerciale pe trasee devenite clasice, ce legau țărmul Atlanticului și Europa Vestică cu Europa Centrală și Sudică, dar și de Marea Neagră (Portus Euxinus) și prin Podișul Anatoliei cu ramificații spre Asia de Est și Asia de Sud-Est până și țărmul Pacificului. Prin descoperirea drumurilor ce traversează munți, podișuri și câmpii, prin deșerturi sau ghețuri polare, prin mlaștinile sau jungle, drumurile pe uscat se întâlneau cu cele de pe mări și oceanele Terrei.

Lumea Veche se extinde treptat spre Lumea Nouă și o dată cu aceasta mișcare crește dorința populației de a călători și a cunoaște noi teritorii.

Apariția și amplificarea industriei începând din a doua jumătate a secolului al XX-lea, dezvoltarea praselor și a unei populații tot mai numeroasă, dar și mai stresată de probleme vieții, a dus la apariția turismului modern. În această perioadă, dorințele turiștilor se mențin și se amplifică pentru turismul balneo-climateric, turismul religios (pelerinajele) și cel comercial. Se dezvoltă tot mai mult turismul de litoral, turismul montan (și alpinismul), și turismul cultural. Intensificarea manifestărilor turistice, în special a excursiilor pe distanțe scurte la sfârșit de săptămână (de week-end) și apariția vacanțelor (ca urmare a concediilor = holiday), creează premisele apariției turismului de masă.

Pe măsura dezvoltării mișcării turistice, apare necesitatea organizării acestei activități de către întreprinderi turistice (agenții, organizații, cluburi etc).

Thomas Cook, în 1841, inițiază prima călătorie turistică iar din a doua jumătate a secolului al XIX-lea pune bazele organizării agenților de voiaj.

Între 1850-1950, se înființează numeroase asociații, societăți, agenții și cluburi de turism. În anul 1855 apare prima firmă de turism din Rusia, la Sankt Peterburg (Interprinderea lui Leopold Lepson), în 1895 se înființează Automobil Clubul Francez, iar în 1906, Societatea Politică de Turism din Franța etc.

Secolul al XIX-lea a însemnat cea mai importantă etapă în dezvoltarea turismului, prin dezvoltarea stațiunilor (balneare, balneoclimă sterice, maritime, montane etc.), a dotărilor turistice, a organizațiilor și instituțiilor turistice, a mijloacelor de transport speciale (transporturile pe cablu). Tot în această perioadă, apar primele hărți, ghiduri și materiale de informare turistică.

Primele forme ale turismului modern, cu o destul de mare varietate, apar inițial în Marea Britanie, urmată de Elveția și Austria, țări specializate în economia turismului.

Turismul modern își are centrul inițial în Franța și în toate țările alpine (Italia, Elveția). Turismul se răspândește treptat spre Olanda, Danamarca, Suedia și Portugalia.

## **Etapa turismului contemporan.**

Dupa 1950, a doua revolutie industrială și dezvoltarea orașelor creează premisele dezvoltării turismului de masă. Progresele științei și tehnicii, automatizarea cibernetizarea și înformatizarea generează un timp liber disponibil, ce constituie suportul amplificării mișcării turistice. Astfel, turismul manifestă importante creșteri și schimbări calitative. Au aparut mari firme turistice naționale ca: Balkanturist (Bulgaria), Ibus (Ungaria), Orbis (Polonia), Cedok (Cehoslovacia), Djata (Japonia), Fiabet (Italia) etc. Apar firme turistice internaționale ca: Thomson Travel, Travel Trust, AETA, în Anglia; Clubul Mediteranean, Clubul European, FUSAB în Franța; Nckermann, Quelle în Germania etc., și firme tradiționale ca: Turopa, Sofitel etc. Turismul devine pentru tot mai multe țări o ramură a economiei naționale ce contribuie din ce în ce mai mult creșterea PIB-ului.

În această perioadă, se produce instituționalizarea națională și internațională a turismului. În 1925 a luat ființă Uniunea Internațională a Organismelor Oficiale din Turism (UIOOT), în 1970, Organizația Mondială a Turismului (OMT), Alianța Internațională de Turism Rutier (AITR), Federația Internațională de Turism (FIT), Academia Internațională de Turism (AITE).

În condițiile progresului tehnic actual, grija mai mare față de om și de mediul înconjurător a făcut ca turismul să devină un fenomen important în viața societății.

## **Trăsăturile turismului contemporan.**

Turismul, fenomen socio-economic în plină dezvoltare, are trăsături caracteristice:

- caracterul de masă al turismului, ca rezultat al creșterii numărului de turiști;
- internaționalizarea turismului, prin creștere ponderii turiștilor străini din volumul total al turiștilor. Acest fenomen este însoțit de mărirea distanței de călătorie și a duratei, ca urmare a acordării unor facilități de către diverse state, organizații și instituții naționale;

- lărgirea pieței turistice, prin apariția unor țări sau regiuni de destinație turistică ce practică preturi mai mici și cu un potențial turistic mai puțin cunoscut;
- inversarea fluxurilor turistice prin intrarea în circuitul turistic (destinație turistică) a unor țări care înainte erau doar furnizoare de turiști (Turcia);
- diversificarea tipurilor și formelor de turism (ecoturismul, agroturismul, foto-safari);
- dezvoltarea turismului pentru recreere, în special cel de sfîrsit de săptămîină (distanța mică și durata scurtă);
- democratizarea turismului, demonstrată de participarea unor grupuri sociale cu posibilități materiale mai reduse ca urmare a creșterii nivelului de trai;
- participarea tuturor categoriilor de vîrstă, inclusiv creșterea numărului persoanelor în vîrstă; participarea persoanelor cu ocupațiile cele mai variate (inclusiv din mediul rural).

În perioada actuală există o serie de factori care influențează dezvoltarea turismului:

- factori favorizați, dintre care menționăm creșterea veniturilor populației în mai multe regiuni ale globului, creșterea timpului liber, alături de dezvoltarea transporturilor (de toate tipurile), a infrastructurii utilizată pentru turism;
- factori propulsori, dintre care efortul psihic, gradul de pregătire și gradul de urbanizare care împreună acționează asupra nivelului de stres al individului contribuind implicit la creșterea cererii pentru turism.

### **3. Tipuri și forme de turism.**

Tipuri de turism definește esența fenomenului și apare ca o sumă de însușiri fundamentale ce se intercondiționează pe un anumit spațiu într-o perioadă de timp determinată. Tipurile se stabilesc pe baza unor criterii (motivația individului, scop, destinația etc.), au un caracter istoric, nu dispar prin substituție cu altele decît de excepție și pentru o perioadă determinată.

Încercarea de diferențiere a activităților turistice și clasificarea lor în tipuri și forme este diferită în literatura de specialitate, arătînd încă multe păreri, mai multe sau mai puțin

argumentate și evident critice (Poser, 1939, Hunziker și Krapf, 1941, Swizewski, Boniface și Cooper, 1994). În timp ce tipurile marchează conținutul, formele arată caracteristicile desfășurării turismului. De cele mai multe ori, se produc confuzii.

Poser distinge 5 tipuri de turism (de tratament, de recreere, de vară, de sporturi de iarnă, de recreere la distanța scurtă, de tranzit); Hunziker și Krapf descriu mai multe tipuri și o serie de forme; Swizewski și Oancea descriu tipuri structurale (montan, sportiv, cultural, comercial), dinamice (de drumete, de circulație, de tranzit) și staționare (cu sejur scurt, mediu, lung); Boniface și Cooper vorbesc de formele de turism stabilite pe baza geografică (după loc, distanță, scop etc).

Frecvent în literatura de specialitate sunt menționate ca tipuri: turism de recreere și agrement, de îngrijire a sănătății (balnear sau curativ), cultural, social, educațional, de tip complex (polivalent). Pe același spațiu geografic se pot practica mai multe tipuri de turism în funcție de resurse de care dispune spațiu respectiv. Aceasta este o tendință a turismului actual.

***Turismul de recreere și agrement*** este la îndemana tuturor turistilor proveniți din medii sociale diferite. Acest tip antrenează un număr mare de persoane din țările dezvoltate și cu un grad ridicat de urbanizare. În special populația urbană este atrasă de natură, în timp ce populația rurală participă mai puțin. Este un tip de turism practicat de toate grupele de vârstă, dar mai ales de populația de vârstă matură și de tineri. Se practică în toate zonele climatice ale globului, precădere în zona temperată, unde are caracter sezonier cu două vârfuri ale cererii turistice în cele două sezoane extreme. Durata este variabilă, predominând turismul de durată scurtă (week-end) sau medie. Se efectuează la distanțe diferite, în funcție de posibilitățile materiale ale turiștilor. Turismul de recreere valorifică calitățile estetice de mare atractivitate ale peisajelor naturale. Scopul principal al turismului de recreere este schimbarea peisajului, care se poate considera și atunci când evadezi dintr-o natură în alta (locuitorii satelor, pădurarii, locuitorii din stațiunile de pe litoral etc.)

***Turismul de îngrijire a sănătății*** (balnear sau curativ) își are originile în timpurile antice, când oamenii cunoșteau și exploatau proprietățile curative ale apelor minerale

și termale, ale curei heliomarine, namorului etc. Este considerat cel mai vechi tip de turism, despre care au fost găsite dovezi la Herculaneum (Baile Herculane), Germalara (Geoagiu Bai), Aix-les-Thermes, Pamukkale. Deși se adresează tuturor grupele de vârstă, la acest tip de turism participă mai mult persoanele în vârstă care de multe ori sunt însoțite de copii.

Majoritatea turiștilor provin din regiunile urbane, dar în ultimii ani se constată o creștere a populației rurale care practică turism balnear. Prin amenajările corespunzătoare, are avantajul ca se practică tot timpul anului și poate fi organizat corespunzător capacității de cazare. Distanța în raport cu poziția ariei generatoare variază în funcție de natura afecțiunii, fiind impusă turistului. Se desfășoară pe distanțe medii și lungi, în strânsă legătură cu durata concediului de odihnă și eficacitatea tratamentului curativ. Are nevoie de o infrastructură specializată și de dotări speciale (sali de proceduri, de gimnastică medicală, saune, bai, nămoluri etc), precum și de un personal calificat, ceea ce ridică costul serviciilor. Numărul participanților este mai redus decât în celelalte tipuri, fiind limitat la populația ce suferă de anumite afecțiuni.

***Turismul cultural*** cuprinde persoanele care vizitează obiective turistice aparținând patrimoniului cultural. Specificul acestui tip de turism este dat de faptul că se adresează anumitor categorii ale populației (elevi, studenți, intelectuali); atrage populația urbană și populația rurală; durata este limitată la un timp scurt sau mediu; se desfășoară pe distanțe variabile în funcție de cererea și poziția spațială a obiectului turistic. Acest tip de turism este practicat frecvent de turiștii aflați în tranzit, care nu utilizează prea mult infrastructura turistică.

Fluxurile de turiști amatori de turism cultural se îndreaptă spre orașele mari ale lumii recunoscute prin arhitectura veche a clădirilor, prin muzee sau prin concentrări de obiective turistice variate (Veneția, Florența, Atena, Roma, Paris, Londra, Sankt Peterburg, Beijing, Tokyo, New York).

***Turismul educațional*** cuprinde activitățile turistice organizate în scopuri educative, în general pentru grupa de vârstă tânără aflată la vârsta la care trebuie să învețe (elevi, studenți). Turismul are însă o latură educativă la orice vârstă și pentru toate

categoriile de turisti.

**Turism social** se refera la modul de asociere al persoanelor care sunt antrenate în activitatea turistică și reflectă stratificarea sociala (veniturile diferite ale populației). Pentru populația cu venituri mici (sau cu handicap) anumite organisme (sindicate, case de ajutor) sociale oferă înlesniri tocmai pentru a putea fi cuprinși în activitatea turistica. Dezvoltarea acestui tip de turism a fost posibilă datorită democratizării turismului (aparitiei turismului de masă organizat). În esență măsurile de natură socială asigură posibilitatea participării la activitatea turistică a unui număr tot mai mare de persoane.

**Turism de timp complex (polivalent)** rezultă din asocierea pe același teritoriu a celorlalte tipuri. Aceasta reprezintă tipul cel mai realist întâlnit în practică, cuprinzând un mare număr de turiști de toate vârstele și profesiile fiind practicat în special în perioada vacanțelor și concediilor. Acest tip are nevoie de o ofertă foarte largă, de o infrastructură și servicii diversificate. În lucrările mari vechi turismul profesional (de afaceri, științific, persoanele aflate la studii, sportivi etc.), nu intra în clasificări, considerându-se activitățile practicate nu sunt turistice. Din moment ce utilizează aceleași baze de cazare și alimentație, consumă aceleași produse turistice, el a fost acceptat în prezent, având creșteri spectaculoase.

Există o serie de alte motive de a delimita turismul în categorii pe care fie ca le denumim tipuri sau forme trebuie cunoscute sau studiate.

Un element major al atractivității îl constituie specificul gastronomic al unei regiuni. Sunt cunoscute expozițiile și festivalurile generate de sărbătoarea vinului, a berii și a altor băuturi, precum și a unor sortimente culinare. Producția de vinuri constituie pentru anumite țări o atracție turistică de sine stătătoare (Franța, Spania, Italia). În regiunile viticole particularitățile locale ale sortimentelor de vinuri renumite oferite turiștilor în privința de degustare și vânzare fluxuri turistice continue. Având în vedere renumele câștigat de sortimentele de vinuri ale unor producători ce utilizează proprie eticheta, acestea organizează mai ales în vacanțe și în week-end degustări,

pentru turistii din toate țările UE care cumpără direct de la producătorii francezi. In aceste regiuni exista ”drumul vinului” care marcheaza podgoriile celebre din lungul vail Rhinului. În Franța, mare producatoare de vinuri și în topul țărilor cu turism dezvoltat , în regiunile Champagne-Ardenne, Bourgogne sunt renumite centrele de degustare de la Reims, Epernay, Beaune.

Raspunderea turismului în regiunile viticole este favorizata si de avantajul pe care il obtin micii producatori din comercializarea vinului. Concentrarea pivnițelor în regiunea Champagne apare in opozitie cu dispersia castelelor din regiunea Bordeaux, a satelor viticole alsaciene si a celor din regiunea germana a Mosellei. În majoritatea dintre acestea, viticultori își activitati de gazduire in pensiuni, hanuri, moteluri, în care pe lângă vinuri ofera și alte produse locale (brânzeturi tradiționale), preparate culinare specifice (Cioaca, Dinu, 1999).

Podgoriile si vinurile românești care si-au castigat renume internațional ar putea fi mai bine puse în valoarea prin intrarea în circuitele turismului rural (Murfatlar, Pietroasele, Cotnari, Husi, Dragasani etc.)

***Turismul pentru cumpărături (shopping)*** se practică în special in regiunile transfrontaliere si cele turistice renumite, in marile orașe cu galerii și centre comerciale, în magazine mici renumite pentru anumite produse și chiar la comercianții ambulanți. Magazinele fără taxe (duty-free) din aeroporturi și din regiunile tranfrontaliere câștigă enorm din vânzarea bauturilor alcoolice, tutunului si a articolelor de lux. Anumite regiuni sunt considerate paradisuri fiscale și pentru ele se manifestă un interes deosebit (Andorra, Luxemburg, Monaco).

Formele de practicare a turismului sunt într-o continua schimbare si adaptare la noile condiții datorate evoluției societății umane.

Turismul se desfasoară în mai multe forme, în funcție de: aria de proveniența a turiștilor, distanța, durata șederii, tipul de transport utilizat, vârsta turiștilor, modul de organizarea, modul de desfășurare, prețul plătit, particularitățile regiunii de destinație, interacțiunea turiștilor cu locul de destinație, numărul turiștilor etc.



Formele de turism sunt proprii tuturor tipuri de turism, avand pondere diferita in cadrul fiecaruia. Conform acestor criteri se disting mai multe forme de turism.

Dupa aria de proveniență a turiștilor, se individualizează turismul intern sau național și cel extern sau internațional.

**Turism intern** sau internațional cuprinde turiștii ce călătoresc în teritoriul țării lor in diferite scopuri. Din număr total al turiștilor, acestei categorii ii revine majoritatea (peste 80%) în Franța, Marea Britanie, SUA. Este forma de turism cea mai mult practică datorită influențelor costului, ale timpului liber, cunoașterii unei limbi de circulație internațională. Ca venituri pe ansamblu are pondere mai mică, nu aduce valută dar asigură o funcționare permanentă a infrastructurii și stațiunilor turistice.

**Turismul internațional** cuprinde turiștii ce călătoresc în altă țară decât cea în care locuiesc. Turiștii internaționali traversează frontiere naționale, utilizează valute diferite, vorbesc limbi diferite. Fluxurile internaționale au crescut în ultimii ani, ca urmare a ridicării gradului de bunăstare, de civilizație, a mobilității internaționale mai mari legate de liberalizarea vizelor și a formalităților legate de trecerea frontierelor, de facilitățile ofertei provenite din statele recent intrate pe piața turistică.

Turismul internațional contribuie prin aportul în valută în mod substanțial în balanța economică a țărilor de destinație. Atragerea turiștilor internaționali presupune existența unor obiective turistice deosebit de atractive, infrastructura și servicii de calitate superioară, dar și o reclamă bine echilibrată care împreună formează imaginea turistică asupra țării.

În definirea și cuantificarea acestor forme de turism, este foarte importantă mărimea suprafeței țării. Pentru majoritatea țărilor, volumul turismului internațional este mai important decât al turismului intern, fiind o importantă sursă de valută. Dar în țările cu teritorii mari, în care și distanțele sunt considerabile, cu o mare varietate de resurse și atracții turistice, volumul turismului intern îl depășește pe cel extern (SUA, Franța, etc). În SUA, volumul turismului intern este aproape 90%, în Marea Britanie 85%, în

Franta 80%, în timp ce în Olanda este în jur de 50%).

Distincția dintre aceste două forme de turism s-a diminuat în ultimul timp pe masura reducerii barierelor și creșterii facilităților de mișcare a populației între țări. Astfel, din 1 ianuarie 1993, călătoriile între statele UE sunt considerat interne.

În funcție de distanța parcursă, se diferențiază trei tipuri de turism:

- de distanța mică
- de distanța mare
- de distanța foarte mare

***Turismul de distanța mică*** se limitează la deplasări scurte, cu o durată de câteva ore până la un week-end în zona înconjurătoare orașului. Are specific recreativ (păduri, lacuri, malurile apelor, poieni) și se practică la sfîșșitul fiecărei zile de lucru și mai ales în week-end, având un maxim vara pentru picnic sau masa la iarba verde și altul iarna legat de prezenta zăpezii. Este influențat de factori climatici, atrage toate categoriile de vârstă, iar din punct de vedere al categoriilor profesionale predomină elevii, studenții, intelectualii care utilizează rețeaua de transporturi modernizată (sosele, cai ferate), dar și nemodernizate (poteci prin pădure, drumuri neasfaltate și o serie de unități de alimentație rapidă (fast-food-uri, baruri, restaurante) și solicită foarte rar cazare.

Tendința de construire a celei de două locuințe în afara orașelor dar în apropierea acestora, atrage o solicitare tot mai redusă pentru baza de cazare. Turismul are caracter de masă și suportă fluctuațiile cererii (supraaglomerare sau lipsa de turiști) în funcție de anotimp.

***Turismul de distanța mare*** presupune deplasări de durată medie și lungă, și în interiorul, fie în exteriorul unei țări și antrenează un număr mare de persoane spre obiective turistice renumite.

***Turismul la distanța foarte mare*** se desfășoară în țările mari ale globului (SUA,

Canada, Rusia, China, Brazilia, Australia). Cei care practica aceasta forma de turism dispun de venituri mari și utilizează mijloace de transport rapide, în special avionul sau avionul combinat cu alte mijloace (autoturismul). Presupune prețuri mari ale serviciilor, indiferent de nivelul acestora.

Călătoria sau sejurul se diferențiază în funcție de timpul liber al persoanelor, de mărimea veniturile etc. și se disting trei forme: de durată scurtă, de durată medie și de lungă durată.

***Turismul de durată scurtă*** (1-3 zile) se practică la sfârșitul săptămânii și uneori în timpul concediului. Este specific turiștilor din zonele urbane care se îndreaptă la sfârșit de săptămână spre zonele periurbane. Se practică cu mașinile proprii sau cu mijloace de transport în comun. În țările cu mijloace de transport moderne, turiștii ajung la distanțe mai mari (pe litoral, în zona montană). Pune accent pe latura recreativă dar și culturală.

***Turismul de la durată medie*** se practică în timpul concediului/concediilor anuale pe distanțe mare și foarte mare. În cadrul lui se întâlnesc toate tipurile și formele de turism.

***Turismul de lungă durată***, considerat pe o perioadă de o luna sau mai mult, este specific grupelor de populație care beneficiază de perioade lungi de timp liber: elevi și studenții în timpul vacanțelor de vară, liber profesioniști, pensionari. Acestea practică toate tipurile de turism, iar mai ales turismul de vizitarea rudelor și prietenilor, turismul curativ, de recreere.

Turismul utilizează toate mijloacele de transport: rutier, feroviar, aerian, naval, dar și transportul pe cablu, cu animalele (cu cai și ponei pe munte, cu câini pe gheață etc.), cu bicicleta pe munte (mountain biking), mersul pe jos.

***Turismul rutier*** este utilizat de cele mai multe persoane, fiind considerat cea mai dinamică formă de turism actual. Pe măsura creșterii nivelului de trai a populației, numărul posesorilor de autoturisme din lume a crescut. Acestea preferă să utilizeze

mașina personală care le oferă independență ( nu depinde de programul altora) dar și surprize (descoperirea unor trasee care nu sunt în circuitele turistice organizate), își pot schimba continuu traseul sau pot opta pentru alte obiective în timpul călătoriei.

**Turismul feroviar** asigură un confort sporit, siguranță și viteză mare, fiind utilizat pentru distanțe mari. Turiștii preferă călătoriile în circuit la prețuri mai reduse (circuite naționale sau europene), cu dormitul în tren pentru a câștiga timp și bani sau doar deplasarea pînă la o localitate de sejur (turism balnear).

**Turismul aerian** s-a dezvoltat după 1950 pe distanțe medii și mari. Este practicat de persoanele cu venituri mari și cuprinde în mare măsură turismul de afaceri. Se observă o creștere în ultima vreme a călătoriilor cu avioane mici, particulare și cu elicopterele.

**Turismul naval** utilizează navele de pasageri fluviale (pe Dunăre, Volga, Rhin) și maritime (croaziere în bazinul Mediteranei, Mării Negre, Mării Japoniei etc.) pentru călătorii pe distanțe lungi. Pentru amuzamentul turiștilor, se utilizează toate tipurile de ambarcațiuni mici (cu vîsle sau motor), în special pe lacuri, râuri și fluvii, dar și în stațiunile din zonele litorale agremente.

**Vîrsta turiștilor** este calculată în funcție de speranța medie de viață, variază în funcție de nivelul de dezvoltare al țării de proveniență a turiștilor și de aceea este greu să delimităm concret categoriile care se evidențiază prin formele specifice de turism. În general se remarcă trei grupe:

- tinerii (elevi și studenți) în timpul vacanțelor practică turism de agrement și cultural;
- persoanele mature care practică toate tipurile și formele de turism;
- persoanele care s-au retras din activitate și care preferă stațiunile balneoclimaterice.

În funcție de gradul de organizare, activitățile turistice pot fi neorganizate, organizate și semiorganizate.

**Turismul neorganizat** este practicat de cei ce doresc să aibă libertate de alegere a condițiilor călătoriei și sejurului. Este preferat de tot mai multă lume care nu utilizează serviciile oferite de agenții specializate. Creșterea lui se datorează sporirii veniturilor individuale sau pe familie. Creează probleme organizatorilor de turism prin solicitarea bazelor de cazare neplanificat pe perioade scurte sau din contra lasă loc unei nesolicitării a acestora.

**Turismul organizat** cuprinde grupele de turiști și chiar turiști individuali care apelează la serviciile unor agenții specializate. El creează unele avantaje, atât celor care îl practică, cât și celor care îl organizează:

- oferă comoditate și siguranță turiștilor, nesolicitându-i în organizarea călătoriei.
- ofera siguranță organizatorilor în ocuparea eficientă a bazelor de cazare și în atenuarea perioadelor suprasolicitate.

Această forma este preferata de turiști cu venituri mici si medii iar odată cumpărat pachetul de servicii turistice, beneficiarul este dependent de programul dinainte stabilit.

**Turismul semiorganizat** este o formă care utilizează elemente specifice celor doua forme atrăgând categorii tot mai largi de populatie. Turistii utilizează cazare și uneori masa în unități specializate, dar își organizează programul individual. Aceasta forma este preferată de tinerii cu posibilități financiare mai reduse.

Dupa modul de desfășurare, se întâlnesc formele de turism continuu, sezonier și de circumstanță.

Turismul continuu se practică în marile orașe, în stațiunile balneoclimaterice și pretutindeni unde există baze de cazare în lungul unor artere de transport. Deși se partică în tot timpul anului, înregistrează variații ale fluxurilor turistice în funcție de sezon.

Turismul sezonier, așa cum indica și numele, este dependent de factorul climatic la care se adaugă și perioada vacanțelor. În zona temperată se observă două maxime ale acestei forme de turism, unul vara (turismul de litoral și montan) și celalalt iarna (predominant turismul montan).

Turismul de circumstanță se desfășoară pe o perioadă scurtă ( de la câteva ore la câteva zile) în orice perioadă a anului. Este determinat de desfășurarea unor evenimente sau manifestări de durată scurtă competiții sportive, festivaluri, târguri, expoziții, reuniuni internaționale etc. În această categorie se înscrie și turismul de afaceri sau profesional.

Un alt factor luat în considerație este scopul vizitei (văzut ca o problemă de marketing) din acest punct de vedere se deosebesc .

**Turism de vacanță** poate fi de "soare, mare și plajă" (în care vremea bună și activitățile de pe plajă sunt importante) și "turism de vizitare și cultural" (pentru care sunt mai importantă noile destinații și diferitele stiluri de viață).

**Turism de interes** comun cuprinde persoanele care călătoresc cu un scop atât pentru vizitor cât și pentru vizitat: vizite la rude și prieteni (VRP), motive religioase, de sănătate, în scopuri educationale etc. Aceștia utilizează puține locuri de cazare și facilitati oferite turistilor la locul de destinație.

**Turismul de afaceri** include persoanele care participă la conferințe,congrese, simpozioane, târguri, expoziții sau la întâlniri. Turismul de afaceri nu poate fi inclus activitățile de recreere sau considerat timp de relaxare. Dar pentru ca persoanele utilizează aceleași locuri de cazare, aceleași facilitati și mijloace de transport ca și cei care călătoresc de placare, participantii trebuie incluși în definiția a „turistul”.

Spre deosebire de turiștii propriu-zisi, care își aleg locul și timpul vacanței, călătorii cu

scop de afaceri sunt constransi de timpul și locul deplasării. Turismul de afaceri are o importanță din ce în ce mai mare pentru ca nu depinde de sezonul turistic local, fiind la ordine o activitate de recreere a oamenilor de afaceri practicata dupa ce si-au inchiat activitatile profesionale. Ei folosesc restaurante și hoteluri de bună calitate, participă la spectacole, viziteaza obiective turistice naturale și culturale. Numărul celor care participă la congrese, simpozioane, conferinte, targuri, expozitii, saloane a fost și este într-o continuă creșterea. Astfel, la Expoziția mondială de la Sevilla (1992) au participat 42 mil. vizitatori. Pentru astfel de manifestari au fost construite clădiri speciale îndeosebi în marile orase ale lumii (Paris, Londra, New York, Tokyo, Geneva, Bruxelles ect.) Altele s-au construit in orașe mai mici unde turismul de afacere contribuie la dezvoltarea locala ca importanta sursa de venituri. Unele firme practica initiativa se a-si recompensa personalul trimițându-l spre turistice renumite.

După criteriul cauzal al participării, turiștii pot fi delimitati în: turiști propriu-zisi și personalul profesional care contribuie la desfășurarea acticitatilor turistice (șoferi, ghizi, insotitori grupurilor etc.) Se consideră ca acestea în urma își indeplinesc o activitatea profesionala, dar utilizează și baza de cazare, alimentate, viziteaza obiectivele turistice.

După numărul turiștilor care participă la o călătorie turistică, putem vorbi de turism de grup și turism individual.

**Turism de grup** se caracterizează prin organizarea călătoriei de către agențiile de turism avînd o serie se trăsături:

- grupurile cuprind un număr mare de persoane (de obicei in funcție de mat rimea mijlocului de transport);
- oferă comoditatea turiștilor neimplicași în organizarea călătoriei;
- oferă facilitati la tarife, obtinerea vizelor etc.;
- contribuie la extinderea turismului de masă, deoarece antrenează toate categoriile de populație cu venituri mici și medii.

**Turism individual** este o forma ce se dezvoltă tot mai mult în ultima perioadă pe măsura creșterii veniturilor populației. Este practicat de persoanele cu venituri mari și timp liber. Turistul se preocupă personal de organizarea vizitei, având deplină libertate de a-și modifica opțiunile pe parcursul călătoriei. Această formă de turism nu este caracteristică a turiștilor izolați, ci mai ales celor care călătoresc cu familia sau cu prieteni.

**Turismul de masă.** Marea participare a populației la mișcarea turistică, sub formă grupurilor organizate, dar și a turismului individual sau în familie a generat ceea ce în toate manualele de turism se numește turismul de masă. Apariția turismului de masă constituie trăsătură definitorie a turismului celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea caracterizat printr-un grad înalt de internaționalizare (Marchena Gomez, Rebollo, 1995, citat de Williams, Shaw, 1997).

Spatiile turistice sunt entități complexe din punctul de vedere economic și cultural, iar serviciile turistice includ contacte "față în față" între consumatori și producători, relații între gazda și oaspete, creație și consum de obiective naturale și culturale (Ury, 1990). În interiorul lor se produc polarizări spațiale și temporale (Williams, Shaw, 1997).

Turismul de masă este o formă a consumului de masă caracterizat de produsele standardizate, dominația producătorului nu a consumatorului, dominația pieții de către producătorii individuali și o diferențiere redusă a produsului oferit turiștilor (Ury, 1990). Ca formă de turism, a apărut și a început să crească în unele țări dezvoltate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar epoca de expansiune în Europa a fost după 1950 pentru turismul intern și după 1960 pentru turismul internațional. Semnele cele mai evidente au apărut în standardizarea serviciilor turistice pe plajele Marii Nordului, Marii Mediterane, Marii Negre, în stațiunile turistice din Alpi etc.

Explozia turismului de masă în Europa s-a datorat relaxării legislației muncii, care a creat un timp liber mai îndelungat pentru muncitorii economici susținuți înregistrate în unele țări.



Alte motive ale creșterii rapide a turismului de masa au fost legiferarea vacanțelor plătite, investițiile masive făcute de stat în infrastructura de transport în special în aeroporturi, care au favorizat călătoriile la distanță mare, și în baze de cazare, de alimentație și de agrement.

Cererea pentru produsul turistic a avut și o determinare motivatională în sensul că, practic, turismul, cu precădere cel internațional era de natura să indice standartul social mai ridicat al participanților. În anii 1960-1970, turismul internațional răspundea unor astfel de motive pentru un segment mare de populație. Tot în această perioadă s-a produs o schimbare radicală în delectare unor stațiuni de prestigiu (au apărut locuri noi), sau a unor țări preferate ca destinații turistice.

Consumul general de turism de masa avea printre indicatorii cererea de vacanță în stațiuni precis identificate, ca o schimbare a modei și în acest domeniu. O contribuție la identificarea lor au avut-o și producătorii de "imagini" ai unui obiectiv turistic, a unei stațiuni, regiuni sau țări. De exemplu, răspîndirea povestii lui Bram Stoker despre Dracula, vampirul originar din Transilvania, a creat printre americani (în special pentru tînăra generație) o stare de interes pentru vizitarea României, a Castelului Bran (și a altora) presupus a fi fost locul îngrozitoarelor fapte. Tot așa cum înainte de 1989, imaginea creată de regimul politic și restricțiile din activitatea turistică a daunat României în ciuda resurselor turistice bogate.

Între anii 1960-1980, turismul de masa avea ca orientarea principală litoralul european al Mediteranei, pentru că după 1980, preferințele turiștilor să se orienteze spre țărmurile de sud și est ale Mediteranei, precum și spre stațiunile pentru sporturi de iarnă din Alpi.

Un alt aspect este cel al legăturilor reciproce dintre turism și economia sectorilor transporturilor. Nu toate formele din turism de masa erau dominate de companiile internaționale de turism. Acestea însă erau puternice în sectoarele care presupuneau deplasări pe distanțe scurte sau medii.

Explicația constă în aceea că operatorii includeau transportul în pachetul turistic. În acest mod operatorii "internalizau" tranzacția, preluând în teritoriul companiei toate componentele pachetului turistic. Companiile realizau astfel economii la o componentă a pachetului (ex. transportul), ceea ce le permitea o manevră mai amplă

in celelalte componente.

Operatorii de turism internațional au poziții importante in unele zone europene, in special in Germania, Marea Britanie, Scandinavia. Cea mai mare la nivel anilor 1992-1993 si in prezent este TUI - Germania. Companiile germane au avantajul celui mai mare segment de piața din lume, dar ale s-au extins si prin investiții in străinătate. In plus, ele au dezvoltat legături verticale puternice, in special cu sectorul hotelier. Operatorii de turism au influenta puternic configurația turismului de masa, una din explicații fiind integrarea lor pe verticala cu industria hoteliera si a transporturile aeriene.

Influența asupra turismului de masa se traduce printr-o scădere a prețului pachetului oferit, ceea ce atrage in orbita businessului populația cu venituri mai mici.

In ceea ce privește numărul de sosiri, primele trei locuri in Europa le ocupa Franța, Italia si Spania.

La indicatorul numărul de nopți petrecute de turiștii interni si internaționali, locurile funtașe sunt ocupate de statele cu turism de masa dezvoltat (Spania, Australia, Grecia, Italia, Portugalia) sau de tari cu atractivitate pe pachete specifice, in domeniul turismului cultural sau al turismului de afaceri (Anglia, Franța, Germania).

Diferențe mari intre tari se constata si la indicatorul numărul turiștilor interni (nopți), a carui mărime arata diferența de prosperitate a locuitorilor (pe primele locuri sint Germania, Italia, Marea Britanie, Franța).

Studiind raportul dintre numărul turiștilor interni si internaționali dintr-o serie de tari europene se conturează patru grupe:

- turism internațional dominant: Austria, Germania, Ungaria, Polonia, Turcia;
- turism intern dominant: Finlanda, Germania, Olanda, Norvegia, Polonia, Slovacia, Suedia;
- turism intern dominant si internațional foarte dezvoltat: Italia, Marea Britanie, Franța;
- raportul dintre turismul intern și internațional este echilibrat: Belgia, Bulgaria, Danemarca, Elveția, Spania.

### **Turism în parcuri tematice.**

Cunoscute ca locuri de petrecerea unui timp limitat (de obicei o zi, maxim doua), în ultimul deceniu ele și-au dezvoltat și segmentul de organizare de sejurul (innoptări în rețele proprii). În 1994 parcurile tematice europene au atras 58 milioane turiști care au cheltuit circa 1 miliard de lire sterline.

Parcurile tematice demonstrează cum investițiile de capital în noile tehnologii produc schimbări rapide, transformându-se obiecte extraordinare destinate direcției turiștilor. Prin succesul lor turistic, ele au contribuit la demistificarea supremației stațiunilor de pe litoral.

Dintre parcurile tematice cele mai frecventate de turiști amintim: Blackpool Pleasure Beach, cel mai mare parc tematic din Anglia cu peste 6,5 milioane vizitatori; FantasiaLand, în Germania cu 2,2 milioane; Tivoli, în Danemarca cu 4 milioane etc. Cea mai mare investiție a fost făcută în Euro Disney (inclusiv propriile complexe hoteliere), încă Paris, care atrage 11 mil. vizitatori în 1993.

### **Turism urban.**

Este o formă tradițională de turism ce înregistrează o dinamică sporită în funcție de renumele orașului, preferat de anumite categorii de turiști, în ultimii ani (cuprinde în vârstă, persoanele singure). Se remarcă prin dimensiuni culturale, istorice, sportive, de afaceri, comerțul cu amănuntul.

Accesul mai lesnicios la educație a fost un alt factor care a dus la dezvoltarea turismului urban (în special pentru cei din învățământul superior și licee).

Prin așezarea lor în lungul râurilor, lacurilor sau pe țărmurile mărilor, orașele au în grad de atracție turistică ridicat. marile orașe ale lumii, situate la intersecții de drumuri, atrag nenumărați turiști prin obiectivele culturale, istorice, religioase, economice (Paris, Viena), precum și pentru turismul de afaceri. O altă categorie de orașe atrage turiști aflați în tranzit (Cairo, în drumul spre piramide și Valea Nilului; New York, pentru circuitele nord-americane). Aglomerația și presiunea asupra unităților de cazare, ca și prețurile ridicate constituie bariere pentru categoriile de turiști care dispun de venituri mici.

Factorii politici pot să limiteze dezvoltarea turismului urban datorită unor cauze

deliberate, cum ar fi regimul de dictatura sau lipsa unei economii planificate.

Indiferent de motive, turismul urban ocupa un loc important în turismul mondial. În funcție de criterii geografice dar și economice, sociale și politice se disting două tipuri de spații urbane turistice.

- **polinucleare și multipolare**, care cuprind mărele capitale istorice occidentale (Paris, Londra, New York, Roma) și est-europene (Moscova, Budapesta, Varșovia, Praga). Marile aglomerații urbane din această categorie reprezintă cele mai importante locuri turistice mondiale. Unele dintre ele care au și atuuri naturale, istorice, culturale reprezintă, cu toată aglomerația lor, centrele de frecvență turistică majoră ale țării respective.
- **mononucleare și unipolare**, care cuprind orașele turistice de mărime mică și medie (sub 500 000 locuitori) dar care au un patrimoniu istoric-cultural deosebit (Florența, Pisa, Brugge), renumit în turismul internațional. Frecvența turistică este legată de amplasarea cartierelor unde este localizată cea mai mare parte a hotelurilor. O categorie specială o reprezintă orașele centrale de pelerinaj, care atrag anual milioane de pelerini din întreaga lume: Lourdes, Fatima, Mecca etc. Localizarea marilor sanctuare religioase este legată și de locul întâmplării unor minuni (aparitia Fecioarei Maria la Lourdes în anul 1858 sau în fața unor ciobani din Fatima în timpul primului război mondial; instalarea lui Mahomed la Mecca).

Pe plan european, datorită capacității de cazare ridicate și numărului de nopți petrecute de toate tipurile de turiști, se remarcă Londra, Paris, Roma, urmate de München, Viena și Berlin (turismul cultural și de afaceri). Barcelona a avut succes de ofertă sa legată de tradiția culturală, precum și de Jocurile Olimpice pe care le-a găzduit în 1992.

În țările Europei Centrale (Ungaria, Cehia, Slovacia), turismul urban a contribuit la dezvoltarea turismului național în ansamblu. Cel mai elocvent succes l-au înregistrat capitalele (Budapesta, Praga, Varșovia, Bratislava), care au devenit poli de atracții pentru turismul internațional, datorită cultivării tradițiilor culturale și arhitectonice (au atras rețele hoteliere de prestigiu ca Hilton, Four Seasons Hotels, Marriot), dar și alte orașe renumite (Cracovia, Karlovy Vary etc.).

## **Noi forme de turism: turism rural, agroturism, ecoturism.**

După aproape jumătate de secol de dominare a turismului (și consumului) de masă, spre sfârșitul secolului al XX-lea eu avut loc mutații vizibile prin manifestarea tot mai intensă a "noilor forme de turism". Schimbările importante care s-au produs cererea turistică au fost influențate de investițiile făcute în turism. Astfel a crescut interesul pentru "mega-evenimente", pentru turismul cultural, pentru turismul istoric și mai ales pentru turismul rural.

Se constată o specializare mai flexibilă a ofertei, gama produselor oferite este mai mare, cu reducerea corespunzătoare a duratei de viață a acestor produse (evoluția rapidă a modei).

Consumatorii și preferințele acestora au devenit mai mobili și mai specializați. Una dintre explicații este influențată creșterii noii clase de mijloc care în esență respinge turismul de masă și preferă turismul ecologic sau turismul verde (Germania, Franța și Belgia).

Între turismul de masă și formele individualizate de turism există o interdependență. Numărul acestora din urmă crește, tipul de ofertă este în continuă evoluție, ceea ce face ca turismul de masă să scadă ca importanță relativă. Așa se explică evoluția rapidă și de scurtă durată a parcurilor tematice, a turismului ecologic, diferențierea prin turism a activităților culturale și sportive. Consecința a fost o reducere netă a turismului de masă și proliferarea noilor surse de turism: turismul rural, turism urban, parcuri tematice.

Aceste direcții reflectă schimbarea ample petrecute în societate, în cultura de consum și în exploatarea diferențelor dintre sursele turistice față de exploatarea asemănărilor, ca în turismul de masă. Aceste "noi" forme de turism presupun, de asemenea, modificări față de producția de masă a serviciilor de turism. Așa cum propun Lash și Ury (1987), noile forme pot fi înțelese în contextul conceptului de "capitalism dezorganizat".

Noile forme de turism implică un grad mai mare de flexibilitate a producției, a ofertei, modele de consum executate pe scară mai mică și difuze în spațiu, comparativ cu turismul de masă.

În conceptul actual, în care se accentuează importanța dezvoltării durabile a turismului,

se iau tot mai mult în considerație aceste forme mai reduse și mai flexibile de turism. Turismul de masă a coexistat chiar în perioada sa de vârf (anii 1970-1980), cu alte forme, individuale de turism. Zonele turismului de masă au fost diferențiale în concordanță cu piețele de muncă și structurile capitalului. Chiar dacă pe ansamblu creșterea pieței turismului de masă s-a diminuat, sau chiar a stagnat în cea mai dezvoltată parte a Europei, există o creștere absolută și relativă în sudul și estul Europei.

O mare parte din cererea pentru vacanțe mai particularizate (individualizate), pentru o mai bună calitate a servirii, pentru turism durabil din punct de vedere al mediului, duc la modificarea "produsului" turistic de masă, mai mult decât la apariția de noi forme și arii turistice. O dată cu această reorientare a turismului, se constată revigorarea cererii pentru turismul rural.

Schimbarea care s-a produs în 1989 în Europa Centrală și de Est a atras schimbări și pe harta turistică a Europei. La începutul perioadei economiei centralizate turismului era considerat ca un element important al consumului colectiv. Era "dimensiunea socială a socialismului statal ce pune accent pe bunăstarea oamenilor muncii și pe sprijinul întreprinderilor și sindicatelor în obținerea unor facilități pentru turismul intern, turism de grup și recreere". În perioada post-stalinistă, a avut loc o creștere a turismului internațional în interiorul spațiului statelor CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc). În același timp, Iugoslavia, care avea propria sa strategie economică, bazându-se pe cale excepțională din vest (Germania, Italia).

După 1960, datorită nevoii de valută forte, necesară pentru finanțarea comerțului cu țările occidentale, cele mai multe din statele Europei Centrale și de Est au început să dezvolte turismul internațional având ca țintă atragerea turiștilor din vest. În schimb, turismul internațional spre exterior (în afara lor) a rămas apanajul unei politici, fiind controlat nu numai prin preturi, ci și regimul pașapoartelor și vizelor.

După 1989, economiile țărilor Europene centrale și de est, s-au conectat, cu variații individuale, la cerințele piețelor vest-europene.

Destinațiile turistice în interiorul spațiului CAER s-au schimbat. Astfel, sosirile în zona Marii Negre și a Marii Mediterane au scăzut (mai ales ca urmare a crizei din Iugoslavia), în timp ce unele orașe mari cu un patrimoniu cultural istoric și natural

bogat, din Europa Centrala (Ungaria, Cehia, Slovacia si Polonia) au devenit destinații tot mai atractive (Budapesta, Praga, Bratislava, Cracovia etc.). La acestea se adaugă destinațiile deja renumite, Delta Dunării, Munții Carpați, stațiunile balneoclimaterice sint Romania ca și Muntii Țata din Slovacia, Lacul Balaton din Ungaria, care continua sa atrage turistii iubitori de natura.

Turismul rural, dezvoltat în Europa de Vest în legătură cu ridicarea comunităților rurale, s-a lansat mai lent în Europa centrală și de Est deși existau unele tradiții, datorita problemelor dezvoltării economice ale spatiilor rurale.

Ca urmare a schimbărilor produse in turism din vestul si estul Europei, geografia turismului european suferă schimbări importante, vizibile după 1990. Stațiunile turistice existente (din est) se restructurează si se creează noi produse si spatii turistice. Acestea modifica in ansamblu harta europeana a producției si repartitiei forței de muncă (și procesul populației ocupate în turism), la nivel local, regional si național.

Se remarca tot mai faptul ca, in domeniul turismului, sunt extreme de importante relații reciproce ce se stabilesc intre mediu înconjurător economie si cultura.

O industrie cu implicații naționale majore, ca cea a turismului devine inevitabil supusa intervențiilor statului. La început, in primii ani de după al doilea război mondial, turismul era un domeniul relativ neglijat. Intervențiile statului erau limitate ce amploare (stimularea sosirilor internaționale, folosirea terenului in orașe). A doua trăsătura ce se observa in ultimele decenii este "descoperirea" turismului ca obiect al politicei economiei statale. Are loc o universalizare a politicii turismului, ca mijloc de intervenție statale, de la nivelul UE pana pa nivelul autorității locale.

Este o forma de turism care se desfășoară in spațiul rural si dispune se o structura funcțională de servicii si cazare eterogena. Veniturile obținute din turism au un caracter permanent, iar serviciile sunt oferite de un personal angajat si specializat.

Cavaco (1995) considera turismul rural drept "un loc de întâlnire unde cultura rurala se întâlnește cu cultura urbana, acesta sin urma fiind extrem de sensibila la natura si elementul bucolic".

In ultimii ani, se consta o expansiune a turismului rural. Consumatorii, cu precăderea clasa de mijloc, reevaluează valorile culturale si importanta peisajului. Turismul este

impulsionat de mobilitatea personala crescîndă (achiziția de mașini personale) si de organizarea timpului liber (posibilitatea unor perioade mai scurte, dar mai multe, de vacanta, care dau posibilitatea mai multor opțiuni). Pe de alta parte, fermierii s-au străduit să-și diversifice si sa ridice calitatea ofertei, pentru a răspunde dificultăților crize din agricultura.

Structurile turismului rural sunt: pensiuni turistice, moteluri, campinguri, tabere școlare, tabere de creație artistică, tabere pentru activități ecologice, sate de vacanta etc.

Punerea in valoare a ofertei de cazare si servicii a acestor structuri, prin programe de turism, contribuie la dezvoltarea circumstanței turistice in spațiul rural. In ultimul deceniu, aceasta circulație este tot mai mare datorita diversificării formelor de manifestare. În prezent, în cadrul turismului rural se dezvolta formele de turism cultural si turism ecologic. Se organizează simpozioane, conferințe, concursuri si expoziții tematice de interes local. Aceste manifestări contribuie la creșterea circulației a locuitorilor satelor. De asemenea, contribuie la creșterea economica a comunităților locale.

Pentru o dezvoltare echilibrată a spațiului rural este necesar un management rural adecvat. Obiectivele politicile de dezvoltare a turismului rural variaza de la o regiune la alta. De exemplu, stabilirea destinațiilor rurale așa cum ar fi parcurile naționale, conservarea mediilor naturale fizice si socio-culturale, au devenit de o mare importanta si planurile de dezvoltare ale turismului au fost adaptate ca să conducă si să controleze turismul (exemplu din Anglia). Spre deosebire de acestea multe arii rurale mai ales in estul Europei dispun de un potențial enorm, neutilizat, pentru ca in mod frecvent le lipsește infrastructura de baza si se confruntă cu multele probleme ale tranziției. De exemplu, Szabo (1991), Balogh si Tsaky (1991) au evoluat potențialul rural pentru turism în România si Ungaria. S-a sugerat ca exista trei planuri separate si diferite in relații planificării turismului rural:

- areale turistice cu tradiții in dezvoltarea turismului;
- areale turistice cu slabă tranziție, dar cu mare potențial pentru dezvoltarea turismului;
- areale turistice fără tradiție in turism si cu un potențial mediu de dezvoltare.



Agroturismul valorifica potențialul economic al gospodăriilor locale prin dezvoltarea unor servicii de găzduire și de valorificare a produselor din gospodăria proprie și locale. Agroturismul valorifica excedentul de cazare din gospodăria țărănească, pregătit și amenajat ca să primească oaspeți (de multe ori se adaugă construcții separate, destinate oaspeților). Activitățile din gospodăria țărănească se orientează spre consumul turiștilor (produse proaspete, ecologice). De aceea, se redescopere unele meșteșuguri aproape uitate, sau se valorifica mai bine unele resurse naturale (apele minerale, cura climatică etc.).

Veniturile obținute din agroturism au un caracter complementar, deoarece gospodăria țărănească realizează prin tradiție venituri din activitatea agricolă și din alte activități (de prelucrarea a materiilor prime locale agricole și neagricole, artizanat etc.).

Agroturismul are caracter complex, el îmbinând mai multe elemente:

- mediul natural utilizat ca resursa turistică;
- surplusul de cazare și datoriile proprii gospodăriei țărănești; posibilități pentru recreerea și agrement, pentru activități sportive și de întreținere;
- serviciile agroturistice: servirea mesei (cu produse tradiționale, proaspete cu valoare biologică ridicată); însoțire și clauza turistică, inițiere în practicile agricole sau a celor din gospodăria țărănească, practicarea unor sporturi (de ex. calăria). Pentru comunitățile locale creează noi locuri de muncă.

Agroturismul este o formă de turism care oferă multă varietate și unicitate în realizarea serviciilor (implică imaginația specifică fiecărei gospodării în ornamentarea interioarelor, în pregătirea mesei). În plus, se oferă posibilități de plimbare în împrejurimi iubitorilor naturii, spre valorile din patrimoniul local celor ce apreciază istoria, cultura și arta populară.

De asemenea, oferă posibilitatea de a privi sau chiar a participa la obiceiurile tradiționale din gospodărie sau din localitate: șezători, hore sătești, colinde, hramuri bisericesti, nedei, târguri tradiționale, nunți, spectacole folclorice etc.

Creșterea veniturilor populației oferă posibilitatea reconstrucției drumurilor și bazei tehnico-materiale, dar și încadrării gospodăriilor în planurile de amenajare teritoriale

locale.

## 4. ZONE TURISTICE

Privind potențialul turistic, Europa, prin cadrul său natural, se înscrie cu atracții turistice de mare varietate și spectaculozitate, iar prin istoria sa multimilenară a lăsat urme materiale și spirituale de o deosebită valoare, ce dăinuie până astăzi și care constituie obiective de mare interes turistic.

Dacă ținuturile nordice permit admirarea renumitelor fiorduri și originalitatea peisajelor polare, de tundră și glaciare, vestita taiga sau frumusețea zilelor și a nopților polare cu fermecătoarele aurore boreale, cele vestice, cu un peisaj mai monoton, dispun de o mare bogăție și varietate de monumente istorice, arhitecturale și muzee ce atestă o străveche și avansată civilizație pe aceste meleaguri.

Unitățile alpino-carpatică etalează o mare diversitate peisagistică și domenii schiabile dintre cele mai bine amenajate. Peisajele alpine și glaciare, cele carstice sau vulcanice, cele de eroziune cu forme bizare, depresiunile și culoarele de vale bine umanizate și cu interesante monumente istorice și de artă, sălbăticia văilor și bogăția florei, faunei și a rezervațiilor naturale, numeroasele lacuri glaciare și existența ghețarilor alpini, multitudinea de stațiuni pentru odihnă și schi etc. reprezintă puncte de atracție turistică în orice anotimp.

Ținuturile situate mai la nord de acestea se impun atât prin varietatea de peisaj (de munți, de dealuri și câmpii) și bogăția de ape minerale, dar mai ales prin multitudinea și valoarea obiectivelor istorice și de artă ce dăinuie de veacuri pe aceste locuri.

Către sud, peisajul deosebit de pitoresc, întinsa și însorita rivieră, clima călduroasă tot anul, ca și trecutul istoric cu o civilizație de milenii, ale cărei vestigii, unele de valoare universală, îmbogățesc patrimoniul cultural actual, alături de iscusința și hărnicia omului, conferă o valoare turistică de excepție meleagurilor mediteraneene.

Cu valențe turistice importante se înscriu și contrastele geografice cu peisaje dintre cele mai variate, de la cele stepice până la cele de taiga sau alpine și polare, cu litoraluri mai mult sau mai puțin însorite, ca și istoria multimilenară a civilizației și culturii specifice numeroaselor popoare ce locuiesc în vasta arie Est-Europeană a continentului și

de la care se păstrează multe valori materiale și spirituale.

Europa constituie destinația principală pentru fluxurile turistice internaționale: cu cele 372,8 mil. sosiri, absoarbe 59,6 % din circulația turistică mondială. Aceste fluxuri se concentrează în Europa de Vest (34,3 %) și Europa de Sud și țările mediteraneene (32,6 %), iar între primele țări receptoare se află Franța (70,0 mil. turiști sosiți), Spania (47,7), Marea Britanie (25,4), Polonia (18,8), Austria (16,5), Germania (16,5), Cehia (16,3) etc.

Particularitățile regionale și locale ale cadrului natural și economico-social, ale istoriei, culturii și civilizației create de-a lungul veacurilor de fiecare popor și națiune europeană fac posibilă, din punct de vedere științific și al respectării unei realități concrete, separarea unor zone distincte, care să reflecte specificitatea turistică în teritoriu.

O astfel de zonare turistică ține seama atât de specificitatea regional-turistică, geografică, istorică, economică, social-culturală, cât și de scopuri didactice și metodologice, aceasta facilitând o descriere turistică pe țări, demers cu utilitate cognitivă și practică pentru cei interesați.

Astfel, în Europa se pot individualiza următoarele zone turistice:

1. EUROPA NORDICĂ (SCANDINAVIA)
2. ARHIPELAGUL BRITANIC
3. EUROPA VESTICĂ (OCEANICĂ)
4. EUROPA SUDICĂ (MEDITERANEANĂ)
5. EUROPA CENTRALĂ
6. EUROPA CENTRAL-ESTICĂ
7. EUROPA ESTICĂ

Continent străvechi, leagăn al unor strălucite civilizații, Europa face parte din categoria continentelor mici, având o suprafață de 10.034.000 kmp, ce se desfașoară în emisfera nordică pe circa 4000 km, între Marea Mediterană (Capul Tarifă 36° lat. N) și Oceanul Arctic (Nordkin 71° lat. N) și pe aproximativ 6000 km de la Oceanul Atlantic (Capul Roca 9°34' long. V) până la Munții Ural (67°30' long. E).

Denumirea provine de la cuvântul fenician "EREB" care înseamnă "apus de soare", cum spuneau aceștia ținuturilor de la apus de Marea Egee, de unde porneau corăbiile lor spre

Marea Mediterană.

în configurația Europei se remarcă întinderi mari ale uscatului continental (66 % din suprafață), sistemele de peninsule (27 %) dintre care amintim: Scandinavia, Yutlanda, Iberică, Italică, Balcanică) și de insule (7 %) cu o densitate mare în Marea Mediterană (Corsica, Sardinia, Sicilia, Creta) sau în Oceanul Atlantic (Arhipelagul Britanic, Islanda).

Europa are țărmuri foarte articulate și dantelate (39.000 km lungime), complexe ca geneză și variate ca aspect peisagistic și valoare turistică. Se evidențiază astfel țărmurile înalte cu fiorduri (în Scandinavia, Islanda), cu schären (Marea Britanie), cu riass (Peninsula Iberică), cu estuare (Oceanul Atlantic), cu limane (Marea Neagră) sau cele dalmatice (Marea Adriatică) și vulcanice (Insulele Lipari), fie cele joase, lagunare (Islanda, Marea Baltică, Marea Nordului, Marea Neagră), cu plaje și cordoane (Marea Mediterană, Marea Nordului, Marea Neagră, Marea Baltică) sau delte (la gura fluviilor Dunărea, Rhein, Volga, Pad etc.).

Relieful Europei este destul de variat, se află dispus între -28 m (nivelul Mării Caspice) și 4810 m (Vf. Mont Blanc din Munții Alpi) și apare sub forma mai multor trepte principale: câmpii, podișuri, dealuri și munți.

Europa Meridională și Centrală sunt, în general, muntoase, iar cea Estică reprezintă un vast domeniu de câmpie și dealuri joase, ce se prelungește din Câmpia Rusă spre vest în Câmpia Germano - Poloneză și apoi în Câmpia Franceză. Munții se dezvoltă la periferia continentului, discontinuu, spre nord - vest (Munții Penini, Scoției, Scandinaviei) și către nord - est (Munții Ural) și ca lanțuri conținute pe latura de sud (Pirinei, Alpi, Dinarici, Balcani, Carpați și Caucaz), iar partea de mijloc o formează câmpiile și podișurile.

Munții din nordul Europei sunt foarte vechi (orogeneza caledonică din Paleozoicul Inferior), slefuiți de ghețari, cei din partea centrală, vechi (orogeneza hercinică din Paleozoicul Superior) se prezintă ca niște podișuri înalte, iar cei din sud, mai noi (orogeneza alpină de la sfârșitul Mezozoicului) au aspecte variate de la forme alpine glaciare, la cele carstice și vulcanice.

Câmpiile au origini și aspecte diferite: glaciare și pietroase, cu multe lacuri de-o frumusețe specifică în partea de nord a continentului și aluvionare, cu întinse culturi agricole în sudul și sud-estul acestuia.

Procesele vulcanice și glaciațiunea cuaternară s-au impus în peisajul continentului, primele prin varietatea și pitorescul formelor vulcanice, iar ultima prin diversitatea și spectaculozitatea reliefului glaciatic din zonele de calotă sau montane.

În Europa se diferențiază mai multe zone și tipuri de climat: zona arctică și subarctică cu climate de tip oceanic și continental în Europa Nordică, zona temperată cu climat oceanic (atlantic), de tranziție și continental (în Europa Vestică, Centrală și respectiv, Estică) și zona subtropicală (mediteraneană), oceanică și continentală în Europa Meridională, iar în ariile montane înalte este un climat montan cu subtipul alpin pe crestele înalte.

Hidrografia este foarte bogată, cu aspect variat, de la fluvii lungi și leneșe la râuri scurte și repezi (în Europa de Nord și muntoasă), cu multe lacuri naturale și antropice și dă un aspect pitoresc peisajului prin formele create: chei și defilee, peșteri și izbucuri, lacuri glaciare și morenice, cascade etc.

Între cele mai importante fluvii, ca lungime și suprafața bazinelor sunt: Volga (3.694 km), Dunărea (2.850 km), Niprul, Don, Ural, Rhein, Peciora, Vistula, Odra, Loire etc., iar multe dintre ele formează delte sau prezintă estuare la vărsare. În majoritatea lor râurile sunt navigabile și legate între ele prin canale (îndeosebi în vestul și nord-vestul continentului), care ușurează circulația, inclusiv turistică. Prin aceste canale - ca o pânză de păianjen - circulă vasele fluviale, comerciale sau de croazieră, de la Marea Mediterană la Marea Nordului sau Marea Neagră la Oceanul Atlantic. Asemenea rețea de canale leagă și fluviile din Europa de Est, unind astfel Marea Caspică cu Marea Baltică și Marea Albă, iar Marea Neagră cu Marea Baltică.

Europa se caracterizează și printr-o mare bogăție de lacuri, variate ca dimensiuni, geneză și pitoresc. Numeroase sunt lacurile glaciare, de mare valoare peisagistică, precum Ladoga (17,7 kmp), Onega, Vänner, Vätter, Mäler, Saimaa, Inari din Europă de Nord și de Est, fie cele montane din Alpi, Pirinei, Carpați și cele de la periferia Alpilor, între care notăm: Geneva, Constanța (Boden), Zurich, Wolten, Maggiore, Lugano, Como, Isea, Garda (toate din Alpi și Prealpi) sau cele din Câmpiile Germano - Poloneză și Dvina - Peciora, din Podișul Karelo - Finic, formate între valurile de morene. Alte lacuri sunt de origine tectonică (Balaton în Ungaria, Ohrida și Prespa în Albania), carstică (în Munții Apenini și Dinarici, în Câmpia Irlandei), vulcanică (Albino la sud de Roma), de lagună, de tip liman

sau antropice.

Din întinsa glaciație pleistocenă au mai rămas numai câteva resturi de mase glaciare, de calotă (Insulele Spitzbergen - 58.000 kmp, Franz Josef, Islanda, Novaia Zemlea) și ghețari montani (Munții Scandinaviei - 5.000 kmp, Alpi - 3.600 kmp, Pirinei - 30 kmp, Uralul Nordic - 10 kmp, Sierra Nevada).

În corelație cu clima, pe teritoriul Europei se individualizează următoarele zone de vegetație: tundră în nordul Europei, în lungul litoralului arctic; pădurile de conifere - taigaua siberiană - cu molid, brad, zadă, mesteacăn, ce coboară până la latitudinea orașului Sankt Petersburg; pădurile de foioase cu fag, gorun și stejar, care ajung până în Peninsulele Iberică, Italică și Balcanică; silvostepa din Câmpia Rusă și Câmpia Română; stepa specifică Europei de Est; mediteraneană sau subtropicală, specifică litoralului Mării Mediterane în sudul Franței, Spaniei, Corsica și Grecia; desișuri xerofile (garriga în Spania și Franța, frigana în Grecia și Creta) etc. Alături de aceste zone se dezvoltă și vegetația montană, cu etajare pe verticală (păduri de gorun, fag și de molid) și cea alpină la partea superioară (pajiști, afin, merișor, smârdar).

Fauna Europei se caracterizează prin aceeași mare diversitate și într-o strânsă legătură cu zonele de vegetație. Se evidențiază astfel zonele: arctică (urs polar și focă), tundră (ren, vulpe polară, iepurele polar, lemingul, găinușa polară), taigaua (elan), pădurile de foioase (urs, cerb, căprior, mistreț etc.), stepa, mediteraneană (șacal, broasca țestoasă, scorpionul, vipera cu corn), de munte (capra neagră, Capra Ibex - Alpi, Capra pyrenaica - Pirinei -, muflonul european - Corsica și Scandinavia -, marmota alpină, vulturul bărbos, vulturul pleșuv).

Populația Europei, de circa 773 milioane de locuitori, o situează pe locul al doilea între continentele cu o densitate medie diferită, între 18 loc / kmp în nord și 150 loc / kmp în vest, alcătuită din trei grupe principale: romanică, germanică și slavă, la care se adaugă și alte popoare, fmougrici, greci, baltici etc.

În ansamblu, țările Europei se disting printr-un grad ridicat de industrializare, o agricultură intensivă și o dezvoltată infrastructură a transporturilor, care asigură un trafic mare de mărfuri, persoane, inclusiv turiști.

## **5. Sezonalitatea serviciilor turistice.**

### **Variatiile sezoniere ale fenomenului turistic.**

In conditiile specifice ale activitatii de turism, pe langa aspectele caracteristice ale dispersarii in spatiu a fluxurilor turistice, se remarca frecvent si o repartizare inegala in timp a cererii de servicii care, in diferite zone de interes turistic, echivaleaza cu o concentrare pronuntata a sosirilor de vizitatori in anumite perioade intru-un an calendaristic si, respectiv, dimensiunea - sau uneori chiar sistarea sosirilor de turisti in altele perioade. Aceste variatii sezoniere, cu implicatii economico-organizatorice in activitatea turistica, sunt caracteristice si pentru RM.

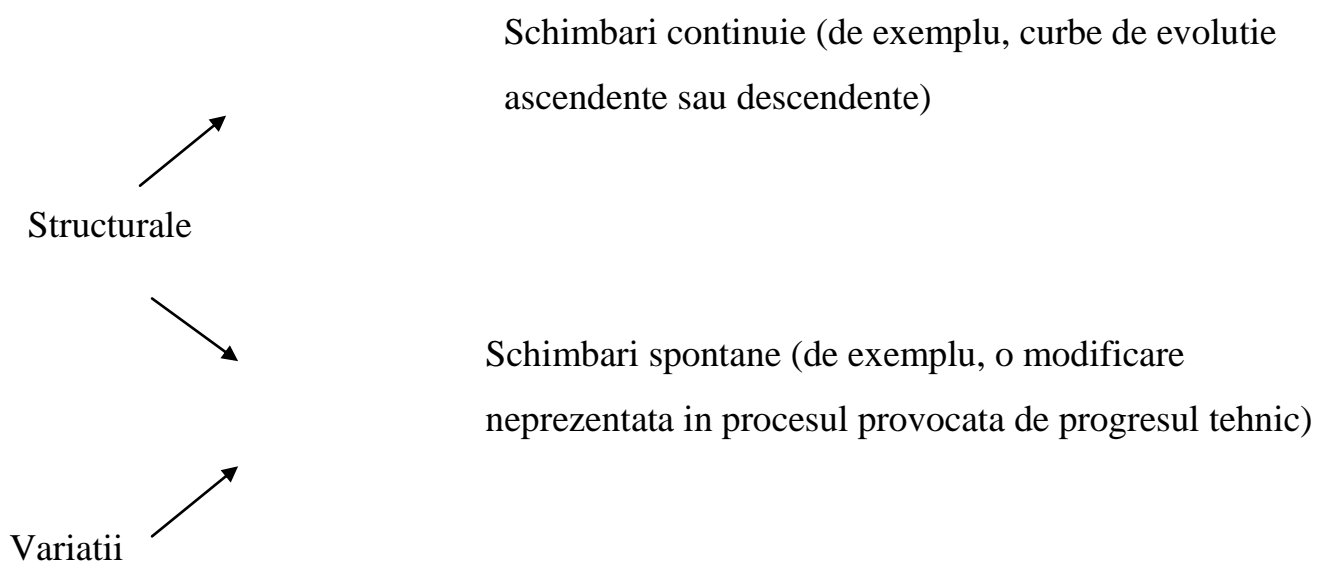
Variatiile sezoniere constituie una dintre caracteristicile principale ale turismului modern; activitatea turistica se distinge esential de alte activitati economice tocmai prin corelatia viabila intre volumul ofertei si cel al cererii turistice in discursul unui an calendaric. La rindul ei, frecventa mai mult sau mai putin constanta a variatiilor sezoniere provoaca in economia turismului modificari specifice mult mai pregnante decat in alte sectoare economice, sezonalitatea accentuala influentand cresterea pretului de cost al serviciilor si diminuarea rentabilitatii, inducand in multe cazuri o dezvoltarea inegala a diferitelor zone de interes turistic.

Trebuie precizat ca distributia inegala a cererii de servicii va exercita in perspectiva o presiune tot mai accentuala asupra industriei turismului, pe masura cresterii, in anii, ce vin, a traficului turistic.

Pentru a intelege mai bine problematica sezonalitatiei in turism, este necesar sa se delimiteze caracteristicile fluctuatiilor sezoniere turistice fata de alte variatii similare care se produc in viata economica, putandu-se genera urmatoarea clasificare:

Trebuie precizat ca distributia inegala a cererii de servicii va exercita in perspectiva o presiune tot mai accentuala asupra industriei turismului, pe masura cresterii, in anii, ce vin, a traficului turistic.

Pentru a intelege mai bine problematica sezonality in turism, este necesar sa se delimiteze caracteristicile fluctuatiilor sezoniere turistice fata de alte variatii similare care se produc in viata economica, putandu-se genera urmatoarea clasificare:

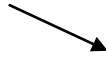






Schimbari care se produc dupa un anumit ritm (de exemplu, variatiile sezoniere)

Alternative  
(periodice)



Schimbari libere, care nu sunt legate de un anumit ritm (de exemplu, fluctuatiile conjuncturale)

Variatiile sezoniere au fost considerate, mult timp, ca o categorie speciala, fluctuatiilor conjuncturale. Este necesar sa se faca o distinctie intre aceste doi factori, care provoaca modificari alternative in volumul si intensitatea cererii turistice, deoarece schimbarile ritmice si schimbarile libere au, in fond, un caracter foarte diferit. mai intai schimbarile conjuncturale reprezinta modificari pe termen mijlociu sau lung in dezvoltarea economica a unii anumite regiuni, in timp ce variatiile sezoniere nu se limiteaza numai la dezvoltarea economica; ele se produc pe termen scurt si pentru diferite motive, intru-un ritm mult mai precis decat manifestarile in domeniul fluctuatiilor conjuncturale. Totusi, la rindul lor, acestea din urma influenteaza si ele, mai mult sau mai putin sensibil, variatiile sezoniere.

In ceea ce priveste caracteristicile variatiilor sezoniere, acestea se produc, asa cum am precizat, in perioada unui an calendaric si in contextul unui sezon determinat, cuprinzand una sau mai multe luni.

Fluctuatiile sezoniere, care se inregistreaza in turism, trebuie considerate ca schimbari in consumul populatiei, cauzate de intensitatea variabila a cererii turistice. Este adevarat ca productia de servicii turistice este, de asemenea, supusa fluctuatiilor sezoniere; aceste fluctuatii sunt dictate insa de modificari oscilante ale volumului cererii, fiind consecinta naturala si automata a acestor schimbari.

Variatiile sezoniere ale cererii in turism sunt de doua feluri: variatiile sezoniere artificiale si variatiile sezoniere naturale. printre cele dintai pot si mentionate acelea care privesc mecanismul concediilor platite, al vacanțelor școlare etc. si care se disting prin caracterul lor economico-organizatoric. In paralel, se constata inșã in domeniu turismului si alte variatii sezoniere, care au cauze extraeconomice, daca ele rezulta, de exemplu, din schimbarea condițiilor climatice caracteristice diferitelor anotimpuri. Se poate aprecia ca variatiile sezoniere care au loc in turism trebuie sa fie considerate ca exemplul cel mai tipic de schimbãri sezoniere de acest fel.

### **Ciclurile de sezonalitate in activitatea turistica.**

Problemele legate de diminuarea implicațiilor provocate de concentrarea sezoniera a activității turistice in anumite perioadã ale anului si, respectiv, ale prelungirii sezonului sunt tot atat de vechi ca si turismul inșusi. Fenomenul de concentrare a activității turistice si necesitatea atenuãrii curbei sezonalității in turism nu s-au manifesta inșã niciodata ata de acut ca in zilele noastre. La acestea contribuie, pe de o parte, creșterea considerabila a numarului de turisti care calatoresc in perioadele sezonului plin, iar pe de alta parte eforturile prestatorilor, care sunt menite sa duca la prelungirea sezonului.

Economia turismului este orientata, intr-o masura tot mai mare spre pietile de desfacere, iar masurile organizatorice privind diferentierea tarifelor si preturilor, sunt analizate cu atentie, pentru a se putea gasi solutii eficiente in legatura cu permanentizarea activității turistice in diversele zone sau statiuni. In turism, ca si in alte sectoare ale economiei nationale, aceste instrumente de politica comerciala au rolul sa actioneze asupra mentinerii nivelului cererii si, in deosebi, asupra creșterii cererii in perioadele de presezon, postsezon si extrasezon.

Intrucat durata sezonului turistic dintr-o zona (sau statiune) este determinata, in primul rand, de condițiile climaterice si, meteorologice, instrumentele de politica

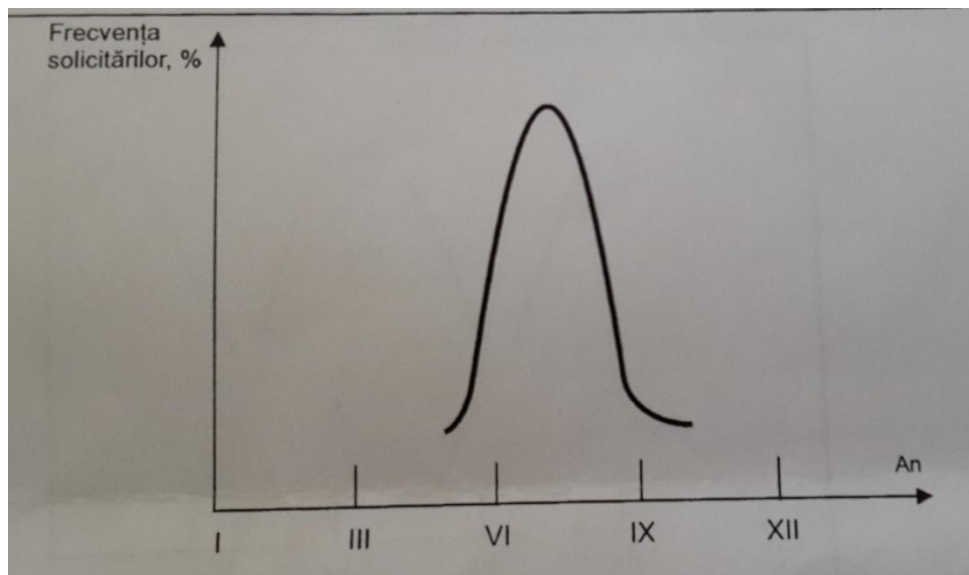
comerciala amintite au menirea sa compenseze diminuarea atractivitatii factorilor naturali cu un set de elemente suplimentare de cointeresare a turismului potential, in vederea valorificarii mai depline a patrimoniului turistic, prin mentinerea cererii de servicii turistice la un volum si nivel rezonabile pentru prestatori, pe o perioada de timp dintr-un an cat mai lunga posibil.

Pentru a intelege mai bine implicatiile sezonality in industria turistica, este necesara cunoasterea frecventei solicitarilor de servicii in decursul unui an calendaric, respectiv oscilatiilor in repartizarea in timp a volumului si intensitatii fluxurilor de vizitatori in diferite zone si statiuni de interes turistic.

In functie de conditiile naturale, de pozitia geografica a teritoriului receptor fata de circuitele turistice interne si internationale, de gradul de atractivitate si diversitatea ofertei de servicii etc., se pot distinge trei variante de baza ale curbei de sezonality in activitatea turistica:

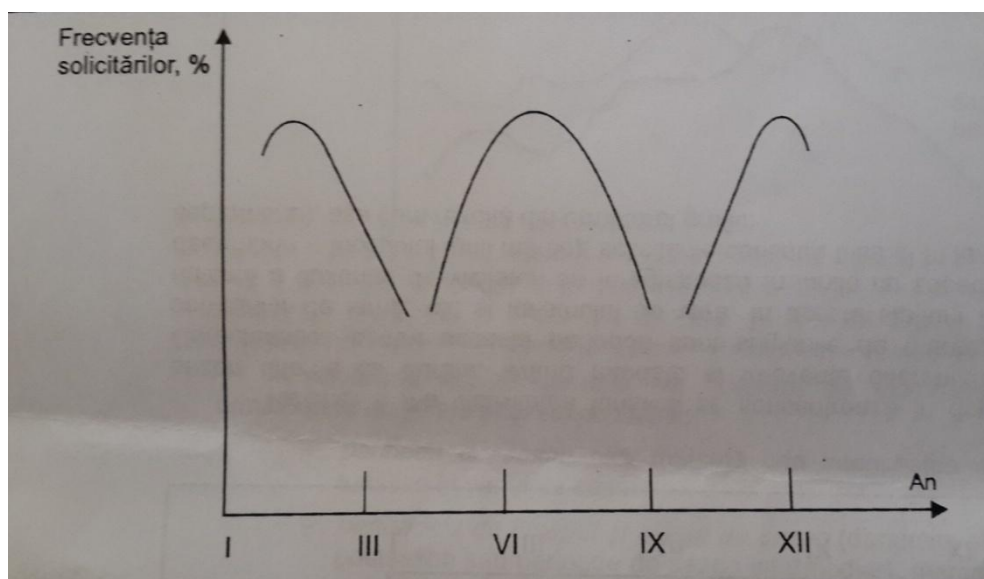
Varianta I: atractivitatea turistica se concentreaza intr-un singur sezon important, limitat ca durata. Caracteristic pentru aceasta varianta este sezonul turistic estival in zona litoralului Marii Negre solicitat de turisti, cu anumite oscilatii, in perioada iunie-septembrie (si un vanf atins in lunie iulie-august), asa cum rezulta din graficul exemplificativ ce urmeaza:

### **Sezonul turistic estival la Marea Neagra**



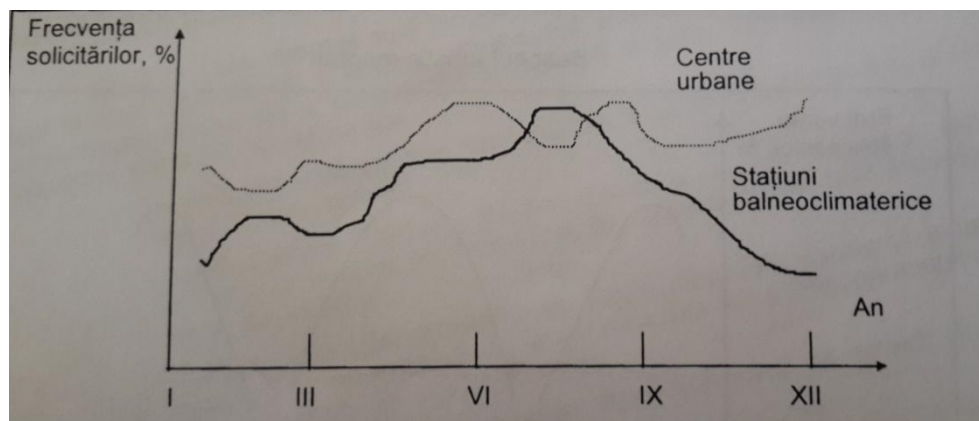
Varianta a II-a: activitatea turistica se concentreaza in doua perioade de sezon diferite ca durata, avand totodata si frecvene diferitiale de solicitari. Caracteristice pentru aceasta perioada sunt statiunile de munte, destinate atat sporturilor de iarna, cat si turismului de vara. In aceste statiuni frecventa relativ ridicata a fluxurilor de vizitatori se inregistreaza in lunile cu zapada (sfarsitul lunii decembrie - inceputul lunii martie); solicitarile continua insa si lunile calde (mai – septembrie), asa cum rezulta din urmatorul grafic:

### Sezonul turistic montan



Varianta a III-a: activitatea turistica nu reprezinta concentrari sezoniere pronuntate, frecventa sosirilor de turisti etalandu-se relativ linear de-a lungul intregului an calendaristic. Caracteristicile pentru aceasta varianta sunt, pe de o parte, statiunile balneoclimaterice, unde tratamentele balneomedicale se desfasoara practic in decursul intregului an, iar pe de alta parte, centrele urbane, unde se inregistreaza o circulatie turistica permanenta (congrese, targuri, expozitii, excursii, calatorii in tranzit etc.). Trebuie insa precizat ca, in aceasta varianta, pot exista anumite perioade de intensitate sporita a cererilor turistilor (de exemplu, lunie mai-octombrie pentru statiunile balneoclimaterice sau perioada septembrie-decembrie pentru orasul Bucuresti), perioade caracterizate printr-un numar sporit de vizitatori.

### **Turismul cu sezon prelungit – aglomerarile urbane si statiunile balneare**



Analizând aceste variante ale curbelor de sezonalitate, se pot stabili următoarele etape ale unui sezon turistic:

- perioada de sezon plin, marcata prin intensitatea maxima a activitatii turistice in varful de sezon;
- perioadele de inceput si sfarsit de sezon (denumite si perioade se pre si postsezon sau perioade se sezon intermediar), marcate prin solicitari mai putin intense, cand

volumul activitatii creste, respectiv descreste gradul, in functie de sporirea sau reducerea intensitatii circulatiei turistice;

- perioadele de extrasezon, caracterizate printr-o activitate redusa sau, in anumite cazuri, prin incetarea activitatii pe prestari circulatiei turistice.

Sucesiunea logica a acestor etape ale sezonului (extrasezon - inceput de sezon - sezon plin- sfarsit de sezon - extrasezon) marcheaza, de fapt, ciclurile de activitatea turistica ce au loc in decursul unui an calendaristic, necesitand dozarea proportionala a eforturilor de pregatire, desfasurarea si inchiere a sezonului, transpuse corespunzator in programele coordonate de activitatea ale organizatorilor de turism si ale prestatorilor de servicii turistice. Ele ilustreaza in acelasi timp complexitatea activitatii economico-organizatorice, care urmareste corelarea cat mai eficienta a ofertei turistice cu fluctuatiile sezoniere ale cererii de servicii.

### **Implicatiile sezonality si posibilitatile de diminuare a efectelor lor economice in industria turistica.**

Variatii sezoniere se inregistreaza in toate tarile turistice, si aceste oscilatii manifesta chiar tendinta de a creste in volum si intensitate, concentrarea sezoniera in turism constituind un fenomen constant al miscarii turistice, generat de caracterul si natura acestor fluxuri.

Ceea ce pare anormal sunt proportiile gigantice ale concentrarii sezoniere, atat la nivel national, cat si la nivel international, a turismului. Dar tocmai aceasta intensificare crescanda a concentrarii a provocat o serie de fenomene turistice specifice, printre care mentionam:

- invazia, mai mult sau mai putin intensa, a vacantiilor in vechile si noile regiuni si zone turistice;
- suprasolicitem aproape de nesuportat, a retelelor feroviare, rutiere, maritime si aeriene, in perioadele de maxima concentrare sezoniera a circulatiei turistice;

- insuficienta numarului locurilor de cazare, cateodata alarmanta, in unitatile hoteliere si necesitatea de a se crea noi posibilitati parahoteliere de cazare, intr-un ritm extrem de rapid;
- tensiunea crescanda in relatiile dintre solicitantii de servicii si unitatile prestatoare de servicii turistice;
- insuficienta crescanda a serviciilor publice, care nu sunt proportionate pentru nivelul si intensitatea solicitarilor in perioadele de varf.

Aceasta situatie are tendinta sa se agraveze si in perspectiva intr-un ritm accelerat. De aici decurge si necesitatea analizei inconvenientelor ce deriva din concentrarea sezoniera tot mai accentuala, consecinta naturala si inevitabila a circulatiei turistice.

In literatura turistica s-a acordat multa atentie aspectelor economice ale distributiei inegale, sezoniere, a frecventei cererii de servicii turistice si se cauta solutii pentru evitarea pe cat posibil a influentei ei negative.

Inainte de incerca sa se dea solutii pentru atenuarea fluctuatiilor sezoniere in domeniul turismului, este necesar sa se examineze cauzele care le genereaza, ceea ce va permite sa se recunoasca mai bine caracterul specific al acestor variatii.

Analizele variatiilor sezoniere in miscarea turistica releva o serie de factori care influenteaza gradul de atractivitate al unor statiuni turistice si sezonalitatea activitatii in zonele considerate. Se poate afirma ca, uneori factorii principali pot provoca schimbari sezoniere in turism:

1. necesitatile crescand de recreere, sub toate aspectele lor cunoscute;
2. resursele si valorile naturale (respectiv volumul, diversitatea si calitatea ofertei turistice primare, printre care pot fi mentionate pe primul loc conditiile naturale, clima si modificarile ei in cursul unui an);
3. veniturile populatiei (nivelul mediu al venitului national pe locuitor, nivel veniturilor individuale pe categorii de populatie, structura consumului individual in functie de venituri, timpul necesar pentru crearea resurselor banesti destinate consumului turistic etc.);

4. durata si structura timpului liber pentru recreere (durata timpului liber zilnic se sfarsit de saptamana, lungimea si etalarea in timp a concediilor platite si a vacanțelor școlare etc.);
5. oferta turistica secundara (volumul, structura si nivelul calitativ al oferteo secundre, pretul serviciilor turistice etc.);
6. factorii subiectivi (obiceiurile, traditiile, moda etc.).

Aceasta grupare a factorilor de influenta reuneste si o multitudine de factori cu caracter particular. Evident, analiza fiecarui factor in parte ar duce o serie de concluzii artificiale, deoarece influentele factorilor cu caracter particular se suprapun si se intrepatrund in asa masura cu factori enumerati, incat nu ar mai fi posibila desprinderea unui singur factor ca o cauza a variatiilor sezoniere, iar influentele - pozitive sau negative - ale unui singur factor nu sunt de natura sa actioneze asupra tendintelor de ansamblu ale fenomenelor cu caracter de masa.

In consecinta, factorii analizati permit constatarea ca cererea turistica este elastica, iar oferta turistica trebuie sa tina pas cu dezideratele clientelei potentiale. Trebuie precizat insa ca, pe cata vreme oferta primara este in mare masura o rezultata a conditiilor climatice si deci se manifesta cu o intensitatea diferita in functie de sezonalitatea, oferta turistica secundara exista practic in perioada intregului an calendaric, dar se manifesta mai pronuntat in cursul unui sezon determinat.

Se ajunge in acest fel la esenta problematiei sezonalitatiei turistice preocuparea organizatorilor si prestatorilor de servicii turistice de a rezolva contradictia dintre oferta turistica secundara rigida (care nu este conditionala de factorii timp/sezon, deoarece productia de servicii si utilizarea capacitatilor de baza materiala pot fi realizata in tot cursul anului) si cererea elastica (conditionala de gradul de urgenta a cererii, de posibilitatile de substituirea a necesitatilor turistice cu alte necesitati, de competitivitatea preturilor, de influenta factorilor naturali de sezonalitate etc.) Solutiile economico-organizatorice posibil a fi traduse in practica converg deci spre o etalare cat mai lineara a vacanțelor, in vederea atenuara curbelor de sezonalitatea si a sporirii



eficienței economice a industriei turistice.

Preocupările orientate spre găsirea unor soluții eficiente de prelungirea a sezonului turistic fac posibilă o delimitare a factorilor care provoacă concentrări sezoniere în turism în două categorii principale: factori endogene și factori exogene.

*Factori endogene* sunt cei asupra cărora organizatorii de turism pot să acționeze prin măsuri economico-organizatorice și prin politica lor comercială. Printre aceștia trebuie amintiți, de exemplu, tarifele (prețurile), diversitatea și calitatea serviciilor turistice, localizarea amenajărilor turistice și politica de investiții, modul de dezvoltare a industriei turistice, orientarea spre anumite piețe externe, acțiunile de propagandă și informarea a turiștilor potențiali pe diferite piețe turistice etc.<sup>7</sup>

*Factorii exogene* sunt cei asupra cărora acțiunile organizațiilor și întreprinderilor turistice nu au o influență directă, deoarece acești factori sunt rezultatul dezvoltării sociale și economice în care turismul nu-și asumă o poziție dominantă. Printre factorii exogene trebuie menționați, de exemplu, venitul național și individual, structura consumului populației, structura socioprofesională a populației în raport cu venitul național, gradul de urbanizare, gradul de urgență a nevoilor turistice, volumul de timp liber, datele concediilor și vacanțelor fixate prin diferite reglementări, structura și calitatea ofertei turistice primare etc.

Această clasificare permite și identificarea posibilităților de acțiune în favoarea unei prelungiri a sezonului turistic. Economia turismului nu poate să acționeze decât asupra factorilor endogene, pe când economia națională și societatea acționează asupra factorilor exogene. Trebuie subliniat însă că importanța factorilor exogene este mai mare și influența acestora este mai durabilă decât cea a factorilor endogeni.

Trecând în revistă măsurile susceptibile să se atenueze, pe cât posibil, varfurile sezoniere prin prelungirea sezoanelor, mai ales al celui de vară, care a devenit un adevărat cosmar prin concentrarea frecvenței sale în timp, se constată că există următoarele

posibilitati principale:

- a) Extinderea sezonului de varf, prin oferirea unor facilitati de tarife si preturi atractive pentru serviciile turistice in perioadele pre si postsezon pentru care se preconizeaza sporirea intensitatii circulatiei turistice. Acest lucru se va putea realiza prin diferentierea corespunzatoare a tarifelor, influentand, prin tarife preferentiale, alegerea pentru o anumita categorie de turisti a unor anumite perioade pentru petrecerea vacanțelor.

In cazul perioadelor de exploatarea redusa, tarifele preferentiale reprezinta un stimulent major, care permite impulsionearea conditiont-dirijata a cererii. Investitorii pentru baza materiala turistica nu pot renunta mult timp la recuperarea cheltuielilor lor, iar fondurile fixe, fondurile circulante si forta de munca alocata necesita obtinerea unei rentabilitati corespunzatoare, ceea ce presupune ca reducerile de preturi din extrasezon sa fie compensate in perioada de exploatare maxima.

Practica turistica internaționala consemneaza doua alternative de decizie in cazul unei activitati turistice cu sezonalitatea pronuntata:

- intreruperea temporara a activitatii in extrasezon si in unele perioade de inceput si sfarsit de sezon, daca cererea scade ca volum sub o limita rationala de eficienta economica; in acest caz, personalul este concediat la sfasitul sezonului si reangajat inainte de inceperea sezonului turistic urmator;
- in anumite cazuri se urmareste mentinerea unui numar restrans de personal permanrnt, completat in fiecare an cu personal sezonier (necalificat sau avand numai calificare precara). Acest sistem creeaza mari dificultati activitatii turistice, asigurarea nivelului calitativ al serviciilor ramanand o problema deschisa, solutionala ad-hoc. De aici decurge si riscul pierderii treptate a unei parti considerabile a clientelei traditionale si necesitatea unor masuri de impulsioneare a actiunilor propagandistice in vederea recrutarii anuale a unor noi categorii de clientela;
- continuarea (totala sau partiala) a activitatii turistice in tot cursul unui an calendaristic, cu cointeresarea clientelei prin tarife preferentiale, impulsioneand aceasta clientela sa accepte serviciile oferte si in afara sezonului de varf. In aceasta

alternativa primeaza avantajele permanentizarii unei anumite parti a personalului, conjugate cu desfasurarea unei activitati relativ ritmice, urmarindu-se asigurarea unei rentabilitati proportionale cu oscilatiile curbei solicitarilor de servicii turistice.

b) Identificarea preocuparilor pentru sporirea gradului de atractivitate al obiectivelor turistice din zona traditional-sezoniere in perioadele de extrasezon, intr-o oferta atractiva in ceea ce priveste elementele componente ale produselor turistice (servicii prompte si calitative, posibilitati sporite de distractii si agrement etc.).

O conditie esentiala care contribuie la reusita eforturilor de a mentine un nivel acceptabil al cererii turistice in tot cursul unui an calendaristic, si care influenteaza deci si prelungirea sezonului turistic, este ca turistul sa gaseasca intotdeauna posibilitati adecvate de petrecere agreabila a timpului sau liber (indeosebi in zilele ploioase, fara soare, fara zapada etc.).

c) Diversitatea ofertei turistice in perioadele de sezon intermediar si extrasezon prin oferirea unor sejururi combinate, folosind ca elemente de atractie potentialul turistic si al altor zone de interes turistic.

d) Intensificarea colaborarii organismelor nationale si internationale de turism in vederea gasirii unor solutii acceptabile pentru atenuarea cerbelor de sezonality in activitatea turistica.

e) Lansarea, respectiv continuarea actiunilor de publicitate turistica pentru promovarea turismului in extrasezon, facand cunoscute publicului consumator de servicii turistice avantajele turismului in timpul sezonului intermediar si al extrasezonului.

Este evident ca posibilitatile de activizare a cererii turistice in perioadele din afara sezonului de varf nu pot fi absolutizate si fetisizate.

Variatiile sezoniere amintite – indeosebi cele provocate de o serie de factori asupra carora industria turistica nu poate actiona eficient – se vor manifesta, fara indoiala, si

in perspectiva perioadelor viitoare. Totusi, se poate aprecia ca intensitatea acestor variatii sezoniere se va atenua treptat, desigur diferentiat de la o zona (statiune) turistica la alta, in functie de conditiile concrete in care se circumscrie activitatea turistica in arealul respectiv. Desi modificarile nu vor putea fi spectaculoase si rapide, eforturi pentru atenuarea treapta a efectelor negative ale curbei sezonality in activitatea turistica trebuie sa constituie o preocupare constanta a managementului fiecarei unitati de prestatii turistice din tara noastra.

Cunoscand interdependentia dintre ciclurile de alternanta sezoniera si necesarul diferentiat de forta de munca pentru organizarea si desfasurarea activitatii turistice, devine mai evident faptul ca eforturile de prelungire si permanentizare a activitatii turistice nu vor putea rezolva in intregime problemele legate de utilizarea personalului si nu vor putea evita folosirea in continuare a unui numar important de angajati sezoniere.

Rezulta deci ca, in paralel cu aceste eforturi, trebuie sa existe pe preocupare permanenta pentru folosirea eficienta a personalului in perioadele de activitate turistica redusa si in alte domenii de activitate economica ( de exemplu, prin sistemul policalificarii personalului), pentru a diminua pe cat posibil necesarul de personal suplimentar si folosirea unui personal sezonier calificat.

## **6. Resurse atractive si fondul turistic**

În perioada actuală, dezvoltarea noilor tehnologii permite iubitorilor de turism să ajungă cu gândul, cu privirea sau aievea, în aproape toate regiunile globului. Cu toate acestea, numai o mică parte a resurselor de bază ale turismului mondial este pusă în valoare și dezvoltată corespunzător. Unul dintre motive este cererea turistică mare pentru anumite atracții, deja cunoscute, ce nu se găsesc în locul de rezidență. Cu

siguranța, turismul nu se dezvoltă peste tot la fel, variatele lui tipuri solicitând cerințe diferențiate, pentru asigurarea unei creșteri favorabile. Anumite locuri, regiuni sau țări s-au dovedit a fi mai atractive și, deci mai favorabile dezvoltării turismului decât altele, puțin căutate.

Caracteristicile principale ale resurselor turistice au fost studiate de diferiți autori, dintre care prezentăm selecția făcută de Boniface și Cooper(1994):

- \* Valoare economică pentru industria, a unul loc, a unui peisaj sau a unei particularități naturale a mediului trebuie să fie recunoscută, înainte ca aceasta să devină resursă turistică, atât de către turiști, cât și de către cei ce organizează industria turismului. De exemplu, strălucirea Soarelui nu a fost considerată resursă turistică înainte de 1920, după care a urmat o adevărată goană după cura helioternă asociată cu cea marină, fapt ce a dus la dezvoltarea turismului de litoral sau a turismului heliomarin. O dată cu constatarea existenței unei legături între creșterea numărului de cazuri de cancer de piele și expunerea organismului uman la soare s-a diminuat interesul și este posibil ca în viitor, strălucirea Soarelui să nu mai fie considerată o resursă turistică de prim ordin.
- \* Utilizarea complexă a resurselor turistice. Ele sunt folosite, în cele mai multe cazuri, atât de turiști, cât și de alți utilizatori. Astfel, cu greu pot fi separate ariile utilizate predominant de către turiști (parcurile tematice, stațiunile turistice, înălțimile munților). În majoritatea cazurilor, utilizarea terenurilor pentru turism intră în competiție cu utilizarea forestieră, pentru agricultura, cu managementul apelor, cu exploatarea resurselor naturale, în special ale subsolului (care produc cariere, halde) sau cu alte utilizări solicitate de către rezidenți (depozitarea deșeurilor menajere). Ca în orice competiție, se nasc conflicte, cu atât mai mult cu cât turismul este considerat unul dintre utilizatorii terenurilor, dar în foarte rare cazuri este principalul lor utilizator. Pentru menținerea unei balanțe echilibrate a utilizării terenurilor cu valoare de resurse pentru turism, este necesar să existe un bun management și un acord între utilizatori. Acesta trebuie să fie stabilit în așa fel, încât să limiteze utilizările dăunătoare mediului, ce duc la pierderea calităților care asigură valoarea ariei pentru turism.

\* Resursele turistice sunt perisabile, fiind vulnerabile la alterare și distrugere de către presiunea turistică, dar și în alt sens, prin serviciile turistice. Dintre acestea, unele, cum ar fi găzduirea (numărul nopțiilor de cazare), trebuie consumate acolo unde și când există, deoarece sunt imposibil de stocat. Resursele naturale se degradează și își pierd calitățile prin utilizarea necorespunzătoare.

### **Necesitatea planificării resurselor pentru turism**

În perioada de după al doilea război mondial, când gândirea economică era concentrată pe redimensionarea și reorientarea economiilor naționale, turismul (în special, aducător de valută) a fost nominalizat ca o soluție ideală, considerat capabil să rezolve problemele economice ale multor țări. Supranumit «industrie fără fum» (industry without chimneys), turismul a adus beneficii economice prin crearea a noi locuri de muncă, venituri sporite și noi posibilități de dezvoltare. Aproape jumătate de secol, imperatiile economice imediate au neglijat consecințele sociale și culturale ale dezvoltării turismului asupra mediului, atât în

țările dezvoltate cât și în curs de dezvoltare. Parțial, se poate da vina pe lipsa de interes pentru efectuarea unor măsurători asupra nivelului impactelor economice ale turismului și dificultății caustificării diferitelor tipuri de impacte. Sfârșitul secolului XX a accentuat conștientizarea și îngrijorarea, asupra degradării și distrugerii mediului înconjurător, în unele cazuri în moduri irecuperabile.

Ca urmare a înmulțirii și concentrării semnelor de îngrijorare, după 1990 se acordă o atenție sporită conservării mediului înconjurător (prin implementarea unei legislații adecvate în tot mai multe țări), în condițiile dezvoltării economice a ariilor de destinație supuse presiunii turiștilor.

În contextul globalizării, se accentuează tot mai mult necesitatea acceptării dezvoltării durabile a turismului, ca fiind acea parte a dezvoltării care nu va compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a se bucura de resursele necesare practicării turismului.

Planificarea turismului are un rol important în creșterea la maxim a beneficiilor și în reducerea la minim a costurilor. Șansele de reușită sunt mai mari, când în

stabilirea direcțiilor și priorităților dezvoltării este implicată și comunitatea locală, iar la procesul dezvoltării participă atât sectorul public, cât și cel privat.

Procesul planificării turistice trebuie să țină de câteva elemente importante:

- scara geografică la care se desfășoară activitățile turistice;
- tipul de turiști;
- locul de desfășurare al turismului;
- ce fel de control se va face asupra dezvoltării;
- cum va fi finanțată dezvoltarea turismului;
- care va fi rolul guvernului în acest proces.

Reușita planificării în turism depinde în mare măsură de legislație țării gazdă a turiștilor (aria de destinație) și de importanța turismului în economia ei.

O slabă planificare turistică sau o lipsă a acesteia (ce poate rezulta din lipsă de experiență)

pune sub semnul întrebării menținerea calității resurselor turistice, cu alte cuvinte, integritatea acestora este supusă riscului.

Geografia turismului cercetează resursele turistice cu toată varietatea lor, la toate scările geografice: globală, națională, locală.

Condițiile dezvoltării turismului la scară globală

Distribuția uscatului și a mării influențează climatele globului și, acestea împreună, localizarea ariilor de destinație turistică.

Apa oceanelor (Pacific, Atlantic, Indian, Arctic) ocupă 71%, iar uscatul continentelor circa 29% (Asia, Africa, America de Nord și de Sud, Antarctica, Europa, Australia). Suprafețele terestre au o pondere aproape dublă în emisfera nordică (40%), față de emisfera sudică (20%).

Varietatea formelor de relief ale globului poate fi cuprinsă datorită principalelor trăsături în câteva categorii: munți, podișuri (platouri) înalte, dealuri și câmpii.

Circa 75% din suprafața terestră este ocupată de regiuni muntoase și deluroase. Acestea sunt atractive pentru turism prin varietatea peisajelor pe care le oferă, a climatelor ideale pentru plimbări și cățărări alpine, a posibilităților oferite sporturilor de iarnă și

competițiilor etc. De asemenea, ariile muntoase, în special, sunt puțin populate și cu calități naturale ce au determinat crearea unor arii protejate.

Atracțiile turistice reprezintă rațiunea de a fi turismului. Ele au dat naștere excursiilor și călătoriilor, care au generat industria turismului.

Peters (1969) a clasificat atracțiile turistice în:

- Culturale (muzee, clădiri istorice);
- Tradiții (muzică, folclor, etnografie);
- Peisaje (peisaje salbatice, parcuri naționale);
- Alte atracții.

Pentru fiecare arie turistică este necesară inventarierea obiectivelor atractive, definirea de atracție, listarea și cartografierea lor.

Diferitele tipuri de atracții generează diferite forme de turism. Pe măsură ce cresc, atracțiile turistice și resursele de bază ale turismului suferă tot mai mult din cauza utilizării lor și necesită un management efectiv al vizitatorilor. Pentru realizarea acestui deziderat, atracțiile turistice nu trebuie considerate ca simple puncte izolate, în incinte naturale (peșterile rupestre), ci ca părți integrale ale resurselor turistice de bază.

Considerații generale asupra resurselor de bază ale turismului

Resursele utilizate de activitățile turistice au suscitat atenția cercetătorilor care au încercat să le definească și clasifice. Separarea lor față de resursele utilizate și de alte activități este, așa cum am menționat, deficilă și, de aceea, atenția se concentrează mai mult pe resursele de bază ale turismului. Acestea sunt cele utilizate predominant de către activitățile de turism.

O serie de clasificări încearcă să le introducă în clase și tabele, dar realitatea este mult mai complexă.

- Una dintre cele mai des folosite ale resurselor de bază pentru turism și recreere este cea realizată de Clowson și Knetsch (1966), preluată ulterior și de alți cercetători (Boniface, Cooper, 1994). Aceasta permite includerea tuturor resurselor, de la cele ce fac posibilă dezvoltarea unor stațiuni turistice la cele ale unor locuri izolate,



sălbatică, cu referiri la relația dintre resurse și utilizatori. Se observă separarea a trei categorii de bază (tabelul nr. 9):

- arii cu resurse pentru consum ( foarte variate, de toate categoriile) cu dezvoltarea intensivă, aflate în centrele mari populate sau în apropierea lor;
- arii cu resursă de bază, de calitate, adesea aflate de distanța de utilizatori , unde tipul de resurse determină utilizarea ariei;
- arii intermediare, care cuprind resurse bune altele la o distanță convenabilă față de utilizatori.

### **Tabelul nr. 9**

**Clasificarea resurselor recreative ( Cooper, Knetsch, 1966, adaptat de Boniface , Cooper, 1994)**

**Recreative resources classification( Clawson, Knetsch,1966, adapted by Boniface, Cooper ,1994)**

Resurse pentru consum	Intermediare	Resurse de bază
<p>Orice fel de resurse disponibile, adesea lucrate de om/ artificiale (orașe parcuri, bazine de înot, parcuri zoologice etc ). Dezvoltarea superioară, intensivă, apropiată utilizatorilor, în centrele mari populate. Atenția îndreptată pe presiunea utilizatorilor.</p> <p>Activitățile includ :golf, tenis, picnic, plimbări, mers cu bicicleta etc. Adesea sunt activități sezoniere, închise în extra-sezon.</p>	<p>Cele mai bune resurse accesibile, la o distanță convenabilă de utilizatori. Accesul este foarte important. Mai multe resurse naturale decât facilități de utilizat dar supuse unei mari presiuni și degradări. Activitățile includ :</p> <p>camping, drumeții, picnic, înot, vânătoare, pescuit.</p>	<p>Resurse majore. Atenția principală este pe calitatea resurselor, cu intensitate mică de dezvoltare și cu facilități construite de om la nivel minim. Adesea aflate la distanța de utilizatori, resursele determină tipul de activitate ( circuite turistice, interes științific, drumeții, ascensiuni pe munte , pescuit, vânătoare).</p>

Activitatea principală principale Artificialitate	Intensitatea dezvoltării Distanța față de utilizatori	Resurse Naturalitate

- O alta clasificare frecvent luată în considerație este cea publicată în SUA (1962), în Revista Comisiei Pentru Resursele de Recreere în Aer Liber ( Outdoor Recreation Resources Review Commission –O. R. R. R. C. ),care a propus un sistem de clasificare a arealelor turistice în funcție de caracteristicile resurselor fizice, nivelul de dezvoltare, management, intensitatea utilizării. Se propun Șase clase, de la areale cu gradul de densitate cel mai mare, utilizate intensiv , la areale primare, cu utilizare rară.

Clasificarea resurselor de recreere (adaptare după O. R. R. R. C. 1962)

1 . Areele cu densitate mare a resurselor de recreere.

Conțin o mare varietate de utilizări și o dezvoltare substanțială, utilizând toate resursele. O dezvoltare intensivă a tuturor hotelurilor și a dotărilor organizate pentru

exploatarea în proporții de masă ( parcurile tematice , parcurile de distracții- de ex. Cele de tipul Disneyland).

## 2 . Areale de recreerea în aer liber

O mare varietate de utilizări cu o dezvoltare substanțială. Multe tipuri de resurse folosite. Se află la oarecare distanță față de așezări ( piste pentru schi fond, pârtiile de schi etc).

## 3. Medii înconjurătoare naturale

În această categorie intră arii cu multiple utilizări, în funcție de suprafață, unele dintre ele fiind arii protejate, deci cu un regim special ( parcuri naturale, parcuri naționale).

## 4. Areale naturale unice

Peisaje de o rară frumusețe, minuni naturale, forme de relief de importanță științifică, cele mai multe intrate în categoria ariilor naturale protejate. Principale activități sunt privitul, fotografierea și filmarea peisajelor.

## 5. Areale salbatice

Medii naturale salbatice, fără drumuri de acces modernizate, unde predomină elementele naturale netransformate de om ( vegetația, fauna ). Sunt vizitate de turiști puțin.

## 6. Locuri culturale și istorice

Acestea pot fi de importanță locală, regională sau națională. Din această categorie fac parte: clădirile și locurile istorice, monumentele de arhitectură, siturile arhiologice, stațiunile balneare clamaterice, locurile sfinte de rugăciune, de pelerinaje etc.

- Un alt mod de clasificare stabilește că resursele pot fi: regenerabile( pot fi înlocuite – parcurile tematice, stațiunile)și neregenerabile ( nu pot fi înlocuite, pentru că distrugerea lor este atât de profundă, fie că este vorba de resurse naturale sau de moștenirea culturală, încât nu se mai pot reface). Această clasificare este utilizată mai ales în studiile ce promovează turismul ecologic, pentru a sublinia importanța conservării și protejării resurselor și susținerea ideii contribuției turismului la dezvoltarea durabilă.

Evaluarea resurselor pentru turism

Aceasta presupune măsurători asupra capacității principalelor resurse de bază de a suporta diferite forme de turism. Principală problemă este ca o arie să aibă cât mai multe atracții pentru a putea îndeplini cerințe variate ( de ex. Potecile de picior sau pentru cai, se asociază cu punctele de belvedere)

Combinarea unor necesități variate este scopul sistemului de evaluare al resurselor, care sunt adesea introduse într-un tabel sau puse pe carduri de date, fiecare legată de un anumit loc.

Tehnica evaluării resurselor ( adaptare după Duffield și Owen, 1970 ; Boniface, Cooper ,1994)

Tehnică utilizează patru evaluări separate ale capacității resurse și apoi le combina într-o singură evaluare pentru un perimetru de 2 kilometre patrute. Evaluările utilizate sunt acceptate pentru activități recreative legate de relief, pentru activități recreative legate de ape, de calitatea peisajului și cu semnificații ecologice. Sunt stabilite criteriile minime pentru șase grupe de activități recreative legate de relief și cinci grupe legate de apă. Criteriile acceptate pentru activitățile recreative bazate pe relief sunt:

- a. Camping, caravane, picnic: toate la țară, în interiorul a 400 m de la indicatorul drumului;
- b. Poteci de ponei: toate regiunile înalte de peste 300 m cu drumuri sau poteci marcate de picior și călare;
- c. Mers pe jos și bicicleta: toate regiunile înalte de peste 400 m cu drumuri sau poteci marcate de picior și călare;
- d. Jocuri de țintă: toate ariile evaluate ca având posibilități de tragere;
- e. Urcarea pe stânci: toate fețele abrupturilor de peste 30 m înălțime;
- f. Schiatul: relieful favorabil cu o perioadă medie a statului de zăpadă mai mare de trei luni.

De fiecare dată când un criteriu este satisfăcut pentru un perimetru, un punct este marcat pe suprafață. Punctajul este evaluat față de 100, ce reprezintă cel mai înalt scor posibil de fiecare component, dând un scor posibil de 400, când evaluarea este combinată. Aceste toturi sunt puse pe hartă și utilizate pentru identificarea unei clasificări a mediilor recreative.

Metodă ridică și unele probleme. Alegerea activităților și criteriilor este arbitrară și nu ia considerație posibilitățile de acces și management. Totuși tehnica poate utiliza computerul și permite identificarea arealelor de recreere cu potențial turistic.

Condițiile dezvoltării la scara locală

Dezvoltarea turismului are loc în condițiile implicării sectorului public (de stat, guvernamental) și particular.

Sectorul public este implicat în dezvoltarea turismului la toate nivelurile, inclusiv la scară locală. La scară națională și internațională turismul este cuprins în planurile de dezvoltare. La scară locală, sectorul public este implicat în încurajarea dezvoltării turistice și, de asemenea, în crearea infrastructurii turistice inițiale. Infrastructura include toată dezvoltarea turistică de pe suprafața terestră și din subteran, cum ar fi drumuri, parcuri, linii ferate, porturi, autostrăzi, ca și depozite de utilități.

Sectorul privat are în responsabilitate furnizarea infrastructurii turistice, incluzând gănduirea, distracțiile, facilitățile de cumpărare, restaurantele, terminale de transport. Aceste sarcini ale dezvoltării reflectă motivațiile acestor două sectoare: sectorul privat urmărește profitul și întoarcerea lui în investiții, în timp ce sectorul public se implică pentru a oferi un mediu favorabil dezvoltării turismului.

La scară locală, accesibilitatea este o condiție necesară pentru dezvoltarea turismului, în special pentru dezvoltarea călătoriilor turistice. Pentru succesul dezvoltării turistice, accesul dintre ariile majore generatoare de turiști este vital și poate fi un factor care să contribuie decisiv la succesul dezvoltării.

Alți factori care contribuie la succesul dezvoltării resurselor turistice la nivel local includ existența unor terenuri favorabile (comformație, pante) și o planificare a mediului cu o zonare a activităților turistice.

Unele guverne încurajează dezvoltarea turismului, oferind împrumuturi cu dobândă mică.

Stațiunile turistice

Stațiunile turistice creează un peisaj aparte, mai ales în țările cele mai dezvoltate.

Studiile efectuate asupra unui număr de stațiuni din Europa de vest (circa 400) l-au

determinat pe Lavery (1971) să le clasifice în opt tipuri bazate pe funcțiile lor și extinderea lor în ariile învecinate.

Tipologia stațiunilor turistice (adptare după Lavery, 1971)

- Orașele – Metropole (unele și capitale)

Atrag prin mărime (suprafață, număr de locuitori) și prin importanță, având funcții complexe: economice, financiare, culturale, politice, administrative, culturale, educative, istorice etc. La acestea se adugă funcția turistică (combinată cu călătorie), care în cazul unora nu este deloc de neglijat (Paris, Roma, Londra, New York, Tokyo, Moskova, Ciudad de Mexico, Beijing).

Mulțimea și varietatea locurilor de cazare, a mijloacelor de transport în interior, dar și legăturile naționale și internaționale, mulțimea serviciilor și a facilităților pentru turiști sunt toate utilizate și pentru atingerea nemeroaselor atracții turistice.

Turismul de afaceri este foarte important. La acesta se adugă turismul cultural. Se practică turismul de perioadă scurtă, cu un procent ridicat de vizitatori internaționali.

- Stațiuni selecte

Situate la oarecare distanță de marile centre urbane, cel mai adesea beneficiază de un cadru natural deosebit de atractiv. În interiorul lor predomină condițiile de găzduire la standarde radicate (cele mai luxoase) și doar un mic procent de hoteluri mai modeste. Unele au devenit renumite pe plan mondial și prin manifestările culturale care cosarcat (Cannes, San Remo etc).

- Stațiuni populare

Concentrează toate tipurile și nivelele de găzduire, atrăgând în felul acesta un număr mare de vizitatori. Se remarcă prin construcțiile și facilitățile moderne, ca și prin anumite construcții de distracție și agrement. Cele mai multe sunt de mare atracție sezonieră (Acapulco, Antalya, Benidorm, Blackpool etc).

- Stațiuni mici

Cu un grad de popularitate (relativ bine cunoscute pe plan local sau regional), nu au un turism organizat (Granville, Tendy, Vama Veche, 2 Mai). Sunt așezări mici, predominant rurale, situate pe malul mării, sau în regiuni montane. Acestea au

anumite tipuri de atracții (puține ), sunt așezate în regiuni greu și sunt preferate de anumiți cunoscători fideli.

- Centre cultural-istorice

Atrag o mulțime de vizitatori straini, din toate colțurile lumii, fiind recunoscute pentru obiectivele turistice de renume mondial ( Florența, Veneția, Canakkale).

- Stațiuni pentru sporturi de iarnă

Sunt localizate în regiunile montane, avînd dotări speciale dedicate skiului, patinajului, scuterelor pe zăpadă. Multe dintre ele își extind activitatea tot timpul anului, oferind două sezoane de vîrf ( Grenoble, St. Moritz, Aspen- Colorado, Poiana Brașov).

- Stațiuni pentru cura balneară ( cu ape minerale)

În aceste locuri se practică sejurului de lungă durată pentru tratament sau cură balneară. Au căpătat renume mondial, ca urmare a calităților curative ale apelor dar și datorită dotărilor, precum unele stațiuni din vestul Europei ( Baden Baden, Vichy). Prin îmbunătățirea dotărilor, o serie de stațiuni din România ar putea să-și sporească cel puțin renumele european ( Băile Herculane, Băile Felix, Olănești, Sovata, Slănic Prahova etc.)

#### Stațiuni pentru excursii de zi

S-au dezvoltat în apropierea marilor aglomerări urbane. Caracterul de «o zi» este reflectat în tipurile de dotări și servicii pe care le oferă vizitatorilor. Mărimea fluxurilor de turiști spre ele depinde de starea vremii și mai ales de caracterul sezonier ( Atlantic Ciry, Ostende, Brighton, Zaandvort, Snagov).

Aria unde predomină funcțiilor turistice este numită Zona Comercială și de Agreement și natura ei depinde de tipul stațiunii. ( ZCA ) este localizată în funcție de principalele căi de acces în stațiune și de localizarea principalelor atracții turistice.

Pentru un tip de stațiune turistică de pe litoral s-a imaginat un model ideal de dezvoltare spațială ( Lavery,1971 ). ZCA este dezvoltat paralel cu țărmul cu o promenadă, un drum și grup de hoteluri și magazine. În afara acestora intensitatea funcțiilor turistice și valoarea terenului descrește într-o serie de zone din jurul ZCA (fig.17).



Zona de coastă		
ZCA		
Hoteluri	Pensiuni	Cazare și mic dejun

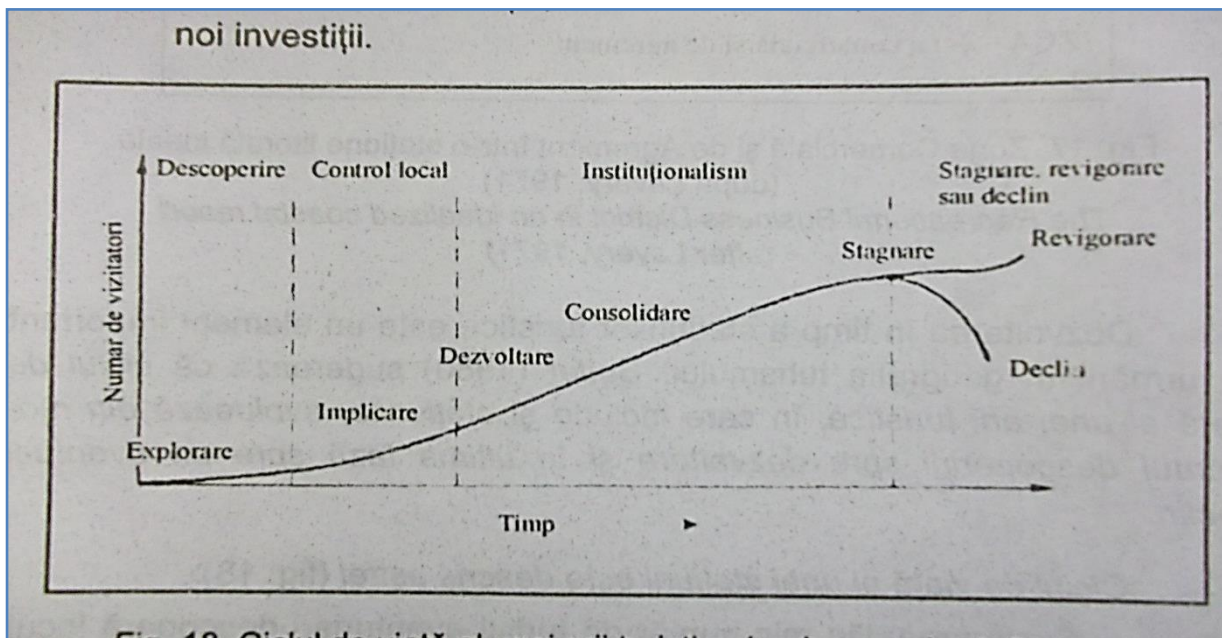
Dezvoltarea în timp a stațiunilor este un element important de urmărit în geografia turismului. Butler (1980) sugerează că ciclul de viață al unei arii turistice, în care include și stațiunile, evoluează din momentul descoperirii spre dezvoltare și în ultima fază spre un eventual declin.

Ciclul de viață al unei stațiuni este descris astfel (fig.18):

- Consolidarea: Aria de destinație este acum parte integrantă a industriei turismului, treptat scade ritmul de creștere al turiștilor. Se recunoaște un mic district de afaceri de recreere.
- Stagnarea: Nivelul maxim al vizitatorilor a fost atins și aria destinație este demodată, are probleme economice, sociale și de mediu. Este nevoie de un supraefort promoțional pentru a menține numărul de vizitatori.
- Declinul: Vizitatorii de altă dată s-au reorientat spre alte arii (turism rural, ecoturism), iar aria intră în declin. Este dependentă de o mică arie geografică pe care vin turiștii, cei mai mulți, fiind în apropiere, repetă vizitele.
- Reîntinerirea: Din inițiativa autorităților, stațiunea se poate relansa ca loc de destinație, oferind ni facilități, atrăgând noi piețe și noi investiții.

Fig. 18. Ciclul de viață al unei arii turistice (prelucrare după Butler, 1980)

Tourist area life cycle ( according to Butler ,1980)



Ca o concluzie se desprinde faptul că tipurile de turiști care vizitează stațiunea în diferitele faze ale ciclului sunt și ei diferiți.

Formele diferite de turism necesită forme diferite de resurse.

*Christaller* (1963) afirma că turismul evită locurile centrale aglomerate și se mută spre litoraluri și spre marginea munților. Europa de Vest este înconjurată de o „periferie plăcută” de stațiuni, situate la circa 2 ore de zbor față de principalele locuri aglomerate. Asemănător, turismul pentru sporturi de iarnă este localizat în regiuni cu poziție periferică față de ariile aglomerate din Europa Nordică, Alpi, Pirinei, Anzi, Colorado. Față de acest mod de generalizare, se înscriu ca excepții: turismul în orașele capitale, în locurile istorice și centrele culturale, în stațiunile balneare și stațiunile turistice. Generalizarea este utilă și explică valoarea turismului pentru dezvoltarea regională a regiunilor periferice ale multor țări, unde turismul este angajatorul și utilizatorul resurselor locale.

#### ÎNTREBĂRI:

1. Care sunt principalele caracteristici ale resurselor turistice (după *Boniface și Cooper*, 1994)?
2. De ce este necesară planificarea resurselor turistice?
3. Care sunt principalele condiții ale dezvoltării turismului la scară globală?
4. Care sunt principalele condiții ale dezvoltării turismului la scară națională?

5. Care sunt principalele condiții ale dezvoltării turismului la scară locală?
6. Cum putem comenta clasificarea resurselor pentru turism și recreere întocmită de *Clowson și Knetsch*, completată de *Boniface și Cooper*, 1994 (tabelul, nr. 9)?
7. Cum comentați clasificarea resurselor de recreere după O.R.R.R.C, 1962?
8. Cum se poate face evaluarea resurselor pentru turism (după *Duffield și Owen*, 1970, completată de *Boniface și Cooper*, 1994)?
9. Care sunt condițiile dezvoltării turismului la scară globală?
10. Ce se poate spune despre dezvoltarea stațiunilor turistice și tipologia lor?
11. Cum se desfășoară ciclul de viață al unei stațiuni turistice (*Butler*, 1980)?

## RESURSELE NATURALE ALE TURISMULUI

Așa cum s-a mai subliniat, patrimoniul turistic al unui teritoriu reprezintă totalitatea elementelor de atractivitate turistică din acel teritoriu, care pot acționa în ansamblu sau independent, pentru dezvoltarea activității turistice, ca ramură economică. În general, se admite că patrimoniul turistic rămâne la stadiul de potențial sau resursă, atât timp cât el nu este pus în valoare de amenajarea turistică. Tocmai de aceea, potențialul turistic al unui teritoriu trebuie bine cunoscut, ca ofertă turistică, pentru a fi pus în valoare.

Cele mai multe studii dedicate acestui domeniu consideră că resursele naturale ce pot fi valorificate pentru și prin turism constituie o motivație pentru deplasări cu caracter turistic, pentru că multe elemente ale mediului natural și ale mediului socio-cultural-istoric și economic stârnesc interesul de a fi cunoscute.

Definirea noțiunii de potențial natural al turismului

Potențialul natural al turismului reprezintă totalitatea elementelor fizico-geografice dintr-un teritoriu care au capacitatea de a exercita o atracție asupra unor potențiali turiști. Prin îmbinarea parțială sau totală a trăsăturilor dominante ale elementelor mediului natural se conturează aprecieri cantitative și calitative asupra potențialului turistic natural al unui teritoriu.

Nu toate elementele mediului natural au însă același grad de atractivitate pentru turiști. Astfel, se detașează ca atracții deosebite unitățile montane, formele ciudate de relief, masivele acoperite cu zăpadă tot anul sau o mare perioadă dintr-un an, elementele

deosebite ale vegetației, fauna cinegetică, râurile și cascadele, gheizerele și lacurile, izvoarele minerale. Deși reprezintă principalul element de atractivitate pentru un flux turistic, ele nu trebuie desprinse din ansamblul componentelor mediului natural din care fac parte. Din această cauză, elementele mediului natural ce devin obiective ale circulației turistice trebuie studiate în contextul peisajelor din care fac parte, evaluând gradul de integrare ai acestora în peisaj, nivelul lor de asociere, starea de echilibru a componentelor peisajului. Tot acest ansamblu generează în final gradul de atractivitate a mediului natural dintr-un teritoriu, care însă trebuie apreciat la scări geografice distincte: la nivel local, regional, național și global.

Potențialul natural al turismului, prin calitățile sale, determină apariția fenomenului turistic într-un teritoriu, de aceea el poate fi considerat că reprezintă factorul inițial în amenajarea turistică a teritoriului respectiv. Turiștii caută peisaje naturale frumoase, puțin cunoscute, sau puțin antropizate, ale căror componente sunt cât mai puțin modificate de activitățile umane. Chiar în situația când peisajele sunt renumite și presiunea turistică este accentuată, atractivitatea lor se păstrează multă vreme, astfel că aici se impun fie limitări ale fenomenului turistic, fie măsuri de reabilitare permanentă a peisajului.

Raportul dintre condițiile naturale și potențialul turistic natural

Atractivitatea - element de diferențiere între potențialul turistic natural și condițiile naturale

Atractivitatea - este trăsătura ce diferențiază potențialul turistic natural de condițiile naturale. Pentru definirea oricărei arii turistice în care potențialul natural este definitoriu, se analizează atât individual cât și gruparea în teritoriu a elementelor cu valoare de atracție turistică. Valoarea potențialului turistic crește proporțional cu numărul componentelor mediului care participă la definirea potențialului, cu calitatea acestora dar și cu modul de asociere pe un anumit teritoriu.

Componentele potențialului natural cuprind elemente cu durată de existență îndelungată dar care pot fi afectate de modificări, unele abia vizibile în timpul vieții omului, altele anuale sau sezoniere, ceea ce determină variabilitatea în timp a atractivității pentru aceeași obiectiv turistic (lacurile saline de la Ocna Șugatag, Băile Govora, Slănic Prahova etc.).

între elementele atractive ale cadrului natural apar deosebiri ca mod de combinare în teritoriu, și ca tipuri, dar există între ele un tip predominant, care va defini profilul turistic al unui areal. Prin activitatea antropică de exploatare a unor resurse, multe elemente ale potențialului turistic natural și-au pierdut mult din atractivitate (rezervația geologică bazaltele de la Racoș, craterul Călimanilor etc.). Exploatarea intensivă a potențialului natural atrage deteriorarea acestuia, astfel încât din bază de susținere a turismului se transformă într-un teren fără utilizare turistică.

Funcționalitatea turistică a componentelor mediului geografic

Categoriile de potențial turistic natural pot fi individualizate după diferite criterii (Grigore, 1974): cel al funcționalității, cel al volumului sau numărului de componente și cel al limitei de consum.

*Criteriul funcționalității* cuprinde *potențialul natural activ* ce reunește totalitatea componentelor care răspund unei valorificări imediate actuale (extinderea arealelor de exploatare turistică litorale) și *potențialul natural disponibil* (latent) ce se referă la componentele care nu au intrat - încă în circuitul turistic (peisajele montane mai greu accesibile, unde abia acum sunt demarate programe de echipare cu căi de acces).

*Criteriul volumului* cuprinde potențialul natural absolut (total) și potențialul natural relativ.

*Potențialul absolut* se referă la posibilitatea intrării în circuitul turistic a tuturor componentelor unui teritoriu (latente și active) și exploatarea la parametrii disponibili a componentelor specifice locului pentru turism (litoralul muntos mediteranean turcesc dintre Troia și Adana).

*Potențialul relativ* dintr-un areal turistic se apreciază în funcție de numărul de componente ale mediului natural în raport cu potențialul total al teritoriului. De aceea, în unele situații se lasă „în rezervă“ o parte din resursele turistice naturale pentru păstrarea echilibrului mediului și conservarea în vederea utilizării lui viitoare. Astfel în China, din cei peste 400 km<sup>2</sup> ai Parcului Natural *Pădurea de Piatră* din Lanan, provincia Yunnan, este amenajat turistic doar un areal ce însumează mai puțin de 200 km<sup>2</sup>. În țara noastră sunt cunoscute numeroase peșteri (Muierii, Urșilor, Scărișoara ș.a.) în care accesul turiștilor este permis doar pe un nivel sau printr-o

singură galerie, celelalte având un regim de conservare absolută sau un acces limitat doar pentru specialiștii carstologi etc.

*Criteriul limitei de consum* se referă la durabilitatea potențialului natural.

*Potențialul natural ineputabil* cuprinde resurse turistice ce nu pot fi epuizate (teoretic): relieful, condițiile climatice, apa (ca resursă la nivel global) etc. Activitatea omului greșit dirijată poate reduce însă capacitatea componentelor menționate de a atrage turiști, mediul natural fiind adus la o stare critică, uneori până la deteriorarea lui ireversibilă, astfel că utilizarea ca resurse în turism devine imposibilă (poluarea aerului, a apei, a terenurilor, exploatarea resurselor și depozitarea deșeurilor, epuizarea unor specii prin vânătoare sau o utilizare intensivă etc.).

*Potențialul natural epuizabil* cuprinde componente care pot fi consumate în timp parțial sau total. Unele dintre acestea se pot reface printr-o activitate susținută de protecție (ex. tigrul în India, ursul panda în apropiere de Chengdu, China, poienile cu narcise în România etc.).

Dezvoltarea turismului, necesită totuși, acolo unde apar primele semne de degradare a mediului, o pregătire și o adaptare a acestuia la cerințele mereu în creștere (sau mereu altele) ale turistului. În publicațiile Organizației Mondiale a Turismului se menționează că „este necesar a da vizitatorului regiunea nu așa cum este ea, ci așa cum el și-o imaginează și o visează”. Se impune deci, o amenajare a mediului natural, prin construirea unei baze tehnico-materiale adecvate. În felul acesta, potențialul turistic natural se îmbogățește mărindu-și valoarea pe măsura adăugării prin dotări a tot ceea ce își dorește turistul contemporan. Existența unei concordanțe între valoarea fondului turistic dintr-un teritoriu și gradul de reprezentare a bazei materiale asigură valorificarea sa rațională din punct de vedere turistic (Mac, 1995).

Un exemplu concludent în amenajarea pe gustul turiștilor a unui peisaj natural, dar fără a intra în conflict cu starea de echilibru dintre componentele mediului geografic, îl reprezintă Parcul Natural *Pădurea de Piatră* de la Lunan (Yunnan, China). Cea mai mare parte a formelor carstice ale *Pădurii de Piatră* a rămas în afara parcului, prezentând un peisaj natural relativ dezolant covorul ierbos este uscat, de culoare gălbuie, pigmentat ici colo de arbori desfrunziți, ori arbori subtropicali cu frunze totdeauna verzi, dintre care răsar grupurile de coloane ce reușesc să dea o oarecare

imagine peisajului. Pe restul arealului, s-a realizat un program de conservare a acestui tip de relief, de întreținere și refacere a covorului vegetal și mai ales de supraveghere continuă a modului în care se pune în practică programul de protecție a ansamblului carstic, în condițiile menținerii unei intense circulații turistice.

Seria de stânci ciudate (Elefantul, Dragonul, Marele Mogul ș.a.) și mai ales peisajul din jurul lacului Micul Shilin, dominat pe latura estică de două stânci antropomorfe gigantice, apropiate, sugerând doi îndrăgostiți, formează sectorul din parc cu cea mai mare atractivitate pentru turiști. Toți țin să se fotografieze în fața celor două coloane antropomorfe, astfel că acest perimetru este amenajat pentru a face față marelui număr de turiști și a satisface gusturile lor (o terasă largă, mici buticuri cu suveniruri, răco ritoare, articole foto). Amenajarea aleilor îngrădite cu garduri de bambus și a teraselor a fost completată decorativ, prin plantarea unor pâlcuri de bambus, palmieri evantai, boschete de buxus tunse de forma coloanelor și multe, multe magnolii de culoare ciclam. Acestea au transformat peisajul într-un adevărat paradis turistic (în 1998 parcul a fost vizitat de aproape 2 milioane de turiști, din care peste 600 000 străini).

### **Relieful, suportul tuturor activităților turistice**

Relieful constituie *suportul tuturor componentelor mediului geo grafic*, inclusiv al societății și al activităților antropice cele mai diverse. De aceea, relieful reprezintă și suportul activităților turistice, atât prin valoarea potențialului său de atractivitate, cât și prin posibilitatea de echipare a sa cu o suprastructură care să-i permită valorificarea sa turistică.

Relieful influențează direct, dar și indirect (prin etajare, expunere și orientare a formelor majore, prin geodeclivitate sau fragmentare) distribuția tuturor celorlalte componente ale învelișului geografic (climă, apă, vegetație, faună, soluri). În acest fel nu exagerăm dacă admitem că relieful este temelia oricărui peisaj, căci pe relief se clădesc factorii complementari de atractivitate ai unui peisaj. Astfel, relieful devine principala componentă a potențialului turistic dintr-un teritoriu.

Definii și potențial morfoturistic (Ciangă; 1998), potențialul reliefului pentru turism are o structură complexă fiind dependent de parametrii variabilelor sistemului geomorfologic (Mac, 1995), în regiunea montană relieful impresionează prin

altitudine, prin forma vârfurilor și crestelor (ro tunjite, ascuțite, asimetrice etc ), prin pitorescul abrupturilor și adâncimea văilor, în general prin semeția munților.

De asemenea, relieful impresionează prin modul în care agenții externi au sculptat marea diversitate a rocilor, generând forme specifice: *relieful carstic* (pe calcare și dolomite, ori alte roci solubile), *relieful vulcanic* (masivele conice impozante, dominate de cratere și caldere fumegânde), *relieful masiv* spintecat de *defilee* (format pe roci metamorfice în diferite condiții morfoclimatice), *relieful ruiniiform* sau cu aspecte *antropomorfe* ori *do coloane* (dezvoltat pe conglomerate și gresii). Să abordăm sistematic acest variat și impunător potențial turistic.

*Crestele muntoase* se detașează în peisajul geografic prin semeția lor. Ele au aspecte diferite: fie creste ascuțite în etajul alpin, numite de ciobani *custuri*, fie culmi rotunjite sau aplatizate dar masive, numite *poduri* (Podul Bucegilor). În principal, crestele cu aspect de muchii ascuțite corespund interfluviilor detașate prin eroziunea ghețarilor montani vecini (Creasta Arpășelului, Vânătoarea lui Buteanu în Făgăraș etc.), sau sub influența structurii calcaroase, când stratele sunt ridicate în verticală. În acest din urmă caz, se prezintă sub forma unor muchii ascuțite prelungi (Piatra Craiului) sau întrerupte de curmături care separă astfel prin abrupturi, culmi sau masive izolate, reduse adesea la stânci insulare (Piatra Singuratică din Munții Curmăturii sau ai Hăghîmașului). Vizibile de la distanțe mari, aceste creste albicioase ce depășesc restul masivelor împădurite, se impun față de regiunile înconjurătoare prin măreția abrupturilor și culoarea stâncilor. Un caz aparte îl prezintă Creasta Cocoșului din Gutâi, care a fost pusă în evidență față de regiunile din jur prin rezistența mai mare la eroziune a lavelor ce s-au răcit și consolidat în drumul lor spre suprafață prin fisuri majore.

*Creștete sunt căutate de excursioniștii experimentați, dar mai ales de alpiniști, care au acces pe poteci protejate spre refugii și cabane cu un confort moderat.*

*Vârfurile izolate* cu forme conice sau piramidale reprezintă o altă atracție pentru alpiniști și excursioniștii experimentați. Principalele vârfuri ale sistemelor montane au devenit cunoscute în toată lumea tocmai datorită faptului că reprezintă obiective de interes turistic: Mont Blanc (4 807 m), Matterhorn (4 478 m), Jungfrau (4148 m), Aiguille du Midi (3 842 m), în Alpi; Pic du Midi (2 805 m) în Pirinei; Chomolungma-



Everest (8 848 m), Chogori-K2 (8 611 m) în Himalaya; Aconcagua (6 959 m), Chimborazo (6 310 m) în Anzi etc.; Gerlachovka (2 663 m) în Tatra; Moldoveanu (2 544 m), Peleaga (2 509 m), Omu (2 505 m), Pietrosu Rodnei (2 305 m), în Carpații Românești; Musala (2 925 m) în Munții Rodopi din Balcani.

*Platourile (podșurile) muntoase* (de eroziune sau structurale) sunt suprafețe întinse (zeci și sute de mii de km<sup>2</sup>), aflate la mari înălțimi, slab ondulate, dar fragmentate de văi adânci. Ele atrag turiștii prin complexitatea peisajului, deși relieful creează în aparență senzația de monotonie. Aceste ținuturi izolate, la care accesul este dificil (ele sunt delimitate de abrupturi), prezintă numeroase originalități ale modului de viață, legate de asprimea condițiilor de trai și de gradul redus de populare. Tocmai de aceea, platourile înalte (peste 4 000 m) din Anzi și Tibet (Qinghai) sau din Karakorum și Tian Shan, atrag numeroși turiști, căci pe lângă forme de relief pitorești, mulțimea lacurilor tectonice, vulcanice sau glaciare (Tengri Nor, aflat la 4 627 m Kuku Nor la 3 205 m în Tibet, Titicaca la 3 812 m în Anzi), vegetația și fauna specifică sunt de asemenea atractive. Alături de acestea, templele buddhiste și lamaiste, așezările omenești de la mari înălțimi (Lhasa, La Paz, Quito) introduc o notă complementară de atractivitate în peisaj. Populația izolată, adaptată condițiilor de mare altitudine se ocupă cu creșterea animalelor și cu unele meșteșuguri cu tradiții ances trale, care sporesc gradul de interes.

*În aceste locuri, turiștii au nevoie de o perioadă de aclimatizare, pentru a se putea bucura de ineditul locurilor.*

În România, platourile structurale, deși au altitudini între 1 000 și 2 000 m (în Munții Bucegi, Piatoul Bucegilor are 2 000-2 200 m), sunt doar parțial populate. Astfel în masivul Bihor se găsesc așezări permanente la peste 1 200 m (Tomnatec), aflate la cea mai mare altitudine din România. În schimb, mulțimea stânelor (așezări temporare) constituie obiective pentru multe deplasări cu scop agroturistic. Suprafețele de nivelare foarte extinse în Carpații Meridionali (platformele Borăscu, Râu Șes, Gornovița din grupa Godeanu) și din Munții Apuseni (platforma Fărcașa) constituia peisaje specifice căutate de turiști.

*Prin faptul că se detașează ferm în peisajul montan, crestele muntoase, vârfulurile izolate, platourile oferă turiștilor panorame largi, dincolo de aria montană, spre regiunile depresionare înconjurătoare.*

*Plaiurile muntoase se întind ca suprafețe netede atât pe culmile unor munți vechi și tociți (de vârstă hercinică), cât și ale unor munți tineri și înalți (orogeneza alpină), pe care pătrund poteci și drumuri spre așezările omenești situate în interior, sau care îi traversează. De la Comarnic la Brașov documentele istorice menționează în secolul al XVI-lea un „drum de plai“ pe ia Mănăstirea Sinaia, apoi pe sub abruptul Bucegilor prin păduri și luminișuri spre Râșnov sau Timiș). Interesul turiștilor se datorează nu doar frumuseții acestor locuri ci și accesibilității și intensității activităților turistice din timpul verii (renumite în Carpații românești și Tatra, Balcani, Alpii Scandinaviei, Appalachii, Anzi etc.). Pe plaiuri, azi sunt localizate numeroase stațiuni turistice montane: Păltiniș în Munții Cindrei, Băișoara în Gilău-Muntele Mare, Bușteni, Predeal între Bucegi și Postăvaru etc.*

*Versanții munților oferă aspecte interesante prin contrastele față de suprafețele înconjurătoare. Aceștia pot avea aspectul unor abrupturi pe care se produc procese morfodinamice extrem de active. Fragmentele de rocă ce se prăbușesc sau se rostogolesc spre baza versanților modelează culoare de eroziune (și de avalanșă) și se acumulează la bază sub formă de grohotișuri (Marele Grohotiș de sub abruptul vestic al Pietrii Craiului). Versanții în pantă domoală sunt mai accesibili prin numeroasele poteci care îi străbat până pe culmi. Sunt favorabili practicării sporturilor de iarnă atunci când formează versantul adăpostit (la Păltiniș în Munții Cindrei, la Borșa în Maramureș).*

*Pășurile și trecători le sunt locuri mai joase în cadrul munților: fie curmături pe linia culmilor, favorabile circulației transmontane, fie văi ce străpung sistemele muntoase, prin care se strecoară diferite căi de comunicație. Normal, prin ele se concentrează fluxurile turistice și pentru că sunt un bun prilej de a admira regiunile traversate, ele au servit ca locuri de belvedere (Dealul Sasului, Ciumârna, unde s-a ridicat și un monument în cinstea constructorilor de drumuri „Palma“ - ca un monument al drumarilor), sau de popas (Pasul Vârtoap, Pasul Mestecăniș, Pasul Tihuța), iar acolo*

unde spațiul a permis, ca stațiuni turistice prospere (Predeal, Val d'Isère, Valle a'Aosta). Prin trecători, căile rutiere, feroviare sau chiar fluviale, și-au asigurat un traseu pitoresc, redomandat chiar de agențiile de turism, marcate de regulă printr-o linie verde alipită căii de transport și pe hărțile turistice (valea Dunării la Passau sau în defileul de la Porțile de Fier, valea Mureșului între Toplița și Deda).

În Garpații Românești, munți de înălțime medie și fragmentați de o mulțime de văi, se remarcă pasurile: Prislop (1 416 m), Mestecăniș (1 096 m), Ciumârna (1 100 m), Bratocea (1 267 m), Oituz (866 m), Predeal (1 033 m), Giuvala (1 241 m), Vâlcan (1 621 m), Merișor (760 m), Vălișoara (463 m) etc. Dintre trecători, foarte utilizate sunt: Oituz (866 m), Turnu Roșu (400 m), Cozia (309 m), Domașnea (540 m), Poarta de Fier a Transilvaniei (700 m) etc. în apropierea lor s-au creat baze de cazare și agrement.

*Văile intramontane* au un rol important în traversarea munților pe poteci sau drumuri. Ele constituie și locuri bune pentru amplasarea bazelor de cazare și, de aceea, în lungul lor s-au format trasee turistice tradiționale. Văile largi sau cele înguste cu cascade, chei, defilee, canioane au o forță de atracție deosebită. În lărgirile văilor s-au dezvoltat așezări pitorești, adevărate locuri de popas în drumul spre interiorul muntelui. De asemenea, s-au creat locuri de popas cunoscute de iubitorii naturii care în week-enduri, preferă camparea în propriile corturi.

*Cascadele* sunt căderi de apă cu înălțimi și volum de o mare diversitate, dar indiferent de acestea ele sunt impresionante prin spectacolul pe care îl dă natura. Cele mai spectaculoase, renumite pentru atracția pe care o exercită asupra turiștilor s-au format în marile lanțuri montane: Angel în Venezuela (1 054 m), Tugela în Republica Africa de Sud (948 m), Belba-Foss în Norvegia (866 m), Yosemite în SUA (740 m). Ca volum de apă, cele mai mari sunt: Niagara între SUA și Canada, cu o cădere de 99-48 m, Paulo Affonso în Brazilia (81 m), Victoria în Zimbabwe (122 m), Iguapu în Brazilia (80 m), Livingstone în R. D. Congo (40 m). Cascadele din Carpații Românești, deși sunt mici ca înălțime și ca volum de apă, sunt asociate cu vegetație și roci variate, alcătuind peisaje de un pitoresc deosebit, constituind locuri de atracție turistică: Cascada Cailor din munții Rodnei, Duruitoarea din Ceahlău, Cascada Tamina din Piatra Mare, Urlătoarea din Bucegi, Beușnița din Munții Aninei (de fapt

un complex succesiv de 49 de cascade). Cea mai mare concentrare de cascade mici se află în munții Apuseni: Vadul Crișului, Săritoarea Ieduțului, Moara Dracului, Bulbuci, Iadolina, Săritoarea Bohodeiului etc.

*Cheile* sunt sectoare înguste ale văilor ce traversează regiuni calcaroase sau dolomitice, din care cauză au versanți abrupti. Fiind formate de râuri mici cu debite fluctuante, au o răspândire foarte mare în toate zonele montane ale globului în Carpații românești au intrat în circuitul turistic, fiind foarte cunoscute: Cheile Bicazului (4 km), Cheile Vârghișului (3 km), Cheile Nerei (20 km), Cheile Săhodolului (3,5 km), Complexul Cheilor Dâmboviței etc. Numeroase chei (peste 50) au fost sculptate de râurile care traversează calcarele Munților Apuseni: Cheile Turzii, Cheile Râmeștilor, Cheile Turului, Cheile Galbenei, ale Crișului Alb etc.

*Defileele* sunt sectoare de văi înguste și adânci, mai ample decât cheile, întinse pe distanțe mai mari, în care traversează succesiuni de roci dure, de obicei metamorfice sau eruptive. În lungul lor s-au creat căi de circulație prin care se concentrează fluxuri turistice importante. Ca și cheile, acestea pot avea aspect sălbatic și tocmai de aceea sunt foarte căutate. Majoritatea fluviilor mari ale lumii și-au săpat defilee la trecerea prin sectoarele montane: la obârșiile Amazonului din Munții Anzi, pe Maraton și Ucayali, pe Chang Jiang în China, pe fluviile africane: Nil, Congo, Zambezi, Limpopo, în Asia pe Indus, Irrawaddy, Mekong, în Europa pe Rhin, pe Dunăre între Baziaș și Drobeta-Turnu Severin (120 km).

Carpații Românești sunt traversați de văi care formează defilee: Oltul cu defileele de la Tușnad, Racoș, Turnu Roșu-Cozia, Mureșul între Topâița și Deda, apoi între Deva și Lipova, Jiul (numit și trecătoarea Lainici), Crișul Negru, Crișul Repede.

Cele mai spectaculoase defilee sunt considerate a fi cele formate de fluviul Chang Jiang, înșirate pe mai bine de 200 km, cunoscute sub numele de „Cele trei defilee“. Acestea sunt: Quatangxia (unde fluviul traversează în mare viteză - 8 m/s - o serie de cataracte dispuse pe o lungime de 8 km), Wuxia (un defileu în zigzag lung de 40 km) și Xilingxia (cel mai lung dintre cele trei, 78 km, dar și cel mai pitoresc). Am insistat mai mult asupra acestor trei defilee, căci în prezent, aval de ultimul, se construiește barajul celei mai mari hidrocentrale din lume, Gezhouba, în spatele căruia se va

forma un iac de acumulare lung de peste 600 km, ce va afecta nu numai numeroase așezări străvechi, ci și peisajul sălbatic al „Celor trei defilee“.

*Canioanele* sunt porțiuni ale văilor sculptate în platouri cu structură tabulară. Acestea au o amploare deosebită prin adâncimea lor, dar și prin aspectul profilului transversal: trepte succesive datorate varietății petrografice a orizonturilor pe care le secționează. În versanții lor există o mare varietate de microforme de relief pitorești și datorită paletei coloristice imprimată de alterarea diverselor roci. Grand Canyon (Marele Canion) din Platoul Colorado, format de fluviul omonim, impresionează prin dimensiuni (adâncime de 1,6-2 km, lungime de 443 km, lățimi cuprinse între 200 m și 30 km), prin spectaculozitatea meandrelor sale, prin multitudinea formelor bizare (stâncării sub formă de creneluri, coloane, ciuperci), constituind una dintre cele mai mari atracții turistice din SUA. Regiunea canionului beneficiază de o amenajare turistică de excepție.

*Grand Canyon - Niciunde pe glob natura nu a elaborat un exemplu mai concludent asupra puterii (de distrugere sau de creație?) a apei curgă toare, minune ce se asociază în această regiune cu frumusețea și profunzimea unei vechi civilizații indiene. În timp ce priveliștile și semnificația lor geologică impresionează din primul moment chiar și vizitatorii cei mai avizați, istoria populației locale se dovedește a fi și ea remarcabilă, pe măsură ce o descoperi, întregind imaginea că istoria naturală a Marelui Canion este extraordinară în toată diversitatea sa. Canionul, unic în structură, relief și aranjare a vegetației, este unul dintre ultimele sanctuare ale vieții sălbatice și încă greu accesibile ale continentului nord-american, ce se întinde cât vezi cu ochii, în orice direcție privești. Cea mai spectaculoasă parte a sa și regiunea înconjurătoare sunt protejate prin lege, încă din anul 1919, pe o întindere de 272 596 ha, ce constituie Parcul Național Grand Canyon.*

*Importanța și interesul pentru Marele Canion sunt multiple: pentru geologi și geografi reprezintă un exemplu clasic de eroziune liniară viguroasă într-un peisaj arid și una dintre cele mai extraordinare deschideri la zi a rocilor sedimentare din continentul nord-american; pentru arheologi și naturaliști oferă o bogăție de informații asupra preistoriei și elemente ale istoriei naturale a sud-vestului Statelor Unite. Dar pentru milioanele de oameni de pe toate continentele care îl văd în fiecare an, ca și pentru*

*mulți alți oameni care îl poartă în gând ca o amintire sau ca un vis încă neîmplinit, Marele Canion este un simbol tipic al peisajului american.*

*Fluviul Colorado are o lungime totală de 2 900 km, dar curge printr-o regiune unde cad cantități mici de precipitații, ceea ce impune pentru cea mai mare parte a anului o scurgere redusă. Debitul maxim se produce în iunie, când topirea zăpezilor în munți crește brusc nivelul fluviului în Marele Canion, uneori cu 15-20 m deasupra nivelului său mediu. Apele încărcate atunci cu o enormă cantitate de aluviuni se colorează în nuanțe roșiatice și fluviul dovedește că își merită numele dat de spanioli „Rio Colorado“ (Dinu, 2000).*

În America de Nord există câteva sute de canioane de o mare frumusețe, dar care atrag un număr mai modest de turiști. Pe glob, de un mare renume se bucură canioanele formate de Nilul Albastru în Africa, de Mekong, Chang Jiang și Huang He în Asia etc.

*Acțiunea de dizolvare a apelor și de coraziune a vântului creează microforme de relief care pot genera un interes turistic aparte. Eroziunea selectivă pe roci cu alcătuire și structură heterogeneră creează forme interesante. Astfel de forme sunt frecvente în munții formați din conglomerate și gresii, calcare, aglomerate vulcanice, dar și în regiunile unde nisipurile și pietrișurile alternează cu argile, marne, tufuri etc. În astfel de regiuni apar forme de relief cu aspect de turnuri, coloane, pietre singuratiche, ciuperci, chipuri de oameni sau animale, sfincși gigantici, forme de cetăți și castele cu aspect ruiniform, dar care pot fi admirate numai din apropiere. Multe dintre ele au căpătat denumiri pitorești, atrăgând turiști. În lume sunt cunoscute așa numitele „păduri de piatră“ (din Lunan, provincia Yunnan - China), „pădurea de piatră“ (de pe platoul carstic de lângă Varna, în Bulgaria), „palatele de piatră“ (din Aipii DolomiticI), „podurile naturale“, *fragmente* din tavanul fostelor peșteri (cele 9 poduri din canioanele Zion și Brice, afluenți ai fluviului Colorado, podul de la Ponoare în Podișul Mehe dinți) etc. Majoritatea acestor forme au stârnit imaginația oamenilor căpătând denumiri pitorești care incită curiozitatea turiștilor: Sfinxul din Bucegi, Sfinxul din Ciucaș, Babele din Bucegi, Cei 12 Apostoli din Călimani, Pie trele Doamnei din Rarău, Grădina Zmeilor din Podișul Someșan, Podul natural de la Ponoare din Podișul Mehedinți, Râpa Roșie de lângă Sebeș etc.*

Majoritatea acestor forme de relief intră în componența unor arii naturale protejate cu regim de ocrotire a naturii, rezervații de interes geo morfologic și geologic sau monumente ale naturii.

Atractivitatea formelor de relief este rezultatul unui complex de factori, dintre care mai importanți sunt unicitatea, spectaculozitatea, fizionomia, dimensiunile, dar și apropierea de centrele mari populate sau de axele de circulație turistică etc. Numeroase forme de relief atrăgătoare au apărut ca urmare a modului în care se comportă diferite roci sub acțiunea agenților externi. Dintre acestea, formele cele mai spectaculoase le oferă cele rezultate din cauza solubilității calcarelor și a altor roci carbonatice sau a celor dezvoltate pe gresii și conglomerate, pe roci vulcanice.

*Relieful carstic* s-a format ca urmare a acțiunii apei asupra rocilor calcaroase solubile (calcare, dolomite), într-o perioadă îndelungată de timp și în condiții morfoclimatice deosebite. Acest relief introduce o foarte accentuată varietate morfologică în peisaj. Formele carstice au o răspândire azonală, ocupând suprafețe întinse pe glob, cu o mare varietate de aspecte în funcție de condițiile climatice (trecute și actuale). Este momentul să arătăm că aceste roci au și în țara noastră o răspândire apreciabilă: aproape 50 000 km<sup>2</sup>, reprezentând 21% din teritoriul național. Dintre acestea, numai rocile de precipitație (calcarele, dolomitele, calcarele cristaline, sarea, gipsul) ce se întind pe 4 752 km<sup>2</sup>, dau naștere unui relief pitoresc (*Geografia României*, 1983). Pe suprafața globului situația este asemănătoare. Specificul modelării acestor roci îl constituie prezența *formelor exocarstice* (de suprafață) și a *formelor endocarstice* (de adâncime).

Dintre cele două tipuri principale de carst, *carstul de suprafață* și *carstul de adâncime*, cel dintâi prezintă o mai mare diversitate de forme de relief specifice și o mai mare accesibilitate. Tocmai de aceea, el prezintă o mai mare atractivitate pentru turism decât cel de al doilea, chiar dacă misterioasele forme din peșteri, iluminatul lor artistic și chiar organizarea unor manifestări culturale sau sportive sunt menite să atragă un număr mai mare de vizitatori.

*Carstul de suprafață* care are importanță pentru turism (formele decimetrice de tipul lapiezurilor, nișelor etc. nu au valoare intrinsecă de potențial turistic) apare cu precădere în spațiu! montan, ceea ce a determinat pe unii cercetători să-l numească

*carst montan*. El etalează o varietate mare de forme pe un spațiu restrâns: creste calcaroase (Piatra Craiului, Dolomiți), mărginite de abrupturi, văi carstice cu aspect de chei, înșiruri de doline de tip uvală (în Podișul Mehedinți sau în Munții Apuseni), microforme cu aspect ruiniform (Padina lui Călineț, La Turnuri în Piatra Craiului etc.).

Foarte bine individualizat datorită legăturii cu arealele calcaroase fisurate, peisajul carstic de suprafață este completat de frumusețea mai puțin cunoscută a *carstului de adâncime*. Prezența acestuia (peșteri, tunele subterane, avenuri etc.), cu o mare varietate a formelor concreționare din peșteri, microformele create de prezența apei încărcată cu  $\text{CaCO}_3$  (stalactite, stalagmite, coloane, văluri, draperii, gururi) stau alături de cascade și lacuri subterane, uneori asociate între ele completând gradul de atractivitate al regiunilor carstice. Mai puțin accesibil sau mai bine zis cu o accesibilitate restrictivă în funcție de pregătirea fizică, studiul carstului de adâncime a generat interesul oamenilor de știință pentru speologie și al turiștilor-speologi amatori pentru această formă de turism de risc sau de aventură: *speoturism*. „*Cuceritorii întunericului*”, mânați de curiozitate științifică, sau numai de performanță, au nevoie de condiție fizică și rezistență la efort, de curaj împins adesea până la extrem și uneori sacrificii. Din aceste motive, vizitarea de către turiști trebuie monitorizată cu mare atenție, căci organizatorii unor asemenea activități își asumă o mare responsabilitate.

Dimensiunile, forma și adâncimile golurilor subterane, numărul nivelurilor, prezența speleotemelor, a unor urme biogene sau arheologice (dovezi ale vechii locuiri), a unor depozite de gheață fosilă (Scărișoara,

Focul Viu) și a altor elemente (prezența liliecilor), creează o mare atracție pentru vizitatori. Peșterile de mare interes turistic au fost amenajate în acest scop prin instalații de iluminat, cabluri de susținere și poteci marcate. În peșterile valoroase accesul turiștilor este limitat doar la anumite porțiuni, pentru a ține în conservare frumusețea formelor create într-o perioadă îndelungată de timp.

Ca și în cazul altor forme de relief, formele carstului de adâncime capătă atractivitate mai mare pentru turiști și în funcție de dimensiunile caracteristice. În cazul peșterilor, atractivitatea depinde nu numai de frumusețea formelor, ci și de renumele câștigat în



cadrul clasificărilor după adâncime (tabelul nr. 10) și lungime (tabelul nr. 11). Aceste elemente dimensionale se pot modifica în funcție de osteneala și norocul cercetătorilor speologi în găsirea unor noi galerii, și deci ordinea în top este mereu în schimbare.

Tabelul nr. 10

Cele mai adânci peșteri din lume ([www.cavediggers.com](http://www.cavediggers.com). 2002) *The deepest caves on the Earth* ([www.cavediggers.com](http://www.cavediggers.com). 2002)

	<b>Peștera</b>	<b>Localizare</b>	<b>Adâncime</b>
	<b>poștera</b>	<b>localizare</b>	<b>Adâncime(m)</b>
	Voronya Cave	Georgia	-1710
	Lamprechtsofen-	Austria	-1632
	Gouffre Mirola/Lucien	Franța	-1610
	Reseau Jean Bernard	Franța	-1602
	Torca oel Cerro	Spania	-1539
	Sarma	Georgia	-1530
	Pantyukhinskaya	Georgia	-1508
	Cekj2	Slovenia	-1380
	Sistema Huatla	Mexic	-1475
	Sistema del Trave	Spania	-1441

Deși peșterile care dețin recorduri sunt solicitate de turiști, doar un foarte mic sector poate fi vizitat de turiștii obișnuiți, neantrenați pentru ase menea experiențe. Vizitarea peșterilor în condiții optime necesită prezența unor grupuri mici de turiști, însoțite de ghizi locali.

Cele mai multe peșteri de pe glob își datorează interesul turistic crescut nu doar dimensiunilor (Mammoth Cave, SUA), ci și anumitor parti cularități. Peștera Postojna din Slovenia este renumită prin frumusețea și măreția formelor, dar și datorită modului de amenajare turistică. Este cea mai vizitată peșteră din Europa cu peste 700

000 de turiști anual; amenajată turistic din 1818, din 1872 s-a instalat un trenuleț care duce turiștii circa 2 km iar din 1884 este electrificată; sistemul actual, amenajat pentru turism, cuprinde și peșterile Otoska Jama, Magdalena Jama, Crna Jama și Pivka Jama, toate fiind opera râului Pivka.

Tabelul nr. 11

Cele mai lungi peșteri din lume ([www.cavediggers.com](http://www.cavediggers.com). 2002) *The longest caves on the Earth* ([www.cavediggers.com](http://www.cavediggers.com). 2002)

	<b>Peștera</b>	<b>Loc</b>	<b>Lu</b>
	Mammoth Cave	SU	556
	Optimisîiceskaja	Ucr	212
	Jewel Cave	SU	205
	Holloeh	Elv	184
	Lechuguilla Cave	SU	172
	Wind Cave	SU	169
	Fisher Ridge Cave System	SU	164
	Siebenhengste-hohgant-	Elv	145
	Ozernaja	Ucr	117
	Gua Air Jernih	Mal	109

Alte peșteri își datorează atractivitatea unor vestigii ale civilizației omului legate de lumea peșterilor. Dintre acestea se disting, peștera Altamira din Spania (peștera cu cele mai vechi picturi murale din lume, care sunt renumite nu numai pentru colorit, dar și prin finețea și măiestria desenului); peștera Lascaux (Franța); sau peșterile de la Dunhuang (China), dintre care cea care poartă numărul 306 este celebră sub numele de „Peștera celor 1000 de Budii“, în interiorul căreia se află atât stalagmite sculptate reprezentându-l pe Budha, cât și picturi sugerând zborul celest spre Nirvana. Tot în China este remarcabilă peștera Shihua din apropiere de Beijing, datorită concrețiunilor de forma unor draperii parietale care acoperă parțial minigrote laterale, asemenea unor cortine peste scene ale teatrelor, amenajate și iluminate, astfel încât să aibă un aspect feeric. În urma unor săpături arheologice pe platoul din fața peșterii, a fost realizată o descoperire antropologică de importanță mondială: *omul de Peking* (Sinantropul), ceea ce a sporit atracția turistică a peșterii și a impus construirea în apropierea ei a muzeului ce adăpostește atât originalul cât și reconstituirea. *Relieful vulcanic* se detașează prin *formele sale specifice* dar și prin anumite *manifestări postvulcanice* (*mofete, izvoare mineralizate*) ce însoțesc acest relief și sporesc atracția sa turistică în aria imediat înconjurătoare. Relieful vulcanic se arată sub formă de

*platouri vulcanice, conuri vulcanice, cratere* în care pot fi găzduite lacuri pitorești ce întregesc potențialul peisagistic al reliefului.

Manifestările postvulcanice care apar sub forma de *mofete* (emisii de gaze reci, sub 100°C, alcătuite preponderent sau exclusiv din CO<sub>2</sub>), sunt utilizate terapeutic direct, așa numitele *băi reci*, în depresiuni sau excavații amenajate (cazul celor de la Balvânyos). Când ele produc gazeificarea, mineralizarea și eventual, sporadic, termalizarea apelor în drumul lor spre suprafață, apar serii de izvoare mineralizate dispuse într-o „aureolă mofetică“, cum este cea din Carpații Orientali (vezi *Apele*). Bogăția de izvoare mineralizate sau termale stă la baza apariției numeroaselor stațiuni balneare și balneo-climaterice din acest spațiu cu relief vulcanic (*Ceangă, N.* 1998): Bixad, Vișeu de Sus, Sângeorz Băi, Vatra Dornei, Borsec, Bilbor, Băile Harghita, Băile Tușnad, Malnaș, Bodoc, Șugaș, Vâlcele, Slănic Moldova, Covasna, Cașin, Ozunca, Balvânyos, Vârghiș, Biborțeni, Vlăhița).

În unele regiuni vulcanice, pe lângă izvoare, prin crăpăturile rocilor se degajă în aer aburi fierbinți, încărcăți cu anumite substanțe chimice, dobândite de la rocile pe care le străbat, pe baza cărora s-a format un mediu benefic tratării unor maladii ale sistemului circulator, respirator, ori locomotor (în jurul Muntelui Fuji în Japonia sau Hekla în Islanda). Gheizerele (Great Geysir din Islanda), izvoarele termale, solfatarele sunt și ele atracții legate de fenomenele postvulcanice, ce se află răspândite în regiunile de origine vulcanică.

Ariile cu vulcani activi sau stinși, care și-au încheiat de mult activitatea sunt vizitate de turiști pretutindeni pe glob: Cercul de Foc al Pacificului cu vulcanii din arhipelagurile japonez (Fuji Yama), filipinez (în insula Luzon), indonezian (mai ales în insulele Java (Merapi, Krakatau), vulcanii din America Centrală și de Sud: Ecuador (Cotopaxi), Mexic (Popocatepetl); Insula Islanda, zona vulcanică mediteraneană (Vezuviu, Etna, Stromboli); lanțul vulcanic din Carpații Orientali (Oaș, Gutâi, Țibleș, Călimani, Gurghiu, Harghita); masivele vulcanice izolate din Europa (Puy de Dome), din Africa (Kilimanjaro) ori din mijlocul Pacificului (insulele Hawaii cu Mauna Loa și Kilauea). Poate că cele mai sugestive exoduri turistice în areale vulcanice sunt cele de la poalele Vezuviului (unde peisajului vulcanic pitoresc ce se oglindește în apele Golfului Neapole, i se alătură insulele Ischia și Capri, ori stațiunile arheologice

Herculaneum, Pompei etc.), dar și frecventele erupții însoțite de curgeri de lavă ale Etnei (care a erupt de 4 ori în ultimii 300 de ani și este în prezent într-o nouă fază de erupție), urmărite de mii de turiști veniți special pentru spectacolul naturii.

*Craterele formate prin impact meteoric*, deși mult mai puțin numeroase, sunt atractive pentru turiști (Meteor Crater din Arizona) datorită rarității fenomenului.

*Relieful tectonic*, cu abrupturi de falii marcate de denivelări, se impune în peisaj prin formele geometrice masive și printr-o mare diversitate de microforme (influențate și de rocă). La poalele acestor abrupturi mulțimea izvoarelor (unele minerale sau termale), a favorizat apariția unor șiruri de așezări umane, care sporesc gradul de interes turistic. Marile grabene ale scoarței terestre, în care marile denivelări ce spintecă scoarța terestră evocă nu numai istoria geologică a teritoriului respectiv, dar formează și peisaje originale, atrag cu măreția lor nu numai specialiștii, dar și marea masă a turiștilor; Marele Canion, Grabenul est-african, Grabenul Rhinului, iar la noi în țară Culoarul Timiș-Cema.

. *Vulcanii noroioși* sunt conuri de dimensiuni mici, care nu se bazează pe venirea la zi a magmelor, ci pe manifestări actuale ale unor procese ce se petrec aproape de suprafața scoarței terestre. Expulzarea gazelor (ce pot proveni din zăcămintele de CO<sub>2</sub>, din gaze de sondă sau chiar emanații vulcanice de tipul mofetelor), a apei și a noroiului până la suprafața topografică, construiește acest relief ciudat, postvulcanic. Craterul se caracterizează printr-o „fierbere“ intermitentă a materialului noroiu (însoțită adesea de zgomote specifice fierberii), material care se scurge pe con întocmai lavelor vulcanice, intermitență influențată se pare și de ciclurile de precipitații abundente. Astfel de manifestări, deși nu au legătură cu activitatea vulcanică, atrag prin originalitatea fenomenului în sine un număr impresionant de turiști.

La noi în țară, astfel de manifestări sunt cunoscute în Transilvania (la Hășag, Homorod, Filiaș lângă Cristuru Secuiesc), dar cele mai spectaculoase și de aceea cele mai vizitate de turiști sunt vulcanii noroioși din Subcarpații Buzăului, de la Berea, Arbănași, Pâclele Mari și Pâclele Mici, la Cislău și Viperești etc.

*Relieful creat prin sculptarea rocilor în anumite condiții morfo-dinamice*

*Relieful glaci* are o mare răspândire pe teritoriul continentelor atât *la latitudini mari*, cât și *în regiunile montane*. Peisajul glaci creat în jurul ghețarilor de calotă (inlandsisul groenlandez cu emisari radiari, Bylot, Ellesmere etc. în Arhipelagul Canadian, Vatna Jdkull în Islanda, Jostedal în Scandinavia, Marinelli în Tierra del Fuego, Balmaceda, Tindali etc. în sudul Patagoniei) atrage prin masele de gheață din care se ramifică ghețari periferici de vale, înconjurați de o vegetație multicoloră de tundră. Acolo unde aceștia s-au retras, frumusețea fiordurilor străjuite de abrupturi pe care se preling sute de cascade, formează peisaje de neuitat. Fiordurile sunt foste văi glaciare, care în urma topirii ghețarilor ce le umpleau și le-au modelat în Cuaternar, au fost invadate de apele mărilor. Remarcabile sunt fiordurile străbătute de vase turistice de pe țărmul vestic al Norvegiei (Trondheim, 180 km, Sogne, 204 km), cele ale Islandei, dar și ale Noii Zeelande.

*Relieful glaci continental*, deși are o mare răspândire (depresiuni cu lacuri, diferite tipuri de morene), nu prezintă multe elemente de atractivitate turistică. Doar faptul că peisajul este îmbogățit de o vegetație de stepă rece, împetrișată cu o mulțime de flori viu colorate are o oarecare căutare în circuitele turistice recreative ce traversează câmpiile din nordul Europei Centrale și Estice, în câmpiile Nord Americane (Canada, SUA). În plus, fauna cinegetică specifică acestor ținuturi în care se află depresiuni ocupate de lacuri și întinse zone cu mlaștini și cu păduri de mesteceni și pini, sunt tot atâtea motive de determinare a deplasărilor cu scop turistic. Din această categorie fac parte peisajele renumite din jurul Sankt Peter-sburgului (se fac excursii cu vaporul pe canale și lacuri până la Moscova și mai departe) și a Lacurilor Mazuriene, din zona Marilor Lacuri Nord-Americane până în Alaska.

Cel mai spectaculos relief glaci este, de departe, cel din ariile montane, relief creat în timpul Cuaternarului, dar și cel din aria ghețarilor actuali. Pe spații restrânse (la altitudini ce cresc de la câteva zeci de metri înălțime la latitudinile mari, la aproape 6 000 m spre ecuator), se asociază circuri glaciare de toate mărimile, văi glaciare cu profilul transversal în formă de U, cu praguri și morene, în profil longitudinal, dominat de creste și custuri, stânci marcate de eroziune. Peisajele glaciare sunt vizitate în toate sezoanele în munții Alpi, Carpați, Pirinei, Caucaz, Himalaya, ca și în munții Anzi sau Stânci. Unele dintre aceste peisaje nu sunt accesibile decât

turiștilor experimentați, obișnuiți cu efortul fizic, alpiniștilor sau schiorilor de performanță.

*Relieful eolian* apare în principal în regiunile deșertice și în regiunile muntoase. În regiunile aride, puterea de eroziune a vântului încărcat cu particule de nisip a creat forme bizare cu stânci izolate, „cetăți“ ruiforme, turnuri, ciuperci, în special sculptate în anumite tipuri de roci (gresii, conglomerate). Acumulările de nisip din zonele deșertice și semideșertice, dar și din zonele litorale se înfățișează sub forma asocierii dunelor și câmpiilor nisipoase (erguri), un peisaj Insolit care atrage turismul de tip caravană cu cămile, cum este cel practicat în Mauritania sau sudul Algeriei. Peisajul regiunilor aride și semiaride (Negevul din sudul Israelului, Arizona, Sonora, sau Marele Bazin din continentul nord-american, Marele Nefud, Rub el Khali din Peninsula Arabică, Thar în India etc.), ca și cel al unor munți înalți este sportit de frumusețea acestor microforme, de cele mai multe ori lipsite de vegetație și cu un colorit de la roșu la galben intens („patina deșertului”).

*Relieful fluvial și litoral.* Potențialul natural oferit de văile râurilor și țămurile mărilor a fost cunoscut și utilizat de cele mai vechi civilizații. Mult îndrăgite ca locuri de așezare a vetrelor, treptat au devenit și locuri de interes turistic. Luncile, terasele, albiile râurilor, cursurile meandrate, oazele și insulele au exercitat o atracție turistică și, uneori fiind chiar locuri preferate de amenajările turistice (terasele). Malurile nisipoase și plajele marine au fost căutate pentru cele mai vechi tipuri de turism care au apărut în jurul Mediteranei. Helioterapia și cura talazo-marină se practică pe țămurile tuturor mărilor de pe glob din zona intertropicală și chiar temperată. Turismul pentru sporturi nautice și pentru pescuit sportiv a găsit resurse, de asemenea, favorabile. Deltele marilor fluvii sunt jocuri pentru practicarea excursiilor în ariile naturale protejate sau a pescuitului și vânatului sportiv în ariile permise.

### *Relieful litoral*

*Strâmtorile și canalele maritime* formează o rețea importantă de axe ale circulației turistice a căror atractivitate crește prin faptul că aici s-au așezat și dezvoltat civilizații ce și-au pus amprenta asupra peisajului. Descoperirile arheologice au găsit în multe zone litorale mai multe straturi de civilizații (de ex. pe țărmul egeean al Turciei, la Troia, există nouă nivele de civilizație). Mai mult decât acestea însă,

*insulele, peninsulele, golfurile, deltele și estuarele* formează un adevărat miraj pentru multe categorii de turiști veniți pentru o perioadă mai lungă de recreere, în căutarea izolării.

Construcțiile biogene din apropierea litoralului unor mări calde inter-tropicale alcătuiesc o lume fascinantă, atât la suprafață cât și submarină, spre care se îndreaptă acei turiști care iubesc sporturile subacvatice. Principala atracție sunt *atolii și franjurile coraligene*, dar mai ales *barierele de corali*. Dintre aceștia, se disting atolii din Pacific, care smălțuiesc apele oceanului, formând arhipelaguri, adevărate raiuri ale turismului marin și litoral (arhipelagurile Noua Caledonie, Samoa, Tonga, Tuamotu, Tubuai, Marchize, Fiji, Gilbert, Solomon etc.). Dar nici atolii din Oceanul Indian (arhipelagurile Seychelles, Amirante, Maldive, Laccadive etc.) nu suntocoliți de turiști, mai ales că sunt situați mai aproape de ariile de proveniență europeană a acestora. Dintre barierele de corali, cea mai importantă pentru turism este *Marea Barieră de Corali* din nord-estul Australiei. Aceasta se întinde pe mai bine de 2 600 km și are o lățime de 20-320 km, între 10-20° latitudine sudică, în interiorul ei se află cea mai variată viață marină și este considerat cel mai semnificativ loc de studiere a recifilor de corali de pe glob.

*Marea Barieră de Corali, cea mai mare barieră de corali din lume, este formată dintr-un sistem de reciți de corali și insule coraligene, cu dimensiuni diferite și culori pastelate, cu aspect discontinuu (unii în formă de potcoavă) în lungul țărmului estic al Australiei. O linie aproape continuă însoțește țărmul. Apele calde și curate ale Mării de Corali (temperatura nu scade sub 20,5°C), cu adâncimi sub 50 m, oferă condiții ideale pentru corali și alge și fac ca reciful să aibă o viață marină variată. Unele insule de corali se remarcă printr-o vegetație specifică. Insula Heron oferă turiștilor, spre vizitare, peste 1 100 de specii de pești și peste 200 varietăți de corali prin intermediul unui observator marin. Unele au fost declarate parcuri naționale, iar câteva bariere au devenit parcuri marine.*

Multitudinea formelor de relief evidențiate în funcție de constituția petrografică și structură, de acțiunea factorilor endogeni dar și de modelarea datorată factorilor externi, subliniază nu numai varietatea reliefului, dar și importanța formelor de relief ca suport al activităților turistice.

## ÎNTREBĂRI

1. Cum se pot defini resursele naturale ale turismului?
2. Ce importanță are atractivitatea turistică?
3. Care sunt criteriile de diferențiere ale resurselor turistice naturale de condițiile naturale?
4. În ce constă valoarea afirmației că „relieful este suportul tuturor activităților turistice”? Exemplificați valoarea treptelor și formelor de relief pentru turism.
5. Cum influențează relieful diversificarea locurilor de destinație și varietatea ofertei turistice?

Clima, resursă importantă pentru turism

*Clima este o resursă ce poate contribui la dezvoltarea turismului sau, din contră, poate deveni un factor limitativ al activităților turistice din aria de destinație.*

Din punct de vedere al potențialului turistic, clima trebuie privită sub două aspecte:

- *ca factor de peisaj*, respectiv condiționarea impusă de climă asupra celorlalte componente ale mediului geografic, deci un factor care exercită o influență covârșitoare asupra peisajului, fie direct, fie prin intermediul relațiilor de interdependență cu ceilalți factori de mediu;
- *ca influență pe care o exercită asupra organismului uman*, căci acesta este supus continuu factorilor bioclimatici.

Dacă peisajul reflectă zonalitatea și etajarea factorilor de climă, definind astfel tipuri de peisaj, influența ei asupra factorului uman trebuie analizată într-un cadru complex.

Turismul, prin modul său de practicare, predominant în aer liber, se află într-o dependență permanentă față de starea vremii. El trebuie să țină seama de durata de strălucire a Soarelui, respectiv de nebulozitate, mai ales de perioada, ritmul și durata precipitațiilor, dar și de regimul termic și de vânt, care, toate la un ioc, pot determina gradul de confort turistic sau alternativele turistice.

Răspândirea metodelor de climatizare a aerului în interioare (aer condiționat), atât de cerute de turiști, nu rezolvă problemele climatului din afară. Turiștii, în special cei ce călătoresc cu avionul, au un număr limitat de bagaje și de aceea au nevoie de informații asupra climatului din aria de destinație. Turiștii sunt dornici să petreacă o mare parte a timpului în aer liber, unde poate fi prea cald sau prea rece, prea uscat sau



prea umed, față de clima din țara lor de origine, astfel că aclimatizarea organismului lor este o problemă reală, ce nu trebuie tratată cu ușurință.

De asemenea, multe tipuri de activități recreative sunt dependente de climă: de la helioterapie sau baia solară (care depind mult de durata de strălucire a Soarelui), la schi (care solicită condiții de precipitații sub formă de zăpadă și temperaturi suficient de scăzute ca să mențină covorul de zăpadă).

*La scara globului*, importanța climei este dovedită de modelul general al deplasării turiștilor din țările cu un climat mai rece către cele mai calde și mai însorite, fenomen care generează turism.

*La scară locală*, importanța climatului se vede în decizia persoanelor sau a familiilor de a vizita o stațiune însorită sau cu un climat deosebit în week-end.

Pentru o stațiune turistică, climatul este important pentru că determină:

- cererea dintr-o anumită perioadă a anului și lungimea sejurului;
- producătorii de servicii turistice trebuie să-și coordoneze oferta cu variațiile climatice, căci acestea imprimă ritmuri sezoniere;
- vânzarea băuturilor și a echipamentului de recreere, a unor servicii, sunt afectate de schimbările climatice;
- dezvoltarea stațiunilor (în special a celor cu două vârfuri de sezon) și costurile operaționale;

În cele mai multe cazuri, destinațiile turistice în areale cu două sau chiar patru anotimpuri ridică problema sezonității activităților și astfel afectează nivelul și oscilațiile profitului și ale locurilor de muncă în industria turismului. În același timp, relațiile tradiționale dintre climă și turism sunt afectate de schimbările climatice globale pe termen mediu și lung. Unii factori climatici, considerați până nu de mult favorabili, sunt astăzi din ce în ce mai mult suspectați de specialiști că ar dăuna organismului uman mai mult decât că ar fi un factor benefic (cazul razelor solare, care azi sunt asociate cazurilor de cancer al pielii).

*Condițiile climatice favorizează sau, dimpotrivă, limitează activitatea turistică*

După cum se știe, omul își desfășoară activitatea la contactul dintre litosferă și partea inferioară a atmosferei, sau, conform definiției „*omul trăiește pe fundul unui ocean aerian în care se produc procese și fenomene de care depinde viața sa, dar și*

*activitatea societății omenești*" (Măhăra, 2001). Dintre multiplele forme de activitate, cea turistică este în bună parte determinată de starea vremii, de ritmurile sezoniere.

### *Elementele climatice și turismul*

Observațiile vizuale și măsurătorile instrumentale realizate în rețeaua meteorologică mondială permit a se contura parametrii climatici care definesc proprietățile atmosferei la nivelul în care se desfășoară, printre multe alte activități, și turismul. După durata de manifestare și mărimea elementelor climatice, se disting două categorii de elemente:

- *elemente permanente* ce se manifestă continuu în timp și spațiu (temperatura aerului, presiunea atmosferică, evaporația, radiația, insolația, vântul);
- *elemente intermitente sau accidentale* (precipitațiile atmosferice, ceața, fenomenele orajoase, roua, bruma, chiciura, viscocele).

Să le analizăm în lumina impactului pe care acestea le au asupra turismului.

#### • *Temperatura aerului*

Temperatura este elementul climatic cu cea mai mare influență asupra activităților turistice, a tipului de turism și, nu în ultimul rând, asupra felului de îmbrăcăminte ce trebuie purtată pentru a asigura confortul termic al turistului (tabelul nr. 12).

#### Tabelul nr. 11

Temperatura și indicele de confort termic - călătoriile în ianuarie (după *Boniface, Cooper, 1994*)

*Temperatures and clothing - holiday travel in January (after Boniface, Cooper, 1994)*

Localități	Temperatura medie	Indicele de confort
Oslo	0	2.0
Paris	5	1.6
Alicia	15	1.2
Tener	20	0.3
Barba	30	0.1

Evoluția valorilor *temperaturii aerului* într-un an reprezintă un indicator important al condițiilor naturale locale. Temperaturile favorabile pentru petrecerea timpului liber în natură sunt cele din zona temperată, în special în lunile de primăvară, vară și toamnă.

Temperaturile coborâte din timpul iernii sunt favorabile acumulării zăpezii și deci practicării sporturilor de iarnă (în special schiul), preferate de o categorie limitată de

turiști. În schimb, unele sporturi cum ar fi, înotul, surfingul, scufundatul sunt specifice perioadei calde. Pentru acestea, temperatura aerului și a apei (mai rece în timpul zilei) la malul mării, trebuie să fie peste 20°C. Temperaturile ridicate nu sunt favorabile altor activități, mai ales când acestea sunt însoțite și de umiditate ridicată (ca în zona ecuatorială).

Temperaturile extreme, pozitive sau negative, sunt nefavorabile activităților turistice. Acestea pot apare vara (iulie și august), când depășesc 30°C (uneori se apropie de 38-40°C) sau iarna prin apariția gerurilor persistente (sub -20°C). Repetarea acestora mai multe zile consecutiv (ceea ce s-a constatat cu o frecvență mai mare în ultimul deceniu), creează senzații de disconfort și lipsa chefului de muncă sau de călătorie. De asemenea, schimbările brusce de temperatură, nu favorizează activitatea turistică.

#### *Durata strălucirii Soarelui*

Strălucirea Soarelui este un factor important în regiunile litorale, unde razele ultraviolete sunt reflectate de pe suprafața apei și a nisipului, adăugându-se la încălzirea pe care pielea expusă o primește de la Soare.

Radiațiile ultraviolete sunt mai intense la latitudini mici, dar durata strălucirii Soarelui poate fi mai mică decât în regiunile mediteraneene (durata strălucirii Soarelui în sudul Spaniei este de 80% din numărul orelor de zi în Marea Britanie cu zile lungi de vară, dar marea majoritate sunt înnorate).

Durata expunerii la Soare, în condiții de protecție, depinde de tipul dermic al turiștilor și de efectul produselor pentru bronzare utilizate. Acestea protejează în diferite grade contra efectelor razelor ultraviolete (UVB) care produc insolația, dar stimulează prin razele lor lungi (UVA) producerea melaninei. Schiorii, alpiștii și chiar drumeții care urcă pe munte în zone înalte riscă să capete insolație, când aerul este rarefiat și razele Soarelui sunt puternic reflectate de zăpadă și de rocile nude.

La nivel global, se constată o scădere a stratului de ozon din atmosfera înaltă, ceea ce generează o creștere a nivelului razelor ultraviolete. Începând din 1980, creșterea numărului de cazuri de cancer de piele a alarmat autoritățile SUA, Australiei, Africii de Sud, Marii Britanii și altor țări. Există semnale că preferința pentru băile de Soare care a început să fie la modă de prin 1920, pierde tot mai mult în popularitate.

Umiditatea atmosferică relativă măsoară cantitatea de umezeală conținută în aer, exprimată ca procent din cantitatea totală, ce poate exista la o anumită temperatură. Aerul tropical la 35°C poate conține de nouă ori mai multă umezeală decât aerul la 0°C. O căldură uscată, când umezeala relativă este sub 30%, este mai ușor de suportat decât aerul tropical umed. Când umezeala relativă din aer este aproape de saturație, atunci deplasarea în aer liber devine un calvar. Valorile mari ale temperaturilor asociate cu cele scăzute creează momente neplăcute pentru persoanele ce suferă de boli reumatice și pulmonare sau pentru starea psihică a unor categorii de persoane.

O problemă ce apare frecvent în condiții de căldură și umiditate foarte ridicate ca și de utilizare a unei îmbrăcăminti nepotrivite este starea pielii numită „prickly heat“, (pielea devine fierbinte și iritată, acoperită cu bășicuțe).

Efectul umidității asupra gradului de fierbințeală poate fi exprimat în *temperatura efectivă* care ia în considerație mișcările aerului sau temperatura aparentă (fig. 19).

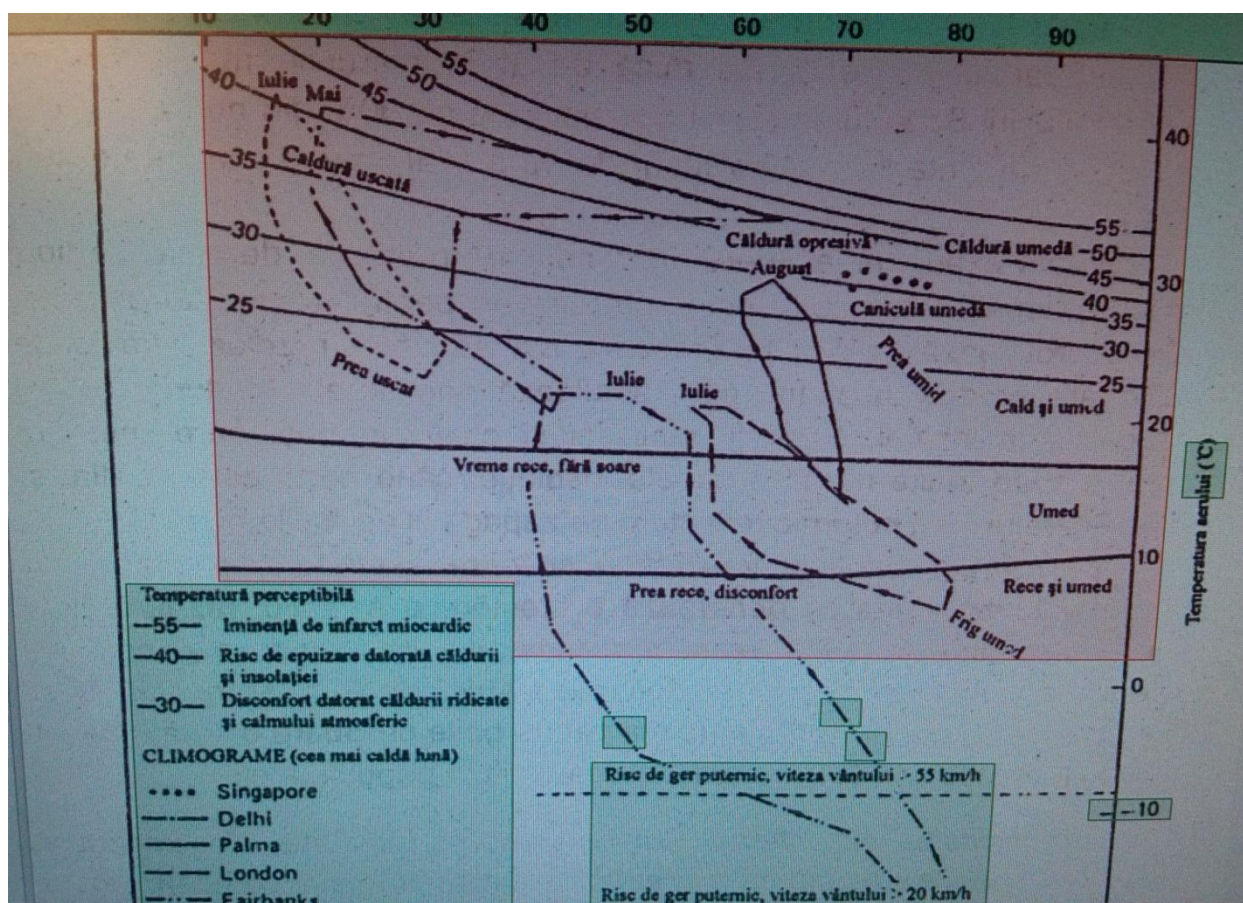


Fig. 19. Diagrama bioclimatică (după Boniface, Cooper, 1994) *The Bioclimatic Chart* (după Boniface, Cooper, 1994)

Importanța temperaturii efective pentru confortul uman poate fi demonstrată întocmind climografe ce utilizează valorile medii zilnice ale temperaturilor și umezelii relative pentru fiecare lună a anului într-un anumit loc (ex. Delhi, Londra, Fairbanks, Aswan). Asigurarea unui grad normal de confort persoanelor aflate în locurile de destinație presupune *aclimatizarea lor*. Aceasta necesită o perioadă de tranziție care este în funcție de starea de sănătate, metabolism, vârsta, sex, originea etnică etc.

- *Nebulozitatea atmosferică* diferită creează stări psihice deosebite, în funcție de gradul de sensibilitate al persoanei. Pe timp senin, norii deschiși la culoare (albi pe cerul albastru) oferă un decor plăcut pentru turism și pentru realizarea fotografiilor care scot în evidență cadrul natural. Norii denși și închiși la culoare micșorează vizibilitatea, de obicei prevestind ploi și furtuni, care influențează negativ asupra senzațiilor psihologice ale unor persoane („meteorosensibilitate“). Valorile mari ale nebulozității din zonele de țărâm, ca urmare a evapotranspirației ridicate, creează o atmosferă apăsătoare și încărcată, o stare de apatie, ce afectează diferit persoanele. Atmosfera liberă, cu cer senin și luminos din regiunile Europei mediteraneene, generează optimism, fiind favorabilă excursiilor și agrementului.
- *Precipitațiile căzute sub formă de ploaie*, indiferent de modul cum cad (torențiale sau de lungă durată), sunt privite ca o piedică pentru turism. Cele mai multe, totuși, se apreciază în funcție de intensitate, durată și distribuția sezonieră.
- Precipitațiile manifestate sub formă de ploaie, căzute în cantități extreme și într-un timp scurt pot produce inundații urmate de alunecări și curgeri de noroi ce afectează localitățile, drumurile și circulația pe ele (de ex. inundațiile din Europa din luna august 2002).
- *Precipitațiile sub formă de zăpadă*, depunerea lor și persistența stratului de zăpadă constituie factori favorabili dezvoltării turismului sportiv (schi, bob, săniuș). Persistența stratului de zăpadă pe versanții adăpostiți și pe văile umbrite are importanță pentru amplasarea pârtiilor de schi și a bazelor turistice de cazare.
- *Lapovița, burnița, grindina, măzărichea* reprezintă la rândul lor manifestări climatice ce împiedică activitatea turistică.

Repartiția principalelor elemente climatice pe glob este variabilă. În zona tropicală se definesc două sezoane: uscat și umed. Ploaia cade tipic în cantități mari și scurte,

dimineața, urmată de încălzirea convectivă a aerului și de creșterea norilor cumulus după amiaza. În schimb, în alte regiuni, mai nordice, sub influența climatului oceanic (ex. Marea Britanie), precipitațiile cad în cantități mai mici, dar sunt de lungă durată (zile în șir).

Zăpada căzută în cantități mari constituie un impediment costisitor pentru rețelele de transport (produce blocarea șoselelor și a căilor ferate) dar în același timp este o resursă căutată pentru recreere. Stațiunile montane de schi din zona temperată, își datorează existența prezenței stratului de zăpadă ce persistă cel puțin trei luni pe an. Sporturile de iarnă au înregistrat o creștere mai mare decât oricare alt tip de recreere.

Deoarece practicarea „schiului de coborâre“ (schi alpin) este costisitoare, operatorii din stațiuni au nevoie de informații asupra climatului local, inclusiv temperatură, durata de strălucire a soarelui, umiditate relativă. Durata stratului de zăpadă este un parametru ce trebuie luat în calcul. Temperatura minimă medie lunară sub  $-2^{\circ}\text{C}$  este favorabilă căderilor frecvente de zăpadă. Dacă temperatura maximă medie lunară este sub  $0^{\circ}\text{C}$  există condiții ca zăpada să persiste o perioadă îndelungată de timp. Alături de durată, este important tipul zăpezii - zăpada de tipul „pudră“ pufoasă, cu densitate mică, este favorabilă schiului.

Practicarea sporturilor de iarnă s-a dezvoltat și aduce beneficii comunităților montane.

Dezvoltarea acestor activități a generat, însă, în anumite regiuni despăduriri (pentru construirea pârtiilor, a bazelor de cazare în apropiere), creșterea riscului producerii avalanșelor și în general, degradarea mediului.

#### • *Calitatea aerului*

Pe măsura creșterii preocupărilor pentru calitatea mediului înconjurător, a început monitorizarea poluării. Gradul de poluare a aerului pe care îl respirăm este un factor de care se ține seamă în activitățile turistice. Poluarea aerului se produce în moduri variate: cu oxid de azot de la motoarele autovehiculelor și dioxid de sulf de la coșurile industriilor. Aceasta afectează în special centrele populate și mai ales orașele mari, situate în regiunile cu regim anticlinal ce împiedică mișcarea aerului, și predomină cea mai mare parte a anului (regiunea Mediteranei și California vara și regiunea continentală America de Nord și Eurasia, iarna).

Poluarea aerului reduce vizibilitatea, deteriorează monumentele istorice și agravează problemele respiratorii. În regiunile puternic industrializate, resursele pădurilor și lacurilor sunt afectate de ploile acide (vestul și nordul Europei, nord-estul Americii de Nord).

\* *Presiunea atmosferică și mișcarea maselor de aer (vântul)* influențează activitatea turistică în sensuri diferite. Impactul climatic asupra activităților turistice se manifestă pornind de la nivelul psihologiei fiecărui individ și se transmite grupului de turiști. De exemplu, modificarea presiunii atmosferice determină manifestări biologice și psihologice contradictorii care pentru grupurile de turiști au un impact negativ. Apariția vânturilor puternice datorate schimbărilor barice rapide influențează negativ mișcarea turistică. În unele cazuri, vântul are rol de moderator termic și hidric în atmosferă, ca în cazul brizelor litorale sau montane și atunci el este un factor pozitiv.

Direcția și intensitatea vânturilor sunt influențate de gradientul dintre centrul de mare și mică presiune (izobarele de pe harta sinoptică). La scară globală, circulația maselor de aer la latitudini mici arată că vânturile dominante bat din direcție estică. Dar această schemă este modificată, în special în emisfera nordică, de contraste sezoniere ale temperaturii și presiunii între continente și oceane care rezultă în modificări ale direcției vântului.

La scară locală, *brizele litorale* dinspre mare din timpul zilei și dinspre uscat spre mare în timpul nopții reprezintă, o trăsătură a multor regiuni de coastă, utilizată de turiști. Cunoașterea modului de manifestare a acestor vânturi este importantă pentru cei ce practică yahtingul și surfingul, în timp ce cei care practică planorismul sau zborul cu parapanta sunt interesați să cunoască mai mult particularitățile vânturilor din zona de munte (fohnul).

În regiunea tropicelor, brizele au un efect de răcire a aerului, astfel că temperaturile efective în unele insule devin mai ușor de suportat (Singapore).

La latitudini medii și mari, în lunile de iarnă, vânturi puternice combinate cu temperaturi coborâte au un efect de răcire puternică a pielii expuse, ducând în cazuri extreme, la degerare.

Chiar și la latitudini temperate (în special în regiunile de coastă), vânturile reci constituie un factor restrictiv al recreerii în aer liber.

Asocierea diferită pe un spațiu a acestor elemente climatice determină anumite stări atmosferice care sunt apreciate ca *timp frumos* sau *timp urât*. *Timpul frumos* sau *timpul urât* reprezintă elemente subiective care influențează opțiunea turiștilor pentru anumite obiective turistice. Vizitarea unor plaje, a unor păduri - rezervații naturale, sau a unor peisaje frumoase se va face totdeauna cu plăcere pe un timp însorit și cu temperaturi moderate, pe când vizitarea interiorului unei peșteri, a unui muzeu nu este influențată de timpul de afară. Chiar dacă există multe motive de atrac-tivitate turistică într-o zonă, manifestările climatice la un moment dat pot să reducă fluxul turistic, deci să constituie un inconvenient de care trebuie să se țină seama.

Frecvența *timpului frumos* este determinată de starea elementelor climatice: temperatura aerului, durata de strălucire a Soarelui, frecvența precipitațiilor, nebulozitate, frecvența ceții etc. Întrucât desfășurarea diferitelor tipuri de turism depinde de condițiile de vreme și îndeosebi de factorii menționați se calculează indicele climato-turistic pentru anumite stațiuni turistice sau localități.

După cum se știe, clima este definită prin indicatori sintetici ce caracterizează principalele elemente climatice: insolație, temperatură, precipitații, vânturi etc.

Pornind de la acești indicatori sintetici, cercetătorii francezi *Clausseși Gerault* (citați de *Fărcaș și col.*, 1968) au elaborat un indice climatic-turistic:

$$I = (S + T = 5D) : 5$$

Acesta permite stabilirea, pentru orice areal sau stațiune turistică de pe glob, a duratei optime a sezonului turistic.

Pentru calcularea acestui indice trebuie să evaluăm:

*S* = durata de strălucire a Soarelui, în ore;

*T* = temperatura medie anuală, exprimată în zecimi de grade;

*D* = durata precipitațiilor din timpul zilei, în ore.

Activitățile umane sunt dependente în măsură diferită de modificarea acestor indicatori și, de aceea, trebuie să țină seama de condițiile climatice, care, în cazul turismului, pot fi favorabile sau nefavorabile.

Indicele climato-turistic se calculează pentru valori lunare medii. Deosebit de importante sunt valorile pentru sezonul de vară, deoarece atunci se înregistrează o mai mare stabilitate în timp a elementelor climatice. Utilizarea indicelui are și



dezavantaje deoarece în calcularea lui se iau în considerație doar anumite fenomene atmosferice care determină vremea într-o regiune și nu se ține seama de altele (grindină, ceață, vânt).

Din comparația acestor valori, evaluate pentru o mulțime de stațiuni, durata optimă a sezonului turistic este dată de indicele cu valori lunare pozitive, cuprinse între 0 și 90.

*Indicele climatic-turistic* din zona temperată se diferențiază conform celor trei tipuri climatice: climat de munte, climat de deal și podiș, climat de câmpie (Fărcaș, 1968).

În *climatul de munte*, situat la peste 800 m altitudine, se definesc două subtipuri: subalpin și alpin. Sezonul de vară are o durată cuprinsă între 120 și 200 de zile în funcție de altitudine și poziția pe latitudine. Este climatul favorabil practicării sporturilor de iarnă pe o durată cuprinsă între 80-100 zile în porțiunile joase, până la 160 zile pe văile adânci și umbrite din zonele înalte. O dată cu creșterea altitudinii, climatul este tot mai aspru iar aclimatizarea mai dificilă în funcție de înălțimea munților și mai ales de vârsta persoanei și afecțiunile de care suferă aceasta. Există contraindicații pentru unele persoane, legate de anumite afecțiuni (boli cardio-respiratorii, reumatismale, meteorosensibilitate accentuată etc.). Se indică evitarea ascensiunilor rapide generatoare de „rău de munte“, în special în perioada de început a adaptării la climatul montan. În țara noastră, altitudinea de 2 000 m din Carpați este considerată limita superioară a climatului terapeutic montan (Voiculescu, 1998).

*Climatul de deal și de podiș*, cu altitudinile medii cuprinse între 200-300 m și 700-800 m, parametrii climatici și variațiile lor prezintă valori moderate. Bioclimatul caracteristic beneficiază de un confort climatic maxim, de un stres minim, fiind numit „relaxant“ sau „de cruțare“ (Teodoreanu, 1997). Este caracterizat printr-un indice climatic-turistic ce sugerează o durată mai lungă a sezonului de vară (240 zile) și o durată a iernii de 60-80 zile. În aceste regiuni, acțiunile turistice se desfășoară în legătură cu alte motivații, mai puternice decât cele climatice (sărbători religioase sau folclorice, târguri, evenimente deosebite). În aceste condiții organismul uman are nevoie de o adaptare minimă și nu există contraindicații pentru cei ce doresc să se recreeze în această zonă (Teleki, 1984).

*Climatul de câmpie* se caracterizează printr-o durată de peste 240 zile a sezonului de vară. Sezonul de iarnă este redus și are mai mică importanță pentru turism. Ca subtip menționăm climatul de litoral-maritim.

## Climatele globului

Climatul este „regimul multianual al vremii sau totalitatea schimbărilor succesive ale proceselor atmosferice ce caracterizează regimul vremii a unei regiuni oarecare ca rezultat al interacțiunii dintre factorii radiativi, circulația generală a atmosferei și influențele condițiilor fizico-geografice, sub presiunea tot mai accentuată a activității umane” (Pop, 1988).

Rezultanta valorilor tuturor elementelor fizice din atmosferă, la un moment dat sau într-o anumită perioadă de timp, reprezintă *vremea*, iar variațiile în timp ale stării fizice a atmosferei determină mersul vremii. Starea fizică a atmosferei la un moment dat se determină prin elemente meteorologice (temperatură, presiune atmosferică, nebulozitate etc.) care servesc la caracterizarea stării vremii. Repartiția și variabilitatea lor determină apariția unor combinații complexe ceea ce influențează schimbarea continuă a timpului.

Elementele climatice prezintă o mare diversitate pe suprafața terestră, datorate factorilor climato-genetici care modifică starea fizică a aerului și determină regimul caracteristic al acestor elemente. Factorii climato-genetici principali influențează regimul elementelor climatice determinând apariția tipurilor de climat. Sub acțiunea lor are loc o diferențiere *zonală-latitudeală* a climateilor pe suprafața terestră, dar relieful, apropierea sau depărtarea de bazinele oceanice și maritime, izolarea pe uscat, introduc numeroase variabilități regionale.

Factorii climato-genetici se grupează în trei mari categorii:

- factori radiativi și astronomici;
- factori fizico-geografici;
- factori dinamici.

Fiecare categorie se manifestă printr-o serie de componente, iar efectelor lor asupra climatului pot fi diferite. Fluxurile radiative care străbat atmosfera reprezintă factori climato-genetici fundamentali, cu importanță asupra desfășurării tuturor proceselor și fenomenelor de pe suprafața scoarței terestre și din atmosferă. Radiația solară

reprezintă sursa căldurii și luminii, motorul tuturor proceselor fizice și biochimice a atmosferei terestre și de pe Pământ.

- \* *Factorii radiativi și astronomici* condiționează variațiile intensității și repartiția valorilor radiației solare. Sfericitatea Pământului, mișcările de revoluție și de rotație, înclinarea axei terestre pe planul eclipticii, toate acestea determină unghiurile de incidență diferite ale razelor solare și repartiția inegală a energiei radiante solare la suprafața terestră, în final *zonalitatea latitudinală a climei*. Acțiunea tuturor factorilor astronomici la suprafața Pământului se exprimă prin diferențieri datorită latitudinii geografice. Astfel, latitudinea determină înălțimea Soarelui deasupra orizontului la amiază, lungimea zilelor și a nopților și, în consecință, bilanțul caloric al suprafeței terestre.
- *Factorii fizico-geografici* sunt determinați de varietatea însușirilor suprafeței terestre active. Uscatul și apa, cu capacități calorice diferite, acumulează și cedează căldură aerului atmosferic în mod diferit. Relieful exercită o acțiune de oprire și de modificare a maselor de aer ce se deplasează deasupra lor. Există și o serie de factori climatogeni secundari (structura petrografică, învelișul de apă, zăpadă și gheață, varietatea vegetației și solurilor) a căror acțiune este subordonată factorilor climatogeni principali (apă, uscat, relief). Dintre formele majore de relief, munții influențează cel mai intens regimul elementelor climatice, creând *etajarea climatelor de munte* în toate zonele de pe glob. Platourile și podișurile înalte exercită o influență mai redusă. Influența reliefului montan se extinde și asupra regiunilor înconjurătoare mai joase.

Acțiunea reliefului montan se evidențiază prin altitudine, înclinarea și expoziția versanților și configurația principalelor forme de relief. Acestea determină caracterul vremii și climatul specific de munte, cu mari contraste pe verticală și orizontală.

Presiunea atmosferică scade în raport cu altitudinea, valorile ei putând fi calculate pentru orice nivel. Valoarea presiunii atmosferice prezintă variații în funcție de regimul termic și umiditatea aerului. Presiunea atmosferică, deși nu este un element climatic principal, în munții înalți are un rol important pentru viața omului. Scăderea ei determină rarefierea aerului și apariția unor simptome fiziologice denumite „*rău de munte*“. Organismul uman este capabil să se aclimatizeze până la înălțimi foarte

mari, uneori destul de repede dar pe timp limitat (alpinistii). În unele regiuni montane ale globului, aşezările omeneşti permanente urcă Sa peste 4 000 m: 5 210 m în Anzii Peruvieni, 4 980 m în vestul Podişului Tibet.

- *Factorii dinamici* asigură mobilitatea atmosferei prin transferul de energie calorică şi umezeală de la suprafaţa terestră. Masele de aer imprimă timpului şi climatului regiunilor peste care se deplasează, modificări care nu ar avea ioc sub influenţa factorului radiativ al suprafeţei active locale. Circulaţia atmosferică este determinată de prezenţa fronturilor atmosferice şi a perturbaţiilor frontale (ciclonii şi anticiclonii mobili), în cadrul cărora se produc schimburi de căldură şi umiditate de la o regiune la alta, Asemănător curenţilor atmosferici se produc şi curenţii oceanici care influenţează climatul zonelor de litoral. Masele de apă ale oceanelor constituie suprafeţe active calde sau reci, care acţionează asupra maselor de aer de deasupra mării şi, prin intermediul vânturilor circulaţiei generale a atmosferei, influenţează indirect climatul local.

În concluzie, *factorii climato-genetici influenţează diferit răspândirea climatelor de pe suprafaţa terestră*. Aceştia sunt mai constanţi şi mai omogeni deasupra oceanelor şi, de aceea, regimul elementelor climatice se schimbă lent sub influenţa latitudinii, a curenţilor oceanici şi a circulaţiei generale a atmosferei. Condiţiile climatice relative de pe suprafaţa uscatului, se formează pe o suprafaţă activă mult mai diversă, ceea ce se resimte prin prezenţa în cadrul macroclimatei, a unor areale cu condiţii specifice, care adesea nu țin seama de zonalitate. De aceea, pe continente, condiţiile macroclimatice se realizează mai greu deoarece intervin variaţiile locale ale elementelor . meteorologice determinate de neomogenitatea suprafeţei active (relief, pânza freatică, reţea hidrografică, vegetaţie, sol, aşezări umane etc.).

*Topoclimatul* reflectă condiţiile locale, de aceea mai este cunoscut şi sub numele de *climat local*. Spaţiul topoclimatic corespunde unităţilor de peisaj geografic în care variaţiile elementelor climatice se petrec în stratul de aer de la nivelul solului până la 2 m înălţime. Pe fondul variaţiilor mai line ale topoclimatelor şi pe spaţii mici ale suprafeţei active, se formează *microclimatul*.

Așa cum s-a mai arătat, climatele globului sunt definite prin trei factori principali: *latitudine, distribuția uscatului și a apei, relieful*. Pentru geografia turismului, acești factori au o importanță deosebită.

*Latitudinea*, sau distanța față de ecuator, este factorul principal, care determină unghiul de înclinare al razelor solare la o anumită dată a anului. Cu cât arealele pe care cad razele Soarelui sunt situate la latitudini mai mari, cu atât ele sunt mai oblice, iar puterea lor de încălzire este mai redusă.

Datorită rotației Pământului, emisfera nordică se află înclinată spre soare în iunie, când Soarele se află la amiază deasupra Tropicului Racului ( $23,5^\circ$  latitudine nordică). La nord de Cercul Polar Arctic ( $66,5^\circ$  latitudine nordică), în mijlocul verii este lumină timp de 24 de ore (noaptea albe), în timp ce în emisfera sudică, în Antarctica este noaptea polară.

*„Noaptea albe” au făcut faima unor locuri turistice, mult mai căutate în perioada iunie-august decât în restul anului (Sankt Petersburg).*

Din decembrie, Soarele trece spre sud, de la ecuator la Tropicul Capricornului ( $22,5^\circ$  latitudine sudică). Aceasta marchează începutul verii în emisfera sudică și, prin contrast, o perioadă rece și întunecată la nord de Cercul Polar Arctic.

*Zona dintre tropice* se bucură de un climat cald tot anul, iar Soarele este sus pe cer, cea mai mare parte a zilei. Pe măsura depărtării de ecuator, vara se scurtează și există o mare diferență între lungimea zilelor pe sezoane.

Modelul general al descreșterii temperaturii de la ecuator la poli este complicat de faptul că cea mai mare parte a suprafețelor de uscat sunt localizate în emisfera nordică. Suprafața terestră se încălzește și se răcește mult mai repede decât suprafața acvatică. *Oceanele funcționează ca un rezervor de căldură, astfel că litoralele și insulele beneficiază de un climat maritim calm (ex. Noua Zeelandă).*

Prin contrast, Eurasia și America de Nord, cu largi suprafețe de uscat, la aceleași latitudini au un climat temperat continental, caracterizat prin variații extreme ale temperaturilor.

*Relieful*, datorită variațiilor altitudinale intervine în etajarea principalelor elemente climatice. Se știe că, pe măsura creșterii altitudinii, temperaturile scad. De asemenea, presiunea atmosferică scade, astfel că la 5 000 m altitudine aceasta este de circa 60%

din cea de la nivelul mării. Atmosfera rarefiată a marilor altitudini permite unei mai mari cantități de radiații solare să atingă suprafața terestră ziua, dar se pierde o mai mare cantitate noaptea.

Fiind mai puțin oxigen, efortul fizic este dificil de suportat la altitudini mari (mai ales peste 1 000 m), iar turiștii care doresc să participe la ascensiuni trebuie să fie conștienți de această realitate.

Marile contraste de temperatură, precipitațiile și durata strălucirii Soarelui din regiunile montane produc o mare varietate de habitate pentru plante și animale pe spații mici.

*Barierile montane* modifică semnificativ climatele regiunilor mai joase din apropiere. Astfel, în timp ce aerul oceanic umed este forțat să se ridice deasupra lor, lăsând o parte a precipitațiilor, pe versanții opuși unde masele de aer au caracter descendent, devine uscat și mai cald (de ex. Munții Apuseni).

La *scară locală*, expoziția versanților și a văilor față de razele solare și în raport cu direcția de mișcare a maselor de aer are consecințe importante pentru utilizarea teritoriului și în particular pentru dezvoltarea turismului (ex. zăpada ce se menține până vara pe văile umbrite din Carpați - Valea Albă, Valea Coștilei).

#### Climatele Globului și importanța Sor pentru turism

Clima este o resursă naturală inepuizabilă, unui dintre factorii mediului natural care acționează în oricare regiune de pe glob. Prin manifestările ei, clima constituie o condiție importantă a desfășurării activităților de orice fel, cu mare influență asupra activităților turistice. Mai mult decât în alte domenii, în turism, prezența unor condiții climatice normale, optime, favorizează activitățile de recreere, de odihnă, de tratament etc., deci desfășurarea circulației turistice.

Privit din punct de vedere al aspectelor sale globale, climatul este o noțiune complexă, astfel că și importanța lui pentru turism și activitățile conexe turismului îmbracă o mare diversitate de forme. Dacă ținem seama de faptul că elementele climatice înregistrează fluctuații într-un an, iar mediile anuale, la rândul lor, variază de la un an la altul, atunci înțelegem și faptul că noțiunea de climat este atât de complexă. Evoluția în timp a valorilor care definesc parametrii climatici, respectiv *schimbările climatice globale*, au la rândul lor o importanță majoră în stabilirea prognozelor turistice pe termen mediu și lung.

*Lee, Lemons* (1949) au întocmit o schemă referitoare la relația dintre temperaturi și îmbrăcămintea care trebuie purtată,

*Terjung* (1966) a utilizat datele temperaturii și umidității relative pentru a calcula *indicele de confort* pentru fiecare lună a anului, în condiții de zi și de noapte. Acesta poate fi completat când există date la dispoziție, cu vânturile și radiația solară. Clasificarea lui *Terjung* este considerată cea mai cuprinzătoare, dar are dezavantajul că generează un număr excesiv de zone climatice, chiar și acolo unde trăsăturile *indicii de confort* este calculat pentru un an întreg.

*Hatch* (1985) a definit „codul climatic“. Acesta este tot un indice subiectiv asupra favorabilității climatice, cuprinse între 0 (foarte rău) la 100 (ideal). El a luat în calcul valorile medii lunare ale temperaturilor, precipitațiilor, durata strălucirii Soarelui și umiditatea relativă. Acest indice este util pentru a argumenta cererea către destinații cum ar fi literalele, care sunt dependente de Soare, uscăciune și climate calde.

Diagrama bioclimatică (fig. 19) a reprezentat punctul de plecare pentru clasificarea climatelor. Ea poate fi utilizată pentru a arăta potențialul climatic pentru turism al unei arii pe baza valorilor medii zilnice, lunare ale temperaturilor și ale umidității relative și coordonatele reper suprapuse peste diagramă.

Dar climatele globului se pot manifesta diferit, de la condiții calde și umede la altele reci și uscate. Cele mai multe regiuni ale globului au climate care se situează între aceste extreme și care se caracterizează prin variații sezonale distincte. Aceasta se observă în climogramele întocmite pentru unele orașe (Delhi, Londra) și pentru Fairbanks, Alaska. Astfel de climate sunt descrise în funcție de temperaturi și precipitații caracteristice.

Există 8 grupe majore de zone climatice pe glob, care sunt în strânsă legătură cu fiziologia umană. Distribuția climatelor globului poate fi arătată pe o hartă, dar liniile de demarcație trebuie văzute ca niște arii largi *de tranziție* și nu ca linii fixe. Datele sintetice pot fi cuprinse într-un tabel, de tipul tabelului nr. 13, din paginile care urmează.

Zonele climatice ale globului

*Zona intertropicală (zona 1)*. Este cea mai importantă zonă din punct de vedere al întinderii ei, al gradului de populare și al potențialului pentru dezvoltarea turismului.

Principala problemă este menținerea la temperaturi nu prea ridicate a interiorului clădirilor și a mediului ambiant al persoanelor ce le locuiesc, deoarece temperaturile rar scad sub 20°C chiar și noaptea, în timp ce umiditatea este în general ridicată.

Clădirile trebuie să aibă o *arhitectură adecvată* (orientare, înălțime, terase, jaluzele), care să le permită folosirea avantajelor derivate din prezența unor particularități climatice locale: de ex. prezența brizelor crește preferința turiștilor pentru camere care au acces spre terase. În anumite regiuni, se preferă clădirile joase, înconjurate de vegetație arborescentă și arbuști care crează un topoclimat plăcut. Uneori se preferă construirea clădirilor înalte, pentru a prinde mișcarea aerului de deasupra vegetației.

Turiștii trebuie să îmbrace haine ușoare de culoare deschisă, din materiale absorbante. De asemenea, trebuie să se cunoască faptul că *majoritatea bolilor tropicale se datorează în principal nu climatului, ci sărăciei și standardelor sanitare joase, caracteristice majorității țărilor în curs de dezvoltare*. Fără îndoială că mediul umed și cald favorizează dezvoltarea rapidă a bacteriilor și paraziților, în timp ce boii ca malaria sunt purtate de insecte care nu pot trăi în climatele reci. Vizitatorii din alte țări se pot proteja de malarie luând pastile profilactice și prin măsuri preventive cum ar fi; acoperirea picioarelor și brațelor seara când țânțarii sunt foarte activi. Pentru alte boli tropicale, ca de exemplu febra galbenă, trebuie să se facă vaccinarea prealabilă.

Cu excepția zonei ecuatoriale cea mai mare parte a ariei dintre tropice are și un *sezon uscat*, cu durată variabilă, unde condițiile nu sunt nefavorabile turismului. De exemplu, savana cu ierburi înalte (o mare parte a Africii) oferă condiții pentru turismul de safari. În regiunile litorale de destinație turistică din Africa de Vest, Caraibe, Asia de Sud, sezonul uscat coincide cu lunile de iarnă din Europa și America de Nord, astfel fiind bine plasate pentru atragerea turiștilor iubitori de soare iarna. Țările tropicale de la sud de ecuator sunt mai puțin favorabile pentru că lunile lor cele mai favorabile coincid cu vara din țările emisferei nordice.

Barierile de corali care însoțesc liniile de țărm și insulele sunt o destinație exotică, preferată în timpul vacanțelor în zonele tropicale. Se știe că viața coralilor depinde de apele mărilor cu temperaturi de peste 20°C. Dar aceleași ape sunt ideale și pentru sporturile nautice, mai ales pentru scufundări, pentru plimbări cu vaporul sau cu



diverse ambarcațiuni, de unde apare tendința de a fi supraaglomerate și poluate. În același timp, este cunoscut faptul că ecosistemele recifelor de corali sunt extrem de sensibile și deci vulnerabile la impactul turismului de masă, generator de poluare, fără a mai adăuga predilecția turiștilor pentru un pescuit excesiv și pentru colecționarea fragmentelor de corali

Vegetația exuberantă și marea diversitate a speciilor ce pot fi întâlnite în zona tropicelor umede sunt resurse preferate pentru turism. Cu toate acestea, în multe areale cu pădure tropicală, aceasta a suferit din cauza exploatărilor care, în unele areale a ajuns până la dispariția rapidă, cu consecințe grave asupra mediului. Modificări care, în final se reflectă nu numai la nivelul zonei tropicale, ci chiar al globului.

Tabelul nr. 12

Climatele globului și turismul (adaptat după *Boniface, Cooper, 1994*) *World climates and tourism (adapted after Boniface, Cooper, 1994)*

	Zone	Caracteristici fizice	Semnificația pentru turism	Tipul localizării EmN * emisfera nordică EmS = emisfera sudică
<i>Climatele zonei intertropicale umedă</i>				
	Ecuatorială - între 10° lat. N și 5* lat. S	Ziua și noaptea egale tot timpul anului. Cer predominant acoperit și ploi abundente.	în general nefavorabilă. Expediții pe râuri. Monumente celebre	Amazonia, Ceylon - Sri Lanka Filipine, R.D. Congo, Malaysia
	Climat sub-ecuatorial, influențat de vânturi de tip alizee și climat	în EmN alizeu de nord-est aduce precipitații bogate în perioada decembrie-mai; în EmS	Favorabilă în general turismului de litoral. Risc mare de producere a ciclonilor.	<i>EmN</i> - Antile, Hawaii <i>EmS</i> - 'ns. Mauritius, Tahiti

	<p>Climat cu două sezoane ploioase (1-4 luni) și secetoase la latitudini tropicale (10-30*)</p>	<p>Mari variații sezoniere, în special ploii torențiale. Un lung sezon uscat, adesea divizat în „uscat rece“ (zile calde și nopți reci) și »uscat fierbinte“, când temperaturile înalte se asociază cu o umiditate scăzută. Sezonul ploios durează din iunie până în noiembrie în EmN și din decembrie până în mai în EmS. Peisajele uscate ale sezonului uscat contrastează cu vegetația iubită de apă rezultat al ploilor bogate.</p>	<p>Sezonul ploilor poate fi neplăcut datorită asocierii cu temperaturile extrem de ridicate, în timp ce furtunile pot distruge căile de comunicație. Sezonul uscat este preferabil pentru excursii, safari și turism de litoral, cu excepția perioadelor extrem de însorite.</p>	<p><i>EmN-Goa, Bangkok EmS-Darwin, Australia</i></p>
--	---	---	--	--

2	<i>Climat tropical arid</i>	Foarte puține ploi sau deloc. Mari variații zilnice de temperatură datorită radiației solare intense și răcirilor nocturne puternice. Umiditate scăzută cu excepția regiunilor litorale. În EmN sezonul rece durează din noiembrie până în martie, iar în EmS din aprilie până în septembrie.	Temperaturile moderate și durata mare a strălucirii Soarelui în sezonul rece favorizează turismul de iarnă-însorită, în special în regiunile de coastă. Vara, condițiile pot fi neplăcute. Mediul deșertic atrage expediții pe jos.	EmN – Aswan (Egipt), G. Persic (Bahrain) EmS – Alice Springs
a	Subtipul deșertic al coastelor vestice	Temperaturi moderate tot anul, dar în largul mării vânturi încărcate cu praf, în special noaptea.	Puțin favorabile. Sporturi acvatice, în special pescuit și surfing.	EmN – Tarfaia EmS – Mollendo, Swakopmund
3	<i>Climat subtropical</i>	În EmN, sezonul cald din mai până în octombrie, în EmS din noiembrie până în aprilie.	Foarte favorabil; vremea permite recreerea în aer liber tot anul, vara, ideală pentru turismul de litoral; surfing.	Fațadele occidentale și orientale ale continentelor
a	Tipul mediteranean	Ierni reci cu ploi moderate, veri calde spre fierbinți, secetoase. Durata mare de strălucire a Soarelui.		EmN – Palma de Mallorca, țărmul egeean și tirenian, bazinul Mediteranei orientale, NV Africii EmS – Cape Town, Perth
b	Tipul temperat cald cu veri umede	Ierni reci cu ploi moderate; în EmN intervale ocazionale cu vreme rece. Vara este sezonul ploios cu multă căldură și umiditate.		EmN – New Orleans – Golful Mexic, fluviul Murray, Shanghai – țărmul chinez EmS – Buenos Aires, Sydney, Durban (Africa de Sud)
4	<i>Climat temperat oceanic de tranziție</i>	Ierni moderate spre umede. Vreme foarte variabilă, mai ales veri noroase și reci; în EmN din iunie până în august, în EmS din decembrie până în februarie.	Ierni nefavorabile. Sezon scurt pentru turism de litoral. Condiții bune pentru exerciții fizice în aer liber. Toate facilitățile dependente de vreme în stațiuni turistice.	EmN – Dublin, Vancouver EmS – Wellington (Noua Zeelandă)



5	Climat temperat continental cu ierni reci	Ierni reci cu strat de zăpadă extins. Veri calde cu ploi moderate din iunie până în august. Schimbări sezoniere pronunțate.	Ierni favorabile pentru schi și alte sporturi de iarnă. Sezon scurt pentru turismul de litoral; lacurile sunt mai importante pentru sporturi nautice decât arile costiere.	EmN – Chicago, Calgary, Montreal, Stockholm, Sapporo
a	Tipul deșerturilor temperate reci	Precipitații deloc sau foarte puține datorită efectului „barajelor orografice”. Diferite, de la fierbinte uscat la ierni foarte reci.	În general, nefavorabile. Locuri pentru expediții pe jos, vara.	EmN – Gobi, Tibet, Takla Makan EmS – Atacama (Chile)
6	Zona climatului umed și rece			
a	Subarctică maritimă – EmN Subantarctică – EmS	Ierni umede, fără veri adevărate. Sezon de schi prelungit și vânturi puternice tot anul.	Nefavorabil, dar viața păsărilor și a animalelor marine atrage turiști iubitori de natură.	EmN – Ins. Faeroe Aleutine EmS – Georgia de Sud
7	Zona climatului uscat și rece			
a	Subarctică continentală	Ierni foarte reci, topiri de zăpadă spectaculoase de primăvară, vara scurtă.	În general nefavorabil. Temp. iarna sub $-20^{\circ}\text{C}$ , timp de recreere în aer liber redus. Permafrostul împiedică construirea unor facilități pentru turiști. Schiatul și posibilități pentru alte sporturi de iarnă o perioadă îndelungată; canotaj și pescuit vara.	Alaska, Terra Nova, Siberia de Nord (literalul)
b	Climat polar	Luni de iarnă întunecate cu vânturi puternice și reci. Vara temperaturile rar cresc peste $10^{\circ}\text{C}$ , în ciuda „noptilor albe” din apropierea polilor la latitudini de peste $70^{\circ}$ , din mai până în august în Arctica și din noiembrie până în februarie în Antarctica. Radiația reflectată de zăpadă și suprafețele acoperite cu gheață.	Nefavorabil, dar cu loc pentru expediții ce necesită un grad înalt de pregătire. Expediții pe nave în Arctica și Antarctica în timpul verii.	EmN – Spitzbergen, Groenlanda, Arhipelagul Canadian, Novaia Zemlea EmS – Ins. Deception



5. Geografia resurselor pentru turism

8 Climatele regiunilor înalte				
a	Montan la latitudini tropicale	Mare diferență de temperatură între zi și noapte și locurile însorite/umbrate. Radiații ultraviolete intense, umiditate redusă, absența prafului și a polenului la altitudini ridicate deasupra nivelului norilor. Un mozaic de climate și zone de viață la altitudini diferite. Zăpadă permanentă deasupra altitudinilor de 4 500-5 000 m.	Foarte favorabilă la altitudini cuprinse între 1 500-3 000 m, unde aerul este mai rece față de aerul cald al tropicelor joase, favorizând dezvoltarea stațiunilor balneoclimaterice, așa cum sunt stațiunile înalte din Asia de Sud. La altitudini ridicate crește riscul de „rău de altitudine” ceea ce reduce schiatul și alte activități doar pentru persoanele aclimatizate. Locuri pentru plimbări pe jos, cățărări, studiul naturii, dar ecosistemele montane sunt vulnerabile la impactul turismului.	EmN – Addis Abeba, Bogota, Darjeeling (Himalaya), Kunming (China) EmS – La Paz, Quito
b	Montan în zona temperată	Diferențe mult mai mari de temperatură decât în regiunile tropicale înalte (a). Iernile reci cu zăpadă contrastează cu verile calde și umede, dar vremea este foarte variabilă. Vânturi de vale și de munte puternice. Zonele de vegetație includ păduri de conifere cu pajiști alpine deasupra limitei pădurii. Linia zăpezilor persistente este peste 2 500-3 000 m.	În general favorabil, dar condițiile variază cu altitudinea și aspectul. Un strat de zăpadă convenabil la altitudini între 1 500-2 500 m este favorabil dezvoltării stațiunilor de iarnă (schi). Lipsa poluării aerului favorizează turismul pentru îngrijirea sănătății și o serie de activități în aer liber, vara.	EmN – Saint Moritz, Denver, Davos, Aspen (Colorado), Grenoble, Val d'Aosta, Zakopane (Polonia), Poiana Brașov, Borovetz (Bulgaria)

Climatele calde și uscate (zona 2). Ariile afectate de secete constante cuprind circa 1/3 din suprafața globului. Ele apar în principal la latitudini tropicale și subtropicale, acolo unde aerul este uscat, ca rezultat al ariilor permanente de mare presiune.

Regiunile calde și uscate cuprind cele mai însorite locuri de pe glob (Arizona, Egipt), care înregistrează mai mult de 4 000 de ore de strălucire a Soarelui pe an. În același timp, ele sunt afectate și de temperaturi maxime absolute deosebite, care se ridică adesea la 45°C în timpul amiezii, vara, dar scad foarte repede seara ca rezultat al radiației de la suprafața Pământului către atmosferă. În timpul lunilor de iarnă se înregistrează ocazional înghețuri dimineața devreme. Umiditatea este foarte scăzută în timpul zilei. Principalele excepții sunt zonele litorale, inclusiv marea, unde umiditatea relativă este mai mare datorită evaporației de la suprafața apei. Numai o mică cantitate dintre acestea ajung să genereze ploi, influențând climatul unor locuri precum Bahrain și Aden. Alte areale de litoral afectate de curenți oceanici răci au temperaturi mai scăzute și o umiditate suficientă (deșertul Namibiei).

Uscăciunea aerului, agravată de vânturile încărcate cu praf, produce o evaporație rapidă de pe suprafața pielii și apare riscul deshidratării. Razele intense ale Soarelui pot provoca boii ale ochiului. Îmbrăcămintea utilizată trebuie să fie lejeră pentru a lăsa liberă transpirația pielii. Materialele utilizate sunt cele din textură strânsă și grosimi moderate, de culoare deschisă pentru a reflecta radiațiile și să acopere corpul cât mai mult posibil, în regiunile uscate și calde, pentru a atenua variațiile zilnice ale temperaturilor și pentru a reduce impactul radiației solare, arhitecții utilizează o mare varietate de tipuri de umbrare și corturi.

Arealele acoperite cu dune de nisip, lipsite de vegetație, ocupă o parte a regiunilor deșertice care, surprinzător, au totuși o varietate de plante și animale adaptate la condițiile climatice de secetă. Vânturile puternice și scurgerea în pânză după ploile sporadice au produs de-a lungul timpului multe forme de eroziune spectaculoase. În unele locuri, unde pânza freatică este aproape de suprafață, apare o vegetație care poate ajunge chiar „luxuriantă“. Unele dintre aceste *oaze* au atras comunități urbane înfloritoare, fiind ajutate prin sisteme complexe de irigații. Cele mai accesibile areale ale deșerturilor sunt căutate tot mai mult de turiști care iubesc spațiul, climatul însorit din timpul iernii și peisajele pe care le pot oferi. Unele regiuni uscate (Arizona) au un climat sănătos, fără boli respiratorii, în timp ce arealele irigate ale Orientului Mijlociu și Saharei sunt supuse riscului crescut de malarie.

Dezvoltarea a avut loc în acele regiuni unde alimentarea cu apă și energie poate fi făcută la costuri rezonabile și unde există comunicații externe bine organizate cu principalele țări generatoare de turiști. Regiunile litorale au cele mai bune perspective acolo unde apa poate fi obținută prin desalinizarea apei de mare, deși și această metodă este costisitoare.

Climatele calde (zona 3). Sunt situate în principal la latitudini între 2S și 40°C. Aceste regiuni intră sub influența maselor de aer de origine tropicală, vara, și a vânturilor de vest la latitudini medii, iarna. Spre deosebire de tropice, aici există un sezon rece, dar iernile sunt destul de rar atât de reci încât să împiedice anumite activități afară (tenis, golf etc), îmbrăcămintea standard (un costum) este suficientă pentru iarnă, când temperaturile sunt cuprinse între 10 și 20°C. Cea mai mare parte a zonei este prea rece pentru turism de litoral iarna, în ciuda impresiei dată de soarele de iarnă care apare pe toate broșurile agențiilor de vacanță. Principalele excepții de la această regulă sunt insulele Canare, Madeira, Bermude și sudul Floridei, cu climat subtropical.

În cadrul acestei zone, se conturează *climatul mediteranean* cu două anotimpuri. Verile uscate și cu o lungă durată de strălucire a Soarelui oferă cele mai bune condiții pentru dezvoltarea turismului și a recreerii în aer liber. Acest tip de climat este bine dezvoltat în jurul Mării Mediterane care permite influențelor atlantice să ajungă până în sud-vestul Asiei. Climatul de acest tip se întâlnește și în California și la latitudini asemănătoare în emisfera sudică. În lunile de toamnă și iarnă, aceste regiuni intră sub influența maselor de aer umed care aduc precipitații. Verile sunt foarte călduroase, de asemenea și încălzirile puternice de după-amiază care sunt modificate de brizele marine și de umiditatea coborâtă, în timp ce nopțile au o răcoare plăcută. Lipsa ploilor generează probleme în asigurarea alimentării cu apă și energie necesare fermelor, industriei prelucrătoare locale și industriei turismului.

Vegetația de conifere uscate caracteristică acestor condiții climatice este frecvent distrusă de focurile care se produc instantaneu în perioadele cu temperaturi extrem de ridicate (40°C) și cu vânturi dinspre nordul Africii (de ex. în Turcia, în împrejurimile Antalyei). Pe marginile estice ale continentelor, la aceste latitudini, condițiilor climatice de temperatură și umiditate din vară li se asociază precipitațiile, tot timpul



anului. În unele areale (sudul Chinei și Japonia), sezonul ploios este vara iar iernile sunt uscate datorită musonilor. Verile pot fi excesiv de fierbinți datorită umidităților ridicate și au mai puțin soare decât în zona Mediteranei. Cu toate aceste variații ale condițiilor de căldură și precipitații, regiunile sunt foarte favorabile agriculturii.

Zonele temperate reci și continentale cu ierni reci (zonele 4 și 5). Aceste climate de la latitudinile medii au o semnificație deosebită pentru că generează diferite forme de turism. Principala diferență dintre climatele maritime ale marginilor vestice, ale continentelor și climatele continentale ale interiorului continentelor și marginilor lor estice este iarna relativ blândă a primelor, comparativ cu duritatea ultimelor. Influențele vestice pot pătrunde în interiorul continentului european mult către est datorită absenței unor importante bariere montane care să fie orientate nord-sud. Din această cauză, este dificil de trasat o graniță între climatul maritim al Europei Vestice (i-le Britanice) și climatul continental al Europei Estice. Anticiclonele cu centrul deasupra Scandinaviei pot bloca doar ocazional influențele vestice și să aducă ierni foarte reci în insulele Britanice.

În schimb, munții înalți cu orientare paralelă cu coasta vestică a Americii de Nord opresc influențele dinspre Oceanul Pacific și moderează climatul doar pe o fâșie litorală îngustă. Este surprinzător să întâlnești pe litoralele estice ale Americii de Nord și estului Asiei un climat de iarnă aspru, dar aceasta datorită vânturilor dinspre mare care aduc curenți de aer reci spre interiorul continentului. Oceanele Atlantic și Pacific au un efect slab de încălzire, dar acesta este suficient ca să atragă cantități mari de zăpadă în munții din New England și nordul Japoniei. Situația este diferită la latitudini asemănătoare din emisfera sudică, unde suprafața oceanelor este mult mai extinsă, întreruptă doar de extremitatea sudică a Americii de Sud, Tasmania și Noua Zeelandă. Aceste arii au un climat maritim mai blând, dar mai puțin supus poluării decât decât cel din i-le Britanice, de exemplu. În zonele temperate maritime sau reci, temperaturile sunt cuprinse între 0 și 10°C, cu cantități mici de zăpadă, cu excepția regiunilor înalte. Două straturi standart de îmbrăcăminte (1,6 clos), sunt în mod normal suficiente pentru aceste condiții. Cu toate acestea, temperaturile moderate sunt adesea asociate cu un cer întunecat, ceață, burniță și vânturi puternice.

Datorită schimbării progresive a fronturilor calde cu cele reci vremea este foarte schimbătoare. În general cad ploi în toate anotimpurile, uneori cu caracter excesiv pe fațetele vestice și în munți. Verile au tendința de a fi predominant reci și înnoirate cu temperaturile de după amiază foarte rar peste 25°C. Un astfel de climat nu este prea confortabil pentru formele de recreere în aer liber.

În zonele continentale, temperaturile din timpul iernii sunt cuprinse între 0-10°C, timp de 1-5 luni. Astfel zăpada, gheața de pe drumuri și înghețul apelor sunt foarte frecvente. Clădirile trebuie să aibă un stil de construcție adaptat, iar acoperișurile să fie protejate contra vânturilor puternice și a zăpezilor abundente. Îmbrăcămintea de iarnă adecvată conține trei straturi standart (echivalente cu 2 clos), separate prin 6 mm grosime. Paltoanele, căciulile și îmbrăcămintea de protecție pentru extremități sunt esențiale pentru aceste temperaturi scăzute.

Climatul de iarnă este în general mai stabil, datorită condițiilor anticiclonice, decât în zona temperată rece. Aceasta aduce oportunități pentru o mare varietate de activități ce au nevoie de zăpadă, precum: schi de fond, snowmobil, pescuit la copcă. Verile sunt ceva mai calde decât în Arhipelagul Britanic, cu temperaturi ce ating ziua peste 25°C. Sunt frecvente precipitațiile torențiale cu fulgere și tunete. Toamna în arealele împădurite ale acestei zone este un climat plăcut, la care se adaugă o mare varietate a culorilor de sezon.

Climatele reci (zona 6). Acestea se întâlnesc pe suprafețe reduse și au caracter maritim fiind dominate de arealele de presiune scăzută, care se află deasupra Atlanticului de Nord, a Pacificului de Nord și a oceanelor sudice. Acestea generează foarte multe furtuni tot timpul anului. Regiunea primește cea mai mică cantitate de Soare de pe glob, temperaturile rar scad sub -5°C iarna, dar nu cresc peste 10°C vara. Climatul este prea rece și vânturile prea puternice pentru a permite creșterea vegetației de pădure. Cantitățile mari de precipitații au favorizat apariția terenurilor umede. Ploaia și zăpada pătrund ușor îmbrăcămintea, fiind necesară, de aceea, o îmbrăcămintă specială. Sunt foarte dese cazurile de pierdere a căldurii extremităților membrilor care nu sunt acoperite adecvat, producându-se degerături. Îmbrăcămintea potrivită pentru astfel de condiții este cea din materiale care conțin spații mici de aer care împiedică pierderea căldurii datorită vânturilor, dar în același timp permit pielii

să respire liber și un strat de îmbrăcăminte impermeabil care să fie ușor de îmbrăcat-dezbrăcat. Astfel da condiții se întâlnesc în zonele înalte ale Arhipelagului Britanic aproape tot timpul anului.

Climatele reci și uscate (zona 7). Climatul regiunilor reci cuprinde o treime din suprafața terestră incluzând și 10% din Antarctica și Groenlanda cu solul permanent acoperit de gheață. În zona subarctică temperaturile pot ajunge la 25°C în timpul verilor scurte, în timp ce iernile extrem de aspre constituie principalul mediu de viață la marile latitudini. Razele solare cad oblic deasupra Arcticii chiar și vara, aducând avantajele unei zile continue (noapțile albe) în acest sezon, în timp ce în lunile de iarnă, mai multe, Soarele apare foarte rar deasupra orizontului. În emisfera sudică, Antarctica (un continent masiv acoperit cu o calotă de gheață) are un climat mai rece decât cel al teritoriilor din Oceanul Arctic (ce cuprind foarte multe insule și arhipelaguri, printre care pătrund ultimele ramificații ale Curentului cald al Golfului). În acest tip de climat, temperaturile ajung adesea sub -40°C, iar aerul devine foarte uscat. Se produc deshidratări, corpul pierde din umiditate prin expirație și aceasta, împreună cu noxele produse de autovehicule și încălzirea clădirilor generează efectul numit *pâclă urbană generată antropic*, specifică marilor orașe din zonă.

Răcirile extreme au un efect negativ asupra oamenilor și materialelor, de exemplu oțelul se sparge ca sticla. Extremitățile membrelor și urechile trebuie protejate contra degerării și este necesar să fie acoperite cu două straturi de îmbrăcăminte. Acesta cuprinde mai multe straturi standart care trebuie să fie acoperite cu un strat impermeabil. Se recomandă un consum mare de dulciuri, îmbrăcăminte trebuie să conțină puf așezat astfel încât să lase spații cu aer. O mare cantitate de îmbrăcăminte (mai ales dacă nu este confecționată corespunzător) dă o anumită stare de disconfort individului (temperaturile sunt sub "15°C).

În condițiile climatului arctic și chiar în cel subarctic, verile nu sunt suficient de calde pentru a topi orizontul înghețat al solului care rămâne așa tot timpul anului. Solurile de tip permafrost (soluri înghețate), care se dezgheață doar puțin în orizontul superficial în scurta perioadă de vară, necesită costuri mari pentru a fi amenajate, apte să ofere soluții problemelor de construcție. Clădirile și toate utilitățile trebuie să fie izolate față de contactul cu solul, deoarece permafrostul înmoaie materialul și

produce subsidența. Deoarece umiditatea nu poate fi drenată din solul impermeabil există mari suprafețe acvatice care atrag vara păsările și insectele. Partea sudică a zonei subarctice este dominată de păduri întunecate de larice, mesteacăn, pin care pot rezista în sezonul scurt de creștere și pe solurile sărace. Pe măsură ce temperaturile descresc, vegetația caracteristică este cea de tundră și de deșert polar. Acest mediu natural ostil împreună cu stratul de gheață care acoperă solul este totuși surprinzător de bogat în animale adaptate condițiilor reci. Vânătoarea animalelor cu blană este principala sursă de venituri a populației native din Alaska, nordul Canadei, Groenlanda, Siberia.

Turismul poate să ofere o alternativă dezvoltării acestor regiuni, în măsura în care ghizii și serviciile sunt adecvate și potrivite cererilor grupurilor de vânători și celor care participă la expedițiile către zonele mai calde. Până în prezent, turismul a pătruns și a produs un oarecare impact asupra unor regiuni din Laponia, valea Mackenzie și Alaska datorită drumurilor accesibile și aviației care leagă principalele centre populate cu regiunile sudice.

Această situație s-ar putea modifica datorită unor motive astfel:

- existența unei creșteri a gradului de protecție pentru animalele sălbatice și peisajele montane spectaculoase ale unor regiuni arctice, precum insulele Baffin, care ar putea reprezenta o bază pentru turismul de aventură;
- creșterea popularității sporturilor de iarnă a dus la dezvoltarea acestora și în zona subarctică;
- deschiderea Rusiei spre țările vestice a făcut ca potențialul turistic al Siberiei și al Drumului Maritim Arctic să devină arii de destinație turistică dorite de tot mai mulți locuitori ai zonelor calde.

Cu toate acestea, turismul în aceste arii este destul de redus ca număr de persoane și regiunile arctice reci vor continua să dețină doar o mică parte din piața mondială a călătoriilor și turismului. Spre deosebire de alte regiuni ale globului, aici chiar și un număr mic de turiști poate avea un impact negativ asupra ecosistemelor fragile, cu toate că mișcarea turistică este strict controlată, mai ales în Antarctica. Ecosistemelor polare fragile le este necesar mult timp pentru a se reface.

Climatul regiunilor înalte (zona 8). Este răspândit în toate zonele acolo unde întâlnim munți înalți și platouri cu înălțimi de peste 1 500 m, adică acolo unde efectele datorate altitudinii se reflectă în reducerea presiunii aerului ce influențează activitățile umane. Există multe orașe mari în America Latină (La Paz, Quito), Africa de Est (Nairobi), și Himalaya (Kathmandu, Lhasa ) situate la altitudini între 1 500-4 000 m, unde turiștii, alpiștii, participanții la expediții și călătorii pentru afaceri trebuie să petreacă câteva zile de aclimatizare la aerul rarefiat. La peste 4 000 m, aclimatizarea este mai dificilă și apar simptome ale răului de altitudine. Starea de rău se produce datorită faptului că temperaturile la aceste altitudini înalte sunt în medie cu 20°C mai joase decât cele înregistrate la nivelul mării de la aceeași latitudine, iar ritmul sezonier este asemănător.

Urcușul pe munții înalți, în regiunile tropicale necesită trecerea printr-un șir de climate de la cele calde la cele reci, dispuse în funcție de altitudine, cu caracteristici de umezeală sau uscăciune variabile în dependență de dispoziția versanților față de direcția de mișcare a maselor de aer (vânturi).

La cele mai mari altitudini, vegetația seamănă cu cea a tundrei arctice, dar climatul marilor altitudini diferă de cel al latitudinilor mari datorită unei mai mari cantități de radiație solară tot timpul anului, în unele cazuri există regiuni reci unde Soarele este destul de puternic, precum Tibetul și Altiplano (Bolivia), iar îmbrăcămintea cea mai potrivită este poncho-ul indian.

La latitudini medii, limita zăpezilor permanente, ca și limita superioară a pădurii, se află la altitudini mai mici decât în zona dintre tropice, iar munții acestei zone sunt favorabili sporturilor de iarnă.

*La scară globală*, climatul este unul dintre factorii care influențează dezvoltarea turismului și a călătoriilor pentru vacanțe.

Condițiile climatice sunt determinate de altitudine, latitudine și de relațiile reciproce dintre regiunile litorale și cele montane. Climatul este dat de relația care există între mai mulți factori, dintre care temperatura și umiditatea sunt cei mai importanți pentru viața omului. O serie de alți factori au o influență puternică asupra tipurilor de activități recreative. Variațiile sezoniere constituie o caracteristică importantă a

tipurilor de climate, folosită ca o bază de clasificare, ceea ce permite compararea diferitelor destinații turistice.

*Climatul optim pentru turism este calm mediteranean.*

Cu toate acestea, tur-operatorii încearcă să găsească o serie de alte locuri, mai exotice, cu toate că condițiile sunt mai puțin favorabile. Climatele foarte calde, considerate până nu demult nesănătoase, sunt căutate azi în tot mai mare măsură ca destinații pentru turismul de litoral. Climatele reci ale munților înalți și ale marilor latitudini atrag tot mai mulți turiști dornici de aventură, care prețuiesc mediile naturale nepoluate în ciuda posibilității apariției mult mai frecvente a unor hazarde naturale.

În *climatul ecuatorial*, temperaturile ridicate combinate cu valorile înalte ale umidității aerului nu reprezintă un mediu natural favorabil locuirii. Aceste condiții atrag un număr redus de localnici aclimatizați, dar prea puțini turiști veniți din regiuni îndepărtate. Printre aceștia sunt cei interesați de medii naturale exotice, cu floră și faună de excepție, puțin modificate antropice și cu puține obiective cultural-istorice. Pădurea amazoniană constituie în ultima perioadă, după construirea Trănsamazonianului și a unor așezări și baze turistice, o atracție aparte, tot mai mare.

*Climatul tropical* prezintă variații de la tipul oceanic la cel continental. Climatul tropical oceanic, caracteristic litoralelor Americii Centrale și de Sud, Australiei, Indochinei, se caracterizează prin temperaturi moderate, puțină ariditate, prezența alizeelor, ceea ce creează un mediu climatic preferat de turiști. În schimb, în climatul tropical continental, care evoluează spre cel deșertic și semideșertic (Asia Centrală, Africa/centrul Australiei, sud-vestul Americii de Nord), Circulația turistică este redusă.

*Clima subtropicală umedă* (coastele atlantice ale SUA până la Golful Mexic și cele ale Americii de Sud, litoralul estic al Chinei, sudul Insulelor Japoneze) atrage numeroși turiști. În *climatul mediteranean cu două sezoane*, activitățile turistice sunt mai intense în perioada uscată.

*Clima temperată* se manifestă cu nuanțe diferite, de la varianta umedă în apropierea coastelor oceanice (cu temperaturi moderate, precipitații bogate, nebulozitate mare), la clima temperat-continentală uscată (cu excese termice ce dau amplitudini termice mari). Pe ansamblu este zona cea mai favorabilă activităților antropice și ca urmare

cea mai populată de pe glob. Exerciță o mare atractivitate turistică, nu numai prin bogăția obiectivelor turistice naturale și antropice, dar și prin resursele bioclimatice ale unor topociimate locale.

în regiunile *nordice subpolare*, turismul se practică în perioada verii care este foarte scurtă, când temperaturile medii depășesc 0°C. Regiunile reci ale Antarcticii, Groenlandei și nordul Eurasiei, în ciuda condițiilor grele de viață și a dificilei aclimatizări, suscită interesul unei anumite categorii de turiști (cercetători în domeniul științelor naturii, exploratori, excursioniști temerari).

Anumite tipuri de microclimate constituie o resursă atractivă pentru turiști

*Climatul de litoral* se caracterizează prin mărimea duratei de strălucire a Soarelui, printr-o insolație puternică (razele ultraviolete) și bogăția aerosolilor. Acești factori împreună cu talasoterapia îmbogățesc oferta regiunilor de litoral (ofertă mixtă curativ-recreativă).

*Climatul de adăpost* se formează pe areale reduse, cu o configurație morfologică aparte, în care elementele meteorologice nu au manifestări extreme. Se instalează în lungul unor culoare de vale, în depresiuni închise, pe versanții opuși circulației dominante a maselor de aer. Aceste arii beneficiază de amplitudini reduse ale oscilațiilor climatice, având un grad mare de atractivitate pentru turismul climatic curativ. Stațiunile balneo-climatice din această categorie valorifică nu numai efectul Curativ al izvoarelor mineralizate, dar și calitățile topoclimatului local (Stâna de Vale, Moneasa, Geoagiu Băi, Vatra Dornei, Borsec, Tușnad etc.).

*Microclimatul peșterilor și al unor goluri subterane* create artificial se bucură de temperaturi și umidități constante și de un anumit tip de circulație a aerului. Unele peșteri cu topoclimate benefice (fără o circulație puternică a aerului) sunt căutate în mod special de turiști. Climatul subteran constituie un factor terapeutic prin ionizarea puternică a aerului, în special în golurile subterane ale vechilor saline în care cantitatea mare de aerosoli este benefică pentru tratarea afecțiunilor respiratorii. Acestea sunt utilizate de sanatoriile construite în apropierea (Slănic Prahova) sau chiar în interiorul acestor cavități (Praid).

Pentru desfășurarea activităților turistice, se iau în considerație acțiunile factorilor climatici asupra sănătății organismului și de aceea aceștia sunt denumiți și factori

bioclimatici. Modul lor de manifestare determină calitatea helioterapiei și talasoterapiei.

Acțiunea factorului termic asupra organismului influențează procesul fiziologic de termoreglare, care constă în schimbul de căldură cu mediul înconjurător. Organismul uman trebuie supus unor situații termice ale atmosferei care favorizează funcțiile fiziologice într-un regim normal. Acțiunea de termoreglare a organismului este suprasolicitată în condiții de temperatură atmosferică ridicată, dar și în condițiile persistenței frigului și umezelii.

#### ÎNTREBĂRI:

1. În ce fel favorizează sau limitează condițiile climatice activitățile turistice?
2. Care este importanța distribuției latitudinale a uscatului și mărilor în determinarea diferențierilor climatice?
3. Care este rolul reliefului în determinarea condițiilor climatice locale?
4. Care sunt principalele elemente climatice și cum afectează ele diferitele tipuri de turism?
5. Care sunt principalele zone climatice ale globului (particularități locale)?
6. Cum explicați relația dintre tipurile de climate ale globului și semnificația lor pentru turism? Caracterizați fiecare zonă climatică.
7. Cum interpretați Diagrama bioclimatică?
8. Ce reprezintă indicele climatic-tufistic?
9. Cum influențează Schimbările Climatice Globale (*Global Climate Change*) activitatea turistică? Explicați și exemplificați acest fenomen.
10. Cum exemplificați efectele manifestărilor climatice extreme asupra desfășurării activităților turistice?

#### Apa - resursă turistică

Apa este un factor indispensabil vieții, astfel că arterele hidrografice au constituit dintotdeauna principalele areale de concentrare a populației și a așezărilor omenești. În același timp, ele reprezintă importante axe de transport. Alături de elementele reliefului, apele contribuie la definirea unor peisaje atrăgătoare, principale surse de atracție turistică ale mediului natural.

Rețeaua hidrografică, prin formele sale variate sub care se găsește în natură (ape de suprafață și de adâncime), prin conținutul de gaze și săruri, prin temperatura apelor,



prin gradul de radioactivitate, constituie o resursă naturală foarte necesară proceselor vitale.

Apa este cea care unește sau dezbină națiuni, este cea care atrage sau uneori îndepărtează potențialii turiști. Prin forma lor de răspândire și organizare, apele au generat diferite tipuri de turism: de recreere, de recreere și îngrijirea sănătății (balnear), turism sportiv, turism profesional etc.

Apele continentale de suprafață au mare răspândire pe toate continentele, fiind reprezentate de:

apele curgătoare (pâraie, râuri, fluvii):

apele stătătoare (bălți, lacuri, mări interioare); v

- ghețari.

Apele reprezintă resurse naturale la utilizarea cărora concură mulți utilizatori. Ele reprezintă resurse și obiective de interes turistic. Principalele axe turistice urmăresc apele curgătoare și așezările din lungul acestora.

*Apele curgătoare.* Cele mai mari civilizații s-au creat în lungul marilor fluvii (Nil, Indus, Tigru, Eufrat, Gange, Chiang Jiang) care apoi, de-a lungul istoriei, dar și în prezent, au fost și continuă să fie arii de atracție turistică.

*Malurile râurilor și fluviilor,* canalele amenajate în lungul lor sau cele care leagă bazine hidrografice alăturate atrag categorii foarte diferite de turiști. Atractivitatea râurilor este diferită în funcție de configurația malurilor și de treapta de relief pe care o străbat, Râurile cu maluri înalte și stâncose oferă puncte de belvedere și minunate locuri de popas.

Pe de o parte, *plajele, grindurile, insulele* sunt locuri joase și frumoase pentru amplasarea unor dotări turistice de toate categoriile (campinguri, tabere, moteluri, hoteluri etc.), acestea constituind locuri de recreere și odihnă preferate pentru turismul de sfârșit de săptămână.

Pe de altă parte, iubitorii sporturilor nautice și pescarii își găsesc locuri de recreere sau de activitate în lungul apelor. Ambarcațiuni de toate tipurile și toate mărimile plutesc pe anumite sectoare, mai atractive, recunoscute prin frumusețea lor; caiacele pe Nil, pe Amazon, pe Colorado; plutele pe Bistrița, înaintea construirii barajelor; șalupele, cutereie și bărcile pe brațele Dunării în sectorul Deltei, sportul extrem de tipul

coborârii cu barca pe sectoarele cu rezezișuri (Cehia, Slovenia, .Canada, Franța) etc. Atunci când acestea străbat regiuni cu climat favorabil și temperatura apei ajunge ia peste 20°C, atractivitatea sporește prin practicarea înotului.

Fluxurile turistice se diferențiază și în funcție de sectoarele râurilor: cursurile superioare mai greu de străbătut, cu praguri însoțite de cascade, însoțite de poteci înguste sunt căutate doar de turiștii dornici de excursii ce necesită un efort fizic deosebit; pe cursurile inferioare, în luncile râurilor sau în apropierea confluențelor există mai multe condiții și un grad mai mare de accesibilitate pentru turiștii amatori de odihnă, recreere, pescuit.

Un rol deosebit de important în atragerea turiștilor îl au *calitatea apelor curgătoare* și *gradul de poluare*. Existența unor ape cu calități naturale deosebite, nepoluate, care traversează, de asemenea, arii nepoluate constituie o necesitate pentru turism. Apele în care se deversează diferite componente toxice dăunătoare (industriale sau menajere), sau cu malurile invadate de gunoaietele menajere ale localităților pe care ie străbat sunt evitate de turiști (Valea Mislea, jud. Prahova).

*Lacurile și mările interioare* reprezintă locuri de atractivitate turistică pentru turiștii țării care ie dețin și pentru turiștii internaționali. Aceste locuri sunt căutate nu numai pentru calitățile apelor pe care le conțin, dar și pentru topoclimatele lor caracteristice, ce introduc o moderare a oscilațiilor termice. Vegetația aparte, obiectivele antropice și bazele de cazare adecvate din jurul acestor lacuri favorizează dezvoltarea turismului. Amenajările deosebite de care dispun unele lacuri le ajută să rivalizeze cu cele mai cunoscute plaje de pe glob: Balaton (Ungaria), Baikal (Federația Rusă), Como și Garda (Italia), Léman (Elveția), Tuz (Turcia), regiunea Marilor Lacuri (America de Nord), Titicaca (America de Sud), Tanganyika și Malawi (Africa) etc.

*Lacurile glaciare* din zonele muntoase Înalte constituie și ele importante atracții turistice, pe malurile lor construindu-se refugii, cabane și complexe turistice, cum sunt cele din Alpi, Pirinei, Carpați, Caucaz, Himalaya etc.

*Lacurile vulcanice s-au format* în craterele unor munți vulcanici prin acumularea apei. Numărul acestora este destul de redus, ele atrăgând turiștii tocmai prin ineditul formării lor (ex. Crater Lake - SUA, Maar - Germania, Lacul Sf. Ana - România).

*Țărmurile mărilor și oceanelor* au grade de atractivitate turistică diferite. Țărmurile mărilor și oceanelor atrag în primul rând, prin *cura helio- marină și talasoterapie* și în al doilea rând pentru *sporturi nautice*.

*Mările din cele trei sisteme mediteraneene* al globului (dintre America de Nord și de Sud, ce se învecinează cu America Centrală; dintre Europa, Africa și Asia; dintre Asia de Sud-Est și Australia), formează ariile cu potențialul turistic cei mai ridicat de pe glob. Frumusețea naturală a reliefului litoral (o mulțime de insule, peninsule, prezența unor masive muntoase ce ajung până la țărmuri), completată cu climatul de excepție, temperatura apelor rămasă constantă o perioadă îndelungată (20-27°C) fac din aceste regiuni prima atracție turistică a Terrei. În cadrul lor, se evidențiază, pe un loc fruntaș, litoralul Mării Mediterane, cu unele sectoare de renume mondial: *Riviera italiană* și *Riviera franceză*, cuprinse între Genova și Nisa, unde s-au dezvoltat stațiuni turistice cu renume mondial: San Remo, Monaco, Nisa, prelungită prin Coasta de Azur cu Antibes, Cannes, Saint-Raphael, Saint-Tropez etc., dar și litoralul adriatic cu vestitele *lido* din Delta Fadului, cu Ravenna, Rimini, Ancona și Pescara, cu stațiunile de pe coasta Dalmației (Croația), sau coasta spaniolă și arhipelagul Balearelor, ori litoralul Mării Egee.

Litoralul Mării Negre are pe anumite porțiuni condiții de rivieră: sudul peninsulei Crimeea (Yalta) și litoralul caucazian (Soci, Suhumi, Batumi). Litoralul românesc al Mării Negre, între Capul Midia și Vama Veche, are condiții naturale favorabile pentru a deveni o zonă turistică de renume internațional.

*Țărmurile oceanice* oferă uneori condiții favorabile turismului: partea sudică a țărmului atlantic, francez (Biarritz), litoralul atlantic al SUA (de la Cape Code spre peninsula Florida), litoralul atlantic al Braziliei în jurul orașului Rio de Janeiro, litoralul pacific californian la sud de San Francisco.

*Ghețarii*. Ghețarii au mare răspândire în *regiunile reci ale marilor latitudini ale globului* ca și în *regiunile muntoase înalte* cu glaciație actuală, Ei creează o varietate a peisajului, fiind utilizați parțial pentru sporturi de iarnă, practicate și în timpul verii, mai ales schiul, contribuind la prelungirea sezonului. Pe ghețarii din Alpi sunt amenajări speciale pentru schiul de vară în regiunea alpină din Franța (Vallée

Blanche cu ghețarul du Géant la 3 269 m; Mer de Glace cu peste 15 km de pârtii de schi), în Elveția, în Austria.

Rețeaua hidrografică influențează pozitiv desfășurarea activităților turistice: turismul de sfârșit de săptămână pe malurile râurilor și lacurilor, turismul sportiv de récréé re, turismul curativ ce valorifică apele minerale și termale, turismul din zona litorală etc.

*Apele subterane. Izburile* sunt izvoare cu un debit bogat ce aoar în regiunile carstice. Unele dintre ele devin atractive prin particularitățile pe care le au: intermitente, cu simplă sau dublă intermitenței și izvoarele arteziene de tip vaucuzian. Ele apar în peisaje carstice Sa baza abrupturilor laterale ale văilor, în chei etc. în România cele mai multe sunt cunoscute în munții Apuseni: izburile de la Călugări, cu dublă intermitență, de la Bujorul, cu intermitență simplă, izburile Galbenei, Tăuzului, izbândiș, Roșiei. De asemenea, sunt cunoscute izbucul Cernei, considerat izvorul principal al acestei văi (Munții Cernei) și izbucul Izvernei (Pod: Mehedinți).

*Gheizerele* sunt izvoare fiebinți, intermitente, ce ajung, datorită creării unei presiuni interne ridicate, la înălțimi variate. Prezența lor este legată de o activitate postvulcanică intensă, cele mai multe fiind cunoscute în: Islanda, Kamciatka, Japonia, Noua Zeelandă, SUA etc. Cel mai renumit și mai căutat de turiști este gheizerul Old Faithful din Parcul Național Yellowstone, cel mai vechi din lume, ale cărui ape sunt aruncate la 80 m înălțime.

*Apele termale și termominerale* ajung la suprafață pe liniile de falii și fracturi profunde sau prin foraje. în drumul lor spre suprafață se mineralizează diferit în funcție de compoziția chimică a rocilor în care este cantonat acviferul și a celor pe care ie străbat. În țara noastră, apele termale apar în partea vestică a țării din acviferul termal amplasat în fundamentul Dealurilor și Câmpiei de Vest (între Satu Mare și Timișoara). Apele termale ajung la suprafață sub formă de izvoare Ia: Marghita, Oradea, Tinca, Arad, Timișoara, Teremia. Acvifere termale ies din adâncuri și în interiorul Munților Apuseni, unde prin utilizarea lor s-au dezvoltat stațiunile Geoagiu-Băi, Vața de Jos, Moneasa. Apele termominerale mai apar în Culoarul Timiș-Cerna (cele mai cunoscute au stat la baza dezvoltării stațiunii de la Băile Herculane), și pe valea Oltului, la Călimănești-Căciulata.

Pe plan mondial sunt renumite izvoarele termale din SUA (Parcul Național Yellowstone cu cca 3 000 izvoare), Japonia, Filipine, China etc.

*Apele minerale* reprezintă resurse naturale utilizate pentru prevenirea și tratamentul unor afecțiuni. Utilizate în cura externă (băi, inhalatii) și în cura internă, valoarea lor curativă constă în marea diversitate a mineralizațiilor (calitativă și cantitativă) și a temperaturilor. Apele minerale sunt răspândite pe glob în zone geografice foarte variate și se găsesc pe toate treptele de relief (munți, dealuri, podișuri, câmpii). Prin valorificarea lor încă din timpuri străvechi a apărut turismul balnear.

Există mai multe categorii de ape minerale: oligominerale (termale și atermale), carbogazoase, alcaline, alcalino-feroase, feruginoase, clorurate-sodice (sărute), iodurate, sulfuroase, sulfatate, radioactive. Repartiția apelor minerale pe glob arată fie concentrarea lor în anumite areale, fie lipsa lor pe teritorii întinse. În România se cunosc peste 3 000 de izvoare cu ape minerale (plus altele neinventariate), țara noastră situându-se din acest punct de vedere pe primul loc în Europa. Sunt recunoscute apele minerale din: Franța (1 200), Ungaria (447), Italia (284), Elveția (250), Germania (165), Spania (128), Cehia și Slovacia (57), Suedia (7). Prezența lor a determinat apariția unor stațiuni turistice: Evian, Vichy (Franța), Balaton (Ungaria), Karlovy Vary, Mariánské Lázně (Cehia), Rogoška Slatina (Iugoslavia), Călimănești-Căciulata, Borsec, Băile Herculane (România) etc. (Cocean, 1999).

*Clasificarea fizico-chimică a apelor minerale* nu este unanim acceptată pe plan internațional. Clasificarea fizico-chimică utilizată pentru apele minerale din România este următoarea (Teleki și col.1984):

1. Ape *oligominerale*, cu un conținut până la 1 g/l substanțe dizolvate și sub 1 g/l CO<sub>2</sub>:

- *Termale*, folosite în cura externă: Băile Feix, Geoagiu-Băi, Călan, Vața de Jos, Moneasa, Călacea;
- *Atermale*, utilizate în cura internă: Călimănești, Slănic Moldova, Băile Olănești,

În Europa ape cu un conținut asemănător se află în Italia (Fiuggi, Apuania, Bolmio), în Franța (Evian, Saint-Périer, Plombières, Nérís, Saint-Nectaire), Marea Britanie (Buxton, Bath), Cehia (Trencianske Teplice).

2. Ape *carbogazoase* cu un conținut de cel puțin 1 g/l CO<sub>2</sub>; sunt utilizate ca ape de masă și medicinale, dar și în cura externă sub forma băilor;

- pentru cura internă (Borsec, Lipova, Bodoc);
- pentru cura externă (Govasna, Buziaș, Vatra Domes).

Ape carbogazoase se găsesc în Federația Rusă (Borjomi, Kislovodsk» Mineralnye Vody), Bulgaria (Narcen, Prohod), Franța (Vais-les-Bains, Royat), Italia (Pellegrino, Chianciano), Germania (Bad Bruckenau, Bad Homburg, Bad Wildungen).

Ape *alcaline* cu un conținut de cei puțin 1 g/l bicarbonat de sodiu, care sunt folosite în cura internă;

- alcaline, carbogazoase (Tinca, Malnaș, Bixad).

3. Ape alcaline se găsesc în Franța (Vichy, Pougues, Chatei-Guion), Rusia (Borjomi, Esentuchi), Germania (Ems, Apolinaris), Italia (Ischia, San Marco).

4. Ape *alcalino-terozice* cu conținut de peste 1 g/l substanțe dizolvate utilizate în cura internă (Covasna, Sângeorz, Vâlcele, Borsec, Lipova, Biborțeni, Zizin, Valea Vinului).

5. Ape *feruginoase* cu un conținut de cel puțin 10 mg/l fier. (Tușnad, Buziaș, Vâlcele, Lipova, Biborțeni, Bilbor, Tămășeni, Vatra Dornei, Vârghiș etc.); în Europa astfel de ape se găsesc în Franța (Saint-Nectaire), Germania (Kissingen, Bad Brukenau), Elveția (Passug), Italia (Recuaro), Belgia (Spa).

6. Ape *clorurate-sodice* cu peste 1 g/l clorură de sodiu și utilizate în cura internă (Băile Herculane, Someșeni, Ocna Sibiului), și în cura externă (Techirghiol, Ocna Sibiului, Sovata, Bazna, Govora, Săcele, Slănic Prahova, Sărata Monteoru, Ocna Mureș, Telega etc.). Din aceeași categorie sunt renumite apele din Germania (Wiesbaden, Baden-Baden), Rusia (Nirgoroj), Austria (Ischl), Franța (Salins-Ies-Bains, Salins de Jura), Italia (Montecatini).

7. Ape *iodurate* care conțin cel puțin 1 mg/l iod; în România (Călimănești-Căciulata, Olănești, Sărata Monteoru, Govora, Slănic Moldova); în Europa sunt: în Germania (Bad Wiese), Cehia (Lazne Lucahovice), Italia (Salice), Austria (Bad Goisem), Polonia (Buske).

8. Ape *sulfuroase* cu un conținut de cel puțin 1 mg/l sulf titrabii; în țara noastră ape sulfuroase sunt la: Băile Herculane, Călimănești, Govora, Olănești, Mangalia,

Pucioasa etc., iar în restul Europei în Franța (Luchon, Challes-les-Eaux, Uriages, Marea Britanie (Harrogate), Germania (Aachen), Cehia (Trencianske Teplice).

9. Ape *sulfatate* conțin sulf sub forma lui oxidată, fiind indicate în cura internă; în România sunt la: Ivanda Izvoarele Mircea și Brezu de lângă Iași; în Franța (Vittel, Capvem), Italia (Fiuggi, San Pellegrino), Cehia (Marianske Lazne, Karlovy Vary).

10. Ape *radioactive* cu o radioactivitate de cel puțin 29n Curie sau 10 mg/l sare de uraniu. Apele din țara noastră au concentrații mai mici decât limita de acceptabilitate și se întâlnesc la: Sângeorz Băi, Herculane, Băile Félix, Borsec. Mai sunt întâlnite în Franța (Plombières, Nèris), Cehia (Joachimov, Piestany), Germania (Bad Brambach, Kreuznach), Rusia (Goriacinsk, Abatsuni).

11. Ape *arsenicale* cu un conținut de cel puțin 0,7 mg/l arseniu sunt în România (Șaru Dornei, Covasna), Franța (Montdors), Italia (Pozzuoli), Germania (Bad Durkheim).

În țara noastră sunt concentrate pe suprafețe restrânse izvoare minerale cu caracteristici variate. În legătură cu prezența lor s-au dezvoltat stațiuni balneare cu o bază de tratament adecvată. Ele sunt repartizate în 9 zone geochimice (*Pricăjan, 1972*): Podișul Moldovenesc, Dobrogea, Câmpia Română, zona Carpaților Orientali, a Carpaților Meridionali, zona Munților Apuseni, Depresiunea Transilvaniei, Depresiunea Getică, Câmpia de Vest.

Apele minerale sunt asociate adesea cu mofetele și solfatarele din regiunile vulcanice. Acestea au concentrații variate de CO<sub>2</sub> și sunt utilizate terapeutic în sudul Italiei, Islanda, America Centrală, Ungaria, Japonia, România etc. în România, la Covasna se află cele mai concentrate mofete din Europa (97-98% CO<sub>2</sub>), iar la Turia câteva solfatare utilizate terapeutic.

Valorificarea apelor minerale și termale are o limită critică ce nu poate fi depășită, uneori încărcătura cu valoare terapeutică poate să scadă sau să se epuizeze treptat. În România, țară cu tradiții în valorificarea apelor minerale, potențialul acestora nu este valorificat în întregime. Unele stațiuni de renume au intrat în declin, atât din cauza scăderii debitului unor izvoare, cât și din lipsa unor investiții pentru cura balneară (Borsec).

#### ÎNTREBĂRI:

1. Care este importanța pentru turism a apelor de suprafață:

- a) curgătoare;
- b) apelor stătătoare;
- c) a gheții și ghețarilor.

2. Care este importanța pentru turism a apelor subterane și a izvoarelor? Ce clasificare fizico-chimică a apelor minerale cunoașteți?

Resursele pentru turism ale biosferei

Vegetația contribuie alături de celelalte componente ale mediului la dezvoltarea turismului. Ea se manifestă în forme deosebit de variate, specifice zonelor climatice de la ecuator spre poli, sau de la nivelul câmpiilor litorale până la marile înălțimi montane. Prin ritmurile sezoniere ale ciclurilor vegetale, în același spațiu se înregistrează chiar succesiuni ale peisajelor vegetale în decursul unui an. Vegetația manifestă adaptări diferite față de ceilalți factori ai mediului înconjurător (relief, climă, ape, sol). Compoziția și structura formațiunilor vegetale, morfologia exterioară, dimensiunea și formele plantelor se modifică de la un ioc la altul chiar în cadrul aceleiași zone climatice.

Vegetația constituie un mediu atrăgător în special pentru turiștii din ariile urbane care caută acest mediu fie în parcurile din interiorul orașelor, fie în pădurile din afara lor. Dintre formațiunile vegetale, pădurea are nenumărate valențe turistice, deoarece ea stimulează drumețiile și excursiile, locurile de popas și de recreare, ca și locurile care oferă anumite produse naturale (ciuperci, fructe de pădure, plante medicinale).

Manifestarea *ciclurilor vegetale specifice fiecărui anotimp* reprezintă elemente de atracție turistică. Ciclul de vegetație reprezintă un îndemn pentru mulți oameni, care au atracții diferite pentru anumite sezoane. Fiecare anotimp atrage, prin ceva specific, categorii de persoane care își planifică vacanțele în funcție după preferința personală sau a familiei. Unii turiști preferă *primăvara*, când ciclul vegetal abia începe, iar ivirea mugurilor, a primelor frunze și a florilor stârnește anumite sentimente. De astfel de evenimente se leagă manifestări și sărbători care au intrat în cultura unor popoare: înflorirea cireșilor în Japonia și la Washington; înflorirea liliacului (la Pocruia, în Podișul Mehedinți) și a castanilor dulci (în depresiunile Baia Mare și Târgu Jiu) ori a narciselor (poienile cu narcise de la Negruleasa, în Munții Apuseni; Dumbrăvița, în județul Brașov) în România. Având în vedere timpul scurt al



evenimentelor, acestea antrenează fluxuri mari de turiști spre locurile deja cunoscute (de ex. înflorirea cireșilor japonezi pe Mall în Washington).

Alți turiști se simt atrași mai mult de frumusețea peisajelor de *toamnă*, cu multitudinea de culori, a frunzelor care foșnesc pe poteci sub pașii turiștilor sau sub adierea vântului.

Vara, răcoarea pădurilor din apropierea apelor este mai tentantă ca oricând, iar *iama*, frumusețea pădurilor de conifere încărcate cu zăpadă încântă iubitorii de sporturi de iarnă.

Durata de viață a unor plante, sau mai bine spus a florilor lor, este un alt motiv de interes turistic: unele durează câteva minute (alge), câteva ore (trandafirul japonez, unele specii de cactuși), câteva zile (narcisele sălbatice) sau sute de ani (*Sequoia gigantea*). Pentru durata îndelungată a existenței lor, unii arbori au fost declarați monumente ale naturii: stejarii seculari de la Cristian (jud. Brașov), gorunul lui Horea, făgetul secular de la Dragomirna etc. Există rarități vegetale, demne de cartea recordurilor, cum sunt *Pinul de Huon*, 12 000 ani, în insula Tasmania, cel mai vechi arbore în viață de pe Terra, sau *lenupems Șah*, situat la 1 800 m altitudine în apropiere de Elmali, în vestul Podișului Anatóliei (Turcia), vechi de peste 800 de ani și cu o circumferință a tulpinii de 12 m etc.

Anumite categorii de plante manifestă atracție pentru turiști, datorită aspectelor interesante pe care le îmbracă unele exemplare: molidul candelabru, tuia piramidală, sălciile plângătoare. Lianele, plante agățătoare lemnoase, devin interesante prin construcțiile pe care le realizează, prin împletirea lor în jurul copacilor sau a unor construcții. Mușchii, lichenii, ciupercile, algele lipite pe scoarța copacilor sau pe pietre, plantele epifite (fixate pe alte plante), ca acelea din categoria orhideelor tropicale extrem de variat colorate, alături de multe altele, constituie motive de atracție turistică.

Plantele atrag nu numai prin varietate și culoare, dar și prin dimensiuni: arborii giganti ce ating 100-150 m înălțime și zeci de metri în diametru (*Sequoia gigantea*; cedrii japonezi ce ating 50-80 înălțime) ca și arborii pitici specifici Asiei de Sud-Est (bonsai). Plantele se adaptează în mod diferit la mediu căpătând forme curioase, iar când se asociază pe areale mai mari constituie atracții turistice: varietatea formelor și

florilor cactușilor din Arizona și Mexic; lotușii apelor termale (Băile Felix, 1 Mai), floarea de colț de pe stâncăriile calcaroase (Piatra Craiului, Bucegi) etc.

Plantele endemice sau relict (floarea de colț, garofița Pietrei Craiului etc.), constituite în areale cunoscute, au devenit obiective turistice. Din nefericire, interesul prea mare al turiștilor pentru ele s-a soldat cu scăderea numărului de exemplare (ruperea pentru a fi puse în suveniruri turnate din plastic, pentru replantare în grădina personală sau pur și simplu pentru a sta între filele unei cărți sau sub o sticlă).

Dintre toate formațiunile vegetale, pădurile îndeplinesc rolul cel mai important în peisaj, stimulând fluxurile de vizitatori. Pădurea a reprezentat o atracție pentru om încă din cele mai vechi timpuri. Pentru activitatea turistică pădurile cele mai importante sunt cele situate în interiorul orașelor sau în apropierea lor, care îndeplinesc foarte frecvent rolul de arii de recreere (păduri de recreere și agrement). Un rol asemănător îl îndeplinesc pentru turiștii aflați la odihnă, pădurile din jurul stațiunilor balneoclimaterice, a celor din apropierea bazelor de cazare (campinguri, cabane, moteluri, hoteluri). Un interes turistic deosebit se manifestă și pentru pădurile din lungul râurilor și lacurilor. Pădurea are o acțiune binefăcătoare asupra vieții omului, îndeplinind funcții multiple:

- moderator climatic (al temperaturii, umidității, al fluxului radiativ); ecranează radiația solară directă protejând organismul uman; oferă o luminozitate moderată cu efect odihnitor;
- contribuie la purificarea atmosferei prin decantarea pulberilor din atmosferă, mai ales în spațiul de la marginea pădurii, preferat de turiști;
- absorb poluanții din atmosferă și elimină cantități mari de oxigen;
- contribuie la ionizarea aerului prin concentrarea ionilor negativi;
- reduc poluarea fonică, sunt utilizate pentru protecția localităților, a drumurilor etc.;
- conțin o faună atractivă (cu animale, dar și cu păsări cântătoare), fructe de pădure, iar în perioada de înflorire (salcâm, tei, castan), o atracție în plus pentru apicultori și pentru iubitorii de drumeții.

La noi în țară sunt cunoscute de turiști pădurile din jurul unor stațiuni turistice: Olănești, Călimănești, Govora, Băile Tușnad, Sovata, Stâna de Vale, Poiana Brașov, Bușteni. Alături de acestea, sunt foarte căutate pădurile în compoziția cărora apar esențe

variate în funcție de treptele de relief pe care sunt situate. Sunt căutate pădurile mai puțin întunecoase, cu poteci marcate și cu un substrat ierbaceu dezvoltat; luminișurile din interiorul pădurilor; locurile adăpostite de la marginea lor care oferă o mai mare vizibilitate etc. Pentru recreare și odihnă, în interiorul orașelor mari s-au creat spații verzi, uneori parcuri, grădini botanice (București, Iași, Cluj-Napoca, Craiova, Jibou), toate având și un binecunoscut rol turistic.

Repartiția variată a pădurilor pe suprafața globului este legată de zonalitatea și etajarea bioclimatică, pe fondul căreia apar diferențieri locale, motive de atractivitate sporită pentru turiști.

Pădurile ecuatoriale umede sunt răspândite în regiunea ecuatorială dintre 0-5° latitudine nordică și sudică. Asemănătoare ca structură și compoziție, cu umiditate și temperaturi ridicate ce favorizează o abundență de vegetație, aranjată într-un număr mare de etaje, deasă de nestrăbătut și întunecoasă, cu un aer sufocant și o faună periculoasă (insecte, păsări, reptile, mamifere etc.), ele îmbracă însă aspecte specifice de la un continent la altul: în bazinul Amazonului, supranumită „plămânul planetei“ (America de Sud), bazinul Congoului, litoralul Nigeriei și Guineii (Africa), de pe țărmurile estice ale Indiei până în vestul Sumatrei și a insulelor din sud-estul Asiei. Dintre acestea, cea mai tipică este considerată *selvasul* amazonian, cea mai întinsă arie cu pădure ecuatorială de pe glob, ce este declarată parțial Parcul Național Amazonia. Condițiile naturale deloc îmbietoare au ținut aceste regiuni departe de interesul turistic. Treptat însă, pe măsură ce pădurile au început să fie străbătute de drumuri (Transamazonianul străbate continentul de la est la vest pe 8 300 km), de căi ferate și canalele navigabile extinse, cu așezări și infrastructură pentru turism, un număr tot mai mare de persoane își satisfac curiozitatea de a vedea pe viu ceea ce puteau vedea numai în filme. Oameni de știință, naturaliști, vânători, pescari, până nu demult denumiți „aventurieri“, au stârnit întreprinzătorii locali în demararea unui tip de *turism exotic*.

Pădurile tropicale umede se asociază cu tufișuri și mangrove în sudul peninsulei Florida, în regiunea Garaibelor, pe marginile Munților Gații de Vest (India), pe litoralul Myanmarului (Birmaniei), în estul peninsulei Indochina, în arhipelagul Filipinelor, în nord-estul Australiei. Dezvoltarea turismului întâmpină greutăți în aceste locuri,

datorită florei și faunei abundente, uneori periculoase. Țărmurile cu mangrove și cu asociații vegetale foarte dese, cu multe suprafețe acvatice și animale periculoase (aligatori, crocodili) nu sunt solicitate prea mult de turiști decât în măsura în care parțial sunt amenajate pentru o scurtă vizitare (fermele de aligatori din Parcul Național Everglades, din sudul Floridei).

Pădurile musonice sunt păduri tropicale cu frunze căzătoare, ce ocupă întinderi mari în America Centrală și de Sud, nordul Australiei și Indoneziei, în Thailanda, Cambodgia, vestul Africii etc. Fiind păduri mai aerisite, sunt importante pentru turismul de vânatoare.

Pădurile temperate umede de tipul laurului sunt utilizate pentru turism datorită varietății peisajelor și potențialului cinegetic. Ele sunt răspândite în sud-estul SUA, insulele Azore și Ganaré, sudul Japoniei, Noua

Zeelandă, în jurul lacului Tanganyika, în nordul lacului Malawi, în sud-estul Chinei, sud-estul Braziliei, sud-estul Republicii Africa de Sud, sud-estul Australiei, Uruguay, Paraguay, Chile.

Pădurile cu frunze căzătoare au un pitoresc deosebit primăvara și toamna, când atrag un număr mare de turiști. Fiind păduri mai aerisite și deschise, în interiorul și la marginea lor se găsesc poieni cu flori multicolore. Au un interes peisagistic, climatic și cinegetic pentru turiștii de toate categoriile. Acest tip de pădure este răspândit în zona temperată, mai ales în vestul Europei, estul Americii de Nord și de Sud, estul Asiei, sud-estul Europei.

Pădurile de conifere (taiga) sunt răspândite în Europa și Asia, America de Nord, prezentând interes turistic sub raportul peisajelor, dar mai ales al microclimatului generat cu aer puternic ozonat.

Pădurile sempervirescente (cu frunze dure, lucioase), răspândite în Africa Australă, Africa de sud-est și sud-vest, Chile etc., prezintă mai mult un interes peisagistic.

Pâlcurile de păduri rare din savane, valoroase prin peisajele insolite, asemănătoare unor parcuri, alcătuiesc un potențial turistic remarcabil pentru Kenya și Zimbabwe. Fiind o regiune bogată în faună exotică, aici se practică un turism itinerant de tipul *safari*, uneori și pentru vânatoare. Cuprinde suprafețe importante din America de Sud, Africa, sud-estul Asiei, nordul Australiei, America Centrală. Vegetația cu tufișuri

tropicale dominate de cactuși și tufișuri cu spini atrage prin exotismul peisajului. Nu același lucru se poate spune despre pădurile uscate și rare din savane, al căror aspect dezolant nu atrage prea mulți turiști.

Savanele propriu-zise oferă peisaje pitorești, mai ales în lungul fâșiilor verzi care însoțesc râurile și fluviile bogate în faună de interes cinegetic. Interesul pentru turismul de tip safari a fost temperat în ultimul deceniu datorită propagandei ecologice, în favoarea salvării faunei. Adepții turismului ecologic propun în schimb forma numită "foto-safari"

Vegetația semideșerturilor este săracă și cuprinde pâlcuri în apropierea unor surse de apă. Cele mai cunoscute regiuni semideșertice sunt Colorado, preriile din America de Nord, pampasul argentinian, stepile Câmpiei Ruse. Deșerturile mari ale lumii (Deșertul Sahara, Kalahari, Arabiei, Australiei, Mongoliei, Atacama, Marelui Bazin), deși au vegetație sporadică, oferă peisaje divers colorate, fie datorită „patinei deșertice“ sau apelele totul tâmplătoare și efemere a unor plante cu flori viu colorate (Negev, Israel)

Regiunile rezic cu păduri din nordul Eurasiei și nordul Americii

de Nord și peisajele de tundră sunt din ce în ce mai mult căutate pentru frumusețea lor, dar și pentru turismul cinegetic. Pădurile de mesteceni din lungul fluviilor și lacurilor presărate în câmpiile Germaniei, Poloniei și Rusiei oferă peisaje deosebite care atrag turiștii. Frumusețea pădurilor siberiene și a pajiștilor cu flori divers colorate atrag turiștii în scurtul sezon de vară, în ciuda condițiilor naturale vitrege.

Tufărișurile de ericacee din America de Nord și nordul Asiei, ca și peisajele de tundră, prezintă din punct de vedere turistic interes pentru fondul cinegetic și pentru originalitatea peisajelor.

Dintre toate tipurile de asociații vegetale, *pădurea prezintă cel mai mare interes pentru turismul de recreere*, având mai multe funcții:

- 1.cinegetică;
- 2.piscicolă (cele din lungul râurilor și lacurilor);
- 3.de obiectiv turistic pentru recreere;
- 4.păduri amenajate pentru campare;
- 5.păduri de agrement (în apropierea centrelor urbane).

## *Rolul faunei în dezvoltarea turismului*

Până nu de mult, atracția exercitată de faună se manifesta doar din punct de vedere al turismului cinegetic (inclusiv safari) și piscicol. Rolul faunei în dezvoltarea turismului este mai important în regiunile de munte, acoperite cu păduri de foioase și conifere și scade ca importanță în regiunile de câmpie, unde fondul cinegetic este mai sărac. Elementele faunistice deosebite sau rare sunt protejate în cadrul unor grădini zoologice sau parcuri special amenajate. Promovarea ecoturismului în tot mai multe regiuni ale globului reduce pe zi ce trece importanța turismului pentru vânatoare. A crescut în schimb atracția turiștilor pentru simpla „vedere” a animalelor sau păsărilor rare în mediul lor de viață natural sau cât mai apropiat de acesta (parcuri naturale, rezervații).

### Potențialul turistic al ariilor protejate

Mediul înconjurător a suportat și suportă o serie de modificări datorate unor cauze naturale sau intervenției antropice care îi afectează fiecare componentă în parte. În prezent se consideră că la scara globului nu mai există areale neafectate într-un fel sau altul. Gradul de modificare este foarte diferit, de la cele mai puțin modificate sau cu posibilități de refacere, considerate *în stadiul reversibil*, până la areale atât de degradate încât nu se mai pot reface, *degradate ireversibil*.

Din aceste motive, a apărut necesitatea de a înființa unități de protecție sau conservare ale unor medii cât mai apropiate de starea lor naturală sau a celor pe cale de a-și pierde una sau mai multe dintre componente (forme de relief deosebite, plante, animale pe cale de dispariție, peisaje).

În ultimele decenii, problema a devenit acută, iar grija pentru astfel de medii naturale a trecut de interesul unor organe locale sau naționale și a intrat în preocuparea organizațiilor internaționale.

### Turismul în ariile naturale protejate

Schimbările datorate intervenției antropice în componentele mediului înconjurător s-au manifestat în secolul XX tot mai accentuat, astfel încât s-a constatat că practic la scară locală, regională și chiar la scară globală, aproape nu mai există areale neafectate. De aici s-a născut și nevoia de a înființa areale sau arii, ca unități de

protecție sau conservare, pentru anumite spații cât mai puțin afectate, rămase aproape de starea lor naturală de echilibru.

Organismele internaționale și naționale au trecut la acțiuni concrete de listare a speciilor pe cale de dispariție, a pădurilor unicate, a fenomenelor naturale deosebite, a arealelor cu peisaje de o valoare deosebită, amenințate de degradare. Această acțiune a fost urgentată, mai ales acolo unde arealele instituite ca zone naturale de protecție suferă, nu numai ca urmare a impactului antropic ci și de pe urma fenomenelor naturale catastrofale. La sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, se tinde tot mai mult spre un consens internațional privind atât reglementarea, cât și coordonarea măsurilor de protecție a naturii, de reconstrucție ecologică, acolo unde starea mediului a devenit critică, dar nu ireversibilă.

Multe unități de protecție a naturii au fost atât de mult mediatizate, încât au devenit centre de polarizare a unei activități turistice copleșitoare. Dacă amintim doar marile parcuri naționale americane sau africane, prin care trec anual milioane de turiști, dar și monumentele naturii ce concurează în atragerea maselor de turiști cu rezervațiile arheologice ori cu bunurile materiale ale patrimoniului mondial, putem să realizăm dimensiunile acestui fenomen, ce depășește deja capacitatea naturală de absorbție a arealului natural protejat

Prin activitatea turistică în zonele naturale protejate, cu management corespunzător, se obțin resurse financiare importante, din care o parte se recomandă a fi orientat spre subvenționarea programelor de consolidare a stării de echilibru a rezervațiilor.

Una dintre întrebările des ridicate în relația dintre arealele protejate și turism este dacă pot fi arealele protejate vizitate de către turiști?

Interesul turiștilor se îndreaptă spre acele areale protejate în care se află forme de relief deosebite (munți constituiți din relieful reziduale cu aspecte ciudate, formațiunile calcaroase, relieful vulcanic, văi pitorești etc.), ca și unele componente remarcabile ale mediului înconjurător (climat de cruțare, plaje, izvoare minerale, lacuri, cascade, păduri seculare, elemente floristice rare, fauna cinegetică etc.).

Oferta turistică s-a suprapus adesea cu enumerarea rezervațiilor naturale, chiar științifice, ce cuprind monumente ale naturii deosebite, peisaje unice, ce atrag mase de turiști. Cu atât mai mult cu cât infrastructura industriei turistice este amplasată

chiar lângă aceste obiective. Ariile naturale protejate au devenit din ce în ce mai mult parte a turismului, tocmai pentru că ele reprezintă o stare ideală a mediului înconjurător, mai puțin afectată de presiunea antropică, un spațiu de recreere pentru cei stresați de viața cotidiană a marilor orașe.

Zonele naturale protejate sunt considerate de specialiști în geografia turismului ca parte a potențialului turistic natural, resursă turistică ce poate fi valorificată ca atare.

Având ca exemplu numeroase areale naturale protejate ce încep a fi degradate datorită creșterii numărului de vizitatori, sau amplasării unor hoteluri, cabane, artere de comunicație, se pun întrebări de genul: până la ce nivel poate „suporta“ o rezervație naturală presiunea masei de turiști? Care pot fi soluțiile practice ale turismului la problemele degradării mediului înconjurător, folosit tocmai ca resursă turistică?

Investigarea raporturilor dintre industria turismului și mediul înconjurător a adus numeroase argumente în sprijinul ideii că turismul nu se preocupă decât într-o prea mică măsură de starea mediului. *Practic, turismul este un factor al presiunii antropice asupra mediului.* Ca atare, turismul trebuie astfel dimensionat, încât să nu deprecieze resursa pe care o oferă natura, iar aceasta trebuie ocrotită fără a împiedica accesul vizitatorilor la calitatea ei de atracție turistică. Răspunsul la întrebările puse mai sus constă tocmai în armonizarea conștientă a celor două probleme.

Turismul trebuie dimensionat la capacitățile de suportabilitate ale mediului din arealele naturale protejate.

Soluțiile practice pentru protejarea acestei resurse turistice variază în funcție de tipul de rezervație, de sensibilitatea elementului ocrotit, de suprafața arealului natural protejat și, mai ales, de politicile implementate în fiecare țară.

Organismele neguvernamentale de sub egida O.N.U. acționează pentru utilizarea controlată a arealelor naturale protejate ca resursă turistică deosebit de valoroasă. Există o politică de armonizare între mediu și societate, fundamentată pe definirea „limitei de suportabilitate a mediului“ (*carrying capacity*), ce trebuie respectate de utilizator, respectiv de industria turistică.

S-a stabilit prin consens definirea unităților de gestionare a rezervațiilor naturale (Cioacă, 2000).



Parcul național, unitate de protecție și de gestionare a rezervațiilor naturale și element de atracție turistică.

În consens, toate delegațiile la cea de a X-a adunare a U.I.C.N. (noiembrie 1969, Delhi) au adoptat definiția termenului de *parc național* și s-au făcut recomandări către toate guvernele pentru adoptarea normelor de declarare și definire a unei asemenea unități. Astfel, parcul național este un teritoriu relativ întins (în raport cu mărimea statului, de la câteva mii, la sute de mii de hectare), asociind ecosisteme puțin modificate sau chiar deloc modificate antropic, cu specii de plante și animale rare, cu situri geomorfologice, puncte fosilifere și fenomene geologice de interes științific deosebit. El include peisaje naturale de interes deosebit, de mare valoare estetică etc. Pe un asemenea teritoriu, guvernul ia măsuri pentru împiedicarea și chiar eliminarea oricăror intervenții antropice și respectarea condițiilor ecologice, geomorfologice și estetice. Acest teritoriu poate fi vizitat, în anumite condiții (cu ghizi de specialitate, pe trasee controlate, cu un număr limitat de turiști, având un control permanent al bilanțului dintre intrări și ieșiri), în scopuri instructiv-educative, recreative și culturale.

În cadrul unui parc național, se pot crea: *rezervații științifice, rezervații naturale, rezervații speciale de conservare, areale populate și exploatate supuse unor planuri de amenajare* (inclusiv turistică), în cadrul programelor de dezvoltare durabilă.

Rezervațiile științifice integrate sunt porțiuni din natură de o valoare deosebită prin existența unor elemente floristice sau faunistice endemice, a unor formațiuni geologice reper, a unor situri paleontologice de valoare națională și universală. În cadrul acestora, accesul trebuie restrâns la indivizi sau grupuri al căror nivel de pregătire justifică nu numai interesul de a vizita situl științific, ci și acela de a-l proteja.

În lume există numeroase exemple de rezervații, în care accesul este strict controlat și se asigură vizitatorilor o asistență științifică. Cu toate acestea, în ultimele decenii interesul maselor de turiști pentru asemenea obiective a impus derogări, excepții sau chiar amenajări speciale care să nu vină în contradicție cu statutul de rezervație științifică. De exemplu, multă vreme, în peștera și excavațiile prin care *Sinantropul* (*omul de*

*Beijing*) a fost scos la zi, a fost interzis accesului turistic general. În ultimele decenii, spațiul a fost astfel amenajat (un muzeu alături de excavațiile inițiale), încât să poată face față unui flux turistic limitat la 300 - 500 vizitatori pe zi, numai în sălile muzeului.

Monumentele naturii, elemente naturale deosebit de atrăgătoare reprezintă unice, rarități, endemisme, de importanță națională, care trebuie protejate prin orice mijloc. Prin dimensiunile lor, monumentele naturii au un caracter punctual și nu constituie un ecosistem reprezentativ.

Vizitarea lor se poate face doar în condițiile unei gestionări care să le asigure protecția pe un termen lung.

Rezervațiile naturale au dimensiuni variabile și o foarte mare varietate a obiectivelor ocrotite. De regulă, sunt eșantioane de natură nemodificată care conțin rarități naturale (floristice, forestiere, geologice, faunistice, geomorfologice etc.). Sunt permise anumite intervenții antropice, dar numai în vederea asigurării condițiilor optime de protejare a rezervației.

Peisajele protejate reprezintă tot eșantioane de natură nemodificată sau puțin modificată, de o mare complexitate, ce se înscriu prin unicitate în ambianța generală. Factorul de spectaculozitate are un rol de atracție în circuitele turistice, de aceea se impun măsuri speciale de protecție, o supraveghere permanentă a căilor de acces, amenajări care să nu contrasteze cu peisajul.

Rezervațiile Biosferei, spre deosebire de parcurile naționale, ocupă areale întinse și fac parte din programele internaționale de asistență și protecție. În cadrul lor, pot coexista așezări și chiar localități, în care activitatea umană are caracter permanent și diversificat. Dacă aceasta este specifică ariei respective și are caracter tradițional, trebuie încurajată atât timp cât ea nu poluează și nu aduce prejudicii stării de echilibru a mediului înconjurător. Numeroase „interese” economice tradiționale nu converg spre rezolvare ideală a transpunerii în practică a principiilor de asistență și reprotocție.

Cazul Rezervației Biosferei Delta Dunării este un exemplu concludent atât în ce privește greutatea gestionării unui spațiu ocrotit, cât și efectele coexistenței cu un spațiu locuit

în care activitatea umană este refractară la măsurile de protecție. Prin rezervație trece un flux turistic apreciabil care asigură venituri necesare subzistenței populației locale. Problema limitării acestui flux încă nu s-a rezolvat, căci implementarea unor activități de servicii turistice în locul celor tradiționale se împiedică de inerția locuitorilor și a organelor locale, ca și de limitele financiare ale programelor.

Modele de areale naturale protejate în care se practică turismul în lume, există numeroase exemple de zone naturale protejate în care se practică turismul, fără ca prin aceasta să fie lezate relațiile complexe dintre societate și mediul înconjurător. Am selectat două cazuri diferite, pornind de la deosebirile ce există în finanțarea programelor de conservare și punere în valoare a rezervațiilor. Un caz se află în Franța, pe valea Saonului și este finanțat de către mai multe foruri particulare, locale, departamentale, regionale, naționale și europene; celălalt se află în sudul Chinei, în provincia Yunnan, al cărui program de amenajare științifică și turistică este asigurat de două foruri mondiale (*World Wild Life Fund* și *Global Travel Tourism*).

Cazul din Franța cuprinde de fapt două situații distincte de pe valea

Sadnului:

- Rezervația Marnay, aflată în apropiere de Châlon-sur-Saône, în lunca Sadnului, este o rezervație botanică și ornitologică de mici dimensiuni, rezultat al unei inițiative a naturaliștilor din Reims și Dijon. Prin colectă publică, inițiată de acești naturaliști s-a reușit strângerea unor sume de bani cu care s-a achiziționat terenul mlăștinos care întrunește cerințele ecologice ale unei rezervații naturale regionale. Fostul proprietar este angajat de Societatea naturaliștilor din Champagne-Ardenne să asigure paza rezervației, iar vizitarea ei de către alți turiști decât naturaliștii inițiați este permisă fără nici o taxă, doar în zilele de weekend și de sărbătoare.

La Truchere - Ratenelle este o rezervație naturală botanică amplasată pe un teren mlăștinos-nisipos, din apropiere de Dijon, foarte bine amenajată: poteci de acces balizate, plăci avertizoare care indică valoarea științifică a obiectivelor ocrotite (pădure, mlaștină cu vegetație specifică, turbărie, dune de nisip), dar și modul în care poate fi vizitată rezervația. Astfel, accesul se face liber dar numai în conformitate cu restricțiile impuse de Decretul Ministerului Mediului nr.80-993/03/12/1980. Costurile întreținerii unei asemenea rezervații, pusă la dispoziția publicului larg, sunt suportate

de către Ministerul Mediului din Franța, Consiliul General Saône et Loire, de Consiliul Regional din Bourgogne și din fondul programului FEOGA ai Consiliului European. Gestionarul rezervației, *Conservatoire des Sites Naturels Bourguignons*, verifică prin sondaj respectarea restricțiilor de vizitare și înregistrează printr-o instalație video numărul de vizitatori, pentru a lua, în caz de suprapopulare, măsuri de interzicere temporară sau de limitare a accesului în rezervație.

- Parcul Național „Steme Forest“ de la Lunan - Shîin (așa este cunoscut în lista rezervațiilor mondiale relieful carstic rezidual „Pădurea de Piatră“) este extins pe mai bine de 340 km<sup>2</sup> (împreună cu terenurile ocupate de păduri sau localități din interiorul parcului, suprafața trece de 400 km<sup>2</sup>). Stâncile calcaroase de aici, de forma columnară sau conică, asociate unor pălcuri de pădure, sunt de o frumusețe rar întâlnită pe suprafața globului terestru. Fenomene carstice asemănătoare mai apar doar în Franța, Spania, Australia, Papua-Noua Guinee, Mexic, Brazilia și Sarawak, dar cu dimensiuni mult mai reduse, iar ca suprafață, toate acestea însumate nu ocupă nici măcar un sfert din cea de la Shilin - Lunan. Marea diversitate a formelor: coloane, stâlpi, pietre mișcătoare, stânci cu aspecte antropomorfe și în apele unor lacuri ce le inundă baza, au constituit temeiul declarării unei suprafețe de cca 200 km<sup>2</sup> ca *rezervație naturală integrală* (gr. I). Aceasta face parte din grupa rezervațiilor supravegheate continuu de către U.I.C.N (Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii, organism neguvernamental al O.N.U.). Impactul activităților umane, mai ales ale serviciilor legate de excepționala circulație turistică au agravat starea mediului înconjurător din acest areal.

În acest loc s-a realizat un program de conservare a tipului de relief și de supraveghere continuă a modului în care se pune în practică programul de protecție a ansamblului carstic, în condițiile menținerii unei intense circulații turistice. Accesul în rezervație se face după achitarea unei taxe de 70 yuani (aproximativ 9 USD).

Datorită puternicelor seisme, regiunea are de suferit și în prezent. Pe platourile de la partea superioară a coloanelor, încă din antichitate au fost construite pagode și pavilioane în care se oficia cultul budhist, completate în perioada modernă cu pavilioane de belvedere asupra imensității Pădurii de Piatră.

Peisajul *shilin* sau *stone forest* ori *pinacle carst*, o asociere de coloane prismatice sau conuri rotunjite rezultate prin detașarea lor în masa de calcar ca urmare a evoluției îndelungate a lapiezurilor gigantice, este principalul obiectiv al ocrotirii din Parcul Național Lunan-Shilin. Aceste forme sunt numite de localnici „dinți de dragon”, termen intrat astfel în literatura geografică. Seria de stânci ciudate (Elefantul, Dragonul, Marele Mogul ș.a.) și mai ales peisajul lacului Micul Shilin dominat pe latura estică de două stânci antropomorfe gigantice, apropiate, sugerând doi îndrăgostiți, formează sectorul din parc cu cea mai mare atractivitate pentru turiști. Toți țin să se fotografieze în fața celor două coloane antropomorfe, astfel că acest perimetru este amenajat atât pentru a face față marelui număr de turiști (o terasă largă, mici buticuri cu suveniruri, răcoritoare, articole foto), cât și decorativ (pâlcuri de bambus, palmieri evantai, boschete de buxus tunse de forma coloanelor și multe, multe flori de culoare ciclam, la care se adaugă tineri în costume tradiționale).

Perimetrul permis vizitării fa Uman are o suprafață de 15 km<sup>2</sup> pe o colină împădurită. Coloanele înalte de 30-40 m depășesc nivelul pădurii și astfel avem în fața ochilor două păduri: una de piatră și una vegetală, alcătuită din arbori subtropicali. Deși lipsesc cărările pietruite sau betonate, accesul se face relativ lesne în sezonul secetos pe poteci de pământ, bătătorite și împrejmuite. În afara ariei protejate, peisajul este dezolant: covorul ierbos este uscat, de culoare gălbuie, pigmentat ici colo de arbori desfrunziți. Numai arborii subtropicali cu frunze totdeauna verzi dintre grupurile de coloane reușesc să dea o oarecare atractivitate peisajului. Din loc în loc, apar parcele cultivate și gospodării răzlețe aflate chiar în interiorul parcului (comunități locale mici cu mare vechime de locuire în zonă) ce dovedesc posibilitatea coabitării mediului natural cu cel antropizat. Aflat la numai 87 km de capitala provinciei, orașul Kunming (supranumit datorită climatului său blând orașul „primăverii veșnice”), Parcul Național *Pădurea de piatră* este ușor accesibil vizitatorilor din țară și de peste hotare. Numărul acestora este în continuă creștere, astfel că în ultimii ani (1994 - 1997) Parcul Național Lunan-Shilin a fost vizitat anual de 1,4-1,6 milioane de turiști.

Peisajul geografic - resursă turistică

*Peisajul geografic* este o realitate ce rezultă din asocierea și interacțiunea în teritoriu a componentelor naturale cu componentele antropice ale Învelișului geografic. Când

este vorba numai de asocierea componentelor cadrului natural dintr-un teritoriu, realitatea este exprimată printr-un *peisaj natural*. Asocierea componentelor antropice pe un teritoriu în care acestea domină realitatea geografică va constitui *peisajul antropic*. Dacă pentru perioada de început a evoluției societății umane și pe treptele ei inferioare am putea să considerăm firească predominarea peisajului natural pe măsura dezvoltării societății și apropierea de timpurile actuale, această separare devine din ce în ce mai dificilă. Se pune întrebarea, poate exista numai peisajul antropic (sau antropizat!) fără suportul material al teritoriului?

În prezent, activitățile antropice s-au extins în toate regiunile globului, pornind din zonele temperate, cele mai populate, spre pădurile ecuatoriale și spre ghețurile polare. *Peisajul geografic reprezintă o structură complexă alcătuită din componente abiotice, biotice și antropice, diferit individualizate, repartizate și valorificate pe suprafața globului*. El oferă imaginea întregului înveliș geografic, alcătuit din elemente dinamice, fiecare cu expresie proprie și cu un rol determinat în contextul general (Drăguț, 2000).

Peisajul geografic poate fi perceput prin mai multe elemente: prin morfologia (aspectul formelor), prin modul de combinare și gradul de încărcătură al elementelor pe un teritoriu (relief, ape, vegetație, construcții etc.), prin culoarea dominantă a acestor elemente. Putem vorbi de peisaje ale: pădurilor (de toate tipurile, de la pădurea amazoniană la taigaua siberiană); ale deșerturilor; ale stepelor; ale mlaștinilor cu mangrove etc).

Peisajele care apar în urma activității antropice sunt caracteristice unor activități dominante care își pun pecetea (uneori ireversibil) asupra unui teritoriu.

Este foarte importantă starea dinamică a peisajului aflat în echilibru sau într-un grad de dezechilibru ce poate fi sau nu mai poate fi refăcut. Starea peisajelor influențează activitatea turistică în locurile de destinație.

Imaginea peisajului oferă indicații despre tipurile de procese care au conlucrat la crearea sa (Drăguț, 2000) și ajută la definirea *unităților elementare de peisaj*. Peisajul implică și o componentă estetică, iar turistul caută peisaje cât mai variate și cât mai diferențiate de ceea ce are în mod obișnuit în locul său de reședință, chiar dacă distanța pe care trebuie să o străbată este mai mare. Aceasta atrage atenția asupra

faptului că prin planificare și amenajare teritorială se pot armoniza componentele peisajelor sau, din contră, se pot deteriora (construcții neadecvate ca mărime sau arhitectură în arii turistice aglomerate).

### Valorificarea peisajului prin turism

Preocuparea de valorificare a peisajului existentă din antichitate, a continuat în evul mediu, sub forma cea mai întâlnită de *grădină*. Grădinile cu caracter privat s-au transformat treptat în parcuri publice. Primul parc public a apărut în jurul Academiei din Atena. În perioada industrializării începe să se contureze un interes mai intens pentru valorificarea peisajului, pentru ameliorarea ariilor distruse prin activități industriale. Nu întâmplător în Anglia, țara cea mai avansată în domeniul industrializării (sec. XIX), apare ideea amenajării primelor orașe-grădină. Primul proiect de amenajare al unor orașe întregi pe criterii sociale și estetice (Garden City) l-a realizat Ebenezer Howard. Tot în Anglia se înființează „Comisia Regală pentru Arte“ (1924) și »Consiliul pentru protejarea Angliei rurale“ (după al doilea război mondial). Peisajul trebuie să prezinte, urmând tradiția grădinilor engleze, trăsăturile unei naturi umanizate în mod armonios (*Drăguț, 2000*). Concepțiile au fost preluate ulterior în Canada și SUA unde au fost aplicate conform particularităților locale. Mișcarea *City Beautiful* a promovat amenajarea estetică a orașelor, pornind de la ideea că aspectul fizic al orașelor simbolizează puritatea morală (*Hall, 1999*). Orientarea ecosocică în strategiile peisagere a dus la amenajarea parcurilor naționale, iar orientarea estetică în amenajarea rutelor-parc (*parkways*). Prima rută-parc din lume a fost Bronx-River Parkway, deschisă la începutul secolului XX (1923).

În alte țări europene, amenajarea peisajelor a intrat în atenția autorităților puțin mai târziu. Astfel, în Olanda, țară ce are planuri peisagere aplicate de multă vreme, au fost realizate după 1970, în fiecare an, reamenajarea a 55 000 ha pentru conservarea naturii și turism de recreere. Planurile de reamenajare au la bază o planificare unitară în scopul refacerii biodiversității. În țările Europei Centrale preocupările de amenajare a peisajului sunt asociate cu cele de estetică a peisajului (de exemplu, autostrăzile din Germania construite între 1933-1940 și proiectate după modelul rutelor-parc americane). Pentru înlăturarea monotoniei vizuale, se foloseau liniile curbe care permit modificarea profunzimii câmpului vizual dar reduc viteza de

deplasare, iar pe axa de demarcație a benzilor erau plantații de pomi. Autostrăzile erau considerate factori de diversificare a peisajului în regiunile cu relief monoton.

În Franța, amenajarea peisajului a intrat în dezbateri publice în urma comasării terenurilor agricole prin eliminarea aliniamentelor de arbuști și copaci care delimitau proprietățile mici. Intensificarea proceselor de eroziune și acumulare (eroziune și acumulare) are efecte negative asupra peisajului și populației.

În România, amenajarea parcurilor și a grădinilor publice a început în jurul castelurilor medievale (*Florințescu, 1999*). Majoritatea orașelor mari au început să fie amenajate cu parcuri în secolul XX. În 1935 a fost înființat Parcul Național Retezat cu o suprafață de 13 000 ha, mărită în prezent la 80 000 ha (*Cristea și colab., 1996*). În România există în prezent 827 de arii naturale protejate, care includ toate tipurile prevăzute în clasificarea Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii.

#### Tipuri de peisaje

Tipurile de peisaje se definesc printr-o atractivitate specifică, ce derivă din acțiunea proceselor geografice și efectelor lor asupra unui teritoriu. Acțiunea proceselor fizico-geografice creează peisaje distincte: *geologice-geomorfologice* (carstice, vulcanice, de relief structural, glaciare etc.); *climatice* (uscate și umede, însorite și umbrite, deșertice, ghețari etc.), *hidrice* (fluviale, lacustre, de mlaștină, marine), biogeografice (păduri, pajiști, fânețe, jungle, stepe, savane, mlaștini cu mangrove etc.) etc.

Elementele peisajului antropic se diferențiază în urban și rural, industrial și agrar cu numeroase subtipuri, care în urma unei îndelungate utilizări întipăresc în teritoriu peisaje de neconfundat: peisajul exploatărilor carbonifere în carieră; peisajul exploatărilor de petrol; peisajul platformelor industriale; peisajul exploatărilor forestiere; peisajul carierelor de calcar sau marmură; peisajul pastoral; peisajul viticol; peisajul pomicol etc.

Etajarea pe verticală în trepte a reliefului determină existența unor categorii majore de peisaje.

*Peisajul montan* se definește în funcție de etajarea principalilor factori de relief, climă, vegetație și soluri. Se dezvoltă mai multe tipuri și subtipuri de peisaje în funcție de altitudine.



*Peisajul munților înalți*, cu altitudini de peste 2 000 m, se caracterizează prin perioade lungi de iarnă cu zăpezi permanente (sau cea mai mare parte a anului) și ghețari, care este valorificat în funcție de atractivitatea climatică pentru sporturi de iarnă și alpinism.

*Peisajul munților cu înălțime medie* (1 000 - 2 000 m), acoperiți cu păduri, pajiști și fânețe cu un grad mare de atractivitate pentru turism.

*Peisajul munților cu înălțime mică* (sub 1 000 m), în general acoperiți cu păduri și fânețe, mai ușor accesibili și strâns legați prin activitățile economice și turistice, în special de ariile depresionare înconjurătoare.

Peisajele montane au o mare varietate în funcție de tipurile de roci care se impun în relief: peisajul regiunilor carstice, peisajul munților vulcanici, peisajul munților formați pe roci cristaline, peisajul munților formați pe gresii și conglomerate. Fiecare dintre aceste peisaje are un grad de atractivitate specific și atrage turiștii iubitori de recreare și plimbări în aer liber. De acest tip de turism este atrasă populația tânără și matură.

*Peisajul dealurilor și podișurilor* (200-800 m) mai puțin spectaculos decât cel montan, este și mai puțin căutat de turiști. Bogăția resurselor hidrologice, în special ape minerale, dar și de vegetație și faună atrag o anumită categorie de turiști. Gradul mai mare de umanizare al acestor peisaje sporește atracția turistică. S-au dezvoltat stațiuni balneoclimaterice. În ultima vreme, în aceste regiuni se dezvoltă turismul rural și agroturismul. Activitățile umane preponderente (pomicultură, viticultură, creșterea animalelor) contribuie la dezvoltarea în viitor a acestor noi forme de turism.

*Peisajul de câmpie* (sub 200 m), datorită energiei reduse a reliefului și a lipsei formelor spectaculoase, este considerat mai puțin atractiv din punct de vedere al reliefului. Regiunile de câmpie reprezintă arii de destinație turistică prin suprafețele împădurite, lacuri, luncile râurilor, în special cele situate în apropierea marilor orașe.

*Peisajul de deltă și al arilor de convergență hidrografică* atrage prin originalitatea generată de abundența apelor, a vegetației și a faunei. Deltele sunt unități ecologice complexe supuse unor modificări continue. Ritmul rapid al schimbărilor naturale (transgresiuni, regresii marine) și intervenția antropică (defrișări, desecări) produc

modificări ale bioceno zelor. Diversitatea biotopurilor deltaice (canale, lacuri, bălți, plaur, grinduri, brațele fluviale) ca și condițiile ecologice atrag nenumărați turiști.

În deltele fluviilor ce se varsă în oceanele Atlantic, Pacific și Indian, în zona ecuatorială și subecuatorială cu flux și reflux, este specifică vegetația de mangrove (Everglades, Florida). Fauna deltelor, bogată în specii și indivizi, atrage turiști ce practică vânătoarea și pescuitul.

*Peisajul țărmurilor joase și înalte* ale lacurilor și mărilor se impune prin elemente specifice: plaje, dune de nisip, lacuri, zone mlăștinoase și faleze.

Legislația protecționistă

Amenajarea peisajului (*landscape planning*), spre deosebire de alte tipuri de amenajare teritorială, se referă la un spațiu tridimensional (mai ales în peisajele urbane). Pentru acest tip de spațiu nu există încă o legislație bine pusă la punct. În acest spațiu, pe lângă construcții de toate tipurile, se dezvoltă diferite panouri publicitare, indicatoare etc. care dacă nu au o dispunere controlată scad valoarea peisajului urban. Echipamentele colective, ca și construcțiile individuale, trebuie să se supună unor reguli de construire.

Amenajarea peisajelor regionale este cuprinsă în reglementări naționale și internaționale în contextul unor preocupări generale pentru protecția spațiilor naturale și antropice și se încadrează juridic legislației privind planificarea teritorială. Conferința ONU pentru Educație, Știință și Cultură (Paris, 1972) a adoptat Convenția privind patrimoniul mondial cultural și natural, la care România a aderat în 1990. Principalul scop al convenției a fost să realizeze o unificare a patrimoniului natural cu cel cultural, considerate componente ale unui patrimoniu unic. Astfel sunt considerate în patrimoniul natural monumentele naturii declarate, a avea valoare estetică sau științifică universală, formațiuni geologice și forme deosebite de relief, arii protejate ce cuprind specii vegetale și animale amenințate cu dispariția, arii naturale cu valoare peisagistică. Țările semnatare ale convenției au trecut la identificarea și delimitarea ariilor naturale și cultural-istorice valoroase situate pe teritoriul lor și punerea în conservare și protecție a acestora. Consiliul Patrimoniului Mondial de pe lângă UNESCO evaluează inventarul patrimoniului unic din fiecare țară pe care îl publică și îl actualizează periodic.

Alt instrument juridic internațional creat în vederea protejării mediului este *Convenția privind protecția naturii și conservarea vieții sălbatice din emisfera vestică* (Washington, 1940). Aceasta a reglementat legislația privind parcurile naționale, a definit categoriile de arii protejate și tipul de regim de protecție instituit pentru fiecare categorie.

*Convenția Benelux în domeniul conservării naturii și al protejării peisajelor* (Bruxelles, 1982) se aplică în Belgia, Olanda și Luxemburg. Prin modul de abordare și de definire a noțiunilor de *mediu natural*, *zonă naturală* și *peisaj*, aceasta reprezintă un model pentru celelalte state. Unele aspecte juridice ale cooperării se referă la delimitarea și definirea statutului special al ariilor protejate transfrontaliere și al ariilor de pasaj ale păsărilor migratoare cele mai importante. Pentru spațiul pe care funcționează, este un instrument eficient în sprijinul conservării naturii. Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (UICN) a stabilit următoarele categorii de arii protejate:

- parcuri naționale destinate cercetării științifice și turismului de recreere;
- parcuri naturale cu rol de conservare a peisajului natural;
- rezervații naturale pentru menținerea unor medii de interes geologic, speologic, paleontologic, geomorfologic, forestier-floralistic, zoologic etc.;
- rezervații științifice destinate menținerii unor peisaje rare în scopul cercetării științifice, dar și pentru menținerea în patrimoniul natural;
- rezervații peisagistice destinate păstrării unor forme de relief sau asociații vegetale cu valoare estetică;
- monumente ale naturii care pot fi forme de relief unice sau specii de plante și animale rare, pe cale de dispariție, situate în exteriorul sau interiorul perimetrelor construite.

Amenajarea peisajului în România este reglementată în cadrul legii protecției mediului (legea 137/1995).

Planuri și programe de amenajare a peisajului

Amenajarea peisajelor trebuie să intre în planurile de dezvoltare locală și regională.

Astfel de planuri există în țările dezvoltate. De exemplu, în Germania, amenajarea

peisajelor conform planurilor a devenit obligatorie, intrând ca parte Integrantă a planurilor de dezvoltare din 1961. Există trei planuri de amenajare a peisajului:

- *planul spațiilor verzi* cuprinde suprafețe mici din zonele construite sau care vor fi construite și se integrează în planurile locale de amenajare. Acesta se elaborează la scări mari (1/2 500 - 1/5 000) în urma evaluării necesităților localității;
- *planul local* de amenajare a peisajului concentrează obiective în domeniul amenajării peisajului și cuprinde două părți: (a) o parte fundamentală, o analiză descriptivă a peisajului și un diagnostic al acestuia; (b) programe în care sunt fixate obiectivele amenajării peisajului, ariile ce urmează a fi conservate. Se elaborează la scara 1/2 500 - 1/10 000 în funcție de suprafață;

*planul peisager regional* cuprinde obiective ale amenajării teritoriului și ale conservării naturii pentru arii mai mari. În acest plan sunt cuprinse prioritățile în utilizarea terenurilor, în amenajarea bazelor de agrement din jurul centrelor urbane, amplasarea rampelor de deșeuri, localizarea peisajelor care vor fi protejate și conservate. În cadrul acestor planuri se acordă atenție spațiilor rurale unde dezvoltarea economică și socială trebuie să nu afecteze valorile tradiționale. Se realizează la scări cuprinse între 1/10 000 - 1/25 000. Un astfel de plan a fost elaborat pentru amenajarea bazinului carbonifer Ruhr.

Potențialul de recreere al peisajului geografic

S-a încercat elaborarea unui indice care să stabilească valoarea de recreere ( $V_r$ ) a unui teritoriu prin aprecieri calitative și cantitative:

$$V_r = P_n + P_{ci}$$

O formulă mai completă este cea în care se cuprind elementele bazei tehnico-materiale a turismului și în care se iau în calcul accesibilitatea teritoriului ( $A_t$ ) și distanța față de locul de proveniență ca și factorii negativi de perturbare ( $F_p$ ).

$$V_r = P_n + P_{ci} + A_t - F_p$$

O metodă mai bună de apreciere sunt cea a lui *Hartsch*, care se referă la analiza costuri-beneficii. Valoarea de recreere a unui spațiu poate fi apreciată în funcție de: condițiile naturale; componentele bazei materiale; aprecierea fondului turistic și a bazei materiale pe baza cererii.

Forme de amenajare a peisajului. În funcție de scopul urmărit se amenajează estetic *spațiile de habitat* (rurale și urbane) și se fac *amenajări turistice* (modificate continuu în funcție de beneficiari).

*Amenajarea spațiilor de habitat* se aplică localităților și ariilor înconjurătoare în vederea asigurării unor condiții adecvate de viață a populației. Planurile de amenajare sunt integrate proiectelor generale și trebuie să răspundă unor interese de natură funcțională dar și estetică și de protecția mediului. În interiorul spațiilor de habitat se amenajează unități de dimensiuni variabile (*Florințescu, 1999*): scuarul, grădina, parcul public, pădurea-parc, pădurea de agrement, orașul-grădină.

*Scuarul* este un spațiu verde cu o suprafață restrânsă (până la 3 ha), amplasat în intravilan. Este destinat facilitării circulației populației printr-o zonă aglomerată sau pentru odihna de scurtă durată. Uneori poate fi și loc de joacă pentru copii.

*Grădina* este o unitate de spațiu verde intravilan (3-20 ha) cu funcții și destinații diferite: botanice, zoologice, alpine (pe stâncării) etc.

*Parcul public* reprezintă cea mai mare unitate de spațiu verde intravilan, amenajat pe suprafețe mari (peste 20 ha). O varietate a acestuia este parcul sportiv.

*Pădurea-parc și pădurea de agrement* sunt suprafețe cu spații verzi (peste 100 ha). Dintre acestea, pădurea-parc este amplasată în apropierea localităților, iar pădurea de agrement poate fi situată la o oarecare depărtare de localități în zone turistice și balneare. Aceste forme de amenajare a spațiului de habitat constituie atracții turistice în cadrul orașelor cu funcții complexe (grădinile botanice din București, Cluj Napoca, Jibou).

*Orașul-grădină* a apărut pe fondul nemulțumirilor sociale generate de aspectul urât al cartierelor muncitorești construite în graba revoluției industriale engleze (*Hali, 1999*). Conceptul a fost elaborat de *Howard* cu scopul asigurării unui echilibru între dezvoltarea industrială a orașelor și dezvoltarea rurală. Conceptul caută să îmbine integrarea elementelor antropice (construcții industriale, rețele de transport, cartiere de locuințe) în peisajele naturale. Ideile lui *Howard* au fost continuate de către *Parker* și *Unwin*, prin construirea așezărilor *New Earswick*, *Letchworth*, *Hampstead*, precum și a cartierului *Withemshawe* din *Manchester*. Ideea orașului-grădină s-a

generalizat, schimbându-și conținutul inițial (*Relph, 1997*). Important este faptul că o dată cu apariția ei a început amenajarea orașelor nu numai din punct de vedere funcțional, ci ținând seama și de estetică (planificarea peisajelor urbane = *townscape*).

*Amenajările turistice.* Destinațiile turistice beneficiază de amenajări în conformitate cu formele de turism practicate și cu preferințele turiștilor. Peisagiștii promovează tehnici de amenajare a destinațiilor turistice care țin seama de îmbinarea armonioasă a elementelor construite în cadrul natural. Ansamblurile construite trebuie să producă imagini plăcute, care să influențeze pozitiv starea psihică a turiștilor. Pe aceleași principii au fost amenajate și liniile de transport, în special cele destinate transportului auto. Dezvoltarea turismului auto a generat amenajarea rutelor-parc (*parkways*) care pun în valoare peisaje de maximă atractivitate și mai puțin condiții optime de trafic. Alegerea traseului se bazează tocmai pe varietatea imaginilor și pe înlăturarea monotoniei. De asemenea, pe aceste trasee sunt amenajate locuri speciale sau puncte de vedere, iar acolo unde este posibil și spații de cazare și servire a mesei. Asemenea trasee se realizează în apropierea unor centre urbane" pentru a crea locuitorilor posibilități de recreere. În SUA există numeroase astfel de rute-parc (Blue Ridge Parkway, care traversează pe cca 700 km mai multe parcuri naționale în Munții Appalachi, fiind străbătută de 10 mil.turiști/an).

### **ÎNTREBĂRI:**

- 1..Ce înțelegeți prin resurse ale biosferei favorabile activității turistice?
- 2.Ce rol are pădurea în desfășurarea activităților turistice? Ce tipuri de păduri cunoașteți?
- 3.Care este rolul altor tipuri de vegetație în desfășurarea activităților turistice?
- 4.Care este rolul faunei în dezvoltarea turismului?
- 5.Care este importanța ariilor naturale protejate pentru turism?
- 6.Ce tipuri de arii naturale există și ce fel de activități turistice sunt permise în interiorul lor?

### **RESURSELE TURISTICE ARTIFICIALE '**

#### *Resursele create de societatea umană*

*Resursele turistice create de societatea umană s-au format de-a lungul istoriei omenirii, îmbogățindu-se treptat cu noi valori, pe măsura creșterii gradului de cultură și*

civilizație al popoarelor. Obiectivele turistice de natură antropică existente în prezent au apărut inițial, pentru scopuri și cu funcții diferite de cele actuale. Pe măsura trecerii timpului, au căpătat patina vremii, s-au încărcat de semnificații și au ajuns să dobândească atractivitate, intrând în categoria de patrimoniu *turistic antropic*. Bogăția acestuia s-a amplificat de la o etapă istorică la alia, pe *măsura* dezvoltării societății omenești, iar creșterea actuală, ca număr de obiective turistice de natură antropică și ca diversitate pe unitatea de suprafață, este considerată fără precedent.

*Resursele turistice naturale* s-au impus în perioadele de început ale fenomenului turistic, când existau multe medii naturale neafectate de activitatea umană. Creșterea numărului populației globului și răspândirea acesteia în cele mai diverse arii geografice, dar și mai căutate acum în urma restrângerii arealului acestor medii, au îmbogățit patrimoniul socio

cultural al omenirii. În prezent, în multe regiuni ale Terrei s-a ajuns în situația ca fondul turistic antropic să depășească (de obicei ca număr) fondul turistic natural.

Cele două categorii coexistă, și din acest punct de vedere putem vorbi, într-o arie geografică, de regiuni cu o mare varietate și predominanță a obiectivelor turistice naturale și regiuni în care există o mai mare densitate a obiectivelor turistice antropice. Se apreciază că numărul obiectivelor antropice dintr-o regiune are o creștere cantitativă în proporție geometrică, în timp ce obiectivele turistice naturale au înregistrat, în ultima perioadă, o stagnare sau chiar o scădere a numărului lor. Transformările pe care le-a suferit natura, degradarea acesteia de către om, pe măsura intensificării dezvoltării economice au contribuit la scăderea valențelor turistice ale unor peisaje naturale. Creșterea și răspândirea mediilor poluate, pe arii tot mai largi, diminuează activitatea turistică. În schimb, pe măsura evoluției societății, creativitatea umană a produs noi valori, iar condițiile de viață, de cultură și civilizație s-au îmbunătățit. Și din acest punct de vedere putem vorbi de *existența unor limite ale creșterii fondului turistic antropic, determinate de limitele fizice ale peisajului geografic*.

Răspândirea populației pe glob în aproape toate regiunile Terrei, suprapopularea au determinat contopirea elementelor naturale cu cele antropice. Doar în puține cazuri, se mai poate afirma că există medii naturale neafectate de activitatea umană. De

aceea, în mod obișnuit în activitatea turistică (prezentarea ofertei turistice), este greu de separat obiectivele antropice de cele naturale. De obicei, ele se asociază și se completează reciproc, făcând oferta să fie cât mai atractivă.

Atractivitatea obiectivelor turistice create de om

Ca și în cazul obiectivelor turistice naturale, *atractivitatea* obiectivelor turistice antropice rezultă din reflectarea asupra lor, a unor elemente ca; *unicitate* (*singularitate*), *vechime*, *inedit*, *dimensiune*, *formă*, *funcție*, *semnificație*, *perioada de timp* etc. Valabilitatea acestor însușiri poate fi verificată și raportată la *spațiul național sau la cel internațional*. De asemenea, *trebuie raportată la o anumită perioadă istorică de timp*. *Unicitatea* determină atractivitatea turistică a unor obiective, produse sau activități umane, atunci când este vorba de un unicat, care așa a fost de la apariția lui sau a dobândit această calitate în timp (prin dispariția altora similare). Există nenumărate obiective turistice, mai vechi sau mai recente, ce se bucură de această însușire: Turnul Eiffel din Paris (unicat în lume); Turnul din Pisa, devenit unicat o dată cu înclinarea lui față de poziția verticală; Palatul Parlamentului din București (unicat în România). Există și locuri cu valoare de unicat, prin ceea ce simbolizează ele pentru omenire și de aceea atrag mase de turiști: Catedrala Sfântul Petru din Vatican, Mecca, Marele Zid Chinezesc etc.

*Dimensiunea* poate fi element de atractivitate, atunci când atinge extremele: fie foarte mare (de dimensiuni gigantice), fie cele de dimensiune mică (miniaturile). Cele mai mari construcții ale omenirii datează din vechime: piramidele din Egipt și din Mexic, Sfinxul egiptean, etc. Din perioada feudală datează Marele Zid Chinezesc etc. În secolul al XX-lea, urmare a dezvoltării economice mondiale, au apărut cele mai înalte construcții moderne care au fost denumite atât de sugestiv „zgârie nori”: Se înscriu aici Turnurile Gemene (World Trade Center, 411 m), distruse în atacul terorist din 11 septembrie, 2001 și Empire State Building (381 m) din New York, sau Petronas Tower (451,9 m) din Kuala Lumpur, cea mai înaltă clădire din lume. Sub formă de turnuri, se menționează: imobilul Sears Tower din

Chicago (443 m), turnul de televiziune Ostankino din Moscova (533 m), Turnul Eiffel (300 m) etc. în București, Palatul Parlamentului întrece prin dimensiuni orice altă clădire din România și este socotită printre cele mai mari de pe glob (a doua după



Pentagon). Statuile ce îl reprezintă pe Buddha, *Peretele celor o mie de Buddha* sculptate în pereții de gresie de la Datong în China, statuile uriașe din Afghanistan distruse de talibani, Statui Libertății din New York sunt tot atâtea monumente renumite prin dimensiuni. De dimensiuni reduse, ajunse la miniaturizare există nenumărate colecții de bijuterii, obiecte de artă, cărți, picturi, sculpturi, jucării etc.

O *biblie miniaturală, ce poate fi citită doar cu ajutorul microscopului, a fost descoperită în 1996 la Stribro în Cehia. Această carte a fost tipărită în 1857 la imprimeria pragheză Synove Bohumila Haase și nu se știe cine, de ce și prin ce metode a tipărit-o.*

Empire State Building, cu o înălțime de 381 m (103 etaje), a fost până în 1954 cea mai înaltă clădire din lume. Antena de televiziune așezată pe clădire (68 m) ridică înălțimea totală la 449 m. Construcția clădirii a început pe 17 martie 1930, iar scheletul de oțel se ridică cu aproximativ patru etaje și jumătate pe săptămână. Până la data de 3 octombrie același an, au fost terminate 88 de etaje rămânând doar 14 de terminat. Acestea din urmă au luat forma unui turn (61 m) din sticlă, oțel și aluminiu. Pe 1 mai 1931 președintele Hoover a marcat simbolic (din Washington) deschiderea și aprinderea oficială a luminilor de pe Empire State Building. La etajul 86, adică la 320 m se află Observatorul, care oferă o vedere panoramică asupra orașului. De la deschidere, peste 110 mii. vizitatori au fost încântați de priveliștea oferită asupra orașului. Clădirea, de altfel una dintre principalele atracții ale orașului New York, oferă o varietate de posibilități pentru vizitatori: Observatorul, deschis 365 zile pe an, indiferent dacă e zi sau noapte, dacă e timp frumos sau dacă plouă; 2 restaurante, un bar cu sushi, trei cafe-uri etc. Dacă pentru câteva decenii a fost înlocuită ca importanță de clădirile World Trade Center, după 11 septembrie 2001, aceasta și-a recăpătat importanța turistică de dinainte.

Ineditul atrage pentru că, prin firea lui, omul manifestă curiozitate față de nou, de „ceva“ ce nu a mai văzut. Acest ceva poate fi și materia lizării unei idei moderne, extravagante, într-o construcție sau în obținerea unor efecte speciale care impresionează (Parcul de Imagini din Poitiers). Ineditul poate apare în stilul arhitectonic (arhitectura zgârie-norilor americani); în natura materialului din care este lucrat (Turnul Eiffel din oțel; centrul Pompidou din beton armat și sticlă);

culoarea (cărămidă roșie a gării din Tokyo; „albastrul de Voroneț, intrat în vorbire pentru a defini o anumită nuanță luminoasă a culorii); proiecte rămase nefinalizate (Domul din Strasbourg cu un singur turn în loc de două; Catedrala Sagrada Familia din Barcelona); amplasarea obiectivelor antropice în locuri deosebite (cetatea San Marino, castelele de pe Valea Rhinului, Valea Loarei, castelul Bran); etc.

Cetatea San Marino este nucleul celei mai vechi republici (1263) și al celui mai mic stat independent din lume (60,57 km<sup>2</sup>). Cetatea este situată pe stânca calcaroasă Monte Titano (750 m), înconjurată de fortificații construite în secolul al X-lea, care i-au permis să nu fie cucerită niciodată, în schimb, este ținta milioaneilor de turiști care o vizitează anual.

Parcul European al Imaginilor sau așa-numitul Futuroscope (deschis în 1987), construit în apropierea orașului francez Poitiers, ca un loc de amuzament, a ajuns în scurt timp să rivalizeze ca venituri și număr de turiști cu Disneylandul. O nouă invenție ce găzduiește tehnologii de comunicare de avangardă construite din sticlă și metal, în care realul este întrecut de virtual, deopotrivă distracție pentru copiii și adulții hipnotizați de lumea calculatorului. Este singurul loc din lume unde se găsesc atât de multe săli IMAX. O trecere în revistă a sălilor de cinematograful (Kinemax, Covorul fermecat, Omnimax, Pavilionul Viena), cu diferite feluri de ochelari la ochi, te pune în fața derulării unor filme ce dau senzația de relief și implicarea ta în acțiunea lor ca într-o realitate palpitantă. Costuri de neimaginat, dar o afacere profitabilă! Se spune că Futuroscope a devenit al doilea punct de atracție turistică din Franța, după Paris.

Funcția unor edificii poate avea rezonanță istorică (Turnul Londrei, castelele Fontainebleau și Rambouillet lângă Paris), sau poate fi reflectarea importanței dobândite mai recent (Capitoliul și Casa Albă din Washington, Palatul ONU din New York, sediul Parlamentului European din Strasbourg). Unele obiective au avut altă funcție inițială, iar în prezent se conservă tocmai pentru a putea reflecta ceva ce a fost, devenind muzee (închisoarea Alcatraz din San Francisco, fostul arsenal al marinei spaniole din Barcelona). Există o categorie de obiective care au fost create pentru a avea destinație turistică: parcul Prater din Viena, Futuroscopul din Poitiers, Disneyland-urile (Los Angeles, Paris, Florida, Tokyo), care îmbogățesc locurile de mare atractivitate ale unor arii intens populate.

Semnificația unor obiective turistice în viața unor popoare sau a locuitorilor unei regiuni apropie această însușire de unicitate: religioasă(Lourdes în Franța); istorică (câmpul bătăliei de la Waterloo; lagărele de exterminare naziste de la Auschwitz, Buchenwald și Birkenau; Turnul Londrei; cimitirul Piskariovski al Blocadei Leningradului; mausoleul lui Lenin din Piața Roșie, care se mai vizitează și în prezent etc.); în dispariția unor specii (ursul panda în Chengdu), etnografică (muzee ale satului) etc.

Vechimea unor obiective atrage interesul turiștilor, indiferent de starea lor de conservare, de loc sau de modul lor de prezentare. Unele sunt prezente în muzee sau expoziții ca: unelte, podoabe, cărți și manuscrise, țesături, sticlă, obiecte de cult, de tehnică populară veche, monezi etc., sau altele sunt obiective cu rezonanță istorică răspândite sau izolate în spațiul geografic: picturile rupestre din peșterile în care a locuit omul primitiv(Lascaux - Pirinei, Altamira în Spania), podoabe specifice fiecărei epoci istorice. Atractivitatea datorată vechimii, și deci interesul turistic scade pentru construcțiile sau obiectele produse de om, pe măsura apropierii de timpurile actuale.

Multitudinea obiectivelor turistice de natură antropică poate fi grupată în mai multe categorii: obiective turistice culturale, istorice (sau cultural - istorice), obiective turistice de natură economică, obiective turistice de natură politico-administrativă etc. Între resursele turistice de natură antropică trebuie cuprinse și activitățile umane cu funcție turistică. Acestea pun în valoare specificul social și cultural al unei regiuni, pentru care se simte atrasă o categorie de turiști. Activitățile sunt diverse, dar reflectă în principal specificul comunităților locale (muzică, dansuri, obiceiuri, meșteșuguri, preparate culinare).

Ca prezență într-un spațiu geografic, se diferențiază *obiectivele* era *antropice de interes turistic* de *activitățile antropice de interes turistic*. În practică, ele acționează împreună pe același spațiu, măbind atractivitatea turistică.

#### *Edificii și elemente materiale cu funcție turistică*

Elementele de cultură materială, mai mult sau mai puțin bine păstrate, constituind repere ale unor anumite perioade istorice și ale unor civilizații sunt răspândite în toate regiunile populate ale globului. Cele mai reprezentative dintre ele au intrat în sfera interesului turistic, constituind fondul turistic antropic. Ele dau măsura gradului

de civilizație și cultură ale unor populații care au trăit pe un anumit teritoriu. Vestigiile rămase sunt cu atât mai valoroase cu cât unele civilizații sunt azi de mult dispărute (de ex. statuile gigantice și tăblițele rongo-rongo din Insula Paștelui).

Există o mare diversitate de astfel de mărturii, de toate vârstele răspândite în toate ariile geografice ale globului- Despre puține locuri de pe Terra se poate spune că au rămas nepopulate și deci neatinse de mâna omului. *Locurile preistorice* care să păstreze urme ale unor civilizații demult apuse s-au păstrat destui de puține. Dintre acestea, mai bine conservate și localizate sunt cele intrate în circuitele turistice europene.

*Construcții megalitice*, Se întâlnesc în vestul Europei (Marea Britanie, Franța, Spania) și au o vechime foarte mare (înainte de anul 3000 î.Hr.). Sunt cunoscute prin forma blocurilor din piatră necioplită aflate în diferite poziții: *menhire*, ca blocuri de piatră necioplită înfipte vertical în pământ; *doimene* sau blocuri și plăci de piatră orizontale așezate pe menhire; *cromlehuri* care sunt menhire dispuși în formă de cerc sau semicerc. Cele mai cunoscute sunt construcțiile megalitice de la Stonehenge din Anglia despre care se presupune că au funcționat ca observator astronomic între anii 2100-1900 î.Hr. În peninsula Bretagne din Franța este cunoscut complexul de la Camac-Menec format din circa 3 000 de menhire, răspândite pe 4 km lungime. În Spania, monumente megalitice se află la Aimeria, Pomeria și Viera.

Ansamblul megalitic de la Stonehenge - (pietre oare atârână), (Terra, 3,2000, p.34) este situat la 130 km de Londra în Câmpia Sallsbury, considerat unul dintre cele mai frumoase locuri preistorice (perioada neolitică), din lume, A fost construit între 3200 și 2700 î.Hr. din lemn, având o formă rotundă și înconjurat, fiind, de un șanț circular, Construcția centrală era probabil o capelă funerară în care se odihneau trupurile înainte de Incinerare sau îngropare. între 2700 și 2200 Wr. au fost săpate 56 de gropi (Aubrey), într-un cerc în Interiorul fortificației, care conțin rămășițe umane și cenușă rezultată din Incinerări. O altă Ipoteză este că seria de gropi alcătuia un „calculator” al epocii de piatră destinat prezicerii eclipselor de lună. indiferent dacă a constituit un loc de cult sau ceas cosmic, în prezent, Stonehenge a devenit unul dintre cele mai importante obiective turistice din Europa de Vest.

La 30 km nord de Stonehenge, la Avebury, mai puțin cunoscut decât cel descris anterior, se află cel mai întins ansamblu de monumente ce datează dinaintea secolului

al III-lea î.Hr. Ansamblul este constituit din 100 de menhire așezate sub forma a trei cercuri ce înconjurau zeitatea cea mai Importantă, aflată în centru.

Statuile gigantice din Insula Paștelui (Oceanul Pacific) sunt și ele considerate și ele monumente megalitice.

Desenele și picturile rupestre, specifice perioadelor vechi, preistorice, sunt răspândite pe teritoriul Europei: Alta (în nordul Norvegiei, în patrimoniul universal din 1985), Tanum (sud-vestul Suediei, în patrimoniul universal din 1993), peșterile Eyzies și Lascaux (sud-vestul Franței) etc.

Edificii și locuri cu Importantă istorică

Acestea sunt răspândite în toate ariile populate ale globului, purtând amprenta culturilor și civilizațiilor specifice fiecărei arii geografice. Cele mai cunoscute și căutate ca obiective turistice sunt cele aparținând marilor civilizații.

Din perioada antică, de strălucire a civilizației elene, se mai păstrează unele monumente aflate în diferite faze de degradare. Acropole din Atena\* fortăreața construită în timpul înfloritor al lui Pericle (sec. al V-lea î.Hr.), pe ruinele unei așezări neolitice, impresionează prin perfecțiunea artei clasice elenistice.

Castrale romane datează din perioada de glorie și extindere a imperiului din bazinul Mediteranei către centrul și nordul Europei, până spre Asia Mică. Ele au fost construite cu rol de întărire a granițelor recent cucerite ale imperiului. Deși erau construcții solide, majoritatea au fost distruse după căderea imperiului în etapele istorice următoare, sub copleșirea popoarelor migratoare. Dintre acestea se mai păstrează doar unele părți ale castrelor de la York, Chester, Bath (Anglia). Tot din această perioadă datează unele castru romane pe teritoriul țării noastre, prea puțin păstrate: Apulum (Alba Iulia), pe Dealul Cetății, distrus de construcțiile medievale; Potaissa (Turda); Porolissum (Moigrad, jud. Sălaj); Micia (lângă Deva); Râșnov (Cumidava); Olteni (Covasna).

Evul mediu este marcat de numeroase construcții, repere pentru această perioadă istorică, presărate în tot spațiul locuit, mai ales în cel european, dar și în cel asiatic și american.

*Unul dintre cele mai importante vestigii din perioada feudală timpurie (sec. VII-X) este complexul rupestru de la Basarabi din Dealul Tibișirului (Dobrogea). Complexul constă în mai multe biserici, morminte, galerii funerare, locuințe, săpate în cretă.*

*Obiectele descoperite, inclusiv osuarul, se păstrează la Muzeul de Arheologie din Constanța.*

*Castelele perioadei feudale (medievale)* au fost construite ca locuințe ale feudalilor în interiorul proprietății lor. Castelul îndeplinea rol de sediu al autorității economice, administrative, politice și militare din regiune. Fiind simbolul puterii feudalilor, ele au constituit edificii întărite cu ziduri și turnuri de apărare cu creneluri, contraforturi, șanțuri periferice umplute cu apă, poduri mobile etc. Mărimea și stilul arhitectonic erau menite să asigure și să apere viața feudalului, dar și să arate puterea lui. Greu de întreținut în timpurile actuale (unele se află în stare de deteriorare gravă) și cu un grad de confort depășit, au căpătat alte destinații decât cea inițială (multe servesc drept muzeu). Au un grad mare de atractivitate, indiferent de gradul lor de conservare.

*Castelele fortificate* se impun în peisaj nu numai prin caracterul construcției, ci și prin așezarea lor în locuri înalte, izolate, din zonele deluroase și montane. Astfel de exemple sunt numeroase în Franța (castelul din Foix, situat pe drumul ce leagă Franța de Spania prin Andorra, pe versantul nordic al Pirineilor, castelul din Lourdes), în Spania (castelul Urgel amplasat pe versantul sudic al Pirineilor), castelul din Salzburg situat pe o cuimă stâncoasă, pe lângă care curge râul Salzach. În țara noastră, în categoria castelurilor fortificate se încadrează castelul Bran, castelul Huniazilor, situate în locuri izolate de unde domină peisajul înconjurător. Unele castele au fost amplasate în locuri izolate pe promontorii stâncoase, pe culmile înconjurate de versanți abrupti de unde aveau o largă perspectivă spre regiunile înconjurătoare (castelele de pe Valea Rinului, din Tirol, Pirinei, sau din regiunea Prealpiilor). Unele castele sunt asociate de povestiri care le dau o aură de mister (castelele cu fantome din Insulele Britanice, dintre care Warwick). În Europa există castele vestite în sudul Spaniei, în Elveția, Franța (Fontainebleau), Germania (Heidelberg), Cehia (Hradčany).

*Castelele construite în locuri pitorești*, în mijlocul unor domenii întinse, înconjurate de parcuri și grădini, cu nenumărate drumuri de acces, sunt simbolul unor perioade în care preamărirea gloriei și abundența își dădeau mâna într-un peisaj minunat. Castelele din Franța, răspândite peste tot, s-au particularizat pe regiuni geografice. Dintre cele mai cunoscute sunt cele 17 castele dintre Angers și Bourges în Valea

Loarei, o ilustrare minunată a epocii feudale și a diferitelor stiluri la modă; între care mai cunoscute sunt: Chambord (înconjurat de un parc național cinegetic), Chenonceaux (cu parcuri italiene), Amboise (sec.XV-XVI), Blois, Cheverny, Angers, Chinon, Chaumont-sur-Loire, Tours, Saumur, Azay-Le-Rideau.

Renumele acestor castele este dat de istoria lor vestită, de frumusețea arhitecturii ca și de prezența unor mărturii ale trecerii unor mari personalități ale timpului. Castelele din North Cornwall, de pe litoralul britanic, aparținând perioadei evului mediu, sunt intrate în circuitul turistic (cele de la Landhyrock, Pencarrow și Prideaux Place).

Interesul pentru castelele medievale s-a pierdut treptat, pe măsura dispariției conjuncturii economice și sociale, a motivației care le-a generat. Funcția de apărare lasă loc treptat funcțiilor politice, administrative sau rezidențiale cu numeroase elemente artistice. Ele fac loc treptat, în secolele următoare, palatelor deschise și luminoase, cu încăperi mai confortabile, înconjurate de parcuri și grădini, toate la un loc înțesate de numeroase opere de artă.

Palatul Versailles este cel mai mare complex baroc realizat în evul mediu (1643-1715), în Franța, mărturie a bogăției și extravagantei manifestate de Ludovic al XIV-lea, Regele Soare. Este înconjurat de un parc cu plante rare, fântâni și bazine cu apă, printre care se află o serie de clădiri care adăposteau dregătorii, oaspeții, nobilii și guvernele Franței. În parc sunt așezate numeroase statui ce înfățișează personaje mitologice în mărime naturală (Atena, Artemis, Hercules, Afrodita etc.). Tot aici se află Marele și Micul Trlanon. În interiorul curții se înalță statuia ecvestră a regelui Ludovic al XIV-lea. Interioarele luxoase au fost realizate din materiale prețioase de natură diversă (bronz, marmură, lemn aurit, țesături, sticlărie scumpă), la care se adaugă colecțiile de picturi și sculpturi.

Alte palate de o mare frumusețe sunt Bucklingham (Anglia), Schonbrunn (Austria), Petrodvoreț (Rusia). /

Castelul Peleş (970 m altitudine) este construit pe stânga văli sălbatice a Pelișorului, pe locul numit „Zănoaga Peleşului”, și a aparținut lui Carol I. Construcția s-a realizat în mai multe etape în perioada 1875-1914 de către arhitectul vienez Doderer, înlocuit cu I.Schultz. În timpul războiului de independență se întrerup lucrările, dar se reiau în 1879. Din 1896 se reface și se mărește sub conducerea arhitectului ceh Karel Liman,

până în 1914. La exterior este un amestec de stiluri: renașterea germană cu chalet elvețian; în interior: renașterea germană, italiană, engleză, baroc, rococo hispano-maur. Lipsește stilul românesc. În interior, arta aplicată și decorativă este desăvârșită: numai Holul de onoare a fost decorat de 140 artiști. Tablouri de Rembrandt (Haman cerând iertare Esterei), Tiepolo, Cornelius de Wael O'Connell, August Becker, Huguen Verborckhoven, Gustav Klimt, copii din școala lui Rubens și Correggio. Alte săli, în ordinea vizitării: Sălile de Arme, Anticamera și Cabinetul de lucru, Biblioteca, Sala de Consiliu, Sala de muzică, Sala Florentină, Sala coloanelor sau a oglinzilor; Sufragia, Sala Maură, Salonul francez, Salonul turcesc, Teatrul. Parcul creat în Jurul castelului a fost imaginat de fostul grădinar al împăratului Maximilian.

Unele palate au fost transformate în reședințe oficiale (Palatul Buckingham din Marea Britanie, Hradul din Cehia, Palatul Cotroceni din București) sau în muzee (Palatul Regal din București).

Cetățile sunt construcții masive, înconjurate de fortificații sub forma zidurilor, bastioanelor și a șanțurilor periferice umplute cu apă. În interiorul lor locuia o populație mai mult sau mai puțin numeroasă nevoită în permanență să se apere. Cetățile au apărut ca formă de habitat încă din antichitate, fapt atestat de vestigiile rămase din vetrele lor. Sunt renumite cetățile grecești înființate în perioada expansiunii și colonizării țărmului Mediteranei și a Mării Negre, din care se păstrează până astăzi unele ruine exhumate: Micene, Evitria, Tomis, Callatis, Histria etc. Poziția lor actuală, uneori departe de țărm, stă mărturie evoluției geologice a țărmurilor, a luptei continue dintre uscat și apă. Locurile pe care s-au aflat cetățile antice sunt căutate astăzi nu datorită ruinelor prea puțin sugestive sau bine păstrate, ci datorită faimei lor istorice sau lirice. Acest aspect relevă faptul că, pentru exploatarea eficientă a unor astfel de resurse turistice, vizitatorii trebuie să aibă un grad de cultură care să le permită să savureze semnificația locurilor.

*Cetatea Troia* datează dintr-o perioadă anterioară colonizărilor grecești, feniciene sau romane. Troya (Truva numele turcesc al Troyei), locul mitologic descris de Homer în Iliada și Odiseea, a fost multă vreme pierdut în negura istoriei, până când Heinrich Schliemann, pasionat arheolog amator, l-a readus în discuție (sf. sec. al XIX-lea).



Bogățiile (aur, bijuterii, vase, pumnale etc.) găsite în șanțul săpat în Dealul Hisarlâk de cei 150 muncitori conduși de el l-au făcut să creadă că a găsit Troya. O serie de alți cercetători arată că aceasta nu este Troya lui Homer, ci urmele rămase dintr-o civilizație din epoca timpurie a bronzului, mai veche ca Troya, cu 1 200 de ani. Mai multe niveluri de ocupație sunt disputate și argumentate. Peste cea dintâi așezare, ridicată între anii 3000-2500 î.Hr. (epoca timpurie a bronzului), s-au suprapus alte opt așezări, reprezentând tot atâtea perioade istorice, ultima, cea mai apropiată de zilele noastre (350-400 d.Hr.), având cea mai mare suprafață. Marea și-a retras apele în mai multe faze de evoluție, în particular în această parte egeeană a Mediteranei. Locurile de acostare ale navelor de altădată, ce au adus gloria locului (lupta îndelungată pentru cucerirea Elenei), au rămas la mare distanță de ruine. Din legenda împletită cu istoria, au rămas ruinele de la suprafață și altele nedezvelite încă în subteran, aparținând diferitelor civilizații la sud de Canakkale, pe șoseaua ce duce spre Izmir).

Pe teritoriul țării noastre se cunosc cetăți din epoca preistorică (prima epocă a fierului), și anume: cetatea de la Teleac din județul Alba și cea de la Ciceu-Corabia din județul Bistrița-Năsăud. Cetățile dacice sunt răspândite mai ales în Transilvania. Sarmizegetusa Regia în Munții Orăștiei era capitala Daciei, înconjurată de o centură de cetăți cu rol de apărare (Costești, Piatra Roșie, Blidaru). Marea majoritate a cetăților dacice au fost distruse în timpul cuceririi romane și înlocuite cu cetăți noi peste care au apărut construcțiile specifice epocii feudale. O astfel de istorie au cetățile de la Alba Iulia, Piatra Craivii, Cluj-Napoca etc.

*Cetățile feudale se caracterizează prin ziduri masive și fortificații, apărute din necesitatea apărării în fața dușmanilor, dar și a perfecționării tehnicilor de luptă. Cetățile Vienei, Bratislavei și Budei (pe malurile Dunării), Constantinopolului (pe malurile Bosforului), ca și micile cetăți de la Suceava și Târgu Neamț, situate pe înălțimi protejate și natural, au suportat destul de bine atacurile Imperiului Otoman. Pe teritoriul actual al țării noastre există numeroase cetăți medievale, toate apărute din nevoia de apărare. Pe teritoriul Moldovei sunt renumite cetățile ridicate în timpul lui Ștefan cel Mare (Soroca, Orhei, Cetatea Albă). În Transilvania, mult mai numeroase și mai bine păstrate sunt cetățile din piatră, pământ și lemn de la Deva, Alba Iulia, Vurpăr, Turnu Roșu, Făgăraș, Rupea, Sighișoara, Bologa, Ardud.*

În Transilvania sunt răspândite *cetățile țărănești*, ce aparțineau obștilor sătești.

Transilvania, marcată de conviețuirea multiseclară a comunităților română, maghiară și germană, prezintă o caracteristică unică în lume: aceea de a se fi păstrat aici, un număr mare de biserici întărite și de biserici-fortărețe. Apariția și dezvoltarea acestor fortificații sunt legate de istoria frământată a Transilvaniei, începând cu invazia tătarilor, de la 1241-1242, continuând apoi cu incursiunile turcilor (1395) și cu înfrângerea de la Mohacs (1526).

Primele cetăți au apărut începând cu secolul al XIII-lea, o dată cu stabilirea sașilor în Transilvania. Ulterior (mai ales în secolele XIV și XV), au fost construite astfel de biserici și cetăți în aproape toate localitățile importante ale Transilvaniei în care locuiau germani. Aceste cetăți sunt constituite dintr-o biserică înconjurată de unul sau de mai multe ziduri de apărare, în construcția lor fiind folosite piatra și lemnul. Biserica, inițial catolică, a devenit protestantă (lutherană), o dată cu acceptarea Reformei de către etnicii germani.

Construite inițial în scopul apărării împotriva invaziilor tătare și turce, bisericile-cetate au devenit în timp centrul comunităților săsești constituind un mijloc de păstrare a valorilor culturale. *Primele cetăți au fost construite în stil romanic, iar ulterior în stil gotic, cu influențe baroce sau chiar rococo, în special la interioare. Bisericile din interiorul cetăților au fost construite în stiluri diferite: unele sunt biserici „sală” constituite dintr-o singură navă centrală, sau pot fi biserici cu trei nave, adică una centrală și două laterale.*

*Din totalul celor aproape 300 de biserici fortificate, construite între secolele al XV-lea și al XVIII-lea, astăzi se pot vizita aproximativ 150, majoritatea fiind situate în sudul și sud-estul Transilvaniei.*

Dintre acestea amintim: Biserica fortificată din Biertan (1224), în patrimoniul universal din 1993; Cetatea fortificată de la Prejmer (sec. XIII); cetatea fortificată de la Hărman (1290); cetatea de la Râșnov (sec. XIV - XVII); Rupea (Cetatea Cohalmului, sec. XIII-XVII); Cetatea de la Codlea (numită și „Cetatea Neagră construită între 1211 și 1225 de către cavalerii teutoni, cu scopul de a apăra granița de sud-est a Transilvaniei); Cetatea de la Sânpetru (din secolele XIV-XV); biserica evanghelică de la Cristian, (construită în stil romanic în secolul XIII și fortificată în sec. XVI);

Câlnic - biserică fortificată (construită în stilul locuințelor fortificate ale conților 1260, este unică), etc.

Biserici fortificate sunt și la: Âlbiș, Bodoc (din secolul XV), Ghidfalău (biserică fortificată din secolul XIII, construită în stil romanic, cu refaceri ulterioare gotice și baroce), Zăbala (biserică din secolul XIV cu tavan pictat cu motive populare în anul 1752 și fortificată cu ziduri de în cintă), Viscri (o fortăreață care protejează o biserică din secolul al XII-lea). Alte biserici fortificate, dar mai puțin cunoscute sunt cele de la: Cața (sec.XII-XV), Cincșor (sec.XV), Cincu (biserică evanghelică fortificată, în stil romanic, sec.XIII-XVI), Feldioara (cetate țărănească sec.XV), Ghimbav (cetate țărănească cu biserică evanghelică în incintă - sec.XV), Zagon (sec.XIX'), Mărtiniș (sec.XV), Saschz (sec.XIV), Agnita (sec.XIII-XVI), Marpod (sec.XV-XVI), Dealu Frumos (sec.XIII-XVI), Hosman (sec.XV- XVI), Metiș (sec.XIII-XVI), Roșia (sec.XIII-XVI), Vurpăr (sec.XIII), Vulcan (biserică din secolul XV și fortificată în 1521).

O serie de orașe actuale au avut un nucleu inițial numit cetate: Craiova a fost denumită „cetatea Băniei“, Bucureștiul „cetatea lui Bucur“, Timișoara „cetatea lacustră“, Brăila „cetatea de pe malul Dunării“ și Târgoviște „cetatea de scaun“. Ziduri din arhitectura cetăților de altădată se mai păstrează la Brașov, Sibiu, Sighișoara, Bistrița. Acestea dau farmecul locurilor și constituie puncte de vizionare intrate în tururile orașelor.

În Europa, numeroase mari orașe actuale au un nucleu vechi, pito resc, ce constituie parte a cetăților antice sau medievale: Paris, Strasbourg, Moscova, Sankt Petersburg, Kiev, Budapesta, Praga, Bratislava etc. Dispu nerea cetăților a fost impusă de funcția de apărare îndeplinită. Fragmente mai mult sau mai puțin bine păstrate arată că ele au fost construite de-a lungul frontierelor din vremea aceea (Moldova), pe axele de intensă circu lație (Damasc, Babilon), în lungul fluviilor (Praga, Bratislava, Budapesta, Paris) și pe malul mărilor (Veneția, Genova, Dubrovnik, Constantinopol etc.). Peisajele în care se încadrează aceste cetăți, ca și modul în care sunt întreținute, contribuie la sporirea gradului de atractivitate.

*Fortificațiile* construite cu rol de apărare apar, fie separat sub forma zidurilor și turnurilor, fie induse unor ansambluri arhitecturale (cetăți, cas tele, forturi). Ele au evoluat de la o perioadă istorică la alta, chiar și în cadrul aceleiași regiuni.

*Marele Zid Chinezesc este obiectivul turistic cel mai important din această categorie dar și din China. Cu o vechime de peste 2000 ani rămâne una dintre minunile lumii, care în 1987 a intrat în patrimoniul UNESCO. Acesta are o lungime de peste 5 000 de km și se întinde în partea vestică a țării, din provincia Gansu până în peninsula Liaodong. Este cea mai grandioasă construcție antropică de la începutul omenirii până astăzi, construită cu scop de apărare în fața hoardelor de mongoli și alți migratori. Este format dintr-o serie de ziduri construite și reconstruite de mai multe dinastii pe parcursul a 1 000 de ani, și care, chiar dacă serveau aceluiași scop, reflectă lumile - cea naturală și cea culturală - care le-au ridicat. Inițial a fost conceput ca fortificație defensivă de către trei dinastii: Yan, Zhao și Qin, independent pentru fiecare dinastie. A devenit „mare“, atunci când împăratul Qin Shihuang a hotărât unirea acestor ziduri (care a durat 10 ani) pentru a opri invaziile hunilor, după unificarea Chinei în 214 î.Hr. Zidul nu servea doar apărării, ci era și un simbol al puterii împăratului. Amenajarea turistică a zidului s-a făcut doar pe un sector din apropierea Beijingului, cel mai recent și mai bine conservat, construit în timpul dinastiei Ming. Este singura construcție văzută și de pe Lună, mărturia muncii și a perseverenței civilizațiilor ce s-au succedat pe teritoriul imens al Chinei de astăzi.*

*Turnurile de apărare și pază completează multe dintre construcțiile ce au avut rol de apărare al unei cetăți sau așezări. Erau construcții masive, situate pe înălțimi, în locuri izolate care permiteau o mare vizibilitate de jur împrejur (Turnurile din La Rochelle - Franța, York - Marea Britanie). În țara noastră se mai păstrează: Turnul Chindiei din Târgoviște, fostă capitală a Țării Românești; Bastionul Croitorilor din Cluj-Napoca; Turnul cu Ceas din Sighișoara; Turnul Scărilor, Turnul Sfatului, Turnul Olarilor, Turnul Pielarilor din Sibiu). Cu denumirea de turn întâlnim și Turnul Londrei, care este de fapt un castel medieval din Anglia, împodobit cu mai multe turnuri.*

*Forturile sunt construcții masive, întărite, cu un număr mare de turnuri de observație și creneluri. Rolul strategic derivă din necesitatea de apărare a proprietăților recent dobândite» în perioada expansiunii spre vest, sau a „goanei după aur,, a fluxurilor de emigranți în America de Nord (SUA și Canada). Vechimea și gradul lor de păstrare descrește de la estul continentului America de Nord către vest, conform desfășurării*

procesului colonizării. În prezent se mai pot vedea unele dintre aceste construcții în estul SUA (New England) și în sud-vest (California), ca și în provinciile Quebec și Ontario din Canada. Denumirea de „fort“ a rămas în numele unor localități până astăzi (Fort Lauderdale în Florida). Pe teritoriul Americii Latine se mai păstrează elemente ale forturilor din zona andină.

### Construcții și lăcașe de cult

*Construcțiile religioase* au fost ridicate în locuri retrase, chiar ascunse, pentru meditație sau rugăciune. De la peșterile și grottele utilizate inițial în acest scop, oamenii și-au construit treptat altare de cult care au îmbrăcat diferite forme. Formele lor, ca și modul de amenajare și decorare, au progresat o dată cu dezvoltarea societății și s-au diversificat ca urmare a varietății religiilor, tradițiilor și vechimii populării regiunii. Ele au devenit obiective turistice, răspândite pe toate continentele, unde îmbracă culoarea locală, specifică. Aceste edificii se află în grade diferite de păstrare, în funcție de distrugerile pe care le-au suferit: bisericile creștine din unele părți ale Europei au fost distruse de către turcii cuceritori în perioada extinderii imperiului din evul mediu, templele aztece și incașe de către conchistadori, numeroase lăcașe de cult din estul Europei au fost distruse de către regimurile comuniste. Există totuși câteva exemple în care valoarea monumentelor le-a salvat de la pieire: catedrala Sf. Sofia din Constantinopol a fost ocrotită de către turci, catedralele din Moscova (Vasili Blajenii), Zagorsk, Vladimir, Suzdal etc. Au fost salvate în timpul regimului sovietic (în condițiile în care multe biserici au fost închise sau transformate în depozite).

Edificiile cu funcție religioasă care au intrat în circuitul turistic sunt specifice cultelor pe care le servesc: temple, sanctuare, biserici, catedrale, mănăstiri, moschei, sinagogi, mausolee, cimitire.

*Templele* au fost construite încă din timpuri preistorice, ca o casă a divinității pe pământ, pentru preaslăvirea căreia, imaginația nu a avut limite. Primele temple au fost amenajate în *peșteri* având altare, iar unele erau decorate cu picturi. Mai târziu au fost săpate *templele subterane* sculuate (speosuri). Cele mai cunoscute sunt în insula Elefanta în apropierea țărmului vestic al Indiei, nu departe de orașul Mumbai (Bombay). Templele indiene sunt săpate în granit, iar tavanul se sprijină pe statui și coloane de dimensiuni uriașe dedicate divinităților indiene: Brahma, Shiva și Vishnu.

Templele subpământene de la Ellora, tot în India, cu aspect monumental, poartă numele divinităților cărora le-au fost închinare: Kaiiasa, Visnacarna, Indra etc.

Speosurile egiptene din valea Nilului (Nubia Inferioară) sunt cunoscute prin templele de la Abu Simbel, ce conțin un mare număr de statui. Speosurile din valea Nilului sunt depășite de marile temple construite la suprafața pământului la: Kamak (cea mai mare suprafață cu construcții religioase din lume), Luxor, Teba, Napata. Ele sunt alcătuite din coloane de mari dimensiuni, sfîncși și statui uriașe, săli grandioase ce atrag nenumărați turiști.

În Grecia, templele sunt printre cele mai importante obiective turistice, răspândite pe tot teritoriul. La Delphi se păstrează incinta și coloanele templului lui Apollo; la Olimpia se află templul lui Zeus și tot aici a fost un templu al Herei; templele Artemisei de la Delos și Efes și templul lui Zeus de la Samotrace etc. Dintre construcțiile cu funcție religioasă aparținând antichității grecești, cel mai bine conservat și cel mai mult vizitat de turiști este complexul arhitectural Acropole din Atena.

*Acropole din Atena reprezintă un complex sacru, ridicat pe un platou carstic (270 lungime și 160 m lățime), cu 50 m deasupra capitalei elene. Construcțiile mai vechi au suferit mai multe perioade de distrugeri și refaceri iar complexul actual datează din timpul lui Pericle (sec. al V-lea î.Hr.) și conține edificiile emblematice ale Acropolei: Propileele, Templul Atenei Nikê, Erehteionul (cu Cariatidele), Parthenonul. Din măreția edificiilor construite aici, timpurile agitate au lăsat doar ruine (parțial restaurate).*

O mulțime de temple, renumite atracții turistice, se află răspândite în spațiul asiatic: templele Mudhera, Kanarak, Mysore în India; templele din Nara și Kyoto în Japonia; templele de la Datong, Lushan, Nanjing, Luoyang, Lhasa din China, Bamiyan în Afghanistan. Influențele indiene și chineze s-au răspândit nu numai în Japonia, ci și în tot sud-estul Asiei: templele Wat-Arun din Bangkok din Thailanda, Angkor Thom și Angkor Vat din Cambodgia, templul Borobudur din insula Java.

*Templul Borobudur a fost construit în sec. VIII-IX, ca templu fune rar sau loc de pelerinaj sau pentru cultul familiei regale. Bogăția templului (basoreliefuli, statui, panouri decorative etc.) a zăcut ascunsă sub vegetația junglei mai multe secole.*

Pe teritoriul Americilor, vechile civilizații (toltecii, olmecii, aztecii, mayașii, incașii) au ridicat temple impunătoare în Mexic și pe platourile înalte din Munții Anzi. Relieful accidentat și aerul rarefiat al înălțimilor (de peste 4 000 m) constituiau elemente naturale de apărare. Multe dintre ele atrag și prin poveștile misterioase răspândite despre locurile în care au fost amplasate (Templul Broaștelor din Teotihuacan și Templul Soarelui din Machu Pichu).

*Sanctuarele* au fost suprafețe delimitate prin pietre sau ziduri, având destinație religioasă. Erau foarte răspândite în Grecia antică, în legătură cu mitologia bogată a acestui popor. În interiorul lor erau amplasate templele și alte construcții religioase. Sanctuarul din Delphi dedicat lui Apollo era cel mai faimos. Dintre celelalte sanctuare (în jur de 20), mai renumite erau: Olimpia, Epidaur, Delos, Dodona, Patras, Didzna etc. Sanctuarele au proli ferat și în credința shintoistă din Japonia: Nagoya, Nikko, Izumo etc.

*Bisericile* sunt edificii religioase care atrag turiști datorită funcției lor, vechimii sau noutății (în ultimii ani se remarcă stilul arhitectonic modern, preferat în construcția noilor biserici), dar și prin specificul arhitecturii, al decorațiilor interioare. Bisericile vechi sunt renumite în spațiul european, în special în Italia, Franța și Peninsula Balcanică (Grecia, Bulgaria). Bisericile din America datează din secolul al XVI-lea, după expediția lui Columb.

În țara noastră, întâlnim nenumărate biserici în toate satele, cu stiluri arhitectonice foarte variate și cu vechime diferită, unele dintre ele câștigându-și un renume și intrând în circuitele turistice. Printre cele mai vechi biserici sunt cele construite din piatră în interiorul arcului carpatic: bisericile din Densuș (Țara Hațegului), Sântămăria Orlea, Streisângeorgiu, Râmeți, Scheii Brașovului etc. Bisericile din nordul Moldovei (Arbore, Moldovița, Sucevița, Voroneț, Humor, Probota) au intrat în patrimoniul național și universal (vezi *Mănăstirile*).

#### *Bisericile fortificate din Transilvania*

Unele biserici au fost întărite cu fortificații de tipul zidurilor, contra forturilor sau turnurilor pentru a fi mai bine apărate. Un exemplu este biserica evanghelică din Sebeș, monument reprezentativ al stilurilor romanic și gotic din sudul Transilvaniei (sec.XIII). Sistemul de fortificații ca și picturile și sculpturile aparțin sec. al XVI-lea.

Tot în Transilvania întâlnim bisericile fortificate de la Cristian (sec. XIII), Cisnădie (sec. XIII), Cisnădioara, Cincu, Hărman, Rotbav, Biertan (sec. XIII), Saschiz, Axente Sever, Feldioara, Codlea, Sibiu (biserica Sf. Maria sec..XIV-XV) etc. (vezi *Cetăți fortificate din Transilvania*).

O categorie de construcții bisericești cu mare valoare turistică sunt *bisericile din lemn* cu o arhitectură specifică în Maramureș, Sălaj și Munții Apuseni, Arhitectura acestor biserici se caracterizează prin turlile înalte și înălțimea apreciabilă în raport cu suprafața bazei de susținere. Dintre cele mai reprezentative sunt bisericile din Maramureș (Surdești, Șugatag, Ieud, Bogdan Vodă, Cușeni, Dragomirești, Libotin); Sălaj (Agriș, Fildu de Jos, Cizer); Apuseni (Rieni, Lazuri, Vidra, Gârda de Sus).

În spațiul geografic european există biserici celebre, aparținând diferitelor perioade istorice și unor stiluri arhitectonice diferite. Cele mai renumite sunt cele din Italia (bisericile din Perugia, San Ambrogio din Milano - sec.XI), Franța, Germania, Cehia, Ungaria (Sfântul Ștefan din Budapesta), Rusia, Ucraina (Sfânta Sofia și Pecerska Lavra din Kiev), Turcia (Sfânta Sofia) etc.

Bisericile pictate în interior, frumusețea și vechimea icoanelor, ca și numeroasele obiecte vechi de cult sporesc renumele unor biserici. Dintre bisericile pictate din România, în afara celor din nordul Moldovei, menționăm bisericile din Hălmagiu, Almașu Mare, Ocna Sibiului, Densuș, Sighiștel, Remetea (sec.XIII-XIV) și bisericile de la Moisei, Libotin, Susenii Bârgăului, Săliște, Făgăraș (sec.XVII)

*Catedralele* sunt răspândite în regiunile în care creștinismul are mulți adepți (Europa, Americile). Catedralele sunt construcții impresionante prin dimensiuni și cu o arhitectură de excepție (stil romanic, baroc, gotic, rococó, clasic, neogotic).

*Catedrala Sf. Sofia (Aya Sofia) din Istanbul (Constantinopol) este o capodoperă a stilului romanic, construită de către împăratul Iustinian în anul 537. Măreția catedralei i-a impresionat până și pe cuceritorii turci selgiucizi, conduși de sultanul Mohamed al II-lea, determinându-i să o salveze de la distrugere. Impresionează interioarele mari, cupola cu diametrul de 33 m și înălțimea de 45 m, la baza căreia se află 40 de ferestre, picturile.*

În Italia, Basílica San Marco din Veneția (sec. X), catedralele San Vitale, San Appolinario din Ravenna, St. Rufinus din Assisi sunt cunoscute prin arhitectura lor în



stil romanic și prin valoarea mozaicurilor din marmură, sidef, aur, argint și pietre prețioase. În același stil sunt construite catedra lele din Pisa, Florența (San Miniato al Monte), Monreale.

Catedrale renumita construite în stil romanic sunt în Germania la Mainz, Worms, Limburg, Speysr; în Franța la Paris, Angouleme, Strasbourg în Anglia la Durham, în Spania Ia Santiago de Compostella, în Bulgaria, Sf. Sofia din Sofia, Polonia (Wawei în Cracovia), Croația (Dubrovnik).

*Catedrala Santiago de Compostella, supranumită Ierusalimul Occidentului, a devenit centrul unui mare pelerinaj (adăpostește mormântul Sf. Ioan).*

În țara noastră catedrale renumite sunt la Alba Iulia (Catedrala romano-catolică, stil gotic), Iași (Trei ierarhi),

Sub influența renașterii italiene în arhitectura europeană au apărut stilurile baroc și clasic cu numeroase reprezentări în arhitectura catedralelor. Barocul s-a afirmat în Spania (Salamanca și Madrid) și s-a răspândit în tot spațiul latino-american. Catedrale în stil baroc există în Germania, Austria, Rusia. În țara noastră stilul se regăsește în construcția catedralei romano-catolice din Oradea. În Italia arta barocului este excepțional reprezentată în catedrala San Pietro din Roma, considerată cea mai mare construcție religioasă din lume (15 000 m<sup>2</sup> suprafață, 143 m înălțime, 868 coloane de marmură). Cupola și nava centrală ca și statuia Pieta din prima capelă sunt opera lui Michelangelo. Catedrala din Ravenna are o fațadă în stil gotic.

Stilul clasic este răspândit mai ales în Franța și Anglia (Saint Paul din Londra, 1675).

Stilul gotic în arhitectura catedralelor are cele mai minunate reprezentări pe teritoriul Europei. Sunt renumite catedralele din Franța (Notre Dame din Paris, Reims, Amiens, Chartres), din Anglia (Londra, York, Salisbury, Canterbury), din Germania (Köln, Ufm, Freiburg), din Spania (Sevilla, Leon, Burgos), din Italia (Milano, Siena, Orvieto, Perugia, Gubbio), din Austria (Viena și Linz), Cehia (Praga), Polonia (Cracovia), Ungaria (Budapesta).

În România, cele mai frumoase catedrale sunt în Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Timișoara, Sibiu, Iași, București.

*Catedrala Notre-Dame a fost construită între 1163 și 1345 și a servit ca loc de încoronare al regelui Henric al IV-lea și al împăratului Napoleon Bonaparte.*

*Catedrala din Chartres (1194-1260) este renumită prin suprafața vitraliilor (2 500 m<sup>2</sup>) și prin albastru de Chartres. Conține un număr mare de figuri sculptate, dintre care unele întruchipează ilustrații exponenți ai celor 7 arte liberale. Ca arhitectură se remarcă prin două turlă inegale ca înălțime (înalte de peste 100 m) și diferite ca stil.*

Catedrala din Strasbourg (142 m înălțime), impresionantă prin asimetria dată de lipsa celei de a doua turlă, a devenit celebră prin orologiul astronomic și exactitatea funcționării mecanismului său.

Centrul arhitecturii gotice din Italia se află la Siena, cu celebrul Dom din Siena, construit în sec. XII-XIV. Domul din Milano (sec. XIV-XIX) se caracterizează prin diversitatea stilurilor arhitectonice. Conține peste 2 300 de statui, arcade și contraforturi. Este cel mai important obiectiv turistic al orașului Milano.

În Anglia, catedrala din Canterbury (1175-1503), poartă influențe din goticul francez și renumite ferestre ce conțin cele mai vechi vitralii engleze (sec.XII-XJII). Catedrala din Salisbury (1220-1270) a fost ridicată în timpul regelui Henric al III-lea. Se remarcă prin frumusețea sculpturilor fațadei și prin tumul de 45 m înălțime din centru. Domul din York, copie a catedralei Notre-Dame din Paris, a fost locul de încoronare a regilor britanici. Catedrala Westminster din Londra are cele mai mari dimensiuni (156 m lungime, 22 m înălțime).

Catedrala din Köln, construită între 1248-1880, copiază în mare măsură catedrala din Amiens (primul arhitect fiind un francez). Este cea mai înaltă clădire din lume construită din piatră (160 m). Catedrala din Ulm (sec.XIV-XVI) se remarcă prin broderia în piatră a turnului (154 m înălțime). Influența meșterilor francezi s-a făcut simțită nu numai în arta gotică engleză și germană, dar și în cea spaniolă.

În Spania, catedrala din Burgos, vechea capitală a Castiliei (sec.XIII-XV), se remarcă prin porțile monumentale decorate cu basoreliefuluri (Intrarea Mântuitorului în Ierusalim) și picturile lui Murillo și El Greco. Este considerată una dintre cele mai frumoase catedrale din lume, o strălucită manifestare a artei gotice. Adăpostește mormântul lui Rodrigo Diaz de Bivar (Cid Campeador), reprezentat strălucit al evului mediu spaniol.

Catedrala din Leon (sec.XIII-XV) impresionează prin muițimea și frumusețea vitraliilor (862), de mari proporții. Acestea arată influența goticului francez al catedralei din

Chartres. Cea mai impresionantă catedrală spaniolă se află la Sevilla (sec.XV), cunoscută fiind prin cupolele și porțile monumentale cu multe decorații și picturi interioare (Murillo și Jordaens). Adăpostește mormântul lui Cristofor Columb, descoperitorul Americii.

Biserica Neagră din Brașov (1380-1480), construită de meșteri localnici, este cea mai reprezentativă construcție gotică din România. Este o construcție impunătoare prin dimensiuni (89 m lungime, 65 m înălțime), prin fațadele sculptate și prin clopotul său, considerat cel mai mare din țară. Catedrala Sf.Mihail din Cluj (1350-1487) este singura biserică gotică din țară cu secțiune tip hală, cu trei nave și corp poligonal. Decorațiunile interioare de tip baroc și neogotic au fost adăugate ulterior.

Asemănătoare construcțiilor gotice sau celor în stil baroc din Europa apuseană, în răsăritul continentului se dezvoltă arta rusă, care îmbină influențele occidentale cu cele orientale. Așa s-au născut catedralele monumentale din Moscova (Vasili Blajenii, Uspenski Sobor), din Sankt Petersburg (Isakievski Sobor, Kazan), Kiev (Sf. Sofia), Vladimir, Suzdal, Novgorod.

O serie de edificii religioase poartă amprenta unor stiluri mai noi (neogotice moderniste). Catedrala Sagrada Familia din Barcelona (sec.XX), care conține elemente gotice transpuse în plan simbolistic și influențe folclorice. Modernismul în arhitectura catedralelor este exemplificat cel mai bine de catedrala din Brasilia construită de celebrul arhitect Oscar Niemeyer. După cucerirea Americilor, europenii și misionarii în general aduc cu ei curente religioase și stiluri arhitectonice deja încercate, acestea înlocuind vechile temple și altare aztece, incașe etc. Cele mai minunate catedrale au fost construite începând din sec. al XV-ia până în prezent, în majoritatea capitalelor Americii Latine - Ciudad de Mexico, Caracas, Bogota, Lima, Santiago de Chile, Buenos Aires, Rio de Janeiro, Brasilia etc.

Mănăstirile sunt lăcașe de retragere din viața laică a unor persoane ce au chemare spre credință, locuri de smerenie și rugăciune. Ele funcționează în jurul unor biserici sau catedrale. Situate în locuri retrase și pitorești, de o deosebită valoare peisagistică, mănăstirile funcționează ca un model de comunitate, emanată din idealurile comune ale celor ce au ales să locuiască acolo. Un fel de economie autarhică, parcă în afara timpurilor moderne, o valorificare tradițională a resurselor naturale locale și obținerea

unor produse ecologice din moșia proprie, un „surplus“ de chilii curate, sunt tot atâtea motive de atracție turistică în tot timpul anului dar mai ales ia anumite sărbători religioase. Multe dintre ele și-au câștigat un renume bine cunoscut în turism, pentru că au o chemare spre viața liniștită și lipsită de stres, exact ceea ce caută o anumită categorie de turiști. În timpuri istorice, unele mănăstiri au devenit centre de cultură și învățământ, adunând tipărituri, cărți vechi, manuscrise, obiecte de cult. Pe lângă funcția religioasă, mănăstirile au căpătat renume și pentru că și-au dezvoltat funcția turistică, oferind chilii ca spații de cazare și, de asemenea, mâncare specifică, mai ales din propria gospodărie. Mănăstirile au devenit producătoare de articole bisericesti (icoane, mătănii, cărți de rugăciuni, candelă etc.), produse de artizanat cu specific local (ouă decorate pentru Paști, cusături, țesături) și de produse alimentare naturiste, mult căutate de turiști.

Mănăstirile sunt răspândite pe tot teritoriul țării noastre, zona cea mai bogată fiind Bucovina și nordul Moldovei, unde în secolele XV-XVI au fost construite mănăstiri care au rezistat timpului și funcționează și astăzi. Bisericele, precum cele de la: Arbore, Moldovița, Sucevița, Voroneț, Humor (Bucovina), Probota au intrat în patrimoniul național și universal (1993). *„Datorită picturilor murale care împodobesc pereții interiori, cât și cei exteriori ai bisericilor, nordul Moldovei este deținătorul unor lăcașe de cult unice în întreaga Europă“* (Patrimoniul universal, UNESCO, 1998). Prezența lor, perfect armonizată naturii înconjurătoare, amintește de perioada de glorie a Moldovei sub conducerea domnitorului Ștefan cel Mare și a fiului acestuia Petru Rareș. Războaiele purtate de ei, pentru menținerea independenței culturale și politice, în fața expansiunii unor mari puteri sunt immortalizate, alături de scenele biblice, în picturile de pe pereții bisericilor. Arhitectura lor se caracterizează prin contopirea elementelor gotice, bizantine și regionale într-un stil moldovenesc specific: au dimensiuni mici (în jur de 30 m lungime și 15 lățime) comparativ cu catedralele europene, sunt acoperite cu șindrilă, accentul este pus pe tematică și culorile picturii.

*Mănăstirea Voroneț se situează pe primul loc în patrimoniul național. Biserica mănăstirii a fost construită în anul 1488 și are dimensiuni modeste (25,5 m lungime, 10,5 m lățime). Este renumită prin frumusețea frescelor exterioare, care au intrat în*

*arta universală prin renumele dat de „albastru de Voroneț” Construită în stil bizantin, cu acoperișul de șindrilă care depășește cu mult clădirea, a devenit celebră datorită picturilor; dintre care se remarcă „Judecata de Apoi”\**

În Oltenia și Muntenia există un șir de mănăstiri construite în locuri pitorești, la contactul zonei subcarpatice cu munții. Mănăstirile din zona Olteniei au împrumutat din specificul arhitecturii locului și al stilului la modă al perioadei când au fost ridicate, din porunca unor domnitori și cu efortul unor comunități locale.

Cele mai cunoscute sunt mănăstirile: Tismana, Hurez, Bistrița, Polovragi, Arnota, Govora, Cozia, Mănăstirea Argeșului, Mănăstirea Dealu (Târgoviște) etc.

Mănăstirea Hurez, ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu, este monumentul cel mai reprezentativ al perioadei sale. Originalitatea stilului brâncovenesc“ a rămas imprimată în arhitectura mai multor construcții, în special a bisericilor. Ea este sculptată în piatră cu motive renascentiste și baroce adaptate tradițiilor locale. Pictura de pe pereții interiori repetă teme religioase care sunt asociate aici cu reprezentarea chipurilor unor domnitori și ale meșterilor principali. Pridvorul pictat cu coloane sculptate în torsadă amintește de frescele mănăstirilor din Bucovina.

Complexul medieval de la Curtea de Argeș ce cuprinde Mănăstirea Argeșului (inclusiv biserica, ctitorie a lui Neagoe Basarab), se situează pe locul principal din punct de vedere al atracției turistice și al numărului de turiști. Aspectul monumental, sculptura în piatră, ornamentele turelor și ale coloanelor interioare folosesc motive decorative originale. Interioarele cu picturi și obiecte bisericești de mare valoare se asociază cu celebra legendă a meșterului Manole, constructorul său.

Mănăstirile din Transilvania sunt mai puțin numeroase, ca urmare a istoriei zbuciumate a acestui teritoriu românesc și a confruntărilor permanente dintre religiile existente aici. Se păstrează câteva mănăstiri ortodoxe cum ar fi cele de la Râmeți (în Munții Apuseni), Nicula (lângă Gherla), Rohia, Sâmbăta de Sus (lângă Făgăraș). Ele atrag prin frumusețea locurilor ca și prin colecțiile de obiecte bisericești vechi, colecțiile de icoane pe lemn și pe sticlă, covoarele manuale specifice.

În Europa, mănăstirile sunt foarte răspândite. Mănăstirile credinței ortodoxe se întâlnesc în Grecia (Muntele Athos, Ansamblul mănăstiresc Meteora cu Mănăstirea Aghia Triada, Varlaam, Schimbarea la Față, Roussanos, Sfântul Ștefan), Bulgaria (Rila, Nesebar), Ucraina

(Kiev) și Rusia (480 de mănăstiri, dintre care Sfânta Treime de la Serghiev Posad, la 70 km de Moscova), Croația (Dubrovnik). Mănăstirile catolice sunt răspândite în Italia (Montecasino, Pavia), Franța (Mont-St-Michel, Grande Chartreuse, Cluny).

Muntele Athos, regiune muntoasă, solitară, are un aspect unic în lume. Pe o suprafață de 385 km<sup>2</sup> se află 20 mănăstiri (de același tip cu cele de la Meteora și din Peloponez), chilii, colibe, locuri de rugăciune și repaus. Muntele Athos este considerat o „republică monahală autonomă“, populată în exclusivitate de bărbați.

Mănăstirea Mont-St-Michel (fondată în anul 966 de către călugării benedictini care au numit-o „Sf. Mihail în mijlocul mării“) este situată pe o stâncă de granit, o insulă ce iese din apele golfului Saint Malo al Mării Mânecii, în dreptul țărmului Normandiei. Notra-Dame-Saus-Term, partea cea mai veche a abației este originală din acele timpuri. În fiecare an este vizitată de 2,5 mii. turiști ce aduc venituri de 35 mii. de dolari. Pe insulă trăiesc 30 de familii care sunt ajutate în timpul sezonului turistic de vară de circa 600 de persoane. Golful Saint-Malo este renumit prin marea puternică (cca 6 m). La reflux marea se retrage cu 12 km, iar la flux apa înaintează cu aproape 100 m pe minut.

În Turcia, aproape de Trabzon și deci de litoralul Mării Negre, într-o regiune montană sălbatică, se află Mănăstirea Fecioarei Negre de la Sumela (sec. XII), o construcție uriașă de șapte etaje, într-un perete verti cal ce stâncă, deasupra unor ape repezi de munte. Legenda o atribuie fie credinței a doi călugări din Atena, fie, mai probabil, împăraților bizantini din sec. IV, în scopul convertirii nativilor păgâni al regiunii la creștinism. Cert este că mănăstirea a supraviețuit numeroaselor încercări de distrugere și după 1923, anul deportării și evacuării comunității grecești. Reprezintă una dintre cele mai mari atracții turistice a/e coastei Mării Negre, dar pentru a ajunge la ea e necesară o urcare dificilă, pe o cărare de munte prin pădure. Se organizează excursii mai ales în perioada caldă a anului.

În Asia sunt renumite mănăstirile din India (Dzogchen, stabilită în sud-estul Tibetului în 1684, mutată în sudul Indiei din 1950), Japonia (Nara) și China (în Tibet la Lhasa). Moscheile sunt edificii religioase construite de credincioșii islamici (musulmani). Cele mai cunoscute prin frumusețea și măreția lor sunt Moscheea Albastră și Moscheea Valid din Istanbul, Moscheea Kocatepe din Ankara (replica Moscheii Albastre),

Moscheea Selynime din Edirne, Moscheea Kalean din Buhara, Moscheile Bibi-Han și Sir-Dor din Samarkand, Moscheile Hasan, Al Azhar și ibn Tulun din Cairo, Marea Moschee din Cordoba, Moscheea Omeazil din Damasc, Moscheea El Mansur din Marmakech, Moscheea lui Mohamed din Medina, Moscheea Șahului din Ispahan (Iran). Specificul și atracția moscheilor sunt date de minarete, turnurile înalte și suple destinate chemării credincioșilor la rugăciune, decorate cu mozaicuri. Ritualurile specifice, repetate la anumite ore, stârnesc curiozitatea turiștilor ce practica alte religii. Moscheile (geamiile) minorității turco-tătare se întâlnesc și în Dobrogea în comunități mici (Babadag, Tuzla), fiind mai puțin puse în valoare prin turism.

Minaretul moscheii Kalean din Buhara (46 m înălțime) are o scară în spirală ce urcă în vârful ornamentat cu desene geometrice deosebite. Extrem de atractive pentru turiști sînt minaretele Moscheii Albastre din Istanbul.

*Sinagogile (temple de rit iudaic)* au fost construite de evrei ca locuri de rugăciune și păstrare a credinței. Răspândite în tot spațiul locuit de comunități mai mari sau mai mici, templele sînt simbolul puterii neamului, forța care a ținut unit acest popor, în ciuda vicisitudinilor vremurilor care l-a împrăștiat pe tot globul. Sînt ușor de deosebit de biserici, catedrale și moschei, prin arhitectura specifică. Cele mai frumoase sînt în Israel la Ierusalim, Tel Aviv, Haifa. Dintre cele existente în România, menționăm Templul Coral din București, care conține și un *muzeu cu* obiecte semnificative din viața comunității.

Există edificii și locuri care adăpostesc rămășițele pămîntești ale unor personalități sau sînt închinare unor eroi. Din această grupă fac parte mausoleele, cimitirele, piramidele, tumulii și stupele.

*Mausoleele* (denumire provenită de la regele Mausol al Cariei, căruia i s-a ridicat un somptuos monument la Halicarnas, considerat una dintre minunile lumii antice) sînt închinare marilor personalități. Ele au mare răspîndire în India (Taj Mahal din Agra, mausoleele lui Hyrmayoun din New Delhi), Turcia (Mausoleul lui Atatürk din Ankara), Coreea (Mausoleul lui Kim Ir Sen în Pyongyang), China (Mausoleul lui Mao în Beijing), Rusia (Mausoleul lui Lenin din Kremlin, Moscova), mausoleele shogunilor din Nikko și Edo (Tokyo) din Japonia, Franța (Mausoleul lui Napoleon din Domul Invalizilor, Paris). În țara noastră, mausoleul de la Mărășești, ridicat în

memoria ostașilor români căzuți în primul război mondial, intră de asemenea în circuitele turistice.

Ele intră în majoritatea circuitelor turistice și atrag un număr mare de turiști autohtoni în toate anotimpurile anului, care cu pioșenie, respect și credință se închină, dar și curiozitatea unor vizitatori străini în fața unor astfel de locuri.

*Statuile*, ridicate în memoria unor mari personalități, care se multiplică pe teritoriul unei țări, au valoare de simbol pentru un popor: statuia lui Alexandru cel Mare (Salonic), statuia lui Napoleon la Paris, statuia lui Petru cel Mare la Sankt Petersburg, statuia lui Atatürk (în Turcia) etc. Acestea sunt căutate de turiști, nu doar în măsura în care se remarcă prin mărime și frumusețe, ci mai ales în măsura renumelui personalității respective (scriitori, muzicieni, oameni de știință etc).

Multe dintre acestea, în special cele care reprezintă figuri politice, au stârnit un interes vremelnic, de multe ori fiind obiective impuse în circuitele turistice, atât turiștilor interni, cât și străini - statuile ca și muzeele, mausoleele, casele memoriale ridicate în memoria lui Stalin, Lenin, Mao etc. au fost vizitate de un număr foarte mare de oameni. Interesul turistic actual pentru astfel de obiective este extrem de redus.

*Piramidele* au aceeași funcție ca și mausoleele, dar arhitectura lor este mult mai impunătoare. Ele impresionează și astăzi prin tehnica abordată în vechime pentru construirea lor. Construcția și multele labirinte interioare, ca și încăperile secrete greu de identificat, inscripțiile și desenele (unele neînțelese nici astăzi) au țesut o aură misterioasă în jurul lor și le-au făcut renumite. Ele au fost locul de înhumare al regilor Egiptului (Valea Nilului).

*Piramidele egiptene se află la Gizeh (Cairo) și cuprind faimoasele monumente funerare ale lui Kheops, Kefren și Mykerinos ce datează din perioada 2613-2494 î.Hr.*

*Piramidele din America Centrală aparțin perioadei de glorie a civilizației May a (sec. V-VII d.Hr.). Cele mai interesante sunt la Chichen itza și la Teotihuacan. Piramidele mayașe și aztece sunt dispuse sub forma trunchiurilor de piramidă pe a cărei platformă superioară se afla un observator astronomic sau pe altele se desfășurau diferite ritualuri. La Teotihuacan (Mexic) se află unele dintre cele mai spectaculoase - piramida Soarelui și piramida Lunii, fiind construite de civilizația Maya. Complexul include 600 de piramide de diferite mărimi, cea mai cunoscută fiind Piramida*



*Soarelui, construită între 1-250 î.Hr. și descoperită în 1971. Construirea ei deasupra unei peșteri naturale se datorează credinței mesoamericanilor că peștera este o poartă spre lumea spirituală și de aceea aici a fost centrul de desfășurare a unor ritualuri șamaniste într-o perioadă mult mai veche.*

*Piramidele din Egipt și cele din Mexic nu sunt unicele din lume, așa cum s-a crezut. De-a lungul anilor, au fost descoperite piramide, nu doar pe continentele americane și africane, ci și în Europa și Asia.*

*În Peru, în aria orașelor Chiclayo și Trujillo, arheologii au descoperit resturile a 26 de piramide. În „Valea Piramidelor“, cum este numită regiunea, sunt urme ale unei civilizații care a trăit acum 1 500 de ani. În interiorul unei piramide a fost descoperit mormântul lui Sipan, unul dintre cele mai interesante și importante morminte descoperite vreodată. Este mormântul unui lider, care a fost înmormântat nu numai cu o colecție valoroasă de obiecte de artă, ci și cu o serie de oameni și vietăți dragi lui, înmormântate de vii, împreună cu Sipan.*

În China, în provincia Xian, au fost descoperite 90 de piramide, cea mai mare având 300 m, celelalte cu înălțimi de 35 până la 90 m. Piramida Albă (la 100 km sud-vest de orașul Xian), construită acum 4 000 de ani, este cea mai mare dintre ele. Se crede că pereții exteriori au fost inițial pictați în negru în partea de nord, albastru-gri în partea de est, roșu în partea de sud, peretele vestic era alb, iar vârful era galben. A fost cea dintâi descoperită de un pilot american, în timpul celui de-al doilea război mondial. Construcția acestei piramide este similară celor din Mexic, fiind folosit pământ bătătorit și cu pereții exteriori în trepte. Vârfulurile sunt plate la fel ca la piramidele mayașe.

În Irak au fost descoperite urme ale unor piramide, în lungul malurilor râului Eufrat, în regiunea orașului Ur, cunoscut ca vechiul oraș sumerian, aflat la 370 km de Bagdad. Piramidele de aici datează din anul 2000 î.Hr., și sunt construite pe 7 nivele.

În Grecia, piramidele au fost construite din calcare gri, resturile rămase în Hellenikon fiind ale unui monument de cultură antică. Se crede că aceste piramide au fost inițial folosite ca forturi, interesant este faptul că aceste piramide au fost construite cu cca 100 de ani înaintea piramidelor din Gizeh.

Piramidele din Spania (I-le Tenerife) au fost construite din roci vulcanice de culoare neagră și au o origine controversată. Unii specialiști consideră că sunt simple terase naturale de piatră și nu o creație antică, în timp ce alții susțin contrariul, și anume că acestea au fost construite de oameni, folosindu-se aceleași tehnici de construcție ca și ta piramidele din Mexic, Peru sau Mesopotamia.

Cimitirele reprezintă locuri de atractivitate numai în măsura în care acolo sunt înhumate personalități de renume național sau mondial. Unele dintre acestea intră în circuitele turistice: cimitirul Père-Lachaise (Paris), Arlington (Washington), Piskariovsky (Sankt Petersburg), Novodevici (Moscova), Bellu (București), Eternitatea (iași).

Cimitirul Père-Lachaise. Père François de La Chaise (1624 - 1709) a fost confesorul lui Ludovic al XIV-lea, și a trăit într-o casă de iezuiți reconstruită în 1682 cu aspect de capelă. Proprietatea situată pe versantul unui deal a devenit proprietatea orașului (1804), extinzându-se mai târziu. Printre cei înmormântați aici se află: G. Bizet, G. Rossini, F. Chopin, G. Enescu (compozitori), Beaumarchais, A. Daudet, J. de la Fontaine, Molière, H. de Balzac, M. Proust (scriitori) sau Edith Piaf, Jim Morrison (cântăreți, mormântul acestuia din urnă fiind cel mai vizitat).

### Edificiile culturale

Majoritatea lor păstrează funcția avută inițial sau căpătată în timp. Atributele atractive ale edificiilor culturale provin din exercitarea funcției lor, la care se adaugă uneori și atractivitatea construcției în sine. Astfel de edificii sau urmele lor sunt cunoscute din antichitate până în prezent. Cele mai căutate de turiști sunt centrele culturale de tipul: agora sau forumul, amfiteatrul, teatrul, opera, universitatea, biblioteca, muzeul, casa memorială etc.

*Agora sau forumul (piața centrală a orașelor antice)* este o construcție antică cu elemente arhitecturale care delimitează o incintă, în care se desfășurau principalele evenimente din viața așezării. Era de formă dreptunghiulară sau pătrată, înconjurată de construcții impunătoare. Cele mai cunoscute sunt agora Atenei, a Romei și forumul din Pompei. Ele s-au păstrat până astăzi, oferind milioane de turiști care le străbat, imaginea „pieței centrale“ a metropolelor sau orașelor lumii antice. Forumul din Pompei, cel mai bine păstrat până astăzi (142 m lungime și 38 m lățime),

conservă tribuna pentru oratori, statui ale unor zeități și este înconjurat pe trei laturi de o galerie sprijinită pe coloane, iar pe a patra Satură de templul lui Jupiter.

*Teatrele in aer liber au apărut tot în antichitate-(în 61 î.Hr., la Roma, construite din piatră) și erau construcții de dimensiuni mari. Majoritatea au formă lineară sau curbată în funcție de configurația terenului în care erau amenajate. Teatrele erau construcții întâlnite în toate orașele grecești, cele mai cunoscute fiind în Atena, Olimpia, Micene, Epidaur etc. Mai târziu, ele se regăsesc în orașele romane răspândite pe tot teritoriul imperiului în ascensiune (Orange, Franța este cel mai bine păstrat; Troia, în Turcia). Cea mai impunătoare construcție de acest fel este Colosseumul din Roma.*

*Colosseumul din Roma, ridicat între anii 75-80 d.Hr., în timpul împăraților Vespasian și Titus. Construcția are formă eliptică, o înălțime de 55 m și o capacitate de 55 000 locuri. La intrare au fost ridicate 80 de arcade susținute de coloane. Aceste coloane sunt etajate, în așa fel încât pun în evidență cele trei stiluri ale arhitecturii antice: doric în bază, ionic la mijloc și corintic la ultimele două nivele. Ferestrele erau decorate cu statui. Colosseumul cuprindea, ca toate amfiteatrele, tribune pentru spectatori, arena pentru lupte și culise amplasate sub tribună destinate luptătorilor sau cuștilor pentru fiare.*

În vederea organizării unor spectacole fastuoase, unele *amfiteatre* puteau fi transformate în bazine cu apă. Amfiteatrul din Pompei are tot formă ovoidală și o capacitate de 12 000 locuri. A fost construit în anul 80 î.Hr. fiind printre cele mai vechi din lume. Amfiteatre romane au existat în tot spațiul Imperiului Roman, mai ales în zona Mediteranei, din care se mai păstrează unele fragmente în orașele peninsulei Italice, Franța, Spania, Turcia (Troia), România (Porolissum) etc.

*Operele* folosesc clădiri impunătoare care atrag un mare număr de spectatori și turiști. Ele sunt celebre fie prin seria artiștilor celebri care le-au vizitat, fie prin construcțiile deosebite, unele edificii au o arhitectură modestă, dar sunt celebre prin interpretările unor opere. De exemplu, Scala din Milano utilizează o construcție anonimă în arhitectura orașului. Unele clădiri se remarcă atât prin arhitectură, cât și prin operele celebre puse în scenă: operele din Viena, Paris, New York, Sydney.

*Muzeele* fac parte din edificiile culturale în care sunt adunate colecții importante, reprezentative pentru evoluția societății omenești. Unele muzee atrag în plus turiștii, prin însușirile arhitectonice ale clădirilor în care se află: Palatul Louvre din Paris, Ermitaj din Sankt Petersburg, Sala Armelor din Kremlin, Prado din Madrid. Muzeu de toate tipurile există în toată lumea și ele adăpostesc diferite tipuri de obiecte (tablouri și obiecte de artă, ceasuri, jucării, mașini, etc). Ca importanță, există muzee naționale care păstrează valori artistice colectate din țara respectivă și chiar unele obiecte intrate în patrimoniul cultural al țărilor respective fiind importate. Cele mai multe sunt muzeele regionale care reflectă identitatea unor locuri, iar muzeele locale se referă la valori aparținând unei anumite așezări sau regiunii din imediata apropiere (Muzeul Chihlimbarului de la Colți, județul Buzău, Muzeul Aurului de la Brad).

În funcție de particularitățile obiectelor colecționate, tipologia muzeelor este foarte variată: muzee de artă, de istorie, etnografie, geologice, ale științelor naturii etc.

Dintre *muzeele de artă* ale lumii cele mai renumite sunt Louvre (Paris), British Muséum (Londra), Prado (Madrid), Ermitaj (Sankt Petersburg), Galeriai Tretyakov (Moscova), Galeriai Ufizzi (Florența), Vatican (Roma), Metropolitan Muséum (New York), Musée Royal de Beaux Arts (Bruxelles), Rijks (Amsterdam). Acestea dețin cele mai importante colecții de pictură și sculptură, ale marilor artiști ai lumii.

*Muzeul Louvre, fortăreață medievală, palatul regilor Franței, devenit muzeu în ultimele două secole. Este unul dintre cele mai timpurii muzee din lume (1793 în timpul Republicii Franceze), alături de Muzeul Ashmolean (1683), Muzeul din Dresda (1744) și Muzeul Vatican (1784). Totul a început de la o „sală de antichități”, care a fost deschisă la parter; dar nu pentru public, ci pentru plăcerea unor persoane privilegiate. Ideea unui palat al muzeelor, unde oricine putea vedea colecțiile regale, a apărut în 1747, dar deschiderea oficială a avut loc în 1783.*

Colecțiile datează de la începuturile civilizației antice până în prima jumătate a sec. al XIX-lea, și sunt grupate pe 7 departamente: pictură (cca 6 000 picturi europene, datate de la sfârșitul sec. 'XIII până în sec. XIX), obiecte de artă (mobilă, tapiserii, obiecte din aur și argint, bijuterii, sticlă, faianță și porțelan, bronzuri etc.), antichități orientale (obiecte de pe o arie extinsă, de la Indus până în regiunea mediteraneană),

sculptură (în bronz, marmură, piatră, lemn), antichități grecești, etrusce și romane, departamentul de artă și civilizație africană, asiatică, americană.

Piramida de la Louvre a fost construită de J. M. Pei în 1989, în curtea muzeului, la intrare. Este o construcție interesantă din oțel, sticlă și cabluri.

Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg cuprinde șase clădiri uriașe situate pe malul stâng al Nevei, într-un peisaj nordic, înainte de vărsarea acesteia în Golful Finic. Este un ansamblu arhitectural unic care cuprinde Palatul de lamă (reședința țarilor ruși), Micul, Marele și Noul Ermitaj, Teatrul Ermitaj, Clădirea Administrației, Palatul Menșikov etc. A fost construit după planurile lui Rastrelli (1754-1762), în timpul Ecaterinei a II-a, ca o colecție personală a împărătesei. Muzeul se deschide publicului în 1852. În prezent cuprinde peste 3 milioane opere de artă, ce prezintă dezvoltarea artei și culturii mondiale din epoca primitivă până în secolul al XX-lea. Prin intermediul tehnologiei computerizate, valorile Muzeului de Stat Ermitaj pot fi văzute de un număr impresionant de „vizitatori“ de pe glob, care se adaugă celor ce au șansa de a fi la fața locului.

Muzeul Metropolitan din New York (1870) conține printre cele mai bogate colecții de opere de artă din lume (peste 2 milioane), de la arta veche până la timpurile moderne. Obiectele prezentate sunt grupate pe mai multe departamente: Artă decorativă americană, Sculptură și pictură americană; Arme și armuri; Artă Africii, Oceaniei și Americilor; Artă Asiei; Artă egipteană; Pictura europeană; Artă greacă și romană etc.

Muzeele etnografice pun în evidență fondul cultural tradițional al fiecărui popor. Sînt puține țări în lume care au păstrat nealterate valorile tradiționale cu un potențial ridicat de atracție turistică. România se află printre primele țări din lume în privința păstrării valorilor etnografice prezentate în Muzeul Satului din București, Muzeul etnografic al Transilvaniei, Muzeul Țăranului Român și o serie de muzee regionale sau locale care reflectă cultura populară pe spații mai reduse. Există muzee de acest fel în toate județele țării, unele avînd și secții în aer liber (muzee ale satului).

Unele muzee au fost create pentru a păstra un anumit specific sau sunt dedicate unor ocupații: aurăritul (Muzeul Aurului din Brad), ceasornicaria (Muzeul Ceasurilor din Ploiești, Muzeul Ceasurilor din Elveția), sau cu anumite teme: Muzeul Spaghetelor din Imera (Italia), Muzeul pantofilor din Gottwaldov (Rep. Cehă),

Muzeul Păpușilor din New Delhi (India), Muzeul Comunicațiilor din Berlin (Germania), Muzeul Tehnic „D. Leonida“ (România).

*Muzeul Ceasurilor și Pendulelor din Elveția este situat în centrul orașului Zürich, în apropierea magazinului de ceasuri Beyer. Expoziția conține circa 500 piese din toate domeniile cronologiei și al istoriei artei ca și în termeni tehnici și științifici. Piesele reprezintă instrumente realizate din anul 1400 Î.Hr. până în prezent: bețe-umbră, cadrane solare, ceasuri cu ulei, clepsidre, pendule cu apă, pendula-bunicului, ceasuri de masă, ceasuri de buzunar, ceasuri de mână, cronometre științifice și de navigație. Colecțiile sunt aranjate cronologic și se termină cu două instrumente ultramoderne de cuarț (de la Patek Philippe): o pendulă cu cuarț central cu o precizie de o miime de secundă pe zi, și un ceas de mână cu cuarț, care verifică timpul la fiecare secundă printr-o conexiune cu ceasul atomic de la Neuenburg, care are o precizie de o milionime de secundă. Colecția se îmbogățește continuu și este considerată ca una dintre cele mai importante din lume.*

Muzeul Internațional al Păpușilor numit Shankar's (după numele inițiatorului, K. Shankar Pillai, 1902-1989) sau Muzeul Păpușilor din Delhi conține peste 6 500 de păpuși în costume de pretutindeni de pe glob, fiind unul dintre cele mai bogate din lume (foarte multe cu costume din diferite regiuni ale Indiei). Înființat în 1957, muzeul are două secții ce cuprind : păpuși din Iugoslavia, Grecia, Mexic, Thailanda, Polonia, Coreea de Sud, Marea Britanie, Rusia și fostele republici sovietice, America de Nord și de Sud, Australia, Noua Zeelandă etc; a doua secție cu păpuși din țările Asiei, Orientul Mijlociu, Africa și diferite regiuni ale indiei. Există și colecții tematice. Este un punct de mare atracție, în special în timpul vacanțelor elevilor. Muzeul Păpușilor din Delhi este o lume a miniaturilor, care imită scene din viața reală, reprezentând cultura și viața socială a multor popoare, O lume a păcii și a armoniei vizuale căutată de turiști de toate vârstele.

Muzeele de istorie cuprind: colecții de obiecte descoperite în săpăturile arheologice (muzeele de arheologie din Florența, Roma, Constanța); obiecte și documente legate de evenimente sau personalități politice (Muzeul de Istorie ai României, Muzeul Militar Național, Muzeul Unirii din Alba Iulia etc.). Ele există în toate țările lumii și

cuprind colecții ce caută să prezinte fidel istoria unor locuri sau a unei țări. Intră în circuitele turistice ale marilor orașe sau ale unor locuri istorice renumite.

Muzee ale științelor naturii (geologice, oceanografice, zoologice, botanice, complexe).

Cele mai cunoscute sunt Museum of Science (Londra), Smithsonian Museum (Washington), Muzeul de Oceanografie (Monte Carlo), la care putem adăuga Muzeul de Științele Naturii „Grigore Antipa“, Muzeul de Geologie (București). Acestea sunt vizitate în special de populația tânără, care studiază în școli și universități, în cadrul acestor muzee funcționând și departamente educaționale.

Muzeul Smithsonian sau Muzeul Național de Istorie Naturală din Washington a devenit cel mai vizitat muzeu din lume (8 milioane persoane în anul 2000). Înființat în 1910, este locul de muncă a 189 de oameni de știință din domeniu! istoriei naturale, cel mai mare grup de cercetători din lume, dedicat istoriei naturale și culturale. Muzeul conține colecții cu peste 124 milioane specii de plante, animale și fosile, minerale, roci, meteoriți și artizanat. Colecțiile arată ceea ce se cunoaște deja despre lumea înconjurătoare, inclusiv despre schimbările climatice și ale Pământului, evoluția plantelor și animalelor, originea și cultura umană.

Muzeul de Științe din Anglia a fost ales frația vizitatorilor anului 2002". El a fost înființat în timpul mișcării pentru dezvoltarea științei și tehnicii din secolul al XIX-lea, a cărui promotor a fost prințul Albert. Tot el a organizat Marea Expoziție din 1851, pentru promovarea cuceririlor științei și tehnologiei. Profiturile obținute au servit la cumpărarea terenurilor de la sud de Kensington, destinate înființării unor instituții dedicate promovării tehnologiei Industriale. Guvernul a deschis departamentul de Știință și Artă care a înființat Muzeul din Kensington Sud în 1857, din care mai târziu s-a dezvoltat Muzeul Științei și Muzeul Victoria Albert. Treptat, pe măsura acumulării exponatelor, Muzeul de Știință s-a separat de Muzeul de Artă Victoria Albert, în 1909.

În 1928, regele George al V-lea redeschide Muzeul Științelor într-o nouă clădire. Aceștia i se adaugă mai târziu: Muzeul Național al Căilor Ferate la York, în 1975; Muzeul Național al Fotografiei, Filmului și Televiziunii la Bradford, în 1983, cu scopul studierii artei și științei imaginilor. Cele trei muzee sunt cunoscute ca Muzeul

Național al Industriei și Științei. Muzeul continuă să se îmbogățească an de an cu noi colecții.

Casele memoriale au, de asemenea, funcție turistică și se bucură de interesul vizitatorilor. Ele sunt dedicate memoriei unor personalități culturale (B.P. Hasdeu din Câmpina, George Coșbuc din Hordou, Vasile Alecsandri din Mircești, Ion Creangă din Humulești, Anton Pann din Râmnicu-Vâlcea, Mihai Eminescu din Ipotești, casa Mureșenilor din Brașov etc.); artistice (Muzeul Enescu, casa memorială a lui Ciprian Porumbescu); politice (casa lui Avram Iancu).

Universitățile au constituit dintotdeauna repere ale cererii turistice. Ca lăcașe de cultură, ele i-au atras pe cei care le-au frecventat, ca și pe cei dornici de a cunoaște atmosfera lor. Cele mai vechi universități sunt în spațiul european construite în perioada evului mediu: Bologna (1119), Ravenna (1130), Sorbona (1300), Cambridge (1209), Oxford (1214), Praga (1348), Cracovia (1364), Viena (1365), Heidelberg (1366), Köln (1388), Uppsala (1477). În România, cele mai vechi, cu arhitecturi reprezentative pentru epoca construcției, intrate în conștiința românilor, sunt clădirile universităților din București, Iași și Cluj. La acestea se adaugă cele recent construite, adaptate stilului modern și tehnologiei actuale (Clădirea Universității Româno Americane din București.).

Bibliotecile atrag datorită valorii volumelor cuprinse în ele, vechimii tipăriturilor, vechimii grafiilor și stilurilor. Prezintă un interes deosebit cărțile rare, manuscrisele originale, incunabulele, papirusurile. Sunt renumite: Biblioteca din Alexandria, prin valoarea și numărul exponatelor, dar și prin istoria edificiului; New York Library, prin numărul mare de volume. În această categorie sunt cuprinse și bibliotecile unor universități vestite. La noi în țară, biblioteci care cuprind documente vechi deosebit de valoroase sunt Biblioteca Academiei Române din București (1867), Biblioteca Battyaneum din Alba Iulia (sec.XVIII), Biblioteca Teleky din Târgu Mureș (1802).

Edificii și amenajări pentru sport

*Amfiteatrele* au constituit, din punct de vedere arhitectural, modele pentru *stadioanele* moderne. Acestea sunt răspândite în toate marile orașe ale globului și sunt construcții grandioase, capabile să primească un număr mare de spectatori. Exemple: Maracana (Rio de Janeiro), San Siro (Milano), Lujniki (Moscova), Santiago Bernabeu (Madrid).



Unele stadioane au devenit cunoscute prin tradiția competițiilor organizate: Wembley (Londra), iar altele prin arhitectura insolită: stadioanele din Monte Carlo, Bari, Atena, stadionul olimpic din Munchen.

Satele olimpice au fost construite în aria sau în apropierea marilor orașe: Moscova, Sydney, Barcelona etc. Atrag un număr impresionant de turiști iubitori ai sportului, de pe toate meridianele, pe o perioadă scurtă (de ex. pentru a vedea un meci sau un campionat). Aceștia vin individual sau organizat, prin agenții specializate și aduc venituri urișe. Este necesară o infrastructură adecvată în spațiul imediat înconjurător pentru asigurarea serviciilor turistice pentru un număr atât de mare de turiști.

Amenajările pentru sporturi de iarnă și pentru sporturi nautice necesită investiții speciale, sunt foarte costisitoare și au caracter sezonier. De aceea, și utilizarea lor este accesibilă unor categorii restrânse de turiști, care pot să-și permită costurile mari din perioadele aglomerate „din sezon“.

Construcții tehnice, cu funcție turistică

Prezintă interes prin arhitectura, ineditul construcției sau al ampla sării, prin mărime, prin materialul utilizat sau prin funcțiile trecute sau actuale etc. Dintre obiectivele reprezentative din această categorie, mențio năm: clădiri ce reprezintă sedii ale unor firme și instituții (bănci, burse, aeroporturi, gări, porturi, supermarketuri etc.), locul unor expoziții și târguri economice etc.

*Podurile și viaductele* sunt elemente de artă ce însoțesc drumurile și căile ferate, necesare pentru traversarea unor rețele hidrografice, a unor lacuri, strâmtoari marine etc. Sunt inegalabile podurile construite în anti chitate de romani în tot imperiul, pe măsura extinderii lui. Fiind construcții din piatră masivă, fără lianți, e o minune că unele fragmente s-au păstrat până în timpurile actuale.

Cel mai bine conservate sunt podurile romane din Italia (Aelius, Fabricius și Cestius peste Tibru), din Spania (Alcantara pe Tajo, Merida pe Guadiana, podul din Cordoba), din Franța (Saint-Chamas). Frumusețea podurilor romane este amplificată și de statui, coloane, turnuri fortificate etc. în țara noastră, podul de la Drobeta Tumu Severin, construit dintr-o succesiune de piloni uniți cu arcuri, de către vestitul arhitect Apolodor din Damasc, a unit malurile Dunării (anii 101-102). Din el se păstrează doar câteva fragmente.

În perioada evului mediu, o dată cu intensificarea schimburilor și a circulației populației și mărfurilor, crește numărul și importanța podurilor. Unele au fost construite ca adevărate monumente de artă: Avignon (Franța), Cordoba (Spania), Luzern (Elveția), Limburg (Germania). Unele erau prevăzute cu fortificații, fiind locuri strategice. Din această categorie se păstrează vestitele poduri comerciale din Florența (Ponte Vecchio), din Veneția (Rialto), Paris (Notre Dame), în arcadele cărora apar prăvăliile negustorilor. Arhitectura podurilor este diferită și arată apartenența la epoci diferite. În stil renascentist sunt: Pont-Neuf, cel mai vechi pod parizian peste Sena și podul din Toulouse; în stil clasic și baroc sunt: Chalon-Sur-Saône (Franța), Wurzburg (Germania), San Angelo (Italia).

La noi în țară sunt cunoscute podurile tradiționale construite din lemn, unele acoperite cu șindrilă (în regiunea Năsăudului) sau punțile de lemn cu aspect arhaic ce traversează pâraiele în zonele carpatice.

Un tip aparte de poduri sunt cele basculante care au o porțiune ce se ridică și deschide podul, pentru a facilita trecerea navelor. Sunt renumite podurile din Sankt Petersburg de pe Neva, Tower Bridge din Londra, podul din Chicago, podurile din New York etc. Urmărirea deschiderii podurilor la miezul nopții, în timpul *noptilor albe* la Sankt Petersburg, este un spectacol de neuitat, căutat de turiștii de pretutindeni. Este sezonul de maximă afliuență turistică.

O altă categorie sunt podurile suspendate în întregime sau numai pe sectoare, ancorate prin cabluri de susținere la extremități, care s-au înscris în peisajul unor locuri: Humber din Anglia (1 410 m), Verazzano Narrows (1 298 m) și Brooklyn Bridge în New York, Golden Gate (180 m) în San Francisco, podul de peste strâmtoarea Bosfor (1 074 m). Mai noi sunt: Akashi (1 780 m) în Japonia, podul de la Messina ce leagă Sicilia cu peninsula Italică (3 320 m) etc. Alte poduri renumite prin lungime sunt: Great Salt Lake (19,3 km), Huey Long Bridge (7 km), Bay Bridge (6,9 km) în SUA, Nanjing (6,7 km) în China, podul dintre La Rochelle și fie de Re (3 km), podul peste Huang He (2,9 km) în China. Toate aceste poduri au fost construite în cursul secolului XX și au devenit repere sau simboluri ale locurilor respective.

Sucesiuni de poduri și viaducte se desfășoară ia mare înălțime față de nivelul mării, pe autostrada dintre Menton și Genova, unde fragmentarea reliefului este excesivă,

înscriindu-se într-un peisaj inedit. În România, podul Saligny de la Cernavodă datează din 1895 (1,6 km), iar podul nou paralel cu el a fost inaugurat în 1985.

*Golden Gate Bridge (Șart Francisco, SUA).* Astăzi, se spune că este cel mai spectaculos pod din lume. Dar cu un secol în urmă, construcția acestui pod părea un lucru imposibil de realizat, în primul rând datorită condițiilor meteorologice din zonă: vânturi puternice, ceață, la care se adăuga și fluxul. Cu toate acestea, podul a fost terminat în 1937, fiind cel mai lung pod suspendat (1620 m) și cea mai înaltă structură din vestul Statelor Unite ale America (150 m). Podul nu poartă această denumire datorită culorii, ci datorită faptului că reprezintă intrarea în Golful San Francisco, intrare care a fost numită de către căutătorii de aur care soseau aici în drumul lor spre California „Golden Gate“ (Poarta de aur). Culoarea portocalie a fost preferată griului sau albastrului.

*Podul Brooklyn (între Manhattan și Brooklyn, New York, SUA), construit în 1883, a fost o premieră din mai multe puncte de vedere: primul pod suspendat la care s-au folosit cabluri de oțel; primul pod la care s-au folosit explozibili într-o zonă subacvatică periculoasă. La momentul finali zării, construcția a reprezentat cel mai lung pod suspendat din lume. În ziua inaugurării, 150 300 de persoane și 1 800 vehicule au trecut peste pod.*

*Tower Bridge (Londra, Anglia) a fost construit ca urmare a necesității de a ușura traficul de o parte și de alta a fluviului. Noul pod avea prevăzute două turnuri, înalte de cca 61 m, și pasaje acoperite cu sticlă pentru pietoni. Motoarele cu aburi au fost folosite pentru a ridica și coborî podul, astfel încât vapoarele să poată trece. Podul a fost terminat în 1894, dar nu a fost ceea ce se aștepta. „The Builder\* spunea despre pod că este „cea mai monstruoasă și mai ridicolă imitație pe care am văzut-o până acum“ Dar opinia publică s-a mai schimbat cu timpul, și astăzi Tower Bridge este unul dintre cele mai îndrăgite simboluri ale Londrei.*

*Tunetele au fost săpate pentru traversarea barierelor orografice de către căi ferate și rutiere. Sunt lucrări simple, care impresionează prin lungime și prin stilul iluminăției, dar au probleme cu aerisirea și înlăturarea noxelor.*

*Tunelele sunt utilizate atât pentru transporturile rutiere, cât și pentru cele feroviare, de persoane și de mărfuri. Prin tunele se concentrează fluxurile de transport ale turiștilor,*

dar și ale mărfurilor. Sunt renumite tunelele din munții Alpi, ce aparțin unor țări cu tradiții și renume în turismul european și mondial: Mont Blanc (Geneva-Aosta), Fréjus (Lyon-Torino). Saint-Gotthard (Zürich-Milano), Simplon (Berna-Milano), Tauern (Salzburg-Villach), Lötsch-berg (Berna-Milano), Semmering (Austria), Brenner (Austria și Italia).

În țara noastră sunt tunele rutiere pe Transfăgărășan și feroviare pe trecătoarea Turnu Roșu-Cozia în lungul Ojului și pe sectorul Bumbesti-Livezeni în lungul Jiului sau la Teliu (jud, Brașov).

Accidentele din tunele (Mont Blanc, 1999, în care au murit 39 de persoane și tunelul a fost închis; Saint Gotthard, 2001 etc.) împiedică circu lația turistică și produc reducerea temporară a numărului de turiști și a veniturilor realizate din turism și călătorii.

*Tunelul Saint Gotthard (construit în 1980 în Elveția), este principala cale rutieră între Italia și Germania (16,8 km), pe sub Alpii Elvețieni. Accidentul rutier din 24 octombrie 2001 a provocat o coliziune în lanț, izbucnirea unui incendiu, moartea a 20 persoane, dispariția a peste 100 persoane și a dus la închiderea principalei axe de circulație între nordul și sudul Europei. Prin tunel treceau 1 500 tiruri pe oră. În urma închiderii tunelului (peste două luni), traficul pe autostrada Coire-Belliyone a crescut de șapte ori, fapt ce a dus la creșterea numărului accidentelor.*

*Tunetele subacvatice. Channel Tunnel, realizat între Calais (Franța) și Dover (Anglia), lung de 50 km, este considerat cel mai lung tunel feroviar subacvatic, și totodată cel mai mare proiect ingineresc civil din Europa. Este o axă principală de transport.*

*Eurotunelul, cunoscut și sub denumirea de Channel Tunnel, este unul dintre cele mai mari proiecte de infrastructură din Europa. Se desfășoară pe 50 km, o adâncime medie de 50 m sub nivelul mării. Este alcătuit din trei tunele (2 pentru calea ferată și unul de serviciu), care au fost săpate de 13 000 de ingineri și muncitori din cele două țări (Franța și Marea Britanie), construcția lui durând 8 ani (1986-1994). Tunelul a făcut posibilă legătura rapidă (cu viteze de până la 99 mile pe oră) între țări, astfel încât distanța dintre Paris și Londra este parcursă acum în 3 ore. În tunel se pot afla până la 20 000 oameni deodată, care pot fi evacuați în circa 90 de minute. Un tren*

de mare viteză (*Chunnel*), așa-numitul Eurostar, leagă Marea Britanie cu existentele trenuri de mare viteză din Franța și Belgia.

Tunelul Seitem (1988) din Japonia face legătura între insulele Honshu și Hokkaido, pe o lungime de 33 mile (cu 2 mai mult decât Channel Tunnel). Istoria acestui tunel subacvatic se leagă de faptul că în 1954 un taifun a scufundat 5 ferry boat-uri, murind astfel 1 430 oameni. Ca urmare, guvernul japonez a căutat să găsească o cale mai ușoară și mai sigură de a traversa periculoasa strâmtoare. Cum construirea unui pod ieșea din discuție, datorită vremii imprevizibile, cu frecvente manifestări extreme ale precipitațiilor și vânturilor, specialiștii au căzut de acord asupra construirii unui tunel. După 10 ani de planuri, s-a trecut la construirea celui mai lung și mai dificil tunel subacvatic. Tunelul este străbătut de o cale ferată, aflată la 260 m sub nivelul mării, fiind astfel cea mai adâncă linie de cale ferată din lume.

Un proiect îndrăzneț pentru americani (New York Third Water Tunnei), început în anul 1970, îl reprezintă construirea unui tunel lung de 60 mile. Scopul construirii acestui tunel îl constituie suplinirea resurselor de apă. Tunelul, a cărui dată de finalizare este prevăzută în anul 2020, șerpuiește la 200 m sub străzile New York-ului, fiind cel mai lung tunel din America.

Tableiul nr, 13 Tunele feroviare (Enciclopedia Encarta, 2000) *Railway tunnels (Encarta Encyclopedia, 2000)*

	Denumi	Țara	Amplasar	L	
	Seikan	Japoni	Hokkaid	54	
	Channel	Marea	Marea	50	
	Daishim	Japoni	Tokyo-	22	
	Simplon	Italia-	Munții	19	
	Simplon	Italia-	Munții	19	
	Shin-	Japoni	Honshu-	18	
	Appenni	Italia	Bologna-	18	
	Rokko	Japoni	Munții	16	
	Saint	Elveția	Munții	15	
	Nakaya	Japoni	Munții	14	

	Sargent	Peru	Munții	14
	Lotschb	Elveția	Munții	14
	Mount	Canad	Munții	14

Tabeiul nr. 14

Tunele rutiere (Enciclopedia Encarta, 2002) *Road tunnels (Encarta Encyclopedia, 2002)*

	Denumirea	Amplasa	Lun	A
	Laerdal	Norvegi	24.5	20
	Saint	Elveția	16.3	19
	Arîberg	Austria	14.0	19
	Frejus	Franța—	12.9	19
	Mont Blanc	Franța-	11.7	19
	Gran Sasso	Italia	10.0	19
	Seelisberg	Elveția	9.3	19
	Mount Ena	Japonia	8.5	19
	Rokko11	Japonia	6,9	19

*Metrourele* au fost construite ca linii feroviare amplasate în tunele săpate în subasamentul marilor metropole. Cele mai importante metroure din lume sunt amplasate în Londra (1863), New York (1868), Chicago (1892), Budapesta (1896), Paris (1900), Viena (1902), Berlin (1902), Madrid (1921), Tokyo (1927), Moscova (1935), Roma (1955), Rio de Janeiro (1972), București (1979). Ele ajută la descongestionarea traficului marilor metropole, mereu suprasolicitate și de vizitele turiștilor. Unele sunt vizitate și pentru frumusețea decorării stațiilor (metroul din Moscova).

*Metroul londonez se desfășoară pe o lungime de 409 km. La scurt timp după deschiderea Thames Tunnel (1843), Parlamentul a autorizat construirea primului sistem de transport în subteran. Construcția a început în 1860. Prima linie a acestui metrou a fost inaugurată în anul 1863. În primul an, metroul londonez a transportat mai mult de nouă milioane de călători. Cel mai interesant fapt în ceea ce privește acest metrou este acela că liniile cele mai vechi urmau direcția străzilor principale și treceau mai puțin pe sub clădiri. Acest lucru s-a datorat faptului că mulți londonezi s-au temut că metroul va produce stricăciuni în structura clădirilor.*

*Canalele* sunt construcții în lungul unor ape necesare asigurării transporturilor. Unele leagă mări sau oceane (Suez, Panama), altele leagă un fluviu cu marea (Dunăre -

Marea Neagră), iar altele leagă fluvii (Rhin- Main-Dunăre, Volga-Don, Marele Canal Chinez dintre Chiang Jiang și Huang He). Frumusețea excursiilor organizate cu vaporul, care oferă priveliști acvatice inedite, este completată de vizitarea obiectivelor turistice situate în apropierea malurilor, în locurile de acostare.

*Canalul Suez. Ideea unirii Mării Mediterane de Mama Roșie datează încă din perioada faraonilor. Pionieri în domeniu, ei au săpat un canal ce făcea legătura dintre cele două mări, pe latura estică a Deltei Nilului, dar care mai târziu a fost abandonat. Grecii și romanii au fost cei care au refăcut canalul, dar până la urmă a fost din nou părăsit.*

*În 1854, un inginer francez a reușit să convingă guvernul egiptean să aprobe planurile de construcție a canalului. Lucrările, începute în 1859, au durat 10 ani. Mai mult de 2,4 mii. de egipteni au participat la construcția canalului, dintre care 125 000 și-au pierdut viața în timpul lucrărilor. Pe data de 17 noiembrie. 1869, Canalul Suez a fost deschis navigației.*

*Din anul 1956, Canalul Suez aparține în totalitate Egiptului după ce a fost companie internațională pentru 87 ani. Excursiile organizate pe canal se bucură de interesul turiștilor din toată lumea.*

Cu adevărat una dintre minunile ingineriei ale tuturor timpurilor, Canalul Panama a fost proiectat la începutul secolului XX, funcționând din anul 1914. Canalul Panama străbate istmul Panama între Oceanul Atlantic și Oceanul Pacific. Se desfășoară pe o lungime de 83 km, tăind uneori roci dure, creându-se astfel posibilitate de trecere pentru toate tipurile de vase. Costurile s-au ridicat la 380 mii. dolari. Mii de muncitori au lucrat la acest canal timp de 10 ani, folosind excavatoare acționate de aburi pentru a săpa prin junglă, dealuri sau mlaștini. A fost necesară înlăturarea a peste 200 milioane metri cubi de pământ și rocă și înfruntarea unor boli precum malaria și febra galbenă.

Canalul este constituit din trei șiruri de camere umplute cu apă, prevăzute cu ecluze, prin care este controlat nivelul apei din canal și fac posibilă trecerea navelor de la un nivel la altul. Ecluzele au fost construite în pereche pentru a permite navelor să circule în ambele direcții în același timp. Statele Unite ale Americii au controlat zona canalului Panama și canalul din 1903. În 1977 a fost încheiat tratatul prin care

controlul asupra canalului a fost cedat statului Panama (începând eu data de 31 decembrie 1999).

Canalul Dunăre-Marea Neagră traversează Dobrogea între Agigea și Cernavodă pe o distanță de 64,4 km. Construcția acestui canal a început în 1975, iar inaugurarea în 1984. Prin construirea acestui canal a fost scurtată cu 400 km distanța dintre Marea Neagră și porturile dunărene din Europa Centrală. Prin deschiderea în 1992 a Canalului Rhin - Main s-a făcut legătura directă dintre portul Constanța și portul Rotterdam, acesta fiind cel mai important avantaj al Canalului Dunăre - Marea Neagră.

Apeductele sunt construcții monumentale apărute în antichitate pentru transportul apei la mari distanțe, spre orașe sau spre puncte strategice. Cu o arhitectură specifică, apeductele sunt solide, masive, înalte, cu multe arcuri ce cuprind blocuri de piatră unite fără mortar, capabile să susțină conducta de apă. Ca și în construcția de poduri, nici un alt popor nu i-a egalat pe romani în ridicarea apeductelor pe teritoriul fostului Imperiu Roman, ale căror urme se mai pot vedea și astăzi: Italia, Spania (Segovia), Franța (Pont-du-Gard). În țara noastră au fost descoperite apeductele subterane de la Sarnizegetusa, Histria, Adamclisi,

Pont-du-Gard, din provincia Languedoc din sudul Franței, aproape vizionară, cu apa izvorului Eure, o colonie de soldați romani aflată la Nîmes (Colonia Augusta Nemausus). Apeductul (anul 19 î.Hr.), traversa râul Gard, un braț secundar al Rhonului, fiind un segment dintr-o conductă de aprovizionare cu apă lungă de 50 km. După ce a funcționat circa 500 de ani, transportând circa 20 000 m<sup>3</sup> de apă zilnic, conducta s-a păstrat atât de bine, încât în secolul al XIX-lea s-a dorit repunerea ei în funcțiune. Apeductul, construit din blocuri de calcan are 275 m lungime și 49 m înălțime și trei rânduri de arcade suprapuse, fiind unul dintre cele mai mari din Galia. Vizitatorii se plimbau pe conducta de apă sau urcau prin galerie până la nivelele superioare. Un pod carosabil a fost construit peste apeduct în 1747. Ruinele a încă șase apeducte au fost descoperite în apropiere. Pont-du-Gard a fost unul dintre primele monumente din Franța puse sub protecție (1840). Din 1985 a intrat în patrimoniul universal, iar din 1994 s-a interzis plimbarea pe apeduct pe jos sau cu mașina.



Lacurile de baraj, construite în diferite scopuri (alimentare cu apă, irigații, hidroenergie), au dobândit încă de la apariția primelor, locuri în jurul cărora populația caută liniște, odihnă, recreere și servicii turistice. Marea lor majoritate se află în regiuni montane, acolo unde debitele sunt mari și rețeaua hidrografică ce le alimentează are o densitate mare. Lacurile antropice sporesc pitorescul locurilor, iar acolo unde, în apropiere, s-au construit spații de cazare au devenit centre de atracție turistică.

În țara noastră, barajele masive construite din beton sau anrocamente (izvorul Muntelui pe Bistrița, Porțile de Fier pe Dunăre), ca și barajele suple arcuite (Vidraru), ca și barajele de pământ (Vidra, Siriu), au în spatele lor lacuri de dimensiuni diferite, care sporesc atracția locurilor. Amenajarea malurilor și a plajelor, acolo unde este posibil, sunt benefice pentru turism.

Dintre barajele cele mai înalte din lume menționăm: în Federația Rusă, Rogunsk (325 m), Nurek (317 m), Inguri (272 m), Saianskaia (242 m); în Italia: Vaiant; în India: Khishaw; în Columbia: Guavio; în SUA: Hoover; în Canada: Mica; în China, Trei Defilee pe Chang Jiang etc.

Turismul din jurul lacurilor este favorabil practicării sporturilor nautice, pescuitului sportiv și a altor activități de agrement. Dintre lacurile de acumulare cu cea mai mare capacitate de pe glob sunt: Owen Falls (Uganda), Bratsk, Krasnoiarsk, Zeia (Fed.Rusă), Assuan (Egipt), Daniel Johnson (Canada).

*Turnurile.* Obeliscurile egiptene, coloanele triumfale ale antichității romane, minaretele islamice, clopotnițele creștine (Turnul din Pisa), foișoarele evului mediu, farurile porturilor, toate au fost imaginate sub formă de turnuri, deși aveau meniri diferite.

*Farurile* apar încă din antichitate, o dată cu dezvoltarea circulației pe mări și oceane, pentru orientarea navigatorilor. Sunt construite pe promontorii sau locuri înalte stâncoase, pentru ca lumina lor să fie vizibilă de departe. Pe măsură ce tehnica a evoluat, farurile au rămas construcții singuratice, relicve ale unor timpuri trecute, rolul lor fiind preluat de construcții moderne, dotate cu tehnologie de ultimă generație. Unele faruri au rămas departe de linia actuală a țărmului, devenind o mărturie a evoluției geologice la contactul dintre uscat și mare.

*Prototipul acestui gen de construcție a fost Farul din Alexandria (140 m înălțime). Din cele șapte minuni ale lumii antice doar aceasta avea o întrebuințare practică. Pentru marinari, reprezenta întoarcerea în siguranță în Marele Port; pentru arhitecți, însemna chiar mai mult: cea mai mare clădire de pe Pământ (ia acea dată). Pentru oamenii de știință, reprezenta oglinda care-i fascina continuu, a cărei reflecție se putea observa de la mai mult de 50 km de țărm. Acest far a fost construit în jurul anului 290 î.Hr., în timpul domniei lui Ptolemaios al II-lea, pe insula Pharos. datorită condițiilor atmosferice nesigure pentru navigatori. Timp de secole, farul din Alexandria a fost folosit ca punct de recunoaștere a portului de către navigatori, folosind focul noaptea și reflecțiile razelor solare în timpul zilei. Simbolul farului a fost bătut pe unele monezi ale vremii, arătându-se astfel importanța sa. După cucerirea Egiptului de către arabi, farul a continuat să fie prezent în scrierile și jurnalele călătorilor. În 956 d.Hr. un cutremur de pământ a produs mici distrugerii în structura farului. Dar cutremurele din 1303 și 1323 au fost cele care au distrus cea mai mare parte a farului. Istoria farului se încheie în 1480, când s-a decis fortificarea Alexandriei, iar pe locul unde altădată se afla farul, a fost construit un fort medieval, utilizându-se pentru construcția acestuia chiar părți din fostul far.*

Turnurile de televiziune au apărut o dată cu răspândirea acestui mijloc de comunicare în masă, în special în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Construcțiile moderne de acest tip sunt dotate cu ascensoare, platforme și unități de deservire a turiștilor. Cele mai multe sunt puncte de interes turistic, pentru că prin înălțimea lor oferă locuri de belvedere asupra împrejurimilor. Cele mai noi au fost construite în așa fel încât platformele se rotesc în jurul axului de susținere pentru ca turiștii să aibă o imagine completă asupra locurilor înconjurătoare. Cele mai renumite sunt Tour Eiffel în Paris, Turnul Ostankino din Moscova, Turnul de televiziune din Berlin, Turnul de televiziune din Toronto.

Tour Eiffel, construit pentru a comemora centenarul Revoluției Franceze, a fost prezentat la Expoziția Mondială de la Paris (mai, 1889). Constructorul este celebrul Gustav Eiffel (1832-1923), același arhitect care a realizat scheletul metalic al Statuiei Libertății dăruită orașului New York, cupola Observatorului Astronomic din Nisa și podul de pe râul Douro din Portugalia. A fost inaugurat de prințul de Wales care a

devenit mai târziu Edward al VII-lea, regele Angliei. La data construirii era cea mai înaltă structură de pe Terra, având 300 m înălțime. Cele trei platforme utilizate de turiști ca puncte de belvedere oferă o panoramă completă a orașului. De la înălțimea celei de a treia platforme (274 m), se poate vedea pe timp senin până la o distanță de 60 km. În timpul vânturilor puternice (peste 160 km/oră), tumul se balansează cu 10-12 cm, iar la temperaturi extrem de ridicate se înalță cu maxim 15 cm. Structura sa este utilizată de Societatea de Radio și Televiziune Franceză. Este monumentul parizian cel mai cunoscut din lume, care în ultimii 100 de ani a fost vizitat de peste 120 milioane de turiști.

Turnul Ostankino, ridicat în 1967 este al doilea turn de televiziune din lume, ca înălțime, și primul din Europa. Cu 533 m înălțime și o greutate de 55 000 t, reprezintă o surpriză arhitecturală pentru un oraș care nu deține zgârie-nori. Pentru a ajunge la observator ai nevoie doar de 58 sec. De la nivelul acestuia, turistul are o cu totul altă perspectivă asupra orașului Moscova. Sub observator se află cele trei încăperi ale restaurantului cunoscut sub numele de „AI șaptelea cer”. Mai mult decât o atracție turistică, turnul Ostankino reprezintă locul de unde emit semnale 11 televiziuni, 12 radiouri și 17 sateliți tv. Acest turn este recunoscut ca fiind cea mai mare structură de comunicații de toate tipurile, dar și o atracție turistică majoră pentru capitala Rusiei.

Sediile unor firme sau întreprinderi economice au o arhitectură modernă care atrage un număr însemnat de admiratori. În această categorie sunt incluse: complexele expoziționale de la Montreal, Osaka, Torino, Sevilla, Brno; clădirile burselor din Londra, New York, Paris, Moscova; aerogările din New York (JFK), Paris (Orly, Charles de Gaulle), Tokyo (Narita); sediul ONU din New York, sediul Parlamentului European din Strasbourg, Palatul Națiunilor de la Geneva.

Monumente, statui, placi comemorative. Monumentele reprezintă vestigii istorice, culturale și religioase de excepție. Din această grupă fac parte arcurile de triumf, coloanele, obeliscurile, grupurile statuare.

Arcurile de triumf își găsesc începuturile tot în perioada de înflorire a Imperiului Roman și au fost inventate pentru a slăvi gloria împăraților. Primele arcuri de triumf datează din perioada Republicii Romane, dar nici unul nu se mai păstrează până astăzi. În circuitul turistic actual, mai există arcul ridicat pentru a slăvi victoria lui Titus

împotriva evreilor (81 d.Hr.), Arcul lui Traian de la Benevento, Arcul lui Septimius Severus, Arcul lui Constantin cel Mare, Arcul lui Galerius de la Salonic și Arcul lui Tiberius din Orange (20 d.Hr.). Arcurile de triumf fiind construite în cinstea unor victorii au fost decorate cu basorelefuri, inscripții, pilaștrii etc. Unele arcuri de triumf au fost menite să servească la glorificarea unor conducători (arcul din Orange).

Arcul lui Constantin cel Mare (315 d.Hr.) este decorat cu basorelefuri ce reprezintă scene din luptele lui Traian contra dacilor (se remarcă scena în care Traian îl primește pe Decebal și cele patru statui de daci).

*Coloanele* sunt monumente ce glorifică personalități. Ele au apărut pentru prima dată în antichitatea indiană și printre ele se remarcă Coloana cu inscripții a lui Asoka din sec. VII î.Hr. de la Nandangarn. Cea mai cunoscută este Columna lui Traian, ridicată la Roma în forul construit după învingerea dacilor. Monumentul are o formă cilindrică, cu înălțimea de 38 m, fiind înconjurat de o friză spiralată de 200 m lungime. Cuprinde 155 de scene și peste 2 500 personaje. În vârful coloanei se afla statuia lui Traian care, fiind distrusă, a fost înlocuită în sec. XVI cu statuia Sf. Petru. Majoritatea scenelor ilustrează luptele dintre romani și daci din cele două războaie de cucerire a Daciei (anul 101-102 d.Hr. și 105-106 d.Hr.). Autorul este considerat același Apolodor din Damasc, care a construit podul de la Drobeta Turnu Severin, ca și alte numeroase monumente datând din aceeași perioadă.

După modelul Columnei lui Traian, a fost construită Coloana lui Marcus Aurelius, monument ce ilustrează războaiele cu germanii și sarmații. Statuia împăratului și a împărătesei Faustina din vârful coloanei, distruse și ele în evul mediu, au fost înlocuite cu statuia Sf. Pavel.

Dintre coloanele cunoscute și vizitate de turiști menționăm Coloana Vendome din Paris, dedicată împăratului Napoleon și coloana dedicată amiralului Neison din Trafalgar Square, Londra.

*Statuile și grupurile statuare*, ridicate în memoria unor personalități celebre (conducători de state, de armate, oameni de cultură, de știință, exploratori ai Terrei sau ai spațiului cosmic), sau a unor evenimente deosebite (războaie, competiții sportive etc.) sunt amplasate în localitățile sau în locurile care au legătură cu personalitatea sau evenimentul respectiv.

Unele statui reprezintă figuri supranaturale imaginate de om sau mitologice (Laokoon și fii săi, Sf.Gheorghe omorând balaurul, figurile zeită Ților din Olimp etc.) sau elogiază anumite trăsături umane (Statuile ostașului necunoscut). Există nenumărate statui ecvestre intrate în circuitul turistic: Statuia *lui* Petru cel Mare din Sankt Petersburg; Statuia lui Minin și Pojarski din Piața Roșie, Moscova; Statuia lui Marcus Aurelius din Piața Capitoliului din Roma; Statuia gondolierului Colleoni din Veneția; statuile lui Mihai Viteazul din Cluj-Napoca sau București; Matei Corvin din Cluj-Napoca).

*Grupurile statuare* reprezintă evenimente deosebite (bătălii, jertfe etc.) sau o succesiune de evenimente: monumentele ostașilor români de la Păuliș și Cărei, monumentul de fa Moisei, Școala Ardeleană din Cluj-Napoca, monumentul mișcării husite din Praga, grupul statuar Milenariul din Budapesta etc.

*Plăcile comemorative* amintesc despre personalități care au trăit sau despre evenimente care s-au produs în locul respectiv. De cea mai multe ori, ele marchează trecerea unor personalități prin acel loc.

Construcții destinate divertismentului

*Parcurile* reprezintă insule de vegetație în interiorul sau în apropierea orașelor, destinate plimbărilor și recreării. Sunt cunoscute parcurile marilor orașe: Fontainebleau (lângă Paris), Central Park (New York), Cișmigiu (București). În această categorie ar putea fi incluse și parcurile din jurul castelelor care în plus erau utilizate și pentru vânătoare (Versailles).

*Parcurile tematice (sau de agrement)* au fost create ca un mijloc de distracție a populației de toate vârstele. Primele au apărut la sfârșitul sec. a

lea și începutul secolului XX: Tivoli, la Copenhaga, 1843; Sea Lion Park, New York, 1895; Luna Park, New York, 1904; Luna Park, Paris, 1909). Cele mai reprezentative au apărut în a doua jumătate a secolului al

lea în SUA (Disneyland, California, 1955 și Walt Disney World, Orlando, Florida, 1971) care și-au câștigat un renume mondial, intrând în cele mai importante circuite turistice nord-americane. Succesul lor a determinat preluarea ideii de a reface lumea fabuloasă creată de Walt Disney în Japonia (Tokyo, 1984) și Franța (Euro Disney la 20 km de Paris, 1992). Peste 2,5 milioane de europeni au vizitat Disney-landurile din SUA în 1990. Alte parcuri au fost construite în Olanda (Madurodam, 1950), Marea

Britanie (Thorpe Park, 1973; Alton Tower, 1974), Germania (Phantasialand, 1967), Belgia (Mini Europe, 1989), Hong Kong,(1990) etc.

Ele presupun investiții mari în infrastructuri de agrement tot mai perfecționate. Parcurile de distracție atrag tot mai mulți vizitatori chiar și în țări care au manifestat reticențe (Franța). Dezbateri numeroase au fost în legătură cu unele parcuri tematice (Zyogofolis, Mirapolis, Big-Bang, Big- Bang Les Schtroumpfs și câteva parcuri acvatica) și rolul lor în procesul de recreere. Aceste parcuri atrag o anumită categorie socială de turiști cu un anumit nivel de cultură și instruire.

*Cazul parcului tematic Eum Disney (după Daniels, Redebaugh, 1998).*

*Euro Disney, denumit și Disneyland Paris, este un parc tematic ce s-a deschis în 1992, la 20 km est de Paris, Ocupă 4 800 acri, ceea ce reprezintă circa 1/5 din suprafața capitalei și are o capacitate de circa 50 000 persoane.*

Încă înainte de deschidere, adversarii au lansat diferite critici la adresa lui, fiind denumit adesea un „Cemobîl cultural“. Revista Le Nouvel Observateur a prezentat, la vremea respectivă, un Mickey Mouse gigantic călcând pe acoperișurile clădirilor din Paris. Disputele dintre doritori și denigratori au atras o parte tot mai mare a populației spre acest subiect. Se citează părerea actorului Yves Montand, care a exprimat ceea ce gândește o parte a francezilor: „tricourile, jeanșii, hamburgerii - nimeni nu ni le impune, nouă ne plac“

Pentru a se introduce în cultura națională franceză și pentru a contracara criticile, compania Disney a mers până acolo, încât a explicat că Walt Disney a fost de origine franceză, pe numele original D'lsigny. De asemenea, compania a fost de acord să introducă franceza ca prima limbă utilizată în interiorul parcului.

În ciuda faptului că în primii trei ani, numărul de turiști a fost cu 20% sub numărul prevăzut și că Euro Disney a pierdut circa 1,5 miliarde \$, iar unele păreri exprimate o arătau în pragul falimentului, o schimbare de management a făcut ca în 1995 și 1996 compania să raporteze profit. Pierderile constante au transformat parcul în ținta unor glume care îl numeau „Mousechwitz“ (comparat cu Auschwitz) și „Euronenorocire“ (Eurodismal).

Problemele parcului erau cauzate de mai mulți factori:

- obiceiurile europene;
- competiția;
- costurile vizitării;
- animozitățile dintre Statele Unite și Franța în comerțul cu produse agricole;
- mișcarea înceată și drumurile haotice în interiorul parcului.

Spre deosebire de americani, europenii nu sunt (sau mai bine zis nu erau) entuziasmați de parcurile de distracții, mai ales când trebuie să-și petreacă o zi întreagă manifestându-se copilărește și să cheltuie mulți bani. Prețurile de intrare practicate, ale restaurantelor și hotelurilor, asociate cu costul mai ridicat al combustibililor pentru autoturisme, fac excursia mai scumpă decât în SUA. Acestea se asociază cu necesitatea asigurării unor salarii suficient de mari angajaților, nevoiți să plătească chirii mari în apropiere.

Nici un parc de distracții european nu stă deschis tot timpul anului.

Alte parcuri tematice au fost închise în ultimii 5 ani dinaintea deschiderii celui de la Euro Disney: Mirapolis, Zygofolies, Planeta Magică. În același timp, parcurile din SUA și Japonia erau pline de turiști. În 1992, anul deschiderii, potențialii vizitatori au preferat Jocurile Olimpice, Târgul Mondial din Spania sau alte parcuri de distracții de tip european.

Inițial, în 1985 s-a anunțat că parcul Euro Disney va fi deschis în Spania sau Franța, ambele țări agreând deopotrivă ideea de a avea circa 40 000 noi locuri de muncă și perspectiva de a atrage un număr mare de turiști.

Oferta guvernului spaniol a fost: perspectiva atragerii a 40 milioane de turiști/an; plata a 25% din costul construcțiilor. La aceasta se adaugă climatul mai blând al regiunii care permite vizitarea parcului și iarna.

Factorii care au influențat decizia companiei de a construi parcul în Franța au fost:

- guvernul francez a estimat la 12 milioane/an numărul turiștilor;
- a prelungit linia ferată pentru a lega parcul de restul Europei (cu un cost de circa 350 000 000 \$);
- a oferit 22% din costul parcului;
- localizarea spațială centrală extrem de favorabilă, într-o arie geografică cu populație densă, dă posibilitatea ca 109 milioane de persoane să ajungă în parc în timp de 6 ore;

- peste 26 milioane de turiști vizitează anual Parisul (cel mai vizitat oraș al Europei);
- Franța se remarcă prin marea popularitate a personajelor Disney, cea mai importantă din Europa (peste 10 000 000 de copii citesc revista săptămânală „Jurnalul lui Mickey“).

În final, Euro Disney arată asemănător cu Disneylandul și cu Magic Kingdom din Statele Unite. Astfel, el include cele mai căutate puncte de atracție, cum ar fi Adventureland, Frontierland, Fantasyland, Mainstreet-USA, Castelul Frumoasei adormite și încă șase hoteluri tematice în afara parcului.

S-au adus și unele completări, necesare pentru a face față cerințelor și gusturilor europenilor, în particular ale francezilor. Gradul de atracție al parcului a sporit prin construirea Discoverylandului, pe baza poveștilor științifico-fantastice ale lui Jules Verne și ale artei științifico-fantastice a lui Leonardo da Vinci, ca și a unui cinematograful care să oglindească istoria europeană și cultura franceză. Se pune accentul pe evidențierea unor simboluri europene, și anume că: Pinocchio a fost italian, Cenușăreasa a fost franțuzoaică, Peter Pan londonez etc.

Unele modificări au fost necesare ca urmare a climatului mai rece, față de cel din Florida și California, cum ar fi: sisteme de încălzire, protecție pentru locurile de așteptare, mai multe internamente amenajate, un dom special pentru servirea ceaiului etc. Deși la început, băuturile alcoolice se serveau doar în hotelurile și restaurantele companiei aflate în afara perimetrului parcului, pentru a respecta tradiția americană, după primul an, preferința vizitatorilor din Germania, Anglia etc. de a degusta vinurile franceze s-a întâlnit cu dorința localnicilor de a le valorifica, așa că alcoolul a intrat în meniurile restaurantelor din interiorul parcului.

Fiecare din cei 12 000 de angajați trebuie să vorbească franceza și cel puțin o altă limbă europeană. Cu excepția managerilor din conducerea parcului, angajații trebuie să dețină pașaport al Uniunii Europene sau permis de lucru în Franța. Angajații se recrutează din țările UE, SUA, Canada. Pentru atragerea salariaților francezi, Disney a trebuit să renunțe de la unele din normele firmei americane.

Anumite obiceiuri și atitudini europene ajută la o derulare mai ușoară a activităților parcului Euro Disney decât în SUA. De exemplu, restaurantele se aglomerează treptat



cu turiștii englezi care sosesc pentru masa de prânz înainte de ora 13, urmați de francezi și pe când aceștia pleacă, cu italieni și spanioli.

Reducerea prețurilor pentru intrare, hotel, mâncare cu 20% a crescut numărul vizitatorilor în 1996 la 11,7 milioane (cu 9% peste anul precedent). Euro Disney are în prezent cei mai mulți vizitatori din Franța (de două ori mai mult decât la Louvre).

Perspectivile optimiste subliniază posibilitatea dezvoltării acestei rețele de parcuri tematice în alte regiuni ale lumii.

Similar, ideea construirii parcului tematic Dracula Land în România (2002) a fost întâmpinată cu numeroase critici și împotriviri.

Tokyo Disneyland a fost deschis în 1984 și este cel mai vizitat parc de distracții din lume (fig.20). În Japonia, nu au existat critici la adresa invaziei culturii străine, în special tinerii japonezi au îmbrățișat cultura americană fără rețineri. Climatul favorabil permite vizitarea parcului tot anul, chiar și iarna, anotimp ce scade numărul vizitatorilor la Euro Disney.

Spre deosebire de numărul mare de adaptări întreprinse de Euro Disney, în Disneylandul japonez, sunt prea puține atracții cu specific nipon (de ex. ecranul imens de explorare a istoriei japoneze). Anunțurile și reclamele din interiorul parcului sunt scrise în engleză, iar mâncarea americană este preferată de vizitatori.

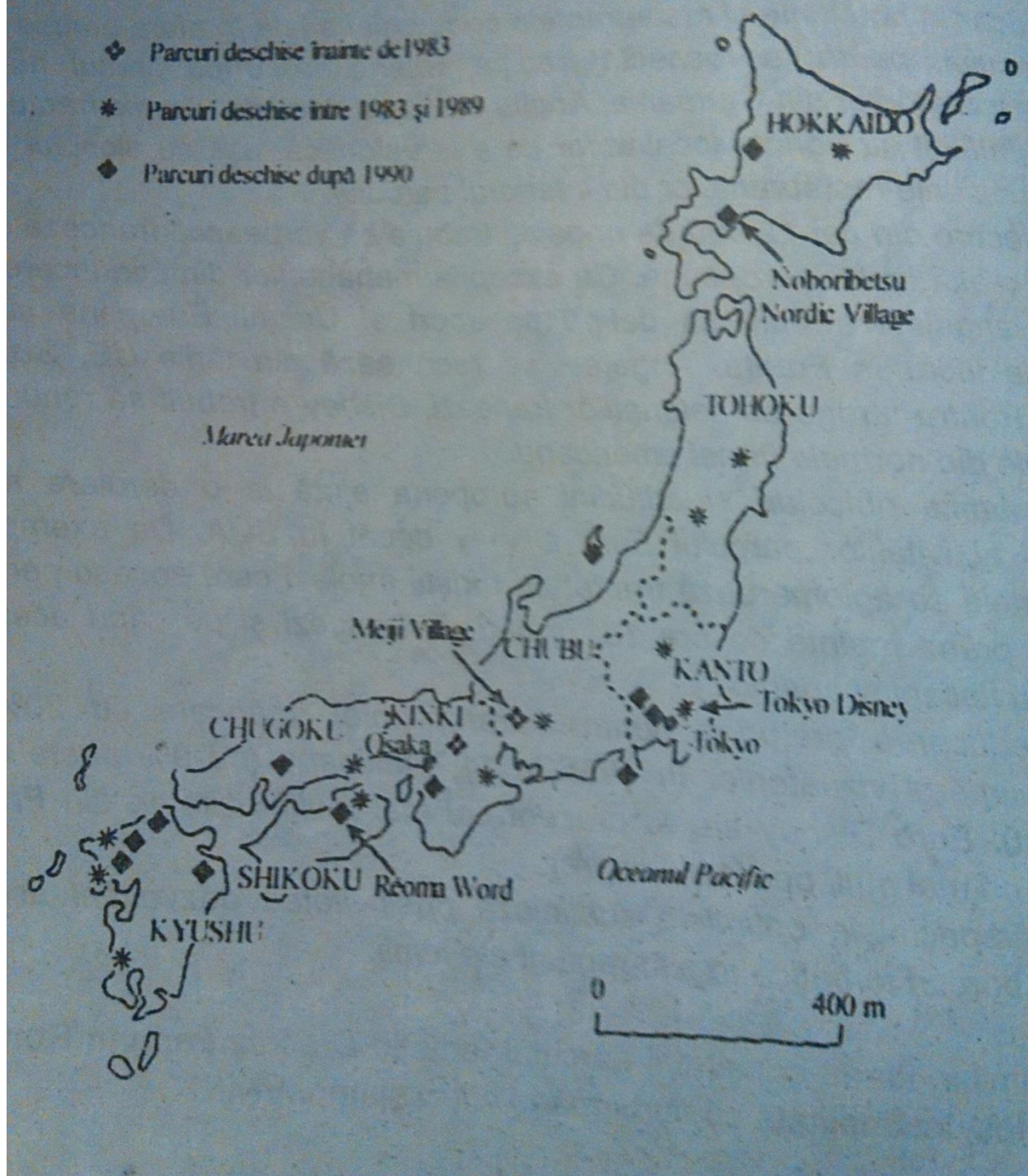


Fig. 20. Dezvoltarea parcurilor tematice în Japonia (după Williams, 1998) *Development of theme parks in Japan (after Williams, 1998)*

Managerii obiectivelor turistice care cunosc *geografie* pot determina mai bine localizarea obiectivelor, cantitatea, calitatea și disponibilitatea resurselor globului, ca și cele mai bune metode de exploatare a lor. Distribuția inegală a resurselor pe

suprafața Terrei rezultă în diferite produse și servicii, care sunt produse sau oferite în diferite părți ale globului. Acest adevăr iese la iveală cu precădere în amplasarea și managementul unor obiective turistice, în utilizarea rațională a resurselor pentru turism.

În cazul companiei Euro Disney, climatul mai rece al Franței a necesitat modificări în fizionomia parcului, care nu erau necesare în climatul mai cald în care erau ele inițial localizate în SUA (Flodda și California). Diferențele condițiilor geografice au cauzat probleme când Euro Disney a importat reni din Finlanda pentru prima vacanță de iarnă (*The Economist*, 7787, 1992): renii au refuzat să bea apa locală, iar vremea mai ploioasă din Franța a făcut să le cadă coamele unora dintre ei.

Barierile geografice cum ar fi munții înalți, deșerturile întinse, întinderile acoperite cu gheață sau cu soluri înghețate cea mai mare parte a anului, întinsele regiuni mlăștinoase și junglele neospitaliere afectează căile de comunicație și distribuție ale companiilor din multe țări. Probabilitatea producerii unor dezastre naturale (cutremure de pământ, alunecări de teren, curgeri de noroi, prăbușiri, căderi și rostogoliri de blocuri, eroziune accentuată) și a manifestării unor condiții climatice extreme (uragane, tornade, inundații, îngheț) cresc riscul investițiilor în unele zone. Acești factori afectează prețurile, în sensul creșterii lor dar și gradul de disponibilitate al produselor. De exemplu, cutremurul din 1995 de la Kobe, Japonia, a determinat o criză a unui anumit tip specializat de oțel, afectând astfel industria construcțiilor de automobile din întreaga lume. Dar în aceeași fel, marile cutremure produse pe suprafața globului (Los Angeles, 1994; Izmit, Turcia, 2000) au afectat temporar, călătoriile și fluxurile de turiști spre aceste arii.

În plus, distribuția și densitatea diferită a populației pe glob și impactul activităților umane asupra mediului înconjurător exercită o puternică influență asupra relațiilor internaționale din lumea afacerilor. De exemplu, preocupările privind distrugerea pădurilor ecuatoriale ar putea conduce la apariția unor reglementări sau a altor presiuni care determină companiile să își schimbe locația, traseele de transport, caracteristicile fluxurilor de producție sau distribuție sau chiar metodele de derulare a afacerilor.

Mediul înconjurător, fizic și social afectează modul în care o companie operează ca și modificările pe care trebuie să le facă în cadrul operațiunilor dintr-o anumită țară: la nivel de producție și marketing al produselor, de angajare a personalului, de contabilitate. Orice zonă geografică de pe glob influențează prin mediul local extern activitățile ce se desfășoară în interiorul ei. Cantitatea de modificări și adaptări este determinată de gradul de ase mănare dintre mediile de acasă și din noua locație.

În cazul lui Euro Disney, compania a trebuit să își modifice unele dintre punctele de atracție și să ceară personalului să fie bilingv. De ase menea, compania a fost obligată să facă față reglementărilor franceze din domeniile legislației muncii și contabilității, care diferă de cele din S.U.A.

*Cazinourile Deaville, Divonne-Les-Bains* sunt construite pentru distracție și agrement și sunt specifice stațiunilor turistice de renume (Monte Carlo, Baden-Baden, Karlovy Vary, Nisa, Cannes, Deauville, Divonne-Les-Bains etc.). În țara noastră cazinourile din Constanța și Sinaia erau cele mai cunoscute, dar după 1990 s-au deschis și alte cazinouri (Casa Vemescu, Cazino Victoria în București). În SUA aceste instituții au proliferat atât de mult, încât au determinat apariția unor adevărate stațiuni de agrement care trăiesc numai prin cazinouri: Las Vegas, Atlantic City etc.

*Istoria Las Vegas-ului începe pe la 1700, când spaniolii au descoperit această vale în drumul lor spre Los Angeles, dar până în 1844, când un explorator faimos al acelor vremuri a scris despre Las Vegas, nimeni în afară de spanioli nu auzise de această vale. Mai târziu, la sfârșitul secolului XIX, descoperirea unor resurse de metale prețioase a dus la dezvoltarea industriei miniere în regiune. Orașul propriu-zis a fost fondat în mai 1905. Până în 1930 populația orașului a ajuns la 5 185 locuitori, în 1931, trei evenimente au schimbat destinul Las Vegas-ului: legalizarea jocurilor de noroc în statul Nevada, liberalizarea divorțurilor și începerea construcției la Hoover Dam. Toate acestea au dus la o explozie economică în zonă. Orașul a continuat să se dezvolte tot mai mult, pentru anul 2005 fiind estimată o populație de 2 milioane locuitori.*

*Printre atracțiile din Las Vegas se numără: Fremont Street Experience, un loc de promenadă în centrul orașului, înconjurat de 10 cazinouri și hoteluri. Acesta este o arie comercială și pentru divertisment cu o atmosferă unică, obiectiv ce trebuie*

*obligatoriu vizitat. În fiecare seară, de la apusul soarelui, are loc un spectacol de sunet și lumină, cu peste 2 mii. lumini și concerte cu sunet de 540 000 wați. Tot aici se află și Neonopolis, bulevard cu peste 20 de magazine, restaurante și terase, cu Crowe Theatre (14 ecrane de proiecție).*

*Fântânile reprezintă elemente decorative menite să contribuie la înfrumusețarea unor piețe, parcuri, alei. Ele decorează monumentele din antichitatea greacă (Fântâna cu 9 guri din Atena) și romană (Fontana di Trevi). Alte fântâni renumite sunt cele care decorează parcul palatului Versailles, Mall-ul din Washington, Rockefeller Center din New York, fântânile din Madrid, fântânile din grădina Palatului lui Petru din Sankt Petersburg, fântânile din Palatul de vară din Beijing etc.*

#### *Activități sociale cu funcție turistică*

Târgurile organizate la dată fixă sunt centre de polarizare ale unor activități comerciale, care atrag un număr mare de specialiști și turiști, prin varietatea și noutatea produselor expuse. Unele au caracter național (târguri săptămânale, lunare, anuale), dar cele mai căutate sunt cele cu participare internațională. Târgurile care se desfășoară o dată pe an pot avea caracter mixt (București, Tokyo, Berlin, Brno), sau să se refere la un anumit domeniu (târguri de carte, de turism, de utilaje specializate, de electronică, de soft etc.). Mai recent se organizează și târguri de job-uri, pentru plasarea tinerilor absolvenți în domeniile cele mai cerute de practică. Târgurile sunt nu numai un bun motiv de întâlnire a specialiștilor din anumite domenii, dar și un motiv de competiție și performanță. Pentru vizitarea marilor târguri internaționale, agențiile organizează excursii, la care participă turiști interni și străini.

O categorie aparte de târguri sunt cele care vând chilipiruri și care atrag numeroși vizitatori. Ele se organizează săptămânal sau în sărbătorile legale în majoritatea orașelor mari americane (de ex. Washington), dar și în Europa (Bruxelles). Un astfel de târg, care și-a format deja un renume, este cel de la Lille care atrage anual 1 mii. de turiști.

*„Târgul de fete“ de pe Muntele Găina ce are loc în a doua jumătate a lunii iulie este un prilej tradițional al locuitorilor Munților Apuseni de a se întâlni și a schimba produse. Dar principalul motiv al organizării lui este realizarea întâlnirii tinerilor locului, pe un fond de muzică și dansuri, în vederea stabilirii unor legături sufletești.*

## Expozițiile

Marile expoziții internaționale se organizează din motive bine determinate, în general pentru a marca un moment important din istoria culturii și a civilizației umane, de la care turiștii sunt nelipsiți (expoziția de la Sevilla, 1992, a fost organizată pentru a marca împlinirea a 500 de ani de la descoperirea Americii de către Columb). De aceea, nu se organizează la date fixe. Astfel, se organizează Expoziții internaționale de flori și plante rare (China, 1999), de costume populare, de tablouri, de sculptură, de obiecte valoroase din sticlă, de ceramică, ceasuri, miniaturi etc. Multe dintre ele sunt găzduite de marile muzee ale lumii sau se organizează în locuri de renume, și atunci numărul turiștilor sporește.

De un real interes turistic sunt toate manifestările legate de anumite sărbători: festivaluri, carnavaluri, defilări.

## 7, Infrastructura turistica.

### Caracteristici și structură

Valorificarea patrimoniului turistic al unei țări, regiuni sau zone geografice etc. implică în prealabil asigurarea unor condiții minime pentru deplasarea, sejurul și petrecerea agreabilă a timpului de către turiști. În esență, îmbinarea acestor elemente minime are ca rezultat polarizarea fluxurilor turistice spre acele destinații care oferă vizitatorilor cea mai mare satisfacție într-o călătorie de vacanță.

Pentru ca un teritoriu să poată fi declarat "de interes turistic", potențialul său turistic trebuie să răspundă la două cerințe esențiale:

să dispună de resurse naturale și de alte elemente de atracție preferate de turiști (istorice, cultural-artistice etc.);

să dispună de posibilități de acces, de transport, de cazare, de alimentație, de unități comerciale, de instalații, de alte amenajări adiacente etc., într-un cuvânt de *baza materială și de infrastructura* necesară pentru a facilita activitățile turistice.

Desfășurarea activităților turistice la nivelul exigențelor contemporane și în pas cu mutațiile în perspectivă ale volumului și intensității cererii turistice interne și internaționale nu se poate realiza, prin urmare, fără existența unei baze materiale turistice și a unei infrastructuri tehnice și sociale adecvate, menite să pună în valoare resursele turistice naturale și antropice de care dispune un teritoriu.

În general, motivațiile turistice sunt subiective și deci foarte diferențiate; preferințele și mai ales atitudinile turiștilor față de ofertele agenților economici diferă chiar în cadrul unei anumite tipologii de clientelă. Din această cauză, resursele naturale și cele antropice pot participa în cele mai diverse combinații posibile la conceperea unui produs turistic și, în consecință, la promovarea călătoriilor turistice. Dar, dacă în condițiile turismului modern gradul de atractivitate a resurselor naturale și a celor create nu poate fi cuantificat corect decât sub forma unei medii a sumei influențelor particulare pe care le exercită elementele de atracție, evaluarea potențialului turistic al unui teritoriu presupune, înainte de toate, evidențierea acelor elemente ale ofertei primare care, prin caracteristicile lor de atractivitate, pot satisface exigențele unui număr mare de turiști. Managementul firmelor turistice își formulează obiectivele de



profitabilitate pornind tocmai de la acest considerent prioritar: asigurarea continuității fluxurilor turistice în arealele în care își desfășoară activitatea.

Pe baza acestor criterii pot fi mai ușor înțelese și preocupările pentru evaluarea atentă a patrimoniului turistic, confruntat cu preferințele clientelei, spre a determina riguros științific prioritățile de punere în valoare a elementelor de atracție turistică ale unui teritoriu, în funcție de care sunt elaborate și programele de investiții - cu eforturi financiare considerabile din partea agenților economici interesați în dezvoltarea industriei turistice.

### **Facilitățile turistice**

Facilitățile pe care le oferă turismul pot fi definite ca ansamblul mijloacelor materiale și umane necesare pentru a înlesni participarea populației la activitatea turistică și pentru a crea și organiza cu rezultate profitabile prestarea serviciilor solicitate de turiști. Conform acestei definiții, conceptul de facilități turistice este determinat de gradul de funcționalitate prin care diferite servicii satisfac necesitățile și preferințele turiștilor, de unde derivă și posibilitatea circumscrierii lor în două categorii principale: facilități turistice de bază și facilități turistice complementare.

În cele ce urmează, facilitățile sunt tratate nu din punctul de vedere al particularității lor în calitate de componente turistice, ci ca elemente materiale care întregesc oferta turistică și asigură condițiile necesare pentru prestarea serviciilor.

*Facilitățile de bază* sunt considerate cele care reprezintă o componentă specifică directă, fără de care nici un produs turistic nu ar fi viabil (de exemplu: transporturile, cazarea, alimentația, agrementul și divertismentul etc.). Crearea și oferirea acestor facilități este generată cu preponderență (dacă nu chiar exclusiv) de existența unei cereri turistice concrete (permanente sau sezoniere). *Facilitățile complementare* includ înlesniri sau servicii care nu sunt aservite în exclusivitate turismului, respectiv participă numai parțial (sau în anumite cazuri) la formarea unui produs turistic, reprezentând, de regulă, acele servicii cu caracter general de care pot beneficia într-o măsură determinată și turiștii (de exemplu: folosirea ocazională de către turiștii care vizitează o stațiune, o localitate etc., a transporturilor publice). Tot în această categorie trebuie incluse și atracțiile cultural-artistice, științifice etc., destinate ansamblului populației din stațiunea (localitatea) considerată, dar care pot prezenta



interes și pentru turiști (de exemplu: muzeele, teatrele etc.). În egală măsură, unele facilități care interesează numai anumite categorii de turiști (de exemplu: vestigiile istorice, monumentele naturii etc.) nu reprezintă facilități turistice propriu-zise ci, mai degrabă, o motivație pentru călătoriile turistice care au drept scop vizitarea lor.

Clasificarea facilităților turistice în facilități de bază și complementare nu trebuie interpretată ca o grupare rigidă, ea având un caracter convențional: în funcție de anumite forme de turism practicate într-un context determinat, unele facilități turistice complementare pot deveni facilități turistice de bază pentru anumite categorii de turiști și, invers, unele facilități de bază pot pierde importanța lor turistică exclusivă pentru alte categorii de vizitatori.

Încercând o enumerare a principalelor categorii de facilități turistice rezultă următoarele *grupări*.

- A) **facilități de transport și comunicații:** toate facilitățile și formele de transport care servesc pentru aducerea turiștilor de la reședința lor permanentă la destinația dorită și înapoi, precum și facilitățile de transport care asigură deplasarea turiștilor în cadrul unei zone, stațiuni, localități etc., ca: rețeaua de transporturi aeriene, navale (fluviale, maritime), terestre (rutiere, feroviare), instalații mecanice de transport pe cablu în stațiunile montane și de sporturi de iarnă, precum și echipamentul (construcții, instalații) necesar funcționării acestor mijloace de transport (șosele, autostrăzi, aeroporturi, porturi, stații de cale ferată, autogări, stații de alimentare cu carburanți și lubrifianți, stații service pentru reparații și întreținere etc.);
- B) **facilități de cazare:** toate obiectivele care creează condiții pentru înoptarea turiștilor, ca: hoteluri, moteluri, hanuri, cabane, vile, bungalouri, căsuțe, campinguri, tabere de tineret, sanatorii de cură etc., cu activitate permanentă sau sezonieră;
- C) **facilități de alimentație;** întregul sistem de alimentație și "catering" pentru servirea mesei turiștilor pe durata sejurului lor temporar la destinațiile turistice. Tot aici sunt incluse și facilitățile oferite de unitățile de alimentație, altele decât cele destinate stricto-sensu hranei turiștilor: berării, cafenele, baruri de zi, de noapte, cofetării, patiserii, simigerii etc.;
- D) **facilități sportive, de agrement și distracție:** terenuri și săli de sport, stadioane, velodromuri, hipodromuri, piscine în aer liber sau acoperite- încălzite, patinoare,

pârtii de schi, de schi-bob, săli de jocuri mecanice, instalații de bowling, popicarii, terenuri de tenis, parcuri de distracție, terenuri de joacă pentru copii, cluburi, discoteci, videoteci etc., care asigură turiștilor variate posibilități de destindere, pentru petrecerea agreabilă a timpului liber, atât în calitate de spectatori cât și în calitate de participanți activi la diferite acțiuni (incluzând și șansa de a deprinde practicarea unor sporturi sub îndrumarea unor instructori calificați, ca de exemplu: înot, patinaj, schi etc.);

E) **facilități comerciale:** rețeaua unităților comerciale cu profile dintre cele mai diverse (după posibilitățile și înclinațiile agenților economici sau ale firmelor comerciale în cauză), adecvate din punctul de vedere al capacităților de servire și al sortimentului de marfă specifice consumului din stațiunile și localitățile turistice, precum și rețeaua unităților comerciale specializate pentru servirea turiștilor (de exemplu, pentru comercializarea produselor de artizanat și de suveniruri caracteristice zonei în care activează);

F) **facilități de ocrotire a sănătății și balneomedicale** (unități spitalicești, dispensare, puncte sanitare, stații de salvare - inclusiv salvamar și salvamont - etc.), cât și stabilimente complexe de cură și tratamente, cu o varietate de profile adiacente (cosmetice, saună, băi finlandeze, masaj, gimnastică medicală, cure de slăbire etc.);

G) **facilități cultural-artistice:** săli de teatru, săli de concerte, cinematografe, teatre în aer liber, galerii de artă, săli de expoziții, muzee etc.;

facilități de telecomunicații: oficii poștale, telex, telefax, rezervări electronice a capacităților de cazare și transport etc.;

H) **facilități de servicii cu caracter general;** frizerii, ateliere de coafură, cosmetică, ateliere de reparații și întreținere de orice natură, croitorii, curățătorii chimice, oficii și puncte de închiriere (de exemplu: pentru autoturisme, pentru obiecte de uz personal etc.), ș.a.;

j) **facilități de organizare a odihnei și recreerii:** agenții de turism, birouri de informații turistice în stațiuni (de tipul sindicatelor de inițiativă, realizate prin eforturile conjugate ale agenților economici), agenții de schimb valutar etc.;

k) **facilități speciale:** puncte de frontieră și control vamal, muzică de promenadă în anumite ore în parcurile stațiunilor turistice, asigurarea securității turiștilor etc.;

**I) facilități de gospodărie comunală:** o gamă largă de facilități pe care le oferă infrastructura generală a unei stațiuni (sau localități) turistice - instalații sanitare publice, canalizare, aprovizionare cu apă, gaze, electricitate, întreținerea parcurilor publice, salubritatea localității etc.

Asigurarea facilităților enumerate are numai un caracter exemplificativ, dar diversificarea prestațiilor necesită o bază materială adecvată, realizarea și exploatarea obiectivelor respective aparținând, după caz, atât antreprenorilor privați, cât și autorităților administrațiilor locale, în funcție de competențele și atribuțiile ce le-au fost stabilite. Dacă facilitățile de acces și de infrastructură generală pot exista independent de activitatea turistică propriu-zisă (ele servind interesele generale ale populației sau ale economiei zonei, stațiunii, localității etc.), facilitățile turistice sunt rezultatul dezvoltării turismului și sunt subordonate aproape exclusiv intereselor industriei turistice; prin urmare, preocupările pentru dezvoltarea lor, precum și răspunderea pentru exploatarea profitabilă a acestora revin în întregime agenților economici din industria turistică.

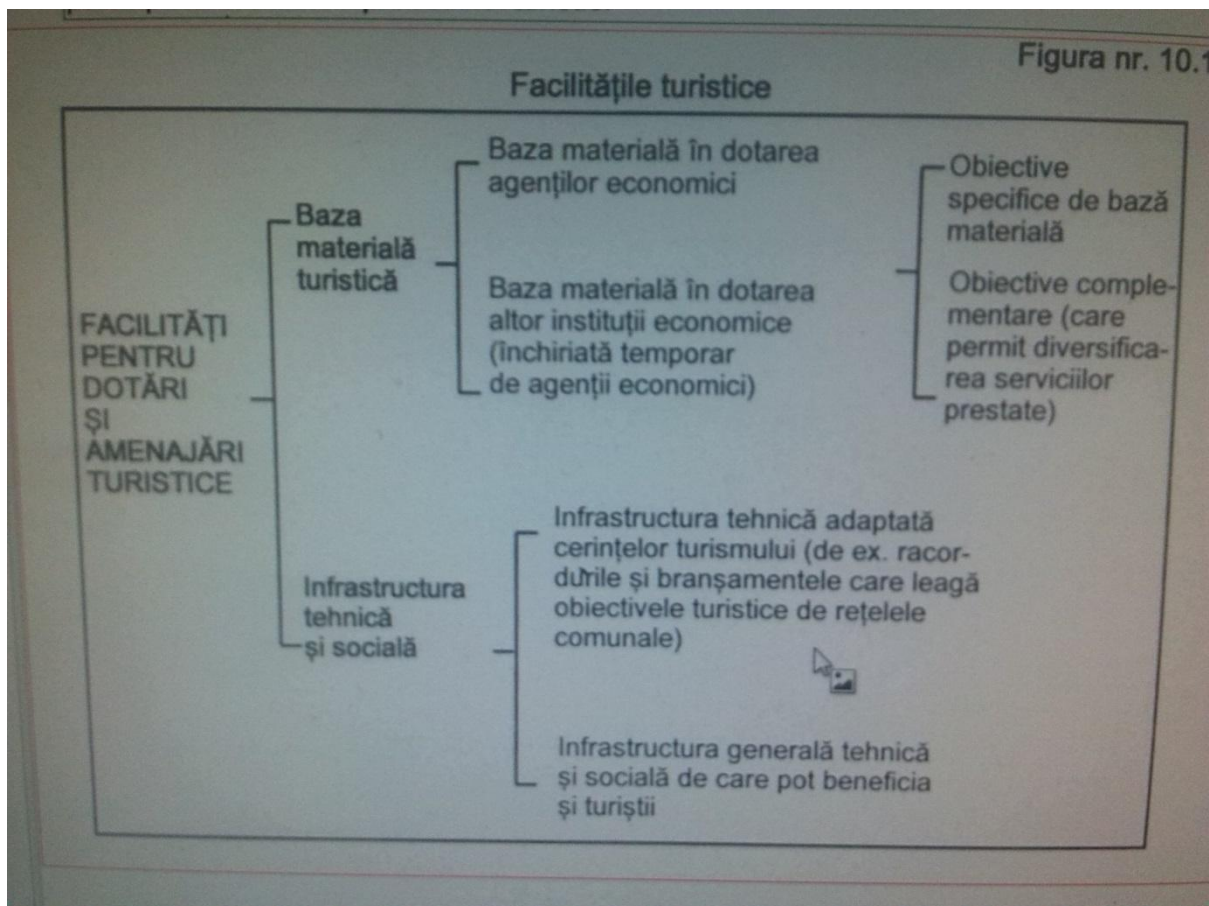
În forma lor fizică, fondurile de investiții aservite industriei turistice alcătuiesc cea mai mare parte din baza materială a turismului.

Baza materială turistică reprezintă însă o sferă mult mai largă decât fondurile din dotarea agenților economici, fapt explicabil prin atragerea temporară în sfera turismului și a altor forme complementare de bază materială ca, de exemplu, în situația cazării turiștilor în locuințele contractate cu cetățenii, a folosirii sezoniere, în perioadele când sunt disponibile, a spațiilor de cazare din unitățile școlare, din căminele studențești, din internate ș.a.). Rezultă că baza materială în turism are o serie de caracteristici specifice, care decurg din caracteristicile proceselor de creare a produsului turistic și din funcțiile verigilor organizatorice și operative care participă la servirea turiștilor.

Din analiza elementelor caracteristice ale diferitelor forme de turism rezultă că trebuințele turiștilor sunt foarte variate; sunt pe deplin justificate, așadar, preocupările și eforturile organizatorilor de turism pentru diversificarea bazei materiale și punerea la dispoziția turiștilor a tuturor posibilităților pe care cuceririle științei și tehnicii contemporane le oferă.

Turismul este un fenomen complex, care ridică o serie de probleme dificile legate de dezvoltarea facilităților turistice menite să sprijine promovarea și dezvoltarea industriei turistice. Baza materială este una din părțile componente ale produsului turistic, dar, în același timp, la asigurarea circulației turistice nu contribuie numai baza materială turistică specifică, ci și infrastructura tehnică generală. În consecință, problemele de dezvoltare a bazei materiale trebuie tratate diferențiat, atât din punctul de vedere al factorilor răspunzători de dezvoltarea turismului, cât și din cel al contribuției instituțiilor care administrează infrastructura generală tehnică și socială ce servește și la promovarea circulației turistice în țara noastră.

Schema facilităților turistice, prezentată mai jos, permite o vedere de ansamblu asupra clasificării elementelor de bază materială și de infrastructură care participă la realizarea produsului turistic.



În ceea ce privește contribuția celor două componente principale ale facilităților turistice în dezvoltarea mișcării turistice (baza materială și infrastructura) este greu de precizat care se situează pe primul loc. Așa cum s-a subliniat anterior, se poate aprecia că ambele componente aduc o contribuție importantă și că nu se poate concepe o evoluție corespunzătoare a turismului fără a se avea în vedere

interdependența lor organică, infrastructura fiind aceea care asigură funcționarea, în condițiile civilizației contemporane, a elementelor bazei materiale turistice<sup>1</sup>.

Gradul de dezvoltare și diversificare a bazei materiale turistice și a infrastructurii generale reflectă și condiționează, în același timp, nivelul de dezvoltare a circulației turistice pe un teritoriu. Realizarea circulației turistice reclamă deci existența unei baze materiale corespunzătoare, volumul și nivelul calitativ al întregii activități turistice și profitabilitatea ei fiind influențate nemijlocit de existența unor obiective de interes turistic adecvate cererii turistice, ca volum și structură.

Dacă se acceptă premisa că între patrimoniul turistic existent (atractivitatea resurselor naturale și a celor antropice) și evoluția cererii de servicii turistice există o strânsă dependență, devine evidentă și necesitatea asigurării unui echilibru între evoluția circulației turistice și dezvoltarea bazei materiale și a infrastructurii turistice. Ignorarea acestei cerințe provoacă greutăți în satisfacerea cererii și deci frânează valorificarea întregului potențial turistic al țării sau al unui teritoriu. Mai mult, pentru a asigura adaptarea operativă a ofertei la cerințele pieței, se impune chiar devansarea dezvoltării bazei materiale în raport cu creșterea circulației turistice, devansare care, în condițiile economiei de piață, nu se poate realiza deliberat decât prin inițiativa privată.

### **Criteriile de clasificare a unităților cu activitate de cazare și alimentație pentru turism**

Într-o zonă, stațiune, localitate etc., turismul se poate dezvolta satisfăcător numai în ipoteza că există suficiente posibilități pentru cazarea (odihna), alimentația și agrementarea vizitatorilor. De aceea, din formele de bază materială, capacitățile de cazare condiționează, poate în cea mai mare măsură, volumul activității turistice, deși anumite categorii de vizitatori care sosesc într-o localitate (o stațiune) de interes turistic nu recurg întotdeauna la serviciile obiectivelor de cazare.

Capacitatea de cazare rămâne elementul cel mai caracteristic al bazei materiale a turismului și pentru considerentul că celelalte elemente ale bazei

<sup>1</sup> În literatura de specialitate nu există o părere unitară în privința conceptului de bază materială turistică. Dacă, de exemplu, unii specialiști (dr. K. Krapf, G. Colley) apreciază că baza materială este constituită din ansamblul mijloacelor de cazare, de servire a mesei, de transport și de agrement, alți specialiști, în schimb, includ în conceptul de bază materială și elementele structurale ale patrimoniului turistic (resurse naturale și create). După părerea altor analiști, facilitățile turistice sunt grupate în: infrastructură turistică (infrastructură restrânsă) și infrastructura de care se servește turismul. Materiale îndeplinesc funcții mult mai eterogene și deci participă cu pondere relativ mai oscilantă la încasările provenite din activitatea turistică.

În general, prin capacități de cazare se înțeleg acele dotări de bază materială care asigură înnoptarea și odihna turiștilor pe o anumită durată de timp, în baza unor tarife determinate, diferențiate în funcție de gradul lor de confort, perioada de an (sezonul) în care sunt solicitate serviciile de cazare etc. Capacitatea de cazare cuprinde totalitatea formelor de cazare (hoteluri, moteluri, hanuri, cabane, campinguri), care, în vederea asigurării unui sejur cât mai atractiv, oferă turiștilor condiții optime de adăpostire (înnoptare), îndeplinind, după caz, și alte funcții caracteristice de domiciliu temporar (alimentația, agrementarea, igiena etc.).

În practica turistică internațională se cunosc mai multe criterii de clasificare a obiectivelor de cazare<sup>2</sup>. În cele ce urmează ne oprim asupra unui singur criteriu și îl detaliem, și anume: "*categoria de confort a obiectivelor de cazare și alimentație!*". Conform acestuia, unitățile de cazare și alimentație din domeniul turismului se clasifică ținând cont de caracteristicile constructive, calitatea și complexitatea dotărilor, a instalațiilor și serviciilor pe care le oferă. Spațiile de alimentație din incinta unităților cu activități hoteliere se clasifică o dată cu acestea după criterii specifice, trebuind să existe o corelație strânsă între confortul acestor două activități.

În acest sens, începând cu anul 1991, au fost emise o serie de acte normative care reglementează "clasificarea unităților hoteliere și de alimentație în turism". Cele în vigoare la ora actuală sunt: Hotărârea Guvernului României nr. 601/6 octombrie 1997 și Ordinul nr. 61/27 aprilie 1999 pentru aprobarea Normelor metodologice și a criteriilor privind clasificarea structurilor de primire turistice.

Conform acestor norme, în România pot funcționa următoarele **tipuri de structuri de primire** cu funcțiuni de cazare turistică, clasificate astfel:

1. hoteluri de 5, 4, 3, 2, 1 stele;
2. hoteluri-apartament de 5, 4, 3, 2 stele;
3. moteluri de 3, 2, 1 stele
4. hoteluri pentru tineret de 3, 2, 1 stele;
5. hoteluri de 3, 2 stele;
6. vile de 5, 4, 3, 2, 1 stele; ,
7. bungalouri de 3, 2, 1 stele;
8. cabane turistice, cabane de vânătoare, cabane de pescuit de 3, 2, 1 stele;
9. sate de vacanță de 3, 2 stele;
10. campinguri de 4, 3, 2, 1 stele;
11. popasuri turistice de 2, 1 stele;
12. pensiuni turistice urbane de 4, 3, 2, 1 stele;

<sup>1</sup> *Vezi și capitolul 16: Serviciile hoteliere.*

13. pensiuni turistice rurale de 4, 3, 2, 1 flori (margarete), pensiuni agroturistice de 3, 2, 1 flori (margarete);
14. apartamente sau camere de închiriat în locuințe familiale sau în clădiri cu altă destinație de 3, 2, 1 stele;
15. structuri de primire cu funcțiuni de cazare pe nave fluviale și maritime de 4, 3, 2, 1 stele.

În cadrul tipurilor prezentate mai sus poate exista următoarea structură a **spațiilor de cazare**:

1. cameră cu pat individual, reprezentând spațiul destinat folosirii de către o singură persoană. Lățimea paturilor individuale este de minimum 90 cm;
2. cameră cu pat matrimonial, reprezentând spațiul destinat folosirii de către una sau două persoane. Lățimea patului matrimonial va fi de minimum 140 cm;
3. cameră cu pat dublu, reprezentând spațiul destinat folosirii de către două persoane. Lățimea patului dublu este de minimum 160 cm;
4. cameră cu două paturi individuale, reprezentând spațiul destinat folosirii de către două persoane;

5. cameră cu trei sau mai multe paturi individuale, reprezentând spațiul destinat folosirii de către un număr de persoane egal cu numărul paturilor. Camerele cu peste patru paturi individuale sunt considerate camere comune;
6. cameră cu priciuri, reprezentând spațiul destinat utilizării de către mai multe persoane. Priciul reprezintă o platformă din lemn sau din alte materiale, pe care se asigură un sațiu de 100 cm lățime pentru fiecare persoană;
7. garsonieră, reprezentând spațiul compus din: dormitor pentru două persoane, salon, vestibul și grup sanitar propriu. Dormitorul poate fi despărțit de salon și printr-un glasvand sau alte soluții care permit o delimitare estetică;
8. apartament, reprezentând spațiul compus din unul sau mai multe dormitoare (maximum cinci dormitoare), sufragerie, vestibul, echipare sanitară proprie. La categoria 5 stele va exista un grup sanitar pentru fiecare două locuri, iar la categoria 4 stele, precum și la restul categoriilor, minimum un grup sanitar pentru patru locuri.

În conformitate cu normele metodologice amintite, în România pot funcționa următoarele *tipuri de structuri de alimentație pentru turism*.

Se pot stabili și alte tipuri de unități, în funcție de condițiile concrete constatate la fața locului, cu respectarea criteriilor pentru tipul de structură turistică asimilată. Principalele caracteristici funcțional-comerciale ale acestor tipuri de unități sunt prezentate în Anexa nr. 2 la Normele metodologice.

La toate tipurile de structuri de primire cu funcțiuni de cazare turistică este obligatorie oferirea unei game diversificate de *servicii suplimentare*, cuprinse în tariful de cazare sau cu plată separat, astfel:

la unitățile de	4 și 5 stele	—	cel puțin 18 servicii
la unitățile de	3 stele	—	cel puțin 15 servicii
la unitățile de	2 stele	—	cel puțin 10 servicii

Tipuri de structuri, unități de alimentație pentru turism



Tipuri de structuri, unități de alimentație pentru turism

Nr. crt.	Tipul de unitate	Categoria			
		Lux	I	II	III
<b>1. Restaurant</b>					
1.1.	Clasic	X	X	X	X
1.2.	Specializat				
1.2.1.	Pescăresc, vânătoresc	X	X	X	-
1.2.2.	Dietetic, lactovegetarian	-	X	X	X
1.2.3.	Rotiserie, zahana	-	X	X	X
1.2.4.	Familial	-	X	X	X
1.2.5.	Pensiune	-	X	X	X
1.3.	Cu specific național sau local	X	X	X	-
1.4.	Cu program artistic	X	X	-	-
1.5.	Braserie	X	X	X	-
1.6.	Berărie	X	X	X	-
1.7.	Grădină de vară	X	X	X	X
<b>2. Bar</b>					
2.1.	Bar de noapte	X	X	-	-
2.2.	Bar de zi	X	X	X	-
2.3.	Café-bar, cafenea	X	X	X	-
2.4.	Disco-bar (discotecă, videotecă)	X	X	X	-
2.5.	Bufet bar	-	X	X	X
<b>3. Fast-food</b>					
3.1.	Restaurant fast-food	-	X	X	X
3.2.	Restaurant fast-food cu autoservire	-	X	X	X
3.3.	Bufet tip expres și bistrou	-	X	X	X
3.4.	Pizzerie	-	X	X	X
3.5.	Snak-bar	-	X	X	X
4.	Cofetărie	X	X	X	X
5.	Patiserie, plăcintărie, simigerie, covrigărie	-	X	X	X

- la unitățile de 1 stea -- cel puțin în 5 servicii

Categoria de clasificare a hotelului este determinată de îndeplinirea în totalitate a criteriilor obligatorii prevăzute în Anexa nr. 1.1. a) la Normele metodologice, precum și la realizarea următorului punctaj minim, rezultat din evaluarea criteriilor suplimentare prevăzute în Anexa 1.1 . b), astfel:

- pentru hotel de 5 stele 150 puncte
- pentru hotel de 3 stele 120 puncte
- pentru hotel de 3 stele 70 puncte
- pentru hotel de 2 stele 30 puncte

Pentru hoteluri-apartament punctajul este următorul:

5 stele	4 stele	3 stele	2 stele
100	60	40	20
puncte	puncte	puncte	puncte

La criteriile obligatorii

cuprinse în Anexa nr. 1.1 . a) la Normele metodologice sunt prevăzute:

- 1.Starea generală a clădirii;
- 2.Organizarea spațiilor și a serviciilor aferente;
- 3.Instalațiile;
- 4.Suprafața minimă a camerelor (fără grup sanitar);
- 5.Suprafața minimă a camerei de baie ...mp;
- 6.Înălțimea spațiilor de cazare ... m;
- 7.Culoarele și scările vor avea lățimea minimă de 1,40 m (casa scării va fi separată de culoare);
- 8.Numărul maxim de paturi într-o cameră;
- 9.Echiparea sanitară;
- 10.Dotarea cu mobilier, lenjerie și cu alte obiecte în camere, apartamente și garsoniere;
- 11 , Seif / posibilități de depozitare a valorilor;
- 12.Telefon în cameră;
- 13.Telefax la recepție;
- 14.Încasarea contravalorii serviciilor și pe bază de cărți de credit;
- 15.Restaurant;
- 16.Bar de zi;
- 17.Posibilități pentru organizarea de întâlniri de afaceri, congrese, recepții, conferințe etc.;
- 18.Servicii minime oferite turiștilor, care pot fi cuprinse în tarif sau cu plată separată;
- 19.Alte criterii.

Criteriile suplimentare (facultative) de evaluare prevăzute în Anexa nr. 1.1.b) la Normele metodologice sunt cele prezentate în tabelul de mai jos:

### **Tabelul nr. 10.2**

Criteria suplimentare de evaluare a gradului de confort al unităților turistice

	<b>Construcții- instalații</b>	<b>Pu</b>
<b>Construcții-instalații și dotări</b>		
- restaurant		15
- climatizare în camere		15
- climatizare în săli de seminarii și conferințe		15
- climatizare în alte spații		15
- garaje pentru minimum 20% din numărul		10
- parcași auto propriu pentru minimum 30% din		10
- ferestre antifonice		10
- bar de zi		5
- salon pentru micul dejun		5
- camere adecvate pentru persoane cu handicap		5
- mașină pentru curățat încălțăminte pe nivel		5
- ascensor		5
- recepție TV prin satelit/cablu în cameră		5
- mașină cuburi de gheață pe nivel		5
<b>Servicii suplimentare</b>		
- spălătorie / curățătorie		10
- salon de cosmetică și / sau frizerie și coafură		5
- telefax în cameră		5
- robot-telefon în cameră		5
- telefon în cameră la hoteluri de 2 și 1 stele		5
- încălzitor de prosoape, oglindă de machiaj, cântar		5
- închirieri de mașini - servicii de agentie		2
- reviste și ziare gratuite pe hol la dispoziția		2
- vânzare sau ofertă de obiecte igienice: periuță de		2
dinti pastă de dinți aparat de ras de unică		
- rezervare de bilete la recepție (spectacole, teatru,		2
- recepție cu caracter permanent la hotelurile de 1		2
- receptioner prezent la hotelurile de 1-2 stele		2
<b>Spații de agrement și fitness</b>		
- piscină acoperită		3
- piscină în aer liber		2
- baie cu abur		1
- sală de tenis		1
- saună		1
- hol de relaxare (cu sezlonguri)		5
- solar		5
- piscine		5
- bowling		5
- teren de tenis		5
- teren de badminton		5
- salon de cosmetică		5
- profesor de sport		5
- tratament sportiv		5
- asistent de vacanță (însotitor)		5
- masaie		5
- băi		5
- sală de forță (fitness-body building minimum 4		5
- gimnastică medicală		5
- baby sitter		5
- spații de joacă pentru copii (cameră teren)		5
- spațiu verde de odihnă / strand		5

- mini-golf	5
- închirieri de obiecte sportive (schi bărci)	2
- tenis de masă	2
- biliard	2
<b>Posibilități de organizare de recepții, conferințe.</b>	
- salon pentru organizare de recepții, banchete,	1
- salon pentru organizare de conferințe centre de	
- până la 100 mp	5
- până la 250 mp	1
- până la 500 mp	1
- peste 500 mp având în dotare:	2
- cameră de calculatoare	5
- instalații pentru microfoane	2
- ecran de protecție	2
- perete pentru afisaj	2
- retroproiector	2
- proiector de film sau diaproiectiv	2
- cameră video	2
- videorecorder	2
- TV color	2
- tablă magnetică	2
- magnetofon / casetofon	2
- traducere simultană	2
- telefon mobil	2
- telefax	2
- xerox	2
- reportofon	2
- spații pentru activitate în grup	2
- servicii prin internet	2
- birou	2

Prin organele specializate, Ministerului Turismului verifică periodic starea și funcționalitatea dotărilor, calitatea celorlalte criterii care stau la baza clasificării. Nerespectarea acestor criterii atrage după sine măsuri de schimbare a clasei sau categoriei, suspendarea temporară sau, după caz, retragerea certificatului de clasificare.

Merită să fie remarcat faptul că, pe plan mondial, nu există un sistem unitar de încadrare în diferitele categorii de confort a obiectivelor de cazare-alimentație și, în consecință, conținutul categoriilor de confort diferă de la o țară la alta, în funcție de reglementările în vigoare în țara respectivă. În asemenea condiții, compararea calității gradului de confort devine foarte relativă, echivalarea aceluiași grad de confort exprimat prin diferite sisteme de clasificare revenind aproape exclusiv în seama aprecierilor clientelei turistice.

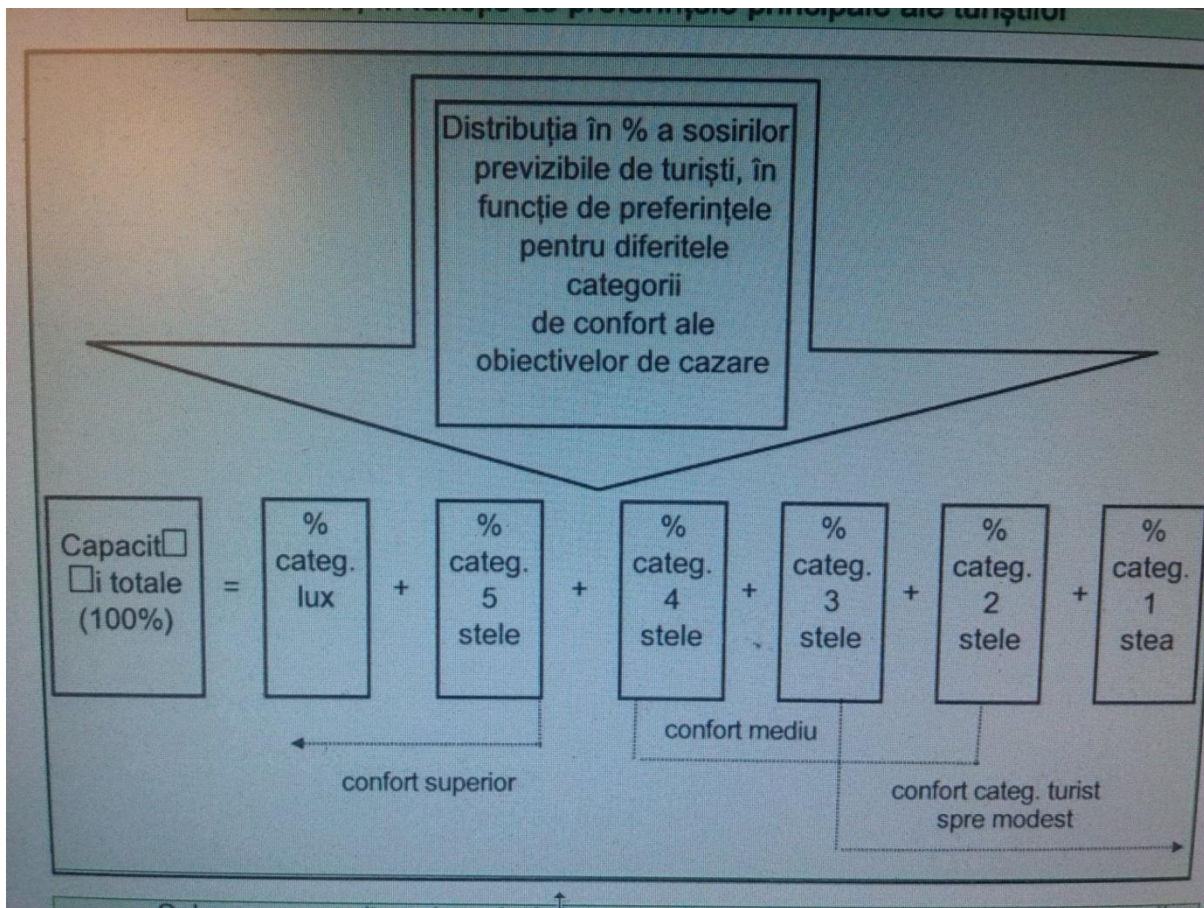
Majoritatea clasificărilor au totuși un element comun: urmăresc gruparea unităților în diferite categorii, mai mult sau mai puțin omogene, în funcție de condițiile

aproximativ apropiate de confort ale acestor obiective turistice. După toate aparențele, clasificarea unităților de cazare, atribuindu-le un număr diferențiat de stele distinctive, adaptate și în țara noastră, este un sistem relativ tradițional de clasificare, folosit pe scară largă în practica turistică internațională.

Determinarea a priori a categoriilor de confort ale obiectivelor de cazare supuse proceselor de modernizare și, mai ales, ale noilor obiective de cazare ce urmează a fi realizate în perioadele viitoare, constituie una dintre problemele importante ale dezvoltării rețelei de cazare pe plan național, regional, zonal și chiar local. Cu această ocazie managerii firmelor turistice urmăresc respectarea unor ponderi ale diferitelor categorii de confort în totalul capacităților de cazare și de alimentație cu scopul de a adapta mai bine oferta lor turistică la evoluția cererii clientelei potențiale interne și internaționale căreia i se adresează serviciile prestate în aceste obiective turistice. Pentru analizele ce se impun în acest scop poate fi utilizată și schema alăturată.

Figura nr. 10.2

Determinarea structurilor pe grade de confort ale obiectivelor de cazare, în funcție de preferințele principale ale turiștilor



Schema

permite desprinderea următoarelor aspecte utile managerilor firmelor turistice:

- oferă o imagine cu privire la modul în care capacitățile de cazare corespund din punctul de vedere al gradului de confort cu cererea clientelei turistice;
- relevă posibilitățile de compensare a diferitelor categorii de confort cu alte categorii apropiate de preferințele clientelei;
- permite o apreciere asupra menținerii echilibrului necesar în ponderea diferitelor categorii de confort, în funcție de segmentele de piață cărora urmează să le fie oferite noile capacități de cazare ce se vor introduce în rețeaua existentă pe teritoriul considerat.

## **8.Transporturile turistice.**

### **Rolul si importanta transporturilor in economia nationala.**

Prin intermediu transporturilor se realizeaza deplasarea in spatiu a bunurilor materiale si a persoanelor, in vederea satisfacerii nevoilor materiale si spirituale ale membrilor societatii.

Transporturile constituie, in consecinta o ramura importanta a economiei nationale, menita sa asigure desfasurarea nestingherita a proceselor de productie si legatura organica intre resursele de materii prime, unitatile de prelucrare si de unitatile de distributie a bunurilor materiale pe teritoriul tarii, in volumul, la timpul si in directiile necesare, dictate de interesele si ritmurile de dezvoltare ale economiei nationale.

Dezvoltarea transporturilor este rezultatul procesului de dezvoltare a intregii noastre societati. Intru-un anumit stadiu de dezvoltarea a societatii, transporturile se desprind ca o ramura de sine statatoare a productiei materiale. Transporturile, ca sector al economiei nationale, reprezinta o prelungire a proceselor de productie pana la locurile de consum productiv sau neproductiv (individual), iar orice intarziere sau dereglare a transporturilor are repercusiuni asupra intregului angrenaj al economiei de piata a unei tari. In consecinta, circulatia bunurilor materiale si a oamenilor reprezinta o conditie esentiala a desfasurarii normale a vietii, iar posibilitatile de transport conditioneaza cooperarea economica intre ramurile productiei materiale, schimburile de valori si dezvoltarea armonioasa a tuturor regiunilor tarii.

Activitatea de transporturi se caracterizeaza printr-o serie de particulat

economico-organizatorice specifice atat transporturilor, in general, cat si unor forme de transport, in particular.

Astfel, dezvoltarea transporturilor este conditionata de existenta, in primul rand, a unui rulant, specific fiecărei forme de transport: terestru, feroviar, aerian sau naval (de exemplu, transporturile de pasageri se efectueaza cu autocare, microbuze, autoturisme, avioane, garnituri de cale ferata, vase fluviale si maritime etc.), care constituie elemente de baza materiala ala transporturilor, iar in al doilea rand de caile corespunzatoare de circulatie pentru aceste mijloace de transport (sosele, autostrazi, linii de cale ferata, gari, autogari, porturi fluviale si maritime, aeroporturi etc.), care constituie elemente de infrastructura tehnica generala ale transporturilor.

Mijloacele de transport au un rol bine definit in activitatea de transporturi; utilizarea fiecarui mijloc de transport se caracterizeaza printr-o serie de avantaje si dezavantaje economico-organizatorice privind capacitatea, continuitatea, rapiditatea, comoditatea, economicitatea etc. a transporturilor, care limiteaza, in ultima instanta, conditiile de folosire in economia nationala a mijloacelor respective de transport.

Pentru a satisface cerintele de transport ale economiei nationale cu o eficienta economica sporita, existenta si utilizarea in paralel a diferitelor mijloace de transport ridica problema coordinarii si cooperarii rationale intre aceste mijloace de transport, care se completeaza reciproc, in procesul de asigurare a continuitatii deplasarii bunurilor materiale si personale.

Procesul de productie in transporturi consta in deplasarea in spatiu a bunurilor materiale si a oamenilor (calatorilor), deplasare care se realizeaza prin intermediul mijloacelor de transport si a fortei de munca ce



actioneaza asupra lor.

Transporturile se caracterizeaza prin oscilatii sezoniere pronuntate ale cererii de servicii, in functie de frecventa solicitarilor in varfurile de sezon si in perioadele de extrasezon.

Serviciile de transport nu pot fi stocate; mijloacele de transport se deplaseaza o data cu incarcaturile respective si indiferent de numarul de calatori transportanti intr-o cursa, respectiv gradul de utilizare a capacitatii unui mijloc de transport; dupa terminarea cursei, serviciul de transport a fost practic consumat. Ca atare, inceteaza si functia de productie a transporturilor, iar pierderile rezultate din nefolosirea capacitatilor unui mijloc de transport intr-o perioada data nu mai pot fi recuperate, deoarece in ciclurile viitoare de productie mijlocul respectiv de transport participa in procesul de productie intotdeauna cu intreaga sa capacitate nominala.

Spre deosebire de elasticitatea caracteristica a cererii de transporturi, oferta de servicii in transporturi este o oferta rigida: volumul maxim al ofertei se limiteaza practic la nivelul de dotare cu capacitati de transport, intr-un moment dat, al firmelor transportatoare.

### **Transporturile - elemente constitutiv si factor determinat al dezvoltarii turismului.**

Circulatia turistica presupune deplasarea persoanelor spre locurile alese ce destinatie a calatoriilor. In consecinta, fluxurile turistice implica derularea unui trafic turistic considerabil intre localitatile (tarile) de resedinta si localitatile (statiunile, zonele, regiunile turistice, tarile) primitoare de turisti.

Pentru derularea traficului turistic se apeleaza la o gama variata de mijloace de transport. Deseori, deplasarea turistilor necesita folosirea combinata a mai multor mijloace de transport, in functie de distanta pana la locul de destinatie, de caracteristicile itinerarelor alese, de starea cailor de comunicatie si a infrastructurilor tehnice, de intensitatea si sezonalitatea circulatiei turistice, competitivitatea tarifelor practicate pentru diferite forme de transport, de rapiditatea si comoditatea deplasarilor etc.

Timpul liber total (T) de care dispune un turist potential pentru efectuarea unei calatorii de vacanta este compus din doua elemente principale: timpul cheltuit pentru deplasare, respectiv pentru realizarea transportului pentru a ajunge la destinatia acceptata (t) si durata sejurului (S), ceea ce permite stabilirea urmatoarei relatii:

$$T = t + S$$

In functie de formele de turism practicate, de distantele parcurse pana la locul de destinatie si respectiv de viteza de deplasare, componenta "t" poate afecta sensibil bugetul total de timp liber al turismului, rezultand o serie de relatii derivate, ca exemplu:

$$T = t + S(\text{minim}),$$

IN cazul formelor de turism caracterizate prin sejurul scurta (de exemplu, tururi in circuit, raliuri automobilistice, drumete etc.);

$$T = t(\text{minim}) + S,$$

In cazul diferitelor forme de turism sedentar (de exemplu, vacante la munte

sau pe hotar, tratamente balneomedicale etc.), precum si in cazul folosirii unor mijloace rapide de transport.

$$T \approx S,$$

Cand destinatiile sunt situate in apropierea localitatii de resedinta a turismului (de exemplu: turismul preorasenesc), caz in care, practic, durata deplasarii nu mai este luata in considerare.

Prin urmare se poate aprecia ca, intre dezvoltarea industriei turistice si a transporturilor, exista o stransa dependenta: cresterea volumului circulatiei turistice, respectiv dezvoltarea diferitelor forme de turism organizat, semiorganizat si pe cont propriu depind de gradul de dezvoltare a transporturilor si, in consecinta, de posibilitatile oferite turistilor pentru folosirea eficienta, in timp si spatiu, a diferitelor mijloace de transport, iar existenta unor forme variate si accesibile de transport influenteaza, la randul lor, atat volumul si structura fluxurilor turistice, cat si repartizarea teritoriala si sezonalitatea activitatii turistice.

Dinamica circulatiei turistice internationale a Romaniei in perioada ofera o imagine asupra mijloacelor de transport utilizand de cetatenii romani cu ocazia vizitei in strainatate si ale turistilor straini au vizitat tara noastra (tabelul nr. 15.1).

Interdependenta anumita inter oferta turistica si transporturile de calatorii se manifesta cu aceeaasi intensitate atat la nivel economic national, cat si la nivelul unor zone, localitatile si statiuni turistice; posibilitatile de transport oferite pentru asigurarea accesului turistilor in zonele respective reprezinta un factor primordial, care influenteaza sensibil transformarea ofertei potentiale in oferta turistica efectiva si, in acelasi timp, o conditie esentiala a valorificarii eficiente a potentialului turistic al acestui teritoriu.

**Tabeul nr. 15.1**

**Circulatia turistica internationala a Romaniei, dupa mijloacele de transport utilizate.**

-%-	1980	1985	1990
Total plecari ale vizitatorilor romani, din care, dupa mijloace de transport utilizate:	100	100	100
rutiere	64,9	46,2	56,2
feroviare	23,5	36,1	36
aeriene	9,6	14,4	41
navale	2	3,3	3,7
Total sosiri ale vizitatorilor straini, din care, dupa mijloace de transport utilizate:	100	100	100
rutiere	64,1	54,1	56,2
feroviare	27,1	34,9	36
aeriene	8,6	7,8	4,1
navale	3,2	3,2	3,7

Rezultate progresului tehnic influenteaza in mod direct si dezvoltarea transporturilor turistice, in volumul si structura transporturilor putandu-se distinge perioadele ciclicem caracterizate printr-o competitie intensa pentru mentinere suprematiei diferitelor forme de transport si pentru castigarea unei noi clientele.

Analizand transportul ca pe un element constitutiv si ca pe o conditiile de baza a desfasurarii activitatii turistice, se pot desprinde urmatoarele

sarcini esentiale pentru transporturile turistice:

In primul rand, transportul trebuie sa asigure deplasarea sigura, sincronizata si confortabila a pasagerilor-turisti, in numarul si la termele fixate, pana a distanta dorita. Din acest considerat, transportul turistic nu este decat un instrument necesar pentru atingerea unui scop caruia ii ramane subordonat. Aceasta functie de dependenta a transportului fata de ramurile de activitatea economica pe care le deserveste (de exemplu, industria, comertul, turismul etc.) este o caracteristica predominanta a transportului.

In al doilea rand, cunoscind faptul ca tarifele pentru transporturi reprezinta un element component al tarifelor pentru aranjamentele turistice, este important atat pentru calatori, cat si pentru industria turismului, ca pretul transportului sa ramana cat mai stabil posibil.

In al treilea rand, atat guvernele tarilor trimitatoare, respectiv ale celor primitoare de turisti, cat si agentii economici conteaza, inainte de toate, pe serviciile proprii de transport, asupra carora pot exercita un control mai sigur si mai eficient decat asupra transporturilor straine. Prin acesta se poate asigura o exploatare mai buna a capacitatilor de transport, atat pentru necesitatile turismului international, cat si ale turismului intern, iar in perioade de activitate turistica redusa (extrasezon) aceste capacitati de transport pot fi folosite mai rational, prin acoperirea altor necesitati ale economiei nationale.

Este limpede ca, in zilele noastre, turismul intern si international nu se poate rezolva fara transporturi. Ca element creator al turismului, transportul determina deci volumul traficului turistic si ii imprima trasaturile sale caracteristice. In afara de aceasta functie primara, care conditioneaza orice fel de trafic turistic, transportul are, de asemenea, un rol activ ca factor stimulator al cresterii circulatiei turistice. Astfel trasaturile de

perfectionare a activitatii turistice si introducerea de noi servicii in domeniul transporturilor pot crea un trafic turistic complet nou sau pot dirija un trafic preexistent spre noi destinatii, fie in detrimentul unor destinatii si vechi, care devin mai putin atractive, fie ca rezultat al introducerii unor noi programe si aranjamente turistice. Aceasta dezvoltare se poate produce in special datorita progresului tehnic permanent, in urma caruia:

- sunt oferite publicului noi mijloace si servicii de transport, noi capacitati, frecvente si corespondente imbunatatite;
- voiajul devine mai rapid si se efectuiaza cu mai multa regularitate, cu mai mult confort si securitate;
- introducerea unui material rural tehnic tot mai modern si mai eficace si a unor metode perfectionate de exploatare pot conduce la o reducere a costurilor de exploatare si, ca urmare, la o relativa reducere a tarifelor, argument concurential deloc neglijabil in economia de piata.

Cunoscand faptul ca importanta fiecărei forme de transport si rapiditatea solutiei sale variaza in pas cu dezvoltarea tehnicii moderne, se poate afirma ca fiecare forma de transport se dezvolta numai dupa propriile sale reguli, iar noile mijloace de transport le inlocuiesc pe cele ce se dovedesc perimate. In epoca noastra, explozia turismului mondial a devenit nu numai posibila, dar si a fost chiar provocata de evolutia in domeniul transporturilor.

Ritmul de dezvoltare a transporturilor este mai rapid decat al altor factori de dezvoltare a turismului international, ca, de exemplu, industria hoteliera, aranjamentele organizatorico-administrative etc. Acest fapt explica eforturile interprinderilor de transport de a incuraja prestatorii de servicii in dezvoltarea bazei materiale turistice. In anumite situatii, disproportiile in dezvoltarea unor elemente componente ale bazei materiale turistice

provoaca o incetinire a dezvoltarii transporturilor. Totusi, este putin probabil ca progresul tehnic sa poata fi oprit, solutia fiind mai degraba o coordonare mai eficace intre factorii care orienteaza dezvoltarea in perspectiva a turismului intern si international.

In ceea ce priveste transporturile turistice internationale, ele indeplinesc un rol economic important, care nu depinde in mod necesar de rolul si de importanta altor activitati economice care se servesc de ele. Functia independenta a transportului este identica cu cea a exportului de bunuri sau cu orice alta activitate a comerului invizibil prin care un rol din ce in ce mai important in economia mondiala, contribuind la echilibrarea balantei de plati a multor tari.

## **9. Turismul si mediul inconjurator.**

Calitatea mediului inconjurator de a fi baza tuturor activitatilor, inclusiv a celor turistice, il face inseparabil de fenomenul turistic. Varietatea mediului natural, calitatea si aspectul sau estetic, constituie resurse de baza pentru turism in lumea de azi, tot mai omogenizata prin procesul globalizarii economiei. Intre mediul inconjurator si diferitele forme de turism exista relatii reciproce complexe, de interdependenta, care adeseori sunt descrisa ca o "simbioza".

Turismul, departe de a proteja mediul inconjurator, este un generator al problemelor sale, fiind capabil sa distruga tocmai resursele de care acesta este dependent. In ce fel se ofera mediul inconjurator activitatilor turistice? Are acesta resursele pentru a fi intotdeauna dorit? In prezent se discuta despre relatia dintre turism si mediul inconjurator si se fac consideratii asupra modului in care relatiile reciproce dintre acestea pot fi durabile. Turismul trebuie organizat si practicat in asa fel incat sa utilizeze mediul, dar in acelasi timp sa contribuie activ la pastrarea calitatii lui. Un

mediul inconjurator de calitate favorizeaza dezvoltarea turismului.

## **Relatiile reciproce dintre turism si calitatea mediului inconjurator.**

### **Influenta mediului inconjurator asupra activitatii turistice.**

Turismul este prin natura sa o activitate atrasa de mediile inconjuratoare naturale si sociale, mai ales de cele ce au calitatea de a fi unice si fragile. Analizand relatia dintre acestea, se observa ca in cele mai multe cazuri se calculeaza beneficiile economice ale turismului si nu se lasa si posibilitatea cuantificarii consecintelor sale asupra mediului si societatii. In relatiile ce se stabilesc intre cele doua elemente - mediul inconjurator, ca factor si turismul, ca activitatea, exista influente pozitive si negative. Se vorbeste mai mult de impactul turismului asupra mediului, in special de latura negativa a acestuia, generata de o activitate antropica intensa si gresit dirijata.

Dar trebuie sa ne intrebam daca, si mai ales in ce fel, starea mediului inconjurator la un moment dat se reflecta in activitatea turistica. Cel mai adesea, da, si acest fenomen se resimte mai ales in dezvoltarea regionala si locala a turismului. Valoarea calitativa si cantitativa a resurselor naturale si antropice este determinata asupra turismului. Exploatarea irationala la un moment dat creeaza riscul de a distruge tocmai suportul de care orice activitate turistica este dependenta.

O problema dificil de rezolvat intr-un termen scurt, ce a fost mai acut semnalata in literatura de specialitate dupa 1990, desi a existat cu mult inainte, este aceea a relatiilor ce se vor stabili in contextul necesitatii dezvoltarii durabile, intre mediul inconjurator si diferite activitati turistice. Mediul inconjuratora intrat in centrul dezbaterilor legate de dezvoltarea durabila a turismului in 1992 la conferinta de la Rio de Janeiro, ramanand,



si in prezent si mai mult ca sigur in secolul acesta, o problema mereu in atentie. OMT a imbratisat acest concept si a promovat materiale in domeniu. Orice manifestare naturala sau activitate antropica cu impact pozitiv sau negativ asupra mediului inconjurator se reflecta direct sau indirect asupra activitatii turistice dintr-o regiune. Dintre modificarile mediului, unele sunt temporare si deci reversibile (calitatile valoroase ale componentelor mediului se refac intr-un anumit interval de timp) sau sunt profunde si devin ireversibile (deci fara speranta de refacere).

Exista nenumarate pe glob si la noi in tara in care un mediu natural degradat nu reprezinta o destinatie turistica sau, in orice caz, nu una valoroasa. Ariile cunoscute ca fiind frecvent afectate de hazarde naturale (seisme, activitate vulcanica, uragane, inundatii, alunecari de teren, curgeri de noroi etc.) nesecita practicarea unui turism controlat (supravegheat).

Ariile in care deja s-au produs hazarde tehnologice (accidentul nuclear de la Cernobil) au afectat miscarea turistica din regiunea apropiata.

In mediile poluate si nesanatoase activitatea turistica este slaba si de scurta durata chiar daca exista obiective turistice valoroase (cazul vai Prahovei la Comarnic sau al Cheilor Turzii, in care aerul poluat al fabricilor de ciment reduce vizibilitatea, ingreuneaza respiratia, iar puberile raspandite in atmosfera devin nuclee de condensare, sporind frecventa ploilor orografice si prin intermediul apei patrunderea lor in sol).

Si alte activitati de exploatare a resurselor de subsol degradeaza mediul, in intervale de timp ce dureaza uneori pana la epuizarea resurselor sau chiar si dupa aceea. Campurile petroliere in care poluantii se infiltreaza in sol, ajungand prin orizonturile de roci permeabile in panza de apa freatica (petrolul ce se pierde din conducte), devenind cauza unor boli grave (platformele de exploatare a petrolului din zone Brazi, Moinesti); regiunile de extractie a carbunilor in mine si carieri cu intinsele halde de streli (zonele miniere din bazinele Motru-Tismana, Berevoiesti-Aninoasa, Barcau etc.); exploatarile de sulf din Muntii Calimani; exploatarile de

mineuri neferoase de la Baia Mare, Rosia Poieni-Valea Ariesului; zonele afectate de industrii profund poluate Zaltna, Copsa Mica, sunt tot atatea locuri evitate de turisti.

Regiunile cu taieri masive ale padurilor si activitati industriale legate de acestea (depozitarea rumegusului si deseurilor pe malurile apelor si in albiile raurilor), ariile cunoscute ca locuri de depozitare a deseurilor de orice fel (de la cele radioactive la gropile de gunoi ale oraselor) descurajeaza activitatile turistice.

Avand in vedere numeroasele cauze care distrug mediul inconjurator, privit ca resursa de baza a turismului, in perioada actuala apare tot mai mult necesitatea cercetarii impactul mediului inconjurator asupra turismului.

In particular, indicatorii de mediu pot fi folositi pentru a determina costurile si beneficiile refacerii lui, dar si pentru stabilirea standartelor de mediu adecvat.

Rezulta implicit ca se va concepe si o amenajare a mediului inconjurator pentru practicarea unui turism de calitate. Pentru aceasta trebuie facuta o buna planificare a turismului in ariile de destinatie, in concordanta cu protejarea mediului inconjurator, dar si cu dezvoltarea sociala si culturala. In ultimii ani, tehnicile de planificare si management turistic exista si sunt bine implementate in multe tari. Dar devin tot mai necesare inlaturarea unor bariere existente in calea planificarii si managementului utilizat (care exista in unele locuri) si introducerea afectiva a tehnicilor moderne. In rezolvarea acestor probleme, un obstacol destul de serios este privatizarea agentiiilor de turism si procesul de dereglementare.

### **Impactul turismului asupra mediului inconjurator.**

Turismul excesiv sau prost planificat afecteaza mediul natural de destinatie.

In multe areale, gandirea si exploatarea comerciala a turismului au permis

aparitia unor constructii neaspectoase (hoteluri, moteluri sau pensiuni) care nu se potrivesc cu arhitectura sau cu mediul ambiant. Evident au fost construite pentru atragerea turistilor, dar si pentru castiguri imediate, fara a se gandi cineva la incadrarea lor in peisaj. Efectele devin uneori dramatice, mai ales cand sunt completate cu gunoaiele si resturile acestei "dezvoltari" datorate turistilor, ale carei urme se imprima pe intinse suprafate cu soluri fertile, pe malurile apelor (rauri, lacuri, mari), pe terenuri din localitati sau din apropierea acestora.

Formele nui turism sarac distrug ireparabil (ireversibil) mediile naturale, iar adevaratul beneficiu pe termen lung nu poate fi calculat (mlastinile cu mangrove care erau loc de pescuit si reglaj natural al inundatiilor au fost partial desecate pentru a crea locuri de agrement; circulatia turistica in aria de raspandire a coralilor, mai ales in Marea Bariera de Corali din nord-estul Australiei afecteaza grav viata si aspectul coralilor etc.).

Consumul mare al unor resurse naturale pentru nevoile turistilor impiedica viata normala a localnicilor, dar aduce si prejudicii mediului. Se citeaza cazul unor resurse sarace de apa ale unor regiuni care au fost luate de la localnici .(fermieri) pentru a fi utilizate de turisti in hoteluri. In ariile montane, padurile au fost taiate pentru a face partii de schi sau bob, iar pe acesti versanti s-a declansat eroziunea (ravene, alunecari curgeri de noroi) cauzind pierderi materiale si de vietii omenesti.

Turistii contribuie adesea la distrugerea mediului, uneori din ignoranta, alteori cu buna stiinta, afecteaza recolta si utilajile fermerilor, decimeaza animalele, arunca mari cantitati de gunoi in locurile unde poposesc (ex. In timpul unei veri, de pe un singur munte din Marea Britanie a fost colectata circa o tina de gunoi pe zi, in special pachetele de mancare, iar in New Forest in sudul Angliei aprox. 25 000 de cutii goale de bauturi/an. In multe locuri salbatice peisajul a fost distrus treptat prin patrunderea "omului-turist". De multe ori, este greu de separat aportul turismului

dintre celelalte activitati economice la degradarea mediului.

Se constata ca atat turismul intern cat si cel international este in acelasi timp o forta pozitiva ce poate ajuta la conservarea mediului regiunilor cu destinatie turistica.

Multe dintre dezavantajele mentionate pot fi eliminate printr-o mai buna planificare si management si prin educarea turistilor catre intelegerea si pastrarea elementelor mediului inconjurator.

Turistii sunt atrasi intotdeauna de locurile frumoase, de regiunile cu un trecut istoric bogat, de constructiile arhitectonice interesante si de areale cu o natura mai salbatica in care interventia omului este mai putin vizibila.

O parte din banii cheltuiti de turisti in regiuni (in special taxele de intrare) se utilizeaza pentru conservarea mediului si a mostenirii culturale (ariile protejate, cladirile istorice, muzeele). In special in ariile protejate, veniturile obtinute din turism pot contribui atat la implimentarea masurilor de protectie si conservare, dar si la dezvoltarea comunicatiilor locale din apropiere.

Marimea si natura pagubelor facute mediului de catre turisti, ca s daunele ecologice sunt dependente de gradul de dezvoltare si de numarul vizitatorilor, de concentrare utilizarii spatiale, si temporare, de natura mediului natural si de felul planificarii si managementului adoptat si dupa ce dezvoltarea a avut loc.

Exista numeroase exemple in care practicile turistice sunt bune sau rele. Din pacate, se acorda foarte putina atentie necesitatilor si dorintelor populatiei locale. Deciziile sunt luate prea des de politicieni si planificatori in ternenii perceptiei lor, in interes national, mai mult decat in interes local.

Finantatorii pun pe primul plan recastigarea investitiei lor si nu investitiile in

reabilitarea mediului. In ultimii ani, studiile academice se preocupa de rezolvarea problemelor de mediu in special in ariile de destinatie cerute de dezvoltarea turismului si deschiderea unor noi areale turistice. Aceasta rezulta in aparitia unei noi terminologii care vine sa o completeze pe cea existenta, desi uneori se creeaza chiar confuzii care nu clarifica lucrurile. Dezvoltarea accelerata a turismului din ultimile decenii, continuata in acelas ritm si in prezent, impune o abordare in concordanta cu preocuparile tot mai concrete pentru pastrarea mediului inconjurator. Experienta din trecut raportata la scara globala subliniaza efectele pozitive si negative ale raporturilor dinamice dintre cei doi termeni. Judecarea evolutiei lor trebuie sa aiba un aspect spatial si unul temporar. Ceea ce este pozitiv azi se poate usor transforma in negativul de maine.

Relatiile reciproce dintre mediu si diferitele forme de turism sunt fundamentale. Inca din timpuri stravechi, plecarea vizitarii "mediilor inconjuratoare" - fie definite in termeni fizico-geografici sau socio-culturali - a avut un impact major in modelarea unei successiuni de geografii e recreere in mediul inconjurator s-au dezvoltat in timp prin creerea statiunilor ori prin schimbarea preferintelor pentru peisaje in secolul al XIX-lea, sau pentru regiuni cu climate mai blande sau locuri istorice atractive in secolul XX, astfel ca au aparut mereu locuri noi de interactiune dintre oameni si mediu.

Cu toate acestea, relatia dintre turismul si mediul inconjurator nu e chiar fundmentala, dar este foarte complexa. Exista o interdependenta intre cei doi factori care adeseori este descrisa ca o simbioza. Cu alte cuvinte, aceasta inseamna ca atunci cand turismul este localizat intr-un mediu inconjurator de celitate, aceleasi calitati proprii mediului care beneficiaza de masuri de protectie mentin valoarea lui si ca resursa turistica.

In unele tari (ex. Marea Britanie), desemnarea parcurilor nationale a devenit parte a turismului deoarece recunoasterea prin lege a unei calitati ridicate a mediului inconjurator este vazuta ca o resursa valoroasa a ariilor turistice si un argument pentru intarirea conservarii lor. Cum turismul s-a dezvoltat in perioada de dupa al II-lea razboi mondial (atat ca ordin de marime, cat si ca noi destinatii), exista semne reale ca "simbioza" este pusa in balanta. Turismul, departe de a fi o forta pentru a ridica si proteja mediul inconjurator, in prezent se arata a fi un generator major al problemelor de mediu, cu o considerabila capacitate de distrugere a resurselor de care acesta este dependent.

Se acorda mai multa atentie intelegerii impactului mediului asupra turismului si cailor de productie a celor mai bune forme de dezvoltare durabila a turismului, care mentine, mai mult decat degradeaza, cheia resurselor.

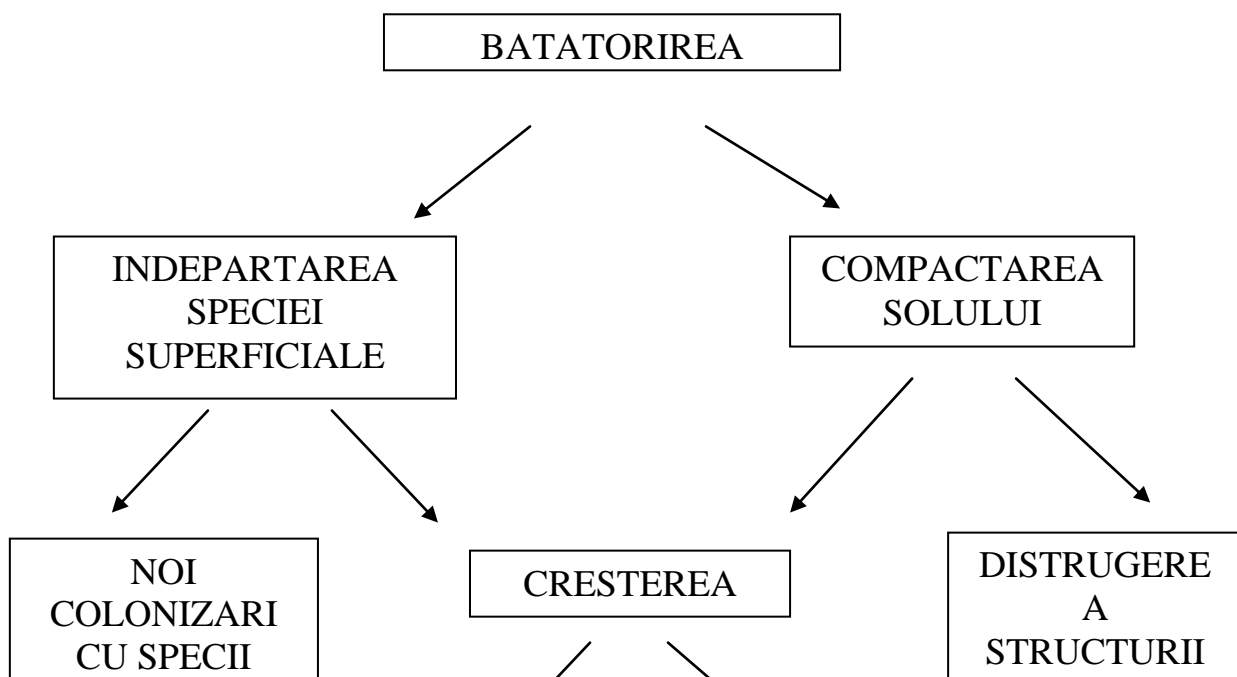
Caracterul complex al relatiei turism - mediu inconjurator este dependent de natura impactului dintre ele si de inconsistenta in timp si spatiu a cauzelor si efectelor lor. Este adevarat ca efectele turismului asupra mediului inconjurator sunt parțiale, si exista dificultati practice in stabilirea marimii impactului si mai ales in separarea efectelor influentei turismului de ale altor agenti care pot afecta de asemenea mediul. Exemplu: poluarea plajei si apei din Golful Napoli poate fi partial atribuita prezentei turistilor si partial activitatii populatiei locale, fermelor si industriei care descarca deseurile lor in Mediterana.

Diversitatea impactului mediului asupra turismului variaza din punct de vedere geografic din mai multe puncte de vedere. In primul rand, trebuie sa tinem cont de natura turismului si degradarea efectelor lui. Studiile de impact fac adeseori prezumtii eronate ca turismul este o activitate omogena ce are efecte consistente, dar exista mai multe forme de turism si de tipuri de turisti. Masele de turisti care se aduna cu milioanele sa viziteze coasta spaniola a Mediteranei creaza o mare inghesuiala si

potential un impact mult mai serios decat grupurile mici de exploratori din Nepal, paradoxal, unde masele de turisti sunt bine planificate si bine utilizate, consecintele asupra mediului pot fi in prezent mai mici decat cele create de grupuri mici de turisti in locuri neamenajate pentru turism. De mele majore ale gunoiului au fost indelung semnalate in lungul drumului principal spre zona Himalayei din Nepal.

In al doilea rand, este important sa tinem seama de dimensiunea temporala. In mai multe parti ale glibului, turismul este o activitate sezoniera care exercita presiuni asupra mediului pentru o perioada a anului, dar permite aparitia unor perioade in care este posibila refacerea resursei. Deci poate exista un impact temporar, pe termen scurt asupra mediului care poate coincide cu sezonul turistic (cum ar fi poluarea datorata traficului vizitatorilor, parcarii) sau mai serios, efectele pe termen lung unde capacitatea de refacere a mediului a fost distrusa si s-au instalat schimbari ireversibile (de exemplu, reducerea nivelului biodiversitatii prin calcarea vegetatiei).

In al treilea rand, diversitatea impactelor depinde de natura destinatiei. Unele medii (de ex. statiunile climaterice urbane) pot sustine un nivel foarte ridicat al vizitatorilor, deoarece infrastructura lor este adaptata si au structuri organizatorice (ca planificarea muncii) care permit provizii efective pentru vizitatori.



### *Efectele batatoririi terenului in arealele turistice*

In contrast, alte locuri sunt mai putin rezistente, si este probabil o nefericire ca o activitate turistica sustinuta sa se desfasoare (dupa gusturi, preferinte si obiceiuri), in apropierea acestor locuri foarte fragile. Coastele maritime si mediile montane sunt destinatii ale turismului popular, care sunt vulnerabile din punct de vedere ecologic si in aceste locuri chiar si resursele ne-naturale pot suferi. Lacurile istorice, in particular, pot fi afectate de prezenta turistilor, si in anii din urma locuri de atractie ca Partenonul din Atena si mormantul lui Tutankamon din Egipt au devenit obiective partial sau total inchise vizitatori din cauza efectelor negative asupra mediului.

Impactul turismului asupra mediul are adesea un efect cumulativ in care procesele secundare intaresc si dezvoltă consecintele schimbarilor in moduri de neprevazut, astfel ca, tratand problemele individuale izolat, se ignora legaturile reciproce care compun impactul total, ce poate fi mai mare decat suma partilor individuale. Efectul batatoririi solului de catre turisti este un exemplu edificator.

Exista tentatia de a da multe exemple de impact negativ si deteriorant pe care turismul il poate avea, dar fiind vorba de o relatie simbiotica, este foarte clar ca sunt, de asemenea, si efecte pozitive.

Acestea trebuie sa fie reprezentate prin atitudini pozitive asupra cresterii gradului de protectie a mediului, ori ar trebui sa fir reflectate mai practic in actualele investitii pentru imbunatatirea calitatii mediului in localitatile, atat ca arii de rezidenta ale populatiei, dar in acelasi timp si ca baze



turistice de atractie.

### **Un tip special de turism - turism in ariile naturale protejate.**

In perioada actuala, pe masura constientizarii importantei protectiei mediului si a dezvoltarii durabile, se cauta solutii pentru utilizarea componentelor acestuia fara a-i afecta calitatile.

Ariile naturale protejate au devenit tot mai mult parte a turismului, fiind apreciate pentru faptul ca reprezinta un mediu mai putin afectat de presiunea antropica, un spatiu optim pentru recreere.

Activitatea turistica ce se desfasoara in spatiul natural nu este totdeauna suficient de bine cunoscuta si cuantificata. In zonele naturale protejate inca nu exista un sistem de monitorizare si evaluare, care sa urmareasca nu numai valorificarea acestora, dar si obtinerea de resurse financiare importante, din care o mare parte sa poata fi orientata spre subventionarea programelor de consolidare a starii de echilibru a rezervatiilor.

Avand ca exemplu numeroase areale naturale protejate, degradate datorita cresterii numarului de vizitatori, ori amplasarii unor hoteluri, cabane, artere de comunicatie, se pun, pe drept cuvint, intrebari de genul: pana la ce nivel poate "suporta" o rezervatie naturala, presiunea masei de turisti? Care pot fi raspunsurile turismului atat timp cat aceste fenomene nu sunt cuantificate? In perioada actuala este necesara dimensionarea turismului la nivel de suportabilitate (sustainability) al arealelor naturale protejate, astfel incat sa nu deprecieze potentialul natural valoros, iar natura sa fie ocrotita fara a se impiedica accesul vizitatorilor la calitatea ei de atractie turistica.

Investigarea raporturilor dintre industria turismului si mediul inconjurator a adus argumente in sprijinul ideii ca turismul nu se preocupa decat intr-o mica masura de starea mediului. Care pot fi solutiile practice ale activitatii turistice la problemele degradarii mediului inconjurator? Cine suporta

consturile ridicate pentru prorejarea si conservarea resurselor turistice?

### **11.1. EUROPA NORDICĂ (Scandinavia)**

Cuprinde teritoriul format din peninsulele Scandinavică, Kola și Yutlanda, precum și numeroase insule din Marea Baltică, Oceanele Atlantic și Arctic între care cea mai importantă este Islanda.

Ca relief, reprezintă un complex de câmpii, podișuri și munți vechi cu amprente vizibile ale glaciației continentale sub formă de morene, de cuvete lacustre și de văi cu numeroase cascade. Se evidențiază astfel arealul Munților Scandinavici, cu fielduri, ghețari, creste alpine, fiorduri și insule, arealul podișurilor piemontane în trepte și cu depresiuni, precum și al câmpiilor litorale joase și mlăștinoase circumscrise Mării Baltice. Insulele din nord (Franz Josef, Spitzbergen, Novaia Zemlea, Islanda), în general muntoase, au o climă rece polară și subpolară care contribuie la formarea și menținerea ghețarilor, iar cele baltice au condiții de climă temperată, fără ghețari.

Clima este aspră (polară, temperat-continentală, oceanică), cu veri scurte și ierni lungi cu prezența zilei și nopții polare, iar ghețarii ocupă suprafețe restrânse (5000 kmp).

Hidrografia este bogată, cu râuri scurte și cascade, numeroase lacuri, multe

dintre ele legate prin râulețe, ceea ce creează un adevărat labirint hidrografic (cele mai mari sunt navigabile).

În cadrul vegetației, taigaua (pădurile de rășinoase și de mesteacăn) și pădurile de amestec sunt larg extinse, Europa Nordică înregistrează cel mai mare indice de împădurire din Europa, tundra și silvotundra fiind mai restrânse. Scandinavia excelează atât prin pitorescul variatelor și originalelor peisaje naturale, cât și printr-o străveche locuire și civilizație, arta lemnului și a navigației impunându-se în lumea europeană, alături de alte comori spirituale și materiale ale acestei lumi fascinante a vikingilor.

Europa de Nord cuprinde țări cu resurse turistice importante, care atrag turiștii de pe întreg mapamondul.

### **11.1.1. NORVEGIA**

Denumită și "Țara Fiordurilor", "Țara Zilelor și a Noapților Polare", "Țara Aurorelor Boreale" sau "Țara Cascadelor", Norvegia ocupă o suprafață de 386.318 kmp (cu insulele din jur), în partea vestică și nord-vestică a Peninsulei Scandinaviei. Deschiderea largă spre ocean, lungimea țărmurilor cu fiorduri și golfuri (29.189 km) au favorizat dezvoltarea unor activități specifice mării: pescuitul, transporturile maritime și comerțul.

Țărmul foarte dantelat, cu fiorduri, pătrunde adânc în interior (fiordurile Stavanger, Trondheim - 179 km și Sognefjord 204 km lungime) și expun către Marea Norvegiei o platformă continentală dominată de numeroase insule stâncoase. Munții Scandinaviei cu o direcție SV - NE, vechi (caledonici), cu altitudinea maximă 2472 m, cu platouri înalte, hornuri, circuri și văi glaciare, acoperiți cu păduri de conifere, iar etajele superioare cu tundra și turbării, sectoarele reduse de câmpie litorală, alături de condițiile climatice (temperat-oceanice, continentale în est, arctice în nord - temperatura medie anuală 7,8°C la Bergen) conduc la o mare diversitate a peisajelor naturale norvegiene. Râurile scurte cu numeroase și spectaculoase cascade (Mardalsfossen -297 m cădere este cea mai înaltă din Europa) și cu un

imens potențial hidroenergetic, întregesc frumusețea peisajului natural, completat de numeroase obiective cultural-istorice.

Triburile germanice din Norvegia sunt unificate în anul 900 d.Hr. de către regele Harald I cel Bălai. În sec. DC-XI-lea vikingii întreprind expediții ce-i poartă pe țărmurile Islandei, Groenlandei, Americii de Nord și Mediteranei. La începutul sec. al XI-lea este adoptat creștinismul, iar în prima jumătate a sec. al XVI-lea este introdusă reforma. În sec. al XIII-lea își extinde dominația asupra Groenlandei (1261) și Islandei (1262). În sec. al XIV-lea Norvegia este supusă Suediei, apoi Danemarcei, iar în 1905 își recapătă independența.

Norvegia are o populație de 4,5 milioane locuitori din care 75 % urbană; capitala Oslo; limba oficială: norvegiana; majoritatea 88 % sunt protestanți (evangheliști, luterani). Este un regat ereditar, cu o economie bine dezvoltată (P.I.B. - 32.800 \$ / loc.) deținând supremația la energia electrică pe locuitor (primul loc pe Glob) și pescuit (locul 7 pe Glob).

Se diferențiază patru areale turistice și economice:

*a) NORVEGIA SUD - ESTICĂ*, puternic industrializată, are cea mai mare populație cu numeroase orașe mari și mijlocii. Ca centre turistice se remarcă: **Oslo** (500.000 loc.) -capitala țării, așezat într-un pitoresc fiord de 100 km lungime, port cu peste 40 de cheiuri specializate. Este construit în amfiteatru, ceea ce îi dă un farmec aparte, cu o frumoasă panoramă; până în 1925 se numea Christiania după regele Christian al IV-lea, care a domnit în secolul al XVI-lea, azi important centru industrial, comercial și turistic. De remarcat sunt obiectivele: Fortăreața Akershus, Palatul Regal, Parlamentul, Institutul Nobel, Domul (monument de arhitectură gotică) și numeroase muzee: Poștei, Schiului, Folcloric (într-un parc) și "Kon-Tiki" - construit în 1957 pe două niveluri, într-un imens acvariu unde găzduiește (într-o tainică semiobscuritate) celebra plută a exploratorului Thor - Heyerdahl, cu mica ei colibă de tulpini, care plutește pe o întindere de apă, iar pe fundal, harta cu

drumul parcurs etc. De asemenea, orașul dispune de o serie de parcuri și grădini atractive.

*b) VESTLANDET* cuprinde fața atlantică a Norvegiei, unde se desfășoară o intensă activitate economică, cu numeroase orașe mici industriale sau centre pescărești, unde se practică o agricultură tradițională. Fiordurile, cascadele, ghețarii (**Jostedalsbreen** 855 kmp, cel mai mare din Europa), peisajul insulelor din fața litoralului, orașele **Bergen și Stavanger** constituie interesante obiective turistice de mare atracție. **Stavanger** - așezat într-un fiord de mare frumusețe naturală, are un farmec aparte prin simbioza arhitecturală și urbană; se remarcă Catedrala - un frumos monument istoric și Biserica Medievală în stil anglo-normand. **Bergen** - oraș renumit prin pitorescul fiordului și al numeroaselor monumente istorice (case din lemn - sec. XVIII, primăria veche), multe muzee (Marinei, Agriculturii). Este renumit și prin Târgul de Pește - unde se etalează peștii de cele mai diferite specii.

*c) TRONDELAG* reprezintă sectorul central al Munților Scandinaviei, circumscris fiordului **Trondheim**, cu altitudini mai reduse, favorabile agriculturii (cea mai nordică zonă agricolă de pe glob), mineritului, pescuitului și comunicațiilor. **Trondheim** este centrul polarizator al zonei, important port și centru urban întemeiat de regele viking Olaf în anul 997, într-un fiord de mare frumusețe. Se remarcă catedrala (stil gotic), cea mai mare din Scandinavia, și sutele de căsuțe mici din lemn, frumos colorate, care reprezintă locuințele de vară sau refugiul la sfârșit de săptămână.

*d) NORVEGIA DE NORD* este regiunea unde trăiesc și peste 20.000 de laponi, cu o economie mai redusă, cu centre urbane în dezvoltare: Narvik, Tromsø, Boldo. **Narvik** - oraș port, pitoresc prin așezarea sa într-un fiord, renumit prin frumusețea aurorelor boreale și recunoscut ca rampă de lansare în lumea întreagă a fierului suedez de la Kiruna. **Ny-Alesund**, cea mai nordică așezare de pe glob, într-un pitoresc peisaj în arhipelagul Svalbard.

Frumusețea cadrului natural, puritatea aerului dat de imensele păduri de

conifere, precum și numeroasele obiective cultural-istorice și arhitecturale fac din Norvegia o zonă pitorească de mare atracție.

**Forme de turisra** - de circulație cu valențe culturale, odihnă , recreere.

### 11.1. 2. SUEZIA

Ocupă partea estică a Peninsulei Scandinave cu numeroase insule în Marea Baltică, cuprinde o suprafață de 449.964 kmp.

Cadrul natural, variat și pitoresc, puternic modelat de ghețari, cuprinde o parte din **Munții Scandinaviei**, în NV (2135 m), **Podișul Norrland** (cel mai extins și care coboară spre Golful Botnic printr-o câmpie' litorală, iar spre sud către **Depresiunea Suediei Centrale, Podișul Smâland și Scania**.

Peisajul caracteristic este cel al pădurilor (55 % din suprafață) de conifere boreale, dar și al pădurilor mixte (conifere și foioase), de mesteacăn, precum și cel de tundră. Rețeaua hidrografică, cu debite mari și constante, cu pante accentuate și cu un potențial energetic bogat (locul al II-lea pe glob), se caracterizează prin prezența a numeroase cascade de mare frumusețe, spunându-se, de altfel, că "râurile se aruncă de la înălțimi decât să curgă". Cele mai spectaculoase sunt: "**Boneta Vrăjitorului**" (33 m înălțime), "**Săritura iepurelui**" (80 m înălțime și lată de sute de metri pe Râul Luleâ), "7 surori", "Untra" etc. în Depresiunea Suediei Centrale se întâlnesc printre cele 100.000 de lacuri și unele tectono-glaciare de mare pitoresc și interes piscicol ca: **Wännern (5585 kmp), Wättern și Mälaren**.

Suedia are 16 Parcuri Naționale și 753 rezervații ce protejează, pe lângă zonele pitorești, flora tipică de tundră sau taiga și fauna polară sau de pădure temperată (elanul, hermelina).

Climatul temperat-continental, cu diferențieri termice și pluviometrice, este puțin favorabil agriculturii.

Teritoriul Suediei, eliberat de ghețarii ultimei glaciațiuni (acum 12 mii - 10

mii de ani), este locuit în antichitate de triburi germanice, iar statul unificat ia ființă în secolul al XI-lea. În sec. al IX-lea se răspândește creștinismul, iar în sec. al XVI-lea Reforma atinge maxima expansiune sub regele Eriksson (1319-1363).

Este o monarhie constituțională, regat ereditar, cu o populație de 8,7 milioane locuitori, concentrată mai mult pe litoral și în sud (35 locuitori/kmp). Capitala: **Stockholm**; limba oficială: suedeza; religia protestantă.

Economia este bine dezvoltată (P.I.B. - 31.900 \$ / loc), axată pe industrie cu ridicat nivel tehnologic și creșterea animalelor.

Particularitățile geografice și turistice individualizează patru areale.

*a) NORRLAND*, cu peisaje deosebit de pitorești, cu resurse minerale (fier la Kiruna), forestiere și hidroenergetice. Se remarcă centrele urbane industriale și turistice **Sundsvall, Kramfors și Luleå** cu o serie de monumente istorice, catedrale.

*b) SUECIA CENTRALĂ*, o regiune puternic industrializată, cu o agricultură diversificată, cu peisaje și locuri pitorești și o rețea urbană, densă. **Stockholm** sau "Veneția Nordului" (peste 700.000 de locuitori), construit pe un arhipelag de 14 insule, legate prin 50 de poduri, și-a început existența printr-o cetate (Holm) construită în secolul al XII-lea pe o insulă (azi centrul orașului), lângă cheiuri, sprijinită de stâlpi (stock). Este principalul centru financiar și de comunicații; fiind așezat pe ape, legătura dintre cartiere (insule) se face cu peste 70.000 de yole, iahturi sau bărci cu motor. Ca obiective turistice se evidențiază: Palatul Regal (stil baroc italian), Catedrală Storkystan cu un interior impresionant (stil gotic), Palatul Parlamentului, Primăria (stil elvețian), Opera, Teatrul Dramatic, numeroase muzee (43): Muzeul de Artă Modernă, Muzeul Militar, Muzeul Navei "Vasa" (vasul amiral al lui Gustav al II-lea, scufundat în urmă cu 350 de ani, care transporta peste 800 de statui, sculpturi de valoare istorică, aflate azi în muzee), Muzeul Etnografic; Clădirea Academiei

Suediei, unde în marea sală de concerte se deceraează în fiecare an, la 10 decembrie (ziua nașterii lui A. Nobel, descoperitorul dinamitei), premiul care-i poartă numele; **Upssala** - renumit prin cea mai veche universitate din lume (secolul al X-lea), azi un mare campus universitar cu celebra bibliotecă ce cuprinde cărți și manuscrise de valoare universală. În oraș se află mormintele -tumuli funerari - ai primilor regi suedezi, catedrala gotică (unde se află mormântul marelui om de știință C. Linne), celebrele docuri din **Karlskrom** (portul din sud) și **canalul Gotta. Gotteborg**, oraș întemeiat în secolul al XIII-lea, locuit la început de olandezi, așezat într-un cadru natural de mare pitoresc. În port tronează monumentul închinat navigatorilor. Din orașul marilor întreprinderi: Volvo, Scania, Asea, Vabis, se poate ajunge la Stockholm traversând o zonă de mare frumoasă prin cascada "Boneta Vrăjitorului", spre și prin lacurile tectono-glaciare **Vännern și Mällaren**, cu ajutorul unor ecluze - lift ce trec dintr-un lac în altul.

- c) **SMÅLAND** - cu activitate economică mai redusă dar interesantă prin turism, fiind zona lacurilor glaciare **Vättern** și un sector de litoral atractiv.
- d) **SCANIA** - cea mai importantă regiune agricolă a Suediei, dar și turistică prin prezența litoralului și apropierea de Danemarca. **Malmö** este al treilea oraș din țară cu o industrie portuară, un oraș specific suedez, cu o catedrală modernă și universitatea Lund, care are un institut de limbi române.
- e) **INSULA GOTLAND**, stâncoasă, acoperită cu vegetație, adăpostește vechea cetate antică și medievală Visby în stil gotic, cel mai înfloritor centru al Suediei și unul din principalele orașe ale Ligii Hanseatice, unde duceau marile drumuri comerciale dinspre India și nordul Asiei.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, odihnă, recreere.

### 11.1. 3.FINLANDA

Este așezată în extremitatea estică a Europei de Nord, ocupând o suprafață de 338.127 km<sup>2</sup>, în plină zonă a pădurii boreale de conifere (60 % din teritoriu), care împreună cu lacurile dau nota specifică a peisajului finlandez, dar și



principala resursă a țării.

Cadrul natural are, în cea mai mare parte, aspectul unor podișuri joase și ondulate (300-400 m) punctate de mături izolate (600-700 m), cu o diversitate de forme glaciare (depresiuni ocupate de lacuri, praguri, morene, asociații de morene), care alături de Munții Scandinaviei (1324 m) și regiunea de litoral îi dau o mare varietate peisagistică și un deosebit interes turistic. Integral, relieful țării poartă amprenta glaciațiunii cuaternare de calotă.

Dominant este și peisajul lacustru (10 % din suprafața țării), cu o extindere maximă în centrul Finlandei; există peste 60.000 lacuri (Saimaa 4.400 kmp, Inari 1000 kmp), ceea ce face impropriu denumirea de "Țara celor 1000 de lacuri". Multe dintre ele sunt amenajate și legate prin canale.

Clima este temperat-continentală în partea de sud, iar în Laponia septentrională este polară, aspră, cu ierni geroase și îndelungate și veri răcoroase cu o perioadă de vegetație de numai 120-130 de zile pe an ("Țara Noapților și a Zilelor Polare").

Pădurile de conifere boreale sunt dominante în peisajul țării, iar în nord se includ și vaste suprafețe de turbării, tufarișuri de mesteacăn și o vegetație de tundră în regiunile înalte. Încă din primele secole ale erei noastre, Finlanda a fost populată de triburi fmo-ugrice venite din est și sud; astăzi populația se ridică la peste 5.000.000 locuitori, cu o densitate medie de 14,2 locuitori / kmp, capitala este **Helsinki**, limbile oficiale: finlandeza și suedeza. Este o țară cu o economie dezvoltată (P.I.B. 25.000 \$ / locuitor), profilată pe industria de prelucrare a lemnului, energetică și creșterea animalelor.

Se individualizează trei areale geografice și turistice:

*a) LITORALUL FINLANDEZ* este cel mai dezvoltat economic, cu populația cea mai mare și cu principalele orașe industriale, comerciale, culturale și turistice: **Helsinki** (900.000 locuitori), port important, capitală a țării, flancat din trei părți de ape, păstrează urmele unei arhitecturi medievale în câteva monumente, dar ceea ce-1 scoate în evidență sunt eleganța edificiilor în stil Empire, concentrate în Piața Senatului, modernele cheiuri și lungile

bulevarde, vechea fortăreața Suomenlinna ridicată în anul 1748. Supranumită "Gibraltarul Nordului", în centrul capitalei apare ca un uriaș transatlantic Sala Finlandia - gazdă a numeroase întruniri internaționale. Alte obiective: monumentul compozitorului Sibelius, Catedrală Kalevala - realizată în subteran, luxosul cartier Tapiola, Muzeul Național, imensul stadion olimpic construit în 1952, numeroase parcuri, grădină zoologică (cea mai veche din Europa, din 1889) cu animale și păsări de pe toate continentele. **Turku**, fosta capitală a țării, așezat pe cel mai mare arhipelag de insule din țară, într-un cadru de un deosebit pitoresc, care îmbină vestigiile trecutului cu realizările prezentului. Se impun: catedrala, castelul Turku, care domină de opt secole orașul, numeroase muzee (de artă, J. Sibelius etc.) și parcuri naturale, specifice tuturor orașelor fenice. **Naantali**, orașel lângă Turku, de un deosebit pitoresc dat atât de cadrul natural, cât mai ales de mulțimea căsuțelor din lemn (un adevărat muzeu al satului) și de prezența unor monumente medievale.

*b) LACURILLE FINLANDEZE* - cea mai reprezentativă regiune a țării, inclusiv turistică, cu caractere tipice ale vieții economice și culturale finlandeze; o zonă de mare atracție turistică și cu activitate economică axată pe prelucrarea lemnului. **Tampere** este un oraș vestit pentru competițiile sportive internaționale de caiac-canoe, teatrele în aer liber și amfiteatrul pivotant-rotativ, unicat mondial.

*c) FINLANDA DE NORD - LAPONIA* - regiune în plină dezvoltare, cu orașe industriale: **Oulu, Kemi și Rovaniemi**, care atrage un număr mare de turiști prin frumusețea cadrului natural. **Rovaniemi** - capitala Laponiei, așezat pe Cercul Polar, este unul din punctele de atracție ale nordului, aflându-se chiar sub Steaua Polară.

**Laponia** - Lappland, ocupă zona arctică a Europei Nordice, desfășurându-se pe teritoriul Suediei, Norvegiei, Finlandei și Rusiei (Peninsula Kola). Laponii, locuitorii de origine mongoloidă, se înfrățesc cu renul, animalul care este pentru ei înșiși viața (asigurându-le hrană, îmbrăcăminte, unelte de muncă

și vânatul), prin modul lor de viață reprezintă un deosebit interes turistic.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de odihnă, recreere.

#### **11.1. 4. DANEMARCA**

Ocupă partea central-nordică a Peninsulei Yutlanda și Arhipelagul Danez (circa 500 de insule) și se întinde pe 43.069 kmp, fără insulele Faeroe și Groenlanda, teritorii autonome. Poziția geografică între Peninsula Scandinavică și Europa și caracterul de arhipelag au favorizat dezvoltarea economică și au constituit o premisă importantă în amplificarea circulației turistice.

Cadrul natural asociază câmpii plane sau ușor ondulate și mai ales coline joase (173 m altitudine), cu pante reduse rezultate în urma acumulărilor glaciare și fluvio-glaciare ale ultimei glaciațiuni cuaternare.

Clima temperat-oceanică, cu veri relativ umede și răcoroase, favorizează dezvoltarea pădurilor de foioase (fag și stejar), a pășunilor și a agriculturii, care dă caracterul general al peisajului.

Locuită în antichitate de populații germanice, se întemeiază ca stat prin anii 900 și deține rolul de hegemon, dominând Marea Baltică și Scandinavia în sec. XVI-XVI. Adoptă creștinismul în sec. X și în sec. XVI se răspândește Reforma.

Populația Danemarcei este de peste 5.163.000 locuitori, cu o densitate medie ridicată (119 locuitori / kmp) și urbanizată 89%. Capitala este **Copenhaga**, limba oficială: daneza; religia protestantă.

Este cel mai vechi regat din Europa, cu o economie puternic dezvoltată (P.I.B. 33.900 \$ / locuitor) axată pe industria alimentară și pe o agricultură intensivă (una din cele mai perfecționate din lume), zootehnia fiind sectorul principal.

Trăsăturile geografice și turistice ale Danemarcei permit separarea a patru areale:

*a) YUTLANDA DE VEST, CENTRALĂ ȘI DE NORD*, cu o agricultură dezvoltată, comerț și pescuit. Orașul **Esbjerg** este cel mai important centru comercial și turistic, cu multe obiective turistice.

- b) YUTLANDA DE EST ȘI ARHIPELAGUL DANEZ**, cu o industrie dezvoltată, agricultură intensivă, o rețea rutieră și feroviară densă și o importantă populație urbană, cu numeroase obiective turistice (**Alborg, Arhus, Odense**), elemente care, împreună cu pitorescul arhipelagului, dau valențe turistice regiunii.
- c) COPENHAGA** cuprinde orașul și aria periurbană, sunt puternic industrializate și constituie cea mai importantă zonă comercială și de transport din Europa de Nord. Aeroportul Kasturp de pe Insula Amager, la numai 8 km de centrul orașului, reprezintă o adevărată placă turnantă pentru liniile aeriene europene, transcontinentale și transpolare, cu efecte benefice pentru turism. **Copenhaga „Paradisul Nordului”** (1,4 mil. locuitori), așezat în strâmtoarea Oresund, pe Insulele Seeland și Amager, datează din anul 1043 și a devenit capitală în 1043, când Danemarca avea un vast imperiu. Azi un important port, centru industrial și comercial al Europei de Nord, cu interesante atracții turistice: Clădirea Bursei (stil renesanțist), Palatul Amalienborg (stil rococo), Castelul Christiansborg - clădire monumentală (cu peste 1000 de ferestre), Castelul Rosenburg, edificii religioase în stil gotic, "Mica Sirenă" a povestitorului Christian Andersen ce străjuiește cheiul, numeroase monumente, muzee, piețe și parcuri; parcul de distracții Tivoli (paradis al culorilor și al mașinilor); o serie de canale care străzdează orașul și întregesc frumusețea.
- d) Insulele Groenlanda și Faeroe**, prin vitregia cadrului natural și al distanțelor mari față de țările emitente de turiști, nu prezintă interes turistic, deocamdată.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit, odihnă..

### **11. 1. 5. ISLANDA**

Constituie cel mai nordic stat de pe glob și cel mai vestic din Europa, fiind situat în sectorul septentrional al Oceanului Atlantic și are o suprafață de 103.000 kmp. Limba oficială - islandeza.

"Țara Focului și a Gheții", insula este formată dintr-un platou de lave bazaltice, gros de 1000 m și din ghețari, cei mai estinși din Europa,

totalizând 11.800 kmp (11,5 % din suprafața țării). Celei mai vulcanice insule ale Europei (peste 130 de vulcani activi ascunși sub carapacea gheții) îi sunt proprii și izvoarele fierbinți "geyseri", marele Geyser, înconjurat de alți vreo 50 mai mici, aruncând la 70 m înălțime o coloană de apă fierbinte (76 - 85°C); aceste izvoare au fost captate și folosite industrial și casnic.

Fiind în calea curenților calzi, clima este temperat-oceanică, cu ierni blânde (-0,4°C). Puținele păduri, existente odată, au fost defrișate rămânând întinse terenuri stâncoase sterpe sau cu puțină vegetație.

Populația, destul de redusă (260.000 locuitori), din care 90 % urbană, se ocupă cu pescuitul heringilor și vânătoarea de balene, care constituie principala sursă de venituri ale țării. Islanda este "Țara Batogului", în Evul Mediu ea se numea Stokafisk = batog. Capitala este **Reykjavik** (circa 100.000 locuitori), majoritatea (93 %) sunt protestanți.

Primii locuitori ai Islandei (menționați de izvoarele istorice) sunt călugării irlandezi imigrați în jurul anului 800. Insula amintită de grecul Pytheas, în secolul al IV-lea î.Hr. , a fost colonizată de vikingi în anul 874, care au și denumit-o "Țara Ghețurilor" (Eisland).

Islanda etalează cele mai pitorești și contrastante aspecte peisagistice legate de stâncăriile bazaltice, geyseri, ghețari, coastele litorale. **Vatnajokull** este cel mai mare ghețar din insulă și de pe continent (142 km lungime, 1000 m grosime), iar **Hekla**, cel mai cunoscut vulcan de aici, a cărui ultimă erupție a avut loc în 1990. O mare atracție turistică o exercită **Depresiunea Thingvellir**, înconjurată de un peisaj vulcanic impresionant și pe fundul căreia se află un lac, reprezintă locul de care se leagă istoria Islandei; aici, în anul 930 s-a întrunit primul parlament care a cârmuit câteva veacuri țara, eveniment marcat simbolic de un catarg cu steagul republicii, înălțat pe malul lacului.

**Reykjavik** - capitala țării, este așezat în amfiteatru, pe țărmul golfului omonim și denumit așa de vikingul Ingolfur Arnarsson, care, debarcând

pe mal, acesta i se părea ca o "baie fumegând", datorită izvoarelor fierbinți locale, ale căror aburi stagnau deasupra apelor reci din jur. Orașul portuar nu etalează veleități arhitecturale datorită lipsei materialelor de construcții, doar coloritul divers înviorează uniformitatea betoanelor, materialul dominant al construcțiilor.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, odihnă, recreere, turism de tranzit.

## 11. 2. ARHIPELAGUL BRITANIC

Reprezintă teritoriul european aflat în plin Ocean Atlantic, ale cărui influențe, mai ales climatice, se răsfrâng atât în peisaj, cât și în întreaga activitate social-economică, inclusiv în cea turistică.

Situate în vestul continentului și separate de acesta prin strâmtoarea Calais (32 km lățime) din Marea Mânecii, Insulele Britanice reprezintă o unitate turistică distinctă. Sunt prezente peste 1000 de insule componente, dintre care Marea Britanie și Manda sunt cele mai importante ca suprafață, celelalte fiind grupate în mici arhipelaguri și insulițe în jurul primelor. Dintre acestea, cele mai mari sunt: **Shetland, Orkney, Hebride Islay, Man, Wight și Anglo - Normande**. Suprafața totală însumează 314.600 kmp.

Legăturile continentale se fac pe căile maritime și aeriene cu ferry - boat -ul sau prin tunelul submarin din Marea Mânecii - **Eurotunelul** - rutier și feroviar între Dover și Calais (Marea Britanie și Franța) lung de 51,7 km și deschis în 1994.

Se diferențiază: **Anglia, Scoția, Wales (Țara Galilor) și Irlanda de Nord**.

### 11. 2.1. MAREA BRITANIE (Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord)

Țara insulară situată în partea de vest a Europei cu o suprafață de 244.136 kmp.

Teritoriul Marii Britanii este alcătuit din variate și complexe unități naturale, înalte și joase, modelate de glaciațiunea cuaternară, care se impune în peisaj

prin circuri și văi glaciare, morene, blocuri eratice și depresiuni lacustre. De la nord la sud se individualizează: munții înalți, dintre cei mai vechi din Europa: **Caledonici, Grampiani - 1.343 m, Scoției și Masivul Cumberland** cu un pitoresc relief glaciare, despărțit de depresiuni tectonice: **Gleen More, Glasgow - Edinburgh**; urmează munții vechi, tociți, cu altitudini de 600-800 m - **Masivul Cambrian** din Wales, **Munții Penini** din centrul insulei, podișuri aplatizate (în peninsulele Cornwall - Devon) și câmpiile care au o largă extensiune în SE Angliei (**Marea Câmpie Engleză**).

Varietatea reliefului se regăsește într-o diversitate de aspecte peisagistice de mare atracție turistică.

De asemenea, țărmurile variate cu fiorduri (dispuse perechi în vest și est), cu riass (în SV), estuare (la gurile Tamisei și Severn) și cu golfuri mai mari (dispuse tot perechi) dau un peisaj inedit.

Climatul temperat-oceanic cu amplitudini termice reduse și cu ploi abundente favorizează prezența unor întinse pășuni și fânețe (46,6 % din suprafața țării), care au ocupat vechile păduri de foioase.

Rețeaua hidrografică este bogată, formată din numeroase râuri scurte (cu debit mare și legate prin canale) și o serie de lacuri glaciare sau tectonice de mare frumusețe peisagistică.

Populația, de peste 58 milioane locuitori (238 locuitori / kmp), concentrată în partea central-sudică (Londra - Birmingham - Liverpool), cât și în unele arii conurbane, trăiește cu mici excepții în mediul urban (peste 92 %). Capitala este **Londra (London)**; limba oficială: engleza; P.I.B. - 22.800 \$ / locuitor; religia: protestantă și catolică.

Are o industrie puternic dezvoltată, o agricultură intensivă și o densă rețea de căi de comunicație (rutiere, fluviale prin canale, feroviare, aeriene) care favorizează și circulația turistică.

Cadrul natural al Marii Britanii, prin varietatea și pitorescul său, în care se impun frumusețea țărmurilor, a formelor glaciare și a cuvetelor lacustre, întinsele plaje de la Marea Mânecii și Marea Irlandei etc., constituie o atracție

turistică importantă care contracarează în mare măsură condițiile neconfortante ale climei, cu ploaie mărunță și ceață devenite legendare.

Și totuși, fluxul turistic este mare, înregistrându-se peste 25 de milioane de turiști străini, iar venituri încasate 20 mld. \$ (locul VII pe Glob).

Istoria milenară și destul de zbuciumată a insulei, începând cu sosirea triburilor celte (mil. I î.Hr. ) și continuând cu ocupațiile romană, anglosaxonă, vikingă, normandă și formarea Imperiului Colonial Britanic a reușit să creeze în câteva secole o civilizație specifică, ce a reușit să supraviețuiască peste vreme. Această bogată moștenire, cu vestigii preistorice și mai târziu romane, anglo-saxone, normande, scandinave, catedrale și castele medievale, valori spirituale și materiale tezaurizate în numeroase muzee, operele artistice specifice civilizației și culturii medievale și contemporane care se află în majoritatea orașelor, face din Marea Britanie o valoroasă destinație turistică, iar turismul a devenit o industrie majoră și o componentă de bază a economiei.

**A. ANGLIA DE EST ȘI SUD - EST.** Este un areal cu un relief de câmpie deluroasă cu sectoare de plajă (la Marea Nordului și Marea Mânecii) și cu o economie caracterizată printr-un grad ridicat de dezvoltare a industriei și serviciilor. Reprezintă o arie turistică importantă, legată de prezența orașelor cu rezonanță istorică și culturală, ce dețin obiective cultural-istorice de mare valoare. a plajelor de litoral larg extinse, parcurilor naționale, polderelor din Est, a legăturilor lesnicioase pe uscat și pe apă. Ca centre turistice se remarcă: **Londra, Oxford, Cambridge, Winchester, Canterbury, Brighton etc.**

**a) LONDRA** reprezintă o destinație turistică de primă importanță europeană. Situată în partea superioară a estuarului Tamisa, Londra este cel mai mare port al țării și unul dintre cele mai mari din lume, capitala Marii Britanii, cu cel mai mare număr de locuitori (peste 8 milioane locuitori) și cu o extinsă arie metropolitană.



Orașul propriu-zis cuprinde: **City of London, Royal Boroughs și Metropolitan Boroughs.** în inima orașului se află celebrul centru al afacerilor "City" și Turnul Londrei (sec. al XI-lea), spre vest, cartierele rezidențiale cu cele mai frumoase parcuri, iar către est, pe ambele maluri ale Tamisei, zona industrială cu cartiere muncitorești.

**în Londra** funcționează cel mai vechi metrou din Europa (1861) care însumează azi 400 km. Orașul concentrează peste 70 de obiective turistice, monumente arhitectonice, istorice și de artă, muzee, teatre, parcuri, piețe și o puternică rețea de servicii turistice. Dintre acestea spicuiem câteva: Catedrala Saint Paul's (sec. XVII-XVIII), biserica gotică a Mănăstirii Westminster (sec. XIII-XIV), Palatul Eltham, Palatul Buckingham, Palatul Parlamentului (sec. XIX), Turnul Victoria - o bijuterie arhitectonică și Orologiul Big-Ben, British Museum (1753), Observatorul Astronomic al Meridianului Zero, podurile de pe Tamisa, parcuri de o rară frumusețe: Hyde Park (sec. XVIII), piețe de mare valoare artistică, teatre etc.

**b) OXFORD** - important centru universitar cu numeroase și vechi colegii și universități. Universitatea (1168), Catedrală Gotică (sec. XII), biserici, muzee.

**c) CAMBRIDGE** - vechi centru universitar cu numeroase colegii (30) din secolele XV - XVI și o renumită universitate (secolul XIII). Demne de vizitat sunt castelele medievale: **Winchester, Sussex, Kent, Windsor** etc. de o mare valoare arhitecturală, renumitele catedrale de la **Canterbury** (secolul VI), **Ely, Winchester** etc., vestigiile romanice sau medievale la **Winchester** (castrul roman). Un interes turistic deosebit îl prezintă și Marele Muzeu al Căilor Ferate vestice de la **Swindon**.

**d) PLAJELE MARINE** de la **Great Yarmouth, Southend și Brighton** absorb în fiecare vară milioane de turiști, iar pe Tamisa și canalele fluviale se fac croaziere cu vase confortabile.

**Forme de turism:** turismul de circulație cu valențe culturale și științifice, turism de tranzit, odihnă și cură heliomarină, de croazieră.

**B. ANGLIA DE SUD - VEST.** Acest areal se remarcă prin resurse turistice importante ca: pitorescul peisajelor montane (**Munții Cornwall -Devon**, 500-600 m) și marine, cu plaje bine amenajate de o mare atracție (**Torquay și Plymouth**), precum și obiective cultural-istorice care sunt numeroase în aceste ținuturi de freamăt istoric: vestigiile romane, terme, castre la **Bath**, catedrale și vestigiile medievale la **Exeter, Salisbury, Bristol**. Cele mai importante centre turistice sunt: **Bristol** (cel mai important centru industrial, comercial, financiar) **Plymouth, Exeter, Salisbury**.

**Forme de turism:** odihnă, și cura heliomarină, turism de circulație cu valențe culturale, de tranzit, de croazieră.

**C. MIDDLELANDS.** Cuprinde partea centrală a Angliei cu o varietate de peisaje dată de lanțul Munților Penini, în partea centrală și de vest, de podișuri și câmpie înaltă în estul insulei. Este un areal puternic industrializat pe baza cărbunelui și a minereurilor de fier. Această regiune redă o succesiune de imagini ale industriei, economiei Marii Britanii, cu epocile preindustriale, revoluția industrială și cea contemporană.

Alături de aspectele peisagistice montane, deluroase și de câmpie, parcuri naționale, de densa rețea de canale și râuri, zestrea turistică este completată cu numeroase monumente istorice și de artă, de arhitectură, vestigiile medievale și preistorice, muzee și case memoriale.

Ca centre turistice amintim: **Birmingham** (1,2 milioane locuitori) - centru industrial, economic și turistic (datat din 1392) cu numeroase clădiri medievale, teatre, muzee, catedrale (Sf. Philips sec. XVIII). **Coventry** - oraș medieval, cu parcuri, palate, catedrale și biserici (din sec. XI). Leicester (500.000 locuitori) - centru industrial și universitar, cu clădiri monumentale din sec. XVI; **Nottingham** - centru industrial și universitar, cu numeroase monumente istorice, biserici (XII-XV), castele, teatre, universitate (1948). **Stratford - Upon -Avon** - orașul în care s-a născut dramaturgul și poetul englez William Shakespeare (1564-1616): memorialul Shakespeare (1879),

castele, clădiri medievale (XIV-XVIII), muzee. Stonehenge - localitate pe râul Avon cu renumitul monument neolitic omonim; un cerc de pietre ce reprezintă probabil un ceas solar sau un observator astronomic, iar după alții o zonă de aterizare pentru nave extraterestre.

Catedrale deosebite și vestigii medievale se găsesc și în localitățile **Worcester, Derby, Walsall, Dudley.**

**Forme de turism:** turism de circulație cu valențe culturale și turism de tranzit.

**D. ANGLIA DE NORD.** Ocupă sectorul de insulă situat la nord de **Golful Wash** și prezintă un relief variat: montan (**Munții Penini și Cumberland** - 978 m) de podiș, de câmpii înalte sau joase și de litoral, cu plaje întinse, numeroasele râuri, canale și lacuri, iar estuarele și golfurile de ambele litoraluri au, pe lângă aspectele peisagistice, și o utilitate economică importantă.

Resursele turistice naturale, prezente prin aspecte peisagistice și parcuri naționale, sunt completate de zestrea culturală de mare valoare artistică și istorică.

Cele mai importante centre turistice sunt: **York** - oraș multimilenar, cu vestigii arheologice romane, normande, scandinave, cu multe catedrale (XIII-XVI), biserici și mănăstiri (St. Mary's - 1089), colegii, muzee. **Lincoln** - oraș medieval, cu vestigii romane, Castelul Lincoln (1068), biserici, poduri, muzee.

Vestigii medievale sau romane, clădiri de epocă, muzee, biserici, catedrale se află și în centrele urbane: **Leeds, Lancaster, Newcastle - Upon-Tyne, Durham etc.**

Alte centre industriale, comerciale și financiare, dar și turistice sunt: **Manchester** (660.000 locuitori), universitate (1880), catedrală (sec. XV); **Liverpool** (735.000 locuitori) cu numeroase clădiri de epocă, muzee, universitate.

De mare atracție se bucură și plajele litorale de la **Blackpool** (6,5 milioane turiști) pe țărmul Mării Mandei și Skegness la Marea Nordului.

**Forme de turism:** turism de circulație cu valențe culturale-științifice, turism de tranzit, odihnă și cura heliomarină.

**E. ȚARA GALILOR (WALES).** Ținut muntos (Munții Cambrieni), cu variate aspecte peisagistice, mai ales glaciare și de litoral. Sub aspect turistic, pe lângă pitorescul cadrului natural, plaja, multe centre urbane dețin și numeroase monumente istorice și de artă, clădiri medievale, biserici, catedrale: **Gloucester, Worcester, Swansea, Cardiff.** Orașul **Cardiff** este capitala provinciei și principalul centru economic și turistic (Muzeul Țării Galilor, Universitatea (1893), castel (secolul XI).

**Forme de turism:** turism de circulație, turism de tranzit, odihnă și cura heliomarină.

**F. SCOȚIA.** Constituie partea cea mai înaltă, mai accidentată și vălurită din Insula Britanică, fiind și cea mai pitorească din toate regiunile sale. Predomină un peisaj straniu, în care munții cu pășuni întinse se întretaie cu văi glaciare adânci, în care se află lacuri glaciare lungi și înguste ("loch"). Cel mai mare este Loch Lamond (71 kmp), presărat cu numeroase insule mici și situat într-un peisaj fermecător, plin de verdeață. Lacul "**Loch Ness**" este celebru atât prin originea lui tectonică, situat într-o vale adâncă, izolată între dealuri nu prea înalte și stâncoase, a căror culoare roșie contrastează cu verdele pădurilor și albastrul închis al apei, cât și prin legenda legată de monstrul supraviețuitor al epocilor glaciare, care s-ar adăposti în adâncurile lacului, unde apa nu îngheață niciodată.

Scotia are și cele mai frumoase și mai vechi castele, adevărate bijuterii de artă, fiecare având legenda sa și o istorie deosebit de bogată. Amintim câteva: **Castelul Balmoral** - cel mai cunoscut, fiind celebra reședință de vară a regilor britanici (sec. XIX), **Castelul Holyrood din Edinburgh** - fosta reședință regală a Scoției (sec. XVI), **Castelul din Duenfermline**, tot o reședință a familiei Stuart, iar orașul celebru prin istoria sa de nouă secole și catedrală cea mai mare din Scoția, unde au fost înmormântați numeroși

regi. Alte castele încărcate de istorie sunt: **Crothes, Craigiavar și Fraser. Edinburgh** (460.000 locuitori) centru industrial și financiar este și unul dintre cele mai frumoase orașe ale Europei, fondat în epoca romană. Nucleul antic se desfășoară între Castelul Edinburgh care domină orașul, Castelul Holyrood și Catedrală gotică Sf. Gilles (sec. XII), Universitatea (1593). Artera principală a orașului nou este faimoasa Princess Street, considerată cea mai frumoasă și fascinantă din lume (construcțiile monumentale pe o parte a străzii, iar pe cealaltă un șir neîntrerupt de parcuri și grădini cu o priveliște deosebită spre castel).

Aici se află Academia Regală, Galeria Națională, Monumentul dedicat lui Walter Scott, Catedrala Sf. George West.

Glasgow (850.000 locuitori) - capitala construcțiilor de nave; aici s-a lansat transatlanticele "Quinn Mary" și "Quinn Elisabeth", un mare centru comercial, industrial și turistic. Catedrală, muzeu, universitate (1451).

Alte centre turistice sunt: **Dundee, Aberdeen, Clydeside.**

**Forme de turism:** turism de circulație cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și recreere.

**G. IRLANDA DE NORD.** Areal predominant montan, cu peisaje pitorești legate de glaciațiunea cuaternară, râuri scurte cu cascade, lacuri glaciare (Loch Neagh) cel mai mare -296 kmp și 15 m adâncime. Cel mai important centru economic și turistic este **Belfast**, capitala provinciei.

**Forme de turism:** turism de circulație și turism de tranzit.

## 11. 2. 2. IRLANDA

**Eire (Insula apuseană)** este situată în vestul Europei, în apele Oceanului Atlantic și ocupă o suprafață de 70.283 kmp. Capitala **Dublin**, limba oficială: irlandeza.

Cadrul natural este alcătuit din **Câmpia Centrală** a Irlandei (100 m altitudine), ușor ondulată, încadrată de coline și masive vechi, intens modelate de

glaciațiune, care s-a impus în morfologie și peisaj prin numeroasele lacuri glaciare sau morenice de o mare frumusețe (**Lacurile Mosc, Corrib, Rec, Derg** etc.), legate prin o serie de canale, Irlanda fiind denumită și "Țara Lacurilor".

Clima temperat-oceanică influențată de curentul cald al Golfului favorizează dezvoltarea pășunilor și fânețelor care dau nota dominantă a peisajului (67,9 %, insula fiind numită și " Insula Verde" sau " Insula Smaraldului").

Populația (peste 3,5 milioane locuitori) cu o densitate de 48 locuitori / kmp este concentrată îndeosebi în centrele urbane din estuare sau golfuri; religia: catolicism.

Cadrul natural deosebit de pitoresc, ca și unele mărturii ale trecutului istoric dau vocația turistică a Irlandei; turismul compensează o parte din deficitul balanței de plăți a acesteia.

Pe coasta de nord-vest se află faimoasa "Șosea a Urșilor" pavată (podită) cu circa 40.000 de coloane bazaltice, terenul fiind în general acoperit cu turbării. Principalele orașe dețin și importante obiective turistice, precum. **Dublin** (700.000 locuitori), capitala Irlandei, centru industrial, comercial și financiar, atestat documentar în 291. Se remarcă ca obiective turistice: Catedrala (secolul XI-XIII), muzee, două universități (din 1591 și secolul XIII). **Bushmil** - oraș renumit prin cea mai veche distilerie a whisky-ului (1608) și Castelul Dunluce (construit în anul 1300).

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale.

### **12. 3. EUROPA VESTICĂ (Atlantică)**

Cuprinde statele europene cu fațadă atlantică, cărora le sunt caracteristice climatul oceanic, peisaje de câmpie joasă sau colinară, de dealuri și podișuri hercinice și de munți vechi, tociți și litoralul atlantic, cu peisaje

extinse și dune de nisip.

Toate statele dispun de numeroase atracții turistice naturale, cultural-istorice și mai ales valori medievale, care se impun în mod deosebit.

Se individualizează două subzone: Franța și Țările de Jos.

### 12. 3. 1. FRANȚA

Ocupă cea mai mare parte a Europei de Vest, are două fațade: atlantică și medite-raneană, ceea ce îi conferă un privilegiu de mare importanță turistică.

Asocierea diferențiată a componentelor cadrului natural a contribuit la prezența unor peisaje de mare varietate și interes turistic. Câmpiile și platourile joase ocupă peste 66 % din teritoriu formate din: **Bazinul Parisului** (150 m alt), **Bazinul Acvitaniei**, în sudul țării, **Culoarul Rhonului** și **Câmpia Alsaciei**, iar în vest **Colinele Bretagne, Normandiei și Vendee**, care formează **Masivul Armorican** (200-400 m alt.). **Munții mijlocii**, vechi și tociți sub formă de podișuri (700-1000 m), închid latura vestică a Franței, iar munții înalți de peste 4000 m, ocupă 11 % și se înscriu cu cele mai spectaculoase peisaje, importante domenii schiabile și alte atracții turistice (**Munții Alpi și Munții Pirinei**).

Climatul temperat-oceanic cu evidente nuanțe locale (mediteraneene, montane, alpine), cu temperaturi anuale între 10 - 14°C, determină o varietate de formațiuni vegetale, protejate în numeroase rezervații și parcuri naționale.

Rețeaua hidrografică cuprinde mari cursuri de apă reprezentând vechi vetre de istorie și civilizație (**Sena, Loire, Rhone, Garonne** etc.).

Teritoriu populat în antichitate de celți (gali), este cucerit de Caesar (59-51 î.Hr.) și transformat în provincie romană. Se destramă în urma Tratatului de la Verdun (843).

Este o țară avansată economic (locul III în lume), unde industria deține 34 % din P.I.B., serviciile 61 % și agricultura 5 %. Populația numeroasă, peste 58 milioane locuitori, este concentrată îndeosebi în mediul urban - 80 %.

Căile de comunicație sunt numeroase și diversificate: peste 807.000 km șosele,

circa 3800 km căi ferate, 6700 km căi navigabile (4000 km canale) și numeroase linii aeriene interioare (Paris, Marseille, Lyon, Bordeaux). Suprafața 547.000 kmp, capitala: Paris (9,5 mil. loc.), limba oficială: franceza; religia: catolică. Prin varietatea cadrului natural și bogatul patrimoniu cultural, Franța dispune de un mare potențial turistic, valorificat într-o largă măsură, iar puternica infrastructură turistică permite practicarea unor forme diferite de turism. În anul 1999 a înregistrat 71,9 mil. de turiști străini, ocupând locul I în lume. Se pot identifica 10 areale turistice.

a) **PARIS - CHAMPAGNE** se suprapune Bazinului Paris și ariei de influență a marii metropole franceze. Parisul - cel mai mare centru de convergență turistică al Franței, împreună cu localitățile din împrejurimile sale, dispune de numeroase obiective turistice: monumente istorice și de artă, edificii arhitecturale în cele mai variate stiluri, biserici și catedrale, monumente de artă plastică, muzee dintre cele mai diverse.

Paris - așezat pe Sena, pe vechea așezare Luteția, de pe vremea lui Iulius Cezar, orașul - cetate devine capitală a Franței în anul 1000 și se dezvoltă continuu, iar gustul artistic se rafinează sub domnia mai multor regi, începând cu Saint Louis și până la Napoleon al III-lea, când suferă și mari transformări urbanistice. Urmărind cele 16 cartiere ale orașului, prezentăm câteva obiective turistice:

- **Ile de la Cite - Ile Saint Louis:** Catedrala Notre Dame de Paris (1163-1330), stil gotic, unde se încoronau regi sau împărați (Henric IV și Napoleon Bonaparte). Lungă de 130 m, lată 48 m, înaltă de 69 m, poate adăposti peste 6500 de persoane. Armonia proporțiilor și eleganța bogatelor ornamente i-au adus faima și a atras mii de turiști de pe toate meridianele; celebra Saint Chapelle, capodopera stilului gotic, împodobită cu peste 1000 de vitralii; liniile sale de o mare îndrăzneală par a sfida orice echilibru constructiv; clădirile Palatului Justiției, Prefecturii, Poliției (stil gotic), hotelurile Lambert, Lanzun (1650), parcul Vert-Galant;



- **Etoile - Champ Elysees:** Bulevardul Champ-Elysees, Piața Concorde (sec. XVIII) cu obeliscul din Luxor (sec. XIII î.Hr.), palatele Elysees (1718), Bourbon, Arcul de Triumf (1811);
- **Louvre -Tuilleries:** Muzeul Louvre construit timp de peste 300 de ani, (începând din 1204) în stilul Renașterii și cel clasic, unul dintre cele mai bogate din lume; Piramida din Louvru, o cupolă din sticlă specială și beton alb, susținută de 80.000 de bare metalice, realizată spre a lumina subsolurile muzeului; Arcul de Triumf "Carrousel" (1806-1808), Parcul Tuilleries, muzee, biserici;
- **Ternes - Monceau** cu Palatul și parcul Monceau, biserica rusă (1903);
- **Gare Saint Lazare** - Quartier Europa, piețe, biserici: Notre Dame de Lorette;
- **Montmartre:** biserica Sacre Coeur, care simbolizează începutul creștinismului. La Mouline Rouge;
- **Gare du Nord:** Conservatorul, hotelul Bourienne (sec. XVIII);
- **Republique** - Arhivele Naționale;
- **Opera Madeleine** - Palatul Royale (1678) cu teatrul și biblioteca;
- Hulles - Châtelet** - Palatul Victoria și bazilica Notre Dame de Victories;
- **Hotel de Ville** - Bastille - Gare de Lyon - Biserica S. Gervois, Piața Vosge (1605);
- **Jardin des Plantes** - Gobelins - Parcul Plantes, Muzeul de Istorie Natural
- **Institutul Quartier Latin** - Luxemburg - Montparnasse: Sorbona (1253), College du France (1530), Grădina Luxembourg, Observatorul (1668), Panteonul;
- **Faubourg - Saint Germain:** Palatul Bourbon, clădirile Ministerului Afacerilor Exterae și Institutului Francez (1665-1668), Muzeul Rodin.
- **Invalides - Champ de Mars:** Palatul Invalizilor, Palatul UNESCO, Turnul Eiffel (1889), Școala Militară (1751-1753)
- **Trocadero - Passy Auteuil:** Casa Balzac, muzee;
- **Centrul cultural Pompidou.**
- „Eurodisney” impresionantul parc de distracții (în est).

în nord-vest, ultramodernul cartier "**Defence**" (orașul de sticlă) cu Arcul Defence, sub formă și structură cubică, cea mai mare realizare din lume, cu 36 de etaje, fiecare perete având 110 m (1030 cuburi) în interior cu marmură de Carrara, iar pe exterior cu oglinzi refractare, una dintre construcțiile monumentale ale Franței și unicat pe glob.

împrejurimile Parisului prezintă, de asemenea, valori artistice de mare rafmament:

- în nordul Parisului: **Saint Dennis** (10 km) cu pădurea și castelul Vicennes; **Beauvais** - catedrală gotică, biserici, Palatul Justiției.
- în sud-vestul Parisului: **Versailles** (20 km): palatul omonim (1661-1678), opera arhitectonică impozantă cu "sala oglinzilor" cea mai prețioasă piesă (73 m lungime, 40 m lățime și 13 m înălțime), 17 arcade cu marile oglinzi și o vastă grădină decorată cu fantâni arteziene, statui și ronduri de flori etc. iar la intrare cu o frumoasă poartă aurită; **Chartres**: catedrală gotică (sec. XIII) cu turnuri de peste 100 m și o bogată colecție de vitralii (125 ferestre cu 3889 de figuri colorate), unde predomină „albastru de Chartres”.
- în sud-estul Parisului: **Fontainbleau**: Castelul de vânătoare (sec. XVI) al regelui Francisc I cu celebra scară Fera Cheval (1634); **Melun**: castelul Vaun; **Troyes**, capitala regiunii Champagne cu numeroase biserici, catedrale și muzee; **Provins** - orașul trandafirilor, **Meaux**, **Chatillon** - castele, păduri, catedrale.
- în nord-vestul Parisului: **Rouen** - socotit oraș-muzeu prin valorile sale artistice: catedrala Notre Dame (sec. XI), una dintre cele mai frumoase și mai mari din Franța și Europa, biserici, muzee (de antichități, al scriitorului clasic Pierre Corneille, Muzeul Flaubert) și grădini decorate cu statui.
- în nord-estul Parisului: **Reims** - cu o valoroasă catedrală în stil gotic, biserici (sec. XV-XVII) și castele.

Acest areal prezintă interes și prin vestitele podgorii ale colinelor **Champagne**, amplasate într-un pitoresc peisaj.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și tranzit.

Ca centre turistice se remarcă orașele: **Paris, Rouen, Reims, Troyes.**

**b) LORRAINE - ALSACIA**, situat în estul Franței, cuprinde podișurile și Munții Vosgi, precum și Câmpia Lorenei, etalând peisaje variate și pitorești, dar și centre turistice importante cum sunt: **Strasbourg** - oraș milenar, cu vestigii romane și numeroase realizări artistice medievale: catedrală gotică (turnul de 140 m), biserici, Universitatea (sec. XII) unde a învățat și Napoleon Bonaparte, aici fiind sediul Parlamentului European (al Uniunii Europene). **Anacy** - oraș medieval cu multe monumente de artă și istorie; **Metz și Thionville** în Lorraine și **Muelhouse** în Alsacia.

**Forme de turism:** de circulație.

**c) AUVERGNE - BOURGOGNE.** Ocupă partea central-sudică a Franței, respectiv Masivul Central Francez (1858 m), care trece spre est în Munții Cevennes, iar în vest în Podișul Limousine.

Cadrul natural, muntos și fragmentat, prezintă aspecte peisagistice variate și pitorești, cu forme carstice spectaculoase (peșteri, chei, abrupturi, platouri cu doline, stâncării) ce dau un aspect deșertic, pietros Podișului Causses, sau pe roci cristaline și vulcanice (Cantal, Puy de Dome, Monte Dore). Depresiunile din jur sporesc atractivitatea. Peisajul este completat prin densa rețea de ape (inclusiv râuri subterane), lacuri vulcanice (Bouchet), păduri de fag, pin și stejar, ce se dezvoltă în condițiile unui climat montan cu nuanțe oceanice. Potențialul turistic este determinat de componentele cadrului natural, dar și de unele elemente cultural-istorice din diferite localități (biserici medievale, castele, clădiri de epocă), unele fiind valorificate ca "sate turistice". Frumusețea cadrului natural și profilul agricol predominant (zootehnic) permit ca **turismul rural** să aibă o largă extindere în acest areal, formele de cazare la fermieri fiind diverse: case de vacanță (gites), camere de oaspeți, pensiuni, ferme-han, gites pentru copii, gites de grup, gites de etapă - pentru amatorii de drumeții în circuit, camping la fermă, iar posibilitățile de divertisment sunt diverse: sport, piscină, discoteci, excursii, pescuit etc. Cele mai recunoscute centre

turistice sunt: **Vichy** - renumita stațiune balneară cu ape minerale și termominerale; **Clermont - Ferrand, Limoges**.

**Forme de turism:** turismul rural, de circulație, cu valențe culturale, de tranzit, speoturism (arealul este o importantă zonă carstică din Europa), turism pentru alpinism.

d) **RHONE - ALPES - JURA**. Ocupă partea estică a Franței și este suprapusă depresiunii Rhone-Saone, masivelor muntoase Alpi și Jura, precum și podișurilor Langres -Bourgogne și se caracterizează printr-un potențial turistic deosebit de valoros, cu multiple posibilități de valorificare. Cadrul natural se impune prin peisaje de mare varietate și spectaculozitate, domenii schiabile (în Alpi), pentru speoturism și alpinism, iar zestrea cultural-artistică moștenită peste veacuri întregește patrimoniul turistic al arealului, care este pus în valoare printr-o puternică infrastructură tehnică și echipare turistică.

**Munții Alpi** - prin Alpii Savoiei, constituie atracția turistică principală în tot timpul anului și dispune de amenajări turistice de mare anvergură. Dintre stațiunile turistice de faima mondială amintim: **Chamonix** - situată pe râul Arva, la tripla frontieră dintre Franța, Italia și Elveția, străjuită de masivele **Mont-Blanc** (4807 m) și **Aiguilles-Rouges**, este alcătuită din orașul **Chamonix** (1035 m) și o succesiune de cătune ce urcă până la 1235 m, dominate de așezarea **Le Tour** situată într-un superb circ glaciatic suspendat (1460 m). În 1965 a fost dat în exploatare tunelul de sub Mont Blanc ce leagă Chamonix de Italia prin Autostrada Soarelui. Stațiunea datează de peste 235 de ani și reprezintă cea mai importantă stațiune pe plan mondial prin frumusețile naturale ale Masivului Mont-Blanc, celebra vale Blanche cu ghețarul **du Geant** (3269 m, pe care se practică schiul de vară) și complexul de instalații mecanice ce traversează masivul (telefericul Aiguille du Midi - unic în lume cu cinci puncte de sprijin ce leagă Chamonix de Val d'Aosta - Italia și trenul cu cremalieră Montenvers, din 1909, care urcă la **Mer de**

**Glacé** cu peste 15 km de pârtii de schi. Celebra stațiune bivalentă (vară-iarnă) este un recunoscut centru internațional al sporturilor de iarnă (3 trambuline, 2 patinoare, 3 teleferice, 6 teleschi-uri), dar și al alpinismului. Dispune de un cazino, stadion olimpic și Muzeul Loppe. Tot aici funcționează și Școala Națională de Schi și Alpinism. Din Chamonix se poate ajunge la stațiunile **Les Tignes** (1086 m), **Argentiere** (1255 m), **Vallorcine** (1260 m). **Briancon** - importantă stațiune de iarnă cu 45 de piste de schi, cu vechi fortificații. **Moutiers** - stațiune montană europeană. **Albertville** - stațiune montană de schi de talie internațională, cu multe monumente de artă ca: Maison Rouge (sec. XIV, stil gotic), castelul Rouge (sec. XIII), Poarta de Savoie, Muzeul Savoyard. Stațiunea, unde, în iaraa anului 1992, s-au organizat Jocurile Olimpice (Parcul Olimpic d'Albertville), este ușor accesibilă datorită trenului ultrarapid (TGV), la numai 4 ore de Paris, o oră de Lyon, Grenoble și Geneva. Alte nouă stațiuni din apropiere au contribuit la succesul acestei olimpiade și anume: **Val d'Isere** (10.000 ha domeniu schiabil, 300 km piste balizate, 110 mii schiori/oră, 120 teleferice, 23.000 locuri cazare), Les Saisies (3.000 ha domeniu schiabil, 8.500 paturi), **Tignes** (300 km piste cu zăpadă tot timpul anului, 120 funiculare, 30.000 paturi), **Les Arcs - Bourg St. Maurice** (15.000 ha domeniu schiabil, 150 km piste balizate cu 2.500 m denivelare, 26.000 paturi), La Plagne (200 km piste, 100 teleferice, 30.000 paturi), **Pralognan la Vanoise** în Parcul Național Vanoise la 1.400 m (sat vacanță, 8.220 paturi), **Les Menuires - Val Thorens** - parte integrantă a domeniului "Trois Vallees" (echipată ultramodern, 500 km piste, 200 teleferice, 39.000 paturi; **Val Thorens** este cea mai înaltă stațiune de schi din Europa - 2300 m), **Courchevel** (Trois Vallees, cea mai însoțită din Savoia, 500 km pârtii, 200 teleferice, 33.000 paturi, stațiunea prezintă patru generații aflate la 1300 m, 1500 m, 1650 m și 1850 m), **Meribel** (Trois Vallees, 500 km piste, 200 teleferice, 7000 locuri în stadionul de hockey, 230 de monitori, 27.000 paturi).

Pe versantul vestic al Alpilor s-au dezvoltat alte stațiuni montane sau centre turistice de importanță internațională cum sunt: **Annecy** - stațiune de vară,

pentru sporturi nautice, terenuri de golf, cazino; în împrejurimi castele, parcuri, catedrale. **Aix-Les-Bains**, stațiune balneoclimaterică de renume mondial cu ape termale, sulfuroase, alcaline, dar și stațiune de sporturi de iarnă (pârtii, patinoare, teleferice). Deține și importante obiective turistice, precum vestigii romane, temple romane, muzee (Foure, arheologie). **Chambery**, stațiune montană cu numeroase atracții culturale: Castelul ducelui Savoia (XVI), biserica și parcul Lemenc (sec. XV), celebra locuință a lui J.J. Rousseau, muzee. **Grenoble** - oraș medieval, capitală turistică a Alpilor, centru al sporturilor de iarnă și universitar, cu un patrimoniu cultural de mare valoare artistică: catedrală (sec. XII-XIII), biserici, vestigii arheologie, muzee, parcuri. Gap -centru turistic montan cu numeroase obiective cultural-istorice, **Digne** - stațiune montană pitorească cu ape termale (Bains de Digne, 650 m alt.), cu biserici și muzee.

**Munții Jura**, mai scunzi (1723 m) și calcaroși, oferă peisaje carstice spectaculoase: cornișe, abrupturi, creste și o hidrografle specifică (râuri subterane, izvoare vocluziene, peșteri), iar așezările rurale profilate pe zootehnie favorizează dezvoltarea turismului rural (agroturismul). Principalul centru turistic este **Besancon**.

**Podișul Bourgogne** se impune atât prin aspecte peisagistice, cât și prin obiectivele cultural-istorice. Cel mai important centru este **Dijon** - important nod rutier internațional cu muzee, biserici, catedrale, castele. Alte centre turistice sunt: **Auxerre, Aualcon, Langres, Chatillon-Sur-Seine**.

**Depresiunea Rhone-Saone**, lungă de peste 600 km, prezintă un relief variat, de câmpie, podișuri și abrupturi tectonice ce se exprimă printr-o diversitate peisagistică. Valea Rhonului s-a impus din timpuri străvechi în istoria Franței, cu vestigii ale unor civilizații trecute (romane, medievale), dar și prin renumitele podgorii de aici.

**Lyon (1,3 mil. loc.)**, important centru industrial și economic și, deopotrivă,

turistic, se află la confluența Rhonului cu Saone și deține un valoros patrimoniu cultural: Palatul Bellecour (1800), Castelul lui Henri V, muzee (de arte frumoase, de marionete), parcuri, Universitate. **St. Etienne**, centru turistic cu o așezare pitorească, plin de curiozități culturale, biblioteci și muzee cu importante colecții, castele și ansambluri arhitecturale (Palatul Arts -1860), biserici. **Vienne** - templul lui August și Liviei, sarcofagul lui Leonion, teatrul roman. **Montelimar** - castele (Roubion, sec. XV), biserici, muzee cu piese preistorice. **Orange** - cu vestigii romane (Arcul de Triumf al lui Augustin), castele, biserici. **Avignon** - un adevărat oraș al artelor: Palatul Popesc (fortăreață gotică), catedrală (sec. XVII), celebra poartă St. Benezet (sec. XII), biserici, muzee. Anual, aici are loc un festival al teatrului. **Arles**, celebru prin istoria și arta sa, deține multe biserici, muzee, palate, amfiteatrul cu arena (26.000 locuri), Teatrul Antic al lui Augustin (unde are loc festivalul folcloric muzical și dramatic), Muzeul Reatty (sec. XIV) al șlefuirii pietrelor prețioase creștine și pagâne. **Macon**, orașul natal al poetului Lamartine, catedrală Sf. Vincent cu fațada romanică și gotică, castele, biserici, muzee.

**Forme de turism:** odihnă și recreere, sporturi de iarnă, drumeții montane, agroturism, turism de cunoaștere, de circulație cu valențe culturale.

Centre turistice: **Chamonix, Albertville, Grenoble, Lyon, Avignon etc.**

e) **RIVIERA FRANCEZĂ (Mediterrana Franceză)**. Cuprinde litoralul mediteranean al Franței, alcătuit din țărmuri cu faleze sau joase, cu plaje, mlaștini sau delte, care se desfașoară între **Capul Bon** în vest, spre Spania și stațiunea **Menton**, în est, către Italia.

**Riviera Lyoneză (Golful Lyon)** se caracterizează printr-un țărm jos, cu o întinsă plajă, dar nu dispune de amenajări turistice deosebite. Pe litoralul Languedoc, la vest de Delta Rhonului, lung de 160 km, dispune de o puternică infrastructură și șase nuclee turistice (pentru circa 2 milioane turiști anual), microstațiuni, dotate cu mici porturi turistice. Cele mai

reprezentative sunt: **Port Vendres** - cu o frumoasă promenadă, o stațiune de litoral bine însoțită; **Perpignan** - la 11 km de mare, dominat de grandioase construcții medievale, castele, catedrale, muzee, ansamblul Louis XI; la 18 Km se află orașul Castelul Nou, cu fortificații medievale - recunoscut pentru podgoriile și fructele sale; **Narbonne** - centru turistic cu edificii medievale de mare valoare: palate, bustul lui Louis XIV, muzeul de șlefuire a pietrelor prețioase; la 15 km de litoral este stațiunea balneoclimatică **Narbonne** și **Insula Clope** (214 m alt.) - o veche și modestă stațiune de litoral. **Carcassonne** - centru turistic legat cu marea prin Canalul Du-Midi, cu numeroase obiective culturale; Sete - port comercial și stațiune importantă, cu muzee interesante; în apropiere, **Balarne les Bains**, o mică stațiune balneară și termală. **Montpellier**, o frumoasă stațiune, recunoscută și prin valorile cultural-istorice, multe palate, biserici, muzee. **Marsillia** (1,1 mil.) - primul port comercial al Franței, important centru comercial, financiar și turistic, cu numeroase monumente de artă: catedrale și bazilici (sec. XV-XVI), palate: Napoleon III - azi Facultatea de Medicină și Farmacie, muzee (Marinei), parcuri; în apropiere numeroase peșteri. **Toulon** - stațiune balneară permanentă, cu o faleză calcaroasă și o frumoasă panoramă spre rada orașului, cu multe obiective turistice: biserici, palate, grădini, biblioteca Muzeului Naval.

**Camargue** reprezintă un sector mlăștinos din **Delta Rhonului**, care în urma unor lucrări de sistematizare a teritoriului a căpătat noi valențe economice și peisagistice. Pe lângă funcția ecologică de protejare a mediului (parcuri și rezervații științifice) are și una turistică (turism deltaic, plajă, vânătoare, pescuit sportiv, fotosafari), pentru care s-a realizat o însemnată bază materială, (spații de cazare 100000 loc. și infrastructură).

**Coasta de Azur** reprezintă unul dintre cele mai atrăgătoare litoraluri din Franța și din Europa, unde aerul, clima, apa, nisipul și muntele dau un farmec deosebit peisajului, iar omul s-a întrecut pe sine în edificarea și dotarea acestuia



(hoteluri și vile de lux, restaurante, baruri, cazinouri). Are un relief muntos (Munții Maures și Malmont) care cade în apă, lin între Hyeres și Cannes și mai abrupt în continuare, spre est. **Hyeres** - oraș al florilor și veche stațiune climaterică la 4 km de mare, interesantă atât prin dotările turistice, cât și prin obiectivele culturale; în Insula Hyeres se află stațiunea **Heliopolis** cu superbe păduri de pin. **Frejus** - frumoasa stațiune balneară cu multe atracții turistice (cimitirul cu pagode), în apropiere **St. Tropez** și **St. Raphael**.

**Cannes**, renumita stațiune balneară cu plaje întinse, piscine, cazinouri, loc de desfășurare a Festivalului Internațional de Film, recunoscută în flori, parfum, fructe și diferite obiective ca Muzeul Civilizației mediteraneene antice. **Antibes** - o stațiune permanentă cu plaje frumoase. Nice (Nisa) - metropolă, centrul turistic al Coastei de Azur și importantă stațiune balneară permanentă cu numeroase grădini, piețe, muzee, biserici, promenade. **Monte Carlo** - renumita stațiune de lux, cu săli de teatru, grădini exotice în terase, faleza pitorească și plaje frumoase (Larvotta), cu o puternică infrastructură pentru divertisment. Cazinoul (1879), Cazinoul de Vară (1931), Observatorul Astronomic, Muzeul de Antropologie. **Monaco** (30.000 mil. loc.), ministat european (liliputan - 1,81 kmp), face parte din aceeași aglomerație urbană cu Monte Carlo (10.000 loc.) și **La Condamine** (11.000 loc.) recunoscut prin plaje și faleze pitorești, hoteluri și vile de lux, dar și numărul mare de zile însorite, fără vânt, cazinouri, Muzeul Oceanografic (1899) fondat de prințul Albert I de Monaco, Palatul Princiar (sec. XVII-XVIII). **Menton** - renumita stațiune, așezată în amfiteatru la baza Munților Malmont, recunoscută în ceramică și parfum de lavandă. **Draguignan** beneficiază de un peisaj pitoresc la poalele Munților Malmont (608 m) cu vile superbe. **Grasse** - reputata stațiune permanentă așezată într-un decor fermecător al Munților Malmont, recunoscută în pitorescul aranjamentului floral, al vilelor cochete și al fabricilor de parfum, parcuri, palate, catedrale (din anul 1200).

**Forme de turism:** odihnă și recreere, tratament balnear, agrement nautic, de

circulație cu valențe culturale.

*f) PIRINEI* se suprapune munților omonimi (2887 m) la sud-vest spre granița cu Spania și se impune prin peisajele alpin și glaciare în interiorul munților (vârfuri ascuțite, văi și circuri glaciare, ghețari) și carstice de pe versantul nordic (peșteri - **Lascaux**, cascade -**Gavarnie**, chei, defilee). O serie de localități de la poalele munților cu multe obiective turistice (**Tarascon, Tarbes, Lourdes, Pau**) asigură accesul în unitatea montană.

**Forme de turism:** de circulație, drumeție montană, agroturism.

*g) AQUITANIA - GARONNE* ocupă vestul Franței, respectiv Bazinul Aquitaniei, o câmpie variată ca aspect peisagistic. Ținut de străveche istorie și civilizație, acest bazin păstrează un important tezaur cultural-istoric, localizat în mai toate localitățile. Din punct de vedere turistic se impun câteva centre și numeroase stațiuni de pe litoralul atlantic: Toulouse -important centru economic, industrial și turistic cu numeroase vestigii romane, medievale, muzee, biserici, catedrale, importantă fiind Marea Mănăstire (1396). **Bordeaux** (700.000 loc.)- renumit centru turistic, industrial și financiar, cu valori culturale interesante: castele, muzee, biserici, ansambluri arhitecturale, piețe, parcuri și vestigii romane (Marele Teatru, vestitul anfiteatru roman).

Pe litoralul atlantic, sectoarele cu plaje favorabile curei heliomarine sau mici insule au permis dezvoltarea stațiunilor turistice de litoral, cu o bună echipare turistică, din care amintim: **Biaritz, Bayonne, Boucau, Les Sables** (din Coasta de Argint - la granița cu Spania), **Arcachon** (în sud), **Rochefort, La Rochelle și St. Martin** de pe **Insula Re** (în nord).

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, de odihnă, recreere și cura heliomarină.

*h) LOIRE* cuprinde bazinul hidrografic al fluviului omonim, ce traversează peisaje dintre cele mai variate: podiș 800-900 m, câmpii colinare (300 m) și

câmpii litorale cu plaje. Bazinul Loire reprezintă un compendiu al istoriei civilizației franceze, de mare rafmament, ce se regăsește în prezent în castelele medievale de o mare valoare istorică și artistică, parcurile cu o peisagistică deosebită, muzee, biserici, mănăstiri, catedrale, la care se adaugă peisajele pitorești cu renumitele podgorii cu vinurile albe, roșii și roze recunoscute pe mapamond. Castelele construite în diverse stiluri - gotic, romanic, renescentist (sec. XV-XVI), clasic (sec. XVII-XVIII), modern (sec. XIX), bibliotecile, galeriile subterane, frumoasele dormitoare, grădinile etc., reprezintă valori internaționale folosite aproape integral în circuitul turistic. Din cele peste 40 de castele medievale cu valori culturale deosebite amintim: **Amboise** (sec. XV-XVI) ridicat de Francisc I; Angers - cu renumita colecție de tapiserie; **Azay-Le Rideau** - stil gotic, unde se organizează spectacole de sunet și lumină, **Blois** - stil gotic și renescentist, cu celebre scări în jur. **Chambord** - cu parcul (5500 ha) transformat în parc național cinegetic. **Chaumoni Sur Loire** - stil gotic (Louis XII) cu scări și terase pitorești. **Chenonceaux** cu parcuri italiene, **Chinon** - castel-fortăreață Orașe cu un mare potențial turistic sunt: **Loches** - oraș medieval, cu un renumit castel; **Le Mans** - Palatul St.Michel (stil gotic), muzee, catedrale, biserici, parcuri; **Nântes** - port la Oceanul Atlantic, centru comercial și turistic, cu numeroase palate, muzee, grădină Plantes, cu mormântul lui Jules Verne. **Nevers** - cu palatul Ducal, Catedrală (stil gotic). **Le Puy** - renumit prin numeroasele biserici, catedrala - romanică de pe stânca Corneille (755 m alt.), palate (Ducal, sec. XV-XVI, gotic), muzee. **Roane**, cu numeroase castele în apropiere, **Sancere** -castelul Eiefs (sec. XVI) cu un turn pitoresc; **Saumur** impresionează prin castele; **Sully** - cu un renumit castel (sec. XIV); **Tours** - important centru turistic cu vestigii medievale de valoare istorică și artistică; **Vendome** - castel și colegiul Honore de Balzac. Alte castele și edificii religioase se întâlnesc în localitățile: **Bourges**, **Argenton**, **Poitiers**, **Moulins**, **Laval** etc.

Pe fațada atlantică se desfașoară sectorul de plajă, pe țărm sau pe insule. Centrul turistic important este **Saint Nazaire** - oraș, port comercial cu o serie de

obiective cultural-istorice, iar ca stațiuni de litoral: **La Buale**, cu vile și hoteluri luxoase, cazinouri elegante și plaje bine amenajate.

În largul golfului Saint Malo pe un inselberg semeț se află faimoasa **Mănăstire Saint Michel**, începută din 705 și terminată în sec. XIII, un complex religios de mare atracție turistică.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, de croazieră pe Loire, de odihnă, recreere și cura heliomarină, turism uval.

i) **BRETAGNE - NORMANDIA** ocupă partea vestică a Franței, Peninsula Bretagne și Cotentin, cu un relief de câmpie colinară (150-200 m) și de platouri (300-400 m), ca și de câmpie joasă litorală și fluvială. Peisagistic și turistic se impune țărmul oceanului la Golful Biscaya sau la Marea Mânecii, cu golfuri mlăștinoase sau înalte, plaje întinse cu stațiuni de litoral, iar în interior numeroase obiective cultural-istorice, care suplinesc monotonia câmpiei brăzdate de canalele ce leagă principalele râuri. Cele mai importante centre turistice sunt: **Brest** - așezat într-un peisaj pitoresc, se impune prin promenade în terase amenajate, clădiri de epocă, castele. **Rennes** - recunoscut centru turistic cu biserici, catedrale, castele. **Le Havre**, port transatlantic fondat în 1517, cu numeroase palate, clădiri de epocă, biserici, plaje: **Cristine, St. Adresse**, bine amenajate cu hoteluri, vile și cazinouri de lux. Pe litoralul atlantic se află multe stațiuni și localități pentru cura heliomarină și divertisment estival ca: **St. Malo, Lorient, Granville, Bayeux, Caen, Cayeux** etc.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, odihnă, recreere și cură heliomarină.

j) **PICARDIE - FLANDRA**, areal localizat în nord-vestul Franței, se înscrie printr-un peisaj tipic de câmpie colinară și de litoral, brăzdat de râuri și canale și influențat de climatul oceanic, dar și prin numeroase și valoroase obiective cultural-artistice. Între centrele turistice importante amintim: **Lille** (1 milion loc.), vechea capitală a Flandrei franceze, centru comercial și industrial, care conservă foarte multe monumente istorice: castele, palate, biserici,

Facultatea Catolică (sec. XII), Palatul Artelor Frumoase (1892). **Roubaix**, centru al industriei textile și turistice, cu biserici (stil gotic), clădiri de epocă, parcuri, muzee. Dunkerque, al treilea port al Franței în partea de nord, o veche fortăreață cu bastioane distruse în ultimele războaie și refacute, frumoase biserici în stil flamand, muzee, plaje, vile și hoteluri. Pe litoralul atlantic se află orașe - stațiuni de litoral ca: Boulogne și Calais (poartă de acces rutier și feroviar în Marea Britanie prin Eurotunelul Calais - Dover).

Forme de turism: de circulație cu valențe culturale și de tranzit, odihnă, recreere și cură heliomarină.

k) *CORSICA* - respectiv Insula Corsica (8720 kmp), muntoasă (20 de vârfuri peste 2000 m), cu un relief pitoresc, țărături înalte și plaje frumoase, forme carstice interesante, păduri de castan și tufișuri de maquis (70 % din teritoriu), turme de mufloni ce trăiesc liber în singurul loc din Europa. Fâșia de plajă este amenajată în hinterlandul orașelor Ajaccio (capitala), Bonifacio, Bastia și Calvi, care sunt și principalele centre turistice, ce dispun și de monumente istorice și de artă, vile și hoteluri.

Forme de turism: de circulație cu valențe culturale, turism montan, odihnă și cura heliomarină.

### **12. 3. 2. ȚĂRILE DE JOS (BENELUX)**

Așezate în Europa de Vest și scăldate de Marea Nordului (mai puțin Luxembourg), Țările de Jos beneficiază de un climat temperat-oceanic, moderat termic și mai multe tipuri de peisaj: de dune pe litoral; de câmpie plană, fertilă și joasă (sub nivelul mării) și adăpostită de diguri (Polderlele Olandei); de câmpie puțin înaltă (0-20 m), nisipoasă cu fertilitate redusă (zandre) și de câmpie înaltă colinară (20-100 m), acoperită de loess, care trece spre peisajul de podiș și munți vechi (Podișul Ardeni, Munții Rothaar).

Acest teritoriu este brăzdat de numeroase canale, care leagă râurile (Rhein, Maas, Waal, Schelde și Ems) între ele, dar și cu marea și facilitează împreună

cu golfurile - estuar o circulație fluvio-maritimă de mare intensitate cu importante consecințe economice.

Țările de Jos au un nivel avansat de dezvoltare economică, în care industria și serviciile depășesc 96 % din P.I.B.

În potențialul turistic se impun componentele cultural-istorice, concentrate în toate centrele urbane, aspectele peisagistice ocupând un loc secundar.

Arealele turistice din Țările de Jos corespund țărilor componente, și anume:

a) *BELGIA* ocupă partea de sud a Țărilor de Jos și se caracterizează prin unități naturale variate: Podișul Ardeni (400-700 m) acoperit cu păduri, câmpia înaltă colinară

Brabant (fertilă), ce trece spre câmpia nisipoasă a Flandrei maritime, adăpostită de mare printr-un cordon continuu de dune de nisip, etalând astfel un peisaj divers și atractiv.

Țară industrializată (cu tradiție în șlefuirea diamantelor) și cu o agricultură intensivă, Belgia numără aproape 10 milioane de locuitori cu o densitate medie de 333 loc/kmp, grupată mai mult în partea centrală (peste 40%) (Brabant, Anvers, Namur). Istoria milenară și dezvoltarea economică timpurie s-au reflectat într-o civilizație și cultură avansată care au dat omenirii artiști de talie universală (pictorii Van Eyck, Peter Bruegel, P. Rubens etc.) și au lăsat ca moștenire valori artistice inestimabile, aflate în toate centrele urbane și turistice ale țării.

Capitala țării este **Bruxelles**; limbi oficiale: franceza și flamanda; suprafața 30.500 kmp; religia: catolică și protestantă.

Centrele turistice deosebite sunt, de fapt, **Bruselles** (1 milion loc.), principalul centru politic, economic și turistic (capitală europeană), fondat în secolul VIII-X pe un ostrov al Râului Schelde, de unde și numele (bruk - pod, sella - lac), important nod de căi ferate și șosele internaționale și păstrător al unor valoroase monumente istorice și de artă, precum Grande Palace (sec. XVII), Palatul Justiției (103 m înălțime, 350 camere decorate cu busturile unor

mari oratori, în orașul de jos. În partea de sus a orașului se află Parlamentul, Palatul Regal (secolul XVII-XX), ministerele, muzeele pictorilor flamanzi, catedrale, biserici, parcuri. Aici se află celebrul pavilion "Atomium" realizat pentru Expoziția Mondială din 1958 și reproduce structura atomului (8 sfere gigantice de oțel de 2,3 t fiecare, unite prin țevi și ridicate la 100 m înălțime). **Heysel** - Mini Europa (Europa în miniatură), deschis în 1995, este o realizare unică: într-un cadru plin de verdețură se poate urmări pe viu la scara redusă, istoria, cultura și tehnologia țărilor din Comunitatea Europeană prin cele cca. 300 de monumente realizate la scara 1/25, amplasate de-a lungul unor alei mărginite de peisaje deosebite (Turnul din Pisa, Turnul Eiffel, Turnul Londrei, Arcul de Triumf etc.). Un catalog ține loc de ghid. Mini Europa reprezintă o lecție de cultură pentru cei peste 400.000 de turiști care vizitează lunar acest parc. La doi pași de Heysel se află extraordinarele Sere Regale construite de regele Leopold II, deschise publicului în aprilie-mai, cu o colecție unică de plante exotice.

**Anvers** (500.000 loc.) - fondat în secolul XVI cu o activitate portuară activă, coordonată de peste 10 societăți de navigație, cu multe edificii medievale în stil gotic (Piața Groot Markt), catedrale, muzee, numeroase statui, case medievale. Este orașul diamantelor, unde se vând, se cumpără și se șlefuesc cele mai frumoase diamante din lume.

**Bruges** (brug - pod) - recunoscut port medieval din Flandra, deține multe edificii medievale frumos ornamentate, canale, poduri, piețe, cheiurile medievale (Cheiul Verde). Este recunoscut ca "oraș fermecător al arhitecturii clasice" și al "artei dantelelor".

Alte centre turistice sunt Liege cu clădiri medievale, fabrici de sticlă (XVI);

**Gand**, castelul conților, manufacturi de bumbac și lână (sec. XVII); localități istorice: Waterloo - cu monumentul închinat bătăliei napoleoniene (18 iunie 1815); rezervația naturală **Kalmthont** sau plajele înșorite de la **Ostende**.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit, de odihnă și cură balneară.

**b) OLANDA** ocupă fațada atlantică și al cărei teritoriu a fost recuperat din apele mării (peste 50 % din suprafața țării) unicat mondial în acest sens. Se remarcă prin peisajul de câmpie (dune pe litoral, câmpie cu "poldere", câmpie cu nisipuri "zandres" și mlaștini), rețeaua densă de râuri și canale, șosele și căi ferate (primul loc / glob).

Rețeaua navigabilă de peste 4400 km îi asigură un trafic impresionant de mărfuri, îndeosebi prin cele două mari porturi europene Rotterdam și Amsterdam. Transportul aerian internațional se realizează prin aeroporturile Schiphol (Amsterdam), Europort (Rotterdam) și Haga.

Industria diversificată, serviciile și agricultura intensivă îi conferă un nivel avansat de dezvoltare economică (P.I.B. 25.800 \$ / loc.), remarcându-se printr-un grad ridicat de populare (15,0 milioane locuitori cu o densitate medie de 377 locuitori / kmp), cu o rețea urbană densă, în care există centre cu o mare varietate funcțională, inclusiv turistică. Populația este omogenă, de limbă germanică, urbanizată (76 %). Suprafața este de 41.200 kmp; capitale: **Haga și Amsterdam**. Limba oficială: olandeza, religia catolică.

Apelativele "Țara Lalelelor", "Țara Polderelor", "Țara Morilor de Vânt", "Țara de Jos", prin care este cunoscută Olanda, pe lângă sensurile lor intrinsece redau originalitatea acesteia, fiind totodată și o carte de vizită pentru turistul străin care este atras și de zestrea cultural-istorică de o mare valoare artistică.

Între principalele centre turistice amintim:

**Amsterdam** (1 mil. loc.) - capitala constituțională a țării, centru de șlefuire a diamantelor, de renume mondial, port de talie continentală (30 bazine = 500 ha și 28 km de cheiuri pentru vasele oceanice și 140 ha și 18 km pentru vasele fluviale), este denumit și "Veneția Nordică", fiindcă se află în bună parte sub nivelul mării. Se impune prin clădirile de epocă, monumentele istorice și de artă, biserici și catedrale, edificii de bănci (35 de bănci), hoteluri și restaurante de lux, baruri, cabarete, teatre. Străzile



traversează peste 600 de poduri peste cele 100 de canale, care brăzdează concentric și radial orașul, iar edificiile sunt ridicate pe piloni de fundație. Între obiective remarcăm partea centrală a orașului cu ansamblul arhitectural cel mai valoros: Palatul Regal (secolul XVII), înălțat pe 13.654 de piloni, celebrul Rijks-Museum cu pânze inestimabile din pictura olandeză, Biblioteca Universitară (secolul XVII) cu peste 50.000 cărți, Gara Centrală, construită pe 3 insule mici și sprijinită pe 8.687 piloni de fundație, bătrâna moară Bloem care arată rolul morilor de vânt (măcinatul cerealelor, prepararea hârtiei, uleiului, în desecarea lacurilor), digurile de peste 2000 km care adăpostesc polderele olandeze (terenuri scoase de sub apă). Alte obiective: domul, catedrale, Casa Rembrandt, aeroportul Schiphol (la 4,5 m față de nivelul mării, cel mai mare din Europa).

**Haga (S'Gravenhage)** (700.000 loc.) - reședința regală și administrativă de stat cu numeroase monumente de arhitectură, de istorie și de artă: catedrale, biserici, muzee, Galeria "Groupil" unde a lucrat și Vincent Van Gogh.

**Rotterdam** (1 mil. loc.) - "regele" porturilor europene și al doilea în lume după New York, așezat pe Rhein la 30 km de țărmurile Mării Nordului, cu peste 30 km de cheiuri pentru nave maritime și 25 km pentru cele fluviale. Construcțiile vechi medievale sau mai recente, cartierele rezidențiale cu căsuțe mici și curate, biserici, catedrale, muzee sunt intercalate cu edificii noi, îndrăznețe ca: tunelul pentru transportul auto pe sub râul Maas, turnul Euromast (100 m), Marele Stadion, aeroportul Europort.

Alte centre industriale, dar și cu valențe turistice, sunt: **Utrecht, Eindhoven, Groningen, Zeeland** - Marile diguri, **Kinderdink** - mori de vânt. La granița cu Belgia se află orașul **Baarle - Nasan** - o atracție turistică interesantă, fiind singurul oraș european în care granița dintre două state trece prin mijlocul orașului. Unele clădiri aparțin celor două state: Cafeneaua De Engle - are salonul în Olanda și terasa în Belgia. Olanda este patria lalelelor (se cultivă din 1593), fiind primul furnizor mondial (sute de specii). Cele mai mari culturi se află în sudul orașului Haga. Centrul **Keukenhoe** prezintă

expoziții ce grupează cele mai rafinate creații ale horticultorilor olandezi, iar în apropierea Parlamentului se află cel mai mare și frumos covor floral din lume, numai din lalele.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit.

c) **LUXEMBOURG** - este una din țările mici europene (2.600 kmp, 400.000 locuitori) cu un peisaj deluros (200-400 m) și montan (500 m) situat în sud-estul Belgiei și are o economie foarte bine dezvoltată (P.I.B. - 34.150 \$ / loc.), profilată pe industrie (siderurgie), agricultură și pe turism. Luxembourg este "Paradisul European". Dintre țările Uniunii Europene, în Luxembourg se înregistrează cea mai mare putere de cumpărare, cu un indice de cumpărare de 169, cu 69 mai mult decât media europeană de 100 (în ordine descrescătoare urmează Danemarca 116, Belgia 112 și Germania 111; dintre statele nemembre U.E. cu indice mare sunt: SUA 147, Elveția 137, Japonia 117). Sub aspect turistic, țara dispune de multe obiective cultural-istorice, edificii medievale, castele, muzee, biserici, ce constituie atracții turistice interesante. Forma de turism principală este de tranzit și cultural.

**Luxembourg** - capitala țării (80.000 locuitori), cel mai important centru industrial, comercial și turistic, supranumit "Orașul celor 83 de poduri" are fermecătoare monumente de arhitectură: castele, biserici în stil gotic, poduri, piețe, hoteluri de lux (Palatul Grand-Ducal, Castelul Comter) etc.

Alte centre turistice sunt: **Echternach** - oraș medieval, cu un parc național; **Vianden** - o cetate medievală (secolul IX), vedere panoramică spre Valle d'Our, ascensiune cu telescaunul, și **Wietz** - castel medieval, muzeu militar.

#### **13.4.EUROPA CENTRAL-ESTICĂ**

Aceasta subzonă, circumscrisă sistemului montan carpatic, se suprapune sectorului polonez al Câmpiei Nordice Europene, podișurilor și munților

vechi, hercinici ce se continuă din Europa Centrală și Câmpiile Dunărene la sud de Carpați. Climatul oceanic, moderat de pe litoral trece treptat către un climat temperat - continental, spre sudul câmpiei, ce determină o varietate de formațiuni vegetale: pășuni și terenuri agricole, mlaștini și păduri de pin sau mixte cu brad și foioase. Acestea împreună cu bazinele râurilor (Odra, Vistula, Dunărea), legate prin canale și mulțimea lacurilor glaciare dau farmecul peisagistic și turistic. Munții Carpați constituie coordonata de baza a Europei Central - Estice și reprezintă continuarea directă a Alpilor care, împreună, constituie sistemul montan alpino-carpațic cu peisaje deosebit de atractive.

În Europa Central - Estică se cuprind: CEHIA, SLOVACIA, POLONIA, UNGARIA și ROMANIA. În lucrarea de față se prezintă primele patru țări, România făcând obiectul unui curs distinct.

#### **13.4.1. CEHIA**

Așezată în Europa Central - Estică, cu un relief predominant de podiș vechi al Boemiei, este formată din **Munții Metaliferi** (1244 m) în partea de NV, **Pădurea Cehă** și **Sumavă** în SV, la granița cu Germania, **Colinele Ceho-Morave** (837 m) spre SE către **Depresiunea Moravă** și **Munții Krkonose** și **Jeseniky** (1602 m) la granița cu Polonia care se înscriu cu peisaje deosebit de atractive. În sudul Podișului Cehiei (Boemiei) pe râul Vltava și afluenții acestuia se află lacuri de mare interes turistic (Lipen), iar pe Elba, Vltava, Morava și Oder se pot deplasa ambarcațiuni turistice pentru agrement.

Locuit de celți încă din mileniul I î.Hr. și apoi de triburi germanice, pe teritoriul ceh ia ființă în 830 regatul slav al Marii Moravii, destrămat de unguri (906) și refacut în sec X ca stat ceh cu centrul în Boemia. După 1945 se constituie un stat federal cu Slovacia care iese din federație în 1993.

Poziția geografică în centrul Europei are o importanță deosebită în

transporturile în tranzit inclusiv turistice. Lipsa ieșirii la mare este suplinită de utilizarea unor căi navigabile fluviale: Vltava, Elba, Odra. Este străbătută de drumurile europene E 12, E 14, E 60, iar magistrala E 85 o traversează de la vest la est.

Populația, peste 10 milioane locuitori, este distribuită, îndeosebi în zone industria-lizate; de altfel, populația urbană este de 78% și este formată în majoritate din cehi. Suprafața este de 78.900 kmp, capitala **Praga** (1,2 mil. locuitori); limba oficială: cehă; culte: catolicism, protestantism .

Prin numeroasele obiective turistice cultural-istorice (castele medievale), stațiuni balneoclimaterice , arii montane și carstice de mare spectaculozitate, frumusețea pădurilor de pin sau mixte, Cehia se înscrie cu un mare interes turistic în Europa (peste 30 de stațiuni și 145 castele și edificii religioase).

În raport cu concentrarea de valori turistice se pot delimita mai multe areale turistice:

*a) PRAGA* - capitala Cehiei, oraș milenar (anul 928), supranumit "orașul de aur", "orașul cu peste 100 de turle", așezat pe terasele pitorești ale Vltavei și colinele Podișului Boem , în Depresiunea Praga. Vltava este traversată de 13 poduri, primul pod de piatră construit în Europa Centrală (1357). Podul Carol I, lung de 520 m, ornamentat cu turnuri gotice. În oraș se pot vizita și admira: **Cetatea Veche**, Castelul Hradcany (sec.X), Catedrala Gotică "Sf. Vit" (cea mai mare din Europa Centrală) cu 27.000 vitralii; **Malo-Strana** cartierul foștilor nobili cu palate și grădini; Mănăstirea „Loreta" cu obiecte de cult, haine împărătești (Mantia D-nei Clara cu 6000 de diamante); **Stare - Nesto** vatra veche cu prima universitate din Europa Centrală "Carolinum"; Turnul Medieval cu renumitul orologiu astronomic (1348) și **Nove - Mesto** - orașul nou fondat de împăratul și regele Carol IV. Alte obiective: Castelul Vysehrad (sec. XI-XII, baroc), Zbraslav - mănăstire stil baroc, unde se află Colecțiile Galeriei Naționale.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, tranzit.

*b) BOEMIA CENTRALĂ* se suprapune Podișului Cehiei și Depresiunii Praga cu peisaje variate și castele medievale. Se remarcă satul erou **Lidice** distrus de fasciști în al doilea război mondial. Stațiuni balneare remarcate sunt: **Podebrady, Bilina, Msene, Sadska, Tovsen**, cu ape carbogazoase, alcaline, sulfuroase. Monumente istorice și arhitectonice laice și religioase se întâlnesc în toată provincia; o serie de castele (stil gotic, cu numeroase colecții - **Karlstein** - fort regal, **Sazava** - biserică benedictină (sec. XI). **Forme de turism:** odihnă și recreere, tratament balnear, itinerant cu valențe culturale și de tranzit, agrement nautic, pescuit sportiv.

*c) BOEMIA DE SUD* ocupă sudul podișului omonim și Munții Boemiei cu peisaje pitorești, fond cinegetic, lacuri (**Lipen**), ape minerale, castele, centre turistice. Între stațiunile balneare mai importante sunt: **Trebon** (stațiune din 1883 cu clădiri de epocă; **Bechyne, Vrazu, Pisku**. Arealul dispune de numeroase castele și monumente de arhitectură și istorice (peste 28) în diferite stiluri (gotic, baroc, renaștere), care adăpostesc diferite colecții (castelele **Pisek, Kamen, Ohraday** etc).

**Forme de turism:** cultural, de tranzit, tratament balnear, vânătoare, pescuit sportiv, drumeție montană.

*d) BOEMIA OCCIDENTALĂ* se suprapune părții vestice a Cehiei. Munții Pădurea Boemiei, Pădurea Cehiei, împăduriți sau cu pășuni întinse, fond cinegetic și piscicol, ape minerale. **Karlovy-Vary** (Karlsbad) situată la 380 m altitudine; renumita stațiune balneo-climaterică cunoscută din 1348, ridicată la rang de oraș în 1375 de regele Carol al IV-lea de unde și denumirea de "Băile lui Carol", are 12 izvoare, unele arteziene, ape termale de 40 -72 C și dispune de o puternică bază de tratament, cazare și agrement, alături de numeroase monumente istorice: **Marianske - Lazne (Mariensbad)** - a doua stațiune a țării la 680 m alt. cu 40 de izvoare și dispune de un peisaj pitoresc cu păduri, parcuri, lacuri cu echipamente

pentru sporturi; **Frantiskovy-Lazne** - a treia stațiune ca importanța, creată în 1707, la o alt. de 450 m, cu gaz mofetic și nămol terapeutic; **Jachymov** - cu ape termale și radioactive; **Konstantinovy-Lazne**, la **530 m alt.**; **Kyselka Kynzvalt**. Pe lângă aceste stațiuni renumite în tratarea diferitelor boli și peisajul pitoresc, zona mai dispune și de remarcabile castele și biserici medievale (18) ce dețin interesante colecții: **Domazlice (sec. XIII)**, **Chudenice (sec. XVI)**, **Kozel**. Alte centre turistice - **Plzen**, orașul berii, cu numeroase monumente istorice.

**Forme de turism:** de tratament balnear, cultural, odihnă, vânătoare, pescuit sportiv.

e) **BOEMIA DE NORD** cuprinde nordul Cehiei, cu munți împăduriți și bogăți în ape minerale, dar și localități cu importante monumente istorice și de arhitectură. Recunoscute sunt stațiunile balneare: **Dubi**, **Tepijce**, **Libverda** cu ape termale, radioactive, carbogazoase, utilizate în boli cardiace sau reumatismale. Numeroase castele (18) și bazine înviorează peisajul: **Ploskovice**, **Benesov (sec. XIII)**, **Bezdez (sec. XIII)**.

Alte centre turistice: **Liberec**, **lablonec**.

**Forme de turism:** cultural, de tratament balnear, vânătoare, pescuit sportiv, drumeție montană.

f) **BOEMIA ORIENTALĂ** încheie spre NE Podișul Boemiei, unde se impun, pe lângă aspectele peisagistice și izvoarele minerale, numeroase castele și biserici. Ca stațiuni se remarcă: **Zeleznice**, **Belhrad**, **Beloves**, **Bohdanec**, folosite în afecțiuni locomotorii, reumatismale și nervoase. Subzona deține peste 20 de castele și monumente de arhitectură în stil baroc, rococo, gotic ce adăpostesc diferite colecții, trofee, muzee: **Litomysl (sec. XVI)**, **Hradek (sec. XIX)**, **Nachod**, **Skalka (sec. XVIII)**, **Pardubice (gotic)**.

**Forme de turism:** cultural, tratament balnear, vânătoare, pescuit sportiv, echitație.

g) **MORA VIA** ocupă partea estică a Colinelor Ceho-Morave, Depresiunea Moravă și Munții Beschizii Moravo-Silezieni (1325 m). Se înscriu cu o mare varietate de peisaje, importante rezerve de ape minerale, păduri mixte cu fond cinegetic, văi spectaculoase, centre urbane, așezări rurale cu importante monumente istorice și de artă sau elemente etnofolclorice. Se remarcă, aici, carstul morav, care pe o suprafață de 100 kmp se prezintă cu o varietate peisagistică dată de pășuni, păduri, chei prăpăstioase și fenomene carstice de suprafață și adâncime, de mare valoare estetică și științifică: **Grota Punka**, cu avenul de 139 m adâncime lângă orașul **Blansco**; **Casa de Basm** un adevărat palat subteran; **Grota Caterina** cu o "pagodă" de stalagmite; **Grota Sloup** cu un imens labirint de coridoare; **Peștera Balcarka** vestită prin succesiunea de culori ale concrețiunilor (alb, verde, roșu); **Peștera Sveduv - Stul**, în care s-au descoperit urme ale omului de Neanderthal.

Apele minerale au favorizat apariția unor importante stațiuni balneare: Teplice, **Bludov**, **Darkov**, **Slatinice**, **Karlovo Studanca**, **Velke Loziny** care tratează diferite boli psihice, digestive, cardiovasculare, respiratorii.

Orașul **Brno**, întemeiat în sec IX-X, supranumit "Mândria Moraviei", prin vestigiile medievale, edificii arhitectonice, muzee, clădiri de epocă: vechea cetate, Catedrala Neogotică (al cărei clopot bate de trei secole la ora 11<sup>oo</sup>), Primăria, Piața Libertății cu fostele palate feudale.

În Moravia sunt peste 40 de monumente istorice și de arhitectură, castele în stil gotic sau baroc, edificii religioase, cu remarcabile colecții de tapiserii, porțelanuri și faianță, trofee de vânătoare, armurării, muzee; **Bitov**, **Boskovice** (1819), **Buzov** (1300), **Buchlovice**. Numeroase castele și fortificații pot fi vizitate de către turiști.

**Forme de turism:** cultural, tratament balnear, speologic.

#### 13. 4. 2. SLOVACIA

Are un cadru natural variat, în general montan, în care se impun **Munții**

Carpații **Vestici**, iar în partea de sud, cele două sectoare de câmpie: **Câmpia Dunării Mijlocii în Depresiunea Bratislavei**, la vest, și **Câmpia Slovaciei Orientale** la est, podișurile mai restrânse ocupă partea central-sudică a țării la sud de **Munții Metaliferi Slovaci** și nord-estul acesteia, între **Munții Vihorlat** și **Beschizii Rasăriteni** la granița cu Polonia. Carpații Vestici prezintă o axă cristalină de peste 80 km lungime, înaltă, culminând cu Vf. Gerlachovsky 2655 m din Masivul Tatra Mare (cel mai înalt din lanțul Carpațic). Sunt fragmentați de numeroase văi și depresiuni care adăpostesc o populație relativ densă și numeroase centre urbane. Au forme glaciare bine dezvoltate și păstrate.

Principalul curs de apă este Dunărea (172 km pe teritoriul Slovaciei) care primește o serie de afluenți (Nitra, Hron). Clima este temperat -continentală cu precipitații bogate. Covorul vegetal este format din păduri de conifere, mixte și pajiști alpine care adăpostesc o faună numeroasă ocrotită în rezervații, între care **Parcul Național Tatra înaltă** (unul dintre cele mai întinse din Europa).

Teritoriul Slovaciei a fost locuit în a doua jumătate a mileniului I î.Hr. de celți, triburi germanice, peste care se stabilesc în sec VI triburi de slavi. După prăbușirea Marelui Cnezat al Moraviei (906) sub loviturile ungarilor, Slovacia face parte din statul ceh; în 1918 se formează Republica Cehoslovacă, iar în 1993 devine stat independent. Are o suprafață de 49.100 kmp; populația 5,3 mil. locuitori urbană 78%. Capitala: **Bratislava**, limba oficială: slovacă; culte: catolicism, protestantism.

Cadrul natural de mare atracție turistică, valorile cultural-istorice, castele, biserici, muzee, elemente etnofolclorice, reprezintă zestrea turistică a Slovaciei, în cadrul căreia se conturează trei areale turistice.

*a) SLOVACIA OCCIDENTALĂ* ocupă Depresiunea Bratislavei, cunoscută de Câmpia Mică a Dunării Mijlocii sau **Kiss Alfold** - un șes neted de 100-600 m, unde Dunărea se desparte în două brațe din care navigabil este



cel nordic sau Dunărea Mică, iar pe cel principal la granița cu Ungaria s-a construit hidrocentrala **Glacikovka**. La V și NV depresiunea este dominată de **Carpații Mici** (768 m) și **Albi** (790 m) cu peisaje variate și atractive și importante stațiuni balneare de rezonanță europeană: **Peistany**, așezată pe râul Vah, la 162 m altitudine, cu ape termale (69° C) cu hoteluri luxoase și divertisment cultural (la 80 km de Bratislava); **Bezovec** - centrul turismului de vară și iarnă; **Nimnica, Smrdâky, Luilacovice, Zilina** etc.

Atracțiile naturale sunt completate de cele cultural-istorice de mare valoare aflate în centre sau localități turistice, între care amintim: **Bratislava** (450.000 locuitori) - vechi oraș așezat pe Dunăre, capitala Slovaciei, puternic centru cultural și industrial cu numeroase obiective turistice: fortul - castel, cetatea medievală Devin, muzee, pitoreasca **Insulă Zytny** închisă de cele două brațe ale Dunării, care se unesc apoi la **Komarno**. Cele peste 22 de castele medievale în stil baroc, rococo, gotic (**Beckov, Ledvice**) atrag atenția turiștilor.

*b) SLOVACIA CENTRALĂ* se suprapune **Munților Tatra Mare** (2250 m) și **Tatra Mică** (2043 m) (sectoarele vestice); **Fatra Mare și Mică** (1700-1592 m) și **Metaliferii Slovaci** (1459 m), iar în partea de sud **Podișul Krupinei**. Se înscrie prin peisaje de mare varietate și pitoresc, date de alternanța culmilor montane cu văi salbatice sau umanizate, a arealelor cristaline sau carstice, importante domenii schiabile, lacuri, ape minerale, atracții culturale între care peste 20 de castele și forturi medievale. Ca stațiuni balneare se remarcă: Sliac situată într-un parc dendrologic pitoresc și oferă o frumoasă panoramă spre masivele montane învecinate (Tatra Joasă, Tatra Mare, Metaliferi); Tâle.-centru turistic de vară, punct de plecare în excursii montane; **Bojnice, Korytnica**, cu ape termale, bicarbonatate și nămoluri terapeutice folosite în afecțiunile locomotorii, ale sistemului nervos periferic etc.; **Valea Hron** (sate cu etnografie și folclor, arhitectură populară conservată), numeroasele castele gotice și fortificații medievale:

**Antol, Bojnice, Orava**, precum și diferite centre turistice: **Banska-Bystrica**, alături de alte 12 orașe isotrice slovace, „rezervații de curiozități urbanistice”, reprezintă importante atracții turistice.

c) **SLOVACIA ORIENTALĂ** dispune de un relief variat, în care se impun, în partea de vest, **Masivele Carpatice Tatra și Metaliferii Slovaci**, în est **Podișul Ondavei**, dominat de **Beschizii Răsăriteni și Câmpia Slovaciei Orientale** închisă de Munții cristalini **Slanske** (1092 m) și vulcanici **Virkolat**. Prin cadrul său natural Slovacia Orientală posedă un mozaic de frumuseți naturale, curiozități și atracții turistice, mai mult de 50 % din teritoriu fiind favorabil loisirului, sportului și turismului. **Munții Tatra** se impun prin frumusețea și sălbăticia lor, forme glaciare de mare pitoresc, văi adânci cu cascade, peșteri, lacuri glaciare (100), specii floristice și faunistice de mare valoare științifică, un important domeniu schiabil. Tatra Mare și Tatra Mică (2043 m) dețin unele dintre cele mai importante parcuri naționale din Europa. O rețea densă de poteci marcate și bine amenajate conduce la cele mai atractive locuri. Râurile etalează peisaje pitorești și constituie un rezervor piscicol important, iar lacurile amenajate reprezintă importante puncte de agrement nautic, de odihnă și recreere. O mare bogăție de ape minerale favorizează dezvoltarea multor stațiuni balneare, unele reputeate în Europa. La acestea se mai adaugă numeroase obiective culturale și istorice, de arhitectură medievală, populară (biserici, case țărănești), localități declarate "rezervații de curiozități urbane", edificii religioase, muzee, arhitectură modernă. Principalele atracții turistice sunt:

- **Parcurile Naționale: P. N. Tatra înaltă (Tanap)** - suprafața de 70.000 ha (peste 50.000 ha protejate), cea mai spectaculoasă arie montană din Slovacia din punct de vedere turistic și științific. Are peste 20 de vârfuri ce depășesc 2500 m, circa 100 lacuri glaciare, forme carstice, glaciare, elemente floristice și faunistice deosebite. Este bine organizat și amenajat

pentru turism; **P.N. Pieniny** (Pienap) cu 55.000 ha din care 2125 ha protejate din Munții Tatra Mare și Munții Măgura Spisskâ. Centrul parcului este **Canionul Dunajec**, lung de 9 km; **P. N. Tatra Joasă** (Napant) cu o suprafață de 123.000 ha cu peisaje pitorești, forme carstice, domenii schiabile, stațiuni turistice. Aici se află **Mănăstirea Roșie** (gotică, din 1319) pe râul Dunajec, cea mai mare atracție turistică; se practică canotajul și croazieră cu pluta, renumit fiind "Salonul Internațional Pieniny" - o adevărată paradă sportivă și culturală.

- **Paradisul Slovac** din Tatra Joasă (partea estică), **Metaliferii Slovaci** și o parte din **Podișul Ondavei**, ce etalează peisaje carstice unicate; grote renumite (**Dobsina**), chei, defilee, râuri cu cascade, platouri carstice cu specii floristice specifice (**Gemer**).
- **Tatra înaltă** reprezintă „paradisul turismului” prin resursele sale favorabile drumeției montane, sporturilor de iarnă (centrul de schi al țării), tratamentului balnear, sporturilor nautice, pescuitului și vânătorii sportive. Cele mai importante stațiuni: Strbske **Pleso**, **Stary Smokovec** (cu cele mai bune piste de slalom), **Tatranska Lomnica** (centru cu piste de schi alpin și fond), **Skalnate Pleso** (pârții de schi în sezonul primăvară-vară).
- **Munții Metaliferi Slovaci** cu o panoramă asupra întregii Slovaciei Orientale cu centre de schi echipate cu telescaune și trasee marcate pentru schiul de fond. Un centru de schi este lahodna, preferat pentru locuitorii orașului **Kosice**. Alte centre de schi cu vaste domenii schiabile amenajate, piste de coborâre, telescaune, teleferice în „Paradisul slovac” sunt: **Cergov**, **Dedinky** și **Mlynky**.
- **Râuri și lacuri glaciare sau antropice** amenajate pentru agrement și recreere ce interesează turismul intern și internațional; **Lacul Domasa** pe râul Ondava, cu un baraj de 36 m înălțime și de un pitoresc deosebit a favorizat dezvoltarea a șase centre de odihnă, recreere și agrement nautic în Podișul Ondava. Altă arie cu centre de agrement nautic este determinată de

"**Câmpia de Ape Zemplin**" de lângă orașul **Michalovce** din Câmpia Slovacă, la poalele Munților Vihorlat (Lacurile **Vinianske și Ochi de Mare** sunt cele mai frumos amenajate de aici). Lângă Kosice este **Lacul Izra** (canotaj, pescuit sportiv, înot); pe **râul Horand**, lângă Ruzin este centrul **Košicke Hamre**, iar în "podișul Slovac" se află **Lacul Hnilec** cu centrul turistic renumit **Dedinski**.

- **Stațiunile balneare** - o altă ofertă turistică cu rezonanță internațională: **Bardejov** (stațiune-oraș (sec. XII), situată la 325 m altitudine pe o vale pitorească, bogată în ape minerale, termale, bicarbonatate, cu "rezervații de monumente urbane" (clădiri gotice sau renașcentiste de peste 700 ani); **Strbske Pleso**, **Novi Smokovec (1010 m)**, **Vysne Ruzbachi** (617 m, ape termominerale), **Zborov**, castel, parc-pădure de stejar, rezervație naturală.
- **Peșterile** frumos concreționate, renumite pe plan european: **Grota Belianska** - cea mai atractivă din Tatra, **Dobsina** - peștera cu gheață din "Paradisul Slovac", **Ochtina** - cu superbe concrețiuni de aragonit, **Lomnica** la granița cu Ungaria, **Jasov**.
- **Fondul cinegetic** (urs, cerb, căprior, lup, râs, capră neagră, cocoș de munte etc.) și fond piscicol al lacurilor și râurilor.
- **Tezaurul etnofolcloric** de mare bogăție și arhitectură populară (satele cu casele de lemn de la poalele Tatrei înalte, din regiunea **Spis**, muzee de artă populară, biserici de lemn, ceramică tradițională.
- Cele peste 40 de monumente din care 6 sunt declarate "rezervații de monumente urbane" **Bardejov**, **Kezmarok**, **Levoca (1241)**, **Presov**, **Spisska - Kapitula și Sobota**, recunoscute în clădiri de epocă, fortificații, bastioane, biserici, hoteluri, catedrale în stil gotic, baroc sau renașcentist.

**Forme de turism:** montan, tratament balnear, cu valențe culturale, speoturism, turism specializat.

### 13.4.3. POLONIA

Polonia este situată în nordul Europei Centrale, la Marea Baltică și se desfășoară de la est spre vest pe aproximativ 700 km, iar de la nord la sud pe 650 km, ocupând o suprafață de 312.577 kmp. Pe teritoriul Poloniei se succed de la nord la sud o serie de unități naturale, cu trăsături specifice geo-istorice și turistice: **Marea Câmpie Poloneză, Podișurile Lublin-Lvov și Poloniei (Malopolska), Munții Sudeți, Subcarpații Polonezi și Munții Carpați.**

Polonia dispune de o bogată rețea de ape colectate de Vistula și Odra, numeroase lacuri îndeosebi de baraj morenic (glaciar), renumite fiind zonele lacustre din câmpiile colinare ale Pomeraniei și Mazuriei (peste 2700), care dau un peisaj pitoresc, folosit din plin în turism.

Climatul temperat, cu nuanță oceanică, montană și alpină în sud, oferă o vegetație de păduri mixte sau de conifere și pășuni care alături de o bogată faună, sunt ocrotite în numeroase rezervații.

O serie de canale leagă râurile Vistula și Odra de cele din Germania facilitând accesul fluvial și turistic al Poloniei în Marea Nordului.

Teritoriul Poloniei a fost populat încă din prima jumătate a mileniului I î.Hr. de triburi slave, care, prin unificarea micilor principate feudale, au format în a doua jumătate a sec X primul stat polon, care cu timpul a suferit o serie de convulsii, fărâmițări feudale, cotropiri, până în 1918 când Polonia își declară Independența, iar granițele actuale se află din 1945, în urma Conferinței de la Potsdam.

Polonia are o populație de circa 38 mil. loc., cu o densitate de 124 loc / kmp, concentrată cu precădere în sudul țării în o serie de aglomerații urbane și industriale: Krakov -Katowice, Lodz, Poznan, populația urbană depășind 60%. Capitala **Warszawa (Varșovia)**; limba oficială: poloneza; culte: catolicism, protestantism; 17 voievodate.

Polonia deține importante monumente istorice și de artă, tezaure ale spiritualității populare, dar și o importantă infrastructură ce favorizează circulația turistică (peste 27.000 km cale ferată, circa 147.000 km șosele din care 80% modernizate, linii fluviale, maritime și de ferry - boat, cu

țările limitrofe, 35 linii aeriene, șosele europene).

Alături de cadrul natural pitoresc, cu precădere în arealele montane și Lacurile Mazuriei, potențialul turistic al Poloniei este alcătuit din numeroase obiective culturale și istorice (peste 40.000), circa 40 de muzee și un bogat tezaur folcloric. De Polonia se leagă numele unor iluștri reprezentanți ai culturii poloneze și universale: N. Kopernic, Marie Curie, Fr. Chopin, ca și Universitatea din Krakow, una dintre cele mai vechi din Europa (1364). În Polonia se pot contura patru areale turistice, suprapuse, se pare, marilor unități naturale.

a) **POLONIA DE NORD**. Ocupă câmpia morenaică înaltă și litoralul baltic, unde predomină peisajul de câmpie, vălurit, în care se impun numeroase cuvette lacustre, unele amenajate pentru agrement și odihnă.

**Litoralul baltic** este un subareal de peste 500 km lungime, cu importante atracții turistice legate de sistemul de plaje marine, dar și obiective cultural-istorice. Se impun centrele: **Szczecin** - oraș bimilenar (2500 ani), cel mai mare port maritim al țării, cu numeroase muzee, castelul cnejilor (sec.XIV), biserici, parcuri, Piața Blonia, cu 200 de platani; **Goleniow** - o veche cetate (sec. XIII), primărie (sec. XVI), cu numeroase vestigii; Insula **Wolin** - cea mai mare a Poloniei cu păduri, lacuri, Parcul Național (46 kmp) așezat într-o zonă pitorească a insulei, centru turistic important; **Kamieri Pomorski** o veche cetate slavă ce își păstrează încă arhitectura medievală; **Mildzy - Zdroje** - stațiune cu cea mai veche plajă amenajată; **Niechorze** - cu o întinsă plajă; **Darlowo** - cetate medievală cu arhitectură originală; **Lebork** - oraș - cetate cu sistematizarea originală și astăzi, **Leba** - oraș port pescăresc cu o renumită plajă și **Parcul Național Stowinski** (180 kmp) cu o rezervație ornitologică. Pe litoralul N-V se află orașele - stațiuni: **Puck și Hel** cu frumoase plaje și monumente istorice medievale; **Gdynia** - oraș medieval, port maritim cu muzeul marinei și acvariul oceanic; **Sopot** - stațiune maritimă balneară (sec XIII), renumită

pentru festivalul internațional de muzică ușoară, cu o plajă excelentă și dotări moderne; **Gdansk** - capitală de voivodat, cetate slavă fortificată cu porți, turnuri, bastioane, castele, biserici, muzee; Elblag - orașul lui N. Copernic, marele învățat și astronom a cărui memorie se regăsește în turnul, muzeul și catedrala unde a fost înmormântat.

**Pomerania**, situată la vest de Vistula, cu numeroase lacuri ce îmbogățesc peisajul și favorizează practicarea agrementului nautic, al odihnei și recreerii. Centrală din orașul vechi, cea mai mare din Europa medievală. **Wawel**, reședința regilor polonezi, o comoară arhitecturală, păstrătoarea unor obiecte unice în lume. **Wieliczka** - stațiune balneară cu o vestita mină de sare, cea mai veche din Europa. La 60 m adâncime se află saline în care s-au amenajat săli de spectacol, capele, sculpturi și candelabre în sare de mare valoare artistică, iar la 135 m adâncime se află Muzeul Salinelor. În apropiere se află multe orașe medievale cu cetăți, palate, catedrale, mănăstiri, Complexul mănăstiresc benedictin **Lysa-Gora** (sec. XII), parcuri naționale (cu mufloni, cerbi, vulturi). **Lodz** - centrul industriei textile cu numeroase monumente istorice și de artă. **Lublin** - vechi oraș medieval industrial și cultural; **Czestochowa** - oraș medieval cu monumente de artă, biserici (sec. XVI), mănăstiri, parcuri, clădiri medievale. **Katowice** (1865) cu multe obiective culturale. **Kilce** - oraș cu monumente, catedrală (sec. XVII), bază de schi în apropiere un parc național.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și de tranzit, de odihnă și tratament, sporturi de iarnă.

**d) POLONIA MONTANĂ.** Cuprinde Munții Tatra înaltă (2499 m), Beschizi și Subcarpații Poloniei. Reprezintă cel mai pitoresc areal cu forme glaciare, carstice, peisaj alpin, lacuri, pășuni, păduri, parcuri naționale de mare interes turistic, **Pienisky** și **Tatra înaltă**, ce se continuă în Slovacia. Centrul turistic montan îl reprezintă stațiunea climaterică și de tratament **Zakopane** (800-1000 m) cu sporturi de iarnă, alpinism, primul concurs de

schi (1911). **Podhale** - cea mai interesantă zonă folclorică a Poloniei. **Nowy-Targ** stațiune, centru al artizanatului. **Pieminy** și **Szczyrk** - vestite stațiuni pentru sporturile de iarnă cu forme de relief spectaculoase, chei și canioane cu pereți de 300 m înălțime. Sub Munții Beschizi, orașul **Bielsko Biala** - important punct de ascensiune în drumeții montane. **Szezawnica** (stațiune) și **Debno** (sat cu o celebră biserică din lemn (XV)), **Oierzya**, **Visla** orașe medievale (sec. XIII-XV) cu biserici, palate, cetăți.

**Forme de turism:** montan pentru sporturi de iarnă, drumeție montană, turism științific, itinerant cu valențe culturale, de odihnă și tratament.

#### 13. 4. 4. UNGARIA

Stat continental situat în partea central-estică a Europei, pe cursul mijlociu al Dunării, este situat la intersecția unor importante căi de comunicație, ceea ce favorizează circulația turistică. Așezată în Depresiunea Pannonică, Ungaria are un relief predominant de câmpie și dealuri joase, peste 84% din teritoriul țării se menține sub 200 m altitudine: **Câmpia Joasă**. **Alfold**, la est de Dunăre, cea înaltă, **Dunantul**, la vest, zonele colinare: **Bakony** (709 m), **Vertes**, **Mecsek** (682 m), ca și munții nordici: **Mâtra** (1015 m), **Biikk** (958 m) cu peisaje odihnitoare, au numeroase atracții turistice. Ungaria are un climat temperat, iar vegetația este formată din păduri de foioase și pajiști silvostepice. Hidrografia este dominată de Dunăre cu afluenții săi: Tisa, Criș, Drava și Lacul Balaton (598 km<sup>2</sup>), cel mai mare din Europa Centrală, bine amenajat din punct de vedere turistic.

Locuit din antichitate de triburi ilirice, tracice și celtice, teritoriul Ungariei devine, parțial, în anul 10 î.Hr. provincie romană (Pannonia). în anii 896-900 se stabilesc aici triburile fmo-ugrice, originare din Ținutul Volgăi; Arpad Ștefan I unifică triburile ungarilor, adoptă creștinismul și în anul 1000 se proclamă rege. în 1867 devine regat în Imperiul Austro-Ungar, care după 1945 revine la statutul de republică. Are o populație de 10,2 mil loc., cu o densitate



medie de 109 loc / kmp; populația urbană, peste 55 %; cele mai importante orașe sunt: **Budapesta** (2,2 mil loc), **Miskolc**, **Debrecen**, **Szeged**, **Pecs** și **Gyor**.

Ungaria are o suprafață de 93.030 kmp; limba oficială: maghiara. Capitala:

**Budapesta**. Culte: catolicism, protestantism, ortodoxism. Administrativ, este împărțită în 15 comitate.

Țară de tranzit între Europa Centrală și Nordică și cea de Est și Sud-Est, Ungaria dispune de peste 14.000 km de cale ferată, circa 100.000 km șosele, 1700 km căi navigabile interae. Reținem pentru interesul turistic arterele europene E 96, E 5, E 60.

Ungaria se impune în turism, mai ales, prin valențele cultural-istorice și artistice ale unor centre turistice, îndeosebi Budapesta și prin Lacul Balaton. Apele minerale constituie resurse turistice de mare valoare, fiind răspândite pe întreg teritoriul. Parcurile naționale și rezervațiile sunt componente importante de potențial turistic, care atrag mii de vizitatori.

Pe teritoriul Ungariei se pot delimita areale turistice cu particularități distincte:

a) **BUDAPESTA** Cuprinde, alături de marele oraș, și câmpia dintre Dunăre și Tisa, ținut bogat în obiective cultural-istorice, dar și peisaje de atracție turistică. **Budapesta** -denumită "Perla Dunării", "orașul nemuririi" și al "izvoarelor tămăduitoare", este așezată pe ambele maluri ale Dunării, în ale cărei ape se află Insula Margarita, o bijuterie a orașului prin valorile artistice și culturale ale acesteia. Vechimea orașului se pierde în istorie, dar cele mai elocvente vestigii sunt de pe vremea romanilor. Orașul **Buda** se dezvoltă începând din sec.XIII ca cetate, iar după 1549 ajunge centrul pașalâcului turcesc, ca în 1872, unindu-se cu Pesta devine capitala Ungariei. Budapesta este formată din trei orașe: Buda, Pesta și Obuda și este unul dintre cele mai frumoase orașe din lume, prin poziția sa pe Dunăre, Insula Margarita și prin numărul mare de monumente istorice și de artă, arhitectura clădirilor de epocă, muzeele sale cu colecții inestimabile sau prin minunatele poduri arcuite peste Dunăre, adevărate capodopere arhitectonice. Ca obiective se remarcă: Amfiteatrul Roman, Clădirea

Parlamentului (sec.XIX), Catedrală Matthias (gotic) cu turnul Magdalenei, parcul central, grădină zoologică și botanică, una dintre cele mai vechi din Europa (1866), Metroul (1896), trei Universități. Apele minerale au favorizat dezvoltarea unor stațiuni balneare dotate cu echipamente de tratament modern și hoteluri luxoase. Cele mai recunoscute sunt: **Rac, Rudas, Gellert** (cu cel mai luxos hotel), **Csaczar** (10 surse termale), **Balf**; în **Insula Margarita** s-au construit hoteluri balneare renumite, folosind apele termale. În apropierea orașului se află foarte multe campinguri, moteluri, pe dreapta Dunării se află grotele cu stalactite **Palvolgy** (1 km lungime), iar la sud de Buda este zona de protecție peisagistică Sashegy cu floră și faună de stepă și mediteraneană. În partea de sud, în pusta ungară până la Szeged se desfășoară peisajul stepic, arid, cu o civilizație pastorală tradițională, conservată în **Parcul Național Cumania Mică (Kiskunsag)**, alcătuit din șase zone din care două sunt mai importante: **Bugac** (11.000 ha) și **Apajpuszta** (50 km de Budapesta) care prezintă viața naturală a stepei și conservă admirabil numeroase adăposturi primitive de păstori: iurtele mongoleze. **Szeged (Seghedin)** - un oraș vechi, port pe Tisa cu numeroase monumente. **Har.kany** - stațiune renumită în ape termale.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și de tranzit, științific, odihnă, recreere, tratament balnear.

**b) BALATON.** Cuprinde lacul și câmpia de la sud de acesta și la vest de Dunăre. **Lacul Balaton** - cel mai mare lac din Europa Centrală, desfășurat pe 77 km lungime, la poalele Munților Bakony cu o suprafață de aproximativ 600 kmp, și adâncime de 3-4 m, mai mică pe malul sudic, favorabil balneății și plajei. Astfel, pe malul sudic predomină plajele, iar stațiunile turistice și de agrement formează un cordon unitar, în schimb pe malul nordic, peisajul este colinar, atractiv cu păduri și văi frumoase. Denumit și "Marea Ungariei", lacul Balaton, prin varietatea cadrului natural, apa sărată, izvoarele minerale, așezări cochete și stațiuni balneare, reprezintă a doua atracție turistică a țării. Pe malul lacului sau în apropiere s-au dezvoltat numeroase

localități sau stațiuni turistice: **Keszthely** (capitala lacului), cu plaje, castel, Muzeul Balaton, **Heviz** - stațiune vestită cu ape termale; **Tyhany** - stațiune amplasată pe peninsula omonimă alungită pe 6 km în apele lacului, cu o frumoasă biserică (baroc) a Mănăstirii „Bences”, ce domină lacul cu 200 m altitudine. Lacul Tihany, situat cu 25 m deasupra Balatonului este atracția principală a peninsulei, **Badacsony** sub muntele omonim, un con vulcanic, prezintă cea mai variată și frumoasă zonă a lacului, cu plaje, agrement nautic, podgorii cu vinuri recunoscute internațional; **Balatonfiired** - stațiunea cea mai frecventată și cunoscută de pe malul nordic cu manifestări folclorice internaționale; Siofoc -stațiunea cea mai modernă de pe malul sudic, iar **Balatonfolvar** - stațiunea cea mai frumoasă de pe litoralul sudic, bogată în verdețură, cu cea mai frumoasă plajă, cu hoteluri moderne și Insula Porumbeilor. Din stațiunile Balatonului se pot face excursii atractive în împrejurimi: **Veszprem** - oraș pitoresc bogat în monumente istorice; **Herend** - centru artizanal și renumit muzeu al porțelanului; **Gemenec** - rezervație de vânătoare, castel medieval; **Lacul Velense** cu plaje, agrement nautic, castelul **Szigliget**; rezervațiile din Tihany și Badacsony. La sud de Balaton se desfășoară **Colinele Somogy** (312 m) și **Munții Mecsek** (682 m) care îl îmbogățesc și îl înviorează. Orașul **Pecs** de la poalele Mecsekului este recunoscut în instrumente muzicale, centru industrial și cultural.

**Forme de turism:** odihnă și recreere, tratament balnear, itinerant cu valențe culturale, științifice, agrement nautic, tranzit.

c) **UNGARIA DE NORD.** Se suprapune dealurilor și munților din nordul țării ca și câmpiei din NV, unde elementele peisagistice dețin un loc important, alături de valorile cultural-istorice din localitățile și centrele turistice. Se impun: **Mișkolc** - centru turistic cu ape minerale și numeroase obiective istorice; **Borșod** cu grotele **Aggtelek** și **Josvafo** cu hoteluri și campinguri; **Tokay** - important centru viticol; **Valea Szalajka** în SV Munților Biikk - o zonă de protecție a peisajului, unde se află un muzeu forestier ce prezintă

meserii tradiționale, de preparare a mangalului; în apropiere o importantă herghelie cu cai lipițani; **Vișegrad** -așezat pe Dunăre într-un sector pitoresc, reședința regală cu cel mai mare și frumos castel construit de Matei Corvin în acea epocă; **Gyor** - „orașul dintre ape”, „cu străzi largi și aliniate”, fondat de regele Ștefan în 1271, din care se mai păstrează un castel și clădiri de epocă.

**Forme de turism:** montan, itinerant, științific, speoturism.

*d) UNGARIA DE EST.* Se suprapune câmpiei de la est de râul Tisa unde se impun peisajele de câmpie stepică, aridă, unele obiective cultural-istorice și apele minerale de largă răspândire, ce au permis dezvoltarea unor renumite stațiuni balneare: **Karcag, Debrecen, Hayduszoboszlo** - numită și "Mecca Reumaticilor", **Sârvâr, Gyula** - cu băi termale (42 -720Q).

Pentru ocrotirea valorilor naturale ale celei mai mari puste ungare, specii floristice și păsări (236 specii) și a tradițiilor ocupaționale și etnofolclorice din zonă s-a creat **Parcul Național Hortobâgy** (52.000 ha) cu hanul **Puszta** construit în sec XVII - XVIII, Muzeul Păstorilor cu vestigii ale vieții ancestrale a păstorilor. La **Mata** este o herghelie (cai nonius de Hortobâgy), unde se organizează cavalcade în zilele hipice ale Hortobâgy în luna august; Debrecen - cel mai important centru turistic, oraș medieval cu monumente istorice și de artă, muzee, Colegiu (XVI), Universitate (1912), nod de comunicație.

**Forme de turism:** tratament balnear, odihnă, turism cultural și științific.

### 13. 5. EUROPA DE EST

Se desfașoară de la nord la sud pe circa 2600 km, începând de la Marea Albă până la Marea Neagră și Marea Caspică, iar de la vest la est se întinde pe aproximativ 2400 km de la Bugul de Nord - la granița cu Polonia până la Munții Ural.

Un element specific al Europei de Est îl constituie peisajul puțin contrastant și diferențiat dat de întinsele câmpii, în care se intercalează podișuri și dealuri colinare.

Poziția ei continentală se reflectă și în climatul continental stepic sau polar cu vegetație și faună specifice, de la tundra cu renul și vulpea polară la stepa și semideșerturile Caspice.

Subzonele delimitate se suprapun țărilor existente care se înscriu cu particularități distincte ale potențialului turistic în concordanță cu specificul natural și geoistoric al fiecărui popor.

### **13. 5.1. MOLDOVA (BASARABIA)**

Desfașurată la est de râul Prut, Moldova cuprinde și o fâșie îngustă pe malul stâng al Nistrului, desfașurându-se pe circa 150 km pe axa vest-est și 350 km pe direcție nord-sud. Se suprapune reliefului colinar al Podișului Moldo - Podolic în partea de nord și celui de câmpie în sectorul sudic. Dealurile sunt reprezentate prin **Platoul Moldovei** la nord (250-300 m), calcaros, stepic și puțin împădurit, **Câmpia Moldovei de Nord** (200-250 m), o câmpie înaltă, stepică, situată între platoul din nord și **Podișul Central Moldovenesc** sau **Dealurile Codrului** (429,5 m, altitudinea maximă din țară) împădurit și fragmentat, **Dealurile Tigheciului** (300 m), **Dealurile Prenistrene** (250-240 m), calcaroase și **Dealurile Podoliei** (200-250 m) la est de Nistru. Câmpia din sudul țării este stepică, mai înaltă (200-240 m) **Câmpia Moldovei de Sud**, și mai joasă (20-100 m) - **Câmpia Joasă a Nistrului și Câmpia Joasă Litorală a Mării Negre**.

Clima este temperat - continentală moderată (temperatura medie 8°C în nord și 10°C în sudul țării), cu veri călduroase (20-22°C în iulie) și ierni friguroase (-3 ~ -5°C în ianuarie), precipitații reduse (400-550 mm), vânturi reci și viscole, iarna.

Apele Moldovei sunt, în general, afluențe Nistrului (Răuț, Ichol, Bâc, Camenca) și Prutului (Racovăț, Ciugur, Lăpușna etc.), iar altele din sud se

varsă direct în Marea Neagră. Pe râuri s-au amenajat multe lacuri pentru irigații, alimentare cu apă, dar și pentru odihnă, turism, agrement nautic și pescuit sportiv (Strășeni, Ivancea, Țaul, Manta, Dubăsari etc.). Resursele hidrominerale, răspândite în toată țara, au, în general, rezerve și debite reduse, nefiind suficient prospectate și studiate.

Vegetația este specifică pădurilor de foioase (stejar și fag), stepei și silvostepii. Pădurile au fost defrișate, codrii masivi rămânând numai în Dealurile Codrului și Dealul Tigheciului din partea centrală a țării, în rest fiind masive izolate în jurul localităților. Fauna, puțin diversificată, determină un fond cinegetic restrâns: mistreț, căprior, vulpe, iepure, fazan și păsări de baltă.

Ținut românesc, Moldova de la est de Prut a fost ocupată rând pe rând de turci și de ruși. După războiul ruso-turc (1735-1739) se fixează granițele Moldovei pe Bug (în 1740), dar, în 1792, rușii cotropesc teritoriul Moldovei de est și ajung la Nistru, ca după 1812, granița să fie pe Prut. În 1918 Basarabia se unește cu România, ca peste 22 de ani să fie anexată Uniunii Sovietice (în 1940) și apoi dezmembrată prin cedarea Ucrainei a județelor: Hotin, Ismail, Cetatea Albă, împreună cu nordul Bucovinei (Cernăuți) și formarea Republicii Sovietice Moldova care, la 27 august 1991, a devenit independentă.

Țară agrar-industrială, Moldova are o populație de peste 4,366 mil. locuitori, din care cca. 54 % în mediul urban. Principalele orașe sunt: **Chișinău** - 676, 7 mii locuitori, **Bălți** -161800, **Tighina** 133000, **Tiraspol** 186000, **Râbnita** 62500 și **Dubăsari** 35500.

Moldova dispunea în 1990 de circa 20.200 km de drumuri din care 71,8 % modernizate. Pentru turism interesează: magistrala Cernăuți - Lipcani - Edineț - Chișinău -Tiraspol - Odessa (370 km) pe direcția NV-SE; E 580, România - Albița - Leușeni - Chișinău - Dubăsari - Kiev (Ucraina). Alte nouă artere republicane străbat longitudinal și transversal țara, unele ajungând la punctele de frontieră cu România: Albița - Leușeni, Ștefanesti -Costești -

Edineț - Soroca, Bălți - Sculeni și Giurgiulești - Galați. Liniile ferate măsurau, în 1990, 1800 km, impunându-se magistrala Ungheni - Chișinău - Tiraspol (225 km), care leagă Moldova de Europa Centrală și Ucraina și Rusia.

Navigația fluvială se desfășoară pe Nistru începând cu orașul Camenca și până la mare. Moldova are legături aeriene cu peste 200 de localități din fostele țări sovietice, dar nu dispune de linii interne. În anul 1991 s-a inaugurat și linia aeriană Chișinău - București - Otopeni. Porturi principale: Dubăsari, Tiraspol, Tighina, Camenca, Rezina și Râbnița (pe lac). Aeroporturi: Chișinău.

Republica Moldova (Basarabia) are o suprafață de 33.700 kmp (din care, Transnistria 400 kmp). Capitala: **Chișinău**. Limba oficială: româna; alte limbi: rusă, ucraineană, găgăuză. Culte: ortodox, baptist, romano-catolic, mozaic, adventist. Moneda: leul moldovenesc. În concordanță cu valoarea și concentrarea resurselor turistice, dezvoltarea căilor de comunicație și posibilitățile de valorificare în turism, se pot diferenția în teritoriu opt areale turistice în cadrul cărora se disting centre, localități și puncte turistice, precum și stațiuni balneoclimatice.

*a) EDINEȚ - OCNIȚA.* Se suprapune Platoului Moldovei și dispune de resurse turistice variate, naturale și antropice. Este străbătut de magistrala rutieră europeană Cernăuți

- Odessa (pe tronsonul Criva - Lipcani - Edineț) și alte drumuri modernizate care leagă principalele localități din zonă (Edineț - Ocnița, Edineț - Dondușeni - Otaci etc.) sau urmăresc râul Prut, precum și de unele tronsoane de cale ferată, care leagă Moldova cu Ucraina, toate aceste artere de comunicație conducând la aproape toate obiectivele turistice. În zonă se localizează și punctul vamal Costești. În raport cu structura și concentrarea resurselor turistice se individualizează trei subareale turistice:

**EDINEȚ** cuprinde partea de vest, respectiv Toltrele Prutene și se impune prin resurse turistice naturale de mare valoare turistică, la care se adaugă și

unele obiective cultural-istorice. Între acestea amintim: aspecte peisagistice carstice de mare înălțime ale platoului colinar calcaros (calcare recifale); formele carstice de atracție turistică, precum: peșterile (de la **Criva** - cu concrețiuni de gips, **Caracușeni, Brânzeni, Horodiște** etc.), defilee, chei carstice și cataracte de pe afluenții Prutului etc; stânci recifale pitorești (**Criva, Butești, Caracușeni** etc.); **lacul Costești** și pitoreștile **golfuri** de la vărsarea râurilor **Ciuhuru și Racovăț**; pădurile de interes peisagistic dar și recreativ de la **Caracușeni, Rasoșani, Petrușeni** etc.; apele minerale bicarbonatate, sulfuroase, sodice cu debite medii la **Zăbriceni, Edineț, Criva, Rasoșani**; rezervații științifice (geologice, forestiere); fond cinegetic și piscicol (**Lacul Costești**); obiective cultural-istorice: biserici - monumente istorice și de artă, monumente de arhitectură, vestigii medievale, etnografie și folclor, muzee la: **Lipcani** (sec. XIX), **Larga** (sec. XIX), **Pererâta** (XVIII), **Criva** (XIX), **Edineț** etc.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și recreere, tratament balnear, științific și profesional, pescuit sportiv.

**OCNIȚA** ocupă partea NE și se impune prin atracții naturale de-a lungul Nistrului și unele obiective cultural-istorice dispersate în teritoriu, între care enumerăm: aspecte **peisagistice calcaroase**, stânci recifale, **defileul Nistrului** cu structuri geologice și forme de relief spectaculoase (cataracte, stânci bizare, pereți stâncoși, profile geologice), păduri de interes peisagistic recreativ (**Gârbova, Ocnîța**), fond piscicol; rezervații geologice (**Naslavcea, Mereseuca**), ape minerale bicarbonatate de la **Ocnîța Sat și Otaci**; biserici (**Mărcăuți**, sec. XIX, **Otaci** - XVIII, **Nădărăuți** - sec XIX etc.), monumente de arhitectură (**Poiana, Cernoleuca**), ruine de cetăți medievale, case memoriale, puncte arheologice (Naslavcea - sec. III-IV î.Hr.), tehnică populară (**Naslavcea, Cernoleuca**), muzee (**Ocnîța**).

**Centru turistic :** Ocnîța.



**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, tratament balnear, odihnă și recreere, științific, tranzit.

**DONDUȘENI** închide partea SE și se remarcă prin aceleași trăsături naturale (platou ușor vălurit și forme mai accidentate spre Nistru), dar atracțiile turistice au, îndeosebi, valoare culturală. Se impun printre obiectivele turistice următoarele: aspectele peisagistice colinare și ale **Defileului Nistrului**; parcuri dendrologice (**Țaul sec. XX, Livedeni** - sec. XIX); forme carstice (peșteri), ape minerale bicarbonatate, sulfuroase, magneziene, calcice la **Crișcăuți**; mănăstirile de la **Rudi** (sec. XVIII-XIX), biserici la **Târnova, Frasin, Sudarca** (XVIII), conace și castele (**Țaul, Rădiul Mare**), ruine de cetăți și puncte arheologice (**Tolocănești, Rudi**).

**Centru turistic:** Dondușeni.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și tratament balnear, tranzit.

**b) BALȚI** se suprapune Câmpiei Moldovei de Nord cu un relief colinar (230-250 m), brăzdată de o rețea densă de râuri pe cursul cărora s-au amenajat multe iazuri. Predomină resursele turistice cultural-istorice. Dispune de o densă rețea rutieră în parte modernizată și de linii ferate ce fac legătura cu România și Ucraina. Între arterele rutiere se impune magistrala europeană Cernăuți - Odessa și drumul republican ce leagă România de Ucraina prin Râbnița, Camenca și Soroca. De la Ungheni se îndreaptă linia ferată către Bălți, de unde se bifurcă spre Râbnița și Ocnița, cu trecere în Ucraina. Noduri rutiere: **Bălți și Florești** și noduri feroviare: **Bălți**. Puncte vamale: **Sculeni și Ungheni**.

Potențialul turistic al acestei zone este reprezentat prin următoarele componente: aspecte peisagistice, îndeosebi legate de râuri și lacuri; râurile și iazurile amenajate, importante fonduri piscicole și puncte de amenajare a unor baze de odihnă și recreere; apele minerale bicarbonatate, sulfuroase, calcice, sodice, magneziene (**Bălți, Mihăileni**); biserici monumente istorice

și de artă la **Cubolta, Ciuculea, Florești, Sculeni, Ciripcău**; conace și castele; muzee și case memoriale (**Bălți, Fălești, Florești, Țarigrad**); puncte arheologice; monumente de artă plastică (**Țarigrad, Fălești**).

**Centre turistice:** Bălți, Florești, Drochia, Glodeni.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și tratament balnear.

c) **CODRU** cuprinde Podișul Moldovei Centrale, respectiv Dealurile Codrului, puternic împădurite, fragmentate de râuri și cu cele mai mari altitudini din Moldova.

Zona este străbătută de magistrala europeană Cernăuți - Odessa și artera rutieră Leușeni - Chișinău - Dubăsari, care face tranzitul între Moldova, Ucraina și România. Din acestea pornesc drumuri modernizate spre principalele centre și localități turistice. Magistrala feroviară, Iași - Ungheni - Chișinău - Tiraspol, jalonată de o importantă arteră rutieră, leagă republica de țările vecine, Asia și Europa. Punct vamal: **Leușeni**, noduri rutiere: **Hâncești și Orhei**.

Este cea mai reprezentativă zonă prin varietatea și complexitatea resurselor turistice, între care un loc important îl ocupă cele naturale.

Potențialul turistic se concentrează în patru subareale distincte prin specificul resurselor și profilul funcției turistice.

**ORHEI** ocupă partea NE și cuprinde arealul deluros al Orheiului, din cursul inferior al pârâului Răuț și prezintă obiective cultural-istorice de valoare națională într-un peisaj de mare frumusețe. Între acestea amintim: peisaje spectaculoase calcaroase cu stânci recifale, **Cheile Răuțului (Trebujeni, Butuceni, Furceni)**; parcul dendrologic **Ivancea**; lacuri, iazuri (Ivancea), podgorii și crame (**Peresecina**), fond piscicol în iazuri; păduri, ape minerale bicarbonatate (**Orhei**); ruinele cetății și orașului medieval **Orhei** (sec. XV); **Butuceni (Orheiul Vechi)**; mănăstiri și chilii săpate în calcar recifal (sec. XV-XVIII) conace, palate (Ivancea), muzee, case memoriale, monumente plastice.

**Centru turistic:** Orhei.

**Forme de turism:** itinerant cu vaze culturale, odihnă, pescuit sportiv.

**TELENEȘTI** cuprinde nordul arealului și se suprapune unui relief colinar (250-300 m) intens fragmentat de râurile Ciulucu și Cula, afluenți al Răuțului. Dispune de un potențial turistic cu precădere cultural-istoric, dar și unele componente naturale: biserici de lemn (Burghelea), biserici - monumente istorice (**Copăceni, Cubolta**); meșteșuguri populare (Rădoaia, **Biliceni, Lazo**); conace: (**Cubolta**, sec. XIX); muzee; aspecte peisagistice; lacuri și iazuri, păduri, fond piscicol, ape minerale bicarbonatate, sulfuroase (**Telenești**).

**Centre turistice:** Telenești, Sângerei.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, tranzit, pescuit sportiv.

**CĂLĂRAȘI** în partea central-vestică cu peisaj deluros bine împădurit, pitoresc și cu o densitate mare de obiective turistice: aspecte peisagistice atractive de deal; păduri de interes peisagistic, științific și recreativ (**Sadova, Cobăiești, Pârjolteni**); ape minerale bicarbonatate, sulfuroase, sodice (**Hârjauca, Cornești, Călărași, Nisporeni**); fond cinegetic (cerb, căprior, mistreț), rezervații naturale (**Codru, Hârjauca**); biserici: **Mândra** (XIX), **Păulești, Horodiște** (XVIII), **Răciula etc.**; **Mănăstirea Hârjauca** (XVIII); conace și castele (**Bahmut, Dolna, Sadova etc.**); muzee (**Ungheni, Dolna, Nisporeni, Horodiște**).

**Centre turistice:** Călărași, Nisporeni, Ungheni. Stațiune balneoclimatică: Hârjauca (Codru).

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, odihnă și tratament balnear, tranzit, pescuit sportiv.

**HÂNCEȘTI** ocupă sectorul sudic și dispune de importante obiective turistice naturale și cultural-istorice: păduri, iazuri, parcuri dendrologice, etnografie și folclor: **Hâncești, Lăpușna, Tomai, Bestemac etc.**

**Centre turistice:** Hâncești.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și recreere, turism pentru vânatoare și pescuit sportiv, științific.

*d) CHIȘINĂU* ocupă aria periurbană a capitalei Moldovei, o parte colinară a Dealurilor Codrului și una de câmpie și luncă ale Nistrului. Aici se concentrează importante resurse turistice naturale și antropice, cum sunt: aspecte peisagistice, păduri de interes peisagistic, științific (**Căpriana**), lacuri, iazuri, podgorii și crame vestite (**Ialoveni, Cricova**), ape minerale; obiective cultural-istorice: biserici, catedrală, mănăstiri (**Căpriana**), monumente de artă, muzee: **Chișinău, Măscăuți, Coșnița**.

**Centre turistice:** Chișinău.

**Baze de odihnă:** Vadul lui Vodă, Strășeni.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și recreere, științific, uval, tranzit.

*e) SOROCA* ocupă aria colinară a Dealurilor Nistrului și Dealurilor Podolice în care râul și-a sculptat un impunător defileu. Cuprinde o mare varietate de obiective turistice concentrate în trei subareale turistice. Este traversat de drumuri modernizate care trec în Ucraina sau leagă aceste locuri de Magistrala europeană Cernăuți - Odessa. O cale ferată, ce pornește de la Ungheni, străbate zona de la Soldănești la Rezina și Râbnița.

**SOROCA** cuprinde partea nordică a dealurilor nistrene și deține valoroase resurse turistice. Intre cele mai importante amintim: aspecte peisagistice de mare spectaculozitate ale **Defileului Nistrului** și dealurilor din jur, forme carstice: peșteri, praguri (**Cosăuți**); păduri de interes peisagistic, științific (**Cosăuți, Coloșnița, Trifăuți**); ape minerale cloruro-sodice (**Soroca, Cureșnița, Vărăncău**), obiective cultural-istorice: biserici de lemn, cetăți medievale, monumente de arhitectură: **Soroca, Cosăuți, Ocolina, Bădiceni** etc.

**Centre turistice:** Soroca.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, tranzit, odihnă și tratament balnear.

**CAMENCA** cuprinde partea centrală și defileul Nistrului dintre Camenca și Râbnița, în jurul căruia se remarcă o mare concentrare de obiective turistice, între care: aspecte peisagistice pitorești, peșteri, recife calcaroase (**Japca**); ape minerale bicarbonatate, clorurate la **Sănătăuca, Japca**; lacuri hidroenergetice, rezervații științifice (**Vadul Râscov, Valea Adâncă**), parcuri dendrologice, podgorii (**Camenca, Râscov**), obiective cultural-istorice: biserici, conace, schituri rupestre (**Socola**), muzee (**Camenca, Cuzmir, Cobâlnea**), cetăți medievale, etnografie și folclor.

**Centre turistice:** Camenca, Râbnița, Rezina.

**Stațiune balneoclimatică:** Camenca.

**Forme de turism:** odihnă și tratament balnear, turism itinerant cu valențe culturale, tranzit, pescuit sportiv.

**b) DUBĂȘARI** cuprinde partea de nord a arealului și ultimul sector de defileu al Nistrului incluzând o seamă de resurse turistice, precum: aspecte peisagistice, forme carstice, ape minerale, lacuri (**Dubășari**), păduri de interes științific, obiective cultural-istorice: mănăstiri, case memoriale, muzee: **Roghi, Goian, Dubău**.

**Centre turistice:** Dubășari.

**Baze de odihnă:** Golercani.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, tranzit, odihnă și recreere, tratament balnear.

**g) CAHUL** cuprinde Dealurile Tigheciului și o parte din câmpia înaltă cu importante resurse turistice: aspecte peisagistice, lacuri cu vegetație de

stufariș, ape minerale și termale (Cahul), fond piscicol și de vânătoare, podgorii renumite (**Cahul, Leova**), rezervații științifice; obiective cultural-istorice, catedrală (**Cahul**), vestigii romane (**Vadul lui Isac**), muzee.

Este străbătut de artere rutiere modernizate, de tranzit spre România (punct vamal: **Giurgiulești**) și Ucraina și de linii feroviare ce fac legătura cu Chișinău sau Tiraspol. Nod rutier: **Cahul**.

**Centre turistice:** Cahul, Leova.

**Stațiune balneoclimatică:** Cahul.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, tranzit, pescuit sportiv, odihnă și tratament balnear.

*h) VULCĂNEȘTI - CĂINARI* se suprapune Câmpiei Moldovei de Sud și dispune de potențial turistic, îndeosebi cultural-istoric.

Beneficiază de o rețea densă de drumuri modernizate (noduri rutiere: **Vulcănești, Comrat, Cimișlia, Căușeni**) și de o linie ferată ce o leagă de Tiraspol și Chișinău.

Obiectivele turistice mai importante sunt: apele minerale bicarbonatate, sodice, sulturoase (**Congaz, Comrat, Vulcănești**); lacuri și iazuri (**Lacul Belet**); rezervație științifică (**Lacul Belet**); fond piscicol și de vânătoare; podgorii renumite (**Taraclia, Ciadâr-Lunga**); biserici, case memoriale, monument comemorativ (**Vulcănești**), muzee (**Besalma, Comrat, Sălcuța, Etulia, Valea Perjei, Căinari**), fortificații romane (**Vulcănești**).

**Centre turistice:** Comrat, Congaz.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, tranzit, pescuit sportiv, odihnă și recreere, turism uval.

*i) NISTRU INFERIOR* cuprinde Bazinul Inferior al Nistrului și dispune de resurse turistice, în special cultural-istorice.

Este traversat de Magistrala Rutieră Chișinău - Odessa și de alte artere modernizate ce trec spre Ucraina ca și de linia ferată magistrală Chișinău - Moskova. Ca obiective turistice amintim: **Râul Nistru**; păduri (**Tiraspol,**

**Tighina**); rezervații științifice; pescăria **Gura Bâcului**; ape minerale, podgorii (**Bulboca**); biserici, monumente de arhitectură (**Tiraspol, Tighina**); muzee, case memoriale.

**Centre turistice:** Tiraspol, Tighina, Grigoriopol.

**Localități turistice:** Căușeni.

**Forme de turism:** odihnă și recreere, tratament balnear, itinerant cu valențe culturale, pescuit sportiv.

### 13.5.2. ȚĂRILE BALTICE

Se suprapun litoralului baltic, cu **golfurile Riga și Finic**, precum și **Câmpiei Baltice** și cuprinde țările: **Lituania, Letonia și Estonia**, strâns legate prin comunitatea condițiilor naturale, dezvoltarea istorică și culturală, dar diferențiate ca tradiții, obiceiuri, artă națională.

Condițiile naturale sunt specifice Câmpiei Baltice, o câmpie litorală, joasă și colinară spre interior, cu păduri mixte de conifere și fag, cu dealuri morenice (234 m) și numeroase depresiuni ocupate de lacuri; clima oceanică, cu temperaturi ușor negative în ianuarie, favorizează turismul îndeosebi în lunile februarie, iunie și iulie.

#### 13. 5. 2.1. LITUANIA

Desprinsă în 1991 din fosta U.R.S.S., în care a fost înglobată ca republică unională în 1940, este așezată la Marea Baltică și în bazinul Râului Neman, cu câmpii întinse și coline morenice, numeroase lacuri (3000), păduri de foioase și terenuri agricole.

Este încărcată de istorie, cu numeroase monumente istorice și de arhitectură, de obiceiuri și tradiții specifice, dar și cu peisaje naturale pitorești: dune, plaje, lacuri glaciare, coline atractive, fond cinegetic: iepure, căprior, elan, vulpe.

Ținut de veche locuire, Lituania a fost ocupată în sec. al XIII-lea de cavalerii

teutoni, de care s-a eliberat în anul 1410, apoi în 1569 se unește cu Polonia, cu denumirea "Reci Pospolita" ("Republica Aristocrată"); ocupata de germani și ruși, devine stat independent între 1918 - 1940. Lituania are o suprafață de 65.200 kmp și o populație de 3,7 mil. loc. Capitala este Vilnius, limba oficială - lituaniana (limbă baltică, indo-europeană). Religia: catolică și ortodoxă.

Se remarcă următoarele centre turistice:

**Vilnius** (600.000 locuitori), oraș cu o istorie multimilenară, așezat pe colinele de la confluența râurilor Vilni și Neris - de unde și denumirea; atestat documentar din 1323 de cnezul Ghediminas. întins pe 260 kmp, impresionează prin cartierul vechi cu numeroase monumente istorice: Castelul de Sus, turnurile medievale, acoperișurile ascuțite ale turelor bisericilor, Piața Ghediminas cu arhitectura medievală, resturile cetății medievale (XIII) cu turnul clopotniței, ale cărei bătăi sunt transmise prin radio în toată țara, Pinacoteca (fosta catedrală din 1387), Biserica Sf. Ana (stil gotic, sec XV), numeroase biserici catolice, Palatul Expozițiilor - cu arhitectură medievală barocă și clasică, Catedrala Sf. Petru și Pavel - cel mai grandios și frumos edificiu religios (2000 sculpturi), Universitatea (XVI, gotic, baroc, clasic) -fosta Academie a Iezuiților, Parcul Trinapolis.

Vilnius este un important centru turistic, cultural și industrial.

**Kaunas** - oraș situat la 100 km de Vilnius , înființat în anul 1030 pe fundațiile cetății medievale din piatră (XIII) cu ziduri groase de 13 m. Dispune de numeroase obiective turistice: Colina și Casa lui Napoleon (pe unde a trecut Napoleon cu armata spre Rusia), zidurile cetății medievale, muzee, biserici.

**Pirciupius** - o mică localitate la 44 km de Vilnius distrusă de nemți, azi oraș martir cu un monument memorial. **Trakai** - la 28 km de Vilnius, străvechea capitală, înconjurată de lacuri, cu cetate medievală (XIV-XVI) și un frumos castel pe o insulă a **Lacului Caive**.

**Saubai** - oraș situat în centrul țării, între numeroase lacuri pe vatra unei



vechi cetăți (IX-XIII) cu un superb castel și Muzeul "Augra" de etnografie și istorie, ce deține o intere-santă colecție de monezi (sec XIV-XVII) și instrumentar gospodăresc.

Lituania dispune și de izvoare de ape minerale și nămoluri terapeutice folosite în stațiunile: **Palanga, Birstonas, Lichenas, Druskininkai** - una dintre cele mai vechi din țară, așezată într-o frumoasă pădure de pin pe terasele Râului Neman.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, cură balneară, odihnă și recreere, agrement nautic , pescuit sportiv.

### 135.2.2. LETONIA

Țară Baltică la Golful Riga (500 km - lungime), independentă din 1991 prin desprinderea de fosta U.R.S.S.. Așezată la litoralul baltic și pe Râul Daugava, are un relief de câmpie joasă de litoral și colinară în rest. Dunele de nisip de pe litoral, colinele morenice, pădurile de pin, brad, alternante cu câmpii agricole, numeroasele lacuri (peste 3500), multe navigabile și râuri (1100), dau nota dominantă a peisajului leton. Are aceeași istorie zbuciumată ca și celelalte două țări baltice. Letonia, "Țara Chihlimbarului", are o suprafață de 64.500 kmp, o populație de 2,6 mil loc., formată, în special, din letoni, ruși, polonezi. Capitala: **Riga** (1 mil. loc.); limba oficială: letona; religii: ortodoxă, protestantă.

Centre turistice importante sunt:

**Riga** (950.000 locuitori) - unul dintre cele mai mari centre culturale și frumoase orașe din Pribaltica, deține o multitudine de monumente arhitecturale. Situată pe Daugava și legată cu poduri peste apă, Riga a fost întemeiată în anul 1201 și a făcut obiectul unor rivalități religioase, iar în 1561 a fost declarată "oraș liber". Împreună cu țara a fost ocupată de Suedia, apoi de Rusia în 1721 și devine capitala statului sovietic leton până în 1919, apoi a statului liber leton până în 1940 când a trecut din nou sub comunism până în 1991.

Orașul denumit "Micul Paris", orașul parcurilor, grădinilor, pădurilor - parcuri natu-rale este un important centru industrial, universitar, cultural și turistic.

Pe circa 50 ha se găsesc circa 200 de obiective din sec XIII-XIX cum sunt: Domul -impresionant prin impunătoarea arhitectură, vitralii, vestita orgă (6768 tuburi de la 13 mm la 10 m lungime, din lemn și metal ce dau o polifonie deosebită), săgeata cu giruetă - cocoș din vârful edificiului, zidurile cetății, muzee, numeroase clădiri de epocă (cu giruete), biserici între care: Sf. Petru cu o clopotniță de 120 m și un ascensor ce facilitează admirarea unei frumoase panorame; **Iura** - cel mai vechi lăcaș religios din Riga (1202), muzeul etnografic în aer liber; parcul - pădurea de pe malul Lacului Kis, cu dotări pentru agrement nautic.

**Sigulda** un orașel la 52 km de Riga, într-un cadru natural de mare frumusețe ; stațiune balneară cu peștera **Gutman** (cu inscripții pe pereți din diferite epoci) și castelul **Turaid**, ridicat de cruciații teutoni.

**Salapils** fost lagăr fascist, azi ansamblu memorial.

**Rundola** oraș cu multe vestigii istorice între care cel mai important este Palatul -Muzeu (baroc XVIII) cu o vastă expoziție de artă veche și aplicată din Europa.

**Tesis** - un vechi oraș al Letoniei cu un muzeu în aer liber și ruinele palatului Tesis (XIII) ce adăpostește un muzeu, biserici cu mai multe stiluri.

**Litoralul Mării Baltice** - pitoresc, cu peisaje frumoase și stațiuni balneare cu sana-torii și hoteluri de lux: **Iurmala și Pirani**, cu ape minerale și nămoluri terapeutice.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și recreere, cură balneară, agrement nautic.

### 13.5.2.3. ESTONIA

Este cea mai nordică dintre țările baltice, așezată între Golfurile Riga și Finic, are un relief de câmpie litorală și colinară, cu altitudini joase, iar aproape 9

% din teritoriu este ocupat de insule. Este țara lacurilor (1500) ca și Finlanda vecină, cu care se aseamănă prin istorie și grai, dar și a Kalevalei, după numele legendarului Kalev, întemeietorul poporului eston, înmormântat la baza colinei Toompea de pe malul mării. Situată de-a lungul liniei comerciale "de la suedezi la greci", Estonia, după războiul nordic (1700-1721), a fost inclusă la Imperiul Rus, apoi în 1918, după ocupația Germaniei devine independentă până în 1940 când este anexată la U.R.S.S: în anul 1991 își recapătă independența.

Țara cântecului, a nopților albe și a mării Estonia (Eesti), are o suprafață de 45.100 kmp și o populație de 1,5 mil. loc. (ruși, estoni, ucraineni). Capitala: **Tallin** (500.000 locuitori). Limba oficială: estonă (grupa finică a limbii uralice). Religii: luterană, ortodoxă. Estonia dispune de aspecte peisagistice de câmpie, colinare, lacustre, păduri sau dune de nisip, fond piscicol, parcuri naționale, rezervații științifice și monumente istorice și arhitecturale ce înfrumusețează orașele sau de tradiții folclorice și etnografice. Ca centre turistice se impun:

**Tallin (TAANI-LIMN)** - oraș industrial, comercial, cultural și turistic, așezat la Golful Finic, are peste 4500 de monumente arhitectonice și istorice. Fosta cetate medieyală, așezare de negustori, reședință a clerului și feudalilor, are aspect medieval cu străzi înguste, ziduri și cetăți cu porți deschise, piețe sobre și biserici numeroase cu turnuri gotice și acoperișuri cu giruete (pescăruși, cocoși, dragoni, sirene, ostași din aramă), care fac parte din văzduhul orașului, turnuri cu diferite denumiri și înălțimi (până la 47 m). Aici s-a născut stilul gotic nordic. Atestat documentar în 1154, la mijlocul sec. XIII se conturează două părți ale orașului: **Toompea** sau **Visgorod** situat pe o colină și **Orașul de Jos** la poalele colinei.

Inima Visgorodului este castelul **Toompea** - un complex de clădiri construite de-a lungul a șapte secole cu ziduri de 20 m înălțime și turnuri la colțuri (47 m înălțime), devenit simbolul Tallinului (pe vremea teutonilor cea mai teraută închisoare); Domul (XIII, gotic) cu fhimosul turn gotic; Casa Ghildei Mari, azi

muzeu. De pe Colina Toompea se vede panorama deosebit de pitorească a Oraşului de Jos sau a Noului Tallin.

**Oraşul de Jos** se apără prin poarta "**Margarita cea Grasă**" cu un enorm turn în potcoavă (24 m diametru), care adăposteşte Muzeul de Istorie, iar vechiul Turn Ravel - o sală de concerte. Pe Turnul Primăriei (una dintre cele mai vechi și bine pastrate din Europa Nordică) se află girueta - ostaş ce-l reprezintă pe "bătrânul Toomas"; clădirea farmaciei (una dintre cele mai vechi din Europa - 500 ani); biserica Olevista (XIII) cu o clopotniță de 124 m și o cupolă în formă de stea; Biserica Sf. Duh (XIV) cu un ceas de 300 de ani fixat în perete. Din zidul vechi ce înconjoară oraşul s-au mai păstrat 2/3 din cei 2,5 km lungime, câteva turnuri și o poartă, "Marea Poartă Maritimă" (stil gotic târziu). Parcul și castelul Kadriorg, construit de țarul Petru I în 1720, o copie a Versailles-ului în stil baroc cu sute de sculpturi și picturi. Portul **Kadriorg** cu alei frumoase, palate , grădină botanică.

**Tartu** - cel mai vechi oraş eston (din anul 950) la 186 km de Tallin, cu străduțe înguste, ziduri groase, turnuri de pază, clădiri specifice burgului medieval. Se remarcă Universitatea, teatrul (cel mai vechi din țară).

**Piarnu** - 129 km de Tallin, stațiune cunoscută de 700 de ani prin plajele sale lungi de câțiva km, cu sanatoriile și casele de odihnă, peisaj de dune.

**Haapsalu** - oraş insular, cu clădiri și biserici medievale (XVI-XVIII), cetate, parc, plajă frumoasă, nămoluri terapeutice.

**Pirita** - stațiune cu o plajă lungă, pădure de pin, iaht-club, ruinele Mănăstirii Sf. Brigitta (lângă Kadriog).

**Viliandi** - oraş medieval (sec. XIII), la 147 km de Tallin, cu clădiri, palate și biserici medievale.

**Rokka - al - Mare** situată la 10 km de Tallin, parc-muzeu etnografic pe malul Golfului Finic, într-o pădure de pin, cu multe edificii arhitectonice și peste 19.000 de exponate.

**Litoralul Finic** cu stațiuni, cu plaje frumoase, faleze calcaroase și peșteri.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și recreere, cură

balneară, agrement nautic.

### 13. 7. 3. BELARUS

Țară est-europeană, situată în bazinul superior al fluviului Nipru, într-un peisaj de câmpie (Polesia), dominat de coline morenice (346 m) cu numeroase lacuri glaciare și mlaștini. Climatul temperat-continental moderat favorizează dezvoltarea pădurilor mixte, a pășunilor și culturilor agricole; faună specifică: elan, căprior, urs, lup - specii de interes vânătorească.

Belarus a fost creată ca republică unională în 1919, iar în 1991, prin dezintegrarea fostei U.R.S.S., a devenit stat independent. Are o suprafață de 207.600 kmp, populația 10,2 mil. loc.. Capitala: **Minsk**. Limba oficială - bielorusă; religie: ortodoxă.

Teritoriul Belarus, populat din a doua jumătate a mileniului I d.Hr. de triburile slavilor răsăriteni face parte în sec IX-XI din Rusia Kieveană, acum răspândindu-se și creștinismul.

Prezintă interes turistic prin zestrea de monumente istorice și de artă din unele centre urbane. **Minsk** - principalul oraș industrial, comercial, cultural, științific și turistic, amintit pentru prima dată în 1067, la începutul sec XI devine capitala cnezatului Minsk, care în sec. XIV a fost alipit la Lituania. În 1569 a redevenit centrul voievodatului Minsk, în 1769 intră în componența Rusiei, iar din 1919 este capitala Republicii Minsk. Recunoscut ca oraș al ceasurilor "Zarea" și autocamioanelor "Maz" este un centru urban cu piețe și bulevarde largi, clădiri medievale, zidurile cetății, turnuri, biserici în stil gotic, baroc, muzee. Este așezat într-un decor pitoresc pe colinele Belarus - Smolensk și este o aglomerație urbană de 1,6 mil. loc. **Gomel** - al doilea oraș ca mărime, important centru industrial, cultural și turistic, cu muzee, monumente istorice și arhitecturale.

**Vitebsk** - așezat pe Dvina de Vest, nod feroviar, oraș universitar și turistic prin obiectivele culturale și istorice.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și recreere.

#### 13. 5. 4. UCRAEVA

Situată în SV Europei de Est, se suprapune unui relief variat (montan, de podiș și câmpie) având ieșire la Marea Neagră și Marea Azov.

Peisajul de câmpie este predominant fiind dat de **Câmpia Niprului** (100 - 150 m alt.), **Donețului** (100 m) și **Pontică** (sub 100 m) care coboară spre Marea Neagră. Câmpiile sunt vălurite, acoperite cu ierburi de stepă, silvostepă, terenuri agricole și local păduri de stejar și frasin. **Podișul Volhino-Podolic** este fragmentat și continuă spre est cu **Podișul Donețului**, un vechi lanț montan ajuns la 300-325 m înălțime. În partea de V și NV se desfașoară **Munții Carpați** așezați în culmi paralele de 1500-1600 m atingând maxima de 2058 m în Vârful Hovirla, sunt fragmentați de văi și depresiuni și bine împăduriți. În sudul Ucrainei se desfașoară **Peninsula Crimeea** (25.300 kmp) legată de continent prin Istmul Perekop și despărțită de Asia prin Strâmtoarea Kerci cu un relief format din câmpie netedă și joasă și **Munții Iaila** (1545 m) calcaroși, cu un climat și vegetație mediteraneene, plaje însorite și faleze spectaculoase.

Ucraina are un climat temperat-continental cu precipitații reduse, iar hidrografia este dată de Nipru, Nistru, Bug, Donul cu afluenții lor, legate prin canale pe care s-au amenajat lacuri cu funcțiuni multiple, inclusiv turistică, de agrement nautic și croazieră.

Dispune de o rețea rutieră densă, cu arterele turistice internaționale Cernăuți - Chișinău - Odessa și Albița - Chișinău - Odessa - Minsk.

Ținut de veche locuire de către români, moldoveni, cazaci, tătari și ucraineni, colonizat în sec XVII-XIX de ruși și ucraineni, Ucraina devine stat în 1917 și anexat URSS. Prin alipirea în 1940 a unor teritorii: Cernăuți, Hotin în nord și Ismail și Cetatea Albă în sud, ajunge la granițele actuale, însumând o suprafață de 603.700 kmp (cea mai mare din Europa, excluzând Rusia). Populația: 51,5 mil. loc. cu un procent de 55 % populație urbană, formată din

ucraineni, ruși, bieloruși, români, evrei, tătari. Capitala: **Kiev**. Limba oficială: ucraineana (limbă slavă de răsărit) se mai vorbesc: rusa, bielorusa, româna. Religia: ortodoxă și catolică .

În anul 1991, prin dezmembrarea fostei U.R.S.S., devine stat independent. Ucraina dispune de un important potențial turistic concentrat cu precădere pe litoralul Mării Negre și în centrele urbane importante.

*a) CRIMEEA.* Variat sub raport natural, cu munți calcaroși și vulcanici, cu peisaje pitorești montane și de litoral maritim, cu plaje stâncoase sau nisipoase, faleze, abrupturi, toate de mare frumusețe. Climatul subtropical, vegetația formată din chiparos, laur, magnolie, smochin, brad, pin de Crimeea; lacurile sărate, izvoarele vocluziene în aria carstică și spectaculozitatea peisajului au permis amenajarea, de-a lungul litoralului și îndeosebi la Yalta, o serie de stațiuni balneoclimaterice cu renume mondial. **Yalta - "Perla Crimeei"**, situată la baza Munților Roman-Kos, pe țărmul unui golf, la adăpost de vânturi, într-o vegetație luxuriantă și un peisaj de mare frumusețe; se remarcă prin numărul mare de zile senine, grădinile, plajele, amenajările pentru odihnă și este legată de numele ilustrilor oameni de cultură care au poposit aici sau de Conferința din 1945 când șefii statelor U.R.S.S., S.U.A. și M.Britanie au împărțit lumea postbelică. Se impun grădinile botanice **Nikitski** (900 ha cu peste 7000 de specii), **Castelul Vorontov**, o bijuterie arhitectonică în stil maur, frumosul castel „Cuibul Rândunicii”, promenada stațiunii, ape minerale, muzee, expoziții.

Alte stațiuni: **Alupka** - plajă, palat-muzeu, parc dendrologic (40.000 mp), **Alustat, Eupatoria, Feodosia, Livadia**, pe vatra cetății antice din sec VI î.Hr. **Sevastopol** - mare port maritim și nod de comunicații rutiere; oraș-stațiune cu mare valoare turistică și istorică. Așezat pe o colonie greacă, apoi oraș medieval cu grădini, parcuri, biserici, clădiri de epocă, stațiune de cercetări maritime. **Kerci** - oraș -port și stațiune cu clădiri medievale, muzee, expoziții.

*Litoralul Mării Negre* are numeroase orașe și stațiuni: **Odessa** - principal oraș-port

stațiune la Marea Neagră, renumit prin plajele însorite, alei de castani și promenade, monumente de arhitectură, faleze pitorești, supranumit și "orașul muzicii", cel mai important port al Ucrainei, ce asigură legătura cu Europa și întreaga lume; **Herson, Nikolaev** - orașe porturi - centre industriale cu frumoase plaje și monumente de arhitectură; **Cetatea Albă** -important centru turistic de rezonanță istorică, colonie grecească în sec VI î.Hr. sub numele de **Tyras**, important centru al comerțului internațional în Evul Mediu. Atestată documentar în sec X, a fost cucerită de tătari, genovezi, moldoveni (în sec XIV - cea mai puternică cetate a Moldovei medievale). În 1484 a fost cucerită de turci, fiind cunoscută sub numele de Akkerman, iar în 1812 împreună cu Basarabia a fost anexată Rusiei; între 1918-1940 a făcut parte din statul român. La Marea Azov: **Idanov și Meltopol**.

**Forme de turism:** de odihnă și recreere, de tratament balnear, itinerant cu valențe culturale.

*b) UCRAINA CENTRAL - ESTICĂ.* Străbătută de fluviile Nipru și Don cu lacurile sale pitorești, cuprinde peisaje variate, iar atracțiile turistice sunt concentrate în marile orașe: Kiev (2,6 mil. locuitori) - principalul oraș industrial, economic, cultural și important centru turistic al țării, oraș medieval; **Colonia Vladimir**, unde în anul 988 a avut loc creștinizarea slavilor în apele Niprului și care în sec X-XI devine capitala statului Rusiei Kievene. Orașul vechi păstrează zidurile Cetății "Poartă de Aur" (sec. X), Catedrala Sf. Sofia (sec.XI) cu 13 cupole placate în aur, Mănăstirea Laura Pecersky (sec. X) - cea mai veche, palate, muzee. Orașul nou "Al Grădinilor" (60% din suprafață) cu noile cartiere, bulevarde mari. Croaziere pe Nipru până la mare; **Harkov** (1,6 mil. locuitori) - important centru turistic; **Poltava** -centru industrial, cultural și turistic, recunoscut în istorie când în 1707 oștile lui Petru I au învins trupele regelui Carol XII al Suediei, în memoria victoriei s-a ridicat în 1807 un impunător monument. **Cerkassi**, așezat pe malul lacului Kremenciug de pe Nipru - vechi centru al cazacilor o adevărată stațiune de odihnă de odihnă și recreere, cu



monumente de arhitectură, biserici, muzee; **Nikopol, Donețk** - orașe industriale cu numeroase obiective turistice.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, croazieră pe Nipru, odihnă.

c) **UCRAINA VESTICĂ** se suprapune regiunii Cernăuți, formată din Carpații și Subcarpații Ucrainei ce se impun prin peisaje variate și pitorești, tradiții etnofolclorice specifice, fond cinegetic și piscicol. **Cernăuți** - oraș pe Prut, centru industrial, cultural și turistic al Bucovinei de Nord; atestat documentar ca punct de vamă; în Evul Mediu o puternică cetate - **Tetina**, azi în ruine; în 1775, împreună cu Bucovina de Nord, a fost cedat Austriei până în 1918 când s-a unit cu România, apoi în 1940 a trecut la U.R.S.S. - Ucraina. Are numeroase biserici, clădiri medievale, Universitate; **Lvov** - important centru comercial cu numeroase obiective turistice, în decursul istoriei aparținând Poloniei, Austriei, Ucrainei. Se remarcă Catedrala Armeană (sec. XIV-XV), clădiri stil baroc, Universitatea (1661), muzee, parcuri și grădini.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și de tranzit, montan, vânătoare și pescuit sportiv.

### 13.5.5. RUSIA

Așezată pe două continente - Europa Estică și Asia, Rusia este cel mai întins teritoriu de pe glob, desfășurându-se pe circa 10.000 km VE, respectiv de la Marea Baltică la Oceanul Pacific (străbătută de 11 fuse orare) și de peste 4000 km NS între Marea Barents și Marea Caspică „Țara în care Soarele nu apune niciodată”, când în Oceanul Pacific apune la Marea Baltică răsare.

Așadar, aici se întâlnesc cele mai vaste câmpii, depresiuni, râuri și fluvii cu lunci foarte largi și delte, podișuri dintre cele mai diverse ca morfologie și peisaj și munți sau sisteme muntoase cu structură, vârstă și aspecte diversificate și atractive pentru turism. Astfel, câmpiile sub 300 m alt. reprezintă 44%, podișurile și munții mijlocii până la 1500 m - 40% și munții

peste 1500 m circa 16% din suprafață. Se remarcă faptul că Rusia Europeană are relieful predominant de câmpie și podiș, iar partea asiatică montan și de podiș.

Condițiile climatice sunt, de asemenea, dintre cele mai diferite, de la clima arctică cu cele mai geroase ierni (-71°C la Oimiakon) și până la cea subtropicală, iar zonele de vegetație, în raport cu clima, se desfașoară de la tundra și taigaua rusească cea mai întinsă de pe glob, pădurile de amestec până la stepa caspică, semideșerturile și vegetația subtropicală din sudul Rusiei.

În Rusia există 23 de Parcuri Naționale, între cele mai importante amintim: Peciora-Ilich, 721.322 ha, Sihote Alin, 310.000 ha, Barguzin, 280.000 ha, în care sunt ocrotite elemente valoroase ale forei și faunei (tigrul siberian, cerbul Sika, foca de Baikal ș.a.).

Rețeaua hidrografică, deosebit de complexă este formată din fluvii lungi: Obi-Irtâș (5400 km), Enisei-Angara (5039 km), Lena (4400 km), Amur, Volga (3700 km), Ural; lacuri naturale: Baikal, artificiale, mlaștini și ghețari, înconjurată de numeroase mări, Rusia are o serie de insule și peninsule de interes turistic.

Pe teritoriul Rusiei, locuit încă din mileniul I î.Hr., din sec IV **d.Hr.** s-au stabilit triburile slave, între Marea Baltică și Marea Neagră, care au creat în sec VIII-IX statul feudal rus cu centrul la Kiev, ce se destramă în sec XII când este cucerit de mongoli. În sec XIV-XV are loc unificarea cnezatelor în jurul Marelui Cnezat al Moscovei, apoi sunt cucerite pe rând teritoriile vecine, iar în sec XVII este inclusă Siberia și Rusia devine imperiu de stat multinațional, care sub Petru I cunoaște o remarcabilă dezvoltare economică, politică și culturală. În 1922 se constituie U.R.S.S. formată din 15 republici unionale, 20 republici autonome, 8 regiuni autonome, districte naționale. Rusia, ca și republicile unionale și o parte din cele autonome au devenit după 1991 independente.

Rusia dispune de o densă rețea feroviară și rutieră, îndeosebi în partea

europăană, iar datorită distanțelor mari, și de numeroase linii aeriene; navigația fluvială este larg răspândită, iar mările înconjurătoare au permis dezvoltarea unui trafic maritim intens, inclusiv turistic.

Rusia are o suprafață de 17,1 mil kmp și o populație de peste 149 mil loc., din care 66 % trăiește în mediul urban (9 orașe depășesc 1 mil. loc.); este alcătuită din ruși și circa 100 de naționalități. Rusia este un stat federal, alcătuit din țara propriu-zisă, 16 republici autonome și 5 regiuni autonome. Capitala: **Moskova**. Limba oficială: rusă. Religia: ortodoxă.

Teritoriul Rusiei dispune de un potențial turistic de mare diversitate ca structură, complexitate și valoare pentru turism, partea europeană concentrând cea mai mare parte dintre obiectivele turistice. Se remarcă două subzone: Rusia Europeană și Rusia Asiatică.

### **13. 5. 5.1. RUSIA EUROPEANĂ**

Se suprapune peste mai multe unități naturale care se întind de la Marea Baltică la Munții Ural și de la Marea Barents în nord la Marea Caspică în sud. Se pot contura cinci areale turistice.

*a) MOSKOVA* cuprinde partea centrală cu peisaje colinare și de câmpie, fluvii și canale, importante centre turistice și o densă rețea de căi de comunicație. **Moskova (Moskwa)**

- cel mai mare oraș european, așezat pe Râul Moskova într-un peisaj colinar cu un climat continental excesiv, este cel mai important centru industrial, economic, cultural și turistic al țării; mare nod de comunicații cu ieșire la cinci mări prin intermediul canalelor, mari aeroporturi. Cu o existență mai veche, este atestat în anul 1147 și reconstruit în 1156 de cneazul rus Inri Dolgoruki devenind capitala teritoriilor ruse pînă în 1712, cînd îi succede Petersburgul că, în 1912 să-și recapete funcția politico-administrativă. Zidurile de stejar ale micii fortărețe au fost înlocuite cu piatră albă în sec XV-XVI, apoi cu ziduri de cărămidă roșie cu turnuri (Zidul Kremlinului) ca, în sec XVIII, să fie turnat un val de pămînt întărit cu o palisadă și cu

turnuri de bîrne uriașe ("Orașul Valului de Pămînt") în prezent încercuită de o magistrală rutieră inelară și de un brîu de pădure lat de 40 km, ca un filtru protector. Așezat pe 887 kmp, Moskova are circa 9,5 mil. locuitori și numeroase instituții universitare, culturale, palate, muzee cu o deosebită valoare turistică. Vizitarea Moscovei începe cu **Kremlinul**, un ansamblu arhitectural fortificat în mai multe etape, începînd din sec. XII, pe o colină din centrul orașului, care cuprinde palate, biserici, catedrale înălțate cu sute de ani în urmă și dominate de frumoase turnuri cu acoperișuri piramidale - Turnul Spaski cu orologiul Kremlinului și muzee. Închisă de 2,5 km de ziduri masive din cărămidă roșie, întărită cu 20 de turnuri și patru porți, incinta triunghiulară a Kremlinului (28 ha) cuprinde monumente istorice de mare valoare turistică: palate precum Granovitaia (sec. XV-XVI), Palatul Senatului (sec. XVEI), Teremnoi Dvoreț (sec. XVII), Palatul Mare al Kremlinului (sec. XIX), cel mai mare, bogat în muzee, Palatul Congreselor (1961); biserici și catedrale, monumente străvechi ale arhitecturii ruse adevărate comori de icoane, fresce, picturi de valoare mondială: Uspenski Sobor (sec. XV), Sf. Mihail (sec. XV), necropola țarilor, Blagovescenski cu picturi de Rubliov (sec. XIV), Catedrala Pakrovski - Vasili Blajennîi, construită de Ivan cel Groznic - (sec. XVI), renumită prin cele 9 turle, Arhanghelsk (sec. XV). Muzeele - circa 58 - constituie și ele importante atracții turistice: Galeria de stat Tretiakov (5000 de picturi valoroase, 3000 de opere antice, 900 de sculpturi), de artă veche „A. **Rubliov**”, de artă plastică „**Pușkin**”, „**Tolstoi**”, muzeele **Kremlinului**. Alte obiective valoroase din punct de vedere turistic în Moscova sunt mănăstirile: **Andronnikov** - muzeu de artă populară, **Novodovici** (baroc), **Smolenski** (sec. XVII), numeroase expoziții: Spațiul Cosmic; Turnul Televiziunii (540 m înălțime, într-o oră și jumătate se poate vedea întreaga panoramă a Moscovei), Campusul Universitar Lomonosov, largi bulevarde sau Metroul cu stații, adevărate „palate subterane”, Casa Romanov (XVI), numeroase palate în stil neoclasic. **Smolensk** - pe Nipru, vechi oraș rusesc, cu monumente

arhitecturale: **Tula** pe Upa, **Tambov** - cu numeroase monumente istorice și arhitecturale; **Suzdal** - un oraș vechi (1021), așezat într-un cadru pitoresc, renumit pentru bisericile sale albe (sec. XIII-XVIII, peste 50); **Voronej** - cu multe biserici, muzee cu arhitectură cazacă; **Reazan** - pe Oka, Casa Memorială "I.P. Pavlov"; **Kaluga** - pe Oka, recunoscut în instrumente muzicale; **Istra** cu o serie de clădiri de epocă, o catedrală și o mare colecție de cărți vechi.

*b) VOLGA* reprezintă aria circumscrisă fluviului Volga cu o înșiruire de lacuri imense (amenajate turistic) și centre turistice vizitabile într-o croazieră de mare frumusețe pe această magistrală albastră, elogiată în literatura, pictura și muzica rusească. Ținutul Volgăi, leagăn al poporului rus, pe malurile fluviului luînd ființă primele state- cnezate rusești și unele dintre cele mai vechi orașe: **Iaroslav** (1061), **Vladimir**, **Saratov**. **Volga** - cel mai mare fluviu european (3690 km), vestită prin frumusețea malurilor, pitorescul lacurilor, plajelor, croazierelor, bogăția de pește (morun, nisetrul, caviar, 80% din sturionii de pe glob) și numeroasele canale ce-o leagă de cinci mări (Caspică, Neagră, Azov, Baltică, Albă). De-a lungul fluviului și al bazinului său se află cîteva orașe-porturi, centre turistice importante: Volgograd (**Țarițin**), **Saratov** - cu clădiri de epocă, catedrale: **Kuibîșev (Samara)** - cu multe muzee; **Kazan** - oraș medieval, capitala R.A. Tătare, fostă reședință a hanilor de pe Volga, Universitatea (fost templu grecesc - Pantheonul de pe Volga); **Gorki (Nijni Novgorod)**, **Kalinin** (Tver), cu multe monumente istorice și de artă, Palatul Ecaterinei a n-a, muzee.

*c) LITORALUL BALTIC* se suprapune cîmpiei litorale baltice cu litoral linear, lacuri glaciare de mare frumusețe, unele amenajate pentru agrement și odihnă: **Ladoga** (18.400 kmp cu 660 de insule), **Onega** (9.600 kmp) cu orașul **Petrozavodsk (Kalininisk)** și peisaje atrăgătoare.

**Sankt Petersburg** - cel mai mare oraș nordic, supranumit "Veneția Nordului" - al doilea oraș rusesc (circa 7 mil loc., 606 kmp) așezat la golful Finic pe râul Neva -, este unul dintre cele mai frumoase orașe ale Rusiei și Europei cu circa 500 de

poduri care leagă insulele

^

din golf cu numeroase monumente istorice și de artă, muzee, instituții universitare. Intemeiat ca fortăreață în 1703 de țarul Petru cel Mare, **Petropavlovsk** devine capitala Rusiei (1712-1914) sub denumirea de Sankt Petersburg și Petrograd pînă în 1924 apoi Leningrad (pînă în 1991 cînd își reia numele). între obiectivele turistice de valoare internațională: Palatul de Iarnă (baroc), fostă reședință a țarilor, azi Muzeul Ermitaj - unul dintre cele mai mari din lume; Catedrală, Palatul Marelui Stat Major (XVIII) cu Arcul de Triumf (Carul Gloriei) și Coloana Alexandrovskaja (1812), Palatul Amiralității (XIX) cu renumitul turn de 72 m ce are în vîrf o corabie de aur, ridicată în memoria victoriei din 1812 împotriva lui Napoleon, devenită simbolul orașului; Piața Decembriștilor, care etalează "Călărețul de Aramă" închinat lui Petru cel Mare, iar Catedrala Isaakievski Sobor (XVIII) uimește prin cupola, bolțile, pereții și pilonii ornamentați cu peste 150 de tablouri; Catedrala "Petru și Pavel" cu mormîntul lui Petru cel Mare, numeroase teatre, parcuri, muzee, ansambluri arhitectonice. O atracție deosebită o constituie și "noaptele polare" cînd, în miezul nopții, nu se aprind luminile și se poate admira ridicarea podurilor între orele 12-5 dimineața, ca să treacă vasele. Renumit este podul „Anicikov” cu impresionanta sculptură „Grupuri de cai”. în apropiere se află alte centre turistice: **Petrodvoreț** (sec. XVIII), la 29 km - orașul palatelor, fantînilor și parcurilor (140 de statui aurite, bronz-aurit, marmură); **Pușkin** (fost Țarscoe 25 Km), un complex artistic de parcuri și palate (Parcul Ekaterinski sec. XVIII), muzeul Pușkin; **Pavlovsk**, 32 km -fostă reședință a țarilor, reunește ansamblul palatului și parcului; **Lomonosov** 40 Km, un admirabil ansamblu de palate și parcuri (Palatul Chinezesc, rococo. XVIII.); **Penati** 44 Km,. conac - muzeu al pictorului rus Ilia Repin, care a pictat pînza „Edecarii de pe Volga”; **Novgorod** cu vechi catedrale (Sf. Sofia - 1045-1050), monumentul "Milenarul Rusiei", mănăstiri, biserici, turnuri, ziduri de cetate, sala tronului (XVI); **Kaliningrad** (Konigsberg),port

la Marea Baltică cu numeroase monumente: Domul (XIV), clădiri de epocă, muzee, biserici, catedrale, castel (XIII).

*d) MAREA ALBĂ - BARENTS* cuprinde cîmpia joasă și litoralul mărilor: Albă și Barents cu multe golfuri-estuare ale fluviilor Onega, Dvina, Peciora. Condițiile naturale polare cu peisajele deosebite date de colinele morenice, mulțimea insulelor, peninsulelor, golfurilor, lacurilor glaciare, ca și splendidele aurore boreale, care îmbracă orizontul ca niște draperii în culorile curcubeului, reprezintă atracții de mare interes turistic. Două orașe atrag și concentrează turismul de aici: **Murmansk** - oraș-port în Peninsula Kola la 70° latitudine nordică cu fiorduri și peisaj polar deosebit de pitoresc și **Arhanghelsk** - oraș-port la Marea Albă, care intră în circuitul porturilor polare pînă la Vladivostok.

*e) LITORALUL CASPIC* se suprapune părții sudice a Rusiei Europene cu peisaje pitorești de litoral cu plaje, cîmpii, coline. Pe litoralul Mării Negre se află multe stațiuni balneare de la **Novorossilsk** pînă la **Soci** - cea mai importantă prin valoarea peisajelor de litoral și montan, ape minerale, echipament turistic. La Marea Caspică se întîlnesc stațiunile: **Derbenț**, **Mahacikala** și orașul **Astrahan** în Delta Volgăi cu interesante monumente istorice, iar pe continent, orașele: **Krasnodar**, **Stavropol**, **Peatigorsk**, **Rostov pe Don**, importante centre turistice prin obiectivele medievale, pe care le etalează.

*j) MUNȚII URALI ("Muzeul Mineralogic")* cuprinde lanțul Munților Urali care se desfășoară de la nord la sud delimitînd Europa de Asia. Extinderea și varietatea de peisaje, de mare atractivitate (polare, de tundră, glaciare, carstice, vulcanice, stepice, de litoral) conferă Uralilor valențe turistice atît vara, cît și iarna. Bogăția mare de resurse a permis umanizarea timpurie, apărînd o salbă de orașe cu multe monumente arhitecturale cum sunt: **Ekaterinburg** (**Sverdlovsk**), **Ufa** (capitala Bașkiriei), **Orenburg**,

### **Magnitogorsk.**

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și de tranzit, odihnă și recreere, tratament balnear pe litoral.

### **13. 5. 5. 2. RUSIA SIBERIANĂ (ASIATICĂ)**

Cuprinde Rusia Asiatică, de la Munții Urali la Oceanul Pacific, climă, vegetație și relief de mare diversitate și atracție pentru turism. Siberia a fost umanizată îndeosebi în secolul XX, când au apărut circa 700 de așezări și orașe noi cu o populație de peste 25 mil. locuitori. Aceste localități reprezintă puncte de concentrare sau dispersie în imensa Siberie, pentru turismul care încă este la începuturile sale. Magistralele siberiene leagă arealul cu Rusia Europeană și Asia Centrală. Interes deosebit prezintă taigaua, peisajele polare, „aurole boreale” și animale de interes vânătoresc: zebelină, samur, vulpe argintie etc.

*a) SIBERIA VESTICĂ* se suprapune Cîmpiei Siberiei Apusene, între Munții Ural și Fluviul Enisei (cca 1,7 mil kmp), cu un relief uniform, mlăștinos, deschis spre Oceanul Arctic și închis din celelalte zări de munți de peste 1500 m alt.; clima trece de la cea polară în nord, la cea temperat - continentală spre sud, realizîndu-se temperaturi de minus  $-45^{\circ}\sim-54^{\circ}\text{C}$ , iarna și  $5^{\circ}\text{C}$  (nord) și  $20^{\circ}\text{C}$  (sud), vara, iar vegetația este specifică de taiga și de mlaștini, înspre nord, de tundră, care trece în Peninsulele laman, laval și în Insulele Arctice, în peisajul ghețarilor și al "aurorelor boreale"; dispune de un mare potențial hidroenergetic, prin sistemul fluvial **Obi - Irtâș** (Lacul Novosibirsk, 240 km lungime, 20 km lățime). Cel mai mare oraș al Siberiei de Vest este **Novosibirsk** (Novanikolaevsk până în 1926), port pe Obi (aprox. 1,6 mil locuitori), nod de comunicații, centru industrial, cultural și științific ("orașel academic"), iluminat de „aurorele boreale”. Dispune de teatre (Teatrul de operă și balet, recunoscut în toată Rusia), galerii de artă cu icoane din sec. XV-XVI, muzee. Pe Fluviul Obi sunt mai multe orașe - porturi de importanță



turistică: **Omsk** (cca 1,5 mil. locuitori), **Tobolsk**, **Tomsk** (aprox. 600 mii locuitori), cu clădiri din sec. XVIII - XIX, universitate, (1888), muzee, iar pe un afluent al Irțișului se află orașul **Tiumen**.

*b) SIBERIA CENTRALĂ*, cuprinsă între fluviile **Enisei și Lena**, corespunde unei asociații de podișuri (Pod. Siberiei Centrale), câmpii maritime spre Oceanul Arctic și fluviaț ile pe râurile și fluviile interioare, precum și unor masive montane, către sud (Munții Iablanovii - 1578 m, Munții Baikal, Munții Saian - 2927 m etc). Acești munți și podișuri alimentează fluvii cu un imens potențial energetic, aici amenajându-se hidrocentrale uriașe (**Bratsk cu Lacul Angara** pe râul omonim, **Krasnoiarsk cu Lacul Enisei**). Condițiile de climă (polară, de tundră, temperat - continentală, montană) se impun și în vegetație, în care se remarcă tundra, taigaua, pădurile mixte și pășunile montane și alpine.

În aria montană, râurile au văi pitorești, un curs repede cu numeroase cascade (**Angara, Tunguska**), lacuri naturale și antropice de mare frumusețe. Se impune lacul tectonic **Baikal** (31.500 kmp, cu o lungime de 636 km, lățime de 68 km, cel mai adânc de pe glob - 1741 m) de mare frumusețe peisagistică, dar și de importanță științifică și economică ("muzeu viu" cu peste 1200 de specii de animale și 600 de specii de plante endemice, un bazin piscicol impresionant). **Parcul Național Barguzin** (280.000 ha) adăpostește tigru siberian și foca baikaliană.

Siberia Centrală este ținutul coloșilor industriali, aici aflându-se importante centre urbane și turistice, precum: **Irkutsk**, capitala Siberiei Centrale, așezat pe **Râul Angara**, între **Lacul Baikal** și orașul **Bratsk**, important oraș industrial, cultural, nod de comunicații; **Krasnoiarsk** (pe Enisei), **Cerembova** (Pribaikalia), **Iakutsk** (Lena), **Norilsk** etc. Deschiderea drumului maritim de nord (**Murmansk - Vladivostok**) a înviorat navigația pe fluviile Enisei și Lena, iar porturile de la gurile lor (Golful Enisei și golfurile de lângă Delta Lenei) au fost reactivate, fiind utilizate și pentru turism (Ust -

**Port, Nordvik).**

c) **SIBERIA ESTICĂ** (Extremul Orient rusesc), cu cele aproximativ 3 mil. kmp, reprezintă cel mai îndepărtat tărâm asiatic, situat la est de fluviul **Lena** cu afluentul său Aldan și pînă la **Oceanul Pacific**. Ținut predominant muntos (**Munții Verhoiansk**, 2389 m, **Kolîma**, **Anadîr**, **Stanovoi**, 2412 m), cu înghețuri persistente, litoral arctic, tundră și taiga, o mare varietate de animale, râuri mari și numeroase, lacuri glaciare, vulcani activi și stinși, numeroase insule stîncoase, vulcanice, ghețari și cu urși polari etc., Siberia Orientală este un teritoriu al contrastelor, o mare atracție pentru turiști prin parcuri, peisaje, animale de interes vînătoresc.

Transsiberianul Sankt Peterburg-Vladivostok asigură legătura Siberiei Orientale cu Rusia Europeană, cu Mongolia și China.

Se impun prin natura lor: **Peninsula Kamciatka** (330 mii kmp), cu două șiruri de munți despărțite de o depresiune, cu circa 120 de vulcani, din care 28 sunt activi (Kliucevski 4750 m, cel mai înalt munte din Rusia), ghețari (866 kmp), multe lacuri, vulcanice sau glaciare, vegetație diversă și animale cu blană scumpă (hermelină, zibelină, vulpe argintie), reni domesticiți sau sălbatici.

Centru turistic: **Petropavlovsk** (cca 300 mii locuitori), oraș industrial, bază de pescuit, centru cultural.

**Peninsula Ciukotsk**, în extremitatea nord - estică a Asiei (49.000 kmp), traversată de Cercul Polar, cu relief montan, climat polar, tundră, nopți polare, reni, vulpi polare.

**Insula Sahalin** (74,6 mii locuitori), muntoasă și cu cîmpii litorale, climă musonică, taiga formată din zadă sau brad și molid. Centru turistic: **Oha**.

Peisajele de tundră, nopțile și zilele polare, plimbările cu sania trasă de cîini reprezintă alte atracții turistice.

Pe continent se găsesc două centre turistice: **Vladivostok**, port la Marea Japoniei, nod de comunicații, punct terminul al căii ferate transsiberiene și al drumului maritim nordic Murmansk - Vladivostok, centru industrial,

comercial, cultural, bază a flotei de baleniere și pentru vânătoare de blănuri scumpe, vânătoare de balene. **Habarovsk**, port pe fluviul Amur (cca 600 mii locuitori), centru industrial, cultural și turistic.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și recreere.

## **1 4. 6. EUROPA SUDICĂ (Mediteraneană)**

Această zonă se suprapune părții de sud a continentului și cuprinde peninsulele: Iberică, Italică și Balcanică cu insulele limitrofe din Marea Mediterană. Are trăsături comune în ceea ce privește așezarea și poziția la Marea Mediterană, condițiile de climă, dar și anumite particularități regionale naturale, politice și economice, dar mai ales de istorie, limbă și cultură, care impun separarea unor subzone ce corespund statelor din această zonă.

### **14.6.1. PENINSULA IBERICĂ**

Este cea mai mare (588.415 kmp) și masivă din Europa Meridională, izolată de restul continentului prin Munții Pirinei. Se caracterizează printr-o accentuată masivitate, fiind alcătuită din munți și podișuri înalte, altitudinea medie fiind de circa 660 m.

Clima este determinată de expunerea sa atlantică, supusă unor mase de aer umed și temperat, și africano-mediteraneană cu aer fierbinte și uscat. De aceea, pe litoralul vestic temperaturile medii sunt, iarna, de 7-10°C, iar în sud-est de 12°C. În interior se manifestă un climat temperat - continental. Sub acest climat vegetația este variată, de la pădurile de fag, stejar, castan, pajiști în nord și nord-vest, la stepa și tufarișurile gariga din partea centrală sau formațiunile de palmito și tomillares pe litoral, la care se adaugă o faună tipică mediteraneană.

Rîurile cu văi bine dezvoltate sunt tributare Atlanticului (Duero, Tojo,

Guadina, Guadalquivir), dar și Mediteranei (Ebro). Nu prezintă importanță pentru navigație, dar sunt amenajări pentru irigație și energie electrică, cu unele lacuri de acumulare de interes turistic,

Cea mai mare parte a peninsulei este ocupată de Spania, iar fișia vestică de Portugalia.

#### 14. 6.1.1. SPANIA

Regatul Spaniei cuprinde 83 % din Peninsula Iberică, iar cu Insulele Baleare din Mediterană și Canare din Atlantic, însumează o suprafață de 504.282 kmp.

Denumită "Țara Iepurilor" ("Isaphania") de către fenicieni (X-XI î.Hr. ), iar mai târziu "Hispania" de romani, în prezent, Spania mai este cunoscută și sub denumirea de "Țara Toreadorilor", „a Cântecului și Dansului", "a Fetelor Frumoase" (Andaluzia), "a Vinurilor Superioare".

Cadrul natural este reprezentat de un podiș înalt de 700-1000 m (**Mesetta**) situat în partea centrală, despărțit de **Cordiliera Montană Centrală** (2592 m) în **Mesetta de Nord** (700-1000 m), calcaroasă, cu peisaje aride, cu vegetație rară, drenată de **Duero** (Castilia Veche și Leon) și **Mesetta de Sud** (600-700 m), străbătută de **Tojo** și **Guadiana**, mai fragmentată și cu peisaje atrăgătoare către vest (**Estremadura**) și platouri calcaroase aride și dezolante către est (**Castilia Nouă**) și sud (La **Mancha**). La vest, Mesetta trece în trepte spre **Câmpia Portugaliei**, spre nord-vest în **Galicia**, podișul fragmentat de râuri coboară în ocean prin golfuri de tip "rias", la nord este închisă de **Munții Cantabrici** (2600 m), calcaroși, la est de **Munții Iberici** (2300 m), iar la sud se desfașoară **Cordiliera Betică** (3478 m) de la Atlantic la Mediterana, ca o barieră climatică pentru litoralul mediteranean. În nord-est, **Câmpia Aragonului** este închisă de **Munții Iberici** și **Munții Pirinei** (3403 m) la granița cu Franța. Aceștia din urmă sunt dispuși ca un zid între cele două țări, cu piscuri și creste, forme glaciare și carstice, pereți verticali de mare atracție turistică ce coboară

spre Atlantic prin coaste înalte și faleze (sălbatica Costa Brava). Pe Guadalquivir se află **Cîmpia Andaluziei**, cea mai fertilă din Spania, cu vestitele cîmpii înalte ale **Cordobei** și **Sevillei**.

Spania este o țară industrial - agrară (P.I.B. 17.100 \$ / loc.), cu o populație de 39,6 mil. locuitori și o densitate de 79 locuitori / kmp, și urbanizare de 75 %. Capitala este **Madrid** (4,0 mil. locuitori); limba oficială: spaniola, religia catolică.

Spania dispune de o puternică infrastructură tehnică în care arterele rutiere (multe autostrăzi) se impun cu pregnanță (9 artere rutiere principale).

Regatul Spaniei, încărcat de istorie și glorie, stăpînit de fenicieni, greci, romani, germani, arabi, a contribuit la descoperirea Lumii Noi, dezvoltîndu-și o civilizație înfloritoare, multe dintre orașe păstrînd valori inestimabile arhitecturale, artistice și istorice (**Madrid, Barcelona, Sevilla** etc.), iar altele pot fi considerate orașe-muzeu (Toledo, **Cordoba, Avilla, Segovia, Granada**).

Litoralul mediteranean și atlantic, varietatea și pitorescul peisajelor naturale, valorile spirituale completează zestrea turistică de mare valoare, care face ca Spania să fie considerată între primele destinații turistice din Europa, înregistrînd 55 mil. de turiști străini în anul 1999 (locul III în lume).

Diversitatea geografică (relief, climă, ape, vegetație), demografică (castilieni, catalani, basci, levantini etc.), etnografică, istorică și culturală se reflectă în anumite particularități regionale și sub aspect turistic, diferențiindu-se mai multe areale turistice, suprapuse în parte provinciilor istorice.

*a) SPANIA DE NORD* - numită și "Spania umedă", ploioasă, unde trecerea de la cerul senin la cel înnorat se face brusc și în care munții, oceanul și vînturile de Vest s-au imprimat în peisaj și în viața oamenilor. Munții Pirinei, Cordiliera Cantabrică și Masivul Galician formează un lanț montan continuu, de peste 1000 m altitudine, cu peisaje dintre cele mai variate și pitorești și cu domenii schiabile, speoturism și parcuri naționale; litoralul

Golfului Biscaya se înscrie cu aspecte peisagistice spectaculoase date de contrastul coloristic al apei oceanului și de versanții montani cu o vegetație bogată (păduri de pin) de un verde strălucitor (Coasta Esmeralda), cu faleze, câmpie de litoral cu plantații de meri (din care se face cidrul), plaja întinsă (**Costa d'Argent, Costa Brava, Costa Esmeralda, Costa Cantabrică**).

La poalele Pirineilor se află **Navarra**, țară de păstori și cultivatori de pomi fructiferi cu centrul turistic **Pamplona**, așezare veche (75 î.Hr.), bogată în vestigii medievale și recunoscută prin "fiestele" cu tauri (pe 7 iulie), iar la izvoarele Ebrului este regiunea viticolă renumită "**Rioja**" cu centrul viticol vestit prin pivnițele sale cu uriașe depozite de vin roșu (Haro), dar și cu multe vestigii romane și medievale prezente la: **Lograno și Navarete** - declarat oraș-muzeu național.

**Țara Bascilor** - locuită de o populație deosebită de cea a Spaniei și Europei, care și-a păstrat limba și obiceiurile, este situată la nord de râul Ebro, în zona montană împădurită și abruptă, fără câmpie spre ocean. În Țara de Sus (Alava) se află centrul turistic **Vitoria**, fondat de vizigoți, cu edificii religioase deosebit de valoroase. În Țara de Jos (Guipuzeda și Vizcaya), de litoral (Coasta Bască) se află principalele centre navale, economice și turistice: **Bilbao** - fondat în 1300, capitală a bascilor pînă în 1937, cu o arhitectură neoclasică, plaje, catedrală (1379, stil gotic), recunoscut prin *coride, regate și pelota* (sport tipic pentru basci); **San Sebastian** - renumit prin plajele Zarruz și La Concha, unde are loc un festival cinematografic mondial, vestita promenadă Pasco de Concha, Palatul Mării cu muzeul naval oceanografic, Muzeul de Etnografie Bască. Coasta Bască este tot așa de frumoasă și amenajată ca și a Franței, care o continuă spre nord (Costa d'Argent).

**Ținutul Montana - Santander**, montan, cu un pitoresc aparte dat de formele carstice și de coasta atlantică "Esmeralda", cu peșteri și picturi rapestre (Altamira lângă **Santillana de Mar**) și frumoase plaje cu nisip fm.

**Santander** (sec. XII), vechi port pescăresc, azi principal centru turistic, cu plaje spectaculoase și bine amenajate. **Sardiners**, cu catedrala gotică de pe colină, Fântâna Conchei (fiica lui Santander); **Loredo** - un mic port pescăresc, dar renumit pentru turism prin plaja La Salvel, dintre cele mai frumoase de pe Coasta Cantabrică.

**Asturia** este o regiune istorică bine industrializată, cu peisaje pitorești, date de cele mai mari piscuri ale Cantabricilor și Parcul Național Pena Santa unde se găsesc valea și sanctuarul de la Covadonga ridicat în memoria victoriei asupra maurilor (722). **Oviedo** (sec. IX), capitala asturilor, cu interesante monumente, biserici și **Gijon**, așezare antică (sec. I î.Hr.) cu obiective cultural-istorice medievale importante.

**Galicia** - provincie populată de celți (sec. î.Hr.), puternic romanizată, apoi ocupată de arabi, are un dialect portughez, cunoscută ca "Țara de Păstori" și dispune de numeroase vestigii romane, arabe, medievale. **Vigo** - cel mai important oraș, port de escală transatlantică cu multe monumente istorice. **La Coruna** - veche așezare celtică, port de escală pentru fenicieni și greci, păstrător de vestigii romane - farul roman "Torre de Hercules (104 m înălțime). **Santiago de Compostella** - oraș turistic important al regiunii, cu o catedrală de mare valoare artistică, centrul unui mare pelerinaj, aici se află mormântul Sf. Iacob, plaja. **La Lugo** - centru turistic, unde se află ultimul zid roman de 2100 m lungime, cea mai importantă construcție romană din Spania, fondată de Augustus.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, odihnă, recreere, cura balneară și speoturism.

**b) SPANIA CENTRALA** ocupa Mesetta spaniolă și Cordiliera montană centrală care o traversează de la vest la est. Reprezintă o mare valoare turistică prin bogăția de monumente istorice și de artă, de localități încărcate de istorie.

**Castilia Veche**, predominant agricolă, situată la nord de Cordiliera montană,

se impune prin valori cultural-istorice păstrate de-a lungul istoriei milenare a Spaniei în localitățile de aici: **Burgos** - vechi oraș medieval, una din reședințele regilor castilieni, capitala regatului Castiliei și Leonului în 1087, cel mai mare centru al artei gotice din Spania prin catedrala din sec. XIII, capodoperă a artei gotice spaniole, considerată ca una dintre „cele mai frumoase din lume”, complexul mănăstiresc Las Huelgas, Las Navas de Tolosa - cel mai mare Panteon al regilor Castiliei, Plaza de Toros cu vestitele coride de la sfârșitul lunii iunie, Solar del Cid - monument (1784) închinat eroului național El Cid (sec. XI). **Palencia** - centru al celibatarilor (sec. II î.Hr.), așezat pe marile drumuri ale lumii. **Valladolid** - important centru turistic, clădit pe o veche fortăreață, aici a murit Cristofor Columb în 1506, numeroase biserici și muzee. **Medina del Campo** - mare târg medieval, centru comercial care concentrează în sec. XIV-XVI tranzacțiile cu aur și lână, adăpostește numeroase palate și biserici. **Avilla** - veche așezare romană (Abula), o adevărată relicvă medievală cu catedrală-fortăreață, ziduri, turnuri, coloanele templului roman. Segovia - frumos oraș la poalele Munților Guadarama, cucerit de romani (în 80 î.Hr.), de la care a rămas Marele apeduct (728 m lungime, cu 2 linii de arcuri), cea mai mare lucrare inginerescă romană păstrată, Piața Sirenas - cea mai frumoasă din Spania, numeroase biserici, catedrale (sec. XVI, stil gotic). Alte centre de interes turistic: **Alcazar** și **Soria** cu celebra cetate Numantia (sec. II î.Hr.) oraș al poezilor.

**Leon** - o prelungire spre N-V a Castiliei Vechi, străbătută de fluviul Duero, se remarcă prin centrele turistice: **Leon** (sec. II î.Hr.), capitala regiunii Asturiano-Leoneză (sec. X), cu vestigii romane, biserici, catedrală (sec. XI, stil romanic) Catedrala Leon (sec. Xm - stil gotic și baroc, care impresionează prin luminozitatea sa, dată de cele peste 800 vitralii și 60 rozașej de mare dimensiuni). **Zamora**, cu numeroase monumente de artă. **Salamanca**, cel mai vechi centru universitar al Spaniei (sec. XIII) așezare a celților și iberilor, ocupată de Hannibal în 217 î.Hr., este unul dintre cele



mai bogate orașe în monumente, piețe, palate, biserici, catedrale.

**Castilia Nouă** abundă în orașe cu o mare bogăție de monumente istorice și de artă realizate în timp și în variate stiluri. **Madrid**, capitala țării, menționată ca fortăreață (Magrit -azi palat regal) și cu o istorie agitată, reprezintă unul dintre cele mai importante centre turistice ale Spaniei. Se spune că sunt mai multe Madriduri: cel medieval, al regilor catolici, al austriecilor, burbonilor, cel goyesc, al muzeului Prado, al toreadorilor, al dansului de flamenco, Madridul pitoresc al lui Rastro, al anticarilor și artiștilor. Din piața centrală - Puerta de Sol (Poarta Soarelui) - pornesc principalele artere (Calle de Alcoló, Calle Mayor etc.) radiare spre periferie. Edificiile medievale din sec. XIV-XV sunt: Piața Mayor, Piața Sf. Cruci, Colegiul Imperial (azi Catedrala Sf. Isidor), Piața Orientului, Palatul Poștelor, Muzeul Prado (sec. XVIII), cea mai veche și celebră pinacotecă din lume (El Greco, Rafael, Tizian, Goya, Rubens), Parcul și castelul Retiro, Palatul Bibliotecilor și Muzeelor (1892), Banca Centrală, biserici, catedrale, parcuri (Campo de Moro). În apropiere se află **El Escorial**, fosta reședință a regilor Spaniei, azi muzeu (la 45 km N-V). În sud se află orașele: **Toledo** - oraș-muzeu declarat monument național, important centru politic și religios al regatului vizigot, apoi castilian. Este un oraș de istorie și artă în aer liber, fortificat cu ziduri, porți masive, biserici, case fortificate, realizate în stiluri arabe, castelane, aici se îmbină culturile arabă, iudaică, creștină; califatul arab i-a dus faima, devenind un centru al armurilor din oțel. Se impun: Piața Zocordoner, Poarta Soarelui (sec. XIV arabo-gotic). **Aranjuez** - important centru turistic, fosta reședință cu palatul regal (sec. XVIII), cu ansambluri arhitecturale medievale, grădini și fântâni în stil francez. Cele două orașe se află în provincia **La Mancha**, vestită în vinuri superioare (Valdepenos). **Alcala de Henares**, cu o vestită Universitate (1508-1836), recunoscut prin celebra Biblie Complutensis tipărită aici (1514-1517) în limbile ebraică, latină, greacă și arameică. **Guadalajara** - centru turistic de origine iberică, apoi romană, maură și castelană cu numeroase monumente istorice și de artă.

**Cuenca** - în estul Madridului, oraș cu o notă de originalitate dată de faptul că toate castelele sunt lipite, fondate sau atârinate de stîncile din zonă. Aici se află Biserica Anglonormandă, unicat în Spania, pe locul unei moschei, Muzeul de Artă Abstractă Spaniolă.

**Estremadura** se impune prin peisajul tipic cu pășuni și fînețe, o agricultură modestă și cu centre turistice interesante: **Merida** - vechea capitala a Lusitaniei romane cu multe vestigii romane fiind numită și "Roma Spaniolă" - Arcul lui Traian (15 m înălțime), teatrul, ciroul roman, templul Dianei. **Caceres** - fondat în 34 î.Hr. de romani, "oraș-monument istoric", reședința regilor catolici, cu vestigii romane, arabe, monumente, palate și case medievale. **Trujillo** - unde s-a născut conchistadorul Perului, Francesco Pizarro, iar în **Medellin** s-a născut cuceritorul Mexicului, Herman Cortes.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit.

c) **SPANIA DE SUD** se caracterizează prin peisaje dintre cele mai spectaculoase și contrastante, de la cîmpia mînoasă a Guadalquivirului, la munții înalți de peste 2500 m cu peisaje alpine și glaciare (și chiar ghețari în Sierra Nevada la 3400 m - cel mai sudic din Europa) și podișurile înalte, aride la nord de Cordiliera Betică, pînă la fermecătorul țărîm mediteranean, cu cerul cel mai senin din Europa (Costa de Sol și Costa de la Luz). Cuprinde provinciile Andaluzia și Granada cu o bogată istorie antică și medievală, pe aici perindîndu-se numeroase popoare (fenicieni, cartaginezi, eleni, romani, mauri) care au faurit strălucitoare civilizații, între care s-a impus cea arabă.

Cîmpia Andaluziei se individualizează prin potențialul său economic (agricol și industrial), aspecte peisagistice și prin marile valori culturale.

**Sevilla**, (750.000 loc.) "Regina Andaluziei", puternic centru comercial și industrial, oraș antic ocupat în 205 î.Hr. de romani (cel mai romanizat oraș), apoi de vizigoți și mauri, dispune de obiective cultural-istorice de mare randament artistic și alte atracții care au permis realizarea unei puternice infrastructuri turistice. Se remarcă numeroase clădiri monumentale: Catedrala

gotică (1401), cea mai impozantă din Spania, unde se află mormîntul lui Cristofor Columb, piețe: Espania - un muzeu de mozaicuri, Giralda - minaretul mării moschei (97 m), parcuri, palate (Alcazar), Universitatea. Sevilla este capitala cîntecului și dansului andaluz "**fandango**", "**malaguena**" și îndeosebi "**flamenco**" ca și coridele în stil sevillan. **Cordoba** -cu o puternică rezonanță istorică, deține numeroase biserici, moschei, palate, muzee, renumit prin înalta civilizație arabă: Universitatea și renumita bibliotecă unde a lucrat marele geograf Al Idrisi, celebra moschee - transformată în catedrală în 1031 (Catedrală Puerta del Perdon), monument unic în lume prin proporții, decorații, pădurea de coloane (850) din jasp, marmură, arabescuri, mozaicuri pictate în aur. **Granada** - oraș agricol, artizanal, turistic, așezat la poalele Sierrei de Baz, într-o regiune dominată de fortăreața maură Gudix, cu aspect de deșert saharian, pe valea pitorească a Genilului. Beneficiază de un peisaj spectaculos și un climat de excepție și are un trecut de mare rezonanță istorică. în arhitectura orașului predomină stilurile maur, renescentist, baroc; celebre sunt palatele (Roșu, Carol Quintul, Carol I) bine fortificate cu impresionante grădini și fîntîni și renumite biserici, catedrale, moschei, muzee.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit și odihnă și cura balneară.

*d) SPANIA DE EST* ocupă Depresiunea Aragonului pe fluviul Ebro, între Munții Iberici la vest și Pirinei la est. Se înscrie cu cea mai mare diversitate peisagistică (de cîmpie, podiș, montan, alpin, de litoral) și climă, de la alpină la subtropicală (Murcia). Exceptînd Aragonul, în această parte se vorbește catalona cu dialect valencian și balear. Trecutul glorios a lăsat moșteniri ale unor rafmate civilizații.

*în Aragon* se remarcă **Zaragoza**, important centru turistic, oraș antic (25 î.Hr.), capitala unui puternic regat maur, care impresionează prin monumente istorice. Palatul maur, piețe, catedrală. **Tarazona** - cu vestigii medievale și

stil mudejar. **Teruel**, situat pe o stîncă (915 m), cu renumita catedrală în stil gotic-mudejar - cea mai mare în acest stil din Spania, exemplar unic de pictură murală romanică. **Huesca** - fortăreața maură cu mărturii romane și maure: Palatul Municipal (sec. XVI) cu celebrul tablou "La Campana de Huesca". Jaca - prima capitală a regilor Aragonului, cu multe monumente istorice. Parcul Național **Ordesa** pe valea Rîului Ara (afluent al Ebrului) cel mai interesant din Europa. **Candachiu** - stațiune de sporturi de iarnă de interes european în Munții Pirinei (1800 m alt.).

**Catalonia**, un ținut muntos, variat și pitoresc cu Munții Pirinei (Pic d'Aneto / 3404 m) cu relief alpin și glaciar, Cordiliera prelitorală cu dantelărie de cretă a Masivului Montserrat **Costa del Sol** dă faima Spaniei, alături de Costa Brava din N-E, atît prin generozitatea peisajelor marine și muntoase ale Andaluziei, cerului senin, nisipului fin, falezelor spectaculoase, porturilor pescărești, vestigiilor culturale de mare valoare turistică, cu o dotare și organizare turistică dintre cele mai desăvîrșite. Se întinde pe circa 300 km între Capul Tarife (Stîncă Gibraltar) și Cabo de Gata. Aici se află renumitele stațiuni turistice internaționale: **Torre Molinos**, **Fuengirola**, **Nerja** (perla Mediteranei), **Acipino** - fortăreața romano - maură a piraților andaluzi, reședința regilor, **Merbella** - plajă foarte frecventată, cu băi sulfuroase, **La Linea** - cea mai veche plajă iberică, **Playa Degetares**, **Algeciras**, **EI Rincancillo** - renumite pentru plajele cu nisip foarte fin și alb, **Estepona** - port pescăresc, specializat în sardele, cu o plajă frumoasă, **Malaga** - capitala Costei del Sol, centru turistic renumit în vestigii istorice și vinuri dulci, răcoroase. **Almeria** - veche colonie feniciană, apoi romană, patria strugurilor albi, vestită prin plajă, vestigii istorice și sărbători populare. **Antequera** - cu mari plantații viticole și monumente preistorice (1800 î.Hr.). **Bomeral** cu dolmenul - monument megalitic, primul în Europa, ca vechime.

**Costa De Los Pinos** — între Cabo de Gata și Cabo de Palos, pe riviera Murcia

de S-V, mai puțin amenajată, excepție fac plajele de la **Mojacar și Aguilas**.

**Costa Blanca** - aferentă țărmului și plajei Golfului Alicante, vestită prin peisaj spectaculos, ierni blânde, vegetație de maquis și plaje bine amenajate; se întinde pînă la Cabo Nao (Denia). Se remarcă centrele turistice: **Alicante** - veche așezare iberică, feniciană și romană, cu celebra Esplanada de Espania străjuită de palmieri și pavată cu mozaic colorat, castele, catedrală; la 24 km vestita grotă de la **Canalabre** cu grandioasele stalactite și stalagmite. Renumită în vinuri și lichioruri și plaja cu nisip fin, bine amenajată. **Elche** -recunoscut prin sculpturile iberice în piatră (Doamna din Elche) și plantațiile de curmali (cea mai mare din Europa, 200 ha). Numeroase sunt și stațiunile de litoral: **Moraria, Calpe** (cel mai frumos loc datorită stîncilor masive). **Benidorm**, capitala Costei Blanca, cu o plajă de 5 km, cu nisip fin auriu, **La Marina, Morella, Tarravieja** (cu festivalul de "habenera").

**Costa del Azahar** se întinde pînă la Cabo Tortosa și prezintă sectoare de țărm și plaje spectaculoase și bine amenajate. Se impun: **Valencia** (800.000 loc.) "Regina Levantului Spaniol", fondat în 137 î.Hr. de romani, ocupat de vizigoți și arabi, cu monumente istorice remarcabile, piețe, primăria, catedrală, biserici, muzee; oraș al florilor (cea mai mare grădină botanică din Spania). Cerul azuriu deosebit de luminos și nisipul fin îl recomandă ca frumoasă stațiune cu plajele: **La Malvarrosa, Nazaret**, iar ca stațiuni de litoral: **Benicarlo, Alcira, Denia**.

**Costa Dorada** (Catalană) desfășurată pînă la Blanes spre Nord, în jurul golfului San Joral și se impune prin pitorescul țărmului stîncos, al plajelor cu nisip fin, prin localități cu importante vestigii istorice și stațiuni bine amenajate: **Mataru, Garrof** (cu o frumoasă plajă), **Tarragona, Bara** etc. **Costa Bravo** (Catalană) se întinde pe circa 40 km între Blanes și Port Bon, iar din împletirea muntelui cu marea se naște un peisaj unicat, micile golfuri

cu plaje pitorești, marea albastră și cerul de azur perfect îi conferă o mare frumusețe, reprezentând una dintre cele mai importante zone turistice europene. Numeroase vestigii culturale îmbogățesc patrimoniul turistic al litoralului. **Barcelona** (2 mil. locuitori), cel mai important centru economic și turistic al Spaniei, oraș antic (sec. III-IV), roman, vizigot, maur, cu numeroase ziduri și turauri, palate, castele, ansambluri medievale, muzee, catedrale, biserici, piețe și frumoase parcuri. Piața Poarta Păcii este dominată de monumentul lui Cristofor Columb, Muzeul de Artă Catalană are cele mai mari colecții de picturi murale din lume. Grădinile și parcurile, precum și arhitectura gotică și barocă fac din acest oraș unul din cele mai frumoase, la care se adaugă și poziția pitorească. Catedrala Sagrada Familia este cea mai mare din lume în stil modern; stațiuni de litoral: **Figueras, Blanes, Lloret de Mar** (cel mai important centru turistic), **San Felin De Guixos, La Escala, Rosas** etc.

Ultimele cinci sectoare de plajă aparțin **Rivierei Levante**.

**Forme de turism:** de odihnă, cură heliomarină, de circulație cu valențe culturale.

*f) INSULELE CANARE (Los Canarios)* - arhipelag atlantic, format din șapte insule mari și altele mai mici, de origine vulcanică (7300 kmp, 1,3 mil. locuitori), cu munți de peste 3700 m (Vf. El Teida din Tenerife). Despărțită în două provincii, **Santa Cruz de Tenerife și Las Palmas de Gran Canaria**, descoperită în sec. XIII, punct de escală spre America, recunoscută în turism prin condițiile de climă (15 - 25°C), lipsa precipitațiilor, peisaje spectaculoase și plaje mirifice: **Las Palmas, Santa Cruz, Puerta de Cabras, Arrecife**, cu vegetație luxuriantă și păduri de lauri (cele mai mari din lume), hoteluri și vile luxoase, cazinouri și cabarete.

**Forme de turism:** odihnă și cura heliomarină, turism de circulație cu valențe culturale.

*g) INSULELE BALEARE (Los Baleares)*, formate din Insulele **Mallorca, Menorca, Ibiza, Formentera și Cabrera**, o prelungire a Levantului Spaniol

în Mediterană (5000 kmp, 453.000 locuitori). Se spune că reprezintă cel mai plăcut loc de odihnă și plajă din Europa, datorită climei (10 - 25°C), purității aerului și albastrului cerului, terenurilor calcaroase cu peisaje fermecătoare și fenomene carstice spectaculoase (peșteri, mări subterane), plajelor și porturilor de mare frumusețe. **Palma de Mallorca**, cel mai important oraș, fondat de romani (sec. n î.Hr.), cu vechi fortificații și palate, dar și minunate plaje. **Mahon** - oraș de mare pitoresc, cu plaje frumoase. **Ibiza** - cu un frumos castel și o veche necropolă (peste 3000 de camere funerare subterane).

**Forme de turism:** odihnă și cură heliomarină, turism de circulație cu valențe culturale.

*h) ANDORRA* - situat în estul Munților Pirinei la granița Spaniei cu Franța (453 kmp, 65.000 locuitori), capitala - **Andorra la Vella**, limba spaniolă (catalană) și principat autonom (sec. IX) sub suzeranitatea președintelui Franței și episcopului spaniol de Urgel. Are un relief

---

*RESURSE TURISTICE PE TERRA* \_\_\_\_\_ 53\_

castele, grădina botanică tropicală de la Sintra și o serie de stațiuni de litoral:

**Faro, Lagos, Nazare, Altura** - care reprezintă importante puncte turistice.

Insulele **Madeira și Azore** de origine vulcanică și cu un climat cald și umed beneficiază de condiții naturale, atractive, plaje frumoase, ce permit dezvoltarea turismului, îndeosebi în Madeira.

**Forme de turism:** turism de circulație cu valențe culturale și de tranzit, odihnă și cura heliomarină.

#### **14. 2. 1. PENINSULA**

##### **ITALICĂ 14. 2. 1. 1.**

##### **ITALIA**

Are forme complexe de relief. în nord, **Munții Alpi**, marcați de relieful glaciuar

și cu crestele acoperite de zăpezi permanente sau de ghețarii actuali și care se ridică sub forma unui zid deasupra **Cîmpiei Padului** în partea de vest, sau sunt dublați de masivele prealpine în sectorul estic. Partea peninsulară este străbătută de **Munții Apenini**, fragmentați, de altitudine medie, care trec spre litoral, prin cîmpii joase, de dimensiuni variate și cu plaje. Clima este tipic mediteraneană, cu excepția munților, unde se impune un climat montan. Peninsula dispune de o bogată rețea hidrografică și numeroase lacuri și îndeosebi glaciare. Vegetația este tipic mediteraneană (păduri de stejar, pin, arbuști și ierburi aromate), montană (cu foioase și conifere), central-europeană și alpină.

Italia este o țară industrial - agrară (P.I.B. 24.800 \$ / loc.), cu o suprafață de 301.200 kmp, o populație de peste 57 mil. locuitori, cu o densitate de 190 loc./ kmp și o populație urbană 70 %, cu 4 orașe ce depășesc 1 mil. locuitori (**Roma, Milano, Torino și Napoli**) și 9 peste 250.000 locuitori.

Istoria multimilenară cu o strălucită și rafinată civilizație ce a dăinuit peste veacuri, precum și natura fermecătoarelor priveliști oferite de asocierea miraculoasă dintre munte -marea albastră, plaja aurie și cer azuriu conferă Italiei o vocație turistică de valoare mondială, exprimată și prin fluxurile de turiști care se concentrează spre unele destinații ca: Munții Alpi (Valle d'Aosta și Alto Adige), Riviera Ligurică, Coasta Adriatică de la Trieste la Pescara, Riviera și insulele napolitane etc, sau numeroase centre turistice între care: **Roma, Florența, Venetia, Perugia, Milano**. Italia, dispune de o rețea densă de căi de comunicații, între care și cele două artere rutiere ce unesc nordul cu sudul și numeroase autostrăzi care leagă prin pasurile înalte sau tunelurile transalpine Italia cu Franța și Țările Europei Centrale.

În cadrul Italiei se pot distinge mai multe areale turistice, pe care le descriem în continuare.

*a) ITALIA DE NORD* cuprinde partea centrală a Italiei suprapusă Alpilor Italiani (Maritimi, Penini, Lepontini, Dolomitici, Carnici, Iulieni), ce



depășesc 2000 m alt. și Prealpiilor, precum și întinsa câmpie a Padului. Se caracterizează prin spectaculoase peisaje montane și alpine, cu forme glaciare și ghețari, lacuri glaciare de mare frumusețe flancate de splendide stațiuni montane (lacurile Maggiore, Como, Garda, Idra, Isco etc.), întinse domenii schiabile, dar și prin monumente istorice și de artă, unele de valoare universală, localizate îndeosebi în Cîmpia Padului.

**MUNȚII ALPI** se impun prin numeroasele stațiuni montane pentru sporturi de iarnă, unele cu o dotare tehnică dintre cele mai moderne și cu accesibilitate ușoară dinspre Austria (cu 4 căi de acces transalpin) și Elveția (cu 7 artere rutiere și pe cale ferată). Cele mai multe stațiuni se grupează în Alpii Dolomitici (63) între care celebra **Cortina d'Ampezzo** (1231 m), **Maso Corto** (2004 m), **Merano** (1880 m), **Maransa Alba** (1480 m) și faimoasa **Valle d'Aosta**, important nod de comunicație între Italia și Franța (prin celebrul tunel de sub Mont Blanc de 11,5 km și prin teleferic), sau Elveția (prin tunelul Marele St. Bernhard de 5,8 km), cu șase stațiuni: **La Trinite** (1637 m), **Courmayer** (1228 m), **La Thuile Breuil - Cervinia** (2006 m) **Champoluc** etc. și două parcuri naționale și europene: **Grand Paradiso** (459 kmp) și **Cogne**. Însăși Aoste se remarcă prin obiective turistice: vestigii romane, catedrală, muzeu.

Alte localități montane cu un cadru natural pitoresc dețin și frumoase edificii medievale (sec. XIV-XVI): **St. Vicent, Verres, Ponte St. Martino** etc., sau în Alpii Lombarzi: **Piva, Como, Lecco, Monza, Bergamo** etc.

**PIEMONTE** - nucleul istoric și administrativ al Italiei medievale este renumit prin întinsele culturi pomivitice, industrie, dar și prin turism, având multe orașe turistice și stațiuni de sporturi de iarnă.

Se impun câteva centre: **Torino** - al treilea oraș italian, important centru industrial (Uzinele Fiat), comercial și turistic cu numeroase obiective culturale, biserici (San Lorenzo), galeria Civică d'Arte Moderne, castel medieval, piețe, grădini - parcuri. Alte centre viticole și comerciale cu

monumente medievale: **Pavia, Cunea, Tortona.**

**LOMBARDIA ȘI EMILIA ROMAGNA** sunt provincii cu o civilizație străveche și care dețin o pondere economică importantă în Italia. Se remarcă: **Milano** (1,5 mil. locuitori), al doilea oraș ca mărime, recunoscut prin industrie, comerț și finanțe, dar și prin monumente și edificii vechi, care uimesc prin măreția lor: Castelul Sforzza, Teatrul Scala (1778), Domul (stil gotic, din marmură cu 135 săgeți, 4440 de statui (1378-1858), care reprezintă cel mai important obiectiv turistic al orașului, Palatul și Pinacoteca Brera, Academia de Arte Frumoase, muzee de artă veche, Observatorul Astronomic. Pe bună dreptate Milano - oraș roman (sec. III-**î.Hr.**) - excelează prin fermecătoarele biserici, bazilici, muzee și teatre. **Bologna**, cu multe obiective turistice și culturale: Domul (1747, stil baroc), palate, piețe și cea mai veche universitate din Europa (1119), cu o faimoasă bibliotecă și o bogată pinacotecă. **Mantova** - centru al Renașterii italiene (sec. XV-XVI), **Piacenza** - oraș roman cu numeroase monumente arhitecturale ale renașterii. **Verona**, orașul lui Romeo și Julieta, renumit pentru monumentele sale romane și renascentiste (biserici, amfiteatru roman, palate, castele, piețe) și mormântul Julietei. **Padova** - oraș meșteșugăresc roman, centru universitar (sec. XIII) și turistic cu numeroase monumente (Biserica Sf. Anton). Alte centre: **Parma, Modena, Brescia**

b) **RIVIERA LIGURICĂ** continuă spre est Coasta de Azur franceză. Prezintă peisaje de mare frumusețe ale Alpilor Maritimi și Apeninilor Liguri, care coboară în golful omonim și lasă spre mare o fișie de plaje și faleze pitorești și bine amenajate, stațiuni și centre turistice de faimă mondială, ce formează un lanț continuu pe acest litoral numit al florilor (trandafirilor, garoafelor și iasomiei). **San Remo** - vechi oraș, pitoresc renumit *prin festivalul de muzică ușoară*, plajele sale frumoase, dotate cu vile și hoteluri luxoase și prin aceea că este principalul centru al comerțului cu flori din Italia, prin Catedrala San Siro

sec. Xm). **Savona** -celebră prin faianța de Savona (sec. XVI) minunat decorată cu flori, marinarul din Savona al lui Magellan și prin plajele pitorești. **Genova** (800.000 locuitori), cel mai mare port al Italiei, cu o poziție de mare frumusețe, etalându-și sutele de palate, castele, străzi și cartiere pitorești, biserici, monumente arhitecturale valoroase, vaste piețe împodobite cu frumoase fantîni (Verdi, Victoria), casa și monumentul lui Giuseppe Garibaldi. În Palatul Doria Tursi se află *scrisorile lui Cristofor Columb și vioara lui Paganini*, fii ai Genovei. Frumosele plaje îi îmbogățesc farmecul. **La Spezia** - oraș modern cu o bogată vegetație luxuriantă, vile și hoteluri de lux, plaje cu nisip fin.

c) **LITORALUL VENEȚIAN** cuprinde riviera Golful Veneția și litoralului Adriaticii între Triest și Ancona, țărm mlăștinos în primul sector și mai înalt cu plaje frumoase către sud, cu centre turistice cu valori culturale excepționale. **Veneția** (350.000 locuitori), fondat în sec. V și așezat în lagună, pe 118 insule, este un oraș al sublimelor calificative legate de așezarea sa, circulația urbană, măiestria artistică a monumentelor, produsele specifice urbei. Din Grand Canale (lung de 7 km, lat de 45-70 m, de forma unui "S") se desprind 150 de canale de 5 m adîncime, peste care trec 450 de arcuri de pod, care țin loc de străzi, deși sunt și peste 2140 de străzi înguste și întunecate. O linie ferată și o autostradă o leagă de continent, iar vapoarele și gondolele asigură circulația în oraș. Ca obiective se remarcă: Bazilica San Marco (1094, stil venețian - oriental), o adevărată carte de istorie a artelor venețiene, Campanilla, Palatul Ducal (al Dogilor, sec. XV-XVI), centrul politic al Veneției cu o arhitectură și decorații desăvîrșite, Canal Grand, marele bulevard străbătut de vapoare și gondole, Piața San Marco, toate reprezentînd simbolurile Veneției. Alte atracții sunt o serie de palate, muzee, biserici, renumitele "oglinzi de Veneția" și "sticla de Murano", precum și plaja luxoasă Lido de Veneția. **Ravenna**, veche așezare, reședința împăraților romani din anul 402, reședință a domeniului pontifical,

păstrează numeroase monumente și are o frumoasă plajă: **Di Ravena**. **Rimini** - colonie romană (359 î.Hr.) cu monumente romane, etrusce, bizantine, este cea mai cunoscută stațiune balneară la Marea Adriatică. **Ancona** - vechi port roman, republică în 1532, centru turistic cu numeroase vestigii romane și medievale, stațiune turistică de litoral. **Triest** - oraș de frontieră cu o plajă pitorească. **Pesaro**, recunoscută stațiune de litoral, cu plajă frumoasă și monumente interesante.

**Forme de turism:** de odihnă, recreere și cură heliomarină, de circulație cu valențe culturale.

d) **ITALIA PENINSULARĂ**, străbătută de la nord la sud, ca o coloană vertebrală, de Munții Apenini (peste 2000 m alt.) etalează cele mai diverse peisaje (calcaroase, vulcanice, alpine, faleză). Este mărginită de o rivieră de mare atracție, dublată uneori de un șirag de insule fermecătoare în ambientul lor marin și montan și dispune, totodată, de monumente de artă și vestigii ale antichității și ale unor strălucite civilizații de pe aceste meleaguri.

**TOSCANA**, ținut cu o civilizație de peste 27 de secole, păstrată în orașele sale, adevărate comori de artă etrusce și romane și care beneficiază de o rivieră de mare frumusețe. **Florența** (450.000 locuitori), "orașul muzeu", de pe fluviul Arno, cu renumite opere de artă ale Renașterii italiene, leagănul unor mari scriitori, muzicieni, sculptori, arhitecți; a fost fondat acum 2100 ani. Este orașul cu foarte multe catedrale și biserici (stil romanic și gotic), muzee, palate și castele (gotice, florentine, renascentiste). Se impun: Domul, 1296-1436 - stil gotic, construit din marmură divers colorată, închinat Santei Maria del Fiore; Palatul Signoriei - cel mai mare edificiu civil (sec. XIII) cu turnuri (94 m) și statui celebre; galerii, piețe, bazar, castele, muzee, grădini și parcuri celebre; Santa Croce - cu Panteonul unde sunt mormintele oamenilor celebri ai Florenței. **Pisa** - veche republică independentă (sec. XII), orașul lui Galileo Galilei, recunoscut prin

monumentele sale celebre: Domul, Campanilla, Turnul înclinat (sec. XI-XII), Universitatea (1338). Pe litoral se întâlnesc bine cunoscutele stațiuni **Livorno, Viareggio și Carrara** (cu renumita marmură), cu faleze și plaje de mare frumusețe, iar pe platforma continentală a Mării Tirenene se ridică multe insule mici (**Elba, Gorgona**) cu peisaje și sate de pescari, ce atrag numeroși turiști. **Insula Elba** prezintă interes și prin amintirea exilării aici a împăratului Napoleon Bonaparte (1814-1815).

**UMBRIA** se află către est, în inima Apeninilor, cu un trecut glorios, recunoscută prin monumentele sale de artă, dar și manifestările și instituțiile culturale localizate în **Perugia** (școala umbriană de pictură din sec. XV), celebrele festivaluri muzicale și de teatru, Universitate și frumusețea peisajelor montane și de podiș, ca și a lacului Trasumeno.

**LAZIUM (Lazio)** - leagănul latinității, nucleul statului roman, cu strălucite civilizații (latină, etruscă, romană și creștină), dar și cu peisaje de mare frumusețe ale Apeninilor Sabini, ale renumitelor cascade (dello Marmore - pe Tibru, Tivoli) sau ale câmpiei litorale și plajei Mării Tirenene.

**Roma** (3,8 mil. locuitori) "cetatea eternă" de pe Tibru, întemeiată în 753 î.Hr. și străjuită de cele șapte coline, glorioasă capitală a Imperiului Roman, reprezintă una dintre cele mai importante metropole care se impune prin multitudinea și varietatea de monumente și locuri celebre, îndeosebi romane: castele, palate, arcuri de triumf, biserici, domuri, temple, piețe, grădini și parcuri, muzee, catacombe, terme, fântâni etc. între acestea evidențiem: Capitoliul, Forumul și Columna lui Traian, Termele lui August, Caracalla și Dioclețian, Arcurile de Triumf (ale lui Titus, Septimius Severus și Constantin), Panteonul (27 î.Hr.), Forumul Roman (27 î.Hr.) Colloseums, Pinacoteca, palate: Palatul Senatorial, Palatul Conservatorilor, Veneției, Castelul S' Angelo; fântânile Romei, Trevi, Tritoniului, Fluviilor; piețe: Veneția, Navona; muzee: Capitoliului etc. **Vaticanul** „capitala bisericii catolice” (44 ha, 2000 locuitori), cel mai mic

stat (format din preoți, călugări și soldați), care se remarcă prin bogăția artistică și valoarea inestimabilă a operelor și monumentelor. Cuprinde Biserica Sf. Petru (sec. V) - cea mai mare și mai frumoasă din lume (15.160 m<sup>2</sup> suprafață, 143 m înălțime susținută de 863 de coloane din marmură, travertin sau bronz, cu statuia "Pieta", Capela Sixtină, palatul apostolic, grădini, parcuri, muzeele Vaticanului, biblioteca Borgia, Piața Sf. Petru cu coloane, pilaștri, statui, obeliscul lui Caligula etc. Alte localități turistice: **Latina, Tivoli, Albano**, iar pe litoral stațiunile: **Lidio, Fregene, Ostia**.

**APENINII ABRUZZI**, înalți de peste 2000 m (2914 m), coboară spre țărmul adriatic printr-un podiș continuat cu câmpia litorală și o frumoasă plajă marină. Într-un peisaj atrăgător se află **Sulmona**, un important centru turistic, cu multe vestigii romane, monumente ale Renașterii, Universitate veche, iar pe litoral, stațiunea **Pescara**, cu o plajă amenajată și diferite opere de artă.

**CAMPANIA** se circumscrie metropolei **Napoli**, beneficiază de peisaje dintre cele mai atractive (vulcanice, de litoral, montane) și reprezintă o regiune de veche civilizație dezvoltată în jurul vulcanului Vezuviu (1279 m) - Herculaneum și Pompei, orașe dispărute sub lava vulcanică pe litoralul tirenian. **Napoli** (1,3 mil. locuitori) metropola sudului italian, cel mai mare port la Marea Tireniană, orașul natal al marelui artist Bernini și așezat la poalele vulcanului Vezuviu, care în anul 79 d.Hr. a distrus orașele romane Pompei și Herculaneum. Se remarcă și prin valoroase monumente de artă: faimosul chei Santa Lucia, clădirea Universității (1224), castele și palate între care și palatul regal cu Biblioteca Națională, Domul (1294), Mănăstirea Monte Casino, biserici (S. Ferdinando 1760, stil baroc), piețe de mare frumusețe (Garibaldi, Via Roma), Muzeul Național cu importante vestigii inclusiv ale orașelor Pompei și Herculaneum. **Salerno** - o veche așezare preromană celebră prin școala de medicină și Domul (sec. XI). Interesante sunt și stațiunile litorale **Camerota, Sapri, Sorrenta, Pozzuoli, Casino, Caserta** etc. De mare interes turistic se bucură insulele din fața țărmului napolitan: **Capri** -

peisaj carstic de mare frumusețe (**Grota de Azur**), vile și fermecătoare, grădini de lămâi și portocali; **Ischia, Ponza, Palmarula etc.**

**APULIA** cuprinde provincia de rezonanță istorică de pe coasta Adriatică sudică a Italiei (Golful Manfredonia), ca și Ionică (Golful Taranto), cu un peisaj de podiș spre interior și de câmpie litorală cu importante plaje la cele două mări. Interesante localități atrag atenția turiștilor: **Brindisi** - important port comercial și turistic cu monumente de artă, palate, biserici catedrale (sec. XII), muzee. **Bari** - oraș stațiune de litoral, centru universitar bogat în vestigii istorice. **Barletta** - port industrial și comercial, important centru turistic și stațiune balneară, cu monumente de artă, statui (Colosul din bronz, sec. IV). La Marea Ionică se află centrul turistic **Taranto** (708 î.Hr.) cu multe opere de artă: Domul (sec. XI, stil baroc), templul doric (sec. VI), palate (Uffici), inuzee, biserici. Alte stațiuni de litoral: **Molfeta, Manfredonia și Monopoli.**

**CALABRIA**, sectorul de S-V al peninsulei, ținut muntos (Apeninii Calabriei (1956 m), ce lasă spre mare o câmpie îngustă sau plaje dominate de faleze stîncoase, cu peisaje pitorești, și se înscrie cu atracții turistice interesante. **Reggio de Calabre** fondat în 723 î.Hr., capitală a provinciei, se remarcă prin istoria și valorile culturale păstrate pînă azi: termele romane, templul grecesc, Domul, palate, castele, Muzeul Național al Antichității. **Crotone** – localitate turistică, fondată în 710 î.Hr. de greci, care a adăpostit pe Pitagora și școala sa și deține numeroase obiective turistice cultural-istorice. Sunt și alte localități de interes turistic: **Pizzo, Strongoli, Catanzaro** (unele cu plaje bine amenajate), iar **Podișul Sila** este renumit prin aspectele peisagistice, păduri de pin și fag, mari rezervații științifice (**Silva, Brutia**). **Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de cură heliomarină.

e) **ITALIA INSULARA** cuprinde Insulele Sicilia și Sardinia, interesante sub aspect turistic.

**INSULA SICILIA** (25.400 kmp) punte de legătură între Munții Atlas (Africa) și Apenini, cu un relief montan (Munții Peloritani), de podiș și de câmpie către sud. Se impune în peisaj muntele vulcanic **Etna** (3340 m), care tronează întreaga insulă și îi dă un farmec aparte, alături de faleze și plajele stîncoase sau nisipoase și vestigiile istorice și culturale ce atestă îndelungata istorie a acesteia. **Palermo** - oraș ce amintește de istoricul și patriotul român N. Bălcescu și renumit prin monumentele sale: Catedrală (sec. XII), Palatul Episcopal (sec. XV) cu Cappela Palatină (1132), ce rivalizează cu Cappela Sixtină, Catedrala San Domenico (sec. XIV), mănăstiri, grădina botanică cu o luxuriantă vegetație tropicală. **Messina** - oraș-port de legătură cu Peninsula Italică, cu o pitorească așezare și o serie de monumente și vestigii istorice. **Taormina** - oraș sub cupola vulcanului Etna și stațiune de mare interes internațional, colonie grecească (396 î.Hr.), atrage atenția prin multe monumente și peisajul pitoresc. **Catania** - oraș al lavei și portocalelor, cu numeroase monumente de artă: castele, statui, parcuri, terase și fântâni, bazilici. **Siracusa** (854 î.Hr.), cu celebrul teatru grec, antic, cu multe temple, castele, palate și catacombe, dar și o frumoasă stațiune. Pe litoral sunt o serie de stațiuni internaționale ca: **Agrigento, Trapani, Pozzallo, Raguzza, Castelve-Trano etc.**

**INSULELE LIPARICE**, vulcanice, au o vegetație luxuriantă, peisaje magnifice în care se impun prin interesul turistic insulele: **Stromboli** (cu vulcanul omonim 926 m), **Lipari** și **Vulcano**.

**INSULA SARDINIA** (23800 kmp) cu peisaj montan pitoresc ce trece spre câmpii litorale destul de înguste. Se remarcă și prin centrele turistice **Cagliari** (capitala insulei), cu monumente istorice și de artă precum Castelul Medieval, Catedrala (sec. XIII), amfiteatrul roman, muzeu etc. și **Sassari**, cu multe vestigii istorice și culturale, ca și prin unele stațiuni turistice de litoral pe coasta estică (Riviera Sardă): **Tortoli, Olbia etc.**

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, cură heliomarină.



*SAN MARINO* - republică milenară, cea mai mică și mai veche din lume, din anul 1263, așezată pe o frumoasă culme (Monte Titano) la 33 km de Marea Adriatică. Are 61 kmp, 25.000 locuitori, capitala la **San Marino**, limba oficială - italiană și a fost întemeiată în 301 **d.Hr.** de pietrarul Marino, însoțit de alți dăltuitori în piatră. Minunatul peisaj, operele de artă de aici: Poarta San Francisco - veche de șase secole, atrag numeroși turiști (2 milioane pe an), de altfel, turismul fiind sursa principală a venitului național (P.I.B. 16.500 \$/loc.).

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale.

#### **14. 6. 3. PENINSULA BALCANICĂ**

Delimitată de Marea Adriatică și Marea Ionică spre vest, Marea Neagră, Marea Marmara și Marea Egee spre sud-est și Marea Mediterană către sud, Peninsula Balcanică, cu o suprafață de 468.000 kmp (a treia în Europa), are trăsături geografice complexe: țărmuri înalte și foarte crestate cu peninsule foarte crestate, golfuri înguste (Salonic, Corint), o puzderie de insule, o parte continentală, muntoasă, cu peisaje variate, iar la țărm câmpii litorale cu plaje.

Munții **Dinarnici, Pindului, Balcani și Rodopi** și depresiunile care pătrund ca niște culoare spre sud, în toate direcțiile și ocupate în parte de câmpie, dau nota dominantă a configurației reliefului. Clima este continentală în interiorul peninsulei, mai blândă în depresiuni și mai aspră pe munți și mediteraneană în lungul țărmului și în insule. Hidrografia este reprezentată prin numeroase râuri aparținând Bazinului Dunării (Morava, Sava, Isker) sau mărilor limitrofe (**Vardar, Struma, Marița**) și lacuri mari, tectonice sau carstice. Vegetația specifică mediteraneană sau de munte cu păduri mixte, de foioase și conifere, pășunile și fânețele îmbogățesc aspectele peisagistice ale peninsulei.

În aceste condiții naturale, de mare diversitate, istoria multimilenară s-a impus printr-o mare nuanțare, politică, economică și culturală specifică popoarelor care o locuiesc, mesagere ale unor civilizații perene de-a lungul veacurilor și care se regăsește în obiective turistice de mare valoare, care alături de litoralul mediteranean sau al Mării Negre dau forța de atracție turistică a acestei peninsule, confirmată de intensitatea mare a fluxurilor de vizitatori.

### **14.6. 3. 1. IUGOSLAVIA - MUNTENEGRU**

Cuprinde partea central-vestică a peninsulei și se caracterizează printr-o varietate de peisaj, dar și de diversitatea formelor de relief, predominant muntos (**Munții Serbiei**, sudul **Alpilor Dinarici** de peste 2500 m), **Cîmpiile Voivodinei, Moraviei și litoralul adriatic - o**

fîșie destul de îngustă. Potențialul turistic natural, variat, este completat de obiective cultural-istorice de mare valoare turistică.

Între 1918-1992 Iugoslavia a fost un stat federal, compus din șase state federative. În 1991-1992, Croația, Slovenia, Macedonia și Bosnia-Herțegovina și-au proclamat independența de stat. Actuala Iugoslavie este o republică federativă formată din două state (Serbia și Muntenegru) și două regiuni autonome (Voivodina și Kosovo), care aparțin Serbiei.

Iugoslavia, ca și Peninsula Balcanică, a fost ținutul illyrilor (ocupat mai tîrziu de celți, daci, romani, goți, huni) de la care au rămas monumente de artă, vestigii, ansambluri murale. În secolele următoare două rute importante treceau prin Iugoslavia și care sunt prezente și astăzi: Via Militaria ce lega Belgradul (Singidunum) de Constantinopol și Via Egnatia pe malul adriatic și egeean cu numeroase vestigii romane: Tabula Traiana (Porțile de Fier, Vilele imperiale de la Niș). În școala arhitecturală a Moraviei se impun bisericile și mănăstirile de mare frumusețe din sec. XIV-XV (**Studelnica, Gracanica, Decani**) în stilul vechi sîrbesc sau sîrbo-bizantin. Iugoslavia este renumită și prin parcurile sale naționale bine organizate sub aspectul circulației turistice: **Porțile de Fier, Titovo Uzice, Crana Gora.**

Localitățile rurale dețin comori etnografice de mare valoare și diversitate (costume, folclor muzical, literar, coregrafic), care încântă pe vizitatorii acestor meleaguri, fiind atracții de mare interes turistic. Renumite sunt și podgoriile Serbiei, Kosovei și Voivodinei cu vinurile nobile parfumate și aromate.

Iugoslavia are o suprafață de 102.000 kmp, o populație de 10,8 mil. locuitori; capitala **Belgrad**; religii: ortodoxism, islamism, catolicism; limba oficială: sârbă.

Între principalele centre turistice amintim:

**BELGRAD - Beograd - (1,6 mil. locuitori)**, oraș dunărean, așezat în arealul Cîmpiei Dunării Mijlocii, cu o veche istorie (așezare celtică - Singidunum), de peste 2000 de ani, distrus și refăcut de fiecare dată. Renumit prin băile romane ale antichității și zidurile albe ale cetății (de unde și denumirea dată de slavi "Orașul Alb"), orașul păstrează din epoca otomană o singură moschee (sec. XVII) și cetatea Kalemegdan, unde se poate vizita Poarta Stambulului și Poarta Orologiului, zidurile albe turcești din interior și cele roșii (austriece) din exterior, parcul Kalemegdan cu mormîntul în formă de hexagon a lui Domad Ali Pașa (mort în 1717), o serie de catacombe, porți, palate, muzee, piețe. De pe terasa cetății se deschide o frumoasă panoramă spre Insula **Veliko Ratno**; orașul **Zemun** - cu monumentul Victoria (1929) și **Novo Beograd**, de peste râul Sava, cu clădiri moderne, monumente, parcuri și hoteluri.

**NOVI SAD**, capitala provinciei autonome Voivodina, un frumos oraș de cîmpie și dunărean, cu fortăreața Petrovaradin ("Gibraltarul Dunării") sec. XVII-XVIII, pe o suprafață de cca 112 ha, important târg internațional; în apropiere **Parcul Național Truska Gora**, cu mănăstirile **Hapovo** și **Krusedal**, o zonă de mare interes cinegetic.

Localitățile culturale și turistice: **BAR**, **CLADOVA**, **BELA CRKVA**,  
**NEGOTIN** de pe

fluviul Dunărea, din arealul Porțile de Fier, care se înscriu cu aspecte peisagistice carstice spectaculoase ale Munților Dobrianske și Miroci Planina și vestigii romane sau medievale de mare valoare (Tabula Traiana, drumul roman, ruinele unor castre romane) și Parcul Național Porțile de Fier, care se prelungește în România.

**PRIȘTINA** - capitala Kosovei, centru comercial și minier, cu edificii medievale, mai ales turcești, azi un oraș modern; în apropiere renumitul centru religios **Gracanica**; zonă recunoscută în festivaluri folclorice și cu o frumoasă moschee.

**PODGORICA** - capitala Muntenegrului, o veche așezare, dezvoltată pe fortăreața antică Medun, cu numeroase vestigii antice și medievale. Arealul Muntenegru se impune printr-un relief muntos (2500 m) în forme spectaculoase, unde este amenajat și interesantul **Parc Național Crana Gora**. Spre sud se află o îngustă dar frumoasă câmpie litorală, cu plaje amenajate "Riviera Muntenegrului", în estul căreia se află, la granița cu Albania, pitorescul lac tectonic **Shkoder** (Skadarasko lezero). Orașele porturi-stațiuni sunt **Bar**, cu o frumoasă plajă; **Kotor** - așezat într-un cadru pitoresc al Golfului Kotorška „polul” ploilor din Europa: 5000 l/m<sup>2</sup>/an), stațiune de litoral pentru sporturi nautice, cu vestigii istorice și ansambluri murale, și **Budva**.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, odihnă și cură heliomarină, de tranzit.

#### 14. 6. 3. 2. SLOVENIA

Așezată în nord-vestul Peninsulei Balcanice se suprapune **Alpilor Iulieni și Podișului Karst**, unități naturale cu atracții și peisaje turistice de valoare mondială. Este vorba de Podișul calcaros al Alpilor Dinarici, cu o paletă

variată de forme și fenomene specifice regiunilor carstice (29 % din suprafața țării este ocupată de calcare), cu platoul Karst (de unde și noțiunea de "karst"), ciuruit de doline, lapiezuri (130-150 doline / kmp și 15-20 lapiezuri / mp) și numeroase peșteri (peste 3500), renumite prin lungimea lor, polietajarea galeriilor și gama variată a formelor concreționare: stalactite, stalagmite, coloane, draperii etc. Peștera Postojna - un sistem de cinci galerii cu o lungime de 23 km, a intrat de mult în circuitul turistic, fiind electrificată și amenajată pentru vizitare (poteci, cale ferată cu trenuleț electric, lungă de 3 km), muzeu al peșterilor din Slovenia. Alte peșteri electrificate și amenajate pentru vizitare sunt: **Predjana, Rakek, Planina etc.**

În Alpii Iulieni se află un relief glaciatic fermecător cu circuri și văi glaciare, versanți abrupti și prăpăstioși ca și vârfuri acoperite cu zăpezi permanente și mici ghețari care alcătuiesc decorul vechii cetăți medievale **Emona**. De pe vârful **Triglav** (2863 m) se desfășoară întreaga panoramă a munților cu Castelul din împrejurimi și renumitul "**Parc Național Triglav**" înființat în 1924 pe o suprafață de 20 kmp, cu cele 7 lacuri glaciare (**Bled** -1,5 kmp), cu floră și faună alpină ocrotită, cabane turistice.

Slovenia cuprinde o suprafață de 20.200 kmp, cel mai mic stat balcanic, cu cea mai mică populație de 1,94 mil. locuitori; **limba oficială:** slovenă; are un climat temperat continental cu influențe oceanice, cu precipitații bogate, cu o vegetație predominantă de pădure, caracteristică Europei Centrale și Mediteraneene.

Ca centre turistice se remarcă: **Ljubljana** (350.000 locuitori), orașul roman Emona, centrul provinciei Illfre, capitala administrativă și culturală a Sloveniei, este recunoscută prin vestigiile sale romane și numeroase edificii medievale baroce, renascentiste sau otomane, prin festivalurile și concursurile internaționale găzduite de acest oraș. **Bled** - oraș pe malul lacului omonim, cu cele două castele medievale, hoteluri, vile, campinguri, dotări de agrement nautic, stranduri și locuri de pescuit, constituie o atracție turistică europeană. **Maribor** - oraș pitoresc cu multe vestigii istorice.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, odihnă, de tranzit, speoturism, științific.

### 14.6. 3. 3. CROATIA

Are forma literei "V" cu vârful în nord-vest, iar cele două brațe delimitează Bosnia și Herțegovina, avînd o largă ieșire la Marea Adriatică. Cadrul natural pitoresc și variat este dat de **Munții Alpii Dinarici**, care se înscriu cu cele mai pitorești peisaje, între care cele carstice (peșteri, depresiuni, lapiezuri, doline, râuri subterane) sunt cele mai spectaculoase, de la renumitul podiș carstic din **Peninsula Istria** la podișurile și depresiunile carstice (polje) Likka, Duvno, Popovo, care se înșiră în lungul litoralului dalmatin. Către Marea Adriatică, munții coboară în trepte, formînd **litoralul adriatic**, de o fermecătoare frumusețe cu faleze înalte, golfuri și promotorii stîncose întinse, plaje și o puzderie de insule (725) ce brăzdează țărmlul. Spre est, o zonă de podiș și de depresiune tectonică (Slavonia) axată pe văile Dravei și Savei (aflorente fluviului Dunărea) completează peisajul croat.

Climatul temperat-continentat și mediteranean în regiunea de coastă determină o vegetație de pădure (în principal foioase), caracteristică Europei Centrale și Mediteraniene. În contextul protejării și conservării naturii s-au amenajat numeroase parcuri, cel mai recunoscut fiind **Parcul Național Plitvice** - cu peisaje deosebite, un complex de cascade și lacuri carstice situate la 520-630 m altitudine.

Istoria milenară a Croației, locuită în antichitate de triburi illyre și celtice, cucerite de greci, romani, ostrogoți, longobarzi și avari au lăsat numeroase monumente de artă și vestigii care completează frumusețea peisajului natural, dominat și de vestitele podgorii dalmațiene cu vinuri nobile parfumate și aromate.

În acest cadru Croația ocupă o suprafață de 56.600 kmp în care trăiesc 4,5 mil. locuitori (80 % sunt creștini catolici), avînd capitala la **Zagreb** (1,2 mil. locuitori); **limba oficială:** croată, cu un P.I.B. (3108 \$ / loc.) ridicat

pentru Peninsula Balcanică, dar puternic afectat de războiul civil din anii trecuți. Economia este axată pe cultura plantelor (plantații viticole, măslin, citrice) și turism, care joacă un rol important în economia țării.

Cel mai important areal turistic îl reprezintă **RIVIERA DALMAȚIANA**, care cuprinde coasta Istriei și Dalmației, o fișie îngustă cu numeroase golfuri și promontorii, insule și peninsule muntoase, faleze și plaje înșorite, înșirate de-a lungul țărmului și cu o frumusețe naturală deosebită, cu o climă caldă mediteraneană și monumente de artă, ce atrag milioane de turiști.

Numeroase fenomene hidrogeologice, legate de izvoarele calde submarine, de turbioanele marine ("mori" de mare), vegetația mediteraneană frumos colorată în toate anotimpurile, și localitățile, multe cu caracter de cetate și cu monumente de artă interesante, renumitele stațiuni turistice sau pitoreștile sate de pescari, marea albastră cu temperaturi de peste 25°C, se alătură celorlalte atracții turistice, care fac din această rivieră, una dintre cele mai atractive locuri de vacanță din Europa.

De-a lungul țărmului de peste 700 km, adăpostit de Alpii Dinarici și străbătut de o modernă autostradă, se înșiruie orașele - stațiuni (cu sporturi nautice, plaje amenajate, hoteluri și vile dar și monumente de artă): **Pola, Rabac, Rijeca, Nin, Zadar, Biograd, Split, Omis, Brela, Podgora, Dubrovnic**, iar la sud **Hercegnovi, Igalo, Kotor, Persen, Risau**.

Printre sutele de insule (725) de-a lungul coastei, numai 66 sunt locuite, cele mai importante pentru turism sunt: **Krk, Rab, Paq, Cres, Brac, Korcula** (unde s-a născut celebrul navigator Marco Polo), **Mljet** (care a devenit un superb parc natural), iar Arhipelagul **Kornati**, constituit din 110 insule, mai mari sau mai mici, deșertice și aride, constituie o atracție unică în Europa. Principalele orașe-stațiuni sunt: **Split** - centru comercial și cultural, dezvoltat pe anticul oraș greco-illyric, și apoi celebra așezare romană, cu faimosul palat al lui Dioclețian (sec. W), numeroase vestigii romane și medievale, muzee, galerii și teatre, vile, piscine etc. **Dubrovnic** - istoricul

oraș Raguse întemeiat în sec. VII, situat la poalele unui pitoresc munte (Srdj) pe o mică peninsulă, într-un decor fermecător, cu un trecut istoric glorios, lăsînd în urmă numeroase edificii de valoare inestimabilă: cetatea antică și medievală, ansambluri de artă, biserici, străzi medievale, piețe și parcuri, palate, muzee, biblioteci, multe hoteluri și vile de lux, cazinouri. Zagreb - capitala țării (Gradec, sec. VII) așezată pe Sava, centru cultural și turistic important, cu numeroase edificii medievale (Gornji Grad și Kaptel), muzee, galerii de artă. **Rijeka** - centru comercial, cultural și turistic, port, muzee, galerii de artă, teatre, edificii romane și medievale.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, odihnă și cură heliomarină, speoturism, științific.

#### **14.6. 3. 4. BOSNIA - HERȚEGOVINA**

Ocupă partea vestică a Peninsulei Balcanice, cu un relief predominant muntos dat de **Munții Metaliferi ai Bosniei** și **Alpii Dinarici**, cu multe vîrfuri de peste 2000 m, cu bogate fenomene carstice de mare frumusețe, cu văi adînci și defilee, unde s-a amenajat și un mare **Parc Național - Trebevic**.

Locuită din antichitate de illyri și celți, ocupată de romani, bizantini, iar la începutul sec.VII, de slavi, devenind mai tîrziu un ținut viu disputat între sîrbi, croați, muntenegreni, bizantini, unguri și musulmani. Se manifestă o mare diversitate de limbă, aspecte folclorice, tradiționale (sîrbe, croate, musulmane) cu numeroase monumente istorice și de artă asiatico-europeană. Din preistorie se mai păstrează numeroase necropole și pietre funerare de mare valoare istorică, cele mai importante fiind la **Radumlja (Stalac)**. Vestigiile otomane se întîlnesc pretutindeni, de la bazarurile din **Sarajevo, Mostar**, la moscheele remarcabile de la **Mostar, Sarajevo, Foca, Banja Luka** (sec. XV - XVI) și la palatele de la **Mostar, Trebnije**.

Turismul joacă un rol important în economie, turiștii fiind atrași în special de stațiunile balneoclimaterice și peisajul montan cît și de vestigiile istorice și manifestările folclorice.



Are o suprafață de 51.100 kmp, o populație de 4,5 mil. locuitori, capitala **Sarajevo, Bobovac**, limba oficială: sârbo-croată, majoritatea 39 % sunt islamici și 33 % sârbi, restul alte naționalități, religia: musulmană, ortodoxă.

**Sarajevo** (530.000 locuitori), capitala Bosniei și Herțegovinei, cunoscut prin vechea piață turcească, ce-i dă un parfum oriental și numeroase moschei, băi turcești, baruri de noapte cu specific turcesc, dar și înnoiri contemporane (o parte distrase în războiul civil). Așezat într-un cadru pitoresc, cu renumitul **Parc Național Trebevic**, a fost gazda Jocurilor Olimpice de iarnă din 1984. Alte centre de interes turistic: **Mostar, Banja Luka, Tuzla, Foca**.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, tranzit.

#### 14.6. 3. 5. MACEDONIA

Ocupă partea centrală a Peninsulei Balcanice, cu peisaje montane și de podiș (Alpii și Prealpii Dinarici) cu alternanțe de văi pitorești (**Vardar**), platouri și culmi montane, peisaje carstice spectaculoase (**peșteri, cheile Vardar**) și lacuri tectonice de mare frumusețe: **Ohrida, Prespa**. Parcurile Naționale **Bitola** și **Mavropo** adăpostesc peisaje deosebite, cu păduri și tufișuri mediteraneene.

Localitățile rurale dețin comori etnofolclorice de mare valoare și diversitate, fiind atracții de mare interes turistic, la care se adaugă și renumitele podgorii cu vinuri parfumate și aromate. Are o suprafață de 25.700 kmp, populația 2,2 mil. locuitori, capitala: **Skopje**; limba oficială: macedona; majoritatea ortodocși. Are o seismicitate ridicată.

**Skopje** (530.000 locuitori), situat pe râul Vardar, un oraș roman (Scupia), care, cu toate distrugerile suferite la cutremurul din 1963, păstrează numeroase monumente istorice și culturale, mănăstiri, biserici medievale, moschei, un important centru industrial, comercial și turistic al țării. Alte centre turistice: **Ohrid, Bitola, Tetova**.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit.

#### 14.6. 3. 6. ALBANIA

Așezată în vestul Peninsulei Balcanice, pe pantele Munților Pindului la Marea Adriatică este numită și "Țara Vulturilor" sau "Țara Treptelor pe Verticală", fiind recunoscută prin bitumul natural, conservele de pește, produsele agricole mediteraniene și industria meșteșugărească. O țară muntoasă, cu un relief fragmentat ce coboară în trepte către litoralul dalmațian, unde lasă loc unei frumoase cîmpii litorale, faleze montane și peisaje însorite.

Clima temperat continentală și subtropicală pe litoral, văile râurilor Drino, Vjase, Seman și lacurile tectonice Prespa, Ohrida și Shkoder sau cele de pe litoral (Terebuf) îmbogățesc și sporesc atracția peisagistică a țării.

Locuită în antichitate de triburi illyre și trace, ocupată de romani și apoi de bizantini (9 secole) și otomani (4 secole) păstrează vestigiile de mare valoare, unele orașe fiind declarate orașe-muzeu.

Cuprinde o suprafață de 28.700 kmp, cu o populație de 3,4 mil. locuitori; capitala: **Tirana**; limba oficială: albaneza; majoritatea islamici.

Principalele centre turistice sunt: **Tirana** (250.000 locuitori), capitală (30 kmp), principalul centru economic, politic și cultural al țării cu valori turistice importante: moscheea (sec. XVIII), cu Turnul Orologiului, Piața Skanderberg, palate, muzee, teatru, Biblioteca Națională. **Elbasan** - oraș medieval unde s-a născut marele patriot Skanderberg. Alte centre turistice de rezonanță sunt: **Shkoder, Berat și Korce**.

**Litoralul adriatic** este important prin pitorescul falezelor și plajelor însorite, dar și prin valoarea istorică și artistică a orașelor presărate cu vestigiile ale unor cetăți antice: **Durres** - colonie grecească (sec. V Et î.Hr.), vechiul Epidamus grecesc și roman și apoi bizantin, cel mai important port european al Imperiilor Roman și Bizantin, cu multe vestigiile antice și medievale, renumitul amfiteatru grec (45.000 locuri), pe lângă numeroasele vile și hoteluri moderne de pe plajele pitorești. **Fieri** - oraș tipic de cîmpie, cu case mici rustice, de unde pornesc drumurile spre cetățile romane: **Apollonia** (cea mai vestită, ridicată de corintieni),

**Antigonia, Antipatia, Pojan** etc. **Girocastro** (anticul Argyron) - așezat în Epirul Albanez, este oraș muzeu al celor 1000 de scări, celebru prin așezarea și poziția sa pitorească, dar și prin arhitectonica cu mare rafmament. **Sarande și Buthrotum**, la Marea Ionică, în apropierea Insulei Corfii, cu multe vestigii istorice și plaje însorite, peisaj pitoresc, plantații de rodii și portocali. **Vlore** - important port industrial, comercial și turistic, o așezare pitorească cu multe plantații de măslini și rodii, o plajă frumoasă și numeroase monumente de artă, clădiri medievale.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit, de odihnă și cură heliomarină.

#### **14.6. 3. 7. BULGARIA**

Ocupă partea nord-estică a Peninsulei Balcanice, avînd, în general, un aspect montan și de podiș și o deschidere largă către Marea Neagră. În relief se impun **Masivele Balcani și Rila - Rodopi** despărțite de marea **Depresiune a Traciei**, ce se continuă spre vest cu **Depresiunea Sofiei**. **Podișul Moesiei**, către Dunăre, și un lung **litoral maritim** către est, reprezintă unități bogate în aspecte peisagistice și resurse turistice naturale și antropice. Condițiile de climă variate (montan, temperat-mediteranean), determină diverse asociații vegetale care completează aspectele peisagistice și favorizează diferite forme de turism.

Are o suprafață de 110.900 kmp, cu o populație de 8,9 mil. locuitori; capitala Sofia; limba oficială: bulgara; majoritatea ortodocși; este recunoscută în produsele legumicole, dar și în esența de trandafir (80 % din producția mondială).

Se disting mai multe areale turistice:

**a) LITORALUL MĂRII NEGRE** este extins pe 349 km lungime, între Vama Veche și Rezovo în sud și prezintă trăsături variate. Renumit este cel dintre

Kaliakra și Balcik, unde se desfașoară un golf larg deschis cu o faleză înaltă de 35 m din calcare albe ce strălucesc ca argintul în soare, de unde și denumirea pitorescului țărm "**Coasta de Argint**" (36 km) cu stațiunile **Tuzla** (cu băi de nămol) și **Balcik** (stațiune port). **Țărmul Batovei** (10 km lungime, înalt de 80 m), cu vestita vale **Batova**, cu întinse plantații de liliac, migdal, smochin este urmat de "**Coasta de Aur**", cu renumitele plaje "**Nisipurile de aur**" pînă la **Varna**. Desfașurate pe cca 8 km, sunt acoperite cu nisip fin auriu și formează un brîu de 150 m lățime, la baza falezelor ce depășesc 100 m alt. Aici se află renumitele stațiuni: **Zlatnîi Piaseti și Drujba** cu hoteluri, sate de vacanță și orașul stațiune **Varna**, vechi de peste 3000 de ani, cu plaje și izvoare termale. În continuare sunt plaje înguste cu nisip fin; între **Biala și Emina** se află o interesantă rezervație geologică "**Pădurea Pietrificată**" la 18 km de Varna. De-a lungul golfului Burgas este plaja **Pomorie** și orașele-stațiuni: **Nesebar**, considerat cel mai vechi din Europa (sec. V î.Hr.), cu case în arhitectura medievală bulgară, **Burgas** - oraș antic cu vestigii istorice, muzee, port, plajă; la sud de Burgas pînă la Rezovo sunt faleze înalte cu plaje și stațiuni frumoase ca **Ahtopol, Rezovo** și renumitul sat turistic **Sozopol** - un adevărat muzeu al satului bulgăresc.

**Forme de turism:** de odihnă și cură heliomarină, de recreere, agrement nautic și cultural.

*b) MUNȚII RILA - RODOPI*, cel mai înalt masiv din peninsulă (2925 m în Vf. Musala), oferă peisaje de mare atractivitate și varietate inclusiv lacuri glaciare pitorești, dispuse în amfiteatru, și o serie de stațiuni montane: **Vitoșa, Pamporovo** (60 km de pîrtii, 16 teleferice), **Boroveț** ("Sinaia bulgărească"), cu multe pîrtii de schi. Masivul **Rila - Rodopi** - numit și „muntele Orfeu”, „leagănul legendelor” păstrează nealterate tradițiile și obiceiurile folclorice, închinat cîntărețului Orfeu. În localitatea **Șiroka (Poiana Largă)** există o formație de 100 de cimpoaie, unică în Bulgaria, iar **Mănăstirea Rila** (sec. XIV) reprezintă un obiectiv de mare valoare istorică și culturală, cu

manuscrise prețioase, inclusiv din Țările Române Medievale, loc sfânt, venerat de toți bulgarii, astăzi muzeu național.

**Forme de turism:** turism montan pentru drumeție, sporturi de iarnă, odihnă și recreere, de circulație cu valențe culturale.

c) **SOFIA - PLOVDIV** se suprapune depresiunii Sofia în nord-vest, pe cursul superior al râului Iskar și Tracia în sud-est, în Câmpia Mariței, pe râul omonim și constituie una din axele turistice importante, între Europa Centrală și de Sud, autostrada europeană TEM. Sofia (1,3 mil. locuitori), cel mai „înțelept” oraș al Bulgariei, așezat chiar în centrul Peninsulei Balcanice; (Sofia în limba greacă înseamnă înțelepciune) capitala țării, oraș antic, medieval, centru turistic principal al țării, cu obiective de mare valoare artistică și istorică: catedrală Aleksander Nevschi (1904-1912), Biserica Sf. Sofia (sec. V-VI), impunător monument de istorie și de artă, Biserica Sf. Gheorghe, Tumul Cetății Sofia (sec. V-VI), Biserica „Boiana” (sec. XIII) - biserică-muzeu în patrimoniul UNESCO, muzee (40), moschei (Buyuk), Universitate etc. **Plovdiv** - situat în Câmpia Mariței, oraș antic fondat de regele Filip al Macedoniei, cu numeroase vestigii istorice, arheologice, biserici, muzee, renumit târg internațional. **Sapareva Bania**, cu cele mai fierbinți izvoare din Europa (103°C) și cu un geysir de 6-7 m înălțime.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, sporturi de iarnă.

*d) MUNȚII BALCANI* constituie un sistem de munți care se desfășoară de la vest la est între Valea Timokului și Marea Neagră, cu altitudini maxime de 2373 m (Vf. Botev). Versantul sudic domină Depresiunile Karlovo - Kazanlık, renumite prin culturi de trandafiri. Sunt străbătute de arterele turistice europene E85 și E79, ce traversează și România. Interesează sub aspect turistic, cât și peisagistic defileele văilor, dar și elementele culturale istorice localizate în diferite sectoare: **Pasul Șipka** (1185 m), loc de mare rezonanță istorică, unde se află **Biserica Șipka** (1886) de o valoare istorică deosebită, cu 17 clopote (unul de 11.643 kg), vtn monument comemorativ și **Parcul-Muzeu Șipka**, depresiunile **Karlovo -Kazanlık (Valea Trandafirilor)**, unde se cultivă trandafiri roșii de Damasc și albi de Anatolia încă din sec. VII (circa 2000 de specii); există un institut de cercetări în acest scop, un **Parc Național al Trandafirilor** (70 ha) și „**sărbătoarea trandafirilor**” (mai -iunie). **Gabrovo** - în Prebalcani, faimos centru meșteșugăresc medieval, cu Muzeul Meșteșugarilor "Etăr" și Festivalul Umorului și Satirei. **Tîrnovo** - oraș medieval, care conservă întreaga istorie a Bulgariei (Cetatea Țareveț), fostă capitală, oraș-perlă a arhitecturii medievale bulgare, declarat monument istoric și de cultură al țării. Ca obiective: Biserica Sf. Dumitru (sec. XI), Biserica „40 de mucenici” (sec. XIII), clădiri medievale, satul **Arbanasi** cu case medievale, biserici, vestigii medievale și antice. **Mezdra** - localitate turistică cu vestigii istorice, numeroase peșteri.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, turism montan.

*e) PODIȘUL MOESIC* ocupă aria de la nord de Balcani, pînă la Dunăre unde se află o serie de localități cu rezonanță istorică, legate și de Războiul de Independență din 1877-1878: Plevna, Grivița, Rahova. Ruse - fondat în

anul 69, centru comercial, punct de frontieră cu România.

Forme de turism: de circulație cu valențe culturale și de tranzit.

#### **14.6.3. 8. GRECIA**

Ocupă partea sudică, peninsulară și insulară a Peninsulei Balcanice, scăldată de apele Mărilor Mediterană, Egee și Ionică. Are un relief muntos, intens fragmentat de văi și depresiuni. Se impun: Munții Pindului (2637 m) cu peisaje carstice interesante, trecînd și în Peninsulele Peloponez și Attica, Cîmpia Thesaliei, străjuită de Munții Olimp (2911 m) și Munții Rodopi, care se prelungesc pînă la vestitul Munte Athos (2033 m), în Peninsula Calcidică. Varietatea și pitorescul peisajelor montane și ale golfurilor marine sunt completate de o vegetație specifică, cu tufișuri de maquis, păduri de măslin, chiparos și frasin, specifice unui climat mediteranean (8,8°C iarna și 27-28°C vara). Grecia insulară, predominant muntoasă, cu pitorescul peisajelor marine, carstice sau vulcanice, are trăsături naturale și culturale de mare atracție pentru turiști.

Vechea Eladă, Grecia actuală, aflată la întretăierea numeroaselor drumuri pe mare și uscat și în calea multor valuri migratoare și stăpînitore, constituie leagănul unor strălucite civilizații acumulate de milenii pe aceste meleaguri. Astfel, civilizației preeleneice îi urmează cele cretană, miceseană, dorică, clasică-greacă, elenistică, romană, bizantină și otomană, care au lăsat vestigii de o inestimabilă valoare istorică și de artă, prezente la tot pasul sau în muzee și biblioteci. Grecia reprezintă de altfel o destinație turistică de valoare internațională.

Ocupă o suprafață de 131.900 kmp, cu o populație de 10,4 mil. locuitori, capitala -Atena, limba oficială - greaca, majoritatea ortodocși, recunoscută prin cultura măslinului (locul ni pe glob).

Sub aspect natural, economic și turistic se pot delimita trei areale:

a) *GRECIA CONTINENTALĂ* cuprinde unitatea montană a Pindului,

Rodopilor și Cîmpiilor Thesaliei, Salonicului și Strumei și a litoralului marin, cu peisaje variate. Se impun legendarul Munte Olimp ce domină Cîmpia Thesaliei și Epirului, peisaje montane și de litoral cu stîncării, cele carstice, cu chei și peșteri (Perana - cea mai importantă) de pe țărmul ionic sau defilee și canioane adînci, cu pereți verticali, de pe litoralul egeean. Cuprinde vestitele provincii istorice sau regate: Macedonia, Thesalia, Magnezia, Etolia, Epir, Acarnania. Alături de valorile etnofolclorice prezente în toate localitățile rurale, se află și importante atracții cultural-istorice în unele centre turistice: Salonic (450.000 locuitori), întemeiat în 35 î.Hr. de regele Macedoniei Casandru - capitala provinciei Grecia de Nord, azi al doilea oraș al Greciei, important centru industrial, comercial și turistic, cu numeroase obiective: Turnul Alb, Arcul și Palatul lui Galerius (sec. XIII), ruinele palatului regal, Agora Romană, bisericile bizantine Sf. Apostoli (sec. VI) și Biserica Sf. Dumitru (sec. V-VI), Muzeul de Arheologie. Vergina - oraș sacru al regilor macedoneni cu sarcofagul de marmură al lui Filip al III-lea, vestigii antice. Pella - capitală a regatului Macedoniei, unde s-a născut împăratul Alexandru Macedon, azi un imens muzeu (6 ha). Stagira - locul de naștere al filozofului antic Aristotel. Alexandroupolis - oraș antic, cu vechiul său far. **Dion** - la poalele Olimpului, cu o falnică cetate, vestigii antice, muzeu, de aici se urcă spre vârful sacru al antichității. **Ossa** - ce adăpostea centaurii din antichitate. **Meteora** - un fenomen natural unic în lume - coloane de gresie și conglomerate erodate în forme bizare - cu numeroase mănăstiri (Schimbarea la Față, Varlaam și Sf. Ștefan) cu prezențe culturale românești. Alte centre: **Volos, Larissa și Lamia** - cu o vechime de peste 4000 de ani.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, montan, cură helio-marină, agrement și sporturi nautice. .

**b) GRECIA PENINSULARĂ** se suprapune peninsulelor montane ce închid golfurile marine de mare pitoresc și anume: **Peninsula Calcidică** cu cele



trei ramificatii: **Hagion -Oros, Sithonia și Cassandra, Peninsula Magnezia și Atica - Beoția**, despărțite prin **Canalul Korinthos** (6 km) de **Peninsula Peloponez** (care poate fi asimilată cu o insulă). Cuprinde provinciile de mare rezonanță istorică și culturală: **Beoția, Attica, Locrida, Focida, Argolida, Arcadia, Pelopones, Mesenia, Elis, Calcidica**.

În **Peninsula Calcidică** se impune **Muntele Athos** care se ridică în formă de piramidă la 2033 m, pe un promontoriu de 8-12 km lățime și care pătrunde circa 60 km în mare. Recunoscut prin bogăția și varietatea operelor de artă, ca fiind cel mai mare centru artistic al lumii bizantine, mai ales în timpul dinastiei Paleologilor. Athosul, simbol al creștinismului răsăritean, este renumit prin cele peste 20 de mănăstiri și schituri (din cele 40 câte au existat pe vremurile de glorie), agățate pe stîncile muntelui, asemenea unor orașe medievale, datînd din sec. IX-X; acestea au propriul lor port în micile golfuri din peninsulă. Prezența românească se regăsește aici în ctitorii de biserici și mănăstiri, basoreliefuri, picturi, fresce, donații de manuscrise, cărți religioase, icoane, veșminte. Amintim: **Zografu** (ctitor Ștefan cel Mare), **Dochiaru** (Al. Lăpușeanu), **Dinonisiu** (Petru Rareș), **Cutlumuș, Marea Lavra (963), Iveron, Sf. Pavel** etc. în bibliotecile din Athos se găsesc peste 1200 manuscrise pe pergament, mătase și hîrtie, peste 800 de miniaturi, documente și sigilii.

**Peninsula Attica** - unul dintre cele mai stîlcoase și aride pămînturi ale Greciei, deține, alături de aspectele peisagistice de mare atracție, atît calcaroase (chei, defilee, pereți verticali la Thermopylai - în Munții Parnas), cît și marine, cu plaje însorite și pitorești și un potențial cultural - istoric de o inestimabilă valoare.

**Atena (Athinai)** (3 mil. locuitori cu aglomerația urbană) - metropola Greciei și oraș-muzeu, prin monumentele istorice și arhitecturale ca și muzeele sale, constituie unul dintre cele mai importante orașe culturale din lume. În sec. V î.Hr. era sanctuarul frumuseții clasice, simbolul civilizației, al gîndirii politice și filozofice cele mai avansate.

Intre vestigiile culturale, unele de valoare universală, se remarcă: ansamblul de edificii de pe **Akropolis**, cel mai splendid complex arhitectural al antichității grecești, închinat zeiței Athena, care a dăinuit și domină Piața Omnia de 25 de secole, la cei 156 m unde este situat. Este alcătuit din: **Parthenonul** - marele templu, **Erechtheionul** - templul religios cu 9 sanctuare, **Templul Athenei Nike**, **Propileele** (avanporțile) din marmură albă, **Pinacoteca și Marea Scară**. In apropierea Acropolisului se află ruinele Marii Biblioteci a lui Hadrian, lângă o impunătoare moschee - azi muzeu și renumitul Turn al vânătorilor. La baza stîncii Acropolis se află **vestigiile teatrelor** lui **Herodos, Aticus și Dionysos**, ca și Templul lui Pericle. în centrul orașului se pot admira ruinele templului lui Zeus Olimpianul (15 coloane din 105), Arcul de Triumf al lui Hadrian, Muzeul Național de Arheologie, Stadionul Olimpic din marmură (70.000 locuri) unde s-au desfășurat primele Jocuri Olimpice în 1896; Cap Sounion (în extremitatea sudică) - pe Coasta Mării Egee, unde se poate admira Templul lui Poseidon.

Atena modernă unită cu portul **Pireu** este o metropolă europeană, important centru industrial, comercial și naval cu bulevarde largi bordate de palmieri, leandri și chiparoși înalți. Ca în toată Grecia, predomină cele trei culori: albul caselor, roșul acoperișurilor și verdele intens al vegetației, aici adăugîndu-se azuriul mării. în apropiere renumita stațiune balneară Rafina, cu întinse plantații de lavandă, brevet pentru băuturile "Mastika", "Ouzo" și "Retsina" (vin cu rășină de pin); **Marathon** - localitate istorică cu mausoleul celor 192 de atenieni morți în lupta cu perșii (490 î.Hr.). **Delfi** - orașul sacru (243 km de Atena), renumit prin Oracolul de la Delfi, situat la circa 500 m deasupra mării, cu Templul lui Apollo și camera subterană secretă, unde Pithya dădea oracole.

**Peninsula Peloponez** - leagănul civilizației micidee faurită de ahei după 1650 î.Hr., una din cele mai importante din Grecia antică, deține importante valori cultural-istorice în străvechile centre antice: **Micene, Agros, Pylos, Sparta, Epidaur**.

**Micene** - fosta capitală a aheilor cu numeroase vestigii: ruinele palatului

regelui Agamemnon (zidul gros de 6 m și lung de 1 km), celebra Poartă a Leilor (rămasă în picioare), construcții ce impresionează prin dimensiunile uriașe ale blocurilor fasonate, mormintele -cutii săpate în stâncă, mormântul lui Agamemnon de forma unei colibe. **Tirint** - o străveche cetate ridicată de ahei cu vechi vestigii și un muzeu "**Corinthos**" unde Apostolul Pavel a convertit primii creștini, vestigii antice, muzeu. **Epidaur** - cu Teatrul Antic - cu cea mai bună acustică din lume și alte vestigii antice, muzeu; aici s-a născut filozoful Esculap. **Nauphion** (Nauplia) - oraș pitoresc pe'malul Golfului Argolidei, dominat de vestigii grecești și venețiene (Insula Burzi), plajă și hoteluri („Grande Bretagne", mobilat în stil victorian constituie o mare atracție turistică). **Olimpia** - oraș-sacru la poalele Munților Cromian cu o vegetație de pin, măslin și chiparos, închinat lui Zeus și zeiței Hera, cu temple, sanctuare de mare valoare artistică, muzeu; stă la originea Jocurilor Olimpice ocazionate de sărbătorile date în onoarea lui Zeus încă din anul 776 î.Hr. care se repetau la fiecare cinci ani. Alte centre de importanță turistică: **Sparta - cu celebra cetate dorică; Pylos, Patras (Patrai), Nemeea** etc.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit., odihnă și recreere și cură heliomarină.

c) **GRECIA INSULARA** are o largă desfășurare în mările vecine continentului (3500 de insule) și se impune prin pitorescul peisajului stâncos, calcaros sau vulcanic, ca și prin istoria civilizației și culturii grecești prezentă în fiecare insulă prin vestigii importante.

**Insula Creta (Kriti)**, "Țara legendarului Minos" (fiul lui Zeus), "Patria lui Zeus" aflată în sudul Mării Mediterane, a reprezentat placa turnantă a culturii și civilizațiilor ce veneau din Asia Mică și Africa, iar după legendă, aici ar fi trăit Minotaurul (omul cu cap de taur). Vestigiile civilizației cretane (minoice) se găsesc în peste 93 de orașe. **Cnossos** -capitala vechiului regat cretan celebru prin palatul său cu faimonul Labirint, **Iraklion, Melia**. În cadrul Insulelor **Sporadele Sudice** (12 insule) de mare frumusețe peisagistică, cu

plaje însorite, dar și cu valori culturale și istorice inestimabile se individualizează: **Rhodos** - o adevărată grădină cu flori și palmieri, cu edificii grandioase, temple, monumente, biserici, moschei, muzee (din sec. IV î.Hr.), peste 3000 de statui ornau capitala insulei. Este recunoscută prin celebrul monument "Colosul din Rhodos", 32 m (una din cele 7 minuni ale lumii antice) și marmura de Rhodos. **Patmos** - unde a fost exilat evanghelistul Ioan (în anul 95 e.n.), cu o mănăstire ce-i poartă numele. Samos - cu peisaje și plaje pitorești. Toate au avut legături cu Țările Române prin negustori, cărturari și domnitori români de la Petru Cercel (1583-1585) până la Mihai Șuțu (1820).

**Insulele Sporadele de Nord** dispun de minunante plaje, peisaje atrăgătoare, cu păduri de măslin, vestite podgorii, ape minerale. Amintim insulele: **Skyros, Skiathos etc.**

**Insulele Ciclade**, încărcate de istorie, civilizație clasico-greacă, cu tradiții, peisaje pitorești, calcaroase sau vulcanice, constituie atracții turistice recunoscute în Europa. **Paros** și **Idra** sunt insule de mare frumusețe, loc de întâlnire a artiștilor din diferite țări, cu numeroase vestigii, mănăstiri, sanctuare precum al **Afroditei**, antice cariere de marmură (Paros) și strânse legături cu Țările Române. **Thira** - insulă vulcanică cu peisaje și plaje pitorești și vestigii arheologice, vulcanul activ Santorin, **Tinos, Miconos** (cea mai pitorească), **Delos, Maxos**, insule cu peisaje impresionante, obiective istorice, muzee și vestigii ale templelor Afroditei, Artemisei și lui Apollo.

**Insulele Ionice** constituie o destinație turistică interesantă. **Corfu** - "Insula Verde" cu plajă, agrement nautic, vestigii istorice, Fortăreața Esplanada, loc al paradei și procesiunilor religioase, unde în 1811 localnicii i-au oferit lui Napoleon Bonaparte un spectacol de curse de cai, **Cefalonia** - "Insula Brazilor", cu 16 morminte postmiceene, sarcofage, muzeu cu o bogată colecție.

Alte insule: **Eubeea** cu plaje frumoase, **Salamina** - cu Templul Afroditei, Kios - patria lui Homer și cu renumitul vin cu rășină de brad. **Lesvos** - cu

pădurea preistorică pietrificată de peste 5000 de ani, **Leucas** și **Zanteo** - cu peisaje pitorești, plaje, vestigii istorice.

**Forme de turisra:** de circulație cu valențe culturale, cunoaștere științifică, cură heliomarină.

## 14.7 EUROPA CENTRALĂ

Se suprapune pe trei mari trepte de relief, variate sub aspect bioclimatic, peisagistic și turistic: Cîmpia Germană la nord, podișurile și Munții vechi Hercinici în partea centrală și Lanțul montan Alpin în sudul regiunii.

**Cîmpia Germană** are o altitudine între 0 și 200 m, un relief ușor vălurit, fluvio-glaciar, cu valuri morenice succesive, ce încadrează depresiuni mlăștinoase sau drenate de râuri. Clima este oceanică spre nord (1-18°C) și temperat-continentală în sud și est. Bogata rețea hidrografică (Odra, Elba, Ems, Weser, Rhein) și de lacuri este completată cu o densă rețea de canale, importante pentru navigație și turism (Oder-Elba-Weser -Ems - Rhein).

Unitatea de **podîșuri și munți vechi** ocupă cea mai mare parte a zonei turistice și este reprezentată prin blocuri montane stîlcoase sau împădurite înalte de 1000-1500 m, podișuri fragmentate de 600-900 m altitudine, ce despart depresiuni colinare de 200-500 m altitudine și intens umanizate. Rețeaua de ape, bogată, formată din lacurile glaciare din Prealpii Bavariei și afluenții Rheinului, Dunării, Weserului și Elbei și unele canale de legătură (Dunăre - Main -Rhein) de o mare importanță în navigația dintre țările Bazinelor Mării Negre și Mării Nordice și cele din Europa Centrală reprezintă un important potențial turistic.

Alpii - cel mai impunător lanț muntos din Europa, se desfășoară arcuit și ca niste șiruri continue de munți de la vest la est, între Marea Ligurică și Cîmpia Panonică, pe o lungime de cca. 1250 km și o lățime de 125-205 km, ocupând o suprafață de cca 166.000 kmp. Alpii se impun prin variate și spectaculoase

peisaje alpine și glaciare, cu ghețari actuali (Mont Blanc cu Mer de Glace - 12 km), domenii schiabile, văi pitorești, renumite peisaje carstice cu abrupturi, peșteri și chei, numeroase și fermecătoare lacuri glaciare în partea exterioară a lanțului alpin, în Prealpi. Cu toate că se caracterizează printr-o masivitate pronunțată, ei sunt fragmentați de văi longitudinale (Rhein, Inn, Enns, Rhone, Aare) și văi parțial transversale, adevărate culoare de legătură între țările Europei Central-Vestice și Europei Sudice, dar și nuclee de intensă umanizare. Traversarea Alpilor se face și prin multe pasuri și tunele, prin care trec principalele artere rutiere și de cale ferată (Mont Blanc - 11,6 km, Pasul St. Bernhard -2186m).

Clima este alpină cu temperaturi medii sub  $-3-6^{\circ}\text{C}$  în ianuarie și  $6 - 11^{\circ}\text{C}$  în iulie, cu precipitații abundente 1500 - 3000 mm / an, remarcându-se o etajare verticală bine exprimată în elemente meteorologice, floristice și faunistice, de la pădurile de stejar, fag și rășinoase pînă la tundră cu animalele specifice fiecărui etaj, remarcându-se îndeosebi marmota.

Alpii oferă locuri și trasee turistice de mare frumusețe, ca și întinse domenii schiabile, iar pe văi și puținele depresinni, localități cu importante valori cultural-istorice.

Europa Centrală este leagănul unor civilizații ce dăinuie de secole și care se păstrează pînă azi în monumente istorice și de artă de mare valoare artistică, tradiții culturale și spirituale particularizate țărilor aflate aici.

#### **14.7.1. ELVEȚIA**

Țară alpină, denumită și "Țara lui Wilhem Tell" sau "Țara celor 22 de cantoane", Elveția este alcătuită din trei unități naturale, desfașurate pe o direcție SV - NE. **Munții Alpi** (58,5 % din suprafață) cu cele mai mari altitudini, de peste 4000 m, imenși ghețari, forme glaciare, văi pitorești, păduri, **Podișul Elvețian** (Mittelland), cu o altitudine medie de 580 m, lacuri, păduri, pășuni (31,5 %) și **Munții Jura** (10 %) la nord cu forme calcaroase și văi transversale. Numeroasele culoare de vale longitudinale și transversale

și pasurile înalte, ce favorizează transportul și turismul, faimoasele cascade de pe Rhein și Rhone sau pe afluenții lor, alături de formele glaciare, culmile și crestele alpine, formele carstice și de podiș, constituie elementele de bază ale reliefului.

Clima este temperat-continentală cu nuanță alpină pe culmile de peste 2000 m, precipitații abundente (700-2000 mm) cu inversiuni termice pe culoarele de vale; lacurile și fohnul încălzesc clima în aria podișului, iar pe văile adăpostite ale Rheinului și Rhonului se cultivă viță de vie. Rețeaua hidrografică densă și cu debite bogate este formată din afluenții Rheinului, Rhonului și Dunării dintr-o mulțime de lacuri naturale 1484 (dintre care 1358 în Alpi, 112 în podiș și 14 în Munții Jura) și 79 antropice, multe de un mare interes turistic și numeroase canale care leagă râurile sau lacurile.

Covorul vegetal, format din pădurile etajate pe verticală (gorun, fag, conifere), care urcă pînă la 2000 -2500 m, pășunile alpine sau montane, stîncăriile, zăpezile permanente și ghețarii sporesc atractivitatea peisajelor iar faunistic se impun specii ca marmota alpină, capra neagră, cerbul, ursul, mistrețul, cocoșul de munte, acvila, păstrăvul.

Țară cu un glorios trecut istoric, locuită de triburile celto-helvetice, supuse în 58 î.Hr. de împăratul roman Caesar, colonizată în sec.V de burgunzi în SV și alamani în NE, formează în 1291 o primă confederație de trei cantoane, la care se adaugă în 1353 și celelalte, fiind recunoscută ca independentă în 1648. Confederația Helvetică (22 cantoane) este declarată neutră din 1815, iar Constituția din 1848 proclamă Elveția ca stat federal. Ca țară neutră, devine sediul a numeroase organizații internaționale (Liga Națiunilor, Crucea Roșie, Organizația Mondială a Sănătății).

Țară industrială evoluată, cu cel mai mare P.I.B. pe locuitor (43.800 \$ / loc.) din lume, este recunoscută și prin activitatea bancară, producția de ceasuri și turism.

Denumită oficial SCHWEIZ, SUISSE, Elveția are o suprafață de 41.288 kmp, o populație de 7,1 mil. locuitori (densitatea 173 'loc. / kmp),

concentrată îndeosebi în podiș (70%) și cuprinsă mai ales în orașe (75 %) dintre care câteva depășesc 100.000 locuitori: **Ziirich** (700.000), **Basel** (370.000), **Geneva** (330.000), **Berna** (300.000), **Lausanne**, **Winterthur**, **Lucerna**. Limbi oficiale: germana (64,9 %), franceza (18,1 %), italiana (9 %), retroromana (0,8 %) și altele; culte: catolicism (48 %) și protestantism (44 %). Administrativ este împărțită în 25 de cantoane (trei cantoane fiind împărțite în două semicantoane).

Pe teritoriul Elveției trec importante magistrale de cale ferată și șosele, atât dinspre Marea Mediterană spre Europa Centrală, cât și dinspre Europa de Vest către Europa de Sud-Est, fiind, astfel, situată la o remarcabilă convergență de axe de comunicație, care au un rol însemnat în activitatea economică și îndeosebi turistică. între acestea, amintim: Germania - Biel - Berna - Thun - Tunelul Lotscherg (14,5 km) - Brig - Tunelul Simplon (20 km, 2005 m altitudine) - Lacul Maggiore - Milano; Germania (pe Rhein) - Basel - Lucerna - Schwyz - Tunelul St. Gottard (15 km, 2.112 m) - Bellinzone - Lugano - Milano; Franța (sau Germania) - Geneva - Lausanne - Martigny Ville - Pasul și Tunelul Marele St. Bernard (2474 m altitudine) - Aosta - Torino; Germania - Basel - Zurich - Wesen - Chur - Pasul și Tunelul Albula (5,8 km) - Davos - St. Moritz - Pasul Bernina (2.530 m) - Brusta - Lecco - Milano; Franța - Geneva - Lausanne - Berna - Brugg - Ziirich - St. Gallen - Austria (sau Schaffhausen - Germania); Franța - Geneva - Neuchatel - Ziirich; Franța - Geneva - Lausanne - Martigny Ville - Brig - Pasul Furka (2436 m) - Andermatt - Oberalpass - Disentis - Keichanau - Chur - Veduz - Austria etc. Alte pasuri înalte ca Splligen (2.117 m), Maloja (1.817 m) permit trecerea spre Italia, Furka (2436 m) spre Franța, iar unele tunele ca Munster - Granchen (8,5 km), Richen (8,5 km), Hauenstein (8,1 km) și Jungfrau (7,9 km) înlesnesc circulația în interiorul țării. Aeroporturi principale: Basel, Berna, Geneva, Zurich. Porturi fluviale: Basel pe Rhein.

Țară cu vocație turistică internațională, Elveția se impune în turismul



mondial prin aspectele peisagistice de mare frumusețe, renumitele stațiuni cu dotări turistice dintre cele mai complexe, varietatea și calitatea ofertei turistice, valoarea culturală a orașelor - stațiuni, satele și localitățile turistice dispersate în toată țara, stabilitatea și prosperitatea economică legată de politica de neutralitate, imaginea de marcă a produselor turistice și a sectorului de servicii în general.

Se pot delimita trei areale turistice suprapuse unităților naturale care, în general, facilitează activitatea de turism.

*a) EL VEȚIA ALPINĂ* ocupă partea de sud a țării cuprinzând aria alpină și prealpină a acesteia. Alpii Elveției fac parte din Alpii Occidentali și se desfașoară sub formă a trei arcuri, orientate de la SV la NE în partea sudică: Alpii Penini (Valezi) și Lepontini la mijloc, Alpii Beraezi, Masivul celor 4 cantoane și Alpii Glarici, iar la nord Prealpii Elvețieni.

Alpii Elvețieni etalează: peisaje alpine deosebit de pitorești, ghețari alpini - cei mai extinși, relief glaciatic spectaculos (văi, circuri, piscuri în piramidă - Matterhorn, Jungfrau, forme carstice, cascade și chei, lacuri glaciare sau artificiale la altitudini mari, domenii schiabile larg dezvoltate, gospodării cu agricultură montană bine organizată și dezvoltată, sate turistice, localități culturale, stațiuni turistice renumite, pasuri și trecători de mare frumusețe și tunele de legătură interioară cu Italia și Franța. Se impun mai multe subareale turistice:

**VALEA RHONULUI**, cuprinsă în cantonul Valais, constituie un vast culoar deosebit de pitoresc, presărat cu numeroase curiozități ale naturii sau culturale aflate în centre și localități turistice și care conduce prin poteci marcate, teleferice sau artere rutiere și feroviare la acele fermecătoare peisaje alpine și stațiuni turistice din Alpii Occidentali Elvețieni. Climatul este de adăpost, avantajos turismului și agriculturii. Se remarcă stațiunile: **Monthey**, **St. Maurice** (cu o bazilică interesantă, muzeu), **Vernayaz** (cu frumoase chei ale râului Trient), **Les Marecottes** (grădină zoologică

alpină), **Martigny** (muzeu gallo-roman), **Saillon** (oraș medieval, cel mai bine conservat), **Sion** (capitala cantonului, castele medievale), St. Leonard (cel mai mare lac subteran navigabil din Europa), **Valeze** (centru de degustare a vinurilor), **Crans-Montana** (renumită stațiune de iarnă, cu numeroase pârtii și teleferice), Raron (mormântul poetului Rainer), **Riederaip** (centru ecologic alpin, acces spre Ghețarul d'Aletsch), **Ernen** (sat turistic tipic valez), **Munster**, stațiune montană (biserică, reputat monument istoric). De la **Brig**, spre izvoare, Valea Rhonului se îngustează, devenind sălbatică cu chei și trecători pînă sub ghețarul Gletsch, cu grote și cascade, de circa 450 m cădere. De la ghețar, peste pasurile Furka (2436 m) și Oberral - Pass se trece în Valea Rheinului peste Alpii Lepontici. Pentru drumeția montană turiștii dispun de circa 8000 km de poteci marcate, care urcă de la 800 la 3000 m altitudine, din care 5000 km sunt controlate de Asociația Valeză de Turism Pedestru.

**ALPII PENINI (Valezi)**, în sudul Rhonului, la granița cu Italia, grandioși, cu înălțimi de peste 4000 m (Masivul Monte Rosa cu Vf. Duforspitze - 4634 m, al doilea după Mont Blanc, 4807 m), ghețari imenși (Monte Rosa, Gorner, Grenz, Zmult), peisaje fermecătoare (piramida Matterhorn), stațiuni turistice: **Zermatt** (1620 m sub Matterhorn) - paradis al schiorilor și alpiniștilor, cu cel mai lung sezon de schi, telefericul Micul Cervin - cel mai înalt din Europa (3384 m). **Saasfee** - metrou alpin (cel mai înalt funicular subteran din lume - 3500 m, o cale ferată la 3131 m ajungînd la cabana Regina Margareta cu o superbă panoramă sub Vf. Guifetti. Aici este cel mai înalt baraj din lume - **Mauvoisin** - 3500 m și cel mai înalt lac antropoc din Europa (**Grande Dixence**, 2364 m) iar o serie de cabane urcă pînă la 3500 m altitudine. Numeroase pasuri au făcut posibilă trecerea acestor munți spre Italia sau Franța: **St. Bernhard** (2472 m) un vechi drum carosabil de 61 km folosit din antichitate; **Simplon** utilizat tot din antichitate, apoi de Napoleon în 1807, iar în 1906 s-a inaugurat tunelul

feroviar; pasurile: **Theodul** (3317 m sub Matterhorn), **Balme** (2162 m), sub **Vîrful Dent du Midi** (3260 m).

**ALPIIB ERNEZI** la nord de Valea Rhonului cu altitudini de peste 4000 m, imense suprafețe de zăpadă permanentă și ghețari, unii dintre cei mai mari (**Aletsch** - 115 kmp, 27 km lungime, **Gletsch** - 20,8 kmp, **Grindelwald** 29, 5 kmp), peisaje dintre cele mai spectaculoase, lacuri glaciare pitorești, stațiuni turistice de rezonanță europeană: **Interlaken** - sat turistic și renumită stațiune montană, cu castele medievale, de aici se urcă la 4000 m altitudine; **Grindelwald** (1034 m), vestită stațiune, punct de plecare spre puncte cu importante pîrtii de schi ca **Matterhorn** (3701 m), **Schrukhorn** (4978 m), **Eiger** (3970 m); **Jungfrauoch**, încă din 1912, o cale ferată cu cremalieră urcă din stațiune și apoi străbate tunelul Jungfrauoch pînă la cea mai înaltă stație C.F. din lume (3454 m) și importantă stațiune alpină omonimă. Aici, sub stațiune, se află Palatul de Gheață. **Oberwald** - de unde se fac ascensiuni spre St. **Gothard** - un adevărat castel de apă de unde izvorăsc Rhonul, Rheinul, Aar, Maggia. O serie de trecători folosite încă din antichitate, tuneluri, teleferice, șosele, căi ferate ușurează traversarea acestui masiv, de unde se pot admira numeroase văi suspendate cu cascade, chei și defilee.

**PREALPII ELVEȚIENI** (2100-2300 m) între Aar și Rhone o prezintă peisaje dintre cele mai spectaculoase cu cascade pe văile Aar, Sarine și Sinime. Este zona Lacurilor glaciare Thun și Brienz (2360 m) cu stațiunile **Thun**, **Brienz** și **Interlaken** la care se adaugă frumoasele cascade de pe Aar, ferme zootehnice cu vaci Simenthal, cu renumitele brînzeturi elvețiene și a ținuturilor pitorești cu centrele turistice: **Gsttad** și **Chateau - D'Oex**.

**ALPII ȘI PREALPII CELOR 4 CANTOANE** - la est de râul Aar, care se continuă cu Alpii Glarici, puternic fragmentați, în masive nu prea înalte (3600 m) dar cu priveliști încântătoare, cu ghețari, văi pitorești, cascade,

defilee și mici bazinete unde se află frumoase orașe: **Andermatt, Aldorf, Glarus și Weesen**, locuri de pornire în ascensiuni pe munții din apropiere. În Prealpi, pe Reuss, se întâlnesc **Lacurile celor Patru Cantoane**, străjuite de masive montane de peste 2000 m, o regiune pitorească, pe malurile cărora se află renumita stațiune **Lucerna (Luzern)** - veche cetate și oraș medieval și al legendarului Wilhem Tell, cu renumite monumente, muzee (inclusiv muzeul Wagner), biserica iezuiților etc. Aici se găsesc și stațiunile **Schwy și Slaas**, lacul **Wallen** legat prin canal cu **lacul Ziirich**.

**VALEA RHEINULUI își** adună apele din ghețarii alpini, desparte Alpii Glarici de cei Lepontini, o vale îngustă dar pitorească cu numeroase cascade, cu renumita trecătoare Via Mala - punctul de acces în munții din jur. Localitățile **Disentis și Reichenau** constituie puncte de acces în Alpi și trecătoarea amintită.

**ALPII LEPONTINI**, la sud de Rhein, puțin înalți (3.400 m), dar pitorești, cu ghețari, văi adânci, cascade, chei și abrupturi, pasuri ce trec înspre Italia la lacurile glaciare de o mare frumusețe Maggiore, Lugano și Como pe malurile cărora se află renumite stațiuni (cu o populație italiană) de mare interes turistic: **Bellinzona, San Michele, Corbara, Lugano, Locarno, Brissago, Melida, Chiosso și Bignasco**, care se remarcă prin o vegetație luxuriantă, numeroase biserici, castele și edificii de mare valoare arhitecturală. Insula Brissago, în mijlocul Lacului Maggiore, cu o splendidă grădină botanică subtropicală. **La Melida**, unde, pe o machetă, poate fi văzută Elveția în miniatură la scara 1/25. **Chiasso** -localitate de frontieră cu un important flux turistic.

**ALPII RETICI** ocupă ramura estică a Alpilor Elveției, cu altitudini de circa 3000 m, cu peisaje pitorești, ghețari, văi cu cascade, chei, domenii schiabile. Se impune **Valea Engadina** (Innul dunărean), unde se păstrează străvechea limbă retoromană, cu peisaje pitorești, însorire intensă, lacuri

glaciare, **Parcul Național Elvețian** (la granița cu Italia), cu valoare turistică, floristică, faunistică și peisagistică (satul turistic **Guarda**). Stațiuni turistice: Davos (1560 m), cu cea mai mare pistă pentru sporturile pe gheață din lume, **St. Moritz** (1845 m), peisaj spectaculos, hoteluri de lux, domeniu schiabil ultraamenajat, **Arosa** „paradisul schiorilor și alpiniștilor”, **Silvoplanea** (3000 m) „Terasa Soarelui”, cu amenajări de mare rafinament, recunoscută prin oferirea unui pahar cu lapte (cald, rece) turistului la sosire.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit, drumeție montană, sporturi de iarnă.

**b) ELVEȚIA DE PODIȘ.** "Țara de Mijloc" se suprapune Podișului elvețian Mittelland la poalele Alpilor și Prealpiilor, cu un relief deluros (700 - 1000 m), peisaje pitorești, un climat de adăpost, lacuri glaciare de mare frumusețe și cu orașe vechi - burguri medievale - renumite centre economice dar și turistice. Se grupează câteva subareale:

**GENEVE - LAUSANNE** - în SV țării și circumscris **Lacului Lemman**

**(Geneva), cel**

mai mare din Elveția (581 kmp, 330 m adâncime, 72 km lungime și 13,8 km lățime). Pe faleza sa se află câteva orașe- stațiuni de renume mondial. **Geneva** - la ieșirea Rhonului din lac, oraș celtic, romanizat, azi un important centru balnear, turistic, economic și politic internațional care concentrează sediile unor organizații internaționale ca: ONU, Biroul Internațional al Muncii, Crucea Roșie Internațională etc. Un oraș frumos cu multe parcuri, catedrale - Sf. Petru (unde a predicat Calvin), biserici, palate (Wilson), fântâni arteziene, muzee (Ceasurilor), statui (J.J. Rousseau), renumit și în industria ceasurilor. **Nyon** - oraș roman, în terase, cu un renumit castel, parcuri și grădini. **Laussane** - pe malul nordic la 60 km de Geneve, renumită stațiune, cu vile și hoteluri în terasă, vegetație luxuriantă, edificii de epocă, catedrală, universitate. **Vevey**, oraș roman, stațiune renumită adaptată pentru tineret; **Versois** - microstațiune cu ruine romanice; **Rolle** (centru de degustare a

vinului); **Montreaux** - stațiune de lux, cu vile și hoteluri luxoase și un faimos Cazino, grădini și parcuri; **Chillot** -sediul a 24 de organizații internaționale, Palatul Națiunilor, străzi cu numele a numeroși oameni de artă de renume mondial, în amintirea trecerii lor pe aici. **Lacul Lemman** dispune de o puternică bază de agrement nautic, iar din stațiuni poraesc teleferice în munți.

**NEUCHATEL - BIEL** - conturat în jurul Lacurilor glaciare **Neuchatel (215 kmp)** și

**Biel**, interesant prin frumusețea lacurilor și peisajelor limitrofe și orașelor - stațiuni omonime, cu vestigii istorice și doțări turistice și culturale importante. **Canalul Aar** leagă **Lacul Biel** de râul Aar.

**BERNA - FRIBOURG** - cu mari valențe turistice legate de pitorescul lacurilor și al localităților (sate turistice și orașe) cu valori culturale. **Berna (Bern)** pe râul Aar, unul dintre cele mai vechi din țară (sec. XII), devenit capitală a Confederației în 1848, cu numeroase monumente de artă, piețe, fantâni arteziene, statui, orologii, catedrală gotică (sec. XVI). Orașul vechi este legat prin 5 poduri de cel nou. Se remarcă Turnul Ceasului (sec. XVI), Muzeul Alpilor, Cazinoul cu o frumoasă panoramă spre Alpi, Universitatea (1528), strada Kramgasse, bogată în fântâni și sculpturi, clădirile a numeroase organizații internaționale, a Bursei federale etc. **Fribourg** - oraș medieval cu vestigii istorice și monumente de artă, important centru turistic.

**ZURICH - BADEN**, circumscris lacului Ziirich, beneficiază de aspecte peisagistice frumoase, numeroase lacuri glaciare și mici localități turistice. **Zurich** - capitala cantonului și a "capitalurilor" prin bursa de aici; **Cetatea Turicum** - devine oraș cu tradiție economică în sec. XIII, iar în 1218 are titlul de "oraș imperial liber", important nod feroviar și aerian european; celebru prin Universitate (1883) și **Conservator** (1876), cu numeroase grădini și muzee, catedrale și biserici dispune de peste 130 de hoteluri, unele vechi de secole. Alte centre: **Baden și Brugg**.

**LACUL CONSTANTZ (Bodensee)** 531 kmp și 252 m adâncime, străbătut de Rhein, situat la granița cu Germania, reprezintă împreună cu aria limitrofa un subareal de mare valoare turistică prin peisaje, Valea Rheinului, agrementul nautic, zestrea culturală și dotările turistice din localitățile aferente. **Constantz** - stațiune turistică renumită, celebră prin hotelurile, vilele și dotările de divertisment și agrement nautic, grădinile și operele de artă și târgul de produse agricole și lactate. **St. Gallen** - oraș-grădină, recunoscut prin broderiile și dantelăriile realizate aici ca și prin târgurile anuale. Alte stațiuni și orașe: **Herisau, Appenzell, Winthertur**, renumite prin cadrul natural de mare frumusețe, cu interesante obiective turistice.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale și de tranzit, pentru agrement nautic, odihnă și recreere.

c) **ELVEȚIA JURASIANĂ** se suprapune Munților Jura (1600 m), calcaroși, cu abrupturi, chei și peșteri, culmi care coboară brusc spre lacurile: Biel, Lemman, Neuchatel. Pe

#### RESURSE TURISTICE PE TERRA

văile ce-i fragmentează este concentrată o populație rurală în frumoasele sate montane, devenite turistice. Se remarcă orașele: **La Chaux de Fouds, Le Loche** - centre industriale și turistice și **Basel (Bale)** - fortăreață romană, așezat pe Rhein, la punctul terminus de navigație al vaselor de mare tonaj, denumit și "Poartă de aur a țării", fiindcă pe canalul Rhon - Rhein se accede la Marea Mediterană. Este bogat în vestigii istorice: Muzeul de artă, Târgul Elvețian de Mostre și Marele Carnaval ce se manifestă timp de 3 zile, Universitatea (1460). **Schauffhausen** - un subareal conturat pe Valea Rheinului la ieșirea din Lacul Constantz, care se remarcă prin aspecte peisagistice de mare frumusețe legate de celebrele cascade ale Rheinului (31 m), ce se pot privi din faimosul castel **Laufen** sau parcul acestuia, ori turnul castelului **Woerth**. Este renumit și prin ceasurile produse aici.

**Forme de turism:** de circulație cu valențe culturale, de tranzit, drumeție montană, sporturi de iarnă.

#### **14.7.2. AUSTRIA (REPUBLIK OSTERREICH)**

Tară alpină și dunăreană, Austria este alcătuită din trei mari unități de relief:

**Alpii de Est** (70 % din teritoriu), **Cîmpia estică cu Bazinul Vienei** (20 %) și **Podișul Hercinic** din nord-estul Dunării.

Sub aspect turistic se impun Alpii cu cele trei mari sectoare paralele: **Alpii Calcaroși** la nord, de 2500-2900 m, cu peisaje pitorești, abrupturi, stânci și forme carstice spectaculoase, **Alpii Centrali**, desfășurați pe circa 400 km lungime, cu peisaje alpine, ghețari și zăpezi ce întîrzie pînă în vară, văi spectaculoase și **Alpii Sudici** calcaroși ai Stiriei și Leitha. Dintre numeroasele văi longitudinale și transversale se impune **valea Inn** (520 km) cu afluenții Salzach și Enns, ce facilitează comunicația Tirolului și zonei alpine cu Dunărea.

Climatul temperat - continental, cu multe nuanțe locale explicate de altitudine determină o vegetație etajată, formată îndeosebi din păduri de foioase (stejar, fag) și conifere, care ocupă 38,9 % din suprafața țării, populate cu specii de interes cinegetic (cerb, urs, mistreț, capră neagră). Pășunile alpine și montane împreună cu stîncăriile, zăpezile și ghețarii îmbogățesc frumusețea peisajelor, la care se adaugă și rețeaua hidrografică formată din Dunăre (300 km) și afluenții ei, precum și numeroase lacuri naturale sau antropice folosite pentru pescuitul sportiv, agrement nautic, plajă și înot.

Locuită încă din sec. IV î.Hr. de celți, acest ținut devine provincie romană, înglobată, apoi, imperiilor franc și romano-german și devenind ducat autonom în 1156. Din 1278 intră în stăpînirea dinastiei de Habsburg pînă în 1918, când a fost proclamată Republica Austria, din 1955 devenind stat neutru. Austria este o țară industrială dezvoltată (P.I.B. 29.100 \$ / loc.) și cu un turism de mare



complexitate, ocupă o suprafață de 83.849 kmp, are o populație de 7,9 mil. locuitori, concentrată în Bazinul Vienei și culoarele de vale (Inn, Enns); peste 58 % din populație se află în orașe: **Viena, Graz, Salzburg**. Limba oficială: germana; culte: catolicism, protestantism. Capitala: **Viena**. Este o republică federală formată din 9 landuri.

Datorită poziției geografice, în Austria se realizează un important tranzit internațional de mărfuri, persoane și turiști, pe Dunăre, cale ferată (5900 km), artere rutiere modernizate ce depășesc 33.000 km (autostrăzile de la vest la est și de la nord la sud) și aeriene. Pasurile înalte Brenner (1370 m), Arlberg (1802 m), Reschen (1494), Resia (1.504 m) ca și cele joase Schober (849 m), Strub (677 m) etc. facilitează legăturile transalpine interioare sau spre țările vecine: Germania, Elveția, Italia și de aici către centrul, vestul și sudul Europei.

Resursele turistice naturale și cultural-istorice de mare atracție îi conferă Austriei o vocație turistică internațională, în care se impun aspectele peisagistice de mare frumusețe, domeniile schiabile, satele și stațiunile turistice (din Tirol), stațiuni balneare, centrele turistice cu o zestre istorică și culturală impresionantă.

Se disting mai multe areale turistice:

*a) VORALBERG* ocupă colțul vestic al Austriei, cu o unitate montană calcaroasă de peste 2700 m pînă la Pasul Arlberg (1802 m). Prezintă peisaje carstice și alpine pitorești, sate agropastorale cu tradiție turistică, râuri în cascade și chei sălbatice. **Lacul Boden (Constantz)** constituie o atracție turistică importantă prin amenajările și posibilitățile oferite pentru agrement și recreere.

**Centre turistice: Bludenz, Dornbirn, Bregenz** - stațiune turistică pe malul lacului.

**Forme de turism:** tranzit, agroturism, odihnă și recreere, montan pentru drumeție.

b) **TIROL** reprezintă cel mai important areal turistic al țării, unul din imaginile de marcă ale turismului austriac. Ocupă aria montană vestică a Alpilor Calcaroși la nord și Centrali la sud, despărțiți de Valea Innului. Aspectele peisagistice, văile și formele de relief dintre cele mai variate și spectaculoase, întinsele domenii schiabile pînă la peste 3000 m altitudine, lacurile numeroase ce îmbogățesc peisajul și paleta de agrement, așezările umane de mare pitoresc, renumite ca centre sau stațiuni turistice prin dotările pentru sporturile de iarnă sau de vară, monumentele istorice și arhitectonice, tezaurul etnofolcloric tirolez sau apele minerale, constituie o parte din potențialul turistic de excepție al Tirolului.

Artera turistică mediană a Austriei, Rhein - Arlberg - Inn - Kitzbuhel - Radstatt -Selzthal pune în legătură Tirolul cu Elveția la vest și Viena la est sau cu nord-estul Austriei (prin Linz), iar alte drumuri ce depășesc pasurile înalte îi unesc cu Italia și Germania.

**Alpii Calcaroși** (Alpii Bavariei) la nord și vest de Valea Inn, formați din Alpii Allgau (2750 m), Wetterstein (2962 m), cu peisaje carstice spectaculoase, chei (Lech), abrupturi, peșteri (Grota Hundalm) și râuri repezi cu fond pisciol (păstrăv), lacuri glaciare, unele cu amenajări turistice: **Pertisau**, profilată pe sporturi nautice, **Kramsach** (144 teleferice, 435 km pistă de schi, saună, patinoare). Artera rutieră turistică **Miünchen - Innsbruck** permite penetrația turiștilor în acești munți, deosebit de solicitată pentru drumetie montană și alpinism. **Innthal (Valea Inn)** cu un culoar larg de 2-3 km de mare spectaculozitate, cu aspect de defileu, chei sau depresiuni mici în care s-au dezvoltat așezări de mare pitoresc. Farmecul peisagistic și turistic îl dau terasele înalte adevărate "balcoane" deasupra văii presărate cu așezări rurale pitorești, excelente puncte de belvedere, cu ample panorame foarte mult căutate de turiști pentru odihnă, recreere, activități sportive. Cele mai reprezentative „balcoane” sunt: **Sorinen Terrasse** „Terasa însorită” (1400 m alt.), cu minunate sate turistice, ape minerale; **Bad Ladis, Obladis, Platoul Mieming**.

Aici se află **Innsbruck**, capitala Tirolului, simbol al peisajului alpin tirolez și al spiritualității, centru alpin internațional pentru sporturi de iarnă, orașul olimpiadelor de iarnă, cu vestigii medievale, castele, catedrale, biserici, Universitate (1677).

**Alpii Centrali** - cristalini, cu petice de calcare, desfașurați la sud de Valea Innului, sunt cei mai impozanți din Austria prin relieful înalt și cu largi panorame, trecători la mari altitudini, iar la peste 3000 m altitudine cu relief glaciar. Aici se concentrează peisaje glaciare spectaculoase și peste 65 % din ghețarii Austriei, renumiți prin vocația lor turistică (**Gross Glockner** ocupă 20 kmp, 34 km lungime și 250 m grosime). De menționat spectaculoasa Șosea turistică transalpină de mare spectaculozitate "**Grossglockner**" - **Innsbruck - Valea Sill - pasul Brenner (1370 m) - Italia** (lungă de 37 km, care la 3500 m atinge marginea ghețarului) cu denivelare de 800 m, cu 42 de poduri, cel mai renumit „Podul Europei” peste Valea Sill (820 m lungime, 190 m înălțime) urcă la 3500 m la marginea ghețarului. Sunt construite foarte multe teleferice pentru panorame. Potecile marcate și bine întreținute, telefericele și refugiile sprijină drumeția montană și alpinismul sau cura de aer și soare din stațiunile amenajate pe platformele însorite. Sporturile de iarnă au condiții dintre cele mai bune, dezvoltat în toate stațiunile pînă la 2200 m: **Gefrorene Wand** (3250 m), **Hochgurgl** (2150 m). În Tirol se află 96 de stațiuni pentru sporturi de iarnă din care 33 au denivelări la pîrtii de peste 1000 m și 8 la peste 1600 m alt. La acestea se adaugă numeroase ape minerale termale, radioactive **Bad Medraz**, **Bärenbad** și fondul piscicol de mare răspîndire; aici satele urcă pînă la 2014 m Alpii Otztal, altitudinea maximă în Austria.

**Valea Zillertal** - considerată cea mai celebră din Tirol prin bogăția folclorului și măreția serbărilor populare organizate în prima duminică a lunii mai (unde se bea bere tare de Gauderbier), la **Gauderfest** pe Cîmpia Zeel - Am - Ziller).

**Tirolul de Est** ocupă partea SE a Tirolului suprapus Alpilor Nordici, cu peisaje

spectaculoase, domenii schiabile, interesante elemente etnofolclorice, cu centre turistice **Linz, Mauthen, Spittal, Matrei.**

**Kitzbuhell** - situat în partea estică a Tirolului, la nord de **Valea Salzach**, se suprapune **Alpilor Kitzbühell** (peste 3000 m) cu un relief domol dar cu peisaje de mare frumusețe, date de coloristica pădurilor, pășunilor și terenurilor agricole, dîndu-i o vocație turistică încă din sec. al XIX-lea, fiind locul de predilecție pentru excursii în munți, vacanțe pentru copii și adulți, sporturi nautice și plimbări de agrement pe lacuri. Aici se află cel mai vast domeniu schiabil pentru agrement (**Skizirkus Kitzbühell**) amenajate cu teleferice. Unele așezări rurale au devenit stațiuni turistice: **Auftach, Zeea See**, alături de cele tradiționale **Kitzbuhell, Mayrhofen.**

**Forme de turism:** Tirolul este prin excelență domeniul sporturilor de iarnă, drumeției montane, alpinismului, agroturismului și al vînătorii și pescuitului sportiv; turismul itinerant cu valențe culturale și de tranzit.

**Stațiuni turistice:** Innsbruck (olimpică), Imst, Hallstal, Sankt Anton, Hochgurgl (2150 m), cea mai înaltă din Austria (Sankt Anton), Vent, Vengel (cu piste de schi), Seefeld, Bad Mehrn, Bad Ladis (balneare).

c) **SALZBURG** ocupă extremitatea estică a Alpilor Calcaroși, respectiv Alpii Salzburgului (2713 m) ce trec treptat către est în Podișul Austriei. Se caracterizează prin aspecte peisagistice de mare varietate (carstice, alpine), ape minerale cu valori terapeutice renumite, fonduri cinegetice și piscicole, vestigii arheologice și ale epocii medievale. Se impun **Alpii Salzkammergut** cu masivul Dachstein (2996 m), renumit prin peisajele sale alpine cu ghețari dar și cele carstice (**Peștera Mamutului** 55 km, cea mai lungă din Europa; **Peștera Uriașă de Gheață** ale cărei stalactite și stalagmite dau aspectul de catedrală la lumina becurilor), vestită prin mărimea ghețarului său subteran, **Munții Watzmann** cu atracții turistice și ape minerale sau termale. între stațiunile balneare se remarcă **Bad Ischl** (fostă reședință imperială), **Bad Hall, Basktein, Bad Aibling, Bad Tolz,**

iar ca obiectiv cultural-istoric, complexul arhitectural Hallstat - cu case medievale și vestigii arheologice din epoca de bronz, dispuse pe terase suspendate și legate prin scări și arcade. **Salzburg** -important centru cultural și economic al țării așezat pe râul Salzach (424 m), deține valoroase monumente istorice: castelul episcopal (sec. XVI), catedrală barocă (sec. XVIII), casa memorială Mozart, cu vestite festivaluri muzicale și teatrale internaționale. Pe vârful Wolfgang se află renumitul popas turistic "**La Calul Bălan**". Alte centre turistice: **Radstatt, Bischofshofen**.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, științifice, de tranzit, odihnă și tratament, speoturism.

d) *CARINTHIA* - *STYRIA* ocupă partea central-sudică a Austriei suprapunându-se prelungirilor estice ale Alpilor Stiriei (2396 m) și Leitha, cu peisaje variate (peșteri, chei, abrupturi, forme domoale), pășuni și terenuri agricole, lacuri naturale și antropice ce îmbogățesc atracțiile turistice. Apele minerale și interesante monumente istorice și de artă sunt răspândite în tot arealul. În **Carinthia**, drenată de Drava, denumită și "Riviera Austriacă", se găsesc circa 26 de localități turistice și balneare cu plaje și peisaje superbe, unele așezate pe malul lacului Worther, legate între ele prin șalupe și vaporășe (**Velden** - cea mai modernă, **Faaker** - cu o plajă cochetă, și **Semering** - unde s-au pus bazele schiului european ca sport). Orașul **Graz** fondat de romani pe râul Mur, se remarcă prin Universitate (1586), unde a predat Kepler, muzee, catedrale, biserici, monumente istorice.

**Alte centre turistice: Klagenfurt, Leibnitz, Bruck, Eisenenz etc.**

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și recreere, trata-ment balnear, sporturi nautice, drumeție montană.

e) *WIEN* - *VIENA* (1,5 mil. locuitori) se suprapune Bazinului Dunării, o câmpie joasă, inclusiv cea Moravă, unde colinele din jur, pădurile și lacurile îmbogățesc aspectele peisagistice, iar localitățile dispun de interesante

monumente istorice și de artă. Dunărea -importantă axă fluvială, prezintă importanță și prin agrementul nautic (croaziere) introdus în activitatea de turism. Cel mai important centru turistic este **Wien (Viena)**, capitala țării, cu o istorie bimilenară, tabără romană și apoi colonie în sec. I î.Hr. - IV **d.Hr.** Apare documentar în 881 cu numele de Wien (după pârâiașul care-l traversează), iar în 1800 devine al doilea oraș european după Paris. între Ring și Gurtel, cele două centuri de formă inelară s-a dezvoltat zona rezidențială și comercială veche de peste 200 de ani. Ca obiective se remarcă: castelele Schonbrunn (sec. al XVIII-lea) în stil baroc (replică la Versailles), Belvedere, Primăria Rathaus și Marele Portal cu Turnurile Păgînilor, Palatul Hofburg - azi muzeu cu bijuteriile imperiale, Universitatea (1365) și Biblioteca Imperială, casele Beethoven, Mozart, Schubeit, domul roman, catedrală St. Ștefan (sec. XIV, stil gotic), Musikverein - sală de concerte frumos ornamentată, parcurile: Prater - cu priveliști spre Dunăre și oraș, Donaupark, cu turnul televiziunii (300 m înălțime). **Krems** - oraș dunărean la intrarea în defileul de la Wachau cu interesante monumente istorice și de artă și **Hainburg** - oraș situat în defileul dintre Munții Leitha și Carpații Mici "Poarta Hungarica", cu numeroase obiective turistice.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și recreere.

*f) PODIȘUL AUSTRIEI* ocupă NE Austriei, suprapunându-se unității de podiș și cu-loarului Dunării, cu peisaje variate, ape minerale, lacuri glaciare (sub Alpii Salzkammergut), pășuni, terenuri agricole. Lacurile se impun prin fondul piscicol. Se impun lacurile **Alter See**, **Mond See** pe râul **Trîun** și stațiunile balneare **Bad Hall**, **Steyer**, **Rield** cu ape minerale clorurate, iodurate. **Linz** - cel mai important centru economic, cunoscut pe vremea romanilor (Lentia) ca un cap de pod peste Dunăre, întărit cu castre, cel mai vechi monument fiind Biserica Sf. Martin (779), primăria (XVII) și alte case medievale și castele (sec. XVII). De la Passau, Dunărea intră într-un frumos defileu, iar pînă la Linz traversează Defileul Nibelungilor la **Mathausen**. Fluviul Dunărea și

Autostrada Nord-Sud traversează arealul și permit tranzitul turistic european.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și recreere.

### 14.7.3. GERMANIA

Este situată în partea de nord-vest a Europei Centrale, de la Munții Alpi în sud la Marea Nordului și Marea Baltică în nord, cu care vine în contact pe o lungime de peste 1000 km. Pe teritoriul său se succed peisaje variate, corespunzătoare unităților naturale ce se dispun în benzi paralele de la nord către sud. Partea nordică este constituită dintr-o câmpie fluvio-glaciară, între 0-20 m pînă la 180 m în sud; partea centrală este formată din Masivele Hercinice, puternic erodate pînă la aspectul de podiș înalt de 400-800 m, separat de mici depresiuni intens fragmentat de Main și Neckar, încadrat de culmi muntoase (Munții Pădurea Neagră) de 1400 m. Pe latura sudică se înalță Alpii Bavariei (2963 m), la granița cu Austria la poalele cărora s-a dezvoltat o zonă piemontană și de podiș - Podișul Bavariei fragmentat, de Dunăre cu afluenții săi. Rețeaua hidrografică este densă, cu un debit bogat fiind reprezentată prin fluviile Rhein și Dunăre, axe de comunicație transcontinentale de mare importanță; un păienjeniș de canale ce leagă Elba, Weser și Ems cu afluenții lor le fac navigabile pe mare lungime. Numeroasele lacuri folosite în navigație și turism înfrumusețază peisajul.

Climatul diferențiat în raport cu relieful și latitudinea de la oceanic la continental sau montan și alpin, determină o vegetație reprezentată mai ales prin pădure de conifere sau de mesteacăn, asociate cu pășuni și terenuri vitipomicole sau arabile care adăpostește o faună cu multe specii de valoare cinegetică (cerb, mistreț, căprior), unele ocrotite în rezervații.

Țară puternic industrializată, Germania se înscrie între țările cele mai evaluate economic (P.I.B. 26.700 \$ / loc), unde serviciile și industria dețin peste 98 % din P.I.B.

Populația însumează 81,3 milioane locuitori ocupând locul 2 în Europa, iar densitatea se apropie de 228 loc./kmp, mai mare în zonele industriale și urbane. Populația urbană (85%) este concentrată în unele conurbații de-a lungul Rheinului. În prezent sunt opt orașe cu peste 1 milion de locuitori: **Hamburg** (22 mil.loc.), **Koln**, **Frankfurt am Main** (2 mil.), **Stuttgart**, **Munchen** (2 mil.), **Berlin** (3 mil.), **Niirnberg**, iar opt depășesc 500.000 locuitori.

Germania dispune de o densă rețea de transport care ușurează și circulația turistică în toate direcțiile, precum și tranzitul european; este străbătută de numeroase autostrăzi de la nord la sud sau de la vest la est, care o pun în legătură cu țările vecine și tranzitează fluxuri turistice spre toate sectoarele Europei. De asemenea, rețeaua densă a canalelor și fluviilor este tot mai mult utilizată pentru turism (croaziere, sporturi nautice), prin marile porturi maritime se derulează importante fluxuri turistice, spre insule sau croaziere pe cele două mări.

Țară cu un trecut istoric milenar, locuită din antichitate de triburi germanice, celtice și slave după multe prefaceri politico-economice și sociale, abia după 1863, apare ca putere europeană (Prusia), iar la începutul sec. XX, a doua putere industrială a lumii; ieșită slăbită din cele două războaie mondiale, se reface repede ajungând la dezvoltarea economică actuală. Despărțită în 1949 în două state, se reunește la 3 octombrie 1990.

Germania este un stat federal cu o suprafață de 356.945 kmp; limba oficială: germana; culte: catolicism, luteranism, protestantism; capitala: **Berlin**.

Cu o veche tradiție, turismul beneficiază de un potențial turistic natural și mai



ales cultural-istoric de mare valoare. Alături de peisajele naturale (alpine, marea, plajele, apele minerale, peisajul văilor Rhein, Mosela, Main), se asociază și un imens tezaur cultural din marile metropole sau alte burguri medievale mici.

În Germania se diferențiază șase areale turistice cu anumite trăsături de potențial turistic și valorificare a acestuia în turism.

a) **BAVARIA** ocupă partea de sud a țării și cuprinde Alpii Bavariei și Podișul Bavariei. **Munții Bavariei**, cei mai înalți din țară (2963 m, în Vf. Zugspitze), alcătuiți în mare parte din calcare și fragmentați de numeroase râuri, prezintă peisaje alpine spectaculoase, vârfuri acoperite cu zăpadă, domenii schiabile și numeroase lacuri. Într-un decor pitoresc aici se află celebra stațiune olimpică de iarnă **Garmisch-Partenkirchen**, cu numeroase pârții, teleferice, castele și biserici. **Podișul Bavariei**, un piemont cu aspect montan bogat în aspecte peisagistice dar mai ales în ape minerale și construcții arhitecturale de valoare (catedrale în stil gotic, baroc). Lacurile glaciare sunt mici și puține, aici se află: **Boden See** împărțit cu Austria și Elveția, pe malul căruia s-au dezvoltat orașe-stațiuni renumite: **Constanț** (oraș istoric), **Lindau**, **Dieben**. Pădurile de foioase, mixte, mlaștinile și turbăriile ocupă suprafețe întinse alături de terenurile agricole. **Fluviul Dunărea** (izvoarele Brege și Brigach, sub Vf. Kandel, 1241 m, din **Munții Pădurea Neagră**) și localitățile de-a lungul ei reprezintă o interesantă atracție turistică. Orașul Ulm se impune prin frumoasa catedrală gotică (1377), cu cel mai înalt turn din lume (161 m) și obeliscul de marmură cu o corabie metalică ce amintește de îmbarcarea acum 200 de ani a șvabilor în drumul lor spre Banatul Românesc. De la Ulm, Dunărea devine navigabilă, însoțită de o serie de localități cu peisaje încântătoare și vechi castele ridicate pe vârfuri de stânci. „**Ingolstadt**, oraș vechi, cetate medievală, catedrală, Universitate (1472), Uzinele „Wolkswagen”. **Kelheim** se află la intrarea în defileul pitoresc omonim și de aici pornește **Canalul Dunăre - Main - Rhein**

pe vechiul canal Ludwig. **Passau** este un oraș medieval cu un decor pitoresc recunoscut prin Domul uriaș (stil baroc) cu cea mai mare orgă din lume (16.000 tuburi și 215 registre), Catedrală (gotic), muzeul automobilului. Alte orașe bavareze de interes turistic sunt: **Augsburg** - legat de Luther, Mozart. **Tegernsee**, cu un renumit castel medieval, **Der Chiemsee** stațiuni de odihnă cu numeroase catedrale, castele. **München** este cel mai important centru turistic, economic și cultural al Bavariei, oraș monumental, centru universitar, deține numeroase monumente istorice și de artă: catedrală, primăria, palate princiare, pinacotecă, parcuri, muzee. Este un oraș cosmopolit cu multe restaurante specifice, multinaționale (grecesc, italian, chinezesc etc.), dar și sediul uzinelor BMW, Agfa (optică) și Siemens (electronică). De la **Vishofen** și pînă la **Passau**, Dunărea taie un defileu pitoresc (23 km) apoi trece în Austria.

**Centre turistice:** Munchen, Regensburg, Ulm, Augsburg, Ingolstadt, Burghausen, Linderhof etc.

**Stațiuni turistice:** montane: Garmich I, Partenkirchen, Constantz, Oberstdorf etc.

**Stațiuni balneare:** Bad Nald See, Bad Buchau, Bad Tolz, Bad Durrheim etc.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit pentru sporturi de iarnă, odihnă și recreere.

**b) RHEIN - RENANIA.** O mare atracție pentru turiști o exercită Valea fluviului Rhein, cu legendele Nibelungilor, numeroase podgorii și burguri pline de istorie. Aici, aspectele peisagistice ale Văii Rheinului sunt dintre cele mai pitorești, generate de contrastele dintre cîmpia larg deschisă (140 km), cu soluri fertile, un climat blînd și mari aglomerări urbane și a dealurilor stîlcoase și abrupte din jur, acoperite cu pășuni sau păduri. De altfel se suprapune culoarului tectonic dintre Basel-Mainz - Frankfurt am Main.

Aici se află importante centre economice ale țării și cu obiective turistice interesante: **Mannheim**, **Heidelberg**, celebru centru universitar al Renașterii, **Worms** cu numeroase clădiri de epocă, sinagogă în stil romanic

- cea mai mare din Europa, un parc celebru; **Frankfurt am Main** centru economic, financiar, nod aerian și feroviar internațional cu monumente religioase, palate, muzee, casa memorială Goethe; **Weisbaden** - renumită stațiune balneară; **Mainz** orașul natal al lui Guttenberg cu Muzeul Tiparului și Tipăriturilor -Guttenberg, biserici (stil gotic, romanic, rococo), de mare valoare artistică, palate, castele; **Bingen** - renumit prin operele sale de artă din sec.XV; **Karlsruhe** centru economic și turistic prin numeroase clădiri medievale, palate, castele; **Speyer** pe Rhein, recunoscut în cel mai mare și cel mai vechi Dom al Europei (134 m lungime, 13 m înălțime, început în 1056), unde sunt înmormântați regii dinastiei Henrich I, II, III. **Baden Baden** renumita stațiune balneară; **Village-Neuf** de unde pornește "Marele Canal d'Alsace", numeroase stațiuni balneare și sate cu pensiuni pentru cazare și interesante monumente de artă, așezate într-un cadru natural pitoresc.

De-a lungul Rheinului se pot vizita renumite centre și localități turistice: **Koln** - oraș antic (Agrippina romană), puternic centru economic, financiar și comercial, cu numeroase atracții turistice: faimosul Dom (sec. XIII), cu restaurări timp de 500 de ani, dominat de cele două turnuri de 140 m, cu muzeele romanității, mozaicului roman, palate, castele, parcuri, grădini botanice. Este renumit și prin apele sale de colonie "Kolnich", "Eau de Cologne". **Bonn** oraș vechi, din perioada romană, important centru rezidențial și universitar, capitala Germaniei (1949-1990), cu numeroase muzee, catedrală, parcuri, edificii rezidențiale, clădirea Universității (1777), palate (Schaumburg) în stil baroc și neogotic, casa- muzeu L. Von Beethoven. **Bad Godesberg** stațiune balneară, fostă reședință princiară, cu palate, castele, biserici. **Koblenz** la confluența Mosel-Rhein renumit oraș medieval, fostă reședință princiară cu palate, castele, biserici cu rezonanță istorică.

Alte localități excelează prin vocația istorică, muzee, parcuri, ape minerale și pavi-lioane balneare: **Bad Honnef, Rhens, St. Goar, Lorch, Kloster etc.**

**Podișul Renaniei** așezat de-o parte și de alta a Rheinului, străbătut de o serie de afluenți etalează peisaje pitorești variate și numeroase resurse de subsol, ceea ce a făcut să se dezvolte cea mai puternică și complexă arie industrială și aglomerație urbană din Germania. Orașele principale ale acestei arii industriale concentrează fiecare peste 400.000 de locuitori, fiind adevărate metropole urbane, cu funcții industriale (concernele "Krupp" și Domag), comerciale, bancare, culturale și turistice. Sunt orașe vechi, medievale sau antice și dispun de valoroase monumente istorice și de artă, catedrale, biserici, universități celebre, muzee, castele, ansambluri moderne, parcuri și grădini. Este vorba de orașele aliniate pe vechea linie comercială "Hellveg": **Duisburg, Essen, Bochum, Dortmund, Wiippertal, Dusseldorf** sau renumitele stațiuni balneare: **Bad Neuheim, Bad Soden, Bad Homburg, Bad Konig etc.**

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit și croaziere fluviale, tratament balnear, odihnă, recreere, sporturi nautice.

c) **SUABIA - FRANCONIA** ocupă partea de nord a Bavariei și se suprapune Podișului Franconiei de 300-500 m, înconjurat de munți nu prea înalți cum sunt: **Pădurea Neagră** (1493 m), **Pădurea Turingiei** (982 m) și **Pădurea Franconiei** (795 m) cu peisaje pitorești și fond de vânătoare; spre est **Podișul Boemiei și Munții Jura - Suabă** (884 m) și **Franconă**

(857 m) cu peisaje variate și atractive create pe calcare și gresii. Cadrului natural i se adaugă numeroase vestigii istorice, obiective culturale ce atestă tradițiile istorice și artistice ale acestor meleaguri. Se impun orașele: **Stuttgart** important centru economic, industrial, comercial, balnear și turistic, deține multe castele, palate, biserici, catedrale, parcuri și grădini, muzee - Muzeul Automobilului, Muzeul Umbrelor (peste 150 de modele); este orașul hergheliilor (peste 930) și al automobilelor "Benz". **Freiburg** oraș medieval cu o serie de clădiri în stil gotic și baroc. **Ludwigsburg** cu palate și castele în stil baroc, rococo. **Nürnberg** important centru economic (Uzinele "Man" Siemens, Bayer), orașul lui Wagner,

cu multe palate, castele, clădiri publice. **Bayreuth** oraș medieval, al festivalurilor muzicale anuale. Se impun edificiile primăriei, operei, teatrului, Palatul Ermitaj cu un superb parc englezesc, biserici, catedrale, biserici. **Bamberg** impresionează prin Domul de o mare frumusețe (1273), Muzeul Hoffman, clădiri de epocă, biserici, palate, într-un peisaj pitoresc. Prezența apelor minerale a permis dezvoltarea unor stațiuni balneare: **Bad Urach, Bad Neustadt, Bad Weiler** etc.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, balnear.

*d) HESA - TURINGIA - SAXONIA* ocupă partea de nord a dealurilor hercinice drenate de Elba, Oker și Weser. **Munții Metaliferi, Harz, Weser, Pădurea Turingiei, podișuri, Ținutul Vogtland** constituie atracții turistice prin peisajele montane, apele minerale, posibilități de odihnă și recreere dar și prin centrele turistice de aici (acest areal este supranumit "Elveția saxonă"). Se impun stațiunile: **Oberwiesental, Wiesenbad, Rathen**. Pe Elba se află orașul vechi **Dresden (Dresda)**, cu multe monumente arhitectonice, clădirea fostei diete saxone, castele, biserici, catedrale, Dom (sec. XIII, gotic), numeroase galerii de artă. **Freiburg** - renumit prin Domul în stil gotic, cu Poarta de Aur (stil romanic) și o interesantă colecție de mineralogie. Mina **Alt-Elisabeth**, monument al minerilor, **Zittau, Plaven** cu numeroase cetăți, parcuri, muzee, clădiri de epocă, biserici. **Leipzig** - oraș vechi, în 1365 devine târg, aici Bach a fost timp de 23 de ani cantor la biserica Sf. Thomas, oraș al târgurilor internaționale cu multe castele și clădiri arhitecturale istorice, muzee, biserici. Meissen - vechi de peste 1000 de ani așezat într-un frumos defileu, cunoscut pentru manufactura de porțelanuri din 1710 ( cea mai veche din Europa) și numeroase clădiri de epocă, muzee, biserici. **Zwickau** oraș-muzeu cu Dom (1206), Catedrală, Casa memorială Schumann.

**Podișul Turingiei** deține obiective turistice remarcabile înscrise într-un peisaj natural atractiv: **Weimar** - oraș medieval (1250), renumit prin valorile artistice, aici au lucrat mari oameni de artă: I.S.Bach, J.W.V.Goethe, F.V. Schiller, Fr. Liszt și R. Strauss și a înființat "Școala Pictorilor din Weimar". Are numeroase

muzee, case memoriale, castele, palate, catedrale, grădini și parcuri. **Erfurt** - orașul mașinilor de scris, târg pentru horticultură, palate, catedrală (sec. XIV, gotic), biserici, clădiri medievale, case memoriale, parcul zoologic al Turingiei; **Eisenach** - orașul lui J.S. Bach, unde M. Luther a tradus Biblia; cu castele, muzee, palate, clădiri de epocă. **Goethe**, renumit centru istoric și cultural, colecțiile de artă, expoziții, palate, muzee. **Munlhausen, Merseburg**. Ca stațiuni balneare se remarcă: **Bad Kosen, Bad Langensalza, Bad Leibenstein, Luisenthal, Sonnerberg** cu muzeul jucăriilor înființat în 1901 (cu jucării din toate colțurile lumii datate încă din 1701). Jena - orașul opticii "Karl Zeiss" cu cetăți, castele, planetariu.

Munții Harz și împrejurimile constituie o altă concentrare de atracții turistice naturale și cultural-istorice: Halle - cu multe obiective turistice: Domul (gotic), Biserica barocă (4 turauri), Micul Palat (din anul 1000). O serie de stațiuni de odihnă etaleză atât prin peisaj, cât și prin numeroase construcții arhitectonice de epocă. Ilsenburg (cu un frumos parc), Tanne, Stolberg, Frezburg (orașul șampaniei "Ratkappchen" - Scufița Roșie).

Munții Weserului și Pădurea Teutoburgică din NV arealului dispune de peisaje atractive, lacuri de agrement, ape minerale și importante localități turistice: Hannover (Hannovra), centru industrial, comercial, bancar și turistic, cu clădiri de epocă, teatre, operă, Universitate, numeroase biserici, castele, parcuri. Goslar, Hamgin orașe medievale, cu palate, castele, biserici, muzee, parcuri, pitorescul oraș Munden și stațiunile Bad Harzburg și Steinhuder Meer.

Forme de turism: itinerant cu valențe culturale, de tranzit, de tratament.

e) *ELBA - ODER* se suprapune Câmpiei Germaniei de Nord cu un peisaj dat de numeroasele lacuri, adevărate mări interioare, folosite pentru sporturi nautice, pescuit sportiv sau odihnă, construindu-se aici mici stațiuni. Berlin cel mai important centru economic, financiar, comercial dar și turistic, este

situat pe Spree, iar prin sistemul de canale este legat de litoralul nordic și metropola de pe Rhein (Bonn). Deține numeroase obiective turistice ca: Palatul Berlinez, clădirea Ribbekhaus (1624) - cea mai veche din oraș -, Domul (stil neobaroc), Catedrală (baroc), Universitatea Humboldt, numeroase muzee, Galeria Națională, Turnul de Televiziune (365 m), Brandenburger Tor. Alte centre turistice cu interesante obiective sunt: Frankfurt / Odra, Brandenburg, Plitz, Magdenburg cu primăria al cărei turn are un mecanism cu 47 de clopoței; Zerbst cu edificii medievale; Litz cu numeroase grădini ("Temple ale Florilor", Insula Trandafirilor); Potsdam - foarte pitoresc, așezat pe malul lacurilor și înconjurat de păduri și grădini, cu numeroase fantâni arteziene, cu palate, catedrale, terme romane, Mausoleul împăratului Friedrich III, Pavilionul de ceai chinezesc, Palatul de marmură. Cottbus oraș vechi cu cetate, castele (stil baroc). Neubrandenburg cel mai mare oraș al Mecklenburgului cu fortificații intacte. Ca stațiuni balneare se remarcă: Lobenstein băi de nămol, Moritzburg cu un peisaj pitoresc și Bad Freien Waldem, iar Waren dispune de o interesantă rezervație "Martz Seen Parc" (530 kmp).

Forme de turism: itinerant cu valențe culturale, de tranzit, odihnă și tratament.

f) *LITORALUL GERMAN* cuprinde țărmurile cu plaje și cordoane ale Mării Nordului și Baltice. Localitățile mai mari sau mai mici dețin importante obiective cultural-istorice ce prezintă interes turistic. Pe țărmul Mării Baltice sunt peste 30 de stațiuni turistice; se individualizează litoralul de N-E al Insulei Usedom cu o plajă lungă fără pietriș și cu peisaj pitoresc, alternând țărmuri joase cu faleze (cu stațiunea Zinnowitz).

### RESURSE TURISTICE PE TERRA

**Rostock** așezare veche, devenind oraș în 1218, situat la 13 km de mare, important port comercial, industrial și turistic cu fortificații medievale. **Bad Doberan** este cea mai veche stațiune maritimă germană (1793), cu un

sanatoriu climateric marin. **Wismar** oraș vechi hanseatic (1229), port pentru nave frigorifice. **Stralsund** - cu Insula **Rügen** (926 kmp), cea mai mare și mai frumoasă, este una din recunoscutele stațiuni cu un pitoresc deosebit dat de lacurile și parcurile care o înconjoară. **Lübeck** oraș imperial în 1226, port maritim și centru comercial, cu fortificații medievale ca și în orașul **Rendsburg**. În 1913 s-a tăiat Canalul Kiel -Rendsburg - Elba ce leagă cele două mări: Baltică și Nordului, cu o serie de stațiuni balneare. Kiel oraș medieval, clădiri de epocă, Universitate (1665), muzee, biserici, catedrală, castele. Pe Insulele Rugen, cele mai bine amenajate pentru turism sunt stațiunile **Graz, Bergen, Sassnitz** și orașul **Putbus**.

Pe litoralul Mării Nordului se înșiră Insulele **Frisice de Nord**, cu plaje, iar pe țărm o serie de localități turistice: **Husum, Busum, Buren** etc. cu monumente religioase, castele sau muzee. **Hamburg** - pe Elba este unul din marile porturi ale lumii, important centru comercial și financiar al Europei, cu numeroase clădiri medievale, religioase, parcuri și muzee. **Bremen** - important port și șantier naval, unde se remarcă Domul, primăria, clădiri de epocă, parcuri. Alte centre și localități turistice dețin de asemenea valoroase vestigii medievale sau sunt frumoase stațiuni: **Bad Zwischenam**, pe malul lacului omonim.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de tranzit, turism de litoral (odihnă, recreere, croazieră) și tratament balnear.

## 18. ASIA

### 1. CONSIDERAȚII GENERALE

ASIA este cel mai mare continent al Globului, cu o suprafață de 44.407.000 kmp, ceea ce reprezintă 1/3 din întreaga întindere a uscatului. Străbătută de Ecuator, Tropicul de Nord și Cercul Polar, Asia se desfășoară de la nord la sud, pe circa 9000 km și peste 10.000 km de la vest la est.



Denumirea de Asia vine de la cuvântul assirian "Asu" care înseamnă "răsărit". Asia este cel mai masiv continent, blocul continental reprezentând 75 %, peninsulele 10 % și insulele 5 %. Țărmurile sunt sinuoase, măsoară aproape 70.000 km lungime, condițiile bioclimatice sunt diferite, majoritatea oferind un deosebit potențial turistic.

Relieful Asiei este foarte complex și se desfășoară pe suprafețe mari; podișurile și dealurile reprezentând 44,6 %, câmpiile 26,2 %, munții 29,2 %, cu o altitudine medie de 1000 m și cu aspecte peisagistice destul de atrăgătoare.

Intinderea mare, de la Ecuator până dincolo de Cercul Polar, determină contraste climatice izbitoare de la zona caldă ecuatorială în sud, până la zona polară în nord, cu o vegetație zonală, în funcție de climă, predominând pădurile (taiga și tropicală) și stepa, cu o lume animală destul de variată și bogată (renul, hermelina, ursul alb, urangutanul, cămila, elefantul, dropia) etc.

Hidrografia este formată din fluvii ce depășesc 2000 km (Obi, Enisei, Gange, Huanhe) și numeroase lacuri variate ca geneză, adâncime și suprafață.

Ghețarii ocupă suprafețe mari spre Cercul Polar (15.200 kmp), iar munții sunt mai restrânși (Karakorum, Caucaz, Himalaya).

Asia este continentul superlativelor, între care amintim câteva:

- cel mai lung și cel mai înalt lanț de munți (Himalaya cu Everest 8848 m alt.), cel mai înalt podiș al globului (Tibet 4500 m alt, peste 2 milioane kmp suprafață);
- cea mai întinsă peninsulă Arabia (2,6 mil. kmp) și cea mai intensă activitate vulcanică insulară Djawa;
- cel mai adânc lac din lume (Baikal 1741 m) și cea mai adâncă depresiune acvatică (Marea Moartă 396 m);
- cel mai lung ghețar de vale (Biafo din Munții Karakorum - 107 km);
- cele mai scăzute temperaturi din emisfera nordică (-71°C Oimiakon în 1964);

- cele mai bogate precipitații (Cherapundji India, 10874 mm/an);
- cea mai întinsă pădure de conifere (taigaua Siberiană) și cea mai bogată regiune faunistică din lume (China de Sud);
- continentul unde au apărut cele trei mari religii: budismul, creștinismul și islamismul.

Populația Asiei numără circa 3,5 miliarde locuitori, depășind jumătate din populația globului terestru, concentrată de-a lungul fluviilor sau pe litoral.

Asia este un continent cu o străveche civilizație și anume: **civilizația mesopotamiană** a celor trei popoare: sumerienii, akkadienii și asirienii cu primele orașe - state, independente, administrate de regi, dar care au dispărut în urma cataclismului diluvial din jurul anului 3600 î.Hr. ce a devastat toată zona Mesopotamiei.

Scrierea sumeriană - cea mai veche din lume - a putut fi descoperită în prima jumătate a mileniului IV î.Hr., prin stilizarea unor semne pictografice (ex.: desenat un picior - drum, o stea - cer, spic - grâu etc.).

Această civilizație apare ca o operă a unor spirite realiste cu simț sever. Scrierea cuneiformă a fost folosită de popoarele din jur cca. trei milenii. Legăturile comerciale stabilite de sumerieni au fost preluate de Orientul Apropiat și după apusul istoriei lor. Asirienii au construit - primii în lume - un sistem de drumuri, preluat de persani și apoi de romani.

În arhitectură, ziguratul (blocuri cu locuințe „în fagure”) a dat probabil ideea mina-retului musulman și a turnului bisericilor creștine.

Sumero-babilonienilor li se datorează începuturile cartografiei, chimiei, algebrei. Religia lor a transmis evreilor și creștinismului numeroase mituri și elemente de cult, iar "Codul lui Hammurabi" a însemnat pentru popoarele din Orientul Apropiat ceea ce a însemnat Dreptul Roman pentru popoarele Europei Moderne.

Nu trebuie uitat faptul că o sumă de termeni din limba greacă pe care îi folosim și azi, denumiri de metale, de constelații, de măsuri și greutate, de medicamente și chiar instrumente muzicale, au la origine denumiri

corespunzătoare folosite de babilonieni.

**Civilizația și cultura ebraică** s-au constituit și a durat timp de 14 secole pe un teritoriu foarte restrâns (15.000 kmp din Munții Hermon pînă la Marea Moartă). Întreaga sau aproape întreaga civilizație și cultură ebraică antică au fost influențate de religie. În nici o altă țară a Orientului Antic n-a existat, ca aici, o strânsă fuziune între morală, legislație și religie. La vechii evrei, teologul, legislatorul și moralistul se confundă într-o singură persoană. Aportul cel mai prețios și mai durabil al evreilor antici în cultura universală rămîne literatura lor cuprinsă aproape în întregime în prima parte a Bibliei și în vechiul Testament. Cele mai vechi producții lirice ebraice (sec. XII î.Hr.) sunt "Cîntarea lui Moise", "Cîntarea Izvorului". Primul loc în poezia ebraică îl dețin "Psalmii" și "Cîntarea Cîntărilor" (Biblia), cea mai frumoasă dintre cîntări (din sec. IV î.Hr. ), dar cu conținut mult mai vechi, provenind din tradiții populare.

Cărțile Vechiului Testament au fost difuzate de-a lungul secolelor prin traduceri de prestigiu în limba greacă (septuagintă, sec. IV î.Hr. ) sau în limba latină (Vulgata, sec. IV). Vechiul Testament a exercitat o influență asupra gîndirii politice a epocii creștine, de la Augustin pînă în sec. al XVII-lea.

În timp ce tradițiile altor mari culturi (mesopotamiană, egipteană) au rămas insuficiente, tradițiile ebraice au fost singurele din Orientul Apropiat care au rezistat predominanței culturale a Greciei și Romei (influențate însă de cultura elenistă).

**Civilizația și cultura persană** timp de două milenii au însemnat o prezență de prestigiu în conștiința umanității.

Urmele pe care le-a lăsat în istoria universală a culturii și civilizației, rolul său important ca factor intermediar - în multe domenii - între Orient și Occident au fost considerabile. Marile invenții datînd din mileniiile V-VI î.Hr. și următoarele ca: roata, războiul de țesut, irigarea etc. se datorează locuitorilor Podișului Iranian. Semnele și emblemele care au cunoscut și

cunosc însă o mare răspândire sunt de origine iraniană: acvila cu aripile deschise, leul, crucea - semnul zeului Mithra; zvastica și crucea malteză - ambele întâlnite des pe obiectele de ceramică din Klam, încă din mileniul al IV-lea î.Hr. Influențele persane au apărut în Țările Române încă din sec. XIV-XV.

Între culturile antichității, **cultura indiană** nu poate fi comparată - ca extensiune, varietate și durată, decât cu cea chineză. India și China sunt de altfel singurele țări mari care prezintă o neîntreruptă continuitate culturală fondată pe tradiții care urcă pînă în mileniul III î.Hr., tradiții permanente și astăzi.

Cultura și civilizația indiană au dat multor țări ale lumii modele, sugestii, au exercitat influențe în domeniile cele mai diverse. În țările europene ceea ce s-a difuzat mai întâi din cultura indiană au fost fabulele Panciatandra - a căror influență asupra celebrei culegeri "O mie și una de nopți" este evidentă.

**Civilizația și cultura chineză** timp de două milenii a dat lumii occidentale incomparabil mai mult decât a primit.

Creșterea viermilor de mătase, obținerea porțelanului, mașinile de filatură a mătăsii, harnașamentul cu tracțiune pectorală a cailor, orologiul mecanic, inventarea hîrtiei (105 d.Hr.), a busolei, podurile arcuite, umbrela pliată etc. sunt numai cîteva contribuții pe care chinezii le-au adus progresului tehnic internațional.

**Japonia** prezintă cazul unei civilizații care s-a constituit prin masive împrumuturi, aproape în toate domeniile, mai ales din cultura veche a Chinei, dar modificate și adaptate tradițiilor și structurii mentale proprii, făcînd un organism cultural de o înconfundabilă originalitate, japonezul fiind recunoscut în perspicacitate și acuitate din cele mai vechi timpuri. Meșteșugurile japoneze (țesutul mătăsii, al broderiilor de extremă finețe, al confecționării evantaielor) sunt neîntrecute de nici un alt popor.

Cînd europenii au descoperit civilizația și cultura japoneză (sec. al XVI-lea) au afirmat că *"în comparație cu japonezii, noi, europenii, suntem foarte*

*primitivi*".

Toate aceste elemente ale civilizațiilor antice și medievale create și dezvoltate în arii distincte și apoi transmise de-a lungul timpului constituie astăzi tezaure de valoare națională și universală de mare interes pentru turism, educația și cultura generațiilor de azi și viitoare.

În Evul Mediu, **Regatul Armeniei** se impune timp de 13 secole prin miniatură de manuscrise, arhitectură bisericească (Armenia a fost prima țară din lume în care creștinismul a fost recunoscut ca religie de stat în anul 301) și sculptura Khacikar - urilor (un fel de artă cultivată fără întrerupere timp de 8 secole și jumătate (840 - 1700) - o variantă a stelei, stele crucificate.

Sub aspect economic țările Asiei se disting printr-un grad diferit de industrializare, o agricultură intensivă în câmpii și pe litoral și o infrastructură variată de la o zonă la alta.

Asia, mai puțin țările Federației Ruse, constituie o destinație tot mai căutată și astfel a absorbit în anul 1998 cca 107,6 mil. turiști străini (16,2 % din circulația turistică internațională) și, cum era de așteptat, regiunea Asia de Est și Oceania sunt pe primul loc cu 86,9 mil. turiști, 13,9 % pe plan mondial, urmată de Orientul Mijlociu 15,6 mil. turiști și respectiv, 2,5 %. În topul țărilor asiatice se înscriu China (25,0 mil. turiști sosiți), Hong Kong (9,6), Turcia (9,2), Thailanda (7,7), Malaysia (6,8), Singapore (5,6), Coreea (4,2), Japonia (4,1), Arabia Saudită (3,7) etc.

## **2. ZONE TURISTICE**

Prin extinderea sa, configurația și diversitatea cadrului natural și îndeosebi mulțimea popoarelor și a etniilor cu istoria, civilizația și cultura lor, Asia oferă o mare varietate de tradiții turistice naturale, de obiective cultural-istorice, unele de valoare universală.

Se pot individualiza, astfel, mai multe zone turistice<sup>1</sup>:

1) Asia Central-Estică

- 2) Asia de Sud-Est
- 3) Asia de Sud
- 4) Asia Central-Vestică
- 5) Transcaucazia
- 6) Asia de Vest și Sud-Vest.

## **2.1. ASIA CENTRAL - ESTICĂ**

Cuprinde o vastă întindere asiatică, îndeosebi continentală, dar și oceanică cu peisaje alpine, cu ghețari și tundră, de deșert și semideșert, subtropicale, musonice și oceanice. Pe acest subcontinent au apărut, s-au individualizat și dezvoltat culturi și civilizații milenare pe care le regăsim astăzi, diferențiate în anumite subzone și anume: China, Mongolia, Coreea și Japonia.

### **2.1.1. CHINA**

Cuprinde partea central-estică a Asiei și cu o largă deschidere spre ocean, China măsoară de la vest la est mai mult de 5.200 km și circa 5.500 km de la nord la sud. Țărmurile sale scăldate de patru mări și delimitate de arce de insule (peste 5000) însumează 18.000 km și sunt marcate de golfuri favorabile amenajării de porturi.

Pe teritoriul Chinei, predominant montan, se individualizează trei trepte de relief ce coboară gradat de la vest spre litoralul estic. În partea de SV se desfașoară cea mai înaltă și masivă unitate montană, de peste 4.400 m - Podișul Tibet, denumit și "Acoperișul Lumii", străjuit la sud de cei mai înalți munți din lume - Himalaya (Vf. Everest 8848 m), iar la nord de lanțuri montane de peste 6000 m alt. Către țărmul mării se dezvoltă regiuni colinare (1000 m) și câmpii (100-200 m). Relieful este foarte divers, de la cel alpin și glaciuar, la cel deșertic, carstic și loessic sau de câmpie și litoral.

China reprezintă și un mozaic de climate, de la cel temperat - rece sau moderat, la cel subtropical și ecuatorial (cu 2-3 recolte de orez pe an); pe platouri și

depresiunile înalte clima este deșertică, iar la peste 3000 m altitudine, alpină și de tundră.

Aceasta determină o mare varietate de plante și animale, China având toate plantele din zonele ecuatoriale, tropicale, temperate și reci ale lumii, dar sunt și specii specifice Chinei. De asemenea, deține și cele mai multe specii de animale sălbatice din lume. Printrecele 100 de specii rarissime și prețioase se întâlnesc: ursulețul Panda, rinopitecul, maimuța de Taiwan, sturionul alb etc. în acest sens au fost create peste 274 de rezervații naturale cu o suprafață de peste 16 milioane ha.

China are o bogată rețea de ape și lacuri, dar și izvoare minerale. Fluviile și râurile însumează peste 220.000 km, au debite mari și prezintă cursuri dintre cele mai pitorești, cu repezișuri, cascade, defilee și chei, dar și sectoare navigabile (Yangtze, Huanghe, Amur, Zhujiang).

Țară industrial-agrară, China este în plin proces de dezvoltare, într-o manieră proprie a economiei de piață. Ocupă o suprafață de circa 9,6 milioane km<sup>2</sup>, iar prin cei 1,3 miliarde de locuitori, deține supremația între statele lumii, având peste o cincime din populația Globului, concentrată de-a lungul fluviilor și pe litoral, cu o rețea urbană de peste 2000 de orașe (**Shanghai, Beijing, Nanjing - cele mai mari**).

China are peste 51.000 km de linii ferate și circa 900.000 km de drumuri, în mare parte modernizate; se leagă de Europa prin Transsiberianul rusesc și o serie de curse aeriene, având ca punct de escală orașul Karachi (Pakistan).

Țară străveche, pe îteritoriul Chinei s-a constituit o formațiune statală încă din sec. al XVI-lea î.Hr., care a cunoscut apoi, de-a lungul mileniilor, o dezvoltare economică, o cultură și o civilizație strălucitoare care s-au păstrat pînă în zilele noastre, reflectate prin numeroasele temple, pagode, palate, Marele Zid - minunea lumii antice.

Numită "Chitai - "Țara Dragonului", "Țara Soarelui Răsare", China este o republică populară cu capitala la **Beijing** (11 mil. locuitori cu aglomerația urbană). Limba oficială: chineza, shino-tibetană. Culte: confucianism, budism,

creștinism (catholicism).

Artă chineză s-a dezvoltat începând cu mileniul IV î.Hr. Pagodele, templele, palatele cu o arhitectură specifică realizate la început din lemn, apoi din cărămizi și piatră, reprezintă, alături de frumusețea peisajelor naturale sau umanizate, a locurilor și habitatelor umane, misterul și atracția pentru turiștii din întreaga lume.

Se disting opt areale turistice:

### **2.1. 1.1. CHINA DE NORD - EST**

Cuprinde o arie complexă cu munți nu prea înalți (**Hinganul Mare** - 1749 m) care înconjoară o arie depresionară de câmpie, drenată de fluviul Sungari, care se impune prin peisaje variate și atrăgătoare și mai ales centre cu obiective turistice valoroase. La frontiera cu Coreea, în **Munții Baitcushan** (2744 m), într-un crater vulcanic se află impunătorul **Lac Tianchi** (Lacul Cerului) ale cărui ape debordează peste mal și se prăbușesc prin cascadă, de la înălțimea de 250 m. Centre turistice importante: **Shenyang** - fostă capitală a dinastiei Qing (1644-1912), renumit prin Palatul Imperial cu o vechime de peste 350 ani, o monumentală construcție în stilurile arhitecturale han, mongol; **Mormintele de Est și de Vest** unde se află osemintele fondatorilor dinastiei Qing. **Munții Qianshan** cu numeroase obiective turistice, mănăstiri, temple, pagode, Templul Izvorul Dragonului. **Dalian** - un oraș de litoral, într-un cadru pitoresc cu Parcul Oceanului de Stele, grădini, muzee. **Harbin** - centru economic și turistic cu Expoziția Lampioanelor de Gheață. **Changchun** - orașul automobilelor situat într-o zonă împădurită, cu peisaje pitorești și numeroase monumente de artă.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale și științifice. **2.1.1. 2.**

### **CHINA DE NORD**

Ocupă **Câmpia Chinei de Nord** cu **Delta fluviului Huanghe** (Fluviul Galben) de-a lungul căruia se găsește leagănul civilizației și al națiunii



chineze, precum și un întins podiș (**Platoul de Loess**), cu peisaje stâncoase, forme reziduale bizare, atractive și variate, izvoare minerale, dar mai ales centre cultural-istorice de mare interes. China de Nord este renumită și prin cele două mari realizări ale antichității: **Marele Zid**, construit în mileniul III î.Hr. și reconstruit în timpul dinastiei Ming (1362 - 1644) și care apare ca un dragon uriaș cu o lățime de 5-8 m în partea superioară, înalt de 5-10 m, ce șerpuiește circa 6700 km din centrul țării până la ocean. Este cea mai grandioasă construcție umană și singura care se vede de pe Lună; **Marele Canal** (Beijing -Yongzhou) lung de 1794 km, cu o vechime de peste 2400 de ani, cel mai mare din lume și navigabil tot timpul anului, inclusiv pentru turism. În câmpie și de-a lungul litoralului Mării Galbene prezintă importanță centrele turistice: **Beijing (Pekin)**, capitala țării din 1271, cu o vechime de 3000 de ani, vestită prin celebrele monumente: Palatul Imperial, Palatul de Vară (280 ha), Palatul Armoniei, Pagoda Albă, Templul Cerului, Templul Norilor Albaștri, Podul lui Marco Polo, Mausoleul dinastiei Ming, Grota Zhoukondian (din colina Langgen, cu osemintele omului de Pekin de acum 500.000 de ani) și Marele Zid de 50 km. Pekinul este cel mai vechi oraș al Chinei și este alcătuit din două orașe: **interior** - cu reședința împăratului și nobilimii feudale, Palatul Imperial de o mare vastitate, armonie și frumusețe artistică (de fapt, sute de palate, parcuri, tezaure de artă, podul cu cele 17 arcade) și **orașul exterior** (sec. al XVI-lea) cu temple și pagode; în NV se află orașul modern cu Universitatea, Biblioteca și clădiri contemporane. Alte centre: **Tian - Jin** (1,6 mil. locuitori) - port maritim la poalele Muntelui Panshan cu temple (72), pagode (13), pavilioane de peste 1000 de ani; **Chengde** - cu un peisaj pitoresc, parcul imperial, temple (8); **Jinam** -orașul izvoarelor termale (72) și împrejurimi de mare atracție. Colina celor 1000 de Buddha, Muntele Sacru Taishan cu temple celebre. **Qufu** - locul de naștere al filozofului Confucius, unde se află și marele Palat al lui Confucius (al II-lea după cel Imperial ca mărime), mausoleul filozofului, o serie de stațiuni balneare cu

temple și mănăstiri, celebrul munte taoist cu mănăstiri - **Laoshan. Kaifeng** una dintre cele șase mari capitale chineze cu o vechime de 3000 de ani, cu Pagoda de Fier (1049), temple, palate. în NV arealului se află orașul **Hohhot (Huh-Hoto)** într-un cadru pitoresc, cu numeroase temple, pagode, statui ale lui Buddha. Către vest, în Platoul de Loess (400 kmp) și Podișul Ordos, se află renumitele locuințe - peșteri **Yaodong** săpate în loess. **Datong** - celebru prin grotle **Yuangang** din Muntele Wuzhou cu sculpturi antice, 53 de *peșteri cu peste 51.000 de statui cu Buddha, vechi de peste 1500 de ani.* **Taiyan** - cu vechi palate, temple și pagode. **Lanzhou** (1,6 mil. locuitori) - important nod de comunicație între China, Asia și Europa, cu celebre temple și pagode, etapă obligatorie în "**Drumul Mătăsii**". **Xian** (Sian) - străveche capitală de peste 2000 de ani, important centru comercial, de unde pornea celebrul Drum al Mătăsii (sec. al II-lea **î.Hr.**), cu celebre monumente și cea mai mare grupare de morminte ale antichității; renumitul muzeu dintr-o peșteră, vechi de 2000 de ani, cu 6000 de soldați - statuete de teracotă - echipați și în formație de luptă, cu atelaje hipice etc.; **Luoyang** - pe Fluviul Galben, capitală a nouă dinastii, cu temple, pagode, iar în apropiere: **Grotele Longmen** (25 km) unde, timp de 400 de ani, s-au construit 40 de pagode cu peste 100.000 de statui Buddha (de la 2 cm la 17 m înălțime) și Templul Calului Alb, aici aflându-se cel dintâi sanctuar buddist fondat în China. Luoyîng este renumit și prin bujorul cultivat de peste 1400 de ani (cu peste 2000 de specii, unele de 1 m înălțime și cu 100 de flori pe lujer).

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, științifice.

### 2.1.1.3 China de est și sud-est .

Se suprapune **Cîmpiei Chinei de Est**, de la gurile **Fluviului Yantzi** și poalele **Munților Chmei de Sud** cu peisaje dintre cele mai variate, de la cele de litoral cu plaje și taleze, la cele de câmpie, de podiș carstic și montan. Câmpia fertilă și

fluviul au permis de timpunu dezvoltarea unei economii și civilizații înfloritoare, arealul etalând centre turistice dintre cele mai importante, unele metropole economice de renume internațional.

În subarealul de câmpie se disting câteva centre turistice de mare atracție: **Shanghai** (18 mil. locuitori cu aglomerația urbană), metropolă industrială și comercială (strada Manjing, o adevărată expoziție), unul dintre cele mai mari orașe din lume, dispune de atracții turistice interesante: Grădina Yuyuan, cel mai vechi parc din oraș, cu pavilioane, poduri, statui, chioșcuri, puncte de belvedere, temple (Buddha de Jad), pagode, palate, parcuri. **Hangzhou** - capitala mai multor dinastii, vechi de peste 1000 de ani, renumit prin pitorescul peisajului său: Lacul de Vest, temple, pagode, pavilioane, statui, grote cu statui (Pagoda celor șase statui din cărămidă smălțuită, celebră pentru China Antică). Mătasea de Hangzhou este renumită în toată lumea de peste 1000 de ani. **Nanjing** (2,6 mil. locuitori) - capitala a opt dinastii, străjuit de un impresionant zid (33,4 km lungime, 12 m înălțime) întrerupt de 26 de porți; deține numeroase opere de artă antică, palate, grădini, pavilioane și Marele Pod peste Yangtzi, feroviar și rutier. **Suzhou** - vechi de peste 3000 de ani, oraș al grădinilor (peste 200) renumit pentru broderii și satin, sculptură în jad alb și verde, temple, pagode și pavilioane, recunoscute pentru frumusețea lor. **Wuxi** - pe malul lacului Taihu, considerat cel mai fermecător oraș, cu insule, temple, pavilioane, parcuri în jurul lacului. **Shaoxing**, oraș-cartier, cu un pitoresc aparte, vechi de 3000 de ani, renumit prin construcțiile sale medievale și prin vinul vechi de Shaoxing. **Yangzhou** pe Marele Canal, nod de comunicații, unde se fac croaziere cu vapoare de lux. **Huangshan** - cunoscut prin farmecul dat de cele 72 de piscuri (1800 m) cu stânci de forme curioase, izvoare termale, păduri de pin, pavilioane, chioșcuri pentru belvedere. La sud de Yangtze peisajul devine montan, colinar și carstic, cu forme carstice pitorești, de mare atracție turistică. **Guangzhou - Canton** (3,6 mil. locuitori) - oraș milenar, port și centru comercial, oraș al florilor, deține numeroase atracții turistice: Muntele Baijun, Colina Yuexin cu palate,

pavilioane, izvoare termale, temple, pagode, moschei, numeroase parcuri și grădini. **Guilin** - oraș milenar de mare pitoresc cu o colină centrală pe care șerpuiește o scară cu 300 de trepte, grote celebre cu concrețiuni dintre cele mai frumoase și bizare, lacul Lyjiang, de mare pitoresc; **Nanning** - oraș al florilor și fructelor, al grotelor. **Yueyang** (pe malul lacului Poyang), cu turnuri antice pentru apărarea Fluviului Yangtze. **Lushan** - oraș cu un pitoresc aparte cu faleze, grote, mănăstiri renumite, cu numeroase puncte de belvedere.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, științifice, odihnă, recreere, cură balneară.

#### 2.1.1. 4. CHINA CENTRAL - SUDICĂ

Se desfășoară de la **Munții Tinlin** în nord și până la granița de sud a țării, iar la vest până la poalele **Masivului Tibetan - Himalayan**. Cuprinde peisaje și fenomene carstice de mare atracție în **Podișurile Guizhou** și **Yunnan**, peisaje pitorești ale **Bazinului Sichuan** (Bazinul și Fluviul Roșu) și de Depresiunea **lacurilor Chang-Jiang** (Fluviul Albastru) și peisaje montane variate. Arealul dispune și de obiective cultural-istorice interesante. **Chengdu** - oraș milenar, vestit pentru templele cu statui și inscripții vechi de peste 1800 de ani, sisteme de irigații de circa 2000 de ani, bucătărie deosebită, broderii, peisaje pitorești. **Chongqing** - oraș pitoresc recunoscut în sculpturi (Statuia lui Buddha - cea mai mare din lume - 71 m înălțime, 29 m lățime - pe malul Lacului Minjiang, construită în 90 de ani și servea ca far). **Muntele Emei** (3099 m) - sacru pentru buddiști, cu peste 100 de temple și mănăstiri. **Wuhan** - renumit pentru "Lacul de Est" cu numeroase pavilioane, temple. În podișul calcaros Yunnan se află **Kunming**, orașul "primăverii veșnice" cu magnolii, azalee, înconjurat de munți, într-un peisaj spectaculos cu temple și statui modelate în argilă și lacuri pitorești. **Pădurea de Piatră (Shilin)** la 120 km, un peisaj carstic celebru (26.600 ha). Cea mai spectaculoasă „pădure” de acest gen de pe glob, cu numeroase vîrfuri cu nume metaforice:

„Rinoceri privind Luna”, „Pasărea Phoenix aranjându-și penele” etc.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, științifice.

### 2.1.1. 5. CHINA DE SUD -VEST

Ocupă aria cea mai înaltă a **Chinei Tibet - Himalaya** ("Acoperișul Lumii").

Tibetul este cel mai înalt podiș din lume (4000-5000 m altitudine) cu o suprafață de cca. 2 milioane kmp înconjurat de lanțuri montane de peste 6000 m. Clima rece, uscată și aspră, determină semideșerturi și deșerturi de piatră, cu o vegetație formată din sute de specii de plante medicinale, iar dintre animale sunt recunoscute yacul și capra de munte cu părul fin din care se face cașmirul. Centrul turistic important și capitala provinciei: **Lhasa** - situat la 4000 m altitudine, "Orașul înșorit" este legat de China prin trei șosele și o linie aeriană. Se remarcă prin "Potala" - un ansamblu arhitectural antic, refacut și restaurat acum 300 de ani în două culori (Palatul Alb și Palatul Roșu) și locuit de urmașii dinastiei Dalai Lama. Palatul este susținut de 10.000 de coloane, are 12 etaje și 40 m înălțime. **Norbu - Lingka** (la 1 km distanță) un ansamblu arhitectural într-un parc cu arbori seculari, în jurul unui lac, unde se celebrează anual Sărbătoarea Lingka (Primăvara), **Mănăstirea Dazhan**, construită acum 1300 de ani.

**"Acoperișul Lumii"** - constituie practic o rezervație naturală "sui generis" cu: cirezi de yaci și măgari slăbatici, păsări, ghețari și pământuri virgine.

**Himalaya**, cel mai înalt masiv muntos de pe Terra (8848 m altitudinea maximă în Vf. Chomolungma - Everest), veșnic înzăpezit și cu versanți acoperiți cu ghețari nu aparține în totalitate Chinei. Vizitabili sunt ghețarii de pe Valea Hailua, care ajung la 2850 m altitudine. Pentru turiști s-a amenajat ghețarul Qiyi (3 kmp) în provincia Ganshu, la cca. 126 km de localitatea **Jiayuguan**.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, științifice.

### 2. 1. 1. 6. CHINA DE NORD -VEST

Include **podişurile deşertice** de la nord de **Munţii Altintag** (6161 m) și

### **Nanshan**

(6346 m), până la granița de N-V a Chinei, respectiv sudul **Deşertului Gobi**, **Depresiunea Tarim cu Deşertul Takla - Makan**, iar la nord peste culmile **Munţilor Tianshan**, **Depresiunea Djungariei**. Este un peisaj de podiș înalt de 1000-2000 m, pietros, arid, deşertic cu vegetație rară și lacuri sărate, iar în oaze apar sate și orașe. O rețea de râuri temporare brăzdează aceste depresiuni, neimpunându-se în peisaj, decât cu arii sărăturate, mlăștinoase sau salbe de lacuri sărate. **Depresiunea Turfan**, la poalele **Munţilor Tiavshan** (200 km lungime, 70 km lățime, -154 m sub nivelul mării se remarcă prin nisipuri de dune, lacuri sărate și soluri nisipoase, care, irigate, permit culturile de bumbac și viță-de-vie. Prin culoarele de vale și printre dune s-au strecurat acum 2100 de ani caravanele ce străbăteau "**Druraul Mătăsii**", care pornea din **Xian**, valea **Râului Veihe**, prin orașele **Tianshui**, **Lanzhou**, **Jinquan** și apoi prin **Deşertul Alshan** ajungeau în orașele **Yumen** și **Anxi**, iar de la **Dunhuang** se despărțeau, urmînd o cale prin Depresiunea **Turfan** și orașele **Urumchi** și **Yining** spre **Alma-Ata** (Kazahstan) și alta pe la sudul deşertului **Takla-Makan** prin orașele **Cherchen**, **Chotan** peste Pamir, spre **Fergana** (Kazahstan); de aici, spre **Persia** și **Mediterrana**. Multe din cetățile antice, orașe comerciale înfloritoare sunt astăzi ruine scoase de arheologi de sub nisipuri.

În **Munţii Mingshan** se află numeroase grote cu monumente de artă antică de mare valoare: 45.000 mp fresce executate timp de 1000 de ani și 2500 sculpturi de argilă policromă în 492 de grote din totalul de 700, înalte de peste 50 m, care formează o galerie de picturi, lungă de 25 km. **Uriimqi** - oraș aparținînd la 13 naționalități, situat la nord de **Munţii Tianshan** este un punct de popas și de vizitare al acestui înșolit ținut. Drumurile duc spre **Lacul Cerului (Tianchi)**, fermecător prin peisajul său la 1980 m altitudine; regiunea **Nanshan** cu peisaj pitoresc și crescători de vite sau Rezervația **Kanas** din **Munţii Altay**, renumită prin sălbăticia peisajelor. În

**Lacul Kanas** (90 m adâncime și la 1300 m alt.) se bănuiește a fi un monstru, pentru care s-a construit un foisor de observare, sus pe o colină.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, odihnă și agrement.

### 2.1.1.7. TAIWAN (FORMOSA)

Insulă chineză în Oceanul Pacific (31 kmp, populația cca 20 mil. locuitori).

Centru administrativ **Taibe**, cu un relief montan, un peisaj de pădure tropicală cu întinse și însorite plaje, bine amenajate. Turismul este concentrat în centrele: **Tainan, Taibe, Taizhong, Gaoxiong** cu artă tipic chinezească, temple, pagode, pavilioane, parcuri, palate, plaje.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, științifice, cură heliomarină, shopping.

### 2.1.1.8. HONG-KONG

Situat în SE Chinei, fostă colonie britanică din 1842, revenită la Chiria în 1997; are o suprafață de 1000 Kmp și o populație de 6,7 mil. locuitori. Orașul, îmbrăcat de verdeață și înconjurat de ape are două părți: **Victoria** (1,2 mil. locuitori), capitala situată pe Insula Hong-Kong și **Kowloon** (1,6 mil. locuitori) cu 200.000 loc./kmp, cea mai mare densitate de pe pe glob. Are un peisaj tropical umed și exotic cu golfuri superbe; impresionează aglomerarea de zgârie nori, baruri și restaurante luxoase cu meniuri din 12-15 țări, restaurante și palate plutitoare, locuri de agrement luxoase, panorama Peag Tram (450 m alt.), piețe, bazaruri. Este un oraș cosmopolit cu numeroase obiective turistice: grădini, pagode, temple (Templul celor 1000 de budhiști, Man Mo) de mare valoare artistică. Un tunel leagă orașul de continent.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, religioase, de cunoaștere, turism montan, shopping.

### 2.1.2. MONGOLIA

Așezată în partea nordică a Asiei Central-Estice se desfășoară pe o suprafață de 1.565.000 kmp. Ținut muntos, înalt, arid până la excesiv, deșertic în cea mai mare parte a țării, pe teritoriul Mongoliei se disting mai multe unități naturale, care determină și resursele turistice: **Munții Altaiul Mongol** (4356 m), **Hangai** (4031 m) și **Hentei** în partea central-vestică, fragmentați, cu ghețari, pășuni și tundră. între culmile acestora apare **Depresiunea Semideșertică a Lacurilor (Valea Lacurilor)** cu numeroase lacuri sărate și dulci; la nord, în Bazinul **Râului Selenga** apare un podiș carstic, iar în partea estică **Deșertul Gobi**, pietros și arid cu vegetație săracă.

Țară agrar-industrială, Mongolia are o populație de cca. 2,7 milioane locuitori (cu o densitate de 1,4 locuitori / kmp), concentrată în partea central-nordică; populația urbană 45 % cu orașe mici: Ulan Bator, Suhe Bator, Cioibalsan. Legătura cu țările Asiei se face prin tronsonul de cale ferată ce unește Transsiberianul cu China.

Denumită "Țara cu Cerul Albastru", "Țara Deșertului Gobi", "Țara Păstorilor Nomazi", a fost locuită încă din sec. al III-lea î.Hr. de popoare nomade (huni); s-a constituit în sec. al XIII-lea sub Ghenghis-Han ca stat feudal, care, după moartea acestuia, s-a destrămat în două și apoi în mai multe state, fiind înglobate în Imperiul Chinez. în 1921 își recapătă independența, iar în 1924 se proclamă republică. Capitala: **Ulan Bator** (600.000 locuitori). Limba oficială: mongola. Culte: budhism și islamism.

Mongolia interesează pe turistul de pe alte meleaguri prin limbă, modul de viață nomad și locuințele de tip "iurtă" vechi de 2300 de ani, îmbrăcămintea, peisajul de mare atracție și varietate, vestigiile istorice. Mongolia dispune și de un fond cinegetic de mare valoare, cu trofee medaliat la numeroase concursuri internaționale.

**Ulan Bator** reprezintă principalul centru turistic, așezat în nordul țării, la 1300 m altitudine. Este centrul politic, administrativ, comercial și cultural al țării. întemeiat în 1639 ca reședință a șefului suprem al bisericii lamaiste (Ugro) era împărțit în patru cartiere: călugări, prinți, negustori și meseriași,



iar iurtele la periferie. Ca obiective: palate, muzee: Național, de Arte. Munții din împrejurimi prezintă peisaje pitorești.

**Munții Hangai** etalează una dintre cele mai pitorești regiuni vulcanice, cu peste 10 vulcani stinși, lacuri de mare frumusețe cantonate în cratere la 2000-2200 m altitudine, peșteri cu frumoase concrețiuni, fisuri prin care ies emanații de vapori ce îngheață iarna și dau impresia unor turme de oi; **Valea Râului Trek** este de mare spectaculozitate cu **Lacul Terktagan** la 2060 m alt, cu o stîncă de lavă (500 mp) în mijloc, loc de popas și cuibărit a numeroase păsări. Spre nordul țării, aria **Munților Satan** și **Lacul Hubsugul** are un farmec aparte fiind declarată "Elveția mongolă", unde zgomotul produs de spargerea ghețarilor de pe râuri, primăvara, reprezintă fenomenul mult apreciat de turiști (pe **Rîul Tenguis**).

**Deșertul Gobi** reprezintă o atracție turistică interesantă atât prin aspectul de deșert, al vieții de nomad, plimbări cu cămila, cât și prin peisaje deosebite: munți vulcanici cu forme bizare și roșietice, coloanele bazaltice ca niște orgi, **Parcul Național Gobi** cu frumusețile sale, mirajele optice ale deșertului, "**Trecătoarea condorilor**" (minunea din Gobi), o vale întunecoasă cu versanți arizi și fragmentați de torenți, pe fundul căreia, când plouă, se dezvoltă o vegetație exuberantă cu ierburi ce dau un parfum deosebit.

**Karakorum** - oraș în plin deșert, construit în sec. al VIII-lea de Ghenghis-Han, fostă capitală cu ziduri, turnuri de pază, palate. Pe locul ei, în sec. al XV-lea, călugării lamaști din Tibet au construit prima mănăstire buddhistă de pe teritoriul Mongoliei, primul monument de arhitectură mongolă conservat pînă în prezent (**Erdene-Dza**).

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de cunoaștere, turism montan.

### 2. 1. 3. COREEA

Cuprinde peninsula cu același nume și insulele din apropiere (peste 3000),

însumează 219.600 kmp și se întinde de la nord la sud pe cca. 1000 km.

Are un relief variat, dar predominant muntos, vulcanic - **Munții Nanghin**,

**Taebaek Shan** (1708 m), puternic fragmentați, cu lacuri și defilee pitorești, praguri și cascade, acoperiți cu păduri de conifere și foioase. Litoralul estic prezintă o câmpie cu terase de abraziune ce-i sporește frumusețea alături de plaje. În ansamblu, teritoriul Coreei dispune de aspecte peisagistice pitorești și largi posibilități de valorificare.

Pe teritoriul Coreei, locuit din timpuri străvechi, s-au constituit la începutul erei noastre trei state unificate în sec. al X-lea sub dinastia Koryo. În 1910 a fost anexată Japoniei, pînă în 1945, iar din 1948 se divide în Coreea de Sud și de Nord.

"Țara Dimineților Liniștite", "Țara Insamului", Coreea constituie o atracție turistică interesantă pentru turiștii din toate continentele.

### **2. 1. 3. 1. COREEA DE NORD**

Situată în nord, are o suprafață de 120.500 kmp și o populație de 23 mil. locuitori, așezată îndeosebi în câmpiile litorale și în orașe. Capitala: **Phenian (Phenyang)** (2,7 mil. locuitori); limba oficială: coreeana. Religii: budhism, confucianism, daoism, creștinism.

Cadrul natural oferă aspecte peisagistice dintre cele mai variate și pitorești, care încadrează obiectivele cultural-istorice reprezentative pentru civilizația și cultura coreeană.

**Phenian (Phenyang)** - oraș milenar întemeiat în 1122 î.Hr., iar între anii 427 și 668 devine capitala statului (sub numele de Sodo al țării Koryo). Este amplasat pe coline (200-260 m), pe care s-au realizat ziduri și fortărețe de apărare. În orașul vechi se pot admira: zidul de piatră, pavilioane, porți, Foișorul de pază, Mănăstirea Enmensa (cea mai frumoasă clădire a orașului), turnul astronomic (din 647, primul din Asia Orientală); în sec. al VII-lea a fost întemeiată prima școală superioară unde se preda matematica și medicina, în 991 s-a înființat una dintre cele mai vechi edituri din lume, iar în sec. XVI a apărut

prima enciclopedie a Coreei (55 volume). **Wonsan** - oraș secular cu pavilioane, fântâni arteziene, pagode, parcuri. Litoralul prezintă aspecte peisagistice aparte, plaje cu parcuri de conifere și faleze montane abrupte, care constituie atracții pentru vizitatori.

### 2.1. 3. 2. COREEA DE SUD

La sud de linia de demarcare (paralela 38 lat. Nordică), Coreea de Sud ocupă 99.484 kmp cu peste 46,4 mil. locuitori, concentrați în câmpia litorală și în aria orașului **Seoul** (cca 9 mil. locuitori). Limba oficială: coreeană. Religii: buddhism, confucianism, daoism, creștinism.

Alături de cadrul natural de un pitoresc aparte, Coreea de Sud prezintă și valoroase atracții cultural-artistice aflate în câteva centre turistice.

**Seoul** - vechi oraș fortificat, capitală a Coreei din 1394 până în 1905, deține palate (patru palate regale cu templul regal și Grădina secretă) vechi de secole, porți, temple, muzee, grădini, parcuri; în apropiere, satul folcloric construit în 1973 pentru a reda viața patriarhală coreeană.

**Kyonju** - o veche capitală, unde regii și reginele au deținut puterea și supremația 1000 de ani, este un sanctuar cu renumite temple, mormântul lui Kim Yr-Shin, muzee; la 6 km distanță o frumoasă stațiune turistică. **Chejudo**, o insulă vulcanică cu stânci bazaltice ce are forme bizare de mare spectaculozitate (în urma erupției din 1007).

**Munții Suraksan**, pe coasta de est, cu peisaje spectaculoase, relief accidentat, favorabil pentru alpinism, sporturi de iarăă, cu stațiuni de litoral renumite pentru frumusețea peisajelor sau a falezelor.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, turism montan.

### 2.1. 4. JAPONIA

Țară insulară, Japonia este situată în partea de est a Asiei, între Marea Japoniei și Oceanul Pacific, la circa 180-200 km de continent pe linia

"Cercului de Foc" al Pacificului, cu cele mai frecvente erupții vulcanice și cutremure. Țărmurile ei, desfășurându-se pe circa 27.000 km lungime, înconjoară o mulțime de insule, cele mai importante fiind: **Honshu (Hondo), Hokkaido, Shikoku, Kyushu, Ryukyu.**

Relieful este variat, predominant muntos, munții (1200-3000 m) formând lanțuri paralele. Munții vulcanici ocupă o suprafață mare (șapte lanțuri vulcanice cu circa 150 de vulcani - **Vulcanul Fuji-Yama, 3778 m**, altitudinea maximă a Japoniei), devenind simbolul țării. Câmpiile ocupă spații reduse, mai mari fiind cele din Honshu și Hokkaido.

Clima diferă de la subtropicală, musonică în sud, la temperată montană și alpină în nord. Râurile scurte și repezi, cu un bogat potențial hidroenergetic, prezintă numeroase și spectaculoase praguri, cascade și defilee, iar lacurile în general, vulcanice, lagune și limane completează fericit peisajul japonez.

Vegetația extrem de variată de la camfor, magnolii, cedrii, chiparoși la stejari și brazi determină o faună diversă cu peste 140 de mamifere și 450 specii de păsări, ocrotite în numeroase parcuri naționale (cca.20).

Țară puternic industrializată (P.I.B. - 25.000 \$ / loc), Japonia are o suprafață de 377,873 kmp și numără cca 126 mil. locuitori (328 locuitori / kmp), peste 80 % din populația țării fiind concentrată pe țărmul pacific, remarcându-se arealele metropolitane **Tokyo -Yokohama, Nagoya și Kyoto - Osaka, Kobe. .**

Japonia dispune de o rețea de comunicații bine structurată și organizată și peste 1000 de porturi facilitează transporturile maritime, iar rețeaua aeriană leagă un număr mare de orașe și se caracterizează printr-un trafic intens de avioane; insulele sunt legate prin cele mai mari tunele submarine. Rețeaua feroviară urmărește linia de țărm cu legături interioare.

Locuită din timpuri străvechi, pe teritoriul Japoniei ia ființă în sec. III-II î.Hr. primul stat Yamato - puternic influențat de civilizația chineză, apoi în 594 de budism, care devine religie de stat. De-a lungul istoriei, Japonia a

cunoscut profunde prefaceri politice și economice, în cultură și civilizație, ajungând la stadiul actual, de mare putere mondială și o importantă destinație turistică.

"Țara Soarelui Răsare", "Țara Crizantemelor", a "Arbuștilor Florali", a "Florilor de Cireș" (sakura), a "gheișelor", a "cutremurelor" (cca 1100 / an). Nihon - Koku - Imperiul Japonez este o monarhie constituțională; capitala **Tokyo** (8 mil. locuitori - 17 mil. locuitori cu aglomerația urbană); limba oficială: japoneza; religii: șintoistă, budistă și creștină.

Faima Japoniei nu este dată numai de peisajele de un farmec aparte, de misterul și exotismul japonez, de miracolul economic, ci și de artă, dezvoltată încă din mileniul I î.Hr. și înfloritoare după pătrunderea buddhismului (sec. VI-VII). Pagodele, palatele, sculptura în lemn, bronz, pictura, arta decorativă ating realizări artistice impresionante.

Japonia se diferențiază în mai multe areale turistice, corespunzătoare marilor insule care o compun.

#### **2.1. 4.1. HOKKAIDO**

Cea mai nordică insulă a arhipelagului, cu peisaje variate și pitorești date de un relief muntos cu vulcani activi (Asahi) și de platouri înalte cu păduri de conifere, foioase sau cu magnolii, chiparoși, bambuși și liane; ape cu praguri și cataracte, lacuri și izvoare termale, terenuri favorabile sporturilor de iarnă; reprezentative pentru turism sunt și parcurile naționale: **Shikotsu - Toya, Akan**. Centre turistice importante: **Sapporo** - metropolă (1,8 mil. locuitori), centru turistic atractiv prin poziția sa la baza Munților Vulcanici, expoziții de sculptură în gheață, Olimpiada albă din 1972. **Hakodate, Otaru** - stațiuni cu ape termominerale și **Nagano** cu Olimpiada Albă din 1998.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, turism montan și balnear, sporturi de iarnă.

## 2.1. 4. 2. HONSHU

Ocupă cea mai mare insulă a Japoniei (230.800 kmp), peste 90 mil. locuitori și prezintă un cadru natural variat și pitoresc, în care predomină peisajul vulcanic montan și de platou, de culoare și depresiuni tectonice cu câmpii sau lacuri de mare frumusețe (**Biwa, Towda**), țărmuri înalte cu faleze și plaje, câmpii litorale cu golfuri. Se remarcă vulcanul **Fuji-Yama** (San) de 3770 m și stins din 1707, al cărui con este acoperit cu zăpadă circa 10 luni pe an, în timp ce la poalele lui înfloresc cireșii. Este situat la 50 km de Tokyo și considerat unul din simbolurile Japoniei; în jurul lui se întâlnesc numeroase lacuri vulcanice și peșteri. **Vulcanul Asma-Yama** (1700 m) este cel mai activ de pe glob și este bine supravegheat de un observator geofizic. **Lacul Biwa** (700 kmp), situat într-o arie de mare pitoresc în SV insulei (lângă Kyoto), numeroasele râuri cu praguri și cascade, parcurile naționale **Towda, Nikko** și izvoarele termale, constituie importante zone de atracție pentru turiști. În acest areal se află cele mai reprezentative centre turistice între care: **Tokyo** cea mai mare metropolă (17 mil. locuitori), capitala țării, legat de San Francisco (S.U.A.) prin cel mai lung cablu submarin (13.700 km). Împreună cu orașele **Yokohama** și **Kawasaki**, Tokyo constituie cea mai mare conurbație din Japonia. Cunoscut din sec. al XII-lea ca o așezare de pescari în Golful Tokyo, apoi ca cetate și reședință a șogunilor (sec. XV-XVIII) până în 1866 când devine capitala imperiului japonez. Este un oraș al templelor, pagodelor, parcurilor cu poduri și stânci artificiale, dar și al construcțiilor și clădirilor ultramoderne în stil american. Impresionează Palatul Imperial (sec. al XIX-lea) înconjurat de parcuri, ziduri medievale și șanțuri cu apă, Templul Kannon (sec. al XVIII-lea), centrul de distracții Asakusa, parcul Hibya cu clădirea Curții Supreme, parcul Ueno cu Universitatea, numeroase muzee, locul festivalului florilor de cireș (sakura), Turaul Televiziunii (334 m), Ginza, cartierul luxului, cartierul Shin-Yuku cu uriașa piață subterană; linia de metrou

(110 km), trenul ultrarapid "Hikart" ce leagă Tokyo de Osaka (500 km), cartierul Kanda - sediul băncilor și societăților comerciale. Tokyo dispune de cca. 2000 de temple, muzee, 32 universități, 600 cinematografe etc. **Nikko** - un oraș așezat într-un parc național, de o inegalabilă frumusețe (păduri, cascade, defilee, lacuri, toate pe platoul Oze). Aici arhitectura japoneză în lemn a atins apogeul: pagode roșii de 5-7 etaje, temple. **Atami** - o stațiune maritimă cu plaje și ape termale (Mecca japonezilor); **Kamakura** - oraș turistic, fără fabrici și cu satul UNESCO cu case tradiționale din fiecare țară. **Yokohama** (3,3 mil. locuitori) - oraș-port, centru medieval cu temple, pagode, biblioteca Kanzawa (1275) și șantier naval. Partea insulară de la sud de **Lacul Biwa** și **Golful Ise** se înscrie cu atracții turistice de mare interes, atât naturale, cât mai ales cultural-istorice, aici fiind centrul politic și religios multiseclar al Japoniei: vechile capitale **Nara** și **Kyoto**. În prezent acest subareal are o economie puternic dezvoltată (conurbația Osaka - Kobe - Kyoto). **Kyoto** (1,6 mil. locuitori) - orașul - muzeu al Japoniei, pe malul lacului Biwa, întemeiat în sec. al VIII-lea, fostă reședință imperială (794-1868), cel mai mare centru turistic al țării (peste 8 mil. turiști anual), dispune de mari comori de artă: peste 1500 de temple ahintoiste (Templul Raugioiu cu cele 1001 fețe ale lui Buddha, statui din lemn acoperite cu aur), pagode buddhiste (pagoda din aur din parcul Kiakaku), muzee, palate imperiale, sanctuare. **Cartierul Gyon** din Kyoto este cel mai vestit pentru gheișele (fete de 8-12 ani, cu o educație aleasă și specializate în arta dansului, cântecului, armoniei ceaiului etc.). **Gheișele**, alături de **Muntele Fuji -Yama**, sakura (floarea de cireș) și **crizantema** sunt simbolurile nipone. Nara - la 42 km de Osaka, centru turistic și cultural, prima capitală a Japoniei (645-793), leagănul civilizației nipone cu numeroase temple, pagode, mănăstiri, palate, muzee, sanctuare. Parcul din Nara adăpostește o colonie de cerbi lopătari dar și peisaje de mare atracție. Aici se află cea mai înaltă statuie din bronz din lume a lui Buddha (17 m și 380 t), cel mai înalt Buddha din lemn (48,7 m construit în 752) și Pagoda de Aur cu 5 etaje. Nara mai este cunoscută și prin

sărbătorile sale tradiționale: **Omizu-Tori** (binecuvântarea apei), între 1-14 martie ce se încheie cu „retragerea cu torțe”; **Takigi-No** (spectacol la lumina flăcărilor) între 11-12 mai, la templul Kofukugi; Mundoro, sărbătoare ce are loc pe timpul nopții pe aleea templului Kosuga, pe care se aprind 2800 de lampioane între 3-4 februarie și pe 15 august. **Kobe** (1,5 mil. locuitori) - oraș-port, nod de comunicație, aeroport, temple, pagode. **Osaka** (2,7 mil. locuitori) - oraș-port, mare centru industrial, cu temple, muzee, castel (sec. al XVI-lea). Nagoya (2,3 mil. locuitori) -oraș-port la Golful Ise, centru comercial, industrial și turistic cu pagode, temple, Muzeul Perlelor și Clopotul Libertății acoperit cu 12200 de perle veritabile de cultură. În sudul țării se află orașul marilor sacrificii de pe urma bombardamentului atomic din cel de-al II-lea război mondial: **Hiroshima** (1,1 mil. locuitori) - Clopotul Păcii, statuia copiilor uciși, parcul Păcii cu un muzeu, castel (sec. al XVI-lea).

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, științifice, turism montan și balnear, cură heliomarină.

#### 2.1. 4. 3. KYUSHU

Ocupă insula omonimă, cu peisaj montan vulcanic și de câmpii litorale, râuri scurte cu cascade și numeroase parcuri naționale: **Aso**, **Kirishima-Yaku**, cu peisaje vulcanice, izvoare termale, plante și animale specifice. **Nagasaki** - oraș-port, ce a suferit bombardamentul atomic din ultimul război mondial. Este orașul micuței Cio-Cio-San din opera lui Puccini, numeroase muzee, palate. **Fukuoka** - mare centru bancar și comercial cu palate, temple, pagode.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, științific, recreere.

#### 2.1.4. 4. SHIKOKU

Cuprinde insula cu același nume, vulcanică cu peisaje pitorești. Atracția turistică o reprezintă **Parcul Subacvatic** pe care turiștii îl pot vizita



parcurgând ingenioasele "alei" formate din tuburi transparente fixate pe fundul mării. Centre turistice: **Matsu Yama, Taka Matshu.**

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de cunoaștere, religios, cură helio-marină, tratament balnear.

## **2. 2. ASIA DE SUD - EST**

Cuprinde statele din Peninsula Indochina și vastul sistem insular cuprins între Oceanele Indian (V) și Pacific (E), precum și Australia (S).

Peninsula Indochina (1.850.000 kmp) continuată cu Peninsula Malacca (1000 km lungime), ocupă colțul de SE al Asiei. Are un relief predominant muntos ce înconjoară podișuri înalte (1000-2500 m), iar câmpiile ocupă spații restrânse pe cursurile inferioare sau la vărsarea fluviilor (Mekong, Menan, Songkoi).

Clima este tropicală, musonică, umedă și caldă, ce dă posibilitatea dezvoltării pădurilor tropicale umede cu mangrove pe litoral și foioase sau conifere pe culmile înalte, care adăpostesc o faună variată de elefanți, tigri, pantere, jaguari (în junglă), antilope, rinocer, numeroase păsări și insecte.

Hidrografia este alcătuită din râuri și fluvii cu debite mari, ce formează văi înguste, adânci și pitorești în munți, iar fenomenul de flux de la gura lor de vărsare favorizează pătrunderea vaselor oceanice pe distanțe mari în amonte, dând posibilitatea dezvoltării activității turistice.

Insulele de la sud (1.800.000 kmp) desfășurate de-o parte și alta a Ecuatorului sunt în general muntoase, vulcanice, cu peisaje, dar și atracții cultural-istorice specifice civilizației asiatice, locuite din cele mai vechi timpuri.

Se individualizează două subzone turistice: una continentală (Indochina) și cealaltă insulară (Insulele Sud Estice), în care se conturează mai multe areale.

### **2. 2.1. INDOCHINA**

Corespunde peninsulei Indochina și are mai multe

#### areale. 2. 2.1.1. MYANMAR (BIRMANIA)

Ocupă coasta de vest a Peninsulei Indochina, cu un relief format din șiruri montane paralele (1500 km lungime) ce se desfașoară din **Munții Himalaya** până la **Marea Andaman**, unde se continuă cu **Podișul Shan** și **cîmpii litorale**. Se îmbină peisaje montane, împădurite cu păduri temperate și tropicale, de savană, de podiș și cîmpie deltaică cu mangrove. Țara este drenată de fluviile Irrawaddi și Salweeh, navigabile pe cca 1600 km și deține lacuri numeroase. Țară agrară, Myanmar, denumită și "Burma", are o suprafață de 678.000 kmp, o populație de peste 46 mil. locuitori, populația urbană redusă. Capitala: **Rangoon** (4 mil. locuitori cu aglomerația urbană); limba oficială: birmana; religii: budhism.

Locuită din timpuri străvechi, pe teritoriul Myanmar, primul stat feudal birman (Regatul Pagan) apare în sec. al XI-lea, dispare sub invazia tătarilor, în sec. XVI-XVIII se pun bazele unui nou regat birman, cucerit de englezi. În 1948 își proclamă independența. Are o infrastructură redusă. Arhitectura și sculptura birmaneză de un înalt rafinament se reflectă prin frumusețea templelor, palatelor, pagodelor. Denumirea de țara "celor 1000 de pagode" nu confirmă realitatea, deoarece numai în **Pagan** - capitala de mare frumusețe a vechiului regat se aflau cca 5000 de pagode pe aproximativ 30 kmp (din care se mai păstrează 2000). **Rangoon-Yangon (Mingaledon)** - port fluvio-maritim, centru politic, economic, comercial, vechi centru budhist, oraș turistic important cu palate, pagode, temple. Impresionează pagoda Shwe Dagon (Soarelui) în întregime aurită, cu 300 de turlă mai mici, ce troaează Dealul Elefanților de peste 2500 de ani din secolul VI î.Hr. La construirea turlei centrale de 120 m înălțime s-au folosit 25 t aur, 100 t argint, iar clopotul din bronz are 25 t. Este înconjurată de alte temple aurite și zeci de statui ale lui Buddha. **Mandalay** - capitala ultimei dinastii deține câteva sute de pagode, adevărate capodopere, cea mai frumoasă fiind cea de pe colina orașului, de

unde și denumirea de oraș "al perlelor", temple, palate și 729 de plăci de marmură cu inscripții sacre plasate fiecare într-un templu

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale.

## 2. 2.1. 2. THAILANDA

Ocupă partea centrală a Peninsulei Indochina, având o largă ieșire la mare.

Dispune de un peisaj de păduri tropicale și montane în vest, de savană în **Podișul Khorat** din est și nord și de câmpie în partea centrală. Fluviile Menam și Mekong drenează țara, iar numeroasele lacuri îmbogățesc peisajul.

Tară agrară în plină ascensiune economică, Thailanda are peste 60 mil. locuitori (113 loc. / kmp) pe o suprafață de 514.000 kmp. Muang T'HAI sau "Țara Pagodelor" (cca. 35.000), Thailanda este o monarhie constituțională. Capitala: **Bangkok** (5 mil. locuitori; 8 mil. cu aglomerația urbană); limba oficială: thai; religii: budism.

Triburi de thai și lao, origine din China meridională, populează din sec. I î.Hr. teritoriul, în sec. al XIII-lea supun populația autohtonă kmeră și formează regatul Thai (Siam), iar în sec. al VII-lea budhismul devine religie dominantă. Din 1792 se instalează dinastia Rama, care domnește și azi, iar în 1932 se instalează monarhia constituțională și se numește Thailanda. În lunga sa istorie, țara cunoaște o înflorire deosebită a artei și culturii, care se întâlnesc în marile centre turistice.

Alături de bambusul "arborele cu 1000 de întrebuințări", Thailanda prezintă interes prin miile de temple buddhiste (20.000), pagode strălucitoare cu acoperișuri multicolore, artizanatul de mare rafinement. Muzeul în aer liber de lângă capitală reflectă aceste tradiții ale poporului.

**Bangkok** - oraș-port pe fluviul Menam, capitala Thailandeii din 1782, denumit și "Veneția Orientală", datorită mulțimii canalelor, a ambarcațiunilor, a celor peste 300.000 de locuitori ce trăiesc în aceste "locuințe" sau în locuințe lacustre, a modului de organizare a pieței (pe

bărci) sau "Orașul îngerilor" (Krunk Thep), a fost construit în 1350. Ca obiective: din cele 300 de temple și pagode se impun: Templul Zorilor, Pagoda Phra Prang (79 m înălțime), Pagoda Muntelui de Aur, Pagoda Aurită, Templul de Marmură, Templul Național; Templul Trimitir cu statuia lui Buddha de 5,5 tone; Marele Palat construit pe o insulă artificială este o bijuterie artistică, Capela Templului lui Buddha din smarald, alei decorate cu statui. **Chiang-Mai** - oraș al trandafirilor, fostă capitală (1296), cu temple, pagode, necropolă regală, palate. **Lamfrun** - fostă capitală (660-1281) cu splendide pagode, turnuri, palate și o renumită bibliotecă. **Aynthia**- o altă strălucită capitală (1350) cu temple (Phra) și palate somptuoase. **Nakorn Pathom Rajburi** (48 km de capitală) este cea mai veche așezare siameză din anul 50 î.Hr. , de unde s-a răspândit buddhismul în țară. Templul Phra Pathom este cel mai sacru și cel mai mare dintre toate templele buddhiste din lume (o cupă uriașă întoarsă cu gura în jos, un turn înalt de 114 m, iar clopotele de mare rezonanță îi dau grandioarea așezământului).

În bazinul fluviului Mekong, Thailanda etalează peisaje de mare atracție turistică, locuri de agrement nautic sau sportiv, plaje cu echipamente luxoase (**Bang Saen, Pattagu**), schi nautic, pescuit, excursii în insule. **La Paknam** este cea mai mare crescătorie de crocodili din lume. **Suan Wang Kaev** este o stațiune turistică așezată într-o zonă pitorească cu plaje, cascade, faleze, insule muntoase.

La frontiera cu Cambodgia, la 250 km de renumitele temple din **Angkor** (din orașul

Siem Reap) se găsesc alte centre antice cu temple dedicate regelui-zeu Kmer și lui Buddha (de

peste 1000 de ani), un arbore (**Marele Banyan**) cu o coroană de 5000 mp, iar

**Phanong** **Rung**

este un complex de temple, realizat pe vârful unui vulcan în sec. XII -

similar celui de la

*Angkor.*

Spre sud, către Malaysia se află renumite centre turistice, peisaje spectaculoase cu plaje montane, peșteri, cascade, insule pitorești (**Pagua, Hua Hin, Haad Yai**).

**Forme de turism:** itinerar cu valențe culturale, cură heliomarină, sporturi nautice.

### 2. 2.1. 3. MALAYSIA

Este format dintr-o parte continentală -Malaya, situată în partea meridională a Peninsulei Malacca- și o parte insulară -Sarawak și Sabah, care se găsesc în vestul și nordul Insulei Kalimantan. Cadrul natural este muntos, cu trei culmi montane separate prin depresiuni alungite nord-sud, drenate de râuri și terminate în regiunea litorală de câmpii mlăștinoase. În aria montană estică se află **Parcul Național al Malaysiei**. Peisajele sunt variate, cu păduri umede tropicale montane, mangrove și de plajă. Insulele au un peisaj montan împădurit, cu altitudini de peste 4000 m și de câmpii litorale joase, mlăștinoase, cu întinse culturi de *Hevea brasiliensis* (arbore de cauciuc natural).

Țară agrară, Malaysia are o suprafață de 329.749 kmp. și o populație de 22,2 mil. locuitori.

Locuită din timpuri străvechi și aflată la confluența civilizațiilor indiană, chineză și indoneziană, pe teritoriul Malaya au apărut centrele comerciale: **Singapore** (sec. al XII-lea) și **Malacca** (sec. al XIV-lea), iar în sec. XIII-XV s-a constituit statul feudal Malaya. Cucerit de portughezi, olandezi, englezi, devine independent, în 1957, Federația Malaya, din care, în 1965, se retrage Singapore. Este un stat multietnic și multiconfesional (malaysieni, indieni, chinezi, pakistanezi etc.).

Țara "cauciucului natural" și a "uleiului de palmier", Malaysia este o monarhie constituțională. Capitala: **Kuala Lumpur** (1,3 mil. locuitori); limba oficială: malaysia; limba născută: engleza. Religii: islamism, buddhism,

hinduism, creștinism.

Malaysia oferă atracții turistice dintre cele mai atrăgătoare: păduri luxuriante cu peste 1500 de specii de plante în care trăiesc o mare varietate de animale, peisaje inedite, insule și plaje cu nisipuri fine, tradiții folclorice și etnografice (artizanat), mari manifestări: Ramadan, Anul Nou Chinezesc, Deepavali - festivalul hindu al luminilor, Crăciunul; o diversă și multirasială cultură și civilizație reflectate în numeroase temple, pagode, palate. Complexele comerciale sofisticate, amplasate în toate ariile și centrele turistice, completează oferta de distracții turistice ale Malaysiei. **Kuala-Lumpur** - așezat în SV peninsulei, nod de comunicații, important centru comercial și industrial, a fost întemeiat în 1859, iar în 1963 devine capitala Malaysiei. Este amplasat într-o zonă de mare frumusețe și este un paradis al templelor, pagodelor, muzeelor, magazinelor. Se remarcă: Moscheea Națională, numeroase temple, parcuri, Centrul de Artizanat, palate, Petronas Twin Towers (Turnurile Gemene Petronas), care este cea mai înaltă clădire de pe glob (500 m), unite prin Podul Suspendat, lung de 57 m, unicat în domeniul zgârie-norilor pe glob, la a cărei realizare a participat și arhitectul român Vlad Simionescu.

Atracțiile turistice sunt diseminate în toată țara și se pot distinge unele areale:

- a) **PERLIS** • cu reședința regală **Arau**, peșteri și lacuri de acumulare.
- b) **KEDAN** - cu Moscheea Mare, Palatul Vechi, bazar, plaje, cascade fascinante și Insula **Langkawi** cu frumoase plaje și hoteluri de lux precum și parcul cu cele șapte fântâni, ce formează șase bazine suspendate.
- c) **PENANG** se impune prin farmecul plajelor, Parcul Național, Biserica Sf. George (una dintre cele mai vechi, 1818), Templul Buddhist - cel mai mare și cel mai frumos din SE Asiei, Templul Șarpelui, Moscheea de Stat, Expoziția Fluturelui (100 de specii de fluturi și insecte vii, în habitatul lor natural, unică în lume).
- d) **PERAK** - cu temple, moschei și grădini japoneze, sanctuarul de păsări

**Kuala Gula**

- păsări exotice, care cuibăresc numai aici, stațiunea montană **Bukit Larut** cu o pitorească panoramă spre țărmul vestic.
- e) SELAN GOR* se impune prin: Parcul Templelor (500 ha) cu floră, faună specifică, cascade, peșteri, Complexul turistic Mimaland (121 ha), cu cabane și case construite pe lac, Parcul Național Kuala Selan Gor..
- f) MALACCA* unde se îmbină arta europeană cu cea islamică, hindusă și chineză- cu biserici în stil oriental și occidental, palate, moschei, temple, pagode, mausolee, Casa Memorială a proclamării independenței (1912).
- g) PAHANG* cu temple, palate și renumite plaje, parcuri naționale - Taman Negara -cel mai vechi parc tropical din lume; Insula vulcanică **Palan Tioman** cu plaje pitorești.
- h) TERENGGANU* în N-E peninsulei cu peisaje spectaculoase montane, de faleză și plajă, cu parcuri de recreere (prin junglă) deține comori etnofolclorice și plaje pentru broaștele țestoase Rantau Abang.
- i) SARAWAR* situat în NV insulei Kalimantan și etalează peisaje tropicale montane și de litoral, stațiuni, parcuri naționale, plaje, muzee, Poșta Centrală, unică în aceste părți prin arhitectura sa, cu coloane corintice.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, turism montan, de cură heliomarină.

#### **2.2.1. 4. SINGAPORE**

Insulă în SV Peninsulei Malacca, cu relief deluros în centru și țărmuri joase mlăștinoase cu golfuri mici, tip estuar, la periferie. împreună cu alte 40 de insule mai mici formează orașul -stat Singapore (620 kmp, 3,9 milioane locuitori); Capitala: **Singapore** (2,6 mil. locuitori); limbi oficiale: malaysia, chineza, engleza. Religii: buddhism, hinduism, islamism, catolicism. Este legat cu Peninsula Malacca printr-o cale ferată și o șosea. Important port în drumul comercial ce leagă Oceanul Indian de Oceanul Pacific; aeroport interațional.

Integrat în Compania Engleză a Indiilor Orientale în 1819, devine colonie a Coroanei britanice, ocupat de japonezi, eliberat în 1945, devine din nou colonie britanică, iar în 1965 se proclamă republică, dar rămâne în Commonwealth.

Fondat de malaysieni și numit "**Tumasik**" - "**Orașul de la mare**", numele actual provine de la cuvintele sanscrite Pura - Singra - "Orașul leului". Singapore este un caleidoscop colorat de obiceiuri, de rase, culturi, dialecte și religii, creatorul unor opere monumentale: temple indiene cu sculpturi luminate feeric, moschei cu ornamente splendide pe cupole ca și pe biserici sau statui, numeroase parcuri și grădini. Impresionează Sri **Mariamman** - cel mai mare și mai vechi templu hindus, grădinile fantastice **Haw Park** Willa - ce redau "o țară" ca în povești, vestitul parc chinezesc "**Balsamul Tigrului**" (păzit de un uriaș tigru de piatră), muzeul "Casa **Jadului**", ce dispune de o fabuloasă colecție de piese rare dejadsculptat.

În Singapore se află multe grădini și parcuri: Grădina botanică (32 ha), Parcul Merlion, cu o uriașă sculptură - simbol al orașului, Grădina de orhidee Mandai, Grădina chinezească, Grădina Zoologică, Paradisul Crocodilului, Acvarium (6000 de specii). Alături de temple și pagode prezintă interes și numeroase muzee, monumente, străzi (strada arabă), cartiere, clădiri: Clădirea de Concerte Victoria (1862), Teatrul (1905).

**Insula Sentosa**, stațiune a orașului, accesibilă prin ferry - boat sau telecabină se oferă prin: plajă, agrement nautic, Parcul cu Fluturi (de interes mondial), muzeu maritim (subacvatic).

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, cură heliomarină, tranzit.

### 2.2.1.5, LAOS

Situat în S-E Asiei, are un relief de podiș și munți (2817 m) ce cuprind depresiuni largi. Rocile calcaroase și bazaltice dau peisaje variate și pitorești. **Fluviul Mekong** și afluenții săi prezintă numeroase praguri și



cascade, iar în aval de Vientiane și-a creat spectaculosul canion **Kemmarat**, lung de cca 150 km. Clima musonică determină o vegetație tropicală și subtropicală de păduri și savană.

Țară agrară, Laos are o suprafață de 236.800 kmp și o populație de peste 5 mil. locuitori. Capitala: **Vientiane** (400.000 locuitori); limba oficială: lao; Religia: buddhism. Republică democrată, nu are ieșire la mare și căi ferate, iar drumurile însumează cca. 8000 km.

Pe teritoriul său, populat de triburi lao, venite din sudul Chinei, a luat ființă în sec. IX Regatul Lan Sang, care se prăbușește în 1284 sub mongoli, reconstituit se separă în două regate și este supus, apoi, Thailandeii, Franței, Japoniei; devine independent în 1953.

Pe teritoriul Laosului existau numeroase temple, palate, pagode, mărturie a unor strălucite civilizații, dar au fost distruse în timpul războaielor. Cel mai important centru turistic este **Vientiane** - oraș-port pe Mekong, întemeiat în sec. XIII, unde au rezistat cca. 24 de temple, pagode, palate cu statuia lui Buddha. **Luan-Prabang** - oraș-port pe Mekong, centru comercial și turistic, întemeiat în sec. XIV, pagode, temple, bibliotecă cu vechi manuscrise, sanctuare. Alte centre turistice: Savannakhet și Pakee. Forme de turism: itinerant cu valențe culturale.

## 2. 2. 1. 6. KAMPUCHIA (CAMBODGIA)

Este situat în partea sudică a Peninsulei Indochina și prezintă un cadru natural puțin variat, peisaje de câmpie (90 %), înconjurată de cele de podiș (E) și montane (V), iar spre Golful Thailanda, peisaje de litoral cu plaje și mlaștini. Pădurea tropicală (74 %) și savana specifice climatului tropical - musonic, fluviul Mekong cu afluenții săi, lacurile, mlaștinile și canalele constituie elementele naturale de interes turistic.

Țară agrară, Kampuchia are o suprafață de 181.035 kmp și o populație de cca 10 mil. khmeri, vietnamezi, chinezi. Capitala: Phnom-Penh (1 mil. locuitori). Limba oficială: khmeră, franceză. Religia: buddhism.

în mileniul I î.Hr. triburile thai și annamite se stabilesc pe teritoriul Kampuchiei, locuit de populația khmeră. înființat în sec. EX, Regatul Khmer de la Angkor se destramă în sec. XIII și este ocupat pe rând de Siam, Annam, francezi, japonezi; în 1945 devine independentă ca regat și în 1970 ca republică, care este încă în reorganizare politică și administrativă.

Pe teritoriul Kampuchiei s-a dezvoltat o importantă civilizație khmeră reflectată de ansamblul arhitectural; de la Angkor, în Câmpia Lacurilor, de numeroasele temple, pagode, palate, în parte distruse.

Angkor (din orașul Siem Reep) - vechea capitală a Imperiului Khmer renumit pentru vestigiile de artă khmeră: Templul Angkor Vat și reședința regală Angkor Tom (sec. EX-XIII). Phnom Penh - port pe Mekong, nod de comunicații, aeroport internațional, oraș străvechi, capitala statului Angkor (sec. XV-XVI și în 1863), Cambodgiei din 1953 și Kampuchiei (din 1978); etalează temple, pagode, palate, muzee, mausolee.

Forme de turism: itinerant cu valențe culturale.

## **2. 2. 1. 7. Arealul turistic VIETNAM**

Se află în partea estică a Peninsulei Indochina, ocupând o fâșie de țărm lungă de 2500 km. Dispune de un cadru natural variat: peisaje montane (3245 m) și de podiș în nord și centru, de câmpie și câmpie litorală și delta Fluviului Mekong (Fluviul Roșu).

Clima diferă de la cea tropicală-musonică în sud, la cea temperată-musonică în nord și se reflectă în pădurile tropicale și savane.

Vietnamul are o suprafață de 332.600 kmp, o populație de cca. 78,5 mil. locuitori. Capitala: Hanoi. Limba oficială: vietnameza. Religii: buddhism; este o țară agrară.

Teritoriul locuit din timpuri străvechi (sec. în î.Hr. ), cucerit de chinezi până în 939, când se eliberează și devine un stat puternic, farâmițat în sec. XVI-XVIII și apoi ocupat de francezi; în 1945 devine independent și este divizat în două: în nord, republică populară, iar în sud, monarhie -dictatură; în 1975 se

unesc și se proclamă republică socialistă. Ca și în statele vecine, în Vietnam s-a dezvoltat o strălucită civilizație, care se mai păstrează în marile orașe: **Hanoi** - port pe Hong Ha (cca. 4 mil. locuitori), oraș străvechi, capitala regatului, iar din 1976 a Vietnamului independent. Deține numeroase temple (Van Nien - sec. XV, închinat lui Confucius), pagode (Marele Buddha, sec. XI), pavilioane, palate, mausolee. Ho Si Min (4,3 mil. locuitori), întemeiat în 1778 sub denumirea de **Saigon**, ocupat de francezi, capitala provinciei, cu temple, pagode, muzee, palate; Hue - fostă capitală a Regatului vietnamez, cu temple, pagode, clădiri vechi. **Nha Trang**, o frumoasă stațiune turistică.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, cură heliomarină.

## 2. 2. 2. INSULELE SUD-

### ESTICE 2. 2. 2.1.

#### INDONEZIA

Indonezia este formată din peste 13.600 de insule, cel mai mare arhipelag de pe glob, desfășurată între Oceanul Indian și Oceanul Pacific, pe o lungime de 5500 km și situată la o convergență majoră de căi maritime. Teritoriul Indonezian cuprinde: **Sondele Mari** (Sumatera, Yawa, Kalimantan, Sulawesi), **Sondele Mici** (Bali, Timor, Flores, Maluku) și **Irianul de Vest**. Relieful este muntos, vulcanic și coraligen; țărmurile sunt înalte sau cu câmpii litorale. Clima este ecuatorială (25-26°C), precipitații bogate, dar și cu sezon uscat, ceea ce face ca 64 % din suprafață să fie ocupată cu păduri ecuatoriale, iar în rest savane și mlaștini cu mangrove.

Indonezia are o suprafață de 1,9 mil. kmp și o populație de 207 mil. locuitori (locul IV în lume); infrastructura redusă. Capitala: **Djakarta**. Limba oficială: indoneziana. Religii: islamism, buddhism, hinduism. "Țara arborelui de cauciuc", "de chinină", "palmierului de ulei și bananierului".

Pe teritoriul Indoneziei, locuit din vremuri străvechi, iau ființă la începutul erei noastre o serie de principate, influențate de civilizația indiană și chineză. Din sec. XV islamismul devine religia dominantă, din sec. al XVI-lea este

colonizată de portughezi, olandezi, japonezi, iar în 1945 devine independentă.

Indonezia se evidențiază sub aspect turistic prin peisajul exotic, vegetația luxuriantă cu arbori mirifici, orașele multicolore, templele fabuloase, străjuite de majestuoase conuri vulcanice, comorile etnofolclorice, habitatul specific.

*a) Jawa* - insulă muntoasă, vulcanică (peste 300 de vulcani, din care 15 cu peste 3000 m altitudine; (**Semeru** - 3676 m, 36 sunt activi, 7 sub supravegherea vulcanologilor), de un pitoresc aparte prin peisajele tropicale, vulcanice sau marine pe care le etalează.

**Djakarta** - oraș în NV insulei (cca. 8 mil. locuitori), întemeiat în 1527, în prezent important centru comercial, industrial și cultural. Ocupă mai mult de 600 km<sup>2</sup> și se întinde pe cca. 25 km de la nord la sud. Denumit și "Perla Orientului" sau "Fortăreața Albă", impresionează atât prin arhitectura veche cât și prin cea ultramodernă. Se remarcă prin: Palatul Prezidențial, clădirile ministeriale, bazaruri, fortărețe, muzee (de marionete), moschei, biserici, temple, palate, pagode (a lui Buddha). Grădinile, parcurile și fontanile completează zestrea artistică a orașului. În apropiere: **Parcul Național Idah** (120 ha), care reconstituie în miniatură "Indonezia cu cele 27 de regiuni", **Bogor** (1745) - construit de olandezi, recunoscut prin faimoasa grădină botanică (1817) realizată de englezi cu peste 15.000 de specii din toată lumea tropicală, muzeu și bibliotecă dedicată botanicii și zoologiei, cu cea mai mare documentație bibliografică cu vechi palate și temple. **Bandung** - centru comercial și cultural așezat pe un platou vulcanic dominat de conuri semete. **Yogyakarta** - oraș în centrul insulei, într-o regiune fertilă și de mare pitoresc, dominată de vulcanul Merapi (2911 m), centrul cultural religios și politic al țării, vestit prin argintăriile sale, moschei, 12 mănăstiri, palate, pavilioane, centre artizanale. În apropiere a fost ridicat **Borobudurul** - unul dintre cele mai mari temple buddhiste din lume, ridicat în 750-850, reprezintă o

capodoperă a culturii javaneze (din 5 mil. blocuri de piatră bazaltică) cu peste 400 statui ale lui Buddha. **Muntele Bromo** (2000 m alt.) renumit vulcan, loc de cult și de pelerinaj pentru ofrandele lui Brahma. Surabaya - oraș-port pitoresc, recunoscut în muzee, bazaruri, vestigii istorice, Grădină Zoologică (5000 de specii), Universitate. **Insula Madura** (4000 kmp) din NE Javei -renumită în cursele de tauri, unice în lume, muzeu de porțelanuri. **Surakar** - cu palate, muzee, piețe, anticariate.

*b) SUMATRA* - cea mai vestică insulă (473.000 kmp) înconjurată de o mulțime de insulițe, prezintă un relief accidentat de munți vulcanici (3800 m alt.), platouri vulcanice și câmpii litorale cu peisaje tropicale.

**Medan** (1,9 mil. locuitori) - port maritim, al treilea oraș al țării cu palate, moschei, în apropiere, recunoscuta fermă de crocodili și rezervația cu urangutani. **Palembang** - port mondial, construit din lemn pe piloni. **Insula Nias** (3000 kmp) - Bazinul civilizației megalitice cu numeroase vestigii (casa șeMui statului are 15 m înălțime). **Insula Krakatau** distrusă de explozia deosebit de puternică a vulcanului omonim în 1883 (ultima erupție -1980) și are 815 m altitudine.

Toate orașele din insulă au o poziție pitorească, grădini botanice, zoologice, temple, muzee, pagode, de mare interes turistic.

**Alte centre turistice: Braotangi, Bukittingi, Batang Palupuh** centru florar, unde crește cea mai mare floare din lume - Rafflesia Acnoldi, coroana are 1 m diametru și cântărește 7 kg.

*c) KALIMANTAN* ocupă o parte din Insula Kalimantan (Borneo) cu un relief de platou și dealuri, care dă un peisaj spectaculos. Este interesant habitatul insular cu case pe "piloni". O serie de orașe sau sate sunt construite pe piloni în mijlocul unor mlaștini. **Balikpapan** prezintă interes prin contrastul dintre locuințele pe piloni ale localnicilor și cartierul rezidențial străin, construit pe o colină. **Samarinda** cu faimosul palat al sultanului. în NV insulei se află **Nasib Bagus**, peștera cu cea mai mare sală (700 m lungime, 190

m lățime, 42 m înălțime)

d) **BALI** - Insula aparține Arhipelagului Sondele Mici și este renumită prin frumusețea peisajelor tropicale și vulcanice cu palmieri și flori uriașe, fermecătoare și arta sa originală (sculptură, pictură, dans, ceremonii închinare zeilor). Este numită și "Insula Paradisului". Dispune de stațiuni balneare cu plaje și hoteluri de lux (**Kuta**), pavilioane plutitoare, pagode, sate fortificate, temple, mănăstiri buddhiste, parcuri cu broaște țestoase uriașe. **Denpasar**, capitala insulei, este punct de plecare în excursiile din insulă, muzeu de artă balineză; Sanur cu hoteluri de lux, muzeul pictorului Le Mayeur; **Kuta** stațiune balneară cu plaje. **Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, croaziere, cură marină.

#### 2. 2. 2. 2. FILIPINE

Constituie un grup de insule (peste 7000), înșirate pe circa 1800 km în vestul Oceanului Pacific, lângă Groapa Mariane (10.500 m adâncime), majoritatea fără nume; cele mai mari sunt: **Luzon și Mindanao, Negros, Mindora, Cebu** etc. Insulele sunt muntoase, vulcanice sau coraligene, câmpiile însoțesc litoralul, pătrund tentacular în interior și prezintă peisaje de păduri tropicale și de savană. În păduri cresc peste 2500 de specii de arbori (mahon, tek, bambus) și peste 900 varietăți de orhidee ("Insula Orhideelor").

Țară agrară, Republica Filipine are o suprafață de 300.000 kmp și o populație de peste 71 mil. locuitori. Orașele principale: **Manilla, Quezon City**. Populația este de origine malayo-polineziană și numeroase grupuri de negriți (asemănători pigmeilor) care duc o viață nomadă și vorbesc diferite limbi și peste 70 de dialecte. Capitala: **Manilla**; limba oficială: tagalog (filipineza), engleza și spaniola. Religia: islamism, buddhism, catolicism. Infrastructura este dezvoltată cu precădere în insula Luzon și mai puțin în Mindanao; aeroport la Manilla.

Locuită din antichitate și influențată de civilizațiile: indiană, chineză, indoneziană, Filipine a fost cucerită de spanioli (sec. XVI), apoi trece în 1898 sub supravegherea S.U.A. ca, în 1899, să devină prima republică democratică din Asia și din 1963, republică prezidențială.

Filipine etalează peisaje de mare atractivitate, plaje însorite, dar și valori culturale renumite. În Insula **Palawan** există o importantă rezervație ornitologică, arheologică și speologică, cu plaje, păduri, cascade, grote.

**Manilla** (1,6 mil. locuitori, 7,5 mil. cu aglomerația urbană) - oraș-port fondat de spanioli în 1571, deține numeroase muzee, teatre, universități.

**Cebu** - cel mai vechi oraș al țării, loc de naștere al creștinătății în Filipine, faimos prin plajele sale și locuri de plonjări subacvatic. **Davao** - cel mai mare oraș din Mindanao cu un centru comercial și cartier chinezesc.

**Quezon - City** (1,3 mil. locuitori) - zonă administrativă și rezidențială, fostă capitală (1948-1976) cu monumente istorice și de artă.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, științifice, cură heliomarină.

## 2.3. ASIA DE SUD

Se suprapune părții sudice a continentului Asiatic, cuprinzând Peninsula Industan și partea continentală limitrofa.

Zona ocupă un teritoriu vast și deosebit de divers sub aspect fizico-geografic: muntos (**Himalaya, Karakorum**), de podiș (**Dekan, Beluchistan**), de deșert (**Thar, Registan**) și de câmpie (**Indogangetică**), ceea ce se impune și în varietatea peisagistică dată de relief bioclimatelor prezente: peisaj de tundră și ghețari, de păduri, montane, tropicale și savane, de stepă și deșerturi, care se reflectă și în diferențierea teritorială a resurselor turistice naturale.

Dar această zonă turistică se înscrie unei arii cu o cultură și civilizație multimilenară, unde artei și științei indiene li se alătură cele persane, helenistice, arabe sau musulmane, a căror coabitare conferă importante valențe turistice diferențiate de la o țară la alta.

În cadrul zonei turistice se individualizează șapte areale turistice: India,

Ceylon, Nepal, Buthan, Pakistan, Bangladesh și Afganistan.

### 2. 3. 1. INDIA

India ocupă Peninsula Hindustan, partea sudică a continentului și zonei turistice. Se individualizează mai multe areale fizico-geografice, cu trăsături peisagistice de mare valoare turistică legate de diferențierile orografice și bioclimatice.

**Munții Himalaya și Karakorum** (8611 m în Vf. Godwi) ocupă partea nordică și NV a Indiei și se caracterizează prin cele mai mari înălțimi, peisaje alpine, ghețari, lacuri glaciare, parcuri naționale. **Câmpia Indo-Gangetică** de pe marile fluvii **Indus, Gange și Brahmaputra** se desfășoară la poalele Munților Himalaya ca o fâșie lată de 250-300 km și lungă de 3000 km, între Golfurile Arabice la vest și Bengal la est. Situată sub 100 m altitudine, câmpia este netedă, cu mlaștini, grinduri și mangrove în deltă, cu un bioclimat umed, musonic în est (la **Cherapundji** se află polul ploilor pe Glob - 10874 mm medie anuală, cu un maxim de 22.987 mm) și unul de deșert în sudul **Câmpiei Punjab**. **Podișul Dekan** ocupă Peninsula India, alcătuit din platouri muntoase, uneori vulcanice de 400-500 m, dar și înălțimi de 1500 m, cu savană și climă musonică, mărginit de **Munții Gații de Vest** (1892 m) și **Gații de Est** (1680 m), ce trec în câmpia litorală și lagunară, **Malabar** (1400 km lungime) în vest și Coromandel (700 km lungime) în est. În nord sunt **Munții Windya și Pura** (1500-1600 m), iar la sud **Munții Tukardamon** (2695 m).

Condițiile bioclimatice sunt variate de la ghețari, tundră, păduri montane în nord la păduri tropicale, savană în est și ierburi cu tufișuri și peisaje de oaze în NV. Aria insulară este formată din Insula **Ceylon** și altele mai mici coraligene: **Laccadive și Maldive**.

Țară agrar-industrială, cu o suprafață de 3,3 mil. kmp, peste 968 mil. locuitori, populație concentrată în Câmpia Indo-Gangetică și cu precădere în mediul rural (75 %), cu opt orașe milionare: **Calcutta, Bombay, Delhi, Madras, Hyderabad, Banghalore, Kampur, Ahmadabad etc.** Republică



federală, prezidențială cu 22 de state federale și nouă teritorii autonome. Capitala: **Delhi**; limba oficială: hindisi și engleza. Infrastructura: circa 1,6 mil. km artere rutiere, 61.000 km căi ferate, fluvii navigabile 2000 km, patru aeroporturi.

Pe teritoriul Indiei, locuit din timpuri străvechi de dravidieni (mil. 4 î.Hr. ) în NE și arieni (mil.II î.Hr.) în NV, triburi indo - europene, care au creat o puternică civilizație, s-au constituit în sec. X-VII î.Hr. primele state sclavagiste. Cuceririle făcute de perșii lui Darius și grecii lui Alexandru Macedon (sec. IV î.Hr.) au înlesnit legăturile comerciale și culturale cu lumea hitită, persană și elenă, cu reflexe în arta și cultura indiană. Apogeul civilizației antice este atins de **imperiile Mauria** (sec. 4-2 î.Hr.) cu celebra capitală **Pataliputra**, care a dăinuit peste șase secole și **Gupta** (sec. 4-5 d.Hr.) cu o nouă perioadă de înflorire a științelor și artelor. Urmează perioada de fărâmițări feudale și diferite invazii scitice, hunice, arabe. Se evidențiază Imperiul Marilor Moguli (1526-1858) cu capitalele la **Agra** și **Delhi**. Ulterior a fost ocupată de portughezi, francezi, englezi; devine independentă în 1947 (împreună cu Pakistanul, care s-a desprins în 1956).

India multimilenară este țara artei și civilizației milenare, a templelor și a palatelor neasemuite, a unei arhitecturi de excepție, a ornamentelor și sculpturilor.

Artă indiană s-a dezvoltat de la sfârșitul mileniului 4 î.Hr., în cadrul culturilor din Valea Indusului, legate de buddhism și brahmanism și a cunoscut multe etape: cele mai vechi, rupestre (sanctuare, mănăstiri), din sec. IV î.Hr. apar **construcții din lemn, cărămidă și piatră**, cu multe decorațiuni, apoi se dezvoltă **sculptura greco-buddhistă** (sec. II-VII d.Hr.), în care zeitățile **Buddha și Siva** se impun prin grație și armonie, **pictura murală**, iar în sec. XVII-XIX **miniatura**.

Construcțiile buddhiste se păstrează într-un număr impresionant sub două categorii: **stupa și templul rupestru**. **Stupa** este un monument comemorativ din sec. I î.Hr., un tumul (movilă funerară), care, o dată cu

buddhismul, a devenit o construcție din cărămidă unde se păstrează relicvele sfinților, cea mai grandioasă (Sanci 13 m înălțime, 32 m diametru, cu sculpturi de mare rafinament, sec. n î.Hr.) și cea mai veche (sec. I î.Hr., **Bharhut** în India Centrală). **Templele rupestre** (temple - grotă) sec. III î.Hr. - sec. X d.Hr. peste 1200, realizate cu un plan în cruce, iar arcul de deasupra sub formă de potcoavă sau floare de lotus. Capodopere de acest gen sunt: templul -grotă din **Karla**, 41/15 m, 30 coloane, boltă înaltă de 30 m; **Complexul de la Ajanta** cu 29 de temple și mănăstiri în grotă și **Complexul de la Ellora** - unde pe 2 km se află 34 de temple și mănăstiri (sec. V-X), unele cu multe etaje. Dar, în India, sunt și **temple în aer liber**, unele adevărate orașe: **Tanjcre**, **Vimala Daha**, **Sirnar (în Junagadh)**, **Palatul Man Mundir și Mausoleul Taj - Mahal (XVII)** din Agara, capodoperele arhitecturii musulmane, ultimul construit de Marele Mogul Shah Jahon în memoria soției sale Mumtaz Mahal, a intrat în Patrimoniul mondial din 1983.

India de astăzi este un creuzet, în care aura religioasă și viața patriarhală, venite din antichitate și medievalism, se contopesc cu modernismul contemporan, unde frumusețea palatelor și templelor din lumea de basm se alătură clădirilor somptuoase și zvelte, băncilor și comercianților zilelor noastre; iar în peisajul străzii se interferează automobilele, bicicletele și tramvaiele cu ricșele tradiționale, care toate trebuie să se descurce prin mulțimea de "bovine sacre" ce sălășluiesc pe carosabil și pe trotuare.

Particularitățile naturale și cultural-istorice permit individualizarea a șase areale turistice.

a) *INDIA DE NORD - VEST* se impune ariei montane **Himalaya - Karakorum** și părții de est a **Câmpiei Indusului**, respectiv **Deșertul Thar**. Sub aspect peisagistic se individualizează: peisaje alpine cu ghețari, relief glaciatic, lacuri glaciare, văi cu cascade și defilee, **Defileul Indusului** de o mare frumusețe în bazinul căruia, la 4590 m, se află o interesantă

mănăstire buddhistă, unul dintre cele mai înalte locuri de pe glob cu așezări permanente, peisaje de stepă aridă, deșertice (Thar) cu dune de nisip. Acest areal este unul din leagănele civilizației Indiene, încă din mileniul II î.Hr., instalându-se triburi ariene cu o civilizație înfloritoare, găsită azi într-o serie de centre turistice. **Delhi** (8,8 mil. locuitori) - "Inima Indiei" (dil = inimă), oraș fondat în sec. I î.Hr. de rajahul Dillu, capitală antică și modernă, nod de căi de comunicații, centru economic și cultural. Străvechea așezare a devenit oraș în sec. XI, fostă capitală a marilor moguli și ulterior a Indiei Moderne. Se păstrează vestigii de mare valoare istorică și culturală, alături de muzee, teatre și alte instituții culturale, între care amintim: Coloana de Fier de peste 1500 de ani, construită din fier pur (99,97 %), înaltă de 10 m; Fortul Vechi, o perlă a arhitecturii indiene, Fortul Roșu, ridicat în 1638 din gresie roșie, care adăpostește palate din marmură albă de Agra, moschei de mare valoare artistică: Moscheea Perlelor, minaretul Kutub Minor (1220), socotit una din cele șapte minuni ale lumii, cu 5 etaje (3 de granit, 2 de marmură) și 379 de trepte; Observatorul Astronomic (1725), strada comercială Chaudi cunoscută pentru piețele de aur și argint; Universitatea (sec. XI). **New-Delhi**, oraș geometric, centru administrativ, cultural, politic, construit în 1911, unde s-a ridicat clădirea circulară a Parlamentului, Palatul Prezidențial și diferite ministere. Magistrala Rappeth lată de 350 m este mărginită de grădini cu bazine și fantâni arteziene; Muzeul Național, Poarta Indiei monument comemorativ. **Jaipur** "Orașul Roz" la sud de New Delhi, cunoscut prin palate, grădini, galerii, bazaruri și străzi comerciale.

În Munții Himalaya se remarcă stațiunile climaterice și de sporturi de iarnă **Smila** (2200 m alt.) și **Darjeeling**. Alături de peisajele himalayene de mare pitoresc (**Defileul Indusului**), se impune și **Valea Beas** prin frumusețea ei, dar și prin tradiții religioase (lăcașul zeilor hinduși) pentru care în locurile cu ape termale s-au ridicat temple, unde se comemorează zeități indiene.

În subarealul N-V - **Kașmir** la 1600 m alt., cu peisaje montane și alpine

spectaculoase, cu păduri, râuri, defilee și cascade, fond cinegetic și piscicol, tradiții folclorice și artizanale de valoare internațională (covoare de Kașmir), se întâlnesc multe orașe și ministațiuni climatice cu hoteluri și terenuri de sport, pârtii de schi, dar și cu vestigii istorice valoroase: **Sringar**, oraș-stațiune, sec. VI, cu moschei, palate, poduri spectaculoase, peste râul Halun. **Lacul Dhal** cu faimoase hoteluri, pe vapoare. **Chandigorh** cel mai modern oraș al Indiei, creat de arhitecți din mai multe țări, dispune de străzi și panorame frumoase, parcuri, grădini, Universități.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și religioase, montan.

**b) INDIA DE NORD** ocupă **Câmpia Gange - Brahmaputra** fluvială, cu un păienjeniș de ape și canale. Delta Gange - Brahmaputra (100 mii kmp) și cu sistemul urban antic și modern ce s-a construit aici (Agra - **Kanpur** - **Benares**) reprezintă sub aspect natural, dar și istorico-cultural, o adevărată Mesopotamie. Fluviul Gange este "Fluviul Sfânt", unde se află "Lăcașul Zeilor" (la care oamenii vin și azi cu evlavie să se roage) și se întâlnește India arhaică (Benares - Agra, Patna și Kanpur). Acest ținut este leagănul civilizației antice cu regatele înfloritoare: **Magadha**, **Maurya** (buddhism) și **Gupta** (brahmanism) ale căror vestigii se perpetuează până în prezent. **Patna (Patalyputra)** oraș antic (sec. IV î.Hr.), capitala vechilor imperii, cu numeroase temple, mănăstiri, ruine de cetăți. **Agra (Agara)** - capitala Imperiului Mogul, oraș-muzeu situat într-un imens parc cu cele mai atractive și frumoase palate și moschei din India și din lume; Mausoleul Taj - Mahal (1630-1652), o uriașă bijuterie din marmură. **Benares (Varanasi)** cel mai important oraș - centru religios al Indiei cu sute de palate, temple, moschei, construite din marmură roșie. **Kanpur** - oraș medieval, centru religios, cu temple, moschei, palate, fermecătoare parcuri și grădini cu fantâni arteziene. Templu hindus, **Madurai** este o adevărată bijuterie arhitecturală.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și religioase.

c) **CALCUTTA** cuprinde Delta Fluviilor Gange - Brahmaputra litorală, o câmpie mlăștinoasă cu multe brațe și canale și habitate deltaice specifice. **Calcutta**, "orașul iutei" sau "Poarta Bengalului" cu peste 11 mil. locuitori, port în deltă, este centrul administrativ și politic al Bengalului, deține importante monumente de artă antică, islamică, europeană, medievală, dar și clădiri monumentale, magazine și hoteluri de lux, contemporane. Se remarcă: Catedrala Sf. Paul, Academia de Arte Frumoase, Muzeul de Artă Industrială, Marele Parc "Maiden", Grădina Zoologică și Botanică, palate mărețe, temple, moschei și minarete.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale.

d) **INDIA DE NORD - EST** se suprapune ariei montane de la poalele Munților **Siwalik și Khasi**, în Bazinul fluviului Brahmaputra, cu un peisaj montan spectaculos, parcuri naționale, fond cinegetic, etnografie și folclor, interesante monumente de artă (temple, mausolee). **Shillong** - oraș-capitală cu temple și clădiri medievale, importantă stațiune climaterică la 1500 m altitudine. Alte centre turistice: **Imphal și Jorhat**.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, montan.

e) **INDIA DE VEST** ocupă partea de vest a Indiei continentale, la **Golful Arabic**, un areal mlăștinos către ocean și deșertic în nord (**Deșertul Thar**). **Amdabad** - oraș-port, principal centru turistic medieval, cu muzee, moschei, temple, mausolee din marmură multicoloră și clădiri monumentale. Alte centre turistice: **Vadodara, Surat, Udaipur**.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale.

f) **INDIA PENINSULARĂ** se suprapune unui cadru natural variat, cu platouri și munți, cu savane și păduri tropicale, câmpii lagunare joase cu plaje întinse, ceea ce conduce la o mare diversitate peisagistică. Pe litoralul vestic, mai fragmentat, cel mai reprezentativ centru turistic este **Bombay (Mumbai)** - "orașul bumbacului" cu peste 13 mil. locuitori cu

aglomerația urbană, situat pe o mică insulă din Marea Arabiei, cel mai mare port al Indiei. Oraș medieval, cosmopolit, cu numeroase grupări religioase, deține o zestre importantă de edificii istorice, temple, palate, muzee, Universitate (1857), grădini suspendate pe colina Malabar. Orașele bumbacului: **Puna și Sholapur**, dar și cu vestigii istorice interesante completează subarealul.

În culoarul central **Narbada** între **Munții Vindhya și Satpura** se află orașul Ujjain înfloritor în sec. IV-V, în prezent important centru cultural, științific și turistic cu numeroase temple, moschei, mausolee, muzee. Spre est, **Nagpur** - centru comercial, nod de comunicații cu numeroase vestigii culturale. **Bhubaneswar** - centru turistic remarcabil prin sutele de temple hinduse construite timp de 600 de ani, de o mare varietate arhitecturală; capitala statului **Orissa**, cu peșteri locuite de 2000 de ani, cu temple, mănăstiri și palate rupestre. În partea centrală se află **Haiderabad** - oraș medieval, azi multimilionar ca populație, un mare centru musulman, unde se află **Mecca Masjid** (1591), o enormă moschee cu o capacitate de 11.000 de oameni, Muzeul Solar cu expoziția de jad, giuvaere aparținând regilor moguli, palate, temple, Universitate, grădini botanice și zoologice. În subarealul sudic, montan și cu aspecte peisagistice variate și pitorești se întâlnesc centre turistice interesante ca: **Bangalore** cu 4,2 mil. locuitori - oraș situat la 1200 m, într-un peisaj și climat favorabil turismului, cu temple renumite pentru arhitectura lor, palate (Maharajahilor), frumoase parcuri și grădini. **Mysore (Maisur)** cu Palatul Maharajahului (1897), o uriașă clădire, unde se desfășura renumitul festival Desserha (la care maharajahul apărea călare pe un elefant și în haine splendide ca frumusețe), moschei, temple, muzee. Madras (6 mil. locuitori) - oraș-port pe țărmul bengalez, recunoscut prin plaja sa lungă, a doua ca mărime din lume, lată de 500 m, străjuită de palmieri, cocotieri, peluze cu flori multicolore și de marele bulevard "Marina" care formează cheiul, temple, biserici, moschei, catedrale, muzee și stațiunea de litoral "Marina".

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, turism de litoral, de odihnă și

recreere.

### 2. 3. 2. SRI LANKA

Cuprinde **Insula Ceylon** din Oceanul Indian, separată de India prin Strâmtoarea Palk. Relieful este muntos, mărginit de înguste câmpii litorale, cu plaje frumoase, lagune și pâlcuri de palmieri. În depresiuni se practică culturi intense, în terase, de orez și ceai. Clima este tropicală cu precipitații bogate, unde crește o vegetație luxuriantă de junglă cu lemn prețios (abanos, teck, mahon) și orhidee, zboară peste 400 specii de păsări și zburdă cca 100 specii de mamifere. Țărmurile sunt renumite prin cele mai frumoase recife de corali din lume, de unde și toponimul Sri-Lanka "strălucitorul", dat de miile de culori sclipitoare ale apelor oceanului, recunoscute și prin faimoasele perle naturale sau de cultură.

Țară agrară, cu o suprafață de 65.610 kmp și o populație de peste 18 milioane locuitori, din care 74 % singalezi. Culte: buddhism, hinduism, creștinism, islamism. Capitala: **Colombo; Kottein** - noua capitală în construcție. Limbi oficiale: singaleză, tamila și uzual engleza. Infrastructura: 600 km căi ferate, 36.000 km drumuri și 5 aeroporturi.

Pe teritoriul Ceylonului, în sec. VI î.Hr. ia naștere un regat singalez cu capitala la **Kandu**, iar în sec. in î.Hr., pătrund triburi tamile din sudul Indiei și se răspândește buddhismul. În sec. XVI se stabilesc la Colombo portughezii, apoi olandezii, iar în 1795, englezii ocupă insula transformând-o în colonie până în 1972, când își proclamă independența.

Țară recunoscută prin scorțișoară, lemn prețios, ceai, cauciuc, grafit, pietre prețioase, dar și vestigii istorice de mare valoare turistică. **Colombo (Kolamba)** - oraș - capitală (700.000 loc.), întemeiat de portughezi, denumit "Orașul Grădină", renumit prin moschei grațioase, teatre buddhiste și brahmane, muzee și palate, biserici în stil doric ridicate de olandezi. **Kelanya Vikar** - "Locurile Sfinte" pe unde a trecut Buddha în sec. VI î.Hr.,

muzee, temple, universitate buddhistă, grădină botanică.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și de litoral.

### 2. 3. 3. PAKISTAN

Este așezat în partea de N-V a Indiei, cu un relief variat: Munții **Hindukush** (7690 m), ramură a sistemului Himalayan, Podișul **Beluchistan** (3000 m) și **Câmpia Indusului** cu altitudini sub 200 m, cu **Deșertul Thar** în SE și **Delta Indusului** în sud. Clima tropical-uscată se înscrie cu peisaje de stepă și deșert în partea de podiș și câmpie, dar munții sunt împăduriți și au precipitații bogate. Indusul (3180 km) cu afluenții săi, drenează Pakistanul și îndulcește ariditatea prin sursa de apă ce o asigură pentru irigat.

Pakistanul sau "Țara Urdu" de pe Indus are o suprafață de cca 804.000 kmp și o populație de peste 142 mil. locuitori, așezată în mediul rural - 71 % și formată din pundjabi, sindhi, urdu. Capitala: **Islamabad**; limba oficială: urdu, engleza; culte: islamism, hinduism, buddhism, catolicism. Infrastructura redusă: 9000 km căi ferate, peste 58.000 km drumuri, un port și trei aeroporturi.

Pakistanul a cunoscut de-a lungul istoriei dezvoltarea civilizației Indus (mileniul 3-2 î.Hr.), invazia arienilor (mil. 2 î.Hr.), dominația Persiei (VI-HI î.Hr.) și a lui Alexandru cel Mare (329-325 î.Hr.). Cunoaște civilizațiile înfloritoare Mauria (sec. IV-III î.Hr.) și Gupta (sec. 4-5 d.Hr.), sultanului Ghasui (sec. 12-13) și Imperiului Marilor Moguli (sec. 16-19, pâna la colonialismul englez, de sub care se eliberează în 1947, iar între granițele actuale se află din anul 1971.

Pakistanul este adevărata țară a contrastelor sub aspect natural, dar și social-economic, urmărind viața nomadismului pastoral în munți până la mediul urban, care crește vertiginos, iar populația brahmană nomadă sau sedentară oferă exemplu de ospitalitate și curtoazie pentru turiști.

Civilizația indiană Marappa de pe Valea Indusului a lăsat vestigii de mare valoare istorică și culturală la **Marappa**, leagănul străvechii civilizații indiene și pakistaneze. Aici s-au descoperit vestigii ale culturilor antice și ale unor



prime aşezări de tip urban (cu o bogată infrastructură). **Islamabad** (370.000 loc.) modernă capitală a statului contruită în 1961, "Oraşul Islamului", un centru urban modern. **Attck** - aşezare medievală cu fortificaţii. **Rawalpindi** - important centru turistic cu moschei, palate, mausolee, fostă capitală (1959-1967). **Lahore** - oraş medieval cu o putere comercială mare şi cu vestigii istorice de valoare din perioada Mogulă, palate, moschei, bazare, mausolee. **Karachi** - cea mai mare metropolă (8 mil. locuitori), fostă capitală (1947-1955) cu bulevarde largi, parcuri şi grădini suspendate pe colinele din jur, palate, moschei, universitate, parcuri şi grădini etc.

**Forme de turism:** itinerant cu valenţe culturale.

## 2. 3.4. NEPAL

Regatul Nepal se află în nordul Indiei, în inima Munţilor **Himalaya**, la graniţa cu China şi India. Orografic, dar şi bioclimatic, Nepalul este aşezat într-un amfiteatru: Himalaya cu 9 vârfuri peste 8000 m altitudine din cele 14 (Annapurna - 8075 m, Mahaslu - 8125 m), **Munţii Siwalik şi Himalaya Joasă** cu altitudini de 3000 m şi **depresiuni** drenate de afluenţii Gangelui, în care se concentrează cea mai mare parte a populaţiei, iar în sud, **Piemontul Terai** umanizat în mare parte.

Faima Nepalului este dată nu numai de ascensiunile pe Himalaya, ci şi de climatul tropical, blând şi umed, cu aer pur şi înmiresmat de florile câmpului, sedativ în partea joasă şi tonic - stimulent, în munţi. Climatul blând şi precipitaţiile bogate favorizează, în condiţiile montane de aici, dezvoltarea unei flore de mare valoare estetică, dar mai ales balneomedicală (fitoterapia), care a conferit Nepalului valenţe mondiale în acest domeniu; numeroase expediţii din lume solicită ţara pentru studierea acestor resurse. Pe un spaţiu foarte restrâns, vegetaţia îmbogăţeşte peisajul cu pădurile de pin, stejar în amestec cu magnolii, orhidee, pajişti alpine, junglă şi mlaştini tropicale.

Nepalul sau "Țara Munților înalți", fie "Țara Șerpașilor", monarhie constituțională, are o suprafață de 147.800 kmp cu o populație de peste 24 milioane locuitori, majoritatea în mediul rural (95,5 %) și formată din nepalezi, bihari, tharu. Culte: hinduism, buddhism, islamism. Capitala: **Kathmandu**. Limba oficială: nepaleza. Infrastructura redusă, 105 km căi ferate și 5500 km drumuri. Se practică matriarhatul (o soție are 3-4 soți oficiali).

Menționat pentru prima dată în sec. III **d.Hr.**, Nepalul este influențat de civilizația indiană și chineză, în 1769 s-a format ca un stat unitar. După 1815 Marea Britanie păstrează controlul asupra statului până în 1923, când i se recunoaște independența. Nepalul, care desparte două mari civilizații (China și India), a fost fondat de sihastrul Ne Pal Muni din India, care a adus un prinț din dinastia Gupta.

Nepalul este o destinație turistică pentru alpinism și ascensiune în Himalaya, studierea florei medicinale, climatoterapie și turism itinerant cu valențe culturale. **Kathmandu** (kath -lemn de cedru, mandu - templu) - oraș-capitală așezat în centrul țării pe un platou de 1500 m altitudine formează cu încă 2-3 orașele o conurbație extinsă pe 3 km, cu 400.000 locuitori. Are valoare turistică importantă prin mulțimea templelor, sanctualelor (2700), edificiile istorice, muzee. în Piața Palatului se află Templul Regal, cel mai mare din țară, ridicat pe o piramidă cu 5 etaje; în Parcul Central este vechiul templu construit dintr-un singur cedru. **Mustang** - unde orezul se cultivă la 5000 m altitudine și se coace în câteva săptămâni (datorită razelor soarelui, rarefierii și purității aerului) cu multe temple și mănăstiri. **Palan** -oraș dedicat lui Buddha, unic în Nepal, aici se află celebrul hotel "Yeti", pentru cei ce-l caută pe omul zăpezii.

Interesant pentru turiștii alpiniști, sunt cele trei vârfuri himalayene **Dhanlageri** (Muntele Alb) - 8172 m, **Konclenjunga** - 8590 m (al III-lea vârf pe glob) escaladat în 1954 de un italian și **Shisha Pangma**, acoperit cu o calotă de gheață de peste 100 m grosime.

De pe vestita vale **Solo-Khumbu**, de la poalele Everestului se recrutează celebrii "șerpași" sau "tigri de Himalaya", care sprijină expedițiile îndrăznețe ce pornesc din Nepal spre ținuturile glaciare ale Himalayei. Nepalezul Tenzing Norgay și neozeelandezul E.P.Hillary au cucerit Everestul în 1953, la 29 mai.

**Forme de turism:** turism montan pentru escalade și alpinism itinerant cu valențe culturale și științifice.

### 2. 3. 5. BANGLADESH

Se află la est de India și ocupă cea mai mare parte a **Deltei Gangelui și Brahmaputrei**. Cadrul natural este în proporție de 90 % de câmpie plană cu altitudini de 9 m, traversată de Gange și Brahmaputra, despletite în numeroase brațe și canale, care, alături de lacurile și mlaștinile deltei, dau aspectul de submers al acesteia. Către est se desfașoară aria montană (1230 m) ce domină orașul **Chitta Gong**, iar la nord, dealuri joase acoperite cu plantații de ceai. Are un climat-tropical -musonic cu o vegetație luxuriantă.

Istoric și cultural, Bangladesh-ul a făcut parte succesiv din regatele Mauria și Gupta, din Imperiul Marilor Moguli și din colonia britanică India, independența este recunoscută de Pakistan în 1974. Sub aspect turistic prezintă o importanță redusă.

Țară agrară, Bangladesh-ul are o suprafață de 143.998 kmp, o populație de peste 125 mil. locuitori, localizată în mediul rural - 88 % și formată din bengalezi, popoare tribale, hinduși. Culte: islamism, hinduism, buddhism. Capitala **Dacca** (cca. 4 mil. locuitori) cu vestigii istorice medievale, temple, moschei, muzee. **Chitta Gong** - cel mai mare port al țării cu temple, moschei și clădiri istorice.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale.

### 2. 3. 6. BHUTAN

Așezat în SE **Munților Himalaya**, Bhutan, "Țara Dragonului Fulgerului" sau "Țara de la capătul Tibetului", are un peisaj predominant montan (7300 m Vf. Chomo Lhari), deosebindu-se trei trepte de relief: **Himalaya** de 6000-7000 m altitudine, cu văi adânci de 3600-4000 m, cu o climă aridă și peisaj stepic; **Himalaya** mijlocie sub 3000 m cu văi fertile, bine populate și climă subtropicală - umedă și **zona colinară** cu un climat umed (7000 mm / an) cu junglă și mlaștini.

Are o suprafață de 40.000 kmp, o populație de peste 1,7 mil. locuitori, îndeosebi în mediul rural 96 % și de origine tibetană și nepaleză. Culte: buddhism lamaism (70 %), hinduism. Capitale: **Thimphu** (20.000 locuitori) pentru vară și **Punakha** (35.000 locuitori), de iarnă. Limba oficială: tibetană. Infrastructura redusă (1000 km drumuri, din care 800 km principale).

Principat întemeiat de populația thepu în sec. VIII, ocupat de tibetani, chinezi și englezi, devine monarhie ereditară din 1907. **Punakha** este principalul centru comercial, cultural și turistic cu numeroase moschei și minarete de mare valoare artistică, temple, muzee. **Thimphu (Timbu)** - capitala de vară situat într-un peisaj pitoresc, recunoscut prin artizanat, numeroase temple, moschei, muzee, aici fiind sediile guvernamentale.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale.

### 2. 3. 7. AFGANISTAN

Ocupă NV Indiei și prezintă condiții naturale variate: montane în nord - Munții **Hindukush** (7690 m) din care pornesc trei culmi de peste 3500 m alt, separate de văi longitudinale; **Munții Suleiman** (3441 m), **podiușul înalt** de 2000 m ce se continuă cu zone deșertice (**Registan**) adevărate câmpii pietroase; **câmpia piemontană** fertilă, cea mai importantă zonă agricolă de la poalele Munților Hindukush. Clima este tropical-uscată, deșertică în sud și mai umedă în nord.

Țară agrară, "Țara de Piatră" are o suprafață de 647.500 kmp și o populație de

cca. 23 milioane locuitori, predominant rurală 81 %, formată din afgani, tadjici, uzbeki. Culte: islamism, hinduism, mozaism. Capitala **Kabul** (1,5 mil. locuitori). Limba oficială: afgana și dari (persană). Infrastructura foarte redusă 17 km căi ferate, 20.000 km drumuri, două aeroporturi.

Afganistanul a fost un teritoriu locuit din vremuri străvechi, stăpânit de perși, greci, arabi, care își impun cultura și religia; colonie engleză până în 1919.

Vestigii istorice și culturale ale acestor civilizații se află în câteva centre turistice:

**Kabul** - oraș antic, situat pe un străvechi drum istoric și comercial , străbătut de oștile lui Alexandru cel Mare sau caravanele lui Marco Polo. Se păstrează vechile fortificații, mausoleul Șahului Nadir, mormântul regelui Timur, moschei, minarete, uriașa statuie a lui Buddha (53 m înălțime, săpată în gresie acum 1500 ani), bazar, parcuri, muzee, grădini și palate. **Istalif** - cu etnografie și folclor. **Heart** - vechea capitală a lui Timur Lenk, mare împărat mogul, recunoscut prin folclor, covoare și pielicele de Karakul. **Kandahar** - veche capitală și nod de drumuri comerciale antice și medievale. **Guldara** - cu vestigii buddhiste, temple, moschei, palate. Toate vestigiile istorice din centrele turistice au o mare rezonanță culturală.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale și religioase.

## 2. 4. ASIA CENTRAL - VESTICĂ

Cuprinde teritoriul dintre Marea Caspică la vest și unitățile montane Himalaya - Tian Șan - Altai la est, alcătuit din trei mari regiuni naturale: Câmpia Turanului, Podișurile Mujod Jar și Kazahstan, precum și Munții Pamir-Tian Șan. Zona beneficiază sub aspect natural de atracții turistice și peisaje dintre cele mai pitorești: montane, alpine și fluviale în zona montană și de podiș. Dar zona cuprinde un teritoriu locuit din cele mai vechi timpuri de popoare făuritoare ale unor strălucite culturi și civilizații, ale căror vestigii se păstrează și azi în numeroase centre turistice din țările cuprinse în această zonă.

### 2. 4.1. KAZAHSTAN

Așezat în vestul Asiei Centrale, cu o largă ieșire la Marea Caspică și Lacul Aral, Kazahstanul are o suprafață mare de 2,7 milioane kmp și o populație de 17 milioane locuitori, concentrată majoritar în orașe (57 %). Se suprapune Asiei Centrale Joase (**Câmpia Turanului, Podișurile Jugodjar și Kazahstan**) și Asiei Centrale înalte (**Munții Tian Șan, Tarbagatai și Altai**) cu un relief diferit cu dune de nisip tip barcane, câmpie, forme glaciare, lacuri, ghețari, climă și vegetație variate, de la deșert la cele alpine de tundră, ce conduc la crearea unor peisaje și curiozități de mare valoare turistică. Capitala: **Alma Ata** (1,2 mil. locuitori). Populație: kazahi, ruși, germani, ucrainenii etc. Limba oficială: kazahă. Culte: islamism, ortodoxism.

Locurile arse de soare și biciuite de vânturi, pe care de sute de ani kazahii le viețuiesc și își mută corturile și turmele de la o pășune la alta, au devenit un important grâнар prin irigațiile ce folosesc imensul canal (2500 km lungime, 2000 m lățime), care preia o parte din apele fluviului Obi. Orașele noi, ca și cele străvechi din aceste ținuturi, dețin un interesant patrimoniu cultural - istoric, ce trezește curiozități turistului.

**Alma Ata (Almatu** - părintele mărului), orașul străvechi situat în SV țării, într-un amfiteatru pitoresc format la poalele Munților Alatau, o adevărată oază și adăpost pentru caravanele "Drumului Mătășii", distrus și refăcut în 1860, devine capitală în 1929. Este un oraș pitoresc înconjurat de livezi de meri, cu multe vestigii medievale: Catedrală (din lemn, 56 m înălțime), Palatul Căsătoriilor, muzee, diferite monumente istorice și de artă. **Talgar** - oraș specific cazah. **Karaganda** - oraș cu cele mai vechi exploatări miniere din țară (1883), Muzeul Mineritului.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale.

#### 2.4.2. UZBEKISTAN

Uzbekistanul este situat în Bazinul celor două fluvii **Amu - Daria și Sâr - Daria** și se întinde pe o suprafață de 447.400 kmp, ocupată de circa 22.3 milioane locuitori (41 % în mediul urban). Capitala: **Tașkent** (peste 2

milioane locuitori). Limba: uzbekă. Populația: uzbeki, ruși, tătari etc, Culte: islamism, creștinism. În hotarele sale se prezintă un relief variat cu peisaje deșertice, stepice (**Câmpia Turanului și Lacul Aral, Podișul Ust'urt**, sectoare din **deșerturile Kâzâl - Kum** (230.000 kmp) și **Kara Kum** (320.000 kmp), cu dune tip barcane și cruste de sare), montane și alpine (Munții **Tian-Șan** și Depresiunea Fergana - 154 m). Clima este stepică, deșertică și montană cu o vegetație similară, iar dintre animale predomină speciile cinegetice: antilopa saiga, leopardul, ursul; oile karakul și cămila constituie unele din bogățiile țării. Irigațiile au făcut din Uzbekistan una dintre cele mai mari cultivatoare de bumbac (1/2 tonă pe locuitor), iar vița de vie este o cultură tradițională.

"Țara aurului alb", "Țara Șeherezadei" sau "Țara Horezmului" cum mai este numit Uzbekistanul, a fost locuită cu peste un mileniu în urmă de triburi de păstori și agricultori, care au pus bazele înfloritoarelor regate: **Baktria, Horezm** și **Sogdiana**, cucerite de perși, care au distrus orașe de mare frumusețe și bogăție. Se dezvoltă apoi în sec. al V-lea, orașele Buhara, Samarkand, care au aceeași soartă ca și predecesoarele și abia în sec. al XV-lea sub Timur Lenk începe o nouă dezvoltare. Noi războaie distrug civilizația uzbekistană, dar mărturiile ale acestora se păstrează și azi în vechile orașe, azi mari centre turistice.

**Taşkent** - oraș străvechi, cunoscut din sec. II î.Hr., azi mare centru economic, politic și cultural, așezat la poalele Munților Tian Șan și dispune de numeroase vestigii culturale istorice. Orașul vechi era împărțit în patru părți fortificate, iar în centrul orașului este Palatul fortificat al împăratului (3 ha), unde se află și vestita închisoare Zindan. Din perioada Tamerlan se află numeroase monumente istorice fortificate, moschei, mausolee, medrese (școli), palate. După alipirea la Rusia, orașului vechi i s-a alăturat unul modern cu bulevarde largi, parcuri, hoteluri de lux. **Samarkand** - unul dintre cele mai vechi orașe din Asia Centrală, menționat sub numele de Marakand (peste 2530 ani), orașul de o mare frumusețe și bogăție oferă loc

*de popas și cmerț în lungul "Drum al mătășii", iar arabii din Asia Centrală* 1-au considerat "capitala spirituală" a lor. Popoarele samanize 1-au împodobit cu geamii și medrese, 1-au fortificat cu ziduri puternice iar Tamerlan a adăugat noi fortificații, moschei (Bibi Hanâm -bijuterie arhitectonică), mausolee (Gur - Emir (sec. XVI), unde se află mormântul lui Tamerlan, o broderie arhitectonică), medrese - capodopere ale arhitecturii orientale și numeroase minarete împodobite cu mozaicuri viu colorate. Piața Rehistan - o adevărată agoră orientală cu Muzeul de Istorie, Universitatea etc. Orașul, renumit pentru cea mai fină hârtie din lume, pentru pânza kârmâz.(roșu întunecat), științele astronomice, este azi un oraș industrial, al științei și artei. **Buhara** - oraș străvechi, cetate vestită (sec. XI î.Hr. ), cu palate, temple, pe "Drumul Mătășii", arsă de perși, înfloritoare pe vremea lui Alexandru Macedon, distrusă din nou de Ghenghis Han. A fost capitala statului Șaibanizilor (XVI) și a Hanatului de Buhara (XVI - 1920) și un important centru economic și cultural medieval și celebru în artizanatul de mare tradiție (covoare de Buhara, țesături de mătase, încrustații în metal). Denumită și "Frumoasa Deșertului", cetatea a intrat în legendă și prin cele "O mie și una nopți" cu șiragurile de nestemate ale Șeherezadei. Din vestigiile civilizației medievale se remarcă Moscheea Kalian (cu cupolă albastră și minaretul de 46 m) de mare valoare artistică, mausoleul Ismail, bazarul Buhara. **Fergana** - oraș situat într-un peisaj de mare pitoresc, cu o climă blândă, de adăpost, pe "Drumul Mătășii", recunoscut prin: moschei, palate, cetăți, mausolee, culturi de bumbac.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, religioase, odihnă și tratament.

### 2. 4. 3. TURKMENISTAN

Așezat în partea SV a zonei, cu ieșire la Marea Caspică, Turkmenistan



însumează o suprafață de 488.100 kmp cu o populație de cca. 4 milioane. Capitala: **Așgabat (Așhabad)** (407.000 locuitori). Populația: turkmeni, ruși, uzbeki etc. Culte: islamism, creștinism Se suprapune, în parte, **Deșertului Kara-Kum, câmpiei litorale caspice și Munților Kopet Dag**, cu peisaje variate, condiții de climă subtropicală-deșertică. Peisajul deșertic a fost transformat, prin irigații (Canalul Canalgheld, 1.000 km și mii de alte canale), într-unul al lanurilor de grâu și orez, grădinilor cu pepeni și bumbac sau pajiștilor pentru renumitele oi karakul. Țărmlul mării cu un șir de peninsule este pitoresc și are plaje frumoase. **Munții Kopet Dag** (3100 m) sunt pitorești și dispun de nesecate izvoare, ce alimentează râurile captate pentru irigații. **Valea Erik-Kala** etalează peisaje atractive (are un imens luciul de ape -lacuri) și este vestită prin podgoriile sale cu struguri negri "kara-uria" (cu cel mai mare conținut de zahăr din lume) și vinurile "Erik - Kala", ca și bostănăriile sale. **Așgabat (Așhabad)**, așezat la poalele Munților Kopet-Dag, este un oraș pitoresc prin peisajul înconjurător și în arhitectura sa. După cutremurul din 1948, orașul a fost reconstruit în arhitectura anterioară, îmbinându-se stilul baroc și maur. Ca obiective: Muzeul Artei Aplicative (vestit prin covoarele de Așgabat), cel mai mare din Asia Centrală (și cel mai mare covor din lume: 193,5 mp și 865 kg), Biblioteca Centrală, moschei, minarete, parcul central cu vegetație luxuriantă. **Krasnovodsk** - port la Marea Caspică, oraș modern cu monumente istorice și de artă. **Nebit -Dag** - oraș în plin deșert, cu parcuri și grădini frumoase.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale.

#### **2. 4. 4. KIRGHIZSTAN (KIRGHIZIA)**

Ocupă S-E zonei, în aria **Munților Tian Șan** (7349 m, Vf. Pobeda), orientați VE și fragmentați de depresiuni se impun prin peisajul alpin cu vârfuri piramidale, creste, circuri, văi glaciare, lacuri glaciare și tectonice, iar fondul cinegetic bogat sporește potențialul și valoarea turistică.. Cuprinde

o populație de 4,7 milioane locuitori (39 % în mediul urban). Capitala: **Bișkek (Frunze)** (700.000 locuitori). Populație: kirghizi, ruși, uzbeki etc. Culte: islamism, creștinism, buddhism. Țară predominant montană, Kirghizstan îmbină peisaje și atracții turistice dintre cele mai pitorești: alpine, cu vârfuri și creste stâncoase, forme glaciare, ghețari și zăpezi vesnice, lacuri tectonice și glaciare de mare frumusețe, râuri cu defilee, praguri și cascade, peisaje montane cu păduri de conifere (bradul zvelt de Tian-Șan), submontane și de vale cu climă de adăpost și vegetație specifice. Teritoriul este locuit de peste 2000 de ani de kirghizi, populație nomadă, stabilită aici și renumită în creșterea oilor cu lână foarte fină și a cailor de rasă, dar se mai cultivă și bumbac, viță de vie și plante aromate, folosite la parfumuri. **Bișkek** - oraș nou, așezat la poalele Munților Tian-Șan, într-un peisaj de mare frumusețe, situat la întretăierea drumurilor caravanelor comerciale cu cele ale nomazilor. Condițiile de climă aridă sunt îndulcite de numeroase parcuri cu fantâni arteziene, renumită fiind și plantația de ulmi pe 230 ha sădită în 1883 în nordul orașului. Ca obiective turistice: Cetatea Pișpek, clădirile Parlamentului și Academiei de Științe, Muzeul (cu o colecție rară de covoare). În apropiere, defileul râului Ala-Arcea, de mare spectaculozitate.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale.

#### 2. 4. 5. TADJIKISTAN

Se suprapune **Podișului Pamir** și **Munților Altai** (7719 m alt.), centrul continentului Asia, de unde și denumirea de "Acoperișul Lumii". Are o suprafață de 143.100 kmp și o populație de 5,9 milioane locuitori (35 % în mediul urban). Capitala: **Dușanbe** (Aneșambe) (650.000 locuitori). Populație: tadjici, uzbeki, ruși etc. Culte: islamism, creștinism etc.

Teritoriu montan, cu vârfuri de peste 7000 m altitudine, puternic fragmentat de văi adânci (**Amu Daria, Sâr-Daria**) și depresiuni (**Fergana**), adăposteste și un climat blând propice culturilor de bumbac, viță de vie,

pomi fructiferi, sericicultură, dar și cu ghețari și zăpezi veșnice pe culmile de peste 3000-4000 m alt (**ghețarul Fedcenko** - 77 kmp), lacuri glaciare și tectonice, iar mai jos pădurile de conifere.

**Dușanbe (Aneșambe)** - oraș înconjurat de munți cu zăpezi permanente și cu o arhitectură modernă, multe parcuri, alei galonate de perdele verzi ce apără pietonii de arșita soarelui. Orașul păstrează o serie de monumente arhitecturale: moschei, biserici, Biblioteca Națională, renumită prin manuscrise orientale. În împrejurimi livezi de pomi fructiferi, vii, plantații de bumbac, tutun, orez și peisaje de mare frumusețe. Sunt recunoscute stațiunile montane: **Obi - Garun și Magia - Obi Garun.**

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, odihnă și recreere, montan.

## 2.5. TRANSCAUCAZIA

Cuprinde teritoriul adiacent Munților Caucaz, situat între Marea Neagră și Marea Caspică și care se prezintă ca o zonă înaltă montană și de podiș cu depresiuni interioare și câmpii litorale marginale, forme de relief orientate în general pe direcțiile NV-SE.

Se individualizează astfel: **Munții Caucazul Mare** (5633 m în Vf. Elbrus) dispuși între Marea Neagră și Marea Caspică pe o lungime de 1200 km și o lățime de 90 km, caracterizați prin vârfuri înalte și ascuțite (4 vârfuri peste 5000 m), masivitate mare, lipsa văilor transversale, ghețari (cca 2000 kmp), numeroase râuri și lacuri glaciare, peisaje alpine și vulcanice și fonduri cinegetice și piscicole bogate și variate.

Depresiunea Transcaucazică **Kura - Rion**, la sud de Caucazul Mare și drenată de două râuri, Rion spre NV și Kura către SE, care formează **Câmpia Rionului (Colhidei)** pe litoralul Mării Negre cu peisaj pitoresc, climă și vegetație mediteraneană și **Câmpia Kura** (Azerbaidjană) la litoralul Caspic, cu dune, mlaștini, climă și vegetație de semideșert; în SE **Câmpia Lenkoran**, pitorească cu plaje frumoase, peisaje de dune alternate cu plantații de citrice.

Transcaucazia este închisă la sud de **Munții Caucazul Mic**, lanț muntos mai scund (4090 m în Vf. Ararat), cu peisaje alpine glaciare, vulcanice.

Zonă locuită din cele mai vechi timpuri de popoare care au contribuit la dezvoltarea culturii și civilizației universale, ale căror vestigii reprezintă azi atracții de mare valoare turistică și educativă. Se disting trei subzone:

### 2. 5.1. ARMENIA

Armenia sau "Țara legendarului David din Sassun" este situată în sudul Transcauc-aziei, ocupă o suprafață de 29.800 kmp și are o populație de 3,5 milioane locuitori, urbanizată (68 %), de religie creștină monofizită. Capitala: **Erevan**, limba oficială: armeană. Populația: armeni, azeri, kurzi etc. Culte: creștinism, islamism.

Țară muntoasă, în care se îmbină pitorescul munților cristalini, vulcanici și calcaroși, cu peisajele variate ale podișurilor și depresiunilor înalte, cu farmecul ghețarilor sau al râurilor, cu praguri și cascade spectaculoase (**Râul Arax**), cu lacuri de mare frumusețe (Sevan) și o vegetație ce îmbracă aspecte diferite de la tundra montană la pădurile de foioase până la cele subtropicale și plantații de citrice. Se individualizează Lanțul muntos al **Caucazului Mic** cu vârfuri vulcanice și pline de legende (Aragat 4090 m și Ararat 5163 m în Turcia), drenat de Râul Arax, cu soluri fertile și civilizații antice.

"Țara din înaltul cerului" - o adevărată cetate montană din care țâșnesc piscuri semețe acoperite cu cupole de gheață, este una dintre țările cu o civilizație trimilenară, unde alături de peisajul natural de un pitoresc deosebit se impun orașele prin frumusețea și bogăția de monumente istorice și de artă. Armenia este un adevărat muzeu în aer liber ce cuprinde peste 4000 de monumente istorico-arhitectonice antice, medievale sau contemporane.

Se impun, în acest sens, câteva centre turistice: **Erevan** (1,4 mil.locuitori), capitala țării și unul dintre cele mai vechi orașe din lume (peste 2780 ani) situat pe malul râului Rozdvan, impresionează prin îmbinarea dintre

arhitectura nouă, inedită și originală cu blocuri policrome din tuf vulcanic și bazalt, piețe, bulevarde și străzi largi și a vechiului oraș antic și medieval. Prezintă interes vestigiile **cetății Erebuni** - declarată rezervație arheologică - muzeu, colina Arin - Berd cu zidurile unei puternice fortărețe și ruinele unor strălucite palate și temple assiriene (782 î.Hr.), Colina Roșie - întărită cu o fortăreață cu turnuri și cca 20 de încăperi (sec. VII î.Hr.), bijuteriile, armele, tăblițele cu scriere cuneiformă găsite aici sunt expuse la Muzeul Național de Istorie. Renumit este și Matenadaranul - Muzeul Tezaurului (cu manuscrise vechi ce conțin informații despre istoria și cultura Armeniei, Orientului Apropiat, Greciei, Romei etc. cca 11.000 manuscrise, cărți inedite ale lui Euclid și Aristotel, cele mai vechi cărți religioase, renumitul calendar minuscul armeno-gregorian (4/2/2 cm), scris cu veacuri în urmă (1434), transpus apoi pe 607 pielicele de vițel (32 kg). Alte obiective: Galeria de Artă, Palatul Guvernamental, aleea străjuită cu 2750 de fantâni (construite la aniversarea orașului în 1968). **Ecimiadzin** - orașul monumentelor antice, centru al bisericii armeano-gregoriene, după adoptarea creștinismului ca religie în stat, în anul 301 (Mecca armenilor de pretutindeni). Se remarcă: Catedrala (303 e.n.) una dintre primele lăcașuri creștine (construită pe temelia unei biserici păgâne), temple, biserici. **Zvartnoț** - catedrală (sec. VII), monument arhitectonic, antic, unic, înalt de 49 m, în parte ruinat. **Garni** - oraș pitoresc, fostă reședință de vară a țarilor armeni, cu cetăți, Templul Păgân al Soarelui. **Ghegard** - în defileul Râului Azat cu o mănăstire rupestră de mare frumusețe (cu 4 coloane monolit). **Aloyard** - complex arhitectural și morminte funerare din sec. XI. **Muntele Ararat** cu renumite cetăți și mănăstiri (Agartin). **Dilijan** - renumită stațiune balneară. **Dzin** - oraș în Câmpia Araratului cu ruinele palatului regal, temple, catedrale. Sevan - stațiune montană celebră (la 2000 m ) cu plaje, grădini și sate de vacanță, biserici, mănăstiri, așezate pe malul lacului omonim.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, religioase, odihnă și

recreere, montan.

## 2. 5. 2. AZERBAIDJAN

Azerbaidjan, antica Atropatena, denumită și "Țara Focului", este așezată în estul Transcaucaziei, cu ieșire la Marea Caspică. Ocupă o suprafață de 86.000 kmp, iar populația de origine turcă și confesie șiiită, numără 7,5 milioane locuitori. Capitala: **Baku**. Limba: azeră. Populația: azeri, armeni, ruși etc. Culte: islamism, creștinism.

Jumătate din teritoriu este ocupat de munți: către NE **Munții Caucazul Mare** (4000 m alt.), iar la SV **Munții Caucazul Mic** cu peisaje alpine, vulcanice și carstice, care cuprinde și **Podișul Karabah**. Între cele două lanțuri de munți se află **Câmpia Kura-Arax**, unde apar numeroase izvoare de ape minerale, iar către SE se află **Câmpia Lenkoran**, roditoare și cu un peisaj pitoresc. În aria montană peisajul este îmbogățit prin lacuri glaciare, râuri cu praguri și cascade, păduri de conifere și foioase.

Aceste atracții turistice, naturale sunt completate cu un bogat potențial cultural-istoric și de arhitectură răspândit în toate orașele și localitățile țării.

**Baku** (1,8 mil. locuitori) - "metropola Mării Caspice a petrolului", cel mai mare oraș al Transcaucaziei, este așezat în Peninsula Apșeron, într-un frumos amfiteatru. Străvechi oraș (sec. IX-X) cu cetăți, minarete, băi medievale, bazare este format din două orașele: Alb și Negru, unde se pot vizita cetăți cu porți, moschei și minarete, un labirint de străduțe în stil medieval, Minaretul Sânh Kala, o celebritate a artei islamice de acum nouă secole; Palatul Șirvansahilor (XV), o podoabă a străvechiului oraș; Poarta Semaka ce trece în orașul modern, legendarul "turn al fetelor" (sec. XII) de 28 m, unul dintre cele 200 de monumente istorice ale Peninsulei Apșeron. Orașul nou cu faimoasa Piață Nizami, cu o arhitectură modernă, parcuri, grădini, Muzeul Covorului, golful cu turlile schelelor de foraj care se pierd în zare. **Surakhan** (orașel lângă Baku) - cu monumentul "Templul Magilor" sau "Templul Focului Sacru" vechi de peste 2500 de ani, spiritul esențial al

focului. **Semaha** - oraș străvechi, recunoscut prin celebrele covoare și vinuri, dar și prin numeroase monumente istorice și de arhitectură. Seki - oraș vechi (peste 2600 ani) bine conservat cu Palatul Hanilor (sec. al XVIII-lea) una din cele mai remarcabile opere arhitecturale azerbaidjane. **Susu** - stațiune balneoclimaterică (1800 m) cu ape minerale, cu cetăți și muzee. **Adjikend** - stațiune balneoclimaterică (1200 m alt.) cu ape termale și peisaj pitoresc. **Mardachian, Beiuk - Sop, Lenkoran** - stațiuni balneo-climaterice, cu plaje frumoase, nămoluri terapeutice, cu parcuri de chiparoși și magnolii și plantații de citrice.

*Caucazul Mare* se remarcă prin numeroase stațiuni turistice legate de practicarea sporturilor de iarnă, cu peisaje de mare frumusețe, cu zăpezi veșnice și ghețari. Recunoscute sunt stațiunile: **Pirculi, Barda și Lacul Zaligheli** cu insule, peninsule, peșteri, mausoleuri.

În *Sirvan* se remarcă stațiunea **Morazo** cu un mausoleu cu două etaje, peșteri, peisaje pitorești.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, religioase, tratament balnear, odihnă, recreere, montan.

### 2.5.3. GEORGIA

Georgia (Gruzia) sau "Țara Pământurilor Iveriei, Kaheției, Adjariei și Colhidei" ocupă partea central-vestică a Transcaucaziei cu ieșire la Marea Neagră, are o suprafață de 69.700 kmp și o populație de 5,5 milioane locuitori, din care 56 % în mediul urban. Capitala **Tbilisi** (1,3 mil. locuitori). Religii: creștină, islamică. Populația: georgieni, armeni, ruși, azeri.

Țara dispune de un relief variat predominant montan: **Munții Caucazul Mare și Caucazul Mic**, despărțiți de **Câmpia Rionului (Colhidei)**. Condițiile de climă subtropicală la malul mării și în câmpie, temperată și alpină în munți și de relief au determinat aspecte peisagistice variate de la cele de litoral, câmpie, la cele montane, completate de numeroase izvoare minerale, care au permis apariția unor stațiuni balneoclimaterice.

Ținut de o străveche civilizație și cultură, Georgia beneficiază și de numeroase vestigii istorice și de artă, unele de valoare universală, concentrate în numeroase centre și localități turistice pe care le amintim:

**Tbilisi** - oraș străvechi, așezat pe Râul Kura, într-un peisaj pitoresc. Denumirea derivă de la izvoarele termale (Tbili - cald), din apropiere, unde a fost strămutată capitala țării (de la Mtheta). Turiștii pot vizita o suită de monumente istorice și de artă: Biserica Djvari (sec. VI), perlă a arhitecturii antice georgiene; templul Metehi (XIII), mausolee, cetăți în orașul vechi, iar în cel nou se remarcă Palatul Guvernamental, muzee, parcuri, largi bulevarde. Cu telefericul se ajunge pe **Muntele Mtațminda** de unde se deschide priveliștea orașului. În apropiere - o serie de stațiuni cu ape minerale, rezervații științifice, clădiri de epocă, moschei.

**Mtheta** - prima capitală a Gruziei creștine, cu ruine de cetăți, temple, catedrală, castelul reginei Tamara. **Abhasia** - oraș așezat într-un peisaj de mare pitoresc cu biserici rupestre, temple, palate, moschei. **Telavi** - centru viticol, pe valea Kura (400 de soiuri de struguri) cu palate, mănăstiri, catedrale.

Georgia dispune de o salbă de stațiuni maritime, de mare frumusețe și bine dotate (case de odihnă, hoteluri, sanatorii). **Gogra** - o plajă de 4 km. **Pițunda** - cea mai modernă stațiune de pe litoral. **Suhumi** - oraș-stațiune cu palate, castele, fantâni arteziene, restaurant plutitor, hoteluri luxoase și vegetație luxuriantă. **Batumi** - cu plaje întinse, ape minerale, acvariu. **Poti, Adiși, Vaneli** sunt alte stațiuni de litoral.

**Forme de turism:** turism itinerant cu valențe culturale, religioase, de litoral, tratament balnear, odihnă și recreere.

## 2. 6. ASIA DE VEST ȘI SUD - VEST

Se suprapune unei vaste arii circumscrise teritoriului de la vest de Peninsula Indistan până la Marea Caspică și Marea Neagră la nord, Marea Mediterană la vest,



Marea Roșie și Marea Arabiei la sud-vest și sud. Este o zonă complexă sub aspectul reliefului, cu unități de podișuri înalte, munți, câmpii litorale cu plaje, dealuri stâncoase sau cu dune de nisip (erguri și barcane). Are un climat variat de la cel subtropical-umed la semideșertic, deșertic sau montan-alpin. Vegetația etalează cu plantații de palmier, păduri de stejar și cedri libanezi sau în oazele verzi, plantații de curmali, ,

Zonă de străveche locuire și civilizație se impune prin vestigii cultural-istorice intrate deja în patrimoniul universal și care alături de atracțiile naturale constituie un imens potențial turistic.

Prin particularitățile naturale, istorice și culturale, ce se înscrie prin valențe turistice diferite, se evidențiază mai multe subzone turistice: Asia Mică, Orientul Apropiat, Orientul Mijlociu și Arabia.

## 2. 6.1. ASIA MICĂ 2.

### 6.1.1. TURCIA

Turcia este așezată pe continentul european și în Asia, în Peninsula Anatolia, strâmtorile Bosfor și Dardanele făcând legătura între Marea Neagră și Marea Mediterană peste Marea Marmara.

Relieful este variat, predominând podișurile și munții, iar câmpiile înguste apar în lungul țărmului și în special la gurile râurilor. **Podișul Anatoliei** cuprinde partea de mijloc, este mai înalt (1700 - 2400 m), fragmentat cu masive montane perpendiculare pe țărm în vest, mai scund, cu depresiuni, mlaștini și lacuri sărate, platouri de lavă și vârfuri izolate de peste 1800 m, în centru; **Anatolia de Est** (800 - 1500 m) prezintă masive vulcanice (3000 m) având chiar mici ghețari pe vârfuri (**Munții Argeni**); **Podișul Armeniei** (1400 - 3000 m) ocupă estul țării și este alcătuit din platouri de lavă și munți vulcanici

(Vf. **Ararat** 5165 m, locul unde s-a oprit biblica corabie a lui Noe), depresiuni tectonice cu lacuri sărate (**Lacul Van**). Partea nordică este mărginită de **Munții Pontici**, sub formă de lanțuri paralele, bine împăduriți, cu înălțimi de peste 3000 m (Vf. Kackar Dog 3987m), râuri cu defilee, și care domină câmpiile fertile la Marea Neagră. **Munții Taurus** (3726 m) constituie rama sudică a podișurilor, jalonează-litoralul mediteranean, cu frumoase peisaje, carstice (chei, peșteri). În partea europeană, două lanțuri montane închid o câmpie vălurită cu vegetație mediteraneană și măslini, drenată de Râul Ergene.

Țărutul Turciei este variat: rectiliniu cu golfuri puține în nord (**Sinope**, **Samsun**), puternic articulat (1200 km), crestat și cu multe insule, dovedind tectonica și vulcanismul care au schimbat configurația litoralului egeean din vest (porturile antice Efes și Milet se află azi la 7-9 km de țărm) și slab fragmentat cu puține golfuri în sud (Antalya, Mersin).

Clima variată de la temperat continentală cu caracter stepic și semideșertic la cea subtropicală pe litoral se impune și în vegetație prin păduri de pin de Alep, castan, citrice pe litoral.

Țară agrar-industrială cu o suprafață de 780.576 kmp, o populație de 64,5 mil. locuitori, preponderent rurală (52%) și alcatuită din turci 87%. Capitala **Ankara** (2,2 mil. loc.). Culte: islamism (99%) creștinism (ortodocși).

Turcii se stabilesc în Asia Mică în sec. XI-XII și abia în sec. XIII se unesc și formează un stat independent. Cuceresc numeroase teritorii, în 1453 Constantinopolul devine noua capitală și în sec. XVI, Imperiul Otoman ajunge la apogeul său, după care decade, destrămându-se la sfârșitul sec. XIX iar în 1923, Turcia, în actualele hotare, devine republică. Imperiul Otoman a îmbogățit, în lunga sa istorie, civilizația umană prin elemente care s-au suprapus civilizațiilor persane, arabe, romane, bizantine, ale căror vestigii se pot admira în numeroase locuri din țară.

Poziția geografică îi conferă o importanță deosebită în tranzitul comercial și

turistic (Orient-Express, magistrala feroviară ce leagă Europa de Asia), iar vestigiile cultural -istorice, pitorescul peisagistic, configurația reliefului, constituie atracții de mare interes turistic.

*a) în PARTEA EUROPEANĂ (Tracia)*, care pătrunde ca o pensinsulă în mările Neagră (Cornul de Aur) și Marmara, strâns legată de Europa prin artere rutiere și feroviare se detașază câteva centre turistice de importanță internațională și anume: **Istanbul**, fondat în 658 **î.Hr.** de megarieni și denumit Byzantion, apoi Antonion, sub stăpânirea romană și ridicat la rang de capitală în 330 **d.Hr.** de către Constantin cel Mare cu numele de Neo-Roma (Roma Nouă), schimbat ulterior în Constantinopolis. Orașul este așezat pe 7 coline, unite cu ziduri străpuse prin 7 porți de acces. După două secole de înflorire bizantină, orașul cade sub sabia lui Mehmat II (29.05.1453), după care își recapătă importanța economică, politică și culturală anterioară, păstrând numeroase vestigii ale civilizațiilor apuse în cartierele sale: Galata și Beyoglu la nord de Golful Cornul de Aur pe coasta Bosforului; Stanbulul la Sud de acesta și Uskiidar (Scutari) - vechiul oraș turcesc de pe malul asiatic.

Între cele peste 36 monumente istorice și de artă amintim: Zidurile Istanbulului (sec. IV- VII) - dispuse în două șiruri în jurul orașului, cu turnuri circulare; Catedrala Sf. Sofia (337-361) ridicată de Constantin cel Mare și fiul acestuia - cel mai grandios monument al vremii (cupola de 55 m înălțime, luminată de o coroană de 40 de ferestre, 107 coloane policrome, mozaicuri), transformată după 1453 în moschee când i s-au ridicat cele 4 minarete; Sf. Irena (sec. IV) - muzeu aflat în ansamblul Topkapî; Sf. Maria - sediul vremelnic al patriarhiei din Constantinopol, cu mozaicuri de mare frumusețe; Obeliscul Teodosiu, din granit roz (ridicat în Egipt); Coloana șerpuitoare (construită la Delphi - Grecia); Coloana lui Constantin (adusă din Roma); Palatul împăratului (sec. X), unul dintre cele mai caracteristice clădiri ale artei bizantine. Dintre monumentele turcești se impun moscheele (peste 20); Moscheea Albastră (1616), unica moschee turcă

cu 6 minarete, grandioasă prin arhitectură și dimensiuni (replică a catedralei Sf. Sofia), în ale cărei numeroase vitralii predomină culoarea albastră, de unde și denumirea; Moscheele Eyup, prima moschee din Istanbul (1458), Bayezit, Soliman Magnificul (1557) cu mausoleul sultanului, cea mai splendidă și somptuoasă moschee; Moscheea Nouă etc.; Palatul Topkapî, reședința sultanilor în sec XV - XIX cu grădini etajate, pavilioane, curți interioare cu fantâni ce domină Marea Marmara, Bosforul și Cornul de Aur; palate: Palatul Persan (XIX), Beylerbeyi Sarayi - unul dintre cele mai grandioase și frumoase edificii din oraș (sec. XIX) pe malul Bosforului; Dolmabahce Sarayi (1854) - azi muzeu, Yldiz Sarayi (sec. XIX), Kârâgan (sec. XIX, marmură albă), Mabeyin Koski.

Istanbulul este dominat și de vestigii ale unor cetăți antice și medievale: Cetatea Genoveză, Cetatea Anatoliană (pe țărmul asiatic), Cetatea Celor 7 turnuri (IX-XVII) - teribila închisoare de stat unde au murit mulți voievozi (între care și Constantin Brâncoveanu), demnitari de stat, sultani, ambasadori străini; Turnul Fecioarei (azi far), Turnul Galata (XVI), 40 de m înălțime - muzeul al pompierilor, Turnul Bayezit etc.

Orașul dispune de importante muzee: arheologic, Topkapî, Saravi, Atatürk, Muzeul Marinei, Mozaicurilor ca și celebrele bazaruri: Marele Bazar acoperit (1461, cu 1336 mp și patru porți de acces), Bazarul Egiptean (1660) etc.

Din Istanbul se pot face plimbări pe Bosfor, dar și pe insulele mărginașe cu numeroase mănăstiri, plaje, vile și hoteluri luxoase, stațiuni balneare - **Yalova**, cu ape termale, sulfuroase, feruginoase, **Alavar**.

**Edirne (Adrianopol)** - oraș pitoresc așezat pe o colină pe malul stâng al fluviului Marița (Merig), în Tracia, fondat în 117-136 de împăratul Hadrian (Hadrianopolis), cucerit succesiv de geți, avari, bulgari, cruciați; devine capitala Imperiului Otoman în 1380-1453. Se remarcă Moscheile Selim II, Bayezit II, Eski, Yâldârâm - o veche biserică ortodoxă, transformată în moschee, Muradive, Podul Nou peste fluviul Marița, Bazarul Acoperit, Palatul Imperial, Muzeul Arheologic și Etnografic. **Karklareli** (Kârâk-Kilise)

cu peste 40 de biserici și populate înainte de anul 1200 î.Hr.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de litoral.

**b) LITORALUL MĂRII MARMARA** și împrejurimile cu peisaje montane (1767 m) posedă vestigii ale unor civilizații strălucite din mileniul III î.Hr. ce dau faima acestui colț de țară.

**Bursa** este un oraș într-un decor montan pitoresc cu un climat blând, la Marea Marmara, renumit prin industria mătășii și ape minerale, a fost fondat în 188 î.Hr. de Hannibal, cucerit de romani, a devenit una dintre cele mai importante fortărețe bizantine, azi cu numeroase vestigii istorice, reprezentative pentru civilizațiile apuse: cetăți, moschei (Bayezit I, Ulu, Muradye), mausoleuri, Muzeul Verde, palate. **Uludag** - stațiune și centru de schi în munți (36 km de Bursa).

**Izmit (Niceea)**- pe malul lacului cu același nume, cetate fondată în 316 î.Hr. de Antigonos I, de la care a primit numele de Antigonos și apoi Cetatea Niceea, metropolă a regatului Bitinia, cucerit de romani, bizantini, de la care au rămas multe vestigii. Renumit centru al creștinismului (unul din primele morminte) și de ceramică, a fost ocupat de cruciați (1097) și apoi de otomani (1331) care au lăsat numeroase moschei. Insulele din **Golful Izmit** (Marea Marmara) cu multe mănăstiri și biserici (Sf. Ioan Botezătorul).

Spre sudul litoralului, provincia **Canakkale (Dardanele)**, situată într-o zonă montană de pe țărmul Asiei Mici, cu văi adânci, cu un climat subtropical, culturi de măslini și o bogată tradiție în creșterea vitelor și în ceramică, a intrat în istorie prin legendara **Troia** a istoricului Homer. Teritoriu trecut prin foc și sabie de milenii de către perși, greci, romani, bizantini, arabi, otomani, este renumit prin vestigiile vestitei cetăți; **Troia (Truva Hisarlık)**, locul natal al regelui Priam, cu nouă straturi de așezări, pe care arheologii o plasează ca fiind fondată între anii 4000 - 3000 î.Hr., a dăinuit, succesiv, timp de milenii, în ciuda cutremurelor, incendiilor și războaielor. Este amplasată la 6 km de Marea Egee și 35 km de orașul **Canakkale** (muzeu

cu exponate elenistice și romane). În împrejurimi o serie de orașe: **Assos**, **Alexandria - Troas**, păstrează vestigiile trecutului prin ruinele unor temple - fortificații, amfiteatre romane, agore, tumuli etc.

**Alte centre turistice:** țekîrge, Mudenia, Apylont etc.

**Forme de turism:** itinerant cu valențe culturale, de litoral.

c) **LITORALUL MĂRII EGEE** îmbină peisajul natural, de mare frumoasă, îmbogățit cu plaje, sate de vacanță și sate de pescari cu numeroase vestigii istorice, mărturii ale civilizațiilor vechi de peste cinci milenii și faurite de hitiți, greci, romani și otomani -**Bergama (Pergamo)** anticul oraș- cetate, important centru de cultură (aici s-a inventat pergamentul care a înlocuit papyrusul egiptean), dar și cu vestigii importante ca: sanctuarul Athenei, templele lui Traian și Dionysos, altarul lui Zeus, templul Herei etc. Aici se află una dintre cele 7 biserici ale Apocalipsului (menționată de Sf. Ion în Cartea Revelației). **Manisa** oraș antic cu vestigii selgiukize și otomane (moschei). **Sardis (Sart)** - cetate antică, fostă capitală a regatului lidian (600-400 î.Hr.) cu ruinele unui stadion, Templul Zeiței Artemis și Statuia Zeiței Fertilității Cybela, săpată în munte. Aegae cu o agora, templu și un teatru roman. **Izmir (Smyrna)** - al doilea oraș al Turciei și unul dintre cele mai frumoase, situat în amfiteatru, în golful Izmir, loc de desfășurare a unui târg internațional. Oraș antic, cetate ce rivaliza cu Troia, cucerit de numeroase popoare ce au lăsat interesante vestigii istorice: agora romană, temple, apeducte, mormântul regelui Tantal, biserică a Apocalipsului, o serie de muzee: arheologic, Atatiirk și parcuri. **Balțova** - stațiune termală renumită. **Camalti** - cu o rezervație de păsări (flamingo, pelicani). **Efes (Ephesus)** - unul dintre cele mai importante orașe antice (sec.XI î.Hr. ), principal port la mare, putere comercială, financiară și culturală. Efes - orașul în care și-a petrecut Fecioara Maria ultimii ani ai vieții (după răstignirea lui Iisus), luată în ocrotire de Ioan. Din marea bogăție de opere de artă se mai întâlnesc unele vestigii elenistice și romane de mare valoare

cultural-istorică: Teatrul, Coloanele Templului Serapis, Teatrul lui Hadrian, Biblioteca lui Celsus (sec. IV), terme bizantine, calea arcadiană,

## **BIBLIORGAFIE**

ARCHER, B., COOPER, C., (1998), The positive and negative impacts of tourism, in Global tourism, Edit. By Theobald, F.W., Butterworth Heinemann, U.K.

ASHWORTH, G., TUNBRIDGE, N. (1990), Recreation and tourism, Bell and Hyman, London.

BADEA, L., GRUMAZESCU, (1975), Consideratii metodologice asupra regionalizării turistice a teritoriului României, Lucr. Celui de-al II-lea colocviu internațional de geografie turismului, 1971, Editura Sport-Turism, București.

BLEAHU, M., (1987), Turismul și protecția peisajului, Ocrotirea nat. și med. înconj., nr.1, Editura Academiei, București.

- BONIFACE, G. B., COOPER, C. (1994), *The geography of Travel and Tourism*, Butterworth-Heinemann Ltd., U.K.
- BRAN, FLORINA, (1995), *Ecoturismul in Romania*, in *Tribuna economica*, nr. 22, Bucuresti.
- BRAN, FLORINA, ISTRATE, I., (1995), *Turismul rural*, in *Tribuna economica*, nr. 23-54, Bucuresti.
- BRAN, FLORINA, ISTRATE, I., (1996), *Turismul ecologic*, in *Tribuna economica*, nr. 1-34, Bucuresti.
- BRAN, FLORINA, SIMON, TAMARA, MARIN, D., (1997), *Turismul rural, modelul european*, Editura Economia Bucuresti.
- BRAN, FLORINA, IVON, TAMARA, NISTORIANU, P., (2000), *Ecoturism*, Edit. Economica, Bucuresti. *geoI.-geogr. Nr. 1*, Cluj-Napoca.
- BUCHVAROV, M. (1975), *Remarks on tourist regionalization*, nr. At II-lea Colocviu National de Geografia Turismului, Bucuresti, p. 19-22.
- BURKART, MEDLIK, S. (1981), *Tourism, past, present and future*, Heinemann, London.
- BURTON, R. (1991), *Travel Geography*, Pitman, London.
- CAO, N., JING, F., (1997), *China's scenic areas and the world natural and cultural heritage*, Stone Forest, a treasure of natural heritage. China environmental science press, pp. 10-16, Beijing.
- CARRERAS, V., (1995), *Mega-events, local strategies and global tourist attractions* Montanari, A., Williams, A. M., *European tourism: regions, space and restructuring.*, Wiley, Chichester.
- CAVACO, C. (1995), *Rural tourism: the creation of new tourist spaces*, in A. Montanari and A. M. Williams, *European tourism: regions, spaces and restructuring*, Willey, Chiceter, 127-150.
- CANDEA, MELINDA, ERDELI, G., Simon, TAMARA, (2000), *Potential turistic si turism*, Editura Universitatii, Bucuresti.
- CIANGA, N., (1998), *Turismul In Carpatii Orientali. Studiu de geografie umana*, Presa Univ. Clujeana, Cluj Napoca.



CIOACA, A., (1977), Valorificarea potentialului turistic al Muntilor Persani, Zonarea turistica a Romaniei, Ministerul Turismului, Centrul de Cercetiri Econornice si Promovare a industriei Turismului, Bucuretpi, p. 141-149, res.

CIOACA, A., (1996), Un profil geografic Hengduan (Masivui Gongge- Sichuan) din R.P.Chineza, Studii si Cercetari de Geografie, I. XLIII, pp.121-129, Bucurevi.

CIOACA, A., (1999), Turismul in areale naturale protejate, AUO, IX, p. 12-18,5 fig., abstr.

CIOACA, A., DINU, MIHAELA, (1998), Weekend tourism in Brapv area Socio-economic changes in the suburban areas of larges cities in Romania and PolandTM, Romanian-Polish Geographical seminar, Geographical International seminars 4, Instit de Geografie. p. 85-93 1 abstr.

CIOACA, A., DINU, MIHAELA, (1999), Parcul National Lunan-Shilin (Yunnan-R.P. Chineza), Terra, XXIX (XLIX), 1-2, p. 4547, 5. fig.

CIOACA, A., DINU, MIHAELA, NICULESCU, ELENA, (1999), Zonele naturale protejate din judetul Brasov, in circuitul turistic, ALM. IX, p. 1929,- 6 fig., abstr.

CLAWSON, M., KNETSCH, J., (1966), The Economics of Outdoor Recreation, John Hopkins Univ. Press, Baltimore.

COCEAN, P., (1997), Geografia turismului umanesc. Univ. Ecol. Deva, p.109-145.

COCEAN, P. (1999), Geografia turismului, Editura Fowl Viu, Cluj-Napoca.

COCEAN, P., DEZSI, (2001), Prospectare si geoinformare turistica, Editura Presa Univ. Clujeana, Cluj-Napoca.

COHEN, E. (1972), Toward a Sociology of International Tourism, Social Research, 39, 1, p. 164-183. CONEaS, I., (1984), Plaiuri carpatice Editura Sport Turisnt Bucuresti.

CONSTANTINESCU, T., (1987), Pesterile Terrei, Editura Albatros, Bucuresti.

COSMESCU, L, (1998), Turismult Editura Economical Bucuresti.

COURTLAND, L., BOVEE. WILLIAM, F., ARENS. (1996), Contemporaty Advertising, Edit. Irwin, Illionis. CRACIUN, ST ., (1997), Agmturism, Editura Mirton, Timipara.

CRISTEA, V., DENAER, SIMONE, HERREMANS, GOIA, IRINA, (1994) Ocrotirea naturii si protectia mediului In Romania, Presa universitarti caujeanal Cluj-Napoca.

CRISTUREANU, CRISTIANA, NEACU, N., BALTARETU (1999), Turism international, Editura Oscar Print, Bucuresti.

DANIELS. D.J., RADEBAUGH, HI., (1998), International Business, Addison-Wesley Longman, Inc., USA, p. 3-8. DAY, M., (1997), Conservation issue in stone forest karst, in vol. Stone Forest, a treasure of natural heritage, China environmental science press, pp.17- 21, Beijing.

DEINAILY, J. M., FLAMEN, E., (1993), GOographie du tourisme of du loisirs, D.I.E.M., coord. J. Beaujeu-Garnier si A. Gambiin, SEDES, Paris.

DINCA, G. DRAGOMIRESCU, TEFANESCU, C.M. (1975), Giosar de termeni in geografia turismului, Lucr. celui de-al 11-lea Coiocviu national de Geogratla turismului, Bucuresti, p. 53-60.

DINU, MIHAELA, (1999), Turismul, component a dezvoltarii durabile. Consecintele dezvoltarii turismului asupra mediului inconjurator, Analele Universitatii Oradea, Seria Geografie, IX, p. 25-28.

DINU, MIHAELA, (2000), Grand Canyon, Magazin Terra, Universul tineror naturii, 1, 6-8, p. 38-39, 6 fig. DIMU. MHAELA, (2001), Relatile reciproce dintre turism si mediul inconjurator - Influenta meclutui inconjurator asupra activitatilor turistice. Revista URA, 4, Ses. Corn. st., ma i 2001, p.78-85.

DINU, MIHAELA, (2001). Condifille dezvoltarii turismulut in spatiul rural subcarpatic, URA, 4, Ses. Corn. St., mai 2001, pp.69-77.

DINU, MIHAELA, (2001), Potentialul turistic si limitele amenajarii spatiului rural din Subcarpatil Valcii, Ann. Univ. Sibiu, (Inca netiparita).

DINU MIHAELA, (2001), Tradition and contemporaneity in the tourist life of "Muscelele Argeplur countryside, Rural Space and Regional Development, Cluj, sept. 2001. p.45-53 (Inca netiparita).

DINU MIHAELA, (2002), Ecoturismul in Romania: vis sau realitate, Analele Universitatea din Oradea, seria geografie, VII, Oradea.

DIMU MIHAELA, (2002), Tourism Management in Protected Natural Areas in Romania, The 11th Conference IMDA, Pennsylvania State University, USA/Akdeniz University, Antalya, Turcia.

DINU, MIHAELA, Petan, IOANA, (2002), Consecintele actelor teroriste asupra calatoriilor si turismului, Ses. URA 25 mai 2000, Revista URA, Bucuresti.

DRAGUT, L. (2000), Geografia peisajului, Presa Univ. Clujeana, Cluj Napoca.

DUFFIELD, B. S., OWEN, M.L., (1970), Leisure and Countryside — A geographical Appraisal of Countryside Recreation in Lanarkshire, Univ. of Edinburgh.

DUMAZEDIER, J., (1974), Sociologie empirique du loisir, Paris (dupa Mac).

ELIOT, P. (1991), Environmental ethics, Oxford — Blackwell.

ERDELI, G., ISTRATE, I., (1995), Potentialul turistic al Romaniei, Editura Universitatii, Bucuresti.

FARQUHARSON, M., (1992), Ecotourism: a dream deluted, Bioness Mexico, p. 8-11.

FENNELL, AD., (2001), Ecotourism: an introduction, Routledge, London, New York.

FERRAN A. et alt., (1997), Natura si cultura protejate din Europa Centraill si de Nord, Patrimoniul Universal, UNESCO, Edit . Sthei, Brasov.

FLORINCESCU, A, (1999), Arhitectura peisajului, Edit. Divya, Cluj-Napoca.

FOLEZ, M., LENNON, J., MAXWELL, G.A., (1997), Hospitality, Tourism and Leisure Management: Issues in Strategy and Culture, Cassell, Londo.

GASTESCU, P., CIOACA, A., (1986), Insulele Terrei, Edit. Albatros, Bucuresti.

GEE, C.Y., MAKENS, J.C., CHOY, D.J., (1997), The Travel Industry, Third edition, International Thomson Publishing Inc., New York.

GLAVAN, V., (2000), Resurse turistice pe Terra, Edit. Economia, Bucuresti.

GLAVAN, V. , NITA, SILVIA, (1980), zona turistica, instrument de baza In actiunea de protejare a patrimoniului tutistic ai R.S.Romania, Lucr. celui de-al IV-lea colocviu national de geografia turismului, 1977, Bucuresti, p. 89-96.

GRABURN, N.H. (1983), The antropology of tourism, *Annals of Tourism Research*, 10, p.10-33,

GRECU, FLORINA, (1997), Gheara si ghetari. Introducere In glaciologie, Edit. Tehnica, Bucuresti, 1997. GRIGORE, M., (1975), Potentialul natural al tutismului, Centrul de multiplicare at Univ., Bucuresti. GRIGORE, M., (1982), Cantitate si calitate de potential turistic natural, *Analele Univ. Bucuresti, Geogr.*, anul XXXI, Bucuresti.

GRIGORESCU, D., (1998), Pietrele de la Stonehenge tac, Edit. Saeculum, I.O., Bucusti.

HAGNE, K., (2000), *Human Resource Management in the Hotel Industry Strategy, Innovation and Performance*, Routledge, London-New York.

HALL, D., (1991), Evolutionary patems of tourism development in Eastern Europe and Soviet Union, in Hall, D. edit., *Tourism and Economic Development In Eastern Europe and the Soviet Union*, Belhaven, London.

HALL D., (1995), Tourism change in Central and Eastern Europe, in Montanan, Williams, *European Tourism, regions, spaces and restriccturing*, Wiley, Chichester.

HALL, P., (1999), *Orasele de maine: o istorie intelectuala a orafelor secolului XX*, Edit. All, Bucuresti. HATCH, D. (1985), *Weather Around the World*, Amsterdam.

HAWKINS, E., KHAN, M., MARYAM, (1998), Ecotourism opportunities for developing countries, *Global tourism*, Edit. Theobald, F. W., Butterworth - Heinemann, London.

HETZER, Environment, tourism, culture, LINKS, reprinted in *Ecosphere*, 1970 1965, p.1-3.

HIGGINS, B. R., ( 1996), The global structure of the nature tourism industry: ecotourists, tour operators, and local businesses, *Journal of travel research*, 35, p. 11-18.

HUGHES, R.J., (1994), *Hospitality, Management skill builders*, Educational Institute of the American Hotel &Motel Association, East Lansing.

HUNTER, C., GREEN, H. (1995), *Tourism and the Environment: A sustainable Relationship?*, Routledge, London.

- HUNZIKER, KROPF, ., (1959).
- HVENEGAARD, G.T., (1994), Ecotourism: a status report and conceptual framework, *Journal of tourism studies*, 5, p. 24-35.
- ISTRATE, I., (1987), *Turismul un fenomen in miscare*, Edit. Sport-Turism, Bucuresti.
- ISTRATE, I., BRAN, FLORINA, ROSU, A., (1996), *Economia turismului medlului inconjuditor*, Edit. Economia Bucuresti.
- ISTRATE, I., (1996), *Agroturism turism rural*, Edit. Fax Press, Buturesti.
- ISTRATE, I., (1996), *Agroturism si turism rural*, Edit. Fax Press, Bucure ti.
- ISTRATE, I., BRAN, FLORINA, ROSU, ANCA, (1996), *Economia turismului si mediutui inconjurator*, Edit. Economic& Bucuresti.
- JORG HOLZVVARH, JORG LOTZ, VESER, T. (1998), *Natura si cultura protejate din Europa Vest*, Patrimoniul Universal, UNESCO, Edit. 131 apv.
- KALFIOTIS, S. (1972), *Introduction a la theorie du tourisme*, Athenes.
- KASPAR, C. (1975), *Le tourisme object cretude scientifique*, *Rev. du tourisme*, 4, Berne.
- LANGUAR, R., (1989), *Le tourisme international*, Presses Universitaires de France, Paris.
- LANGUAR, R., (1992), *L'economie du tourisme*, Presses Universitaires de France, Paris.
- LASH, S., URY, J. (1987), *The end of Organized Capitalism*, Polity, Cambridge.
- LAVERY, p., (1971), *Recreaticrial Geography*, David and Charles, Newton Abbot, p. 188/190.
- LEPER, N. (1979), *The framework of Tourism*, *Annals of Tourism Research*, 6, P. 390407,
- LIN, J., (1997), *Genesis of Lunen Stone Forest and its geomorphological significance* Tn vol. *Stone Forest, a treasure of natural heritage*, China environmental science press, pp.30-36, Beijing.
- LIU, J., YUAN, D., PAN, j. (1994), *Rules, measures, made by the Peoplets Republic of China and Guilin Municipal Govement the relevant scientific*

research, monitoring and propagation for geological heritage, *Memoirs Societe Geologique*, 165, pp. 191-1931 Paris.

LOVELOCK, C., WRIGHT, L., (1999), *Principles of Service, Marketing and Management*, Publishad by Prentice - Hall, Inc., p. 298.

LOZATO-GIOTART, IP., (1987), *Geographie du tourisme, De respace regarde a Pespace consomme*, Edit. Masson, Paris.

LUCETTE, 1...47 (1993), *Les dernande de qualite en tourisme rural, un nouvel en jeu pour ravenir*, *Revue de Geographie alpine*, LXXXI.

MAC, I., (1990), *Peisejul geografic. Continut si semnificatie qualite stiintifica*, *Terra*, XXII, 1-4.

MAC, I., (1992), *Geografie turistica, curs litografiat*, Sibiu.

MATEI, C.H.I NEGUT, S., NICOLAE, I., ( 1998), *Enciclopedia Europei*, Edit, Meronia, Bucuresti.

MATEI, C.H, NEGUT, S., NICOLAE, I. (2002), *Statele lumii de la A la Z*, Edit. Meronia, Bucuresti.

MATEI, C.H., NEGUT, S., NICOLAE, I., RADU, CATERINA. (2000), *Enciclopedia Statelor Lumii*, Edit. Meronia, Bucuresti.

MATEI, DANIELA, (1999), *Acceptiuni ale notiunii de tutism rural*, In *Turismul rural romanesc. Actualitate si perspective*. Coord. Taw, A.P., Glavani V., Edit. Pan Europe, Ia, p. 39-41.

MATHIESON, A., WALL, G., (1982), *Tourism: Economic, Physical and Social Impact*, Londrai New Yorks Longman.

MICHAUD. J-L.. (41983), *Le toustsm face a renvironnment Coaction I*. *Geographs*, Paris.

MIOSSEC, J.H. (1977). *Un modele de L'espace touristique. L'espace geographiquet 1*, p. 41-49.

NELSON, J.G., *The weed of ecotoutism: some planning EtrAtvonifiental conservation 21*. 1994, p. 248-255.

ORAMS. M.B., (1995), *Toward management a more desirable form of ecotourism*, *Tourism* ,16, p.3-8. CRAMS, M.B. (1999)s *Marine Tourism*,

Development, Impacts and Management, ROTLEDGE, London - New York.

PEAHA, M., (1992), M Bucuresti. Atlas geografic general, Editura Didactica si Pedagogica, Bucuresti.

PETREA, RODICA, PETREA, D. (2000), Turism rural, Presa Univ, Ciujeana, Cluj-Napoca.

POSEA, GR., (2001), Vulcanismul si relieful vulcanic. Hazarde, riscuri, dezastre. Relieful vulcanic din Romania.

POP, G., (1988), introducere in meteorologie si climatologie, Edit. stiintific.,41 Encidopedica, Bucuresti.

RELPH, E. (1987), The Modern Urban Landscape, John Hopkins University, Press, Baitiraore.

ROSS, S., WALL, G., (2001), Ecoturism: a theoretical framework and an Indonesian application, Tourism, recreation and sustainability. Linking culture and the environment, Edit, McCool, F.St.ti Moisey R. Neil, CABI Publishing. New York, P.

SHAW, G., WILLIAMS, ANL, (1 2 ), .Critical Issues in Tourism: a geographical perspective, Blackwell, Oxford.

SMITH V.L., (1978), Hosts and guests - The Atitimpology of Tourism, Blackwell, Oxford.

SNAK, O., (1975), Economia si organizarea turismului, Edit. Sport-Turism, Bucuresti.

SONG, L., (1986), Origination of Stone Forest in China, International Journal Speleology, 13, pp. 3-13, New York.

SONG, L., (1997), International symposium for Lunan-Shilin to apply for world natural herniage site listing opening address, in vol. Stone Forest, a treasure of natural heritage, China environmental science press, pp 8-10, Beijing.

TEODOREANU, ELENA, (1987), Les bains d'air en conditions de topocomat montan, III, Symposium „Le topociimat des montagnes”, Bucuresti-Buzau.

TEODOREANU, ELENA, (1994), Caracteristicile bioclimatice ale perioadel reci a anului, SCG, XLI.

TEODOREANU, ELENA, (1995), Thermal comfort in Romania as a function of a solar radiation, RRG, 39.

TEODOREANU, ELENA, (1997), Bioclimatul din Carpatii Romonesti si efectele sate asupra organismului

uman, SCG, XI.15, p. 29-38.

TEODOREANU, ELENA, DACCS, MARIANA. (1980), Preliminary data on the average bioclimatic stresses in Romania, RRGGG, Geographie,.24.

TEODOREANU, ELENA, DACOS, MARIANA, ARDELEANU-VOICULESCU, CAMELIA, ENACHE, L., ( 1984), Bioclimate statiunilor baieoclimaterice din Romania, Edit. Sport-Turism, Buctiresti.

TEODOREANU, ELENA, SVOBODA, MARIANA, (1983), Thermal comfort in ci Romania, RRGGG, Geographic), 27.

TERJUNG, W.J, (1966), Physiological Climates of the Coterminous, U.S: Bioclimatological Classification Based on Man, Ann. of the Assoc. of American Geographers, 56.

THEOBALD, W. F (1998), Global tourism Butterworth-Heinemann, Oxford,

TURNOCK, I (1999), Sustainable Rural Tourism in the Romanian Carpathians, Leicester University, Department of geography, England, p.124-133.

URY, .1, (1990), The tourist Gaze, Sage, London.

VELLAS, FR., BECHEREL, L., (1995), International Tourism. An Economic Perspectivi Mac Milian Press Ltd., London.

VOICULESCU, CAMELIA, (1978), indicatii bioclimatice pentru dezvoltarea climalo-terapii de munte in Romania, Studii de turism. vol. I, Turism balnear, IECITI Bucuresti.

WALL, G, Rethinking impacts of tourism, Progress in tourism and hospitality research, 2, 1996, p, 207/215.

WEARING, S., NEIL J. Tourism, recreation and sustainability. Ed. S, f. Mc.Cool & R. Neil ivioisey, CABI Publishing, New York, (2001), p233- 240.

WILLIAMS, . A.M., (1997), Tourism and uneven development in the Mediteranean, In KING, R. Proudfoot, Smith, B, The Mediterranean enviroment and society, Ed. Arnold, London.

WILLIAMS, A.M., SHAW, G, (1990), Tourism and regional economic development:perspectives on western Shawl G, The role of T Europe, in Haedy, S., Hart, T, Show, G, The role of Tourism in the Urban and Regional Economy,



Regional studies Association, 1-10.

WILLIAMS, A.M., SHAW, G. (1997), Tourism and economic development in D, Pinder The new Europe: Economy, Society and Environment, Willey, Chicester, p.177-185.

WILLIAMS, A. V., ZELINSKY, W. (1970), On Some Paterns in International Tourist Flows, Economic Geography, 46, p. 549-567.

XXX (1994), Tourism Policy in the EU, European Commission, London.

XXX (1,986), Compendium de statistiques du tourisme, Madrid.

XXX. Division de la Balance des Paiements et Comptes nationaux des pays de l'O,C.D.E.

XXX (2001), Enciclopedia Britannica.

XXX (1083), Geografia Romaniei, I, Edit. Academiei Romane, Bucuresti.

XXX (1984), Geografia Romaniei, II, Edit. Academiei Romane, Bucureş ti.

XXX (1987), Geografia Romîniei, III, Edit. Academiei Romane, Bucureş ti.

XXX 0994 Geografia Romîniei, IV, Edit. Academiei Romane, Bucureş ti.

XXX (1995), Investors, sing the theme song, Financial Times, 15, 16 aug.

XXX (2000), Legea privind aprobarea planului de amenajare a teritoriului naţ ionail soţ iunea III, zone protejate, I. Zone naturale protejate de intoras national si monumente ale naturii, Monitorul Oficial, 12 aprilie.

XXX (2000), Microsoft Encarta World Atlas.

XXX (1993) O.M. T., Recomandations sur les statistiques du tourisme N. Y.

XXX (1990) OMT, Tourism to year 2000 - Qualitative Aspects Affecting Global Growth, Madrid.

XXX (2000) O.M. T., Date statistice.

XXX (1997), Tutismul in Romania, Comisia Nationala de Statistica.

XXX (1997), Tourism Highlights, WTO, Madrid, Spain.

XXX (1998,) Infommitii Statistice operative, Seria turism 4, Comisia Nationaia de Statistica.

XXX (2000), Cafendario Geografico Atlante de Agostini, Torino.

XXX (2001), Turcia, Ghid complet, Edit. Aquila'93, Oradea

XXX (1997), Tourism, 2020 Vision. Influences, Directional Flows and Key trends, A New forecast from the World Tourism Organization, Executive Summary.W.T.O., Madrid, Spain.

XXX ( 1995 - 2000), Butetinele ONU.

XXX (1962), Outdoor Recreation for America, Outdoor RecreationResources Review Commission, p. 96-120, US Government Printing Office, Washington, DC.

XXX (2000) Tourism Market Trends: Europe-2000, World Tourism Organization, Madrid.

XXX (1992), The Horns of a Dilema, The Economist, 325, nr. 7787, Nov.28, p.80.

[www.cnn.com](http://www.cnn.com)

[www.cavediggers.com.2002](http://www.cavediggers.com.2002)

[www.draculapark.ro](http://www.draculapark.ro)

[www.draculapark.grafix.ro](http://www.draculapark.grafix.ro)

[www.ecouturisme2002.org](http://www.ecouturisme2002.org)

[www.geografie.ro](http://www.geografie.ro)

[www.insse.ro](http://www.insse.ro)

[www.mturism.ro](http://www.mturism.ro)

[www.travelocity.com](http://www.travelocity.com)

[www.travelweb.com](http://www.travelweb.com)

[www.world-tourism.org](http://www.world-tourism.org)

[www.wttc.org](http://www.wttc.org)